

चरकसंहिता

CARAKA
SAMHITA

भगवताऽऽत्रेयपुनर्वसुनोपदिष्टा तच्छिष्येण महर्षिणामिवेशेन तन्नित्रता
चरकहृदबलाभ्यां प्रतिसंस्कृता

चरकसंहिता

साम्प्रत-हिंदी-गुर्जर-आङ्गलेति-भाषात्रयानुवादालङ्कृता विविधपाठान्तरैः संयोजिता

भारतवर्षान्तर्गतसौराष्ट्रप्रदेशे श्री जामनगरे
श्री गुलाबकुंवरबा आयुर्वेदिक सोसायटी इत्याख्यया संस्थया
संपादिता प्रकाशिता च

षष्ठः खण्डः

शकाब्दः १८७१, ख्रिस्ताब्दः १९४९, विक्रमाब्दः २००५

सुशोभितावृत्तिः

मूल्यम् १२५ रूप्यकाः

प्रथमावृत्तिः १९४९.

४००० प्रतयः

सर्वस्वास्थ्यसंकलिता

श्री गुलाबकुंदरवा आयुर्वेदिक सोसायटी इत्याख्यया संस्थया प्रकाशिता

THE CARAKA SAMHITĀ

EXPOUNDED BY THE WORSHIPFUL ĀTREYA PUNARVASU,
COMPILED BY THE GREAT SAGE AGNIVEŚA
AND REDACTED BY CARAKA & DR̥DHABALA

VOLUME VI

EDITED AND PUBLISHED

IN

SIX VOLUMES

WITH TRANSLATIONS IN HINDI, GUJARATI AND ENGLISH

BY

SHREE GULABKUNVERBA AYURVEDIC SOCIETY

JAMNAGAR

INDIA

DE LUXE EDITION

1949

RUPEES 125/-

श्रीलक्ष्मीधर - प्रिन्टिंग प्रेस

देवप्रयाग (उत्तराखण्ड)

आयुर्वेदिक प्रकाशन

First Impression 1949

4000 Copies

All Rights Reserved

Published by

SHREE GULABKUNVERBA AYURVEDIC SOCIETY, JAMNAGAR.

Printed in India

At The Ayurveda Mudranalaya, JAMNAGAR.

चरकसंहिताया विषयानुक्रमणिका ।

विषयः	पृष्ठाङ्कः	विषयः	पृष्ठाङ्कः
उद्भिज्जद्रव्याणां संस्कृतपर्यायाः	१-२८	3. अग्निमन्थ Chlerodendron phlo-	
पञ्चविंशत्या भाषाणां संक्षिप्तसंज्ञाः	२९	moids L.	1
उद्भिज्जद्रव्याणां पञ्चविंशत्यां भाषासु नामानि	२०-१२२	4. अङ्गोल Alangium Lamarkii	
उद्भिज्जद्रव्याणां स्थानाध्यायश्लोकोल्लेखः	१२३-१७१	Thw	"
जङ्गमद्रव्याणां स्थानाध्यायश्लोकोल्लेखः	१७१-१८५	5. अजमोदा Apium graveolens L.	2
पार्थिवद्रव्याणां स्थानाध्यायश्लोकोल्लेखः	१८६-१९०	6. अतसी Linum usitatissimum	
वृद्धलघुत्रयीगतरीमाणां स्थानखण्डाध्याय-		L.	"
श्लोकोल्लेखयुतानि नामानि	१९१-२७६	7. अतिवला Abutilon indicum	
योगानां स्थानाध्यायश्लोकोल्लेखयुतानि नामानि	२७७-२८४	G. Don.	"
पारिभाषिकशब्दानां स्थानाध्यायश्लोको-		8. अतिविषा Aconitum heterophyll-	
ल्लेखयुता व्याख्या	२८५-३३५	um Wall	"
जलवर्गः	३३६-३३७	9. अपराजिता-निरिकर्णिका Clitoria	
गोरसवर्गः	३३६-३३७	ternatea L.	3
इक्षुवर्गः	३३८-३३९	10. अपामार्ग Achyranthes Asperia	
मधुवर्गः	३३८-३४०	L.	"
कृतान्नवर्गः	३४०-३४७	11. अम्बष्ठकी Cissampelos Pareira	
प्राणिवर्गः—		L.	"
(१) प्रसहवर्गः	३४६-३४९	12. अम्लिकाकन्द Dioscorea oppositi-	
(२) भूमिशयवर्गः	३४८-३५१	folia L.	"
(३) आनूषवर्गः	३५०-३५१	13. अरिमेद Acacia leucophloea	
(४) वारिशयवर्गः	३५२-३५३	Willd	4
(५) जलचरवर्गः	३५२-३५७	14. अर्क Calotropis gigantea R.B.R.	"
(६) जाङ्गलवर्गः	३५६-३५७	15. अर्जक Ocimum gratissimum L.	"
(७) विष्किरवर्गः	३५६-३५९	16. अर्जुन Terminalia Arjuna W&A.,	
(८) प्रतुदवर्गः	३६०-३६३	17. अवाकपुष्पी Trichodesma indicum	
मद्यवर्गः	३६२-३६७	R.B.R.	5
अकारादिक्रमेणानुक्रमणिका	३६८-४४५	18. अशोक Saraca indica L.	"
		19. अश्मन्तक Bauhinia Racemosa	
		Lam.	"
		20. अश्वगन्धा Withania Somnifera	
		Dunal.	"
		21. अश्वत्थ Ficus Religiosa L.	6

Caraka Plants

1. अक्ष Terminalia belerica Roxb. 1
2. अणु Aquilaria Agallocha Roxb. "

विषयः	पृष्ठाङ्कः	विषयः	पृष्ठाङ्कः
22. असन <i>Bridelia montana</i> Wall.	6	50. कर्पूर <i>Dryobalanops aromatica</i>	
23. आखुपर्णी <i>Ipomea reniformis</i>		Goertn	13
Chois.	„	51. कलाय <i>Lathyrus Sativus</i> L.	„
24. आढकी <i>Cajanus indicum</i> Spreng.	„	52. कशेरुक <i>Seirpus kysoor</i> R.	„
25. आत्मगुप्ता <i>Mucuna pruriens</i> D.C.	7	53. काकमाची <i>Solanum nigrum</i> L.	14
26. आमलक <i>Phyllanthus emblica</i> L.	„	54. कारवेल्लिका <i>Momordica Charantia</i>	
27. आम्र <i>Mangifera indica</i> L.	„	L.	„
28. इक्षु <i>Saccharum officinarum</i> L.	„	55. कार्पास <i>Gossypium herbaceum</i> L.	„
29. इक्षुरक <i>Hygrophila Spinosa</i>		56. कालानुसरिवा <i>Ichnocarpus</i>	
Andres.	8	frutescens Br.	„
30. इन्नुदी <i>Balanitis Roxburghii</i>		57. काश्मरी <i>Ginelinea arborea</i> L.	15
Planch.	„	58. कासमर्द <i>Cassia occidentalis</i> L.	„
31. इत्कट <i>Sesbania aculeata</i> Pers.	„	59. किराततिक <i>Swertia chirata</i> Ham.	„
32. उच्चटक <i>Blepharis edulis</i> Pers.	„	60. कुटज <i>Holarrhena antidysenterica</i>	
33. उदुम्बर <i>Ficus glomerata</i> Roxb.	9	Wall.	„
34. उपोदिका <i>Basella rubra</i> L.	„	61. कुतुम्बक <i>Leucas linifolia</i> Spreng.	16
35. एरका <i>Typha elephantina</i> Roxb.	„	62. कुमारजीव <i>Putranjiva Roxburghii</i>	
36. एर्वाक <i>Cucumis utilissimus</i> L.	„	Wall.	„
37. एरण्ड <i>Ricinus communis</i> L.	10	63. कृष्मी <i>Careya arborea</i> R.	„
38. कटुतुम्बी <i>Langenaria Vulgaris</i> Ser.	„	64. कुरण्टक <i>Barleria Prionitis</i> L.	„
39. कटुफला <i>Hibiscus abelmoschus</i> L.	„	65. कुसुम्भ <i>Carathmus tinctorius</i> L.	17
40. कण्टकारी <i>Solanum Xanthocarpum</i>		66. कोविदार <i>Bauhinia variegata</i> L.	„
Sche.	„	67. कोशातकी <i>Luffa acutangula</i>	
41. कदम्ब <i>Anthocephalus cadamba</i>		varamara Clerke.	„
Miq.	11	68. कोशात्र <i>Schleichera trijuga</i> Willd.	„
42. कदर <i>Acacia senegal</i> Willd.	„	69. कुंकुम <i>Crocus sativa</i> L.	18
43. कपित्थ <i>Feronia elephantanum</i>	„	70. खदिर <i>Acacia catechu</i> Willd.	„
Correa.	„	71. गुग्गुलु <i>Balsamodendron mukul</i>	
44. करमर्द <i>Carisa carandas</i> L.	„	Hook.	„
45. करवीर <i>Nerium odorum</i> Soland.	12	72. गुञ्जा <i>Abrus precatorius</i> L.	„
46. करीर <i>Copparis aphylla</i> Roth.	„	73. गुडची <i>Tinospora cordifolia</i>	
47. करञ्ज <i>Pongamia glabra</i> Vent.	„	Miers.	19
48. कर्कटशृङ्गी <i>Rhus Succedanea</i> L.	„	74. गोक्षुरक <i>Tribulus terrestris</i> L.	„
49. कर्कन्धु <i>Zizyphus nummularia</i>		75. गोजिहा <i>Elephantopus Scaber</i> L.	„
W. C.	13	76. चक्रमर्द-एडगज <i>Cassia tora</i> L.	„
		77. चक्षु <i>Corchorus olitorius</i> L.	20

CARAKA—INDEX

3

विषयः	पृष्ठाङ्कः	विषयः	पृष्ठाङ्कः
78. चन्दन Santalum album L.	20	105. दुरालभा Fagonia arabica L.	27
79. चर्मरूपा Acacia concinna D. C.	„	106. दुर्वा Cynodon dactylon Pers.	„
80. चाङ्गेरी Oxalis corniculata L.	„	107. द्राक्षा Vitis Vinifera L.	„
81. चित्रक Plumbago zeylanica L.	21	108. धन्वन Grewia tiliefolia Vahl.	„
82. चिरबिल्व Holoptelia integrifolia Planch.	„	109. धव Anogeissus latifolia Wall.	28
83. चिर्मेट Cucumis melo L.	„	110. धातकी Woodfordia floribunda Salisb.	„
84. चिल्ली Chenopodium album L.	„	111. धान्यक Coriandrum Sativum L.	„
85. चोरक Angelica glauca Edgew.	22	112. नन्दीतक Ficus retusa L.	„
86. जम्बु Eugenia jembos Lamk.	„	113. नलिका Onosma echioides L.	29
87. जया Sesbania egyptica Pers.	„	114. नागरङ्ग Citrus aurantium L.	„
88. जलविष्पली Lippia nodiflora Rich.	„	115. नाडी Ipomea aquatica Forsk.	„
89. जाति Myristica fragrans Houtt.	23	116. निम्ब Melia azadirachta L.	„
90. जिङ्गिनी Odina wodier Roxb.	„	117. निर्गुण्डी Vitex negundo L.	30
91. जीरक Cuminum cyminum L.	„	118. नीलिका Indigofera tinctoria L.	„
92. ज्योतिष्मती Calastrus peniculata Willd.	„	119. न्यग्रोध Ficus Bengalensis L.	„
93. तमाल Cinnamomum tamala Fr. Nees	24	120. पटोल Trichosanthes dioica Roxb.	„
94. तिल्लिङ्गी Tamarindus indica L.	„	121. पत्र Cinnamomum iners Reinw.	31
95. तिन्दुक Diospyros embryopteris Pero.	„	122. पद्मक Prunus Puddum Roxb.	„
96. तिल Sesamum indicum L.	„	123. परूषक Grewia asiatica L.	„
97. तिलपर्णी Gynandropis pentaphylla D. C.	25	124. पर्पटक Rangia repens Nees.	„
98. तुम्बुरु Zynthoxylum alatum Roxb.	„	125. पारावत Psidium Guyava L.	32
99. त्रु Morus Indica L.	„	126. पाषाणभेद Saxifraga ligulata Wall.	„
100. त्रिधत्त Ipomea turpethum Br.	„	127. विष्पली Piper longum L.	„
101. दाहिस Punica granatum L.	26	128. पीडु Salvadora persica L.	„
102. दाहदरिद्र Berberis aristata D. C.	„	129. पुनर्नवा Berhavia repens L.	33
103. दीप्यक Carum copticum Benth.	„	130. प्रसारणी Pederia fetida L.	„
104. दुग्धिका Euphorbia pilulifera L.	„	131. प्राचीनामलक Flacourtia cataphracta Roxb.	„
		132. प्रियाल Aglaia roxburghiana Miq.	„
		133. प्लक्ष Ficus tsiela Roxb.	34
		134. फेनिला Sapindus trifolius L.	„
		135. बकुल Mimosa elengi L.	„

विषयः	पृष्ठाङ्कः	विषयः	पृष्ठाङ्कः
136. बदर <i>Zizyphus jujuba</i> Lamk.	34	167. वज्जुल <i>Salix tetrasperma</i> Roxb.	42
137. विल्व <i>Ægle marmelos</i> Corr.	35	168. वरुण <i>Cratoeva religiosa</i> Forst.	„
138. बीजक <i>Pterocarpus marsupium</i> Roxb.	„	169. वाताम <i>Prunus amygdalus</i> Baill.	43
139. बीजपूरक <i>Citrus medica</i> L.	„	170. वार्ताक <i>Solanum melongena</i> L.	„
140. बृहती <i>Solanum indicum</i> L.	„	171. वासा <i>Adhatoda vasica</i> Nees.	„
141. ब्राह्मी <i>Herpestis monniera</i> Benth.	36	172. विकटकृत <i>Gymnosporia montana</i> Benth.	„
142. भव्य <i>Dillenia indica</i> L.	„	173. विडङ्ग <i>Embelia ribes</i> Burn.	44
143. भृङ्गराज <i>Eclipta alba</i> Hassk.	„	174. विदारी <i>Ipomœa digitata</i> L.	„
144. मण्डूकपर्णी <i>Hydrocotyle asiatica</i> L.	„	175. शङ्खुपुष्पी <i>Evolvulus alsinoides</i> L.	„
145. मदन <i>Randia dumetorum</i> Lam.	37	176. शण <i>Crotalaria juncea</i> L.	„
146. मधूक <i>Bassia latifolia</i> Roxb.	„	177. शणपुष्पी <i>Crotalaria verrucosa</i> L.	45
147. मरिच <i>Piper nigrum</i> L.	„	178. शतपुष्पा <i>Peucedanum graveolens</i> Benth.	„
148. मांषी <i>Nardostachys jatamansi</i> D. C.	„	179. शतावरी <i>Asparagus racemosus</i> Willd.	„
149. मुद्गर <i>Phaseolus mungo</i> L.	38	180. शमी <i>Prosopis spicigera</i> L.	„
150. मुस्ता <i>Cyperus rotundus</i> L.	„	181. शलकी <i>Boswellia serrata</i> Roxb.	46
151. मूर्वा <i>Clematis triloba</i> Heyne	„	182. शालिपर्णी <i>Desmodium gangeticum</i> D. C.	„
152. मूलक <i>Raphanus sativus</i> L.	„	183. शाल्मली <i>Bombax malabaricum</i> D. C.	„
153. यव <i>Hordeum vulgare</i> L.	39	184. शिशाप <i>Dalbergia sissoo</i> Roxb.	„
154. यवासक <i>Alhagi maurorum</i> Desv.	„	185. शियु <i>Moringa pterygosperma</i> Goertn.	47
155. रक्तोत्पल <i>Nymphaea lotus</i> L.	„	186. शिरीष <i>Albizia lebbek</i> Benth.	„
156. राजक्ष्वक <i>Doemia extensa</i> Br.	„	187. शृङ्गवेर <i>Zingiber officinale</i> Rose.	„
157. राजमाष <i>Vigna catianga</i> Endl.	40	188. शृङ्गाटक <i>Trapa bispinosa</i> Roxb.	„
158. राजादन <i>Mimusops hexandra</i> Roxb.	„	189. सप्तपर्णी <i>Alstonia scholaris</i> R. Br.	48
159. रासना <i>Pluchea lanceolata</i> Oliv.	„	190. सज <i>Shorea robusta</i> Goertn.	„
160. रूहा <i>Loranthus falcatus</i> L.	„	191. सर्वप <i>Brassica campestris</i> L.	„
161. रोहिणी <i>Soymida febrifuga</i> Juss.	41	192. सारिवा <i>Hemidesmus indicus</i> Br.	„
162. लशुन <i>Allium sativum</i> L.	„	193. सुधा <i>Euphorbia nerifolia</i> L.	49
163. लिङ्कुच <i>Artocarpus lokoocha</i> Roxb.	„	194. सुरसा <i>Ocimum sanctum</i> L.	„
164. लोणिका <i>Portulaca oleracea</i> L.	„	195. सोमराजी <i>Proralea corylifolia</i> L.	„
165. लोघ <i>Symplocos racemosa</i> Roxb.	42		
166. वचा <i>Acorus calamus</i> L.	„		

विषयः	पृष्ठः	विषयः	पृष्ठः
196. इंसपादी <i>Adiantum lunulatum</i> Burm.	49	27. राम The hangal or kashmir deer	57
197. हपुषा <i>Juniperus Communis</i> L.	50	28. लट्पक The minivet	"
198. हस्तिदन्ती <i>Croton oblongifolius</i> Roxb.	"	29. लडा The scarlet minivet	58
199. हारिद्रक <i>Adina cordifolia</i> Hook.	"	30. वर्तिका The female bustard or button quail	"
200. हेमदुग्धा <i>Argemœ Mexicana</i> L.	"	31. वर्तीरक The rain quail	"
Caraka Animals and Birds		32. वानर The monkey	"
1. अश्रूह The bulbul	51	33. वार्तीक The jungle bush quail	59
2. अम्बुकुटो The water hen	"	34. शतपत्र The wood pecker	"
3. इन्द्राभ The adjutant	"	35. शम्बर The Indian sambhar	"
4. उत्क्रोश The trumpeter	"	36. शरभ The elk or wapiti	"
5. कङ्क The heron	52	37. शशङ्गी The golden eagle	60
6. कपिञ्जल The grey partridge	"	38. शारपद The stork	"
7. कलविङ्क The house sparrow	"	39. श्यामकाकुलीमृग The dark-brown python	"
8. कुरर The fish eagle	"	40. श्येन The hawk	"
9. कुलिङ्गक The sparrow hawk	53	41. सिंह The lion	61
10. कोकिल The koel	"	42. हंस The swan	"
11. कोयष्टि The coucal	"	43. अश्व The horse	62
12. गोकर्ण The mule deer	"	44. अश्वतर The mule	"
13. गोधा <i>Iguana</i>	54	45. आरा The cobbler's owl bird (avocet)	"
14. चाङ्गक The gazelle	"	46. उद The cat-fish	"
15. जीवजीवक The common mynah	"	47. उरण The oorial (wild sheep)	63
16. दुन्दुभि The hornbill	"	48. उल्लूक The owl	"
17. पारावत The pigeon	55	49. उष्ट्र The camel	"
18. पुष्कराह The lily trotter	"	50. ऋक्ष The bear	"
19. पृषत The chital (spotted deer)	"	51. ऋध The musk deer	64
20. प्रियारमज The babbler	"	52. एण The black buck (Indian antelope)	"
21. बक The common crane	56	53. कदली The marmet	"
22. बलाका The snow wreath crane	"	54. कर्कटक The crab	"
23. भास The bearded vulture	"	55. काकतुण्डक The common river tern	65
24. मत्स्य The fish	"	56. कुकुट The cock	"
25. मृणालकण्ठ The snake bird	57	57. कुम्भीर The gangetic garial	"
26. रक्तवर्मक The red jungle fowl	"	58. कुरङ्ग The roe deer	"

विषयः	पृष्ठाङ्कः	विषयः	पृष्ठाङ्कः
59. कल्लिङ्गक The baya or weaver bird	66	86. प्लव The pelican	72
60. कूर्चिका The hedgehog	,,	87. बर्ही The peacock	73
61. कूर्म The tortoise	,,	88. मृत्तराज The king bird of paradise,,	
62. कोटकारक The Indian muntjak		89. मेक The frog	,,
(barking deer)	,,	90. मकर The magar (the great	
63. खड्ग The rhinoceros	67	Indian crocodile)	,,
64. खर The ass	,,	91. मधुदा The honey buzzard	74
65. गज The elephant	,,	92. सहिष The buffalo	,,
66. गण्डक The gecko	,,	93. साजार The cat	,,
67. गवय The gayal cow	68	94. मूषिक The mouse	,,
68. गृध्र The vulture	,,	95. मृगमातृका The hog deer	75
69. गो The cow	,,	96. लाव The common quail	,,
70. गोनर्द The hill partridge	,,	97. लोपाक The fox	,,
71. चकोर The chukor	69	98. लोहपुष्ट The king fisher	,,
72. चटक The tree sparrow	,,	99. वरपोत The deerlet	76
73. चमर The yak	,,	100. वान्ताद The dog	,,
74. चित्रपृष्ठकाकुलीमृग The reticulated		101. वायस The crow	,,
python	,,	102. वाण्ड The spoon-bill	,,
75. चिच्छट The musk shrew	70	103. वृक The wolf	77
76. चुडकी The susu (gangetic		104. व्याघ्र The tiger	,,
dolphin)	,,	105. शङ्ख The conch snail	,,
77. जटो The hoopœ	,,	106. शसरी The skimmer or scissor	,,
78. जम्बुक The jackal	,,	bill	,,
79. तरक्षु The hyena	71	107. शश The hare	78
80. तिलिरि The partridge	,,	108. शिशुमार The estuarine crocodile	,,
81. तिमिङ्गिल The whale	,,	109. शुक्ति The pearl oyster	,,
82. द्वीपी The panther	,,	110. श्वाविष The porcupine	,,
83. धूमिका The owlet	72	111. सुमर The wild boar	79
84. नकुल The mongoose	,,	112. हरिण The red deer	,,
85 नन्दीमुखी The flamingo	,,		

चरकसंहितागतोद्भिज्जद्रव्याणां संस्कृतपर्यायाः।

Sanskrit Synonyms of the Plant Substances mentioned in the Caraka Samhita

अक्षोटः—अखरोट, पावेतीय, फलस्नेह, गुडाशय, कीरेष्ट, कर्पूराल, स्वादुमज्ज, पृथक्छद, रेखाफल, वृत्तफल, मदनामफल, अक्षोट, आक्षोट, अखरोट, कन्दराल, आस्फोटक, अक्षोटक, आखोट, मधुमज्ज, वृद्धछद ।

अगुरुः—कृमिज, लोह, राजार्ह, वंशक, लघुलोहाख्य, जोहक, कृष्ण, वर्णपसादन, पिच्छिल, भृङ्गज, पातक, अनार्यक, असार, अमिकाष्ट, कृमिगन्ध, काष्ठक, प्रवर, योगज, अनार्यज, कृष्ण, कालागुरु, कृष्णागुरु, वसुध, मंगलय, विश्वरूपक, काकपुण्ड, शृङ्गारशीर्ष, केरय, कृशकाष्ट, धृपाई, वलर, मिश्रवर्ण, गन्ध, शीतमालिन, जोगक, अलक्तक, काष्ठक ।

अम्रिमन्थः—अम्रिमन्थिनी, अरणि, गन्धपत्रा, गन्धपुष्पा, गणिकारिका, जया, नादेयी, कृशानुगा, क्षुदामिमन्थ, लघुमन्थ, तपन, तनुत्वचा, तेजोवृक्ष, हविमन्थ, कर्णिका, गिरिकर्णिका, जयन्ती, श्रीपर्ण, तेजोमन्थ, ज्योतिष्क, पावक, आरणि, वह्निमन्थ, मथन, जय, पावकारिणी, अमिमन्थन, अरणीकेतु, श्रीपर्णी, विजया, अनन्ता, नदीजा, तनुवृक्ष, पित्तमाता, वह्निमूल, अमिबीजक, विजया, वातघ्नी, तरुणि, वैजयन्तिका ।

अङ्गोदः—अङ्गोदक, अङ्कोद, अङ्कोल, बोध, दीर्घकीलक, दीर्घगन्ता, गन्धपुष्प, गुमस्नेह, गूढवह्निका, गुणाढ्यक, कोलक, कंकरोल, कंटक, कठोर, लम्बकर्ण, मदन, निकोचक, निकोचक, नेदिष्ट, पीत, पीतधारा, रोचन, रेची, रामठ, ताम्रफल, वातक, विषम, विशालतैलगर्भ, भूषित, घलत, दृढकण्टक, गूढपञ्च, दीर्घकील ।

अजरुर्णः—सर्जक, वस्तर्ण, कषाय, चिपचक, सस्यसंवरक, शूर, शाल, सर्ज, सर्जरस, कालकूट, रजोद्धव, वल्लीवृक्ष, चीरपर्ण, राल, कार्श्य, सर्जक, मरिचपत्रक ।

अजगन्धाः—खरपुष्पा, वस्तगन्धा, विगन्धिहा, कारवी, बर्बरा, गन्धा, तुङ्गी, पूतिमयूरिका, सुरपुष्पी, उग्रगन्धा, ब्रह्मगर्भा, ब्राह्मी ।

अजमोदाः—खराहा, मयूर, दीप्यक, ब्रह्मकुशा, कारवी, लोचमर्कट, वस्तमोदा, उग्रगन्धा, मर्कटी, मोदा, गन्धदला, हस्तिकारवी, गन्धपत्रिका, मायूरी, शिखिमोदा, मोदाव्या, वह्निरीपिका, ब्रह्मकोशी, विशाला, हयगन्धा, उग्रगन्धिका, मोदिनी, फलमुख्या, विशल्या, दिव्या, हस्तिमयूरिका, खाहा, यवानी, दीप्य, यवाहा, भूरुदम्ब, ब्रह्मदर्भ, क्षेत्रयवानिका, यवसाहा, दीपनी, दीपिनी, वातारि यवज-दीपनी, शूलहन्त्री, यमानिका, उग्रा, तीव्रगन्धा, अजमोदिका, तीक्ष्णगन्धा, हृथा, अमिवर्धिनी, भूमिरुदम्बक, यवाग्रज, यवानिका ।

अतसीः—पिच्छला, देवी, मदगन्धा, मदोत्कटा, उमा, क्षुमा, हेमवती, सुनीला, नीलपुष्पिका, चणका, क्षौमी, रुद्रपत्नी, सुवर्चला, नीलपुष्पी, पार्वती, मखणा, तैल्लेत्तमा ।

अतिवलाः—बलिका, बल्या, भूरिवला, धंटा, वंकनी, कृषिप्रोका, शीता, शीतपुष्पा, विकंकता, वाटयपुष्पिका, वृष्यगन्धिका, वृष्यगन्धा, कंकतिका, पीतपुष्पा ।

अतिविषाः—अरुणा, अतिसारघ्नी, भंगुा, भुंगी, भुण-वलभा, काश्मीरा, माश्री, प्रतिविषा, प्रविषा, शिशुभैषज्य,

शोकापहा, शृङ्गी, शृङ्गीका, श्वेता, शुक्रकन्दा, श्वेतकन्दा, श्वेत-
वचा, श्यामकन्दा, उपविषा वीरा विरुपा, विषा, विषरुपा,
विश्वी, अमृता, शुक्रकन्द, महौषध मृद्वी ।

अपामार्गः—अधोघण्टा अधामार्गव, अधाट, अध्वशल्य,
अपाङ्गक, चमत्कार, दुर्ग्रह, धामार्गव, दुग्धिग्रह, कीशपर्णी,
किणिही, कान्तरीक, कर्कटपिप्पली, किणी, कण्टी, खरमजरी,
क्षुरक, क्षारमध्य, कुञ्ज, कुञ्जमालाकण्ट, मर्कटी, मयूरक,
पाण्डुकण्टक, पराक्पुष्पी, प्रत्यक्पुष्पी, प्रत्यक्पर्णी, शैखरीक,
शैखरेय, शिखरी, स्थलमजरी, तालाकण्ट, वसिर, वृत्तफल,
कपिपिप्पली, क्षुद्रापामार्ग, आघट्टक, दुग्धनिका, रक्तविट्,
कल्पपत्रिका, क्षत्र, प्रत्यक्श्रेणी, स्वरच्छद, कूट, मर्कट-
पिप्पली, तालुकण्ट, कण्डकण्ट, अभःशल्य, पङ्क्ति, कण्टक ।

अम्बुष्ठीः—पाठा, अम्बुष्ठा, पापचेरी, कुचेला,
छिन्नवेशिका, अम्बुष्ठिका प्राचीना, पापचेलहा, यूथिका,
स्थपनी श्रेयसी, विद्वकर्णिका, एकाग्रलीला, कुचेली, दीपनी,
वनतक्तिका, तित्तपुष्पा, वृहत्तिका, शिशिरा, श्रुती, मालती,
वरा, देवी, वृत्तपर्णी, तित्ता, विद्वर्णी, रसा, अविद्वर्णी,
पाटिका, अविद्वर्णी, पाटिका सुस्थिरा, प्रतापिनी,
वत्सादनी, मालती, त्रिशिग, त्रिवृत, वृत्तपर्णी रक्तघ्नी,
विषहन्त्री, महोजसी, रचिष्या, दीपनी वीरा, वल्लिका,
वरतित्ता, वृद्धिकर्णिका, द्विद्विजिता ।

अम्लिकाः—आम्ली, अम्ला अम्ली, पङ्क्ति आम्लिका,
आब्दिका, अत्यम्ला भुक्ता, भुक्तिका चुक्तिका, चुका,
चिचका, चिचा, चुकु, चरित्रा दन्तशठा, गुहपत्रा, पक्षपत्रा,
पिरिल्ला, सर्वाम्ला, सुचुक्तिका, शाकचुक्तिका, सुतिन्तिडी,
तिन्तिड, तिन्तिली, तिन्तिका तिन्तिडीका, तिन्तिडीक,
यमदूतिका तित्तिडी, वृक्षाम्ल, चरित्रा शुक्ता ।

अरिमेदः—इरिमेद, अरिमेदक गोधास्कन्ध, अरिमेदक,
अहिमेद, अहिमारक, अहिमार, पूतिमेद ।

अर्कः—आदित्यपुष्पिका, अलर्क, बिम्बीर, दीर्घपुष्प,
दीर्घपुष्पिका रक्तपुष्प, दिव्यपुष्पिका, गणरुपी, गणरूपक,
काशील, मन्दार, प्रताप, रक्तार्क, राजार्क, रुषिग,
सदापुष्प, सदापुष्पी, शम्भु, शीतार्कक, शिवाह्वय, शुक्लफल,
श्वेत, श्वेतार्क, तपन, वसुक, वेधा, वृत्तमल्लिका, शुक्लफल,

शुक्लार्क, श्वेतमन्दार, शर्करापुष्प, क्षीरदल, तूलफल,
सदासुम. प्रताप, क्षीरकाण्डक, विशीर, भास्कर, हरिदश्व,
विष्वान् अहर्वाण्धव, अर्यमा अहर्मेणि, उष्णरश्मि, भानु,
विकर्तन, गणरूप, मन्दार, प्रभाकर, विशाकर, दिवाकर,
विभावसु सप्ताथ, सविता, सूनु, आस्फोट, वसुक,
हिमाराति, पुच्छी, क्षीरी, खज्जु, शीतपुष्पक, जम्भल,
क्षीरपर्णी, विकीरण, सदापुष्प, सूर्याह, आस्फोटक, हरि,
क्षीर, तनुफल, क्षीराङ्ग, अहर्पति, आस्फोटक, रवि ।

अर्जकः—शोषेत्केशी, निद्राल रामतुलसी, शोफहासी,
सुगन्धी, सुप्रसन्नक, सूक्ष्मपत्रक, सुमुञ्ज, सुवक्त्र, वन्धर्वरिा,
विषम शृङ्गतुलसी, गन्धपत्र, कुठेरक, उपगन्ध, वर्वरी,
क्षुद्रतुलसी, क्षुद्रपर्ण सुवार्जक, जम्बीर, कुठेर, कठिञ्जर,
सितार्जक, वैकुण्ठ, वटपत्र, कुठेरक, गन्धबहुल, कटुपत्रक,
श्वेतच्छद पाता, श्वेतपर्णास, आम्रार्जक, तीक्ष्ण, तीक्ष्णगन्ध,
कृष्णार्जक, कामल, मालुक, कृष्णमालुक कृष्णमल्लिका,
गरम, वनवर्वर, कृष्णवर्णी, कालपर्णी, करालक कृष्णपर्णी
सुगन्धालक, कालमालक, कवरी, तुङ्गी, खपुष्पा,
अत्रगन्धिका, कवरा, खरपुष्पिका सुरभी, तुलसीद्वेपा, सुसा,
अनेतराक्षसी असुरपा, बर्वा अत्रगन्धा ।

अर्जुनः—धाराफर, वकुभ, कृष्णत्वक्, निस्तारफलक
सारदु, श्यामसारक, वनजवृक्ष, वीरवृक्षक पार्थ, कार्त्तवीर्य,
मयूरक, मातुरेकसुत, चित्रयेष्ठी वीरान्तक निरीडी
नदीसर्ज, पाण्डव रम्बर, धनंजय, वीरान्तक गण्डीवी,
शिवमल्लक, कर्णारि, सव्यसाची, कुस्वीरक, कौन्तेय,
इन्द्रसूनु, वीरदु, कृष्णसारथि, पृथाज, फल्गुन, धन्वी,
इन्द्रदु, इन्द्रदुम, वीर, वीरवृक्ष ।

अशक्पुष्पीः—शतपुष्पा, मिशि, घेषा, पीतिका,
माववी, क्षिफा, अतिच्छत्रा, शताह, कारवी, संपातपत्रिका
छत्रा, वज्रपुष्पा, सुपुष्पिका, शतप्रसूना, बहुला पुष्पाह्वा,
शतपत्रिका, वनपुष्पा, भूरिपुष्पा सुगन्धा, सूक्ष्मपत्रिका,
गन्धारिका अहिच्छत्रा ।

अशोकः—अपशोक, अंगनाप्रिय, विचित्र चक्रपुच्छ,
शोफहासी दोहरी, गन्धपुष्प, हेमपुष्प, कर्णपूरक, वाग्ताड्घ्नि-
देहद, कान्ताचरणदोहद, नट, पिण्डीपुष्प, पल्लव, प्रपल्लव,
रक्तपल्लव, रामा, रोजितक, श्यामा, शोकनाश, सुमग

स्त्रीनिरीक्षणदोहद, शोकहर्ता, स्मराधिवास, ताम्रपल्लव, वीतशोक, विशोक, वञ्जुलद्रुम, वञ्जुलमधुपुष्प, वामांग्रिघातक, मधुपुष्प, पिण्डपुष्प, वामांकयातन, पट्पदमञ्जरी, चित्ररागी, कंकेली, कंकोलि, केलिक, कर्णपूर ।

अश्वमेधकः—कुशली, अणुपुष्पक, श्लक्ष्णत्वक् वनराज, यमलपत्रक, यमपत्र, चन्द्रक, कुदाल, अम्लपत्रक, वालुकापर्ण, इन्दुक, अश्विमान्त, शिलान्त, इन्दुशक्ती, अम्बुद, पाषाणान्तक ।

अश्वमेधकः—गन्धान्ता, वाजिनामा, हयगन्धा, वाराहकर्णी, वरदा बलः, कुष्ठगन्धिनी वाजिगन्धा, कटुका, अश्वारोहक, वाराहकर्णी, तुङ्गी, वर्या, वाजिकरी, हया, अधकन्दिका, काम्बुका, कम्बुकाष्ठा, वरदिका, अधारोहा, वनजा, वाजिनी, हयी, पुष्टिदा, पुण्या, हयगन्धा, पीवरा पलाशपर्णी वातघ्नी, श्यामला कामकपिणी, कालप्रियकरी, गन्धपत्री, हयप्रिया, वराहपत्री, अधगन्धिका, तुङ्गगन्धा, कम्बुका, अधारोहिका, बलजा, अवरोहिका, पुष्टिपीवरा, कल, प्रियकरी, कुष्ठगन्धिनी, कुष्ठगन्धा, वरगात्रकरी ।

अश्वमेधकः—अच्युतावास, अश्वरथ, बोधिद्रु बोधिवृक्ष, बोधिद्रुम, बोधितरु, चैत्यद्रु चैत्यवृक्ष, चलदल, चलपत्र, देवात्मा, धनुर्वृक्ष गुह्यपुष्प, गजभक्षक गजाशन गजपत्र, गुरु, कपीतन, केशवालय, मङ्गलय, महाद्रुम, नागवन्धु, पवित्रक, पिप्पत्र, क्षीद्रुम, सेव्य, सत्य, सुचिद्रुम, श्यामल, श्रीमान, शुभद, याज्ञिक, विप्र, कुञ्जानन, विशाला, वृक्षराज, कृष्णावास, हरिवास, केशवालय, विप्र, साङ्गलय गुह्यपत्र ।

असनः—महासर्ज, सौरि, बन्धूकपुष्पक, प्रियक, बीजक, श्याम, प्रियशालक, सुनील, बीजवृक्ष, पीतसार, पीतशालक, पीतशाल, पीतशालक, पीतशाल परमयुध, वन्धूकपुष्प, नीलक, प्रियशालक ।

आखुपर्णीः—आदिभू, बहुकर्णिका, बहुपादिका बहुविध्या बहुधाश्रया भूमिचरी, चण्डा चित्रा श्वती, कृशिका, माता, मूषाकर्णी, भूधराश्रया मूषकर्णी, भूदरीभवा, मूषिकाह्वया, मूषपर्णिका, मूषीकर्णी न्यग्रोधी, प्रत्यङ्गश्रेणी, पुत्रश्रेणी, पर्णिका, प्रतिपर्णशका, पत्रश्रेणी फलपत्रिका, रण्डा, सचित्रा, सहस्रमूषी, शम्भरी, शतमूलिका, सुष्णी, सुधर्णिका, अवचित्रा, उन्दुपर्णी, वृषा, वृषपर्णी, वृश्चिकपर्णी विक्रान्ता, आखुपर्णी, आखुपर्णिका, उपचित्रा, मूषिका ।

आढकीः—तुवरी, तुल्या, करवीरभुजा, वृत्तबीजा, पीतपुष्पा, वर्या, मृत्ताल, मृत्तालक, काक्षी, सुराष्ट्रजा, मृत्सना, तुवरिका, शणपुष्पिका ।

आत्मगुप्ताः—कपिकच्छू, अजडा, अध्यण्डा, कण्डुरा, जडा, प्रावृषायणी, ऋष्यप्रोक्ता, शूर्पशिवी मर्कटी, कपिप्रभा, सुष्पिण्डी, स्वयंगुप्ता, कण्डूरा, शूकशिम्बिका, जडा, अध्यण्डा, सद्यःशोथा, शूका, शूकवती, गात्रभङ्गा, वच्छमती, कच्छूरा, ऋषभी, कपिकच्छूरा, ऋषभजटा, स्वगुप्ता, अजडा, प्रावृषा, शूकशिम्बा, अजडा, वानारी, कपिकच्छू, शूर्पपिण्ड, शूकपिण्डी, व्यघ्रा, महर्षभी, लाङ्गली कुण्डली, चण्डा, दुरभिग्रहा, कपिरेमफला, गुप्ता, दुःस्पर्शा, प्रावृषेण्या, बदरी, गुरु, आर्षभी शिम्बी, वराहिका, तीक्ष्णा, रोमाळ, वनशूकरी, काशीरोमा, रोमवल्ली, व्यङ्गा, वृष्या ।

आदित्यवल्लीः—आदित्यभक्ता, वरदा, अर्कभक्ता, सुवर्चला, सूर्यलता, अर्ककान्ता, मण्डूकपर्णी, सुरसम्भवा, सौरि, सुतेजा, अर्कहिता, रवीष्टा, मण्डूकी, सत्यनाम्नी, मार्तण्डवल्लभा, विकान्ता, भास्करेष्टा, सूर्यावर्ता, रविप्रिया, रविप्रीता, आदित्यकान्ता, सुखोद्भवा, सूर्यभक्ता, सूर्यमुखी, सूर्यलता ।

आमलकः—आमलिका, अमृतफल, बहुफली, धात्रिका, धात्री, धात्रिकल, जातिफल, कायस्था, कर्षफल, पञ्चसा, रोचनी, शिव, शिवा, शान्ता, श्रीफल, श्रीकली, तिष्या, तिष्यकला, वयःस्था वृष्या, वृत्तफला, आदिफला, अकरा, आमलकी, अमृतफला, अमृता, जातीफल, जातीफलरस ।

आम्रः—रसाल, सहकार, अतिसौरभ, कामाङ्ग, मधुसूत, साकन्द, पिक्वल्लभ, अतिसौरभ, चूतक, फल-श्रेष्ठ, फलोत्पत्ति मृदालक, चूत, पट्पदातिथि, वसन्तद्रु, स्त्रीप्रिय गन्धवन्धु, अलिप्रिय, शरैष्ट, मदिरासस, पिक्वन्धु, केशवायुव, कोषी, कामशर, परपुष्टमशोश्चव कामवल्लभ, कोरिष्ट, माधवद्रुम, मृङ्गाभीष्ट, सीधुरस, माधूली, कोकिलोत्सव, वसन्तद्रुत, जोदाख्य, मन्मथालय, मध्ववास, सुमदन, पिकराग, वृषप्रिय, प्रियम्बु, कोकिलावास, वसन्त-पादप, अमरप्रिय, मनोज्ञ, मन्मथावास, सुकप्रिय, वनोत्सव, मदाख्य, मञ्जरी ।

आम्रातकः—अम्रात, पीतनक, कपिचूत, अम्ल-
वाटक, शङ्गी कपि, रसाव्य, तनुक्षीर, कपिप्रिय, वर्षाक्षी,
तनुक्षीरी, कपिचूडा, कपिप्रिया, पीतन, कपीतन मधुमालक,
मृङ्गीफल अम्बरातक, अम्बरीय, अम्रात, अध्वगभोग्य,
मर्कटाम्र, तुङ्गी ।

आरग्वधः—अरुज, आरोग्यशिम्वी, आमदा, चक्र-
परिव्याध, चतुरंगुल, दीर्घकक, दुस्रोत्पल, हिमपुष्प,
ज्वरान्तक, जठरातुर, कृतमाल, कण्डूय, कुष्ठसूदन,
कर्णाभरणक, कर्णिकार, कुष्ठन, कुण्डली, मङ्गाराजद्रुम, मङ्गा-
कर्णिकार, मन्थान, नृपद्रुम, नक्तमाल प्रमेहप्र, रामवृक्ष
रोचन राजतरु, रेचन, सम्पाक, शम्पाक, सुवर्णक,
स्वर्णपुष्प, स्वर्णद्रु, स्वर्णांग स्वर्णभूषण, कृतमालक, व्याधि-
घात, हेमपुष्प, शोफालिका, स्वर्णवृक्ष, सारकल शारेवत,
ज्वरान्तक, हिमपुष्प, व्यथान्तक, स्वर्णस्थाली दुस्रोत्पल ।

आरुकः—आरुक, वीरसेन, वीर, वीरान्तक, आरुक
भल, भल्लूक, रक्तफल ।

आर्द्रकः—शृङ्गवेर, कटुभद्र, कटूच्छट, गुल्मपुष्प मूलज,
वर, कन्दल, महीज, सैकतेष्ट, अचूपज, अपाकशोक
आर्द्रक्य, राहुच्छट, सुशाकक, शङ्ख, आर्द्रशाक, सच्छाक,
आर्द्रिका ।

इक्षुः—दीर्घच्छद, भूरिरस, गुडमूल, अक्षिपत्र, मधुतृण,
मधुपट्टि, विपुलरस, गुडदारु, रसाल, कोतकार, इक्षुर,
अक्षिपत्रक, पयोधर, कर्कोटक, वंश, कान्तार, सुकुमारक,
अक्षिपत्र, वृष्य, गुडतृण, मृदुपुष्प, गुडद, गण्डीरी, खङ्ग-
पत्रक, गुडकाष्ठ, तृणाधिप ।

इक्षुरकः—इक्षुर, कोकिलाक्ष, काकेशु, क्षुरक, क्षुर,
मिथु, वाण्डेशु, इक्षुगन्धा, इक्षुवालिवा, शृगाली, मृङ्गलि,
अरणक, शृगालघटी, वज्रास्थि, शृङ्गला, वज्रकण्टक, वज्र-
शृङ्गलिका, विकेक्षणा, पिच्छिला, भुवनसन्निता, इक्षुगन्धा,
कोकिलनयन, शूका वीरतरु, मिथु, सुकपुष्प, कुलहक ।

इक्षुदीः—प्रसारवृक्ष, अनिलान्तक, धङ्गुलिदला भल्लकी-
वृक्ष दीर्घकण्टा, दारुपमफल, गौरतरु, इक्षुद, इक्षुल,
इक्षुनि, मिथुपत्र, कृशरक, कोष्ठफल, मुनिपादप, पृथिव्या,

पूतिगन्ध, शूलारि, तिक्तक, विषकण्टक, तैलफल, तापस-
वृक्ष, तापसतरु, तनुपत्र, तीक्ष्णकण्ट, विषगन्धक, विषगन्धक,
तिक्तमज्ज, तैलबीजा, तापसद्रुम अनिलान्तक, तैलफल,
जलजन्तुविनाशक, दीर्घकण्टा, तैलबीजा ।

इन्द्रवारुणीः—आमरक्षा, वृद्धकला, वृद्धाहमी,
चित्रकला, चित्रवल्ली, चित्रला, दीर्घवल्ली, देवी गजचिर्भट्टा,
हस्तिदन्ती, काया, कटुरसा, कपिलाक्षी, कुम्भसी, महाकला,
महेन्द्री, मृगाक्षी, मृगेवाह, मृगदन्ती, मृग्या श्वेतपुष्पा,
सैम्य, त्रपुमा, त्रपुसी, तंवरी, ऊरुप्रिया, विषला, ऐन्द्री,
इन्द्रहा, इन्द्रवारु, गवादनी, क्षुद्रकला, त्रपमाक्षी, गवादनी,
महेन्द्रवारुणी गजचिर्भट्टा, विषली, अमरा, गुणनिष्ठा,
मात, सुवर्णा, सुकला, तारका, इन्द्रवल्ली, बालकप्रिया ।

उच्चटकः—सितवा, सितमर, स्वस्तिक, सुनिष्पन्नक
श्रीवारक, सूचिपत्र, पर्णाक, कुकुट, शिखी, वितुन, सुनिष्पन्न,
चतु, सुतपत्र, सितचार, सूच्याद्य, सूचाह, सूचि, पत्रक,
श्रीवारक, वधु, कुसुट, कुकुट, सूचिदल, श्वेताम्बर,
मेवाकृत, प्राहक, शिखीवार ।

उत्पलः—इन्दीवर, कुलथ, कुन्दोड, नीलपत्रक,
लतक, कन्दोत्य, सैगन्धिक, सुगन्ध, कुङ्कुमलक,
अशितेत्पल, इन्दिरावर, इन्दीवार, नीलपत्र ।

उदुम्बरः—अपुष्पफलमन्थ, उदुम्बर, वज्राक्ष,
हेमकुम्भी, हेमदुम्भक, हेमदुम्भ, दरिताक्ष, जन्तुफल,
जघनफल, कालनन्ध, कृमिकण्ट, कृमिकण्टक, क्षीरवृक्ष,
क्रिमिकण्टक, पवित्रक, पुष्पाशून्य, पणिमुख, पुष्पाहीन,
सैम्य, सदाफल, शीतलक, श्वेतलकल, सुचक्षु, सुप्रविष्टत,
यज्ञसार, यज्ञिय, यज्ञयोग्य यज्ञकल, यज्ञोदुम्बर, यज्ञाङ्ग,
शीतलकल, शीतकल, मधुमेज, जवनेक ।

उपकुञ्चिकाः—कृष्णाजाती, जरणा, सुगन्धा, कृष्ण-
जीरक, वर्षाकाक्षी, कारवीरकीरक, काली, कलपेशका, हृया,
उद्गारशोधिनी, कृष्णा, बहुगन्धा, मेदिनी, पटु, मेदिनिका,
रुद्रा, नीला, नीलकृष्णा, वान्तिशोधिनी, वाळमेपी सुगन्ध,
सुगन्धा, कृष्णजीर, उद्गारशोधक, उपकुञ्ची उपकुञ्ची,
उपकालिका, सुपवी, कुञ्चिका, कुञ्ची, पृथ्वीका, स्थूलजीरक,
स्थूलकृष्णा, पृथु, मनोज्ञा, जारणी, जीर्णा, तरुणी ।

उपोदिका

५

कदफल

उपोदिकाः—उपोदक, पोतकी, मालवा, अमृतवलरी, कलम्बी, पिच्छला, पिच्छिलच्छदा, मोहिनी, मदशाक, विशाला बलिपोदकी, उपोदिका, उपोती, वृश्चिकप्रिया, अपोपिका, पूतिका पूतीका ।

उशीरः—मृणाल, अभय, समगन्धिक, व्रणप्रिय, विरतर, वीर, वीरणमूलक नलद, अमृणाल, सेव्य अवदाह, जलाशय, लामजक, लघुभय, इष्टकापथ, लघुलय, अवदात, अवदाहेष्टकापत्र, इन्द्रगुप्त, उशीरक, जलवास, हरिप्रिय, वीरण, रणप्रिय, वीरतर, शिशिर, शीतमूलक, वितानमूलक, दाहहरण, जलामोद गन्धाव्य, सुगन्धिक, सुगन्धिमूलक, सुगन्धिमूल, कम्बु, कटायन, वीरभद्र, बहुमूलक, तुणवालुक जलवास हरिप्रिय ।

एरकाः—गुन्द्रमूला गुन्द्रा, शरी, शिम्बि, शिम्बिगुन्द्रा, गुन्द्र, पटेरक रच्छ, शृङ्गवेगभमूलक, शिविर्गुन्द्रा ।

एरण्डः—आमण्ड, अमङ्गल, अमण्ड, चित्रक चंचुक, चित्रबीज, कान्त, दीर्घदण्डक, दीर्घदन्तक, गन्धर्वहस्तक, गन्धर्वहस्त, इष्ट, पञ्चाङ्गुल, खूब, शूलशत्रु, शुक, स्नेहपद, त्रिपुटीफल, तुच्छद्र, त्रिपुटी, तरुण, वातारि, वर्धमान, व्रणहा, व्याघ्रपुच्छ, व्याघ्रदल, व्यडस्वक्, व्यडम्बन, ऊखूक, बुक, एण्डक, खूक, मण्ड, दीर्घपत्रक, रक्तैण्ड, हस्तिकर्ण, व्याघ्र, व्याघ्रकर, खु, त्रिवीज, उत्तानपत्रक, उखुक, नागकर्ण, चंचु, करपर्ण, पाचन, स्निग्ध, व्याघ्रबल, रक्तक, चित्रवीर्य, हस्वैरण्ड, व्याघ्रपुच्छ, स्थूलैण्ड, महैरण्ड, महापञ्चाङ्गुल ।

एर्वाकः—ककटी, व्यालपत्रा, लोमशा, स्थूला, तोयफला, इरितदन्तफला, व्यालपत्री, वृद्धफला, छर्दानिका, पीनसा, मूत्रला, मूत्रफला, त्रुषा, हस्तिपर्णी, लोमशकाण्डा, बहुकंदा, चिर्मटी, कर्कटाक्ष, शान्तनु, बलुङ्गी, त्रुषी, उर्वर ईर्वाक, ईर्वाक ।

एलावालुकः—एलावालुक, आलुक, बालुक, हरिवालुक, कपित्थ, दुर्बर्ण, प्रसर, दड, ऐलेय, सुगन्धिक, आलुक, कपित्थस्वक्, गन्धस्वक्, कुष्ठगन्धी, गन्धास्वक्, एलालु, एलालु ।

एलाः—वयस्था, तीक्ष्णगन्धा, सुक्ष्मला, द्राविडि, त्रुटि, कोरंगी मृत्तपर्णिष्ठा, उपकुञ्चिष्ठा, तुत्या, त्रिपुटा, भुद्रैला, त्रिपुटी, पुटिका, चन्द्रसम्भवा, कपोतपर्णी, दिवोद्भवा, चन्द्रवाला, बहुला, निष्कुटि, कुनटी, गौरांगी, गर्भारा, गन्धफलिका, सुगन्धिक, चन्द्रिका, श्वेतैला, छर्दिकारिपु, त्वचि-सुगन्धा, बहुला, मालेया, ताडधीफल, वृद्धेला, त्रिपुटा, त्रिदिवोद्भवा, सुरभित्त्वक्, महिला, कन्याकुमारी, कुमारिका, पृथ्वी, गोपुटा, कायस्था, कान्ता, घृताची, भद्रैला, गर्भसम्भवा, इन्द्राणी, ऐन्द्री, दिव्यगन्धा, निष्कुटी, निष्कटी, चर्मसम्भवा, बाला, बलवती, एलाक्षी, सागरगामिनी, गन्धालीगर्भ, महैला ।

एलापर्णीः—कुलज, गन्धमूल, कुलजन, तीक्ष्णमूल ।

ककोलः—कंकोल, कंकोलक, कोषफल, कोष्क, कोरक, काकोल, कटुकफल, कटुक, काल, कटुक, कोल, तैलसाधन, गन्धव्याकुल, माधवोचित, मारिच मागधोषित, सुगन्धिक, स्थूलमरिच, फल, कृतकल, द्वेष्य, मरिच, द्वीपसम्भवा, कन्दफल, द्वीप, तकोल ।

कङ्गू—पीततण्डुल, प्रियङ्गू, कङ्गू, प्रियङ्गू, चीनक, कंगुका, कङ्गूनी कुंगुनिका ।

कटभीः—नामिका, शौण्डी, पाटली, किणिही मधुरेण, भुद्रश्यामा, कैडर्य, श्यामला, शिरीषपत्रा, कालिन्दी, शत-पादी, विषमिष्ठा, महाश्वेता, महाशौण्डी ।

कटुफलाः—लताकस्तूरी ।

कटुरोहिणीः—कटवी, कटुका, तिक्ता, कृष्णभेदा, अशोका, मत्स्यशकला, चक्रांगी, शकुलादनी, मत्स्यपित्ता, रोहिणी, काण्डेहदा, अरिष्टा, तिक्करोहिणिका, जननी, तिक्ता, शतपर्वा, नकुलपादनी, द्विजाङ्गी, मलमेदिनी, अशोकरोहिणी, कृष्णभेदा, कृष्णा, कृष्णमेदी, महौषधी, कटु, अंजनी, कटु, केदारकटुका, वातघ्नी धन्वन्तरिप्रन्था, वातिका, कटुवा, कटुम्भरा, अशोका, काण्डेहदा, तिक्का, चित्रांगी ।

कदफलः—अरण्य, भद्रा, भद्राजनक, भद्रावती, कुमुदा, कायफल, कृष्णगर्भ, कुम्भी, कुमुदिका, कैटर्य, काफल,

कदम्ब

६

करमर्द

कुम्भीपाकी, कुमुदी, लघुकाभर्म्य, महाकुम्भी, नासानु, पुरुष, प्रचेतसी, रोहिणी, रामसेनक, श्रीपर्णी, सोमवृक्ष, श्रीपर्णिका, उग्रगन्ध, त्वक्फल, सोमवल्क, कुम्भीका, कुमुदिका, रञ्जनक ।

कदम्बः—अशोकारि, दास, देव, हरिप्रिय, हलिप्रिय, हारिद्र, जाल, जीर्णपर्ण, कदम्ब, कादम्बव्यं, कर्णपूरक, ललनाप्रिय, सीधुपुष्प, नीप, नदिज, प्रावृष्य, पुलकी, प्रियक, ब्रह्मप्रिय, सुरभि, वृत्तपुष्प, विषध, व्रणहारक, प्रावृषेण्य, महादय पदपद्मे, धाराकदम्ब, धूलीकदम्ब, भृङ्गवल्लभ, मेघाम, केशराढ्य, बहुफल, कादम्ब, महाकदम्ब, अमरप्रिय, भूमिकदम्ब, प्रियक, भूमिज, लघुपुष्प, भूनीप, सिन्धुपुष्प, मदाढ्य ।

कण्टकारी—दुस्पर्शा, क्षुद्रा, व्याघ्री, निदिग्धिका, कण्टालिका, कण्टकिनी, धावनी दुष्प्रघर्षिणी, कुली, कासघ्नी, कण्टकारिका, स्पृष्टी, धावनेका कण्टश्रेणी, वृद्धती, प्रचेदिनी, राष्ट्रिका, अनाकान्ता, मण्टाकी, सिंही कुलि, निदिग्धा, क्षुद्रकण्टिका, दहुकण्टा, क्षुरफला, चित्रफला, पुत्रप्रदा, सर्पतनु ।

कण्टकीकरञ्जः—कुवेराक्षी, ककुब्जिका, करञ्ज, तिगाच्छिका, वारिणी, तीरिणी, वल्ली कण्टकिनी ।

कतकः—कतक, छेदनीय, कन, कतफल, अम्बुप्रसादन-फल, अम्बुप्रसाद, चक्षुष्य, गुच्छफल, कात्थ, कतकरेणु, श्लक्ष्ण, तोयप्रसादन, शोधनारमक, लेखनात्मक, रुचिष्य, पयःप्रसादि, तिक्तफल, रुच्य, तिक्तमरिच, तोयप्रसादफल ।

कदरः—खदिर, श्वेत, ककच, व्याधिभेद, रक्तसार, गायत्री, दन्तधावन, कण्टकी बालपत्र बहुशल्ब, याज्ञिक, बालतनय, पार्थद्वुम, तिक्तसार, कण्टकीद्वुम, प्रसख, यूपद्वु, बलपुत्र कर्कटी, विद्याशाल्य, कुट्टहत, बालपत्रक यूपद्वुम, खणपत्री, क्षितिक्षम, सुशल्य, ककण्टक, यज्ञांग, जिह्वाशाल्य, सारद्वुम, कुष्ठारि, बहुसार, मेघ्या ।

कदली—आलवु, अम्बुमारा, अंशुप्रफला, बालकप्रिया, भानुफला, हस्तिविषाणी, कदली, मोचा, नगरौषधि, निःसारा, राजेश्ठा, रम्भा, रोचक, सकृत्फला, सुकुमारा, सुफला,

तन्तुविग्रह, तत्पत्री, ऊस्तम्भा, वनलक्ष्मी, वारवुषा, वारवृषा, चर्मण्वती, वारणवल्लभा, वारणवुषा, काष्ठीला, कदल, वारणवुषा, गुच्छफला, गुच्छदन्तिका, कदलक, मोचक, रोचक, लोचक, आयतच्छदा, स्वादुफल, दीर्घपत्रा, निस्सार, हस्तिविषाणिका ।

कपित्थः—अक्षयस्य, भूकपित्थ, चिरपाकी, दधित्थ, दन्तफल, दधिकल, दन्तशठ, देवापाशढ्य, गन्धफल, ग्रन्थिफल, ग्राहिफल, गोपचरण, ग्राही, कगित्थ, कवित्थ, कपीत्थ, करभवल्लभ, काटिन्यफल, करञ्जफलक, कपिप्रिय, कपीष्ट कुचफल, साल्हर, मङ्गल्य, मन्मथ, नीलमल्लिका, पुष्प-फल, फलासुगन्ध करण्डफलक ।

कपीतनः—पारीश, फलीश, कपित्त, पारीष, कमण्डलु, गर्दभाण्ड, कन्दराल, सुपार्थिक, लक्ष, चारुदर्शन, लवक, लव, क्षीरी, वरोदशाखी, दडपरोह, लवङ्ग, महाबल, पुण्ड्र, महावरोह, हस्वपर्ण, विम्परि, भिदुर, मङ्गलच्छय ।

कम्पिल्लकः—बहुपुष्प, चन्द्र, कर्कश, कम्पिल्ल, काम्पील कम्पिल्य, काम्पिल्य, कांपिल्लिका, लोहितान्न, लघुपत्रक, मधुक नदीवास, पिकाक्ष, पुन्नाग, पुङ्केसर, पुन्नासा, रक्तचूर्णक, रक्तफल, रेचना, रेचन, रेची, रञ्जक, रेचनी, रोचन, रक्तांग, बहुपुष्प, बहुवल, कम्पील्लक ।

कमलः—पङ्कज, पद्म, अचन, नलिन, अशुभ्र, श्री, कुशेश्य, राजीव, अरविन्द, सरोरुह पाथोज, नल, अशुभ्रजन्म, अशुभ्रोह, अशुभ्रपद्म, सुजल, अम्भोरुह, पाथोरुह, पुष्कर, वार्ज, तामरस, कुञ्ज, कज, शतपत्र, विसकुसुम, सहस्रपत्र, महोत्पल, बारिरोह, सरसिज, पंकेरुह, विसप्रसून, बारिज, कवार, आस्यपत्र, वनशोभन, जलजन्म, जलरुट, जलरुह, सरोज, सरोजन्म, पंकेज, सरोरुट, श्रीवास, श्रीपर्ण, इन्दिरालय, जलजात, कंज, नालीक, नालिका, वनज, अम्लान, पुटक, सारज, सरसीरुह, कुटप, सहस्रपत्र ।

करञ्जः—नक्तमाल, पूतिक, चिरविल्वक, रोचन, पूतमर्ण, बद्धफल, प्रकीर्यक, पूतिपत्रक, कैडर्य, कलिमार, उदकीर्य, करज ।

करमर्दः—अविम, अविम, बहुदल, चोत्र, कराम्बुक,

हृदकण्टक, डिंडिम, गुच्छी, जातिपुष्प, करमर्दक, कराम्ल, करमर्द, कृष्णपाकफल, करामर्द, कृष्णपाक, कृष्णफल, कृष्णफलपाक, कणचूक, करमर्दी, कराम्लक, कण्टकी, करमर्दिका, वनालय, क्षीरी, क्षीरफल महाकराम्बुक, पाकफल, पाककृष्ण, पाणिमर्द, फलकृष्ण, सुपुष्प, सुषेण, वनालक, वश, वनेशुदा, फल ।

करवीरः—अश्वमारक, अश्वघ्न, अश्वदा, अश्वरोधक, अश्वान्तक अश्वनाशक चण्डात, हयमार, हयघ्न हरिप्रिय, करवीर, कुम्भ कुन्द, प्रतिहास, प्रचण्ड, रज्जारि, रक्तपुष्प, तुंगारि श्वेतपुष्प, शतकुम्भ, शतप्रास शीतकुम्भ, शत-कुम्भ, शतकुन्द, शंकुद्रु, वीर, वीरक, तुंगारी, विषवीर्यशंका, रक्तप्रसव, चण्डीकुसुम, रविप्रिय, भूतक्षायी, स्थूलकुमुद, दिव्यपुष्प, सिद्धपुष्प, हयमारक, गौरिपुष्प, गणेशकुसुम, लगुड, नखराह, क्रूर ।

करीरः—निष्पत्रक ग्रन्थिल, कश्च, गृध्रपत्र, करक, तीक्ष्णकण्टक, शास्त्रपुष्प, वट्फल, ग्रन्थिल, तीक्ष्णसार, कण्टकी, मरुभूतह, ककर, निष्पत्रिका, करिर, करक मृदुफल, निष्पत्र, शोणपुष्प, विदाहिक शतकुन्त, सुफल, उष्णसुन्दर, विष्वक्पत्र, कृशशाख, चक्रक ।

कर्कटकीः—कर्कटी, एर्वाह, वृक्षफला, बहुकन्दा, कर्कटाक्ष, कण्टाल, कण्टकीफल, कीषफला, कण्टकीलता, पीतपुष्पा, स्थूला, सुशीतल, सुधावास, त्रपुषा, त्रपुषी, तोयफला, तुन्दिलफला, शान्तनु, काण्डाल उर्वाह, ईर्वाह, ईर्वाह मूत्रला, मूत्रफला, हस्तिपर्णा, हस्तिदन्तफला, पीनसा, व्यालपत्रा, लोमश, चिर्मटी, बलुङ्गी, छर्दापनिका, लोमशी, व्यालपत्री, लोमशकाण्डा, त्रपुष, त्रपुष्कर्कटी, बहुफला, छर्दासनिची, सुधावास ।

कर्कशृङ्गीः—शृङ्गी, कुलीरा, कर्कटाहया, कुलीरशृङ्गी, चक्रा महाघेषा नवांगिनी, चन्द्राखदा, विषाणी, वनज-मूर्धजा, कर्कटशृङ्गिका, कासविनाशिनी, कुलिङ्गी, घोषा, चक्रांगी, कर्कटी, वनमूर्धजा, कर्कटलया, कुलीरविषाणिका, नवांगा नतांगी, वक्रा, अजशृङ्गी, कुलीरशृङ्गी ।

कर्कन्धुः—बदर, कोल, सौवीर, फेनिल, कुह, कर्कन्धू, कोलि, कुवळ, पिच्छला, बदरीच्छदा, सौवीरक, बालेष्ट,

घोण्टा; गोपघोण्टा, हस्तिकेलि, गोपघोण्टी, शुगालकोलि, बादिर, कण्टकी, फलशैशिर, वृत्तफल, गूढफल, हृदबीज, वक्रकण्टक, सुरस, सुफल, स्वच्छ, कोली, कोला, कुवली, स्वादुफला, गृध्रनखी, कुवळ, पिच्छिल, स्वादुफल, वुलक, कोलिक, अजामिया, उभयकण्टक ।

कर्कासः—दशाङ्गुल, फलराज, अमृताह, षड्भुजा, मधुफला, षड्रेखा, वृत्तकर्कटी, तिक्ता, तिक्तफला, मधुपाका, वृत्तेर्वाह, षण्मुखा ।

कर्कोटकीः—कर्कोट, स्वादुफला, षर्कोटी, मनेजा, कुमारिका अवन्ध्या, विषप्रशमनी पीतपुष्पी, महाजाली, पीतपुष्पा, महाजालिनिका, अवन्ध्या, बोधना, जाली, मनेजा, सनस्विनी ।

कर्चूरः—वेध्य, मुख्य द्राविड, कल्पक शटी, कार्श्य, दुर्लभ, गन्धमूलक, गन्धसार, जटा, गन्धमूल ।

कर्पूरः—भेषधीश, सोमसंज्ञ, सिताभ्रक, शिला, हिमांशु, शीतांशु, चन्द्रभस्म, निशापति, तरुसार, भस्माहय, रेणुसार, इन्दु, हिमाहय, वेधक, रेणुसारक, शीतमरीचि भस्मवेधक, विधु, शीतमयूख, घनघार, चन्द्रसंज्ञ, जैवातृक, ग्लौ, कुमुदबान्धव, सिताभ्र, हिमवालुका, इन्दु, द्विजराज, नक्षत्रेश, सोम, निशीथिनीनाथ, यामिनीपति, शशधर, क्षपाकर, शशाङ्क, हिमवालुका, हिमकर, शीतप्रन, शाम्भव, शुभांशु, स्फटिकाभ्र, कारमिदिक, ताराभ्र, चन्द्रार्द्रक, चन्द्र, नाकतुषार, गौर, कुमुद, शीतलरज, सिताह, स्फटिका, शशि, हिमोपल ।

कर्बुदारः—काञ्चनार, अश्वान्तक, आस्फोट, उद्दालक, काञ्चन, कान्तार, कनकप्रभा, करक, काञ्चनारक कुली, गण्डारि, कोविदार, वाकनक, रक्तपुष्प, गिरिज, ताम्रपुष्प, चमरिक, चम्पविदल, महापुष्प, युग्मपत्र, युगपत्रक, सुवर्णार, शोणपुष्प, स्वल्पकेसर, पाकारि, कुदाल, कुदार, यमलपत्रक कुदाल, यमलच्छद, काञ्चनाल, चमरी कुदार, रक्तकाञ्चन ।

कलम्बः—शतपर्वा, बलशू, बहुतौयज, शायक, नीप, नालिशक, कडम्बी, कलम्बी, कलम्बिका ।

कलायः—मुण्डचणक, हरेणु, सतीन, त्रासन, नलक, हरेणुक, वर्तुल, सतीलक, खीण्डक, त्रिपुट, अतिवर्तुल, शमन, तीलक, कण्ठी, सतील, सतीनक ।

कसेरुकः—गुण्डकन्द, कसेह, क्षुद्रमुस्ता, सूकरेष्ट, सुगन्धि, सुगन्ध गन्धकन्द, राजकसेरुक ।

काकनासाः—ध्वाक्षनास, काकतुण्डफला, सुरंगी, तस्करस्नायु, काकाङ्गी, वायसी, ध्वाक्षतुण्डा, सुनासिका, वायसाहा, ध्वाक्षनखी, काकाक्षी, ध्वाक्षनासिका, काकप्राणा, काकभ्रु, चोरस्नायु, शिरोबल ।

काकमाचीः—बहुफला, बहुतिक्त, ध्वाक्षमाची, गुच्छफला, जघनेफला, काका, काकमाचिका, काकमाता, काकिनी, कुष्ठानी, रसायनी, सर्वेतिक्ता, सुन्दरी, स्वादुपाका, तिक्तका, वायसाहा, वायसी, काकाहा, कटुफल, कट्टो, रसायनवर ।

काकोदुम्बरिकाः—फलगू, राजिफलगुः, शिवाटिका, फलगुनी, फलसंभारी, मलयू, चित्रमेषजा, उदुम्बरफला, कर्कशच्छदना, असुमा, काकोदुम्बर, क्षीरी, खरपत्रिका, राजिका, क्षुद्रोदुम्बरिका, कुष्ठानी, फलगुवाटिका, अजाक्षी, फलगुनी, मलयू, चित्रमेषजा, ध्वाक्षनाम्नी, फल, जघनेफला, बहुफला खरदला, मलयु, फलगुफला, काकोदुम्बर, अजाक्षी, भद्रोदुम्बरिका ।

कारवेष्टिकाः—अङ्गारवल्ली, दौर्बल्यक, पचार, बाहुवल्ली, कटिलकः, वृद्धवल्ली, चिरिपत्र, कारवेष्टी, कटका, कारवल्ली, कटिलका, कण्टफला, कटिलक, कटिल, कण्डूर, कण्डकटक, पटु, पीतपुष्पा, नाभसंवेदन, राजवल्ली, सुकाण्डक, सूक्ष्मवल्ली, सुषवी, शुषवी, तोयवल्ली, जग्रकाण्ड, ऊर्ध्वसित, वारिवल्ली, वीसकण्डक, अग्रकाण्ड, सुकाण्ड, कटिल, अम्बुवल्ली ।

कार्पासः—नमजित्, तुण्डो, तुण्डिकेरी, पटपट्टी, नीचानन्ता, समुद्रान्ता, कार्पासी, सुसुमा, अनंगनीक, बदरा, चव्य, छादन, गुह्य, कलाकान्त, माघनि, सारिणी, मरुद्गवा पाटडा, पीचु, समुद्रान्ता, सूत्रपुष्पा, तुला, तुण्डकैरिका, बादर, बदरी, कार्पासिका, पटलुन ।

कालशाकः—कालशाक, नाडीक, धादशाक, कालक,

कालेयकः—कालीय, कालीयक, पीताभ, हरिचन्दन, हरिप्रिय, कालसार, काशानुसार्यक, नरायणप्रिय, पीत, हरिचन्दन, पीतकाष्ठ, जायक, जावक, कान्तिदायक, कालानुसार्य, कालेय, वर्णद, पीतक माधवप्रिय, कर्पूर, कालीय, हरिप्रिय, कालसार ।

काशः—काण्डेशु, काक्षेशु, वायसेक्षुक, इक्ष्वारिक, इक्षुकाण्ड, इक्षुरक, श्वेतचामरपुष्प, इक्षुकुसुम्भ, सुघण्ड, कासेक्षु, नादेय, नीरज, वायसेक्षु शिरि, इक्षुगन्धा, पीतगल, कर्ममूल, इक्षुम्लिका, इपीक्षा, अश्ववाला, चामरपुष्पा, काशी, चामरपुष्पिका, कांशा, अमरपुष्पक, काशक, वनहासक, इक्षारि, इक्षुर, शारद, सितपुष्पक, दर्भपत्रक, लेखनी, काण्ड, काण्डक, कच्छलकारक, दर्भपत्र ।

काश्मरीः—काश्मर्या, हीरा, काश्मरी, मधुपर्णी, श्रोपर्णी, सर्वतोभरा, गम्भारी, कृष्णवृन्तका, मधुपर्णिका, भद्रपर्णी, भद्रा, गोपभद्रिका, काश्मर्य, कम्भारिका, कुमुदा, सदाभद्रा, कृष्णफला, कटुफला, कृष्णवृन्तिका, सर्वतोभद्रका, क्षिप्रपर्णी, सुभद्रा, कम्भारी, गोभद्रा, क्षीरिणी विदारिणी, महाभद्रा, मधुभद्रा, स्वरुभद्रा, कृष्णा, अश्वेता, रोहिणी, गृष्टि, स्थूलत्वचा, मधुमती, सुफला, मेदिनी, महाकुमुदा सुदृढत्वचा, काश्मीरी, पीतरोहिणी, मधुरभा, महाकुमुदिका, पीतकला, वातश ।

कासमर्द—राजवृक्ष, कासन्न पीतपुष्पक, काशारि, परिमर्द, कर्षक, कासमर्दक, अरिमर्द, दीपन, काल, कनक, काशमर्द, कर्कश, कालङ्कत, विमर्द, जरण ।

किराततिक्तः—किराततिक्तक, कैरात, कटुतिक्त, किरातक, काण्डतिक्त, अनार्यतिक्त, भूनिम्ब, रामसेनक, किरातक, तिक्तक सुतिक्तक, हेम, नेपालनिम्ब, नेपाल, तृणनिम्ब, ज्वरान्तक, नाडीतिक्त, अर्धतिक्त, निद्रारि, सन्निपातह ।

कुङ्कुमः—काश्मीरज, कुङ्कुम, रुधिर, रक्त, असृक्, अस्त, पीतक, काश्मीर, बाह्लीक, सङ्कोच पिशुन, वर, शोणिताह्वय, कुसुमात्मक, पीतक, रक्तचन्दन, हरिचन्दन घस्न, रक्तपञ्ज, सङ्कोचपिशुन, खल रज दीपक, लंति, सौभर, चन्दन, काश्मीरजन्म, अभिशिख, वीर, लोहितचन्दन, चारु, वावाह्लीक,

अमिशोखर, रुधिर, शट, शोणित, घुसृग, वरेण्य, अरुण, कालेयक जागुड, कान्त वहिशिख, केसर, केशर, धीर, अम, रुधिर ।

कुटजः—कौटज, कौट, वत्सक, गिरिमल्लिका, कलिङ्ग, मल्लिकापुष्प, इन्द्रवृक्ष, वृक्षक, शक्रपर्याय, शक्र, वरत्तिक, पाण्डुर, कटुक, कुटुक, शक्राशन, तिक्तक, रक्तनाशक, वृक्षक, शक्रहृण, काही, कूटज, प्रावृष्य, शक्रादप, थवफल, संग्राही, पांडुरदुम, प्रावृष्य, महागन्ध, इन्द्रदु, शक्रशाखी, इन्द्रवृक्ष ।

कुतुम्बकः—छत्र, अतिच्छत्र, द्रोणा, द्रोणपुष्पी, वैकुण्ठ, द्रोणका, शोणवैकुण्ठका, फलेपुष्पा, क्षत्रपत्री, कुम्भ-योनि, कुम्भिका, चित्रधुप, कुरम्बा, सुपुष्पी, श्वन्नक, चित्रपत्रिका, पालिन्दी, कुम्भयोनिका, छत्राणी, छत्रका, कौण्डिन्य, वृक्षसारक ।

कुमुदः—श्वेतजलग्न, अञ्ज, अम्भोज, अम्बुज, पङ्कज, अरविन्द, कहल, कुशेशय, धवल्लोत्पल, कुमुद, केरव, शशिकान्त, इन्दुकमल, शीतलक, चन्द्राञ्ज, चन्द्रिकाञ्ज ।

कुम्भीः—कुम्भिका, वारिपर्णी, वारिमूली, खमूलिका, पानीय, आकाशमूली, कुतुग, कुमुदा, जलवल्कल, श्वेतपर्णा, पृष्ठज, अशुकुम्भी, खली, पर्णी, पृथ्वी, वारिकर्णिका, दलाढक, वारिकर्णी ।

कुरण्टकः—किंकिरात, कुरण्ट, कनक, पीतपुष्पक, पीताम्लान, सहचर, पीतसैरेयक, सहचरी, सहाचर, वीर, पीतपुष्प, दासी, पुर, सैरेय ।

कुलत्थः—अरण्यकुलत्थिका, चक्षुष्या, विपिटा, कुशानी, कुलाली, इक्ष्वाकु, कुम्भकारिणी, कुम्भकारिका, कुलमाष, कुलविल्वक, काननोरथा, लोचनहिता, कुलत्थिका, कुलित्थ, ताम्रबीज, श्वेतबीज, सितेतर, कालवृन्त, ताम्रवृक्ष, ताम्रवृन्त ।

कुष्ठः—रोग, गद, व्याधि, उत्पल, पाकल, वानीरज, वाप्य, किञ्जल्क, आप्य, आमय, अगद, भासुर, दुष्ट,

गदाख्य, गदाह्व, गदाह्व, हरिभद्रक जण, वदाख्य, कौवेर कुठिक, काकल, कुरिसत, नीरज, पारिभाष्य, पालक, पवन, पञ्चक, पारिभद्रक, रुजा, रोग, रोगाह्व, वाणीराज ।

कुम्भाण्डः—पुष्पलता, फलवल्ली, वल्लिहा, गुडयोग-फला, पीतपुष्पिका, पुष्पफल, पीतपुष्प, वृहत्फल, वृहत्फला, घृणावास, तिमिष, ग्राम्यकर्कटी, कर्कर, कूष्माण्ड, शिखवर्धक, कुम्भाण्ड, कूष्माण्डी, कर्कटिका, कुम्भाङ्गी, सुफला, कुञ्जफला, नाडपुष्पफला ।

कुसुम्भः—पावक, पीतमलक, वज्रजन, कीलता, लट्वा, पञ्चोत्तर, अमिशिख, ग्राम्यकुङ्कुम, कवल्लोत्तम, कुकुटशिख, कमलोत्तर, लोहित, महारजन, पीत, पाचक, रक्त, वहिशिख ।

कुस्तुम्बुरः—अवविहा धाना, कुनटी, धेनिका, अल्लहा, हयगन्वा वेशण, धान्यक, धान्य, धाना, धानी, धनेयक, अल्लहा, छत्रधान्य, वितुन्नम, धन्याक, धनिक, धान्य, धन्य, धनीयक, कुस्तुम्बुरी, छत्रा, धन्या, कुस्तुम्बुर, वितुन्नक, धान्यक, धानक, धानेय, सुगन्धि शकयोग, सूक्ष्मपत्र, जनप्रिय, धान्यबीज, बीजधान्य, वेधरुनिःसार ।

कृतवेधनः—कोशातकी, कृतच्छिद्रा, जालिनी, कृत-वेधनी, श्वेडा, सुतिका, घंटात्ती, मृदंगफलिका, मृदंगफलिनी, स्वादुफला, सुपुष्पा, कर्कोटकी, पीतपुष्पा, घाराफला, बीर्धफला, सुकोशा, धामार्गव, राजकोशातकी, राजीमत्फला ।

केशरः—चाम्पेय, केसर, नागकेशर, नागपुष्प, नाग-कनकाह्व, महौषध, राजपुष्प, फलक, स्वरघातन, केशर, काञ्चनाह्व, सुवर्णाख्य, भुजङ्गाख्य, षट्पदप्रिय, इभाख्य, पुष्परेचन, नागाख्य, केशरी, किञ्जल्क, नागकिञ्जल्क, नागीय, काञ्चन, सुवर्ण, हेमकिञ्जल्क, रुक्म, हेम, पिञ्जर, फणिकेशर, पन्नगकेशर, पुन्नागकेशर ।

कैडर्यः—कालशाक, महानिम्ब, रामण, रमण, गिरि-निम्ब, महारिष्ट, कडर्य, शुक्रसार, अलहाह्व, छर्दिम, प्रियसाल, वरत्तिक, कफाह्व, शुक्रशाल, सुरभि, कृष्ण-निम्बक, श्रीपर्णिका, कुमुदिहा, कूरुना, सुरभिच्छदा ।

कोद्रवः—कोद्रव, कोरदूष, वनकोद्रव, उद्दाल, कोरदुष, कुद्रव, कोरदूषक, कोद्दर, मदनाप्रक, उद्दालक, कोरदुष्क, कोद्दाल कोद्रव ।

कोविदारः—अञ्जनार, कुद्दाल, कनकारक, कान्तपुष्प, करक, कन्तार, यमलच्छद, आभ्यन्तक, आस्फोत, उद्दालक, काञ्चन, कान्तार, कनकरम, काञ्चनारक, काञ्चनक, रक्तपुष्प, गिरिज, कुण्डली कुली, स्वल्पकेसर, चमरी, काञ्चनाल, कर्बूदार, पाकारी गण्डारि, ताम्रपुष्प, चम्पविदल, महापुष्प युग्मपत्र, युग्मपत्रक, सुवर्णार, शोणपुष्प कुद्दार, रक्तकाञ्चन, महायमलपत्रक ।

कोशाम्नः—वनरकन्ध, वनाम्र, जन्तुपादव क्षुद्राम्र रक्ताम्र, लाक्षावृक्ष, सुरक्तक, कृमिवृक्ष, सुकोशक ।

क्रमुकः—पट्टिलोघ्न, स्थूलवल्कल, जीर्णपत्र, वृक्षपत्र, पट्टी लाक्षाप्रसादन, पट्टिकाखर, पट्टिका, पट्टिलोघ्न, पट्टिलोघ्नक, वल्कलोघ्न वृहद्वल्क, शीर्णपत्र, अक्षिभेषज, शावर, श्वेतलोघ्न, गालव, बहुलत्वच लाक्षाप्रसाद, वल्क ।

क्षवकः—छिक्कनी, क्षवकृत्, तीक्ष्ण, छिक्किका, घ्राण-दुःखदा, उग्र, उग्रगन्धा कूरनासा, संवेदनापटु ।

क्षीरविदारी—इक्षुगन्धा, इक्षुवल्ली, इक्षुवल्ली, क्षीर-कन्द, क्षीरवल्ली, पयस्विनी, क्षीरशुक्रा, क्षीरलता, पय, कन्दा, पयोलता, पयोविदरिका ।

क्षुवक्रः—क्षुरक, तीक्ष्ण, क्रूर, भूतांकुश, क्षव, राजो-द्वेषमनसंज्ञ, भूतद्वी ।

खदिरः—श्वेतसार, कदर, सोमवल्कल, सोमवल्क, ब्रह्म-शल्य, खरिरोपम, कर्मुक, कुजकण्टक, सोमसार, सोमवृक्ष, पथिद्रुम, श्यामसार, नेमिवृक्ष, कंठाढ्य, महावृक्ष, द्विजप्रिय, गायत्री, दन्तधावन, बालपत्र, जिह्वाशल्य, क्षितिक्षम, बालपुत्र, ह्योम, हिमशय्या, कण्टकीद्रुम, खड्गपत्री, क्षितिक्षम, कुण्डहृत्, कुष्ठारि मेध्य, मृदपत्रिका, बज्ञांग, याज्ञिक, यूपद्रु रक्तखदिर, वाञ्छतनय ।

खर्जूरः—पिण्डखर्जूरिका, पिण्डखर्जूरी, राजजम्बु, पिण्डीकल, मुद्गरिका, दीप्या, खर्पण्डा, मधुसवा, फल-पुष्पा, स्व दुपण्डा, हयभक्षा ।

गजविष्पली—चविका कविवल्ली, कोलवल्ली, श्वेवसी, वशिर, चव्यकला, छिश्वेदेही, दीर्घग्रन्थि, इभक्षणा, करिपिप्पली, तैजसी वर्तुली, कपिवल्लिका, गजाह्व, इभोषणा, कुञ्जरविष्पली, गजोषणा, स्थूलवेदेही, गजकुण्डा, कपिल्लिका, चव्यजा, हस्तिमगधा ।

गवेधुकाः—गवेधु, गवेधु, गवेधुहा, कुन्द, क्षुद्रा, गोजिह्वा, गन्धतुल्य कर्षणी, गोजिह्वा ।

गिरिकर्णिका—अश्वक्षु श्वेतपुष्पी, श्वेत, कटभी, श्वेतनामा, श्वेतस्यन्दा, अपराजिता, आस्फोता, गिरिकर्णा, भूमिलग्ना, नागपर्यायकर्णी, गवाक्षी, गिरिशालिनी, अश्व-क्षुरादिकर्णी, दक्षिणपुष्पिका, गर्दभी, सितपुष्पा, किणिही भरा, सुपुष्पी, विषहन्त्री, सुपुत्री, सिंहपुष्पी, श्वेतवराटा, गवादिनी ।

गुग्गुलुः—कालनिर्यास, जटायु, कौशिक, पुर, नक्तंवर, शिव, दुर्ग, सहिषाक्ष, पलङ्कपा, धूर्त, देवधूम, कुम्भ, उलूखलक, कुम्भोलु, कुम्भलूखलक, सर्वपद, उप, कुम्भी, कुन्ती, उद्दीप, पवनद्विष्ट, भवाभीष्ट, निशाटक, जटाल, पुट, भूतहर, शाम्भव, वायुन, महिषाक्षक, देवेष्ट, मरुद्विष्ट, मरुदेश्य, रक्षोहा, पलङ्कष, रक्षगन्धक, दिव्य यातुघ्न ।

गुञ्जाः—चूडामणि, रक्तकलिका, काकणन्तिका काकादनी, काञ्ची काकचिञ्ची, कृष्णला, कृष्णरक्तिका, गुञ्जिका, गुञ्जा, काका, रक्तिका, काकजन्धा, शिखंडिनी, काकिनी, कक्षा, कनीची, शांगुष्टा, काकतिका, काकतुंडिका, काकिणी, चूडामणी सौम्या, शिखण्डी, अरुणा, ताम्रिका, शीतपाकी, उच्चटा, कृष्णचूडिका, रक्ता, काम्भोजी, भीलभूषणा, वन्या, श्यामलचूडा, काकचिञ्चिका, काकपीलु, काकणन्ती, काकवल्ली, काकशिम्बी, रत्तला, वक्रशय्या, ध्वाक्षनखा, दुर्भोधा, वायसादनी, चटकी, तुलावीजा, अङ्गारवल्ली ।

गुडची—अमृतवल्ली, कुण्डली, चकलक्षणा, मधुपर्णी, सोमवल्ली विशल्या, तन्त्री, निर्जरा, वत्सादनी, छिन्नरुहा, तन्त्रिका, अमृता, जीवन्तिका, वातरक्तारि, पामरोद्धारा, पित्तघ्नी, उद्धारा, ज्वरारि, श्यामा, सुरकृता, मधुपर्णिका, छिन्नोद्धवा, अमृतलता, रसायनी, छिन्ना, सोमलतिका, मिषकप्रिया, कुण्डलिनी, वयस्था, नागकुमारिका, छत्रिका, चन्द्रहासा, अमृतसंभवा, अमृतवल्ली, जीवन्ती, सोमा,

चक्रक्षणिका, धीरा, नागकन्या, देवनिर्मिता, चक्राङ्गी, वागा, धीगा, जारनाशिनी, मण्डली, पिण्डभृता, बहुच्छिन्ना, कन्दोद्दिगी, रसायनी, मृत्तिका भिषगिज्ञता, कन्या, कन्दोद्भवा, कन्दा, अमृतकन्दा, गुडचिका, चण्डहासा, पिण्डगुडचिका, वटुरुहा, पिण्डाल ।

गोशुरकः—शुरकोपी त्रिकण्टक, स्रादुकण्टक, गोकण्टक गोशुर, वनशृङ्गाट, पलंकषा, श्वःप्रा, इक्षु-गन्धिका, वण्टी, क्षुद्रगोशुर, त्रिकण्टक, पञ्ज, बहुकण्टक, शुर गोण्ट, कण्टफल क्षुद्रशुर भक्षक, चण्डम स्थल-शृङ्गाटक, वनशृङ्गाटक, भक्षक, क्षुद्राङ्ग, वण्टक व्यालशृङ्गाट, शुरक, महाङ्ग, दुश्चक्रम ।

गोजिह्वाः—गोजिका, गोप्ती, दार्विगा, खरपर्णिनी, कुरसा दार्विपत्रिका अनडुजिह्वा, दर्विगा, दर्वी, दार्वी, गोजिह्विका खरपत्री, बातोना, अधोमुखा, अधःपुष्पी, प्रतना, धेनुजिह्वा ।

गोधूमः—बहुदुग्ध, अपूप, मदेच्छमोजन, यवन, निस्तुष क्षोरी, रमाल सुमना, अरूप गधूम यारक, हुडम्, गिरिजा, सतिनामा, रसिक ।

चक्रमर्दः—प्रनुनाट दद्रुम मेषलेचन, पञ्चाट एङगज, चक्री पुनाट तर्णिण, तर्किल, प्रनुजड, मेषाक्षि, कुपुम, प्रनुनाल, अङ्गज, गजाख्य, मेषाह्वय, एङ्गहस्ती, व्यावर्तक, चक्रगज, पुनाड, विमर्दक, तर्वट, चक्रहा शुक्र-नाशन, दृढवीज प्रनुनाड, खर्बूझ चक्रमर्दक, उरणाख्यक, उरणाक्ष, उरणाक्षक, चक्रपञ्चाक, तरवट, मेषाक्ष अण्डगज, अण्डहस्ती, चक्रिका ।

चणकः—हरिमन्थ, सुगन्ध, कृष्णकञ्चुक, बालभोज्य, वाजिभक्ष, वञ्चुकी, वाजिमन्थ, जीवन, हरिमन्थक, हरि मन्थज, चण, वाजिभक्ष, वञ्चुकी, बालभैषज्य सकलप्रिय ।

चन्दनः—श्रीखण्ड, चन्द्रकान्त, गोशीर्ष, भोगिवल्लभ, भद्रसार, मलयज, गन्धसार, भद्रश्री एकाङ्ग, पटीर, वर्णक, भद्राश्रय, सेव्य, रौहिण, ग्राम्य, सर्पेष्ट, पीतसार, सहाई, श्वेतचन्दन, तिलपर्ण, मंगलय, ललयोद्भव, गन्धराज, सुगन्ध, सर्पावास, शीतल, गन्धाढ्य, पावन, शीतगन्ध, तैलपर्णिक, चन्द्रद्युति, भाश्री, सिन्हिम, सर्वप्रिय, राजयोग्य ।

चविकाः—चव्य, ऊषणा, कणामूल, चवण, उच्छिष्ट, कोलवल्लिका, चवि, चवी, पुरंदर, तेजोवती, कोला, नाकुली, उषणा, चव्यक, वशिर, गन्धनाकुली, कोलवल्ली, कुकटमस्तक, कोला कृकर, तीक्ष्णा, करिकणा, वल्ली, कुटिलसप्तक, कटुका, कटुपाकिनी ।

चित्रकः—अनलनामा, पाठी, व्याल, ऊषण, कृष्णवर्मा, जातवेदा, वर्हि, विभाकर, विभावसु, वृहद्भानु, वैश्वानर, शिखावान्, शुचि, शुष्मा, सप्तार्चि, हिमाराति, हिरण्यरेता, अनल, अग्निशिख, पाली, माली, चित्र, चित्राङ्ग दाहक, दहन, दारुण, द्वीरी हिमाराति हिरण्यरेता, हुतभुक् ज्योतिष्क, जतवेदा, कृष्णवर्मा, बालमूल, कुट, कृशानु, लोहिताङ्ग, पालक, पावक, पाठीन, पाची, सप्तार्चि, शार्दूल, शिखी, शम्बर, शूरा, शिखावान्, ऊषण, वैश्वानर, वह्नि, बहरी, वह्निनामा, व्याल, मार्जार, अतिदीप्य, उर्ध्वधाह्वय, रक्तचित्र, महाङ्ग, रक्तचित्रक, द्रयाम्नि, ह्रस्वाम्नि ।

चिरविल्वः—प्रकीर्य, पूतिकरंज, पूतिक, कलसारक, पूती, प्रीति, नक्तमाल, चिरविल्वक, पूतीक, रोचन, पूतिपर्ण, वृत्तफल, गुच्छपुष्पक, स्निग्धपत्र, तपस्वी, विपरि, घृतपर्णक ।

चिर्मटः—धेनुदुग्ध, गोरक्षकर्कटी, सुचित्रा, चित्रमल, क्षेत्रचिर्मटा, पाण्डुकला, पथ्या, रोचनफला, चिर्मटिका, कर्कचिर्मटा ।

चिल्लीः—वास्तूक, वास्तुक, क्षारपत्र, शाकराट्, पांशुपत्र, शाकश्रेष्ठ, शाकवीर, कंकल, धनाधन, वातु, वसुक, हिलमोचिका, शाकराज, राजशाक, चक्रवर्ती, भिल्लिका, तुनी, अपलोहिता, मृदुपत्री, क्षारदला, क्षारपत्रा, वास्तुकी, महदला, गौडवास्तु, पलाशलोहिता, चीरपत्री ।

चुक्रिकाः—चुक, चुकवास्तुक, लिङ्गच, अम्लवास्तुक, चेका, दलाम्ल, अम्लशाकाख्य, अम्लहिलमोचिका, पत्राम्ला, रोचनी, शतवेधनी, भेदनी, भेवी, भीमा, गुल्मह, गुल्मकेतु, महाक्षरा, मानसाद्रावि, फलाम्ल, राजाम्ल, रमाम्ल, रक्तसरा, शङ्खद्रावि, सारसवेधनी, शतवेधनी, वसन्तमाला, वीराम्ल, वेतशाम्ल, वाराङ्गी, वराभिध ।

चोरकः—शङ्खित, चण्ड, दुष्पत्र, क्षेमक, रिपु, गणहास, कोपनक, कितव, फलचोरक, चपड, धूर्त, पटु, नीच, निशावर, दुष्कुल, ग्रन्थि, सुगन्धि, पर्णचोरक, तस्कर, चण्डा, क्रोधमूर्च्छित, दुष्कुलीन, विरोध, क्रोरक, धनहारी, क्षेम, राक्षसी, खड्ग, सुगन्धि ।

जम्बुः—जम्बू, सुरभिपत्रा, नीलफला, श्यामला, महास्कन्धा, राजार्हा, राजफला, शुक्रप्रिया, मेघमोदिनी, वृहत्फला, राजजम्बू, कोकिलेष्टा, महाजम्बू, महानीला, महाफला महापत्रा, नन्द, फटेन्द्र, स्वर्गमाता सुरभिपत्रा, जम्बुल ।

जातीः—जातीफल, जातीकोष, जातिशय, जातिकोश, जातिसार, जातिपत्री, जातिफल, कोश, कोषक, मदशौड, मज्जसार, मालतीफल, फल, पुट, राजभोग्य, शालूक, सुमनःफल, जाती, कोष, जातिकोष, कोश, जातिपत्र, जातीसार, जातिशङ्ख, सोमनःफल ।

जलपिण्डालीः—अग्निज्वाला, बहुशिखा, वित्रपत्री, लाङ्गली, महाराष्ट्री, मत्स्यगन्धा, प्राणदा, शारदी, शकुलादनी, तोयवल्ली, नृणशीता, बाशीर ।

जातीः—(प्रवाल) जाती, मनोज्ञा, सुमना, राजपुत्री, प्रियंवदा, मालती, हयगन्धा, चेतिका, तैलमावनी, केतनी, चेतनी, सुकुमारी सुरप्रिया, संध्यापुष्पा, मनोहरा, जनेष्टा, राजपुत्रिका, जातिका, मालिनी, वासन्ती, प्रदसन्ती, सुवसन्ता, वसन्तजा, वार्षिका ।

जिङ्गिणीः—झिङ्गिणी, मोदनी, गुडमञ्जरी, पार्वतेया, सुनिर्घोषा, मदनमञ्जरी ।

जीमूतः—देवदाली, वेणी, कर्कटी, गगगरी, देवताण्डी, वृत्तेश, खास्पर्शा, विषम्री, जीमूतक, कण्टफला, सदा, केशफला, कट्फला, घोरा कदम्बा, विषहा कर्कटी, सारमूषिक, वृत्तकोशा, दाळी, लोमशपत्रिका, तुरंगिका, तर्कापि, गरनाधिनी, घोष, आखुविषहा, चतुंगक, देवदालिका, पीता ।

जीरकः—जग्ग, जीर, जीर्ण, दीप्य, दीपक, अजात्रिक, वहिसख, वहिशंख, मागध, अजाजी, कणा, जीरण, दीर्घक, मनोज्ञ, वरुण, रुच्य, पीताभ, पूज्यमानक ।

जीवन्तीः—अर्कपुष्पी, जीवन्ती, स्वर्णजीवन्तिका, स्वर्णलता, स्वर्णजीवा, सुजीवन्ती, सुपर्णिका, नृग्रन्थि, शाकप्रेष्टा, तिक्तजीवन्ती, हेमा, हेमपूर्णा, हेमवल्ली, हेमाहा, हिमाध्रया, स्वर्णपर्णा, हेमपुष्पी, हेमवती, सौम्या, जीवनी, जीवा, जीवदा, सुखकाणी, रक्ताङ्गी, प्राणदा, भद्रा, मंगल्या, मेघराटिका, जीवनीय, स्रवा, मधुस्रवा, यशस्या, श्रृङ्गाटी, जीवपुष्पी, जीवपृष्ठा, काञ्जिका, शशशम्बिका, सुपिङ्गला, मृगराटिका, पुत्रभद्रा, मधुश्वासा, जीवपृष्ठा, जीवपत्री, जीववर्धिनी, यशस्कारी, वृहज्जीवन्ती, पुत्रभद्रा, प्रियंकी, मधुग, जीवपुष्पा, वृहज्जीवा, तिक्तजीवन्तिका, तिक्तभद्रा, तिक्तप्रियंकारी, विषमृष्टि, केशमुष्टि, सुमुष्टि, रगमुष्टि, डोडीक्षुप, हेमजीवन्ती, स्वर्णजीवन्ती, हेमक्षीरी, सुमङ्गला, हेमलगा, जीवदात्री ।

जूर्णाढ्याः—यनल, देवधान्य, जूर्णाह, जूर्णाङ्क, जूर्नलनल, यावनाल, यवनाल, शिखरी, वृत्ततण्डुल, दीर्घनाल, युगन्धर, क्षेत्रेष्टु, क्षुत्रक, इक्षुपत्रक, दीर्घशर् ।

ज्योतिष्मतीः—कटमी, सुवर्णलतिता, ज्योतिष्का, अग्निभाषा, लवणा, दुर्गरा, पूतितरा, लगगा, स्फुटवन्तनी, पारावतपदी, पिण्य, पीततैला, कङ्कुणी, पारावताङ्घ्रि, निष्फला, इङ्गुदी, स्वर्णलता, अनलपभा, ज्योतिर्लता, सुर्णिला, दीप्ता, मेध्या, मज्जिदा, गतिदा, सरस्वती, अमृता, कङ्कुनी, अग्निभाषा, दुर्मदा, किंशुदा, आवेगा, काकाण्डी, त्रिपर्णी, पीड्या ।

दुण्डुकः—रयोनाक, शोषण, नट, कटङ्क, मण्डकपर्ण, पत्रोर्ण, टेण्डुक, टिण्डुक, शुकनास, कुटन्नट, दीर्घवृन्त, अरु, पृथुशम्भ, कटम्भर, स्थोनक, मथूरजङ्ग, आलुङ्क, प्रियमीवी, कटाङ्क, ऋक्ष, अरल, वट, विषनुत्, अध्वान्तशात्रव, पूति, वृक्ष, भण्डुक, भण्डक, भूतपुष्प, शोण, अरु, दीर्घवृन्तक, अध्वान्तशात्रव, स्वर्णवल्कल, शङ्कक, प्रियजीव, शोषण, कुर्कट, भल्लूक, कन्दर्प, पादवृक्ष, भूनाटक, पारिपादक ।

तगरः—कालानुसार्य, कुटिल, कालानुसारिवा, जिह्वा, दीपन, चक्रदधुष, महोरग, पिण्डनगर, पादिक, दण्डहस्त ।

पिण्डीतगरक, पार्थिव, राजहर्षण, नत, वक्र, विनम्र, शठ, कुंचिन नहुषाख्य, दीन, बर्द्धण, दण्डहस्त, कालानुधारक ।

तण्डुलः—दसक, अक्षत, परिव्यय ।

तण्डुलीयकः—मेघनाद, काण्डेर, तण्डुलेरक, भण्डीर, तण्डुलीवीर, विषम, अल्पमारिष, तण्डुलीक, तण्डुल, तण्डुली, तण्डुलीयक, ग्रन्थिल, बहुवीर्य, घनस्वन, सुशाक, पथ्यशाक, स्कूर्जंथु, स्वजिताह्वय, वीर, तण्डुकनामा, काण्डीकमारिष, पथ्यशाक, कण्टकमारिष ।

तमालपत्रः—अंकुश, छदन, दल, दलाह्वय, गन्धजात, गोमेद, गोमेदक, गोपन, इष्टगन्ध, पत्रक, पारजन, पत्राख्य, पलाश, राम, रोमश, शीतस, सुनिगन्ध, सुरस, सुकुमारक, तेजपत्र, तापस, तमालक, तमाल, तमालपत्र, वसनहर, वज्र, वसन, पत्र, वासस्, गोमेद, पत्राख्य ।

तरुणीः—रामतरुणी कणिका, देवकेसरा, सहा, कुमारी, गन्धाड्या, मृज्जेष्टा, मृज्जवलभा, द्विकेगणसम्भवा, अतिकुला, अतिकेसर, भद्रतङ्गी, बृहत्पुष्पा, बहुपत्रा, देवतरुणी, कणिका, तरुणी, कुञ्जक, संकुल, कण्टकाड्या, नीलालिकुलपंकुश, महासहा, वारिष्णक, वृत्तपुष्प, शतपत्री, रामतङ्गी, सेवन्ती, सुदला, चारुकेसरा, शिवलभा, सुमना, सुशीता, लाक्षापुष्पा, सुवृत्ता ।

तामलकीः—चोरट, हिलोलिका, आमलकी, पुत्र, श्रोणिका, अमली, विश्वपर्णी, दृढपादा, सूक्ष्मदला, बहुपुत्रा, दलस्पर्शिनी, भूपर्वा, बहुफला, बहुपत्रा, भूम्यामलकी, अरुहा, हिमालया, वृष्या, विषत्री, बहुपत्रिका, बहुवीर्या, अहिमपदा, वीरा, तमालिका, उच्चटा, दृढपादी, वितुञ्जा, वितुन्तिका, भूधात्री, चारटी, तामलकी, अजुटा, तालि, ताली, तमाली, तमालिनी, वितुञ्जभूता, तमक, भूधात्री, भूम्यमत्री, शिवा, क्षेत्रामली, झारिका, बहुपुष्पी, जडा, अधपडा, अत्रटा, सूक्ष्मफला, क्षेत्रामलकी, भूम्यामलकी, वितुञ्जक, जडा, अफला, अमला, झाटा, माला, झाटामला, अमलजुटा ।

ताम्बूलपत्रः—भक्ष्यपत्रा, भुजङ्गलता, मुखभूषण, भुजङ्गवल्ली, दिवाभीष्टा, नागवल्ली, नागिनी, नागवल्लिका,

नागवल्ली, पर्ण, ताम्बूली, पर्णलता, ताम्बूलवल्ली, सप्तशिरा, सप्तलता, फणिवल्ली, ताम्बूलवल्लिका, पर्णगृहाशया, ताम्बूल, वित्तिका, फणिलता ।

तालः—आसवहु, भूमिपिशाच, लेख्यपत्र, तृणराज, महोजत, तल, दीर्घतरु, हुमश्रेष्ठ, हुमेश्वर, पत्री, दीर्घस्कन्ध, ध्वजहुम, मधुरस, मदाह्व, दीर्घपादप, चिरायु, तरुराज, दीर्घपत्र, गुच्छपत्र, करपत्रवान्, दीर्घदु, तन्तुनिर्यास, तन्तुगर्भ, शतपर्वा, प्रांगु, दुरारुह, गजभक्ष, दृढच्छद, चलच्छद, गुड, स्वादुकल, लेख्यच्छद, जलज ।

तालमूलीः—अशोत्री, भूताली, दीर्घरुन्दिका, गोधापदी, हेमपुष्पी, काञ्चनपुष्पिका, खरुनी, खर्जूनी, महावृष्या, सुसली, तालमूली, ताली, तालमूलिका, तालपत्रिका, तालिका, वृष्यकन्दा, सुवहा ।

तालीशः—अर्कवाह, करिपत्र, करीपत्र, अर्कवन्ध, करिच्छद, नील, नीलाम्बर, पत्राख्य, तालीपत्र, धात्रीपत्र, शुक्रादर, ग्रन्थिकापत्र, पत्राख्य, तुलसीच्छद, पत्राख्य, अर्कवन्ध, ताल, तलाह्वय, तमाह्वय, तालीपत्र, तालीपत्रक, तामलकीदल, मुखरोगहर, हृद्य, सुपत्र, आमलकीपत्र, तामलकीपत्र, घनच्छद ।

तिनिशः—अश्वगर्भक, अक्षक, अतिमुक्तक, चकी, चित्रकृत्, रथद्रु, रथ, रथिक, तिनाशक, स्पन्दन, स्यन्दन, सर्वसार, स्पन्दनद्रुम, शतांग, शकट, भस्मगर्भ, मेपी, जलधर, वज्जुल, नेमी, चित्रकर्मा, स्पन्दनी ।

तिन्दुकः—नीलसार, कालस्कन्ध, अतिमुक्तक, स्फूर्जक, स्फूर्जन, तुष्ट, रामण, अनिलसार, सृष्ट, स्यन्दन, रावण, रव, कृष्णत्वक्, कृष्णसार, सुषार, विरूपक, शितिसारक, केन्दु, तिन्दु, तिन्दुल, तिन्दुकि, तिन्दुका, नीलसार, स्वर्णक, स्यन्दनाह्वय ।

तिलः—होमधान्य, जटिल, पापत्र, पवित्र, पितृर्तांग, पूरफल, पूतधान्य, स्नेहफल, तैलफल, वनोज्ज्व ।

तुम्बीः—अलावू, तुम्ब, तुम्बक, पिण्डफला, महाफला, आलावु, एलावु, लावु, लावुका, तुम्बिका, अलीवु,

कटुशलावु, लम्बा, इक्ष्वाकु, क्षत्रियवरा, तिक्तबीजा, महाफला कटुतुम्बी, कटुफला, तुम्बिनी, कटुतुम्बिनी, वृहत्फला, राजपुत्री, नृपारमजा, फलिनी, तिक्ततुम्बी, तिक्तिका, कटुतिक्तिका ।

तुम्बुरुः—तेजस्विनी, तेजवती, तेजस्कन्या, लघुवल्कला, महौजसी, पारिजत, शीता, तिका, अतितेजनी, तेजोह्वा, तेजिनी, अश्वघ्रा वल्कली, स्वर्णनाकुली, विडालघ्नी, सुतेजसी, सौरभ, सौरवनज, सानुज, द्विज, तीक्ष्णवल्क, तीक्ष्णफल, तीक्ष्णपत्र, महामुनि, स्फुटफल, सुगन्धि शूलघ्न, सौज, अगन्धक, गन्धालु, स्फुटितफल ।

तुरुष्कः—अश्वपुष्प, कपिनामा, कपितैल, कृत्रिम, कपिश, चला, तुरुष्क, मुक्ति, मुक्ता, पिण्डित, सैहिकारस, कपि, तैल, कपिल, चन्ना, पिण्डितवर, सिद्धपिण्डक, सिद्ध, पावन, पवन, याव, धूम्र, धूम्रवर्ण, सुगन्धिक, सिंहक, सिंहसार, पीतसार, यावल्, पिण्याक, कपिज, कन्क, पिण्डीतैलक, करेवर, कृत्रिमक, लेपन, शल्लक्ष्मीद्वय, पिष्टक, तैलपर्णी, वृक्षधूप, कपिचंचल, तैलाख्य, पिण्डक, यावन, शज, यवनदे, चंचलतैल, कृतक ।

तूदः—कमुठ, ब्रह्मदारु, तूत, ब्रह्मकाण्ड, ब्रह्मकाष्ठ, मृदुसार, मदसार, नीलरंगक, तूड, नीलवृन्तक, ब्रह्मण्य, सुपुष्प, सुरूप, ब्राह्मणेश, नीलवृन्तक, वित्रकाष्ठ, पुण, नूड, पुष, पलायिक, यूष, यूष, तूल ।

तृणशून्यः—स्वर्णकेतकी, लघुपुष्पा, सुवर्णकेतकी, सुगन्धिनी, हेमकेतकी, कनकप्रसव, पुष्पी, हैमी, छिन्नरुहा, विष्टारुहा, स्वर्णपुष्पी, कामखड्गदन्ता ।

त्रायमाणाः—देवबला, पालिनी, भयनाशिनी, अवनी, रक्षणी, त्राणा, बलभद्रा, त्रायन्ती, गिरिजानुजा, सुभद्राणी, त्रायन्ती, वार्षिक, बलभद्रिका, बलदेवा, भद्रनामिका, कुलत्रा, त्रायमाणिका, सुकामा, गिरिजा, वार्षिका, अनुजा, मङ्गल्यार्हा, कृतत्राणा ।

त्रिवृत्—अर्धचन्द्रा, कालमेपी, काली, कालङ्गिका, कालपर्णी, रेचनी, लघुरोचनी, मालविका, मसूरी, पालन्दी, पालिन्धी, रेचनी, सरसा, सहा, सरणा, श्यामा, सरा,

सुवहा, सर्वानुभूति, सुषेणी, त्रिपुटा, त्रिमण्डी, त्रिवृता, त्रिवृष्टिका, त्रिवेला, सारा, विदला, सगला, मालविका, मसूरविदला, काला, कालमेष्टिका ।

त्वक्—वर, शीत, त्वक्पत्र, रामवल्लभ, तनुत्वक्, दाहसिता, त्वच, वरांग, मृङ्ग, चोच, शकल, उत्कट, सैहल, लाटपर्ण, सुखशोध्य, वनप्रिय, रामेश, त्रिज्जुल, त्वचा, चोल, गुडत्वच, पत्र, सुरभिवल्कल, सूतकट, त्वक्पत्र, वगङ्गक, त्वचा, हृय, वल्कल, सुखशोधन, सिंहल, बल्य, सुरसा, कामवल्लभ, बहुगन्ध वनप्रिय, लाटपर्ण, गन्धवल्कल ।

दन्तशठः—जम्बीर, जम्भल, जम्भ, गम्भीर, वक्त्रशोधी, रोचन, दन्तहर्षण, जम्मीर, रोचनक, सुखशोधी, जाडधारि, जन्तुजित्, जम्भक, जम्भर, दन्तकर्षण, रेवत, दन्तहर्षक, जम्भी ।

दन्ती—मकूनक, वराहाङ्गी, गुणप्रिय, लघुदन्ती, विशल्या, उदुम्बरपर्णी, एरण्डदल, शीघ्रा, श्येनघंटा, गुणप्रिया, वाराहाङ्गी, निकुम्भ, मकूलक, प्रत्यक्षपर्णी, दन्तिश, श्वेतघण्टा, निकुम्भी, निःशल्या, निःकुम्भ, नागस्फोटा, दन्तिनी, उपचित्रा, भद्रा, रूक्षा, रेचनी, अनुकूला, रक्तदन्ती, मधुपुष्पा, एरण्डफला, तरुणी, एरण्ड-पत्रिका, अणुरेवती, विशोधनी, कुम्भी, उदुम्बरदला ।

दर्भः—कुश, वर्हि, सूच्यप्र, यज्ञभूषण, दीर्घप्र, क्षुरपत्र, कुश, पवित्र, याज्ञिक, हस्वगर्भ, कुनुप ।

दाडिमः—करक, रक्तकुसुम, शुक्वल्लभ, सुफल, दाडिमसार, कुट्टिम, फलषाडव, रक्तबीज, दन्तबीजक, मधुबीज, कुचफल, रोचन, मणिबीज, वल्कफल, वृत्तफल, पिण्डपुष्प, दाडिम्ब, पर्वरुद्र, स्वादुम्ल, पिण्डीर, सुखवल्लभ, रक्तपुष्प, डालिम, शुकादन, सुनील, नीलपत्रक, मीलपत्र, दन्तबीज, लोहितपुष्पक ।

दारुहरिद्रा—दार्वी, पर्जन्या, पर्जनी, कटंकटेरी, द्वितीयाभा, कपीतक, पीतद्रु, कलियक, हरिद्र, पवम्पचा, हरिद्रा, काष्ठा, मर्मरी, पीतिका, पीतदारु, स्थिररागा, कामिनी, पीता, दारुनिशा, कालीयक, कामवती, दारुपीता, कर्कटिनी, हेमकान्ती, पीतवक्, पीतचन्दन, काष्ठारजनी, हैमवती, हेमकान्ता, कुसुम्भका, कर्कटकिनी ।

वुग्धिकाः—दुग्धी, क्षीरात्मिका, क्षीरी, क्षीरावी, मरुद्वा, रवादुर्गा, क्षीरिणी, क्षीराविका, कच्छरा, ग्राहिणी, ताम्रमूला ।

दूर्वाः—नीलदूर्वा, रुदानन्ता, भार्गवी, शतपर्विका, शश्व, सदस्वीर्य, अमर, शतवल्ली, शाल्ल, हरित, शतपर्वा, शीतकुम्भी, शीतला, वाहिनी, शीतली, हरिता, शाम्भवी, श्यामा, शीता, शतग्रन्थि, अमृता, धूर्ता, अनुवल्ली, शिवा, शिवेष्टा, मङ्गला, जया, सुमगा, भूतइन्त्री, शतमूला, मशौषवी, विजया, सौम्य, गौरी, शान्ता, रुहा, अनन्ता, भार्गवी, शतवल्ली, गुणा, नन्दा, अमरी, महावरी, हरपालिका, तिकपर्वा, दुर्भा, बहुवीर्या, हरिताली, कच्छरुहा, असितालता, पूता ।

देवदारुः—सुरदारु, हुकिलिम, भद्रदारु, सुराहय, देवकाष्ठ, पीतदु, भद्रवत्, शतपादप, पारिभद्रक, पीतदारु, दारु, पूतिकष्ठ, कल्पपादप, किलिम, अमरदारु, दारुक, स्निग्धदारु, शिवदारु, शाम्भव, रुद्रवत्, भूतहारि, भवदारु, शक्रद्रुम, इन्द्रवृक्ष, दारुभद्र, इन्द्रदारु, मस्तदारु, सुभूरुह, र्नेहवृक्ष, सुरद्रुम, सुरकाष्ठ, र्नेहविद्ध, महादारु, सुकाष्ठ, अस्निग्ध-दारुक, कष्टदारु ।

द्रवन्तीः—शम्बरी, वित्रा, न्यग्रोधा, मूषिकाहया, प्रत्क्षेत्रणी, विषा, चण्डा, पुत्रक्षेत्रणी, आखुपर्णिशा, वृद्धन्ती, गुच्छफला, दुग्धगर्भा, विरेचनी, विषभद्रा, भद्रन्ती, ज्योतिष्का, जयावहा, शिफा, प्रतिपर्णी, सहस्रमूली, विकान्ता ।

द्राक्षाः—स्वादुफला, मधुरसा, मृद्वीका, दारहूरा, गोस्तनी, स्वाद्वी, कृष्णा, चारुफला, रसा, यक्षमन्त्री, तापसप्रिया, प्रियाला, गुच्छफला, रसाला, अमृतफला, फलोत्तमा, सुफला, कश्मीरिका, करमर्दिका ।

धन्वनः—धामनी, धनुर्वृक्ष, धर्मन, महाबल, रुजासह, रुक्ष, स्वादुफल, पिच्छलत्वक्, पिच्छिलक, रक्तकुसुम, रुजापह ।

धवः—वक, धुरन्धर, धवल, गौर, घट, कषाय, मधुरत्वक्, मधुरबलक, नन्दितरु, पिशाचवृक्ष, पाण्डुतरु, पण्डुर, पीतफल, शुष्कवृक्ष, शुष्काङ्ग, शकटाख्य, सिपर, शकटाख्य, दठतरु, शुक्लवृक्ष, वडय ।

धातकीः—अग्निज्वाला, अग्निबला, बहुपुष्पिका, धात्री, धातुपुष्पिका, धातुपुष्पी, धातुपुष्पी, धावनी, गुच्छपुष्पी, कुमुद, कुजरा, मद्यवासिनी, मद्यपुष्पा, पार्वती, रोध्रपुष्पिणी, सुभिक्षा, सीधुपुष्पी, संघपुष्पी तीव्रज्वाला, ताम्रपुष्पी, वह्नि-शिखा, वह्निपुष्पी, वह्निज्वाला, मदकरा, इन्दुपुष्पिका, पार्वतीय, दाहनी, लोध्रपुष्पिणी ।

धान्यकः—धान्यक, धान्यका, धान्या, धानी, धानेयक, कुस्तुम्बुर, छत्रधान्य, वितुन्नक, अवविका, अल्लका, छत्रा, धन्याक, धनिक, धन्य, धनीयक, धनेयक, धानक, धान्य-बीज, धेनिका, धाना, ह्यगन्ध, जनप्रिय, कुनटी, कुस्तुम्बुरी, निःसा, कुस्तुम्बर, शकयोग्य, सुगन्धि, सूक्ष्म-पत्र वेधक, वेशण, बीजधान्य, धना, धानी, धनिका ।

धामार्गवः—महाकोशातकी, हस्तिघोषा, महाफला, घोषक, हस्तिपर्ण, वृद्धकोशातकी, हस्तिकोशातकी, ग्राम्य-कोशातकी, ऐभी, महत्पुष्पा, सपीतका, हस्तिघोषातकी, कर्कोटकी, पीतपुष्पा, महाजाली, धन्या, वृत्ता ।

नन्दीतकः—क्षुद्र, कुवेरक, कुनी, अश्वत्थमेद, नन्दीवृक्ष, प्ररोही, गजपादप, स्थालीवृक्ष, क्षयतरु, क्षीरी, वनस्पति, मन्दीरीक्षा, तुल, वण्टलक, कान्तलक ।

नलः—नड, नल, पोटगल, धमन, नर्तक, रन्ध्री, शून्यमध्य, विभीषण, कुक्षिरन्ध्र, कीचक, दीर्घवंश, छिद्रान्त, मृदुपत्र, वंशपत्र, मृदुच्छद, नट, नटी, मृदुपुष्प, नालवंश ।

नलिकाः—विद्रुमलता, नलिक, कपोतचरणा, नली, सुषिरा, धमनी, शून्या, निर्मध्या, नर्तकी, नटी, विद्रुमलतिका, कपोतबाणा, स्तुत्या, रक्तदला, नर्तकी ।

नाकुलीः—सर्पगन्धा, सुगन्धा, रक्तपत्रिका, ईश्वरी, नागगन्धा, सुरसा, अहिभुक्, सर्पादनी, व्यालगन्धा, नाग-सुगन्धा, गन्धनाकुली, नकुलेश, भुजंगाक्षी, सर्पाङ्गी, विषनाशिनी, भोगिगन्धिका, सर्पसुगन्धा, विरिजपत्रिका ।

नागबलाः—अरिष्टा, भद्रैदनी, गंगेरुकी, क्षपा, हस्त्ववेधुका, महाशाखा, खरगन्धिनी, गोरक्षतण्डुला, खर-गन्धा, चतुःपला, महोदया, महापत्रा, महाफला, विश्वदेव,

अनिष्ट, देवदण्डा, महागन्धा, घण्टा, खरबल्लरिका, विश्वदेवी, खण्डा, खर्वा ।

नागरङ्गः— नारङ्ग, त्वक्सुगन्ध, सुखप्रिय, नार्यङ्ग, नागर, ऐरावत, नागरक, चक्राधियासी, किभिर, किमीर-त्वक्, सुरग, त्वगन्ध, इरावत, वक्त्रवास, योगङ्ग, गन्धाव्य, गन्धपत्र, वरिष्ठ, वक्त्राधियासन, ऐरावतिक, योगी, सुरङ्ग, गन्धपत्र ।

नाडीः पट्टशाक, नाडीक, नाडीशाक, नाडीच, केचुकी, पेचुली, पेचु, विश्वरोचन ।

नालिकेरः—नारिकेर, इडफल, लाङ्गली, कूर्चशीर्षक, जुङ्ग, स्कन्धफल, तुणराज, सदाफल, नारिकेर, नाडिकेली, नारीकेली, नारीकेरी, नारिकेरि, नारिकेलि, सदापुष्प, धिरःफल, मृदुफल, पुटोदक, गारिकेर, रसफल, सुतुङ्ग, कूर्चशेखर, इडनीर, नीलतरु, मङ्गल्य, उच्चतरु, स्कन्धतरु, दाक्षिणात्य, दुरासुह, त्र्यम्बकफल, शिराफल, करकाम्मा, पयोधर, सुकुण, कौशिकफल, फलमुण्ड, जटाफल, मुण्डफल, विश्वामित्रप्रिय, नाडीकेल, नारके, सुभङ्ग, फलकेशर, वरफल, महाफल, सदाफल, तोयगर्भ, त्र्यक्षफल, तालक्ष, लाङ्गली ।

निष्पायः—राजशिम्वी, वल्लक, श्वेतशिम्विक, श्वेतशिम्व, पालकाख्य, सुखप्रिय, माध्विका, मधुसर्करा, पलङ्कपा, स्थूलशिम्वी, वृता, मधुसिता, सिता ।

नालिकाः—नीली, नीलिनी, नीला, मेघवर्णा, कुत्सला, इली, क्लीतविका, काला, नीलिका, नीलपुष्पिका, ग्रामीणा, मधुपर्णिका, रजनी, श्रीफली, तुत्या, तूणी, दोला, वूलिका, द्रोणि, अक्कि, ग्रामगी, ग्रामिणी, तूली द्रोणी, मेला, तुङ्गला, नीलपत्री, राज्ञी, नीलपुष्पी, काली, श्यामा, शोधिनी, श्रीफला, ग्राम्या, भद्रा, भरवाही, मोचा, कृष्णा, व्यञ्जनकेशी, गकाफला, स्थिररङ्गा, रज्जुषी, वृत्तिका, अञ्जनकेशिका, चारटी, विजया, गन्धपुष्पी, स्थिररङ्गा ।

नीवारः—तापस, सुनिभक्त, प्रसाधिक, अरण्यधान्यनामा, रसिक, अरण्यधान्य, सुनिधान्य, तृणोद्भव, तृणधान्य, वनव्रीहि, अरण्यजाली, प्रसाधिका ।

पटोलः—कुलक, तिक्त, पाण्डुक, कर्कशच्छद, मण्डली, मधु, राजीफल, पाण्डुफल, राजनामा, अमृताफल, राजोमान, तिक्तोत्तम, वीरगर्भ, कुष्ठ, कुष्ठार, कासमर्दन, पञ्चराजिक, ज्योत्स्ना, कच्छुर, ज्वरनाशन, तिक्त, पटु, पटुक, कर्कशदल, कुलज, वाजिमान, ललाफल, राजफल, राजपटोल, वरतिक्त, तिक्तभद्रक, वटुफल, वटुक, कटु, अमृताफल, पाण्डु, नागफल, पञ्जर, ज्योत्स्नी, कच्छुनी, प्रतीक, कुष्ठहा, कासभञ्जन ।

निकोचकः—कोलक, दीर्घछाल, पीतसार, गूढमल्लिका, सदन, गुप्तस्नेह, चारुफल, मंकोट, फलसेजव, सुकोच, जलगोरक, पिस्त, सुकूलक, दन्तीफलसनाकृति, अङ्कोट, अङ्कोलक, रेवी, दीर्घछालक, पीतवार, ताम्रफल, गन्धपुष्प, अङ्गोल, कोटार, गूढपत्र, लम्बकर्ण, रोचन, विज्ञानतैलगर्भ, गुणाव्यक ।

निचुलः—इज्जल, दिज्जल, अम्बुज, जलवेतस, समुद्रफल, अव्यिफल, उदधिफल, सिन्धुफल, अम्बुधफल ।

निम्बः—अरिष्ट, अर्कपादप, छर्जन, छर्दिन हिन्दु, कैटर्ध, काकफल, कीरेष्ट, कीटक, मालक, नेता, निम्बक, निर्यास नियमन पक्कत्, पारिभद्रक, पिचुमन्द, पीतसार, प्रभद्र, एकमालक, पूयारि, पीतपाक, राजभद्रक, रविप्रिय, सर्वतोभद्र, सुमना, सुतिक्तक, सतिक्तक, सभद्रक, सुभद्र, शुक्र-प्रिय, शीर्षपर्ण, शीत, वस्त्वच, विशीर्षपर्ण, यवनेष्ट, यवनेश, पारिभद्र, धमन, ज्येश्ठामालक, हिङ्गुनिर्यास, अग्निधमन ।

निर्गुण्डीः—सुगन्ध, शीतसहा, नीलसिन्दुक, सिन्दुकच्छ-पिका, भूतकेशी, इन्द्राणी, नीलका, नीलिका, नीलनिर्गुण्डी, सिन्दुक, पीतसह, कपिका, शेफालिका, शीतभीरु, नीलमञ्जरी, कर्तरीपत्रा, वनजा, सरुपत्री, वनेन्द्राणी, श्वेतसुरा पीतसहा ।

पत्रः—तमालपत्र, पत्र, पलाश, छर्जन, दल ।

पदाकः—चारु हिम, केदारज, कैदार, मलय, मालय, पीत, पीतक, पद्मवृक्ष, पद्मगन्धी, पद्माह्वय, पद्मकृष्ट, पाटला-पुष्प, वर्णक, रक्त, शुभ्र, सुप्रभ, सुगर्भ, पीतरक्त, शीतल, शीतवीर्य, पाटलापुष्पसन्निभ ।

पनसः—महासज, फलिन, फलवृक्षक, स्थूल, कण्टक-फल, मूलफलद, अपुष्पफलक, पुतफल, आशय, अपुष्प,

अतिवृहत्फल, चम्पाळ, चम्पा, चम्पकाळ, कण्टीफल, कण्टाफल, कण्टकिकल, कोष, मृदङ्गफल, महासर्ज, मूल-फलद, पानस, फगम फलद, फलस, फलिन, फलवृक्ष, स्थूलकण्टफल, मुरजफल, पलस ।

पयस्याः—क्षीरकाकोली, क्षीरशुक्ला, पयस्विनी वयस्था, क्षीरमधुरा, वीरा, क्षीरविषाणिका, जीववल्ली जीवशुक्ला ।

परूषकः—परु, वन्यपत्रक, नीलवर्ण, परापर, परि-मण्डल, अल्पास्थिह, परुष, परूष, गिरिपीडु, रोषण, नागद-लोपम, परावत, नीलचर्म, नीलमण्डल धन्वनच्छद, मृदुफल, परावर, नीलवर्ण ।

पर्पटकः—क्षीतप्रिय, पर्पटक, उवरघ्न, सूक्ष्मपत्रक, वरत्तिक, पित्ताती, कृशशाख, कवर, रेणुनामक, अरक, कवचनामक, कलपाङ्ग, कृष्णशाख, कटुपत्र, चरक, रजस्, रेणु, रक्तपुष्पक, पांशुपट्याय, पांशु, पित्तादि, क्षीतप्रिय, शीत, सुत्तिक, शीतवल्गु, पर्पट, नक, तिक्त, त्रियष्टि, वरत्तिक, वरक, वर्मकण्टक, प्रगन्ध, त्रियष्टि, वृष्णारि ।

पलाण्डुः—राजपलाण्डु, यवनेष्ट, नृपाह्वय, सुकन्द, सुखदूषण, लतार्क, दुदुम, दुर्गन्ध, सुखदूषक, सुकन्दक, निकेतन, नीचभोग्य, लोहितकन्द, तीक्ष्णकन्द, उष्ण, दीपन, क्षुद्रप्रिय, कृमिघ्न, सुखगन्धक, बहुपत्र, विश्वगन्ध, रोचन, मुकुन्दक, राजप्रिय, नृपकन्द, नृपेष्ट, नृपप्रिय, रक्तकन्द, राजेष्ट, उल्ली, ऊलि, श्वेतकन्द ।

पलाशः—किंशुक, यज्ञिय, रक्तपुष्पक, क्षारश्रेष्ठ, ब्रह्मवृक्ष, समिद्धर, पर्ण, याज्ञिक, वातपोथ, करक, त्रिपत्रक, ब्रह्मपादप, पलाशक, त्रिपर्ण, रक्तपुष्प, पूतहु, ब्रह्मवृक्षक, ब्रह्मोपनेता, काष्ठु, बीजस्नेह, कृमिघ्न, वक्रपुष्पक, सुपर्णी ।

पाटला—पाटली, ताम्रपुष्पी, कुम्भिका, रक्तपुष्पिका, वसन्तदूती, अमोघा, स्थाली, विटवल्गु, स्थिरगन्धा, अम्बुवासा, कालवृन्ती, पर्वुर, फलेरुहा, अम्बुवासिनी, कृष्णवृन्ता, कुम्भी, तोयाधिवासिनी, काचस्थाली, कुवेराक्षी, तोयपुष्पी, सुपुष्पिका, अम्बुवासी, कामदूती, अभिप्रिया, मधुदूती, अलिबल्ला, कोकिला, ताली ।

पाठाः—अम्बुवा, विद्धकर्णी, स्थापनी, श्रेयसी, रसा, एकाशीला, पापचेली, प्राचीना, वनतिक्तिका, कुचेली, छिन्नवेशिका, अम्बुष्टिका, पापचेलिका, यूथिका, विद्धकर्णिका, कुचेली, दीपनी, तिक्तपुष्पा, वृद्धतिक्ता, शिशिरा, वृकी, मालती, वरा, देवी, वृत्तपर्णी, तिक्ता, अविद्धकर्णी, वाटिका, अविद्धकर्णी, पाटिका, सुस्थिरा, प्रतापिनी, वरसादनी, मालवी, त्रिशिरा, त्रिवृत्, वृत्तपर्णी, रक्तघ्नी, विषहन्त्री, महौजसी, श्विष्या, वीरा, वल्लिका ।

पारावतः—कलरव, अरुणलोचन, मदनकाकुरव, कामी, रक्तेक्षण, मदनमोहन, वासिवलासी, कण्ठीरव, गृहकपोतक ।

पालङ्क्याः—पलङ्क्या, मधुरा, क्षुरपत्रिका, सुपत्रा, स्निग्धपत्रा, प्रामीणा, प्राम्यवल्गुभा, क्षुरिका, वास्तुकाकारा, क्षुरिका, चोरितच्छदा, पालंकी ।

पाषाणमेदः—अश्मम, शिलाभेद, अध्वमेदक, उपल-भेद, श्वेता, नगमित्, शैलगर्भज, अश्ममित्, अश्ममेदक, पाषाणभेदक, पाषाणभेदन, पाषाणमेदी, उपलमेदी, उपल-मित्, शिलागर्भज, गिरिमित्, भिन्नयोजनी, दृवजित्, अश्मजित् ।

पिण्डालुः—ग्रन्थिल, पिण्डकन्द, कन्दग्रन्थि, रोमरा, रोमग्रन्थी, रोमकन्द, रोमालु ताम्बूलपत्र नानाकन्द, पिण्डक, पिण्डीतक, पिच्छिल, स्वादुकन्दक ।

पिप्पलीः—मागधी, कृष्णा, वैदेही, चपला, कणा, उपकुल्या, उषणा, शौण्डी, कोला, तीक्ष्णतण्डुला, चञ्चला, कोल्या, तिक्ततण्डुला, उष्णा, कटी, एरण्डा, मगधा, ऊषणा, कृकला, कटुबीज, कोरङ्गी, श्यामा, सूक्ष्मतण्डुला, दन्तकफा, मगधोद्भवा ।

पीलुः—शीत, सहस्रांशी, शीतसह, संसी, गुडफल, विरेचनफल, शाखी, श्याम, करभवल्गु, पीडक, कलभवल्गु ।

पुनर्नवाः—श्वेतमूला, शोथघ्नी, दीर्घपत्रिका, विशाखा, कठिलक, शशिवाटिका, वृश्चोर, क्षुद्रवर्षाभू, दीर्घपत्र, कठिल, पृथ्वी, क्षितवर्षाभू, त्रिराटिका, वृश्चोरा, श्वेतपुनर्नवा, वर्षाङ्गी, वर्षाही, धनपत्र ।

पुष्करः—पौष्कर, पुष्करमूल, पद्मवर्णक, पद्मकर्ण, पद्मपत्रमूल, पद्मपर्णक, पुष्करिणी, वीरपुष्कर हया, काश्मीर, ब्रह्मनीर्थ, श्वासारि, मूलपुष्कर, पुष्करजटा, पुष्करशिका, वीर, पद्मपत्रक, पद्मपुण्य, सागर शूर, वृक्षरुद्र, सुमूलक, शूलघ्न, कुष्ठमेद ।

पूगः—उद्देग, संसि, घोण्टाकल, चिकण, चिकणा, चिका, गुर्वाक, खपुर, दीर्घपादप, बल्कतरु, दृढबल्क, मुनिह्वय, गुवाक, कमुक, घोण्टा, गुवाक, कपोतन, कमु, कमुकी, पूगवृक्ष, अकोट, तन्तुशर, सुरेजन, गोपदल, राजताल छटाफल, करमट्ट, पूगफल ।

पृथ्वीकाः—एला, स्थूलेला, बहुला, मालेया, ताडकीफळ, स्थूला, वृहदेला, त्रिपुटा, त्रिदिवेद्वचा, सुरभित्वक्, महिला, कन्या, कुमारी, कुमारिका, पृथ्वी, गोपुटा, कायस्था, कान्ता, इन्द्री, घृताची, भद्रैला, गर्भसम्भवा, इन्द्राणी, ऐन्द्रो, दिव्यगन्धा, निष्कुटी, चर्मसम्भवा, बाला, बलवती, एलाकी, महैला, सागरगामिनी, गन्धालीगर्भ कन्यका, पुटा, स्वकुसुगन्धा ।

पृथ्वीपर्णीः—पृथक्पर्णी, तन्वी, क्रोष्टुकपुच्छिका, त्रिपर्णी, पूर्णपर्णी, कलसी सिंहलंगुली, चित्रपर्णी, अंग्रिवल्लिका, क्रोष्टुविज्ञा, सिंहपुच्छी, कलसी, धावनी, गुहा, पिष्टपर्णी, लाङ्गली, क्रोष्टुकमेखला, दीर्घा, शृगालवृन्ता, क्रोष्टुपुच्छिका, सिंहपुच्छिका, दीर्घपत्रा, अतिगुहा, वल्लिका, चित्रपर्णिका, कलसी, क्रोष्टुपुच्छी, कदला, कंकशत्रु, चक्रकुल्या, चक्रपर्णी, शीर्णमाला, महागुहा, धमनी, शृगालविज्ञा, मेखला, लांगुलिका, ब्रह्मपर्णी, दीर्घपर्णी, सिंहपुष्पी, पृष्टिपर्णी, अंग्रिपर्णी, धावनी, विष्णुपर्णी, गुहा, लाङ्गलिका, शृगालिका, चित्रपर्णी, उपचित्रा, श्वपुच्छा ।

प्रसारिणीः—प्रसारणी, राजबला, गन्धाली, कटम्भरा, गन्धाल्या, सारणी, सरणी, गन्धभद्रा, भद्रपर्णी, शरणा, गन्धोली, भद्रबला, प्रतानिनी, सुप्रसरा, प्रसर, सरा, चारुपर्णी, प्रबला, प्रभद्रा, प्रतानिका, राजपर्णी, चन्द्रपर्णि, चन्द्रवल्ली, बल्या ।

प्राचीनामलकः—पानीयामलक, वारिवदर, प्राचीनारङ्ग, रफक ।

प्रियङ्गुः—फलिनी, कान्ता, लता, श्यामा, गन्धफला, गोवन्दनी, विष्वक्सेना, कृष्णपुष्पी, कृशाङ्गी, महिलाहया, गुन्द्रा, कारम्भा, प्रियक, कटु, गोवर्णा, मेदिनी, मिथवल्ली, फलप्रिया, गौरी, वृत्ता, कङ्गु, कङ्गुनी, भङ्गुरा, गौरवल्ली, सुभङ्गा, पर्णमेदिनी, शुभा, पीता, मङ्गल्या, प्रेयसी, अङ्गना-प्रिया, वनिता, नारिवल्लभा, प्रियवल्ली, वर्णमेदिनी, सुभगा, श्रेयसी ।

प्रियालः—खरस्कन्ध, चार, बहुलबल्कल, राजादन, तापसेष्ट, सन्नकटु, धनुष्पट, अखट्ट, ललन, चारक, बहुबल्कल, सन्नदु, तापसप्रिय, स्नेहबीज, उपवट, मोक्ष-वीर्य, दुसल्लक, राजातन, वियल, धनु, पट, हसन्नक, धनुःपट, प्रियालक, खटु, नवटु, भक्ष्यबीज ।

पृष्ठः—जटी, पर्करी, पकंटी, कर्परी, चावदशिनी, शङ्गी, वरोहशाखी, अश्वत्थी, पिम्परी, वटी, कम्पण्डलतरु, कपीतन, क्षीरी, सुपार्श्व, कम्पण्डल, गर्दभाण्ड, पीतन, दृढप्ररोह, छवक, छवङ्ग, महाबल, कन्दराळ, पर्कटी, जटि, शीक्षा, वटछव, कपीतक ।

फजीः—फज्या, फजिका, पद्मा, अजान्त्री, अपराजिता, तर्कारी, चूचुक ।

फलगुः—अजीर, मङ्गुल, वाकोदुम्भरिकाफल ।

फेनिलाः—भरिष्टक, माङ्गल्य, कृष्णवर्ण, अर्थसाधन, रक्तबीज, पीतफेन, फेनिल, गर्भपातन, सीटा, गुच्छफल, भरिष्ट, मङ्गल्य, कुम्भबीजक, प्रकीर्य, सोमबल्कल ।

बकुलः—बकुल, केशर, कण्ड, तैलाङ्ग, मधुपञ्जर, सिंहकेशर, सुकुल, वरलब्ध, सीधुगन्ध, स्त्रीमुखमधु, दोहल, मधुपुष्प, सुरभि, भ्रमरानन्द, स्थिरकुसुम, शारदिक, करक, सिन्धुगन्ध, विशारद, गूढपुष्पक, धन्वी, मदन, पद्ममोद, चिरपुष्प, मद्यगन्ध, मधुगन्ध, शोर्बकेशरक, सिद्धासंज्ञ, विशारद, मद्यमोद ।

बदरः—कर्कन्धु, कर्कन्धुक, कर्कन्धू, कोल, फेनिल, कुवल, घोण्टा, सौवीर, बदर, पिच्छिला, अजप्रिया, कुह, कोली, विषम, उभयकण्डका, सुरस, बदरीच्छदा, सौवीरक,

वालेष्ट, फलशैशिर, वृक्षफल, गोपघोंटा, हस्तिकोलि, गोपघोंटी, शृगालकोलि, वादिर, गूडफल, दृढबीज, कण्टकी, वक्रकण्टक, सुबीज, सुफल, स्वच्छ, कोला, स्वादुफल, गुधनखी, पिच्छिल, स्वादुफला, कोलिक, अजामिया, उभयकण्टक, गुडफल, फेनिल ।

बलाः—भद्रौदनी, वाटी, समज्ञा, खरयष्टिका, महासमज्ञा ओदनिका, शीतपाकी, ओदनाह्वया, वाय्वपुष्पी, समांशा, विजला, वलिनी, बला, वाय्वालक, ओदनी, भद्रा, भद्रौदनी, खरककाष्ठिका, कल्याणिनी, भद्रवला, मोटावाटी, बलाह्या, शीतपाकी, वाय्ववाटी, निलया, वाटघाली, वाटिश, वाय्वालिका, ओदनह्वा, वाघ्नी, वनहा, रक्ततन्दुला, कूरा, प्रहासा, वारिगा, फणिजिह्विका, जयन्ती, कठोरयष्टिका ।

विभीतकः—कलिद्रुम, कल्पवृक्ष, संवर्त, अक्ष, विभीतकी, विभीत, तुष, कर्पफल, भूतवास, कलि, कुशिक, बहुवीर्य, तैलफल, भूतावाप्त, संवर्तक, वासन्त, कलिवृक्ष, बहेडुक, हार्य, विषम, कलिन्द, अनिलम्लक, कासम्र, कलियुगालय, तोलफल, तिलपुष्पक, कल्क, बहेडक, धर्मम्र, कलिक ।

विम्बीः—रक्तफल, तुण्डी, तुण्डिकेरी विम्बिका, ओष्ठोपमफला, पीलुपर्णी, ओष्ठी, कर्मकारी, तुण्डिकेरिका, तुण्डिकेशी, विम्बा, विम्बक, कम्बजा, दन्तच्छदोपम, गोह्नी, रुचिरफला, छर्दिनी, तिक्ततुण्डी, तिक्ताख्या, कटुका, कटुतुण्डिका ।

बिल्वः—महाकपित्थाख्य, श्रीफल, गोहरीतकी, पूतिवात, मङ्गल्य, मालूर, त्रिशिख, शाण्डिल्य, शैलष, मालूर, कपीतन, महाकपित्थ, अतिमङ्गल्य, महाफल, शैल्य, हृद्य-गन्ध, शलाटु, कर्कटाह, शैलपत्र, शिवेष्ट, पत्रश्रेष्ठ, त्रिपत्र, गन्धपत्र, लक्ष्मीकल, गन्धफल, दुरारुह, विशाखपत्र, शिवम, सदादुफल, सत्यफल, सुनीतिक, समीरसार, सत्य-धर्म, अव्यारुह, कण्टकाख्य, सितानन, नीलमल्लिक, धीवफल, सोमहरीतकी, वातसार, अरिमेद, सत्यकर्मा, वरारुह, सभूतिक, सस्फलग, कंटक, असितानन ।

बीजकः—पीतसार, पीतसालग, बन्धूकपुष्प, प्रियक, सर्जक, असन, पीतशाल, पीतशालक, पीतशाल, परमायुध, महासर्ज, सौरि, बीजवृक्ष, नीलक, प्रियसालक, श्याम, सुनील, अशन, प्रियशालक ।

बीजपूरकः—बीजपूर, मातुलुङ्ग, रुचक, फलपूरक, बीजक, अम्लकेशर, बीजपूर्ण, पूर्णबीज, सुकेशर, मातुलिङ्ग, सुपूर, बीजफलक, जम्तुम्र, दन्तुरच्छद, पूरक, रोचनफल, लङ्ग, अम्लकेशर, सुमनःफल, केसरी, केशराम्ल, वराम्ल, मध्यकेशर, कृमिम्र, गन्धकुसुम, सिन्धुपादप, दन्तुरत्वच ।

बृहतीः—महती, सिंही, हिंगुली, प्रसहा, कुर्मी, कान्ता, क्षुद्रवार्ताकी, रक्तपाकी, लता, बृहतिका, अकान्ता, वार्ताकी, सिंहीका, राष्ट्रिका, स्थूलकण्टा, रुद्रभण्टा, भण्टाकी, महोटिका, बहुपत्री, कण्टतनु, कण्टाङ्ग, कट्फला, डोवडी, वनवृन्ताकी, पारावेदी, विषदा, कान्ता, स्थूलकण्टाकी, महती, डोरली ।

ब्राह्मीः—वयस्था, मत्स्याक्षी, सुरसा, ब्रह्मचारिणी, वरा, सोमवल्लरी, सरस्वती, सौम्या, सुरश्रेष्ठा, सुवर्चला, कपोत-वेगा, वैधानो, दिव्यतेजा, महौषधि, स्वायम्भुवी, सौम्यलता, सुरेष्ठा, ब्रह्मकन्यका, मण्डूकमाता, मण्डूकी, मेध्या, वीरा, दिव्या, भारती, परमेष्ठिनी, शारदा, कपोतवङ्का, सोमवल्ली, सोमा, ब्रह्मसुवर्चला, त्वाष्ट्री, सुरेण्या, ब्रह्मकन्यका, मध्या, शारदी ।

भद्रमुस्ताः—गाङ्गेय, कुसुविल्व, भद्रमुस्त, कुटञ्जट, मुस्तक, गुन्द्रा, कक्षोत्था, वराही, ग्रन्थि, भद्रकाशी, कशेरु, कोडेष्टा, कुरविन्दारुखा, सुगन्धि, ग्रन्थिला, हिमा, बल्या, कच्छोला, अर्णोद, वारिद, अब्द ।

भल्लातकः—अरुणकर, भल्लात, शोथहृत्, वहिनामा, वीरतरु, वृणकृत्, भूतनाशन, भल्लातकी, अग्निमुखी, वीरवृक्ष, अन्तःसत्त्व, भल्लिका, अशोहिता, भल्ली, निर्दहन, तपन, अनल, कृमिम्र, शैलबीज, वातारि, स्फोटबीजक, पृथ्वीज, धनुर्वृक्ष, बीजपादप, वहि, महातीक्ष्ण, अग्निक, स्फोटहेतु, शोफनुत्, स्नेहबीज, रक्तहर, वीरवृक्ष ।

महाश्रावणीः—महाश्रावणिका. भूकदम्बिका, छिन्ना, कदम्बपुष्पिका, अव्यथा, अतितपरिवर्तिनी, महामुण्डी, कदम्ब-

पुष्पी, लोचनी, विकचा, कोडचूडा, पलङ्कषा, नदीरुदम्बा, मुण्डाख्या, महामुण्डनिका, माता, स्थविरा, लोतनी, भूकन्द, अलम्बुषा, वृद्धा, छिन्नग्रन्थिका, नीलकदम्बिका, बोडा, लोभनीय, लोचनी, कोडचोडा, लोभनी, लम्बुजा ।

मांसी:—जटामांसी, जटी, केशी, लोमशा, जटिला, मिशी, मांसी, तपस्विनी, हिंसा, मिषिका, चक्रवर्तिनी, नलद, वहिनी, कृष्णजटा, किरातिनी, भूतजटा, कव्यादी, पिशिता, पिशी, पेशी, पेशिनी, जटा, मांसिनी, जटाला, नलदा, मेपी, तामसी, माता, अमृतजटा, जननी, जटावनी, मृगभक्षा, जडामांसी, मीसिका, मिसि, मिसी, मिषि, केशिनी ।

मारिष:—मारीष, बाष्पक, मार्ष ।

मालती:—सुमता, जाती, वाष्पनी, युवती ।

माष:—कुरुविन्द, धान्यवीर, वृषांकुर, मांसल, बलाढ्य, पित्र्य, पितृभोजन, वीजरत्न, बली, वीजवर ।

माषपर्णी:—कृष्णवृन्ता, पर्णिनी, पाण्डुलोमशा, ऋषिप्रेक्षा, हयपुच्छी, काम्बोजी, सिंहपुच्छिका, महासहा, सिंहपुच्छी, पाण्डुलोमशार्णिनी, पाण्डुलोमा, आर्द्रमाषा, मांसमाषा, मंगल्या, हयपुच्छिका, हंसमाषा, अधपुच्छी, कल्याणी, माषपर्णिका, वज्रमूली, शालिपर्णी, विसारपर्णी, आत्मोद्भवा, बहुफल, स्वयम्भू, सुलमा, घना, सिंहविज्ञा, विशम्बिका, सूर्यपर्णी, पाण्डुरा, माषपर्णिका, विसारिणी ।

मुद्र:—सूपश्रेष्ठ, वर्णाई, रत्नोत्तम, भुक्तिप्रद, हयानन्द, भूवल, वाजिभोजन, सुफल ।

मुद्रपर्णी:—शुद्धसदा, शिम्बी, मार्जारगन्धिका, वनजा, रिङ्गिणी, हस्वा, शूर्पपर्णी, कुरङ्गिका, कांसिका, काकमुद्रा, वनमुद्रा, वनोद्भवा, अरण्यमुद्रा, वन्या, सहा, शिम्बिपर्णिना, शिम्बिपर्णी, वनजा, करङ्गिका ।

मुष्टक:—मोक्ष, मोक्षक, गोलीड, गोलिह, क्षारश्रेष्ठ, क्षारवृक्ष, मुष्टक, मुष्टि, मूर्खक, मोचक, गौलिक, मेहन, पाटली, विषापह, जटाल, वनवी, सुतीक्ष्णक, क्षारोषण, शिखरी, वनवासी, घण्टापाटलि, मुञ्चक, क्षुदापाटलि, जटालु, झाटल, घण्टा, पाटलि, क्षारदु, कालमुष्टक, घण्टाक, तीक्ष्ण, घण्टक, कालस्थाली ।

मुस्ता:—मेघाख्य, मुस्तक, मुस्त, बालेय, परिपेलव, घन, कुरुविन्द, मेघनाम, अम्बुवाह, अम्बुशृत्, तडित्वान्, वारिवाह, बलाहक, स्तनयित्तु, तोषद, तोयवर, अभ्रनामक, गाङ्गेय, भद्रमुस्तक, श्रीभद्रा, भद्रक, भद्रा, राजकपेरु, कसेरुक, वारिदनामक, नादेय, जीमूत, वृषध्वंक्षी, जलद, जलावह, पिण्डमुस्त, नागर, वारिद, अम्भोद, नीरद, वराही, गुन्दा, ग्रन्थि, भद्रकासी, कशेरु, कोडेष्टा, कुरुविन्दाख्या, सुगन्धि, ग्रन्थिला, हिमा, वन्या, कच्छेस्था, गुण्डप्रन्थि ।

मूलक:—मूलक, हरिपर्ण, मृत्तिकाक्षार, नीलकण्ठ, नीलकन्द, महाकन्द, हस्तिदन्त, भूमिकाक्षार, रुचिष्य, हस्तिदन्तक, राजालुक, कुरुकन्दक, मूलाह, दीर्घमूलक, दीर्घपत्रक, मृत्क्षार, कन्दमूल, सित, रुचिर, शङ्खमूल, दीर्घकन्दक, कुञ्जर, क्षामूल, शिम्बीफल, हरिपर्ण ।

मूर्वा:—मधुरसा, देवी, गोकर्णी, दृढस्रजिका, तेजनी, पीलुपर्णी, धनुलाला, धनुर्गुणा, स्रवा, मधुलिका, धनुःश्रेणी, कर्मकरी, धनुःशाखा, श्रवा, मूर्वी, मधुश्रेणी, धनु, श्रेणी, सुरङ्गिका, देवश्रेणी, पृथक्स्वचा, मधुस्रवा, अतिरसा, पीलुपर्णिका, दिव्यलता, ज्वलिनी, तिक्ता, गोपवल्ली, मोरटा, त्रिपर्णी, स्वादुरसा, स्निग्धपर्णी, अमरा, भिन्नदला, अमरी, मधुमती, पृथक्पर्णिका, गोकर्णी, लघुपर्णिका, दहनी, पीलुनी, रक्तला, सुलोषिता ।

मृगलिङ्गिका:—गाङ्गेरुक, कर्कटक, कार्कट, तोदर, कन्दन, मृगषिट्सदृश, मृगलैङ्क ।

मृष्टक:—राजी, राजिका, तीक्ष्णगन्धा, रक्तिका, क्षुजनिष्ठा, आसुरी, क्षव, क्षुताभिजनक, कृमिक, कृष्णसर्प, क्षुधाभिजनन, कृष्णिका, कटु, असुरी, काकोदुम्बरिका, रक्तसर्प, अतितीक्ष्णा, मधुरिक, क्षवक, क्षुतक, ज्वलन्ती, ज्वलत्प्रभा ।

मेषशृङ्गी:—मेषवल्ली, चक्षु, मेषविषाणिका, नन्दीवृक्ष, चक्षुर्बहल, मेढूशृङ्गी, गृहद्रुमा, बहलचक्षु, विषाणी, अजशृङ्गिका, विषाणिका, अजशृङ्गी, चक्रश्रेणी, अजगन्धिनी, मैवी, नेत्रौषधी, आवर्तिनी, वर्तिका, सर्पदंष्ट्रिका, चक्षुध्या, तिक्तदुग्धा, पुत्रशृङ्गी, कर्णिका, अक्षिभेषज ।

यवानीः—दीप्यक, दीप्य, भूतिक, यवानिवा, यवाग्रज, उपगन्धा, यवाह्वा, भूकदम्बक, ब्रह्मदर्भा, क्षेत्रयवानिका, यवसाह, दीपनी, दीपिनी, वातारि, यवजदीपनीय, शूलहन्त्री, यमानिका, उग्रा, हृद्या, तीव्रगन्धा, अजमोदिका, तीक्ष्णगन्धा, अम्रिबर्हिनी, भूमिकदम्बक, अजमोदा ।

यवः—शितशूक, मेध्य, दिव्य, अक्षत, कञ्चुकि, धान्यराज, तीक्ष्णशूक, तुरगप्रिय, शकु, हृयेष्ट, पवित्रधान्य, शीतशूक, शितशूक, हृयप्रिय, यवक, श्वेतशुङ्ग, प्रवेष्ट, तुरंगप्रिय ।

यवासकः—यास, अनन्ता, बालपत्र, अधिकण्टक, बरमूल, समुद्रान्त, दीर्घमूल, मरुद्भव, यवास, कण्टकी, बहु-कण्टक, क्षुदेन्जुही, रोदनिका, विषम, कण्टकालुक, त्रिपर्णिका, गन्धारी, वासन्त, वनदर्भ, विवणक, तीक्ष्णकण्टक, सूक्ष्मपत्र, अतिकण्टक, खर, कच्छुरा ।

यष्टिमधुः—मधुयष्टी, यष्टि, यष्ट्याह्वा, मधुयष्टिका, यष्टिमधु, क्लीतका, मधुक, यष्टिमधुका, यष्टीक, यष्टिका, यष्ट्याहक, क्लीतक, मधुस्रवा, मधुम, क्लीतन, क्लीतनीयक, मधुवली, मधूली, मधुररसा, अतिरसा, मधुरनाम, शोषापहा, सौम्या ।

यूथिकाः—बालपुष्पा, पुष्पगन्धा, गुणोज्ज्वला, गणिका, चारुमोदा, शिखण्डी, स्वर्णयूथिका, यूथि, वासन्ति, बालपुष्पी, शिखण्डिनी, अम्बष्ठा, मागधी, प्रहसन्ती, बालपुष्पिका, मृज्जानन्दा, पुण्यगन्धा, गुणज्वला, हरिणी, शङ्खयूथिका, सुगन्धिका, यूथितरुणी, सुगन्धा, मोदनी, बहुगन्धा, गजाह्वया ।

रक्तचन्दनः—ताम्राम, ताम्रसार, रजन, रक्तशार, कुमोद, रक्तबीज, कुचन्दन, क्षुद्रचन्दन, तिलपर्णी, पत्राङ्ग, रक्ताक्त, ताम्रवृक्ष, चन्दन, लेहित, लेहितचन्दन, अर्क, ताम्रसारक, रक्ताङ्ग, तिलपर्ण, तिलपर्णिका, पत्तङ्ग, पत्राङ्ग, प्रवालफल, भास्वरप्रिय, हरिचन्दन, शोणित, हिम, अर्बचन्दन ।

राजादनः—फलाध्यक्ष, राजन्या, क्षीरिका, राजफल, कपीष्ट, क्षीरवृक्ष, नृपद्रुम, निम्बबीज, मधुफल, माधवोद्भव, क्षीरी, गुच्छफल, धूपेष्ट, राजवल्लभ, श्रीफल, दृढस्कन्ध, क्षीरशुक्र, क्षीरी, क्षीरशुक्रक, चूर, प्रियदर्शन, शुकेष्ट ।

रासनाः—नाकुली, सुरसा, रासना, सर्पगन्धा, पलङ्कवा, द्रोणगन्धिका, सुगन्धा, गन्धनाकुली, नकुलेष्टा, भुजङ्गाक्षी, छत्राकी, सुवहा, रस्या, श्रेयसी, रसना, एलापर्णी, रसा, सुगन्धिमूला, रसान्द्रा, अतिरसा, मुक्तरसा, युक्तरसा, पुत्तिरसा ।

रुहाः—गन्धमादनी, रोहिणी, वन्दा, वृक्षादनी, सेव्या, परपुष्ठा, पराश्रया, वृक्षरुहा, जीवन्तिका, काकुरुहा, वन्दाका, शेखरा, वन्दका, वलदक, नीलवल्ली, वन्दाकी, परवासिका, वशिनी, पुत्रिणी, वन्द्या, पादपरुहा, शिखरी, तरुलोहिणी, कामवृक्ष, शेखरी, केशरूपा, तरुहृदा, तरुस्था, गन्धमादिनी, कामिनी, तरुमुक्, श्यामा, दुपदी, पदी, वृक्षभक्षा, नीलवर्णा ।

रोहिणीः—मांसरोहिणी, अतिरुहा, वृत्ता, चर्मकषा, वसा, प्रहारवल्ली, विकसा, वीरवल्ली, अमिरुहा, मांसरोही, कशामांसी, महामांसी, मांसरोहा, रसायनी, सुलोमा, लोम-करणी, चन्द्रवल्लभा, मुनि ।

रोहितकः—रोहीतक, रोहित, कुशालमली, दाडीमपुष्प-संज्ञक, सदाप्रसून, कूटशाल्मलि, त्रिरोचन, शाल्मलिक, रक्तपुष्प, सदापुष्प, रक्तम, रुच्य, लोहनाशन, लोहवाती, रक्तप्रसादन, रोही, पञ्जीहशत्रु, दाडिमपुष्पक, लोहम, मांसदलन, यकृद्द्वैरी, चलच्छद, लोहारि, रोहितेय, रोहिण, रोचन ।

लक्ष्मणाः—पुत्रजननी, रक्तविन्दुच्छदा, नाशिनी, शूलिनी, नागवती, मर्मकमा, क्षेत्रवृत्ती, सितासिंही, कुमर्तिका, सुश्वेता, कण्टकारी, दुर्लभा, मधौषधी, सिता, सितकण्टारिका, श्वेता, सितसिंही, सितक्षुदा, क्षुद्रवार्ताकिनी, क्लिप्ता, कटुवार्ताकी, क्षेत्रजा, कपटेश्वरी ।

लवङ्गः—देवकुसुम, मृज्जार, शिखर, दिव्य, चन्दनपुष्प, श्रीपुष्प, वारिसम्भव, श्रीसंज्ञ, कलिकोत्तम, सुधिर, तीक्ष्ण, वारिज, शेखर, लव, प्रसून, लवङ्गक, लवङ्गकलिका, रुचिर, प्रहणीहर, तोयाधिप्रिय, वारिपुष्प, तीक्ष्णपुष्प, गीर्वाणकुसुम, दिव्यगन्ध, श्रीप्रसूनक, मृज्जाङ्गी ।

लवलीफलः—सुगन्धमूला, लवली, पाण्डु, कोमल-वल्लला, स्निग्धा, स्कन्धफला ।

लशुनः—रसोन, उग्रगन्ध, महौषध, अरिष्ट, म्लेच्छकन्द, शुक्लकन्द, महाकन्द, वातारि, दीर्घपत्रक, रसुन, गृजन, रसोनक, कटुकन्द, राहूच्छिष्ट, राहूःसष्ट, भूतघ्न, यवनेष्ट, शीतमर्दक ।

लाङ्गलकी—कलिकारी, लाङ्गलिकी, दीप्ता, गर्भपातिनी, अग्निजिह्वा, वह्निशिखा, वह्निवक्त्रा, लाङ्गुली, हलिनी, गर्भपातिनी, विशल्या, अग्निमुखी, हली, नक्का, सीरी, इन्द्रपुष्पिका, शक्रपुष्पी, अनन्ता, कलिकारिका, लाङ्गलिका, गर्भनुत्, इन्द्रपुष्पिका, विद्युज्ज्वाला, वृणहृत्, पुष्पसौरभा, स्वर्णपुष्पा, लाङ्गल्या ।

लामज्जकः—सुनाल, अमृणाल, लय, लघु, इष्टकापथिक, सेव्य, नलद, अवदातक, सुनील, शीघ्र, दीर्घमूल, अवदाहक, लव, इष्टकापथक, जलाश्रय ।

लिकुचः—लकुच, क्षुद्रपनस, डहु, लकच, ऐरावत, अम्लक, निकुच, कषायी, दडवल्कल, कार्श्य, शालसूर, स्थूलस्कन्ध, प्रनियमत्फल, शाल, डड, शूर,

लोणिकाः—लोणा, लोणी, बृहलोणी, घोलिका ।

लोधः—रोध, तिरीटक, शावर, गालव, लोध, लोधक, लोधवृक्ष, मार्जन, तिन्दुक, लकृमर्मा, शुक्र, शबरलोध, महालोध, बलिप्रिय, वानरावान, बलभद्र, भिल्लतृक्ष, तिलक, काण्डकीलक, शम्बर, इस्तिलोधक, तिलक, काण्डनील, हेमपुष्पक, भिल्ली, शावरक, तिरीट, तरु, शम्बरपादप, काण्डहीन, वृक्ष, तिल्वक ।

वंशः—वेणु, यवकल, कार्मुक, त्वक्सर, कर्मार, त्वचिसार, तृणध्वज, शतपर्वा, मस्कर, तेजन, किलाटी, पुष्पाघातक, बृहतृण, किष्कुपर्वा, वन्य, तृणकेतुक, कण्डालु, कण्टकी, महाबल, दडग्रन्थि, दडपत्र, धनुर्दुम, धातुष्य, दडकाण्ड, बीचक, कुक्षिरन्ध्र, षट्पदालय, कमठ, मृत्युबीज, वादनीय, फलान्तक, तृणकेतु, पर्वयोनि, सुपर्वन्, तृणराजक, बहुपर्वन्, दुरारुह, सुधिराख्य ।

वचाः—उग्रगन्धा, गोलंभी, पङ्गुन्धा, शतपर्विका, मंगल्या, जटिला, तीक्ष्णा, गालिनी, लोमशा, विजया, उग्र, ।

रक्षोघ्नी, वच्या, काङ्गा, भद्रा, क्षुद्रपत्री, इक्षुपर्णी, स्मारणी, बोधनीया, भूतनाशिनी, श्लेष्मघ्नी, तीक्ष्णपत्रा, जलजा, इक्षुपत्रिका ।

वटः—रक्तफल, शुङ्गी, न्यग्रोध, स्कन्धज, ध्रुव, क्षीरी, वैश्रवणावास, बहुपाद, वनस्पति, नन्दी, शुङ्ग, बृहत्पाद, वैश्रवणालय, वश्रवणोदय, वृक्षनाथ, यमप्रिय, कर्मज, भाण्डीर, जटाल, रोहिण, विटपी, स्कन्धरुह, मण्डली, बृहच्छाय, महाच्छाय, शुङ्गी, यक्षवास, यक्षतरु, पादरोहण, नील, शिफारुह, बहुपात्, जटिल, जटी, अवरोही, विटपी ।

वत्सनाभः—काकोल, गरल, क्ष्वेड, विष, दारद, सौराष्ट्रिक, शौक्लिकेय, ब्रह्मपुत्र, प्रदीपन, आहेय, अमृत, गरद, गर, कालकूट, कसाकूल, हारिद्र, रक्तशङ्खिक, नील, घोर, हालाहलद, हलाहल, शृङ्गी, भुगर, जाङ्गल, तीक्ष्ण, रस, रसायन, जङ्गुल, जाङ्गुल, जीवनाघात, किषुल, किशुल, प्राणहर ।

वरकः—स्थूलकङ्गु, स्थूलप्रियङ्गु, रुक्ष ।

वरुणः—बर्हपुष्प, तिक्तशक, कुमारक, उरुमाण, सेतु-वृक्ष, श्वेतहु, मारुतापह, वरण, कुमार, अश्मरीघ्न, सेतुक, सेतु, वराण, शिखिमण्डल, श्वेतवृक्ष, श्वेतद्रुम, साधुवृक्ष, तमाल, गन्धवृक्ष, श्वेतपुष्प ।

वातामः—वाताद, वातवैरी, नेत्रोपमफल, सुफल, वादाम ।

वार्ताकः—कण्टवृन्ताकी, कण्डालु, कण्टपत्रिका, निद्रालु, वार्ताकी, मांसलफला, वृन्ताकी, महोटिका, चित्रफला, कण्टकिनी, महती, कट्फला, मिश्रवर्णफला, सिंही, नीलफला, रक्तफला, शाकश्रेष्ठा, वृत्तफला, नृपप्रियफला, हिङ्गुली, मण्डाकी, दुष्प्रधर्विणी, वार्ता, वार्ताकु, वातिकुण, वार्ताक, शाकविल्व, राजकूष्माण्ड, महावृद्धी, शाक, बिल्वक, वार्ताक, वाषिगम, वेर, वृन्ताक, वज्रण, अङ्गग, नीलवृषा, भाण्टिका, नीलकण्टका ।

वालकः—वारितोय, हीवेर, वारिद, वाल, केशनामक, कचामोद, वरपिङ्ग, कुन्तल, वारिनामक, बर्हिष्ठ, उदीच्य,

केश, केशनामा, अम्बुनामक, केदय, वज्र, ललनाप्रिय, कुन्तलोशीर, हीवेरक, वारि, तोय, जल, अम्बु, आचमन, पिङ्ग, कच ।

वासाः—वासक, सिंहपर्णी, वृष, सिंहमुखी, आटरुषः, सिंहिका, भिषगमाला, आटरुषक, वासिका, वास, रामरूपक, मातृसिद्धी, वैद्यमाता, कसनोत्पादन, अटरुष, सिंहिवृष, सिंहास्य, वाजिदन्तक, आमलक, वाशा, वाशिका, वाजी, वैद्यसिद्धी, वसादनी, रसदानी, कण्ठीरवी, शितपर्णी, सितकर्णी, वाजिदन्ता, वाजिदन्ती, नासा, पञ्चमुखी, सिंहपत्री, मृगेन्द्राणी, आटरुख, अटरुख, सिंहावन, सिंहमुखी ।

वास्तुकः—वास्तुक, क्षारपत्र, शाकराद, यवमध्य, गौडवास्तुक, यवशाक, पांशुपत्र, शाकश्रेष्ठ, शाकवीर, कंकल, घनाघन, वास्तु, वसुक, हिलमोचिका, शाकराज, राजशाक, चक्रवर्ती, वस्तुक ।

विकङ्कतः—सुवावृक्ष, ग्रन्थिल, स्वादुकण्टक, यज्ञवृक्ष, कण्टकी, व्याघ्रपाद, वैकङ्कत, वृत्तिकर, कण्टकारी, किङ्किरी, स्रग्दारु, कण्टपत्र, सुगदारु, मधुपर्णी, कण्टपाद, बहुफल, गोपघोटा, गोपघोण्टा, सुवद्रुम, मृदुफल, दन्तका, यज्ञिय, ब्रह्मपादप, पिण्डार, हिमक, पूतकिङ्किणी, पृथुवीज, सुधावृक्ष, पादरोहिण, रावण, काकपाद, किङ्किणी, पूत, पिण्डरोहिणक ।

विडङ्गः—क्रिमिघ्न, भरुमक, मोघा, कृमिकण्टक, कैराल, वेळ, केवल, तण्डुल, चित्रतण्डुला, विडङ्गा, अमोघा, तण्डुला, जन्तुनाशक, क्रिमिकण्टक, रसायन, पावक, क्रिमिरिपु, जन्तुघ्न, चित्रतण्डुल, क्रिमिशत्रु, गर्दभ, कृमिहा, चित्रा, तण्डुला, तण्डुलीयका, वातारि, जन्तुघ्नी, मृगगाभिनी, कैराली, गह्वरा, गह्वरा, कापाली, वरा, सुचित्रवीजा, वृषणाशन, जन्तुहन्त्री, कृष्णतण्डुला, शूद्रतण्डुला, चित्रवीजा, घोषा ।

वृक्षाम्लः—तित्तिडीक, चुक, अम्बुवृक्षक, अत्यम्ल, अम्लवीज, अम्लशाख, चुक्राम्भा, तित्तीडीक, शाकाम्ल, चुक्रफल, अम्लपत्र, पूराम्ल, रक्तपूक, चूडाम्ल, बीजाम्ल, फलाम्लक, अम्लवृक्ष, अम्लफल, रसाम्ल, श्रेष्ठाम्ल, तित्तिडीफल ।

वृश्चिकालीः—विषघ्नी, विषाणी, उष्ट्रिका, अलिपर्णी,

नेत्ररोगहा, दक्षिणावर्तकी, कलिङ्गा, आगमावर्ता, देवलाङ्गुलिका, करभा, भूरिदग्धा, कर्कशा, अमरा, स्वर्णपुष्पा, युरमफला, क्षीरविषाणिका, मासुरपुष्पा ।

वैतसः—नम्रक, वानीर, वञ्जुल, वञ्जुलप्रिय, अभ्रपुष्प, विदुल, रथशीत, निचुल, निकुञ्जक, परिव्याघ, नादेय, जलवैतस, शाखाख, पुष्प, तोयकाम, अभ्रपुष्पक, नीरप्रिय, नदीकूलप्रिय, सुशीतल, व्याधिघात, कलन, मञ्जरीनम्र, सुपेग, गन्धपुष्पक, नादेयी, जलकाम, मेघपुष्प, निकुञ्जक, जलौक, संवृत, दीर्घपत्रक ।

शङ्खपुष्पीः—मेध्या, चण्डा, सुपुष्पी, कम्बुमालिनी, शङ्खाढ्या, पीतपुष्पी, कम्बुपुष्पा, मलविनाशिनी, कम्बुमालिनी, विरीटी, भूलग्न, शङ्खकुसुमा, शङ्खगालिनी, मांगल्य, कुसुमा, कम्बुपुष्पी, वनमालिनी, इतरा, सूक्ष्मपत्रा, सर्पाक्षी, रक्तपुष्पी, रक्तपुष्पिका, नीलपुष्पी, विष्णुकान्ता, सितपुष्पी, श्वेतकुसुमा, वनविलासिनी, तिलकी, चिरिण्टी, शंखमालिनी ।

शणः—माल्यपुष्प, वामक, कटुतेक, निषादन, दीर्घशाख, त्वक्सार, दीर्घालव, वमन, निशावन ।

शतकुसुमाः—शतपुष्पा, मिशि, घोषा, शताहा, शताक्षि, शतपुष्पिका, कारवी, तालपर्णी, माधवी, शोकका, मिसि, शिका, अतिच्छत्रा, अवाकूपुष्पी, छात्रा, संघातपत्रिका, वज्रपुष्पी, सुपुष्पिका, शतप्रसूना, बहुला, पुष्पाह्वा, पोतिका, शतपत्रिका, शालेय, साडेय, पोति, अहिच्छत्रा, तालपर्णी, मिशी, शालेया, शीतशिवा, शालीना, वजना, पीतिका, वनपुष्पा, भूरिपुष्पा, सुगन्धा, सूक्ष्मपत्रिका, गन्धारिका ।

शतावरीः—शतपदी, पीवरी, इन्दीवरी, शतमूली, महाशीता, भीरुपत्री, बहुसुता, भीरु, वरी, ऋषप्रोक्ता, नागयणी, अहेरु, अमीर, अमीरपत्री, सदापुरुषदन्ता, रंजिणी, द्वीपशत्रु, ऋषगता, काञ्चनहारिणी, मदभञ्जिनी, शतपदी, पीवरा, वृष्या, दिव्या, द्वीपिका, दरकण्टिका, सूक्ष्मपत्रा, सूक्ष्मपत्रिका, सुपत्रा, बहुमूला, शताह्वया, द्वीपशत्रु, स्वादुरसा, शताह्वा, लघुपर्णिका, आत्मगुप्ता, जटामूला, शतवीर्या, महौषधी, मधुरा, केशिका, शतपत्रिका, विश्वरथा, वैष्णवी, काष्णी, वासुदेवप्रियङ्गरी, दुर्मना, तैलवल्ली,

अर्धकण्टिका, सुपत्रिका, शतवीर्या, महाशतावरी, महोदरी, सहस्रवीर्या, सुरसा, महापुरुषदंतिका, वीरा तुरंगिणी, बहु-पत्रिका, ऊर्ध्वकण्टी, महावीर्या, फणिजिह्वा, महाशता, सुवीर्या, महती, अर्धकण्टिका, शतमूली, अभीरु, बहुपत्रिका, स्वादुरस्या, आत्मशल्या, शतनेत्रिका ।

शटीः—गन्धपलाशी, पलाशी, षड्प्रन्था, सुत्रता, गन्धमूलिका, गन्धारिका, गन्धवधू, पृथुपलाशिका, गन्धमूली, ग्रन्थिका, कर्पूर, पलाशसटी, शटी, गन्धशटी, कर्पूर, कर्चुर, सुगन्धासटी, सुगन्धा, गन्धमूला, गन्धोली, गन्धमूलक, गन्धसटी, गन्धमूल, जीमूतमूल, कच्छोरा, हिमजा, हैमी, षड्प्रन्थि, पलाशा, गन्धाली, हिमाग्रन्था, अम्लनिशा, सुगन्धमूला, गन्धोरी, शठिका, पलाशिका, समुद्रा, तूर्णी, दूर्वा, गन्धा, सटी, अम्लहरिद्र, सौख्या, हिमोद्भवा, द्राविड, कार्य, वेधमुख्य, दुर्लभ, वधू, चन्द्रणी, चन्द्रगन्धा, दुर्विधेया, तृणी ।

शमीः—शंकुफला, शकुफली, केशहन्त्री, शिवाफला, मङ्गल्या, शिवा, शुभदा, लक्ष्मी, पवित्रा, पापनाशिनी, सक्तुफली, शक्तुफला, सक्तुफला, काननारि, तुंगा, कचारि-फला, केशमथनी, तपनतनया, ईशानी, इष्टा, शुभकरी, हविर्गन्धा, मेध्या, दुरितदमनी, समुद्रा, शक्तुफलिका, वह्निगर्भी, समीर, ईशान, सुरभी, पापनाशिनी, पापशमनी, मद्रा, शंकरी, सुपत्रा, सुखदा, ईशान, शंकरा, शंकुफलिका, सुभद्रा, कचरिपुफला, दुरितशमनी, सुरभिरथ, शापशमनी, शान्ता ।

शल्लकीः—गजभक्ष्या, गजभक्षा, ह्लादिनी, राजप्रिया, महारुहा, वसा, मोचा, सुरभी, सुरभिरघा, शिल्ली, सिल्ली, सल्लकी, सिल्ली, सिल्लभूमिका, सुवहा, सुरभी, महेरणा, वल्लही, कुन्दुरुकी, गजाशना, महेरणा, महारण, अश्वमूत्री, अश्वपुत्री, कुम्भा, अलफला, करका, सुखमोदा, सुगन्धा, सुरभिस्त्रवा, गजवल्लभा, हस्वदा, बहुस्त्रवा, गन्धवीरा, सुस्त्रवा, वनकर्णिका, नागवधू, सुध्रिक्ता, गन्धमूला, रसाला, जलति-क्तका, लादा, कुन्दुरुकी, सली, सल्लक, मुखामोदा, जलविक्रमा, ह्या, कुण्टरिका, त्र्यलफला, छिन्नरुहा ।

शाकः ककचपत्र, खरपत्रक, अतिपत्रक, महीरुह, श्रेष्ठकाष्ठ, स्थिरसार, गृहदुम, अनिल, अर्ण, महापत्र, शाकतरु, शाकवृक्ष, शाकाख्य, अर्जुनोपम, शरपत्र, अतिपत्र,

भूमिरुह, द्वारदारु, खरच्छद, दीर्घच्छद, कोलफल, योगी, हलीमक, गन्धसार, स्थिरधार, स्थिरक, ध्रुवसाधन, साग, करच्छद, भूमिसह ।

शालः—सर्जक, अजकर्ण, मरिचपत्रक, अग्निवल्लभ, साल, सर्जकार्थ, अश्वकर्णिका, सस्यसम्बर, आश्वकर्णक, शस्यशम्बर, उपमेत, दीर्घशाख, जलदाशन, लतातरु, लताशंख, शंकुतरु, शंकुवृक्ष, सर्ज, सर्जरस, कल, कललजो-द्भव, वल्लीवृक्ष, चीरपर्ण, रालकार्थ, अजकर्णक, वस्तकर्ण, कषायी, ललन, गन्धवृक्षक, वंश, रालनिर्यास, दिव्यसार, सुरेष्टक, शूर, यक्षधूप, सिद्धक, जरणदुम, तार्क्ष्यप्रसव, धन्य, दीर्घपर्ण, कुक्षिक, कौशिक, अश्वकर्ण, चिरपर्णी, साल-निर्यास, देवधूर, विरुष, वह्निवल्लभ, कलकल, काल, फलयज, सर्वरस, बहुरूप, धूरन, सालज, शालनिर्यास, सज्य, धूनक, शालधार, शाखेष्ट, सर्जमणि, कञ्जकोद्भव, ललन, देवेशशीतल, सालरस, सुरभी, सर्जनिर्यासक, सुरधूप, कलकलज, महारूप, क्षण, शालरस, क्षणक, सर्जक, कषाय, चिरपत्रक, शूर, कालकूट, रजोद्भव, वल्लीवृक्ष, राल, गन्धवृक्षक, वंश ।

शालिपर्णीः—शालपर्णी, स्थिरा, सौम्या, त्रिपर्णी, अतिगुहा, धुवा, पीवरी, विदारिगन्धा, अंशुमती, दीर्घमूला, सुपत्रिका, गुहा, दीर्घाग्नि, दीर्घपत्रा, सुदला, सुपत्री, कुमुदा, सुपर्णिका, दीर्घपत्रिका, वातघ्नी, पातिनी, तन्वी, सुधा, सर्वातुकारिणी, शोफघ्नी, सुभगा, देवी, शोथघ्नी, निश्चला, वीदिपर्णिका, सुमूला, सुरूपा, शुभपत्रिका, सुपर्णी, शालिपर्णी, शालिदला, विदारी, शालपर्णी, एकमूला, अस्तमती, शालानी, शालिका, तन्वी, कीटविनाशिनी, कुमुदा, पित्तला ।

शालेयः—मधुरिका, सिता, माधुरी, तापसप्रिया, गन्धाधिका, घोषवती, सुगन्धा, छत्रा, तृषाहरा, शालिन, मिश्रेया, मधुरा, मिसी, शीतशिवा, सुपुष्पिका, शतप्रसूना, पुष्पाह्ला, मिशी, घोषा, पोतिका, अहिच्छत्रा, माधवी, कारवी, संघातत्रिशा, अवाक्पुष्पी, तालपर्णी, मंगल्या, शतपत्रिका, वनपुष्पा, भूरिपुष्पा, मधुरी, शतपुष्पा, मिश्रेया, वनजा, संहितपुष्पिका, वन्या, सुरसा, तालपर्णी, तालात्री, तालपत्रा ।

शात्मलीः—अपरणी, शात्मलि, शात्मली, शात्मलि, पिच्छला, पूरणी, मोचा, स्थिरायु, तूलिफला, दुरारुहा,

शालमलिनी, शालमल, अपूरणी, निर्गन्धपुष्पी, तूलिनी, कुकुटी, रक्तपुष्पा, कण्टकारि, मोचनी, शीमूल, कदला, चिजीवि, पिच्छिल, निर्यास, रक्तपुष्पक, तूलवृक्ष, मोचाख्य, कण्टकद्रुम, रक्तोरपल, रम्यपुष्प, बहुवीर्य, यमद्रुम, दीर्घद्रुम, दीर्घायु, स्थूलफल, कण्टकाष्ट, निस्सारा, दीर्घपादपा, कवला, वेत्रक, पिच्छा, मोचसाव, मोचरस, मोचनिर्घाषक, चिजीविका, चूलिनी, कण्टकव्य, सुग्री, कल्पवृक्ष, कुकुटवंदक, पञ्चपर्णा।

शिशपाः—कृष्णसारा, पिपला, युगपत्रिका, पिच्छला, धूमिका, वीरा, कपिला, अगुरुशिशपा, अगुरु, पिच्छला, युगपत्रिका, कालानुसार्य, श्यामा, धीरा, मण्डलपत्री, तीव्रधूमक, महाश्यामा, तीक्ष्णसारा, कृष्णशिशप।

शिष्टः—शोभाजन, शिष्ट, तीक्ष्णान्वक, अक्षीव, शुभाजन, सोभाजन, सौभाजन, विद्रधिनाशन, मधुगुजन, हरितशाक, शाकपत्र, शिष्टक, सुपत्रक, उपदंश, शमादंश, कोमलपत्रक, बहुमूल, दंशमूल, तीक्ष्णमूल, उप, कामिनीश, शोभतक, शोभाजन, सौभाजन, मोचक, तीक्ष्णगन्ध, सुतीक्ष्ण, वनपल्लव, श्वेतमरिच, कटुकन्द, गन्ध, गन्धक, कालीवक, मेचक, आक्षीव, स्त्रीचित्तहारी, द्रविणनाशन, कृष्णगन्धा, मूलकपर्णी, मोच, तिलशिष्ट, जलप्रिय, मुखमोट, कृष्णशिष्ट, चलोषा, इचिराजना, अवदंश, मुखभङ्ग, श्वेतक, मधुशिष्टक, रक्तक, दंश।

शिरीषः—भण्डील, भण्डी, भण्डीर, कपीतन, शुक्रपुष्प, शुक्रतरु, मृदुपुष्प, शुक्रप्रिय, कर्णपूर, शुक्रद्रुम, भण्डिर, मृदुपुष्प, विषघाती, विषनाशन, शीतपुष्प, भण्डिक, स्वर्णपुष्प, शुकेष्ट, वर्हपुष्प, विषहन्ता, सुपुष्पक, उद्यानक, शुक्रतरु, लोमशपुष्पक, कपीतक, कलिङ्ग, श्यामल, शंखिनीबल, मधुपुष्प, वृत्तपुष्प, शिखिनीफल, ह्रवग, श्यामवर्ण, शंखिनीफल, मृदुपुष्पक, भण्डिक।

शुण्ठीः—महौषधी, विश्वा, शुष्कार्द्र, विश्वभेषज, भेषज, शृङ्गेर, विश्व, कफारि, नागर, शुण्ठी, इन्द्रभेषज, महौषध, विश्वौषध, कटुप्रिय, कटुमद्र, शुण्ठ्य, कटूस्फटक, सौवर्ण, आर्द्रक, शोषण, नागराह, आर्द्रज, औषध, ऊषण, बटूषणक, दूषण, सौपर्ण।

शृङ्गाटकः—जलफल, त्रिकोणफल, जलसूचि, जलकण्टक, जलवल्ली, जलाशय, जङ्गकन्द, शृङ्गाटिका, शृङ्गाट, शृङ्गरुह,

शृङ्गकन्द, शृङ्गमूल, त्रिकोट, त्रिकट, त्रिक, वारिकण्टक, वारिकुञ्जक, शुक्रद्रुम, संघाटिका, क्षौशुक्र, विषाणी।

शैलेयकः—शैलेय, शैलाख्य, पलित, वृद्ध, बालानुसार्य, स्थविर, शिलादद्रु, शिलापुष्प, शिलोद्भव, अश्वपुष्प, गिरिपुष्पक, गृह, जीर्ण, शिलोत्थ, कालानुसार्यक, शैलक, शिलाख्य, शिलाभव, शिलज, शिलोत्थ शैलज, शिलाप्रसूत, सुभग, शैलक, कालानुसारिवा, शीतशिव, शिलाघन, शैलज, शीतल, शैल, शिलेय।

शैवलः—शैवाल, जलनीली, जलज, शेषान, शैवाल, शिवल, शेषाल, जलनीलिका, जलनील, अम्बुचामर, जलकुंतल, मञ्जुल, शैवाल, शैवार, वारिचामर, सलिलकुण्डल, हठपर्णी, अम्बुताल, जलशुक, जलाब्ज, अरक, जलकेश, कावार, जलप्रव्रजा।

श्लेष्मातकः—बहुवार, उदाल, बहुवारक, शैल, पिच्छिल, भूतवृक्षक, लघुश्लेष्मातक, लघुशैल, लघुशीत, लघुपिच्छल, भूकर्तुदार, क्षुद्रश्लेष्मातक, लेखशाटक, शैल, गन्धपुष्प, शापित, बहुवारक, उदालक, भूतवृक्ष, बहुवार, द्विजकुत्सित, शीतफल, शाटक, कर्तुदारक, भूतद्रुम, श्लेष्मात, शीतल, शैल, लघुभूतद्रुम, सूक्ष्मफल, बाहुवीर।

सप्तपर्णः—शुक्तिपर्ण, विशालत्वक्, शारद, विषमच्छदा, विद्ध, विनद, विन्याक, सारद, देववृक्ष, दलेगन्धि, शिरोरुजा, ग्रहनाश, सूतिपत्र, प्रदाशी, ग्रहनाशन, गुच्छपुष्प, शुक्तिपर्ण, सप्तपर्णक, अयुक्लद, अयुग्मच्छद, युग्मपर्ण, मुनेच्छद, वृहत्त्वक्, बहुपर्ण, शालमलिपत्रक, मद्गन्ध, गन्धिपर्ण, सप्तच्छद, छत्रपर्ण, शरदिपुष्प, गूढपुष्प, सुपर्णक, सप्तवर्ण, पत्रवर्ण।

समझाः—लज्जाल, शमीपत्रा, अञ्जलिकारिका, रक्तपादी, लज्जा, नमस्कारी, ताम्रा, खदिरका, कन्दिरी, शृङ्गा, खदिरपत्रिका, संकोचिनी, प्रसारिणी, सप्तपर्णी, खदिरी, गण्डमालिका, लज्जिका, स्पर्शलज्जा, अस्त्रोधिनी, ताम्रमूला, रक्तमूला, स्वगुप्ता, महाभीता, वशिनी, महौषधी, गन्धकारी, स्पर्शसंकोचपर्णिका।

सर्वपः—कटुकस्नेह, भूतघ्न, रक्षिताफल, उग्रगन्ध, प्रह्न, तन्तुम, कदम्बक, सरिषप, कदम्बद, विम्बट,

कदम्ब, तन्तुक, कटुस्नेह, राजक्षत्रक, शुभ्रगौर, सिद्धार्थ, भूतनाशन, कटुक, रक्षोघ्न, राजिकाफल, तीक्ष्णक, दुराघर्ष, सिद्धप्रयोजन, सिद्धसाधन, सितसर्षप, कुष्ठनाशक ।

सातलाः—ससला, सारी, त्रिदुला, विमला, मला, बहुफेना, चर्मकपा, सारा, भूरिफेना, अमला, फेना, दीप्ता, विषाणिका, स्वर्गपुष्पी, पुत्रघना, महालिका, चित्रघना ।

सारिवाः—सारिवा, अनंता, गोपी, उत्पलसारिवा, भद्रवल्ली, नागजिह्वा, कराला, भद्रवल्ली, गोपवल्ली, सुगन्धा, भद्रा, श्यामा, शारदा, गोपकन्या, गोपा, प्रतानिका, लता, आस्फोता, काष्ठसारिवा, गोपवधू, भवलसारिवा, कुशोदरी, श्वेता, स्फोटा, चन्दना ।

सिञ्चितिकाफलः—मुष्टिप्रमाण, वदर, सेव, सेवित, सेवि ।

सुधाः—स्नुही, समन्तदुग्धा, नागदु, बहुदुग्धिका, भद्र, महावृक्ष, वज्रा, सिहुण्ड, शीहुण्ड, सीहुण्ड, दण्डवृक्षक, स्नुक्, स्नुषा, स्नुहा, वज्र, वज्रदुग्ध, वज्रदु, वज्रकण्टक, गुड, गुडा, गुडि, गुला, बहुशाल, कृष्णखार, निखिंश, पत्रिका, नेत्रारि, शाखाकण्ट, सेहुण्ड, सिंहतुण्ड, वज्री, काण्डशाख, कुलिशदुग्ध, स्नुही काण्डरोहक, स्वर्णन, नागदु, निखिंशपत्रक, गण्डीर, वातारि, वज्रवृक्ष, क्षीरकाण्डक, व्याघ्रनख, दण्डवृक्षक, बहुशाला, त्रिधारक, समन्तदुग्ध ।

सुनिषण्णकः—सितिवार, सितिमर, स्वस्तिङ्ग, सुनिषण्ण, श्रीवारक, सूचिपत्र, पर्णाङ्क, कुर्कुट, शिखी, वितुज, चतु, सुतपत्र, शितिचार, सूच्याह्वय, सूच्याह्व, सूचिपत्रक, वधु, कुरण्ट, कुकुट, सूचिदल, श्वेतावर, मेधाकृत, ग्राहक, शिति-वार, शितिवर, शितावरी, कुरट, श्वेताम्बर, पर्णाङ्क ।

सुरसाः—तुलसी, वैष्णवी, वृन्दा, सुगन्धा, गन्धहारिणी, अमृता, पत्रपुष्पा, पवित्रा, सुरवल्लरी, सुभगा, तीव्रा, पावनी, विष्णुवल्लभा, सुरेज्या, कायस्था, सुरदुन्दुभि, सुरभि, बहुपत्री, मञ्जरी, हरिप्रिया, अपेतराक्षसी, श्यामा, गौरी, त्रिदशमञ्जरी, भूतघ्नी, भूतपत्री, पर्णाङ्क, कठिञ्जर, कुठेरक, पुण्या, माधवी, सुरवल्लरी, प्रेतराक्षसी, सुवदा, ग्राम्या, सुलभा, बहुमञ्जरी, देवदुन्दुभि, विष्णुपत्नी, मालश्रेष्ठा, पापघ्नी, लक्ष्मी, श्रीकृष्ण-वल्लभा, पूतपत्री ।

सोमराजीः—कृष्णफला, बाकुची, कुष्ठनाशिनी, सोमवल्ली, पूतिफली, वैजानी, कालमेधिका, अवल्गुज, सुवल्ली, सोमवल्लिका, कालमेषी, चन्द्रलेखा, कृष्णा, पूतिफला, वांगुजी, बाकुजी, सोमराजिका, ऐन्दवी, शूलोत्खा, किमित्री, सुवल्लिका, सिता, सितावरी, चन्दी, सुप्रभा, कुष्ठहन्त्री, काम्बोजी, पूतिगन्धा, वल्गुजा, चन्द्रराजी, त्वग्दोषापहा, कान्तिदा, अवल्गुजा, चन्द्रप्रभा, पूतिगन्धिका, सुपर्णिका शशिदेखा, सोमा, कुष्ठघ्नी, कण्डूघ्नी, अतिसत्वचा, इन्दुलेखा, चन्दी ।

स्थौणेयकः—बर्हिशिख, बर्हिचूड, भानाक्षीया, भान्ती, हरित, कीरवर्णक, कुकुर, मयूरचूड, शीर्णरोम, शीर्णरोमक, शुक्रपुच्छक, शुक्रच्छद, शुक्रपिच्छ, विकीर्णरोम, विकच, स्थौणेय, विकीर्णसंज्ञ, शुक्रवर्ध, शीर्णरोमक, बर्हिवर्ह, शुक्रपुच्छ, विकर्ण ।

स्पृक्षाः—लता, कोटिवर्षा, मरुन्माला, लतामरुत, लङ्कारिका, समुद्रान्ता, कुटिला, देवपुत्रिका, देवपुत्री, देवी, पृक्षा, पिशुना, लघु, वधू, लङ्कायिका, लङ्कापिका, ब्राह्मणी, मनु, मालालिका, मालानी, लघ्वी, पञ्चगुप्तिरसा, समुद्रकान्ता, मरुत, माला, कोटि, वर्षा, लङ्कोपिका, वर्षालङ्कायिका, तस्कर, चोरक, चण्ड, असृक्, मालाली, कोटिका, पञ्चमुष्टि, निर्माल्या, ब्राह्मणिका, सुगन्धा, सुकुमारा, भूतलिका, पञ्चगुप्ति, नखपुष्पी ।

हंसगदीः—कीरमाता, त्रिपादी, मधुसवा, सुवहा, हंसपदी, गोधाङ्घ्रि, त्रिफला, गोधापदिका, हंसवती, चित्रपदा, हंसपदिका, हंसाङ्घ्रि, रक्तपादी, त्रिपदा, घृतमण्डलिका, विश्वग्रन्थि, त्रिपदिका, त्रिपदी, कीटमारी, कर्णाटी, ताम्रपादी, विकान्ता, हेमपादी, ब्रह्मादनी, पदाङ्गी, शीताङ्गी, सूतपादिका, सञ्चारिणी, पदिका, प्रह्वारी, कीरपादिका, धर्तराष्ट्रपदी, गोधापदी, त्रिपादिका, रक्तपदी, ताम्रपात्री, विकान्ता, कीलपादिका, विषादी ।

हपुषाः—विपुषा, विस्त्रा, हबुषा, विस्त्रगन्धा, विगन्धिका, अतिगन्धिका, विश्रा, विश्रगन्धा ।

हरिद्राः—निशाह्वा, पीता, युवती, हेमरागिणी, काञ्चनी, क्षणदा, गौरी, मेक्ष्मी, वरवर्णिनी, यामिनी, क्षपा, तमस्विनी, गन्धपलाशिका, सुवर्णवर्णा, मंगलप्रदा, कावेरी, उमा,

वर्णवती, पिङ्गा, पीतबालुका, हेमरागी, रसंगवासा, घर्षणी, पीतिका, रजनी, निशा, बहुला, वर्णिनी, रात्रिनामिका, हरित, सुवर्ण, शिवा, दीर्घरागा, वराङ्गी, अनेष्टा, वरा, वर्णदात्री, पवित्रा, हरिता, विषग्री, पिङ्गा, मङ्गल्या, मङ्गला, लक्ष्मी, भद्रा, शिफा, शोभा, शोभना, सुभगाह्वया, श्यामा, जयन्ती, ज्वरान्तिका, योषित्प्रिया, हृदिलासिनी, कृमिग्री, निशाख्या, वर्णविलासिनी, हलदी, रजनी, वारवर्णनी, हलदिका, भद्रलता, रज्जिणी, दीर्घरङ्गा, रज्जिनी, जनिष्ठा, रजनी-नात्री, पिङ्गला ।

हरीतकीः—अभया, पथ्या, कायस्था, पूतना, अमृता, हैमवती, अव्यथा, चेतकी, श्रेयसी, शिवा, वयस्था, विजया, जीवन्ती, रोहिणी, सुधा, बल्या, रसायनकला, पावनी, प्रमथा, शाका, रुद्रप्रिया, वनतिका, शुक्रसृष्टा, सुधोद्धवा, जया, चेतनकी, प्रपथ्या, जीवप्रिया, जीवनिका, भिषग्वरा, भिषक्प्रिया, जीवन्ती, प्राणदा, जीव्या, देवी, दिव्या, हिमजा, गिरिजा, नन्दिनी, रोहिणी, विजया, चेतनिका, कायस्था ।

हरेणुः—रेणुका, कपिला, कौन्ती, भस्मगन्धिका,

कृतान्ता, राजपुत्री, नन्दिनी, खरनादिनी, द्विजा, अभीष्टा, व्रतकी, वरमुठी, वरा, कान्ता, महिला, हिमा, रेणु, हरेणुका, सुपर्णिङ्का, पाण्डुपुत्री, शिशिरा, शान्ता, वृत्ता, हेमगन्धिनी, घर्षिणी, कपिलोमा, हैमवती, पाण्डुपत्नी, राजपुत्री, कपिलोला, हैमवती ।

हारिद्रः—मेघाभ, प्रियठ, बहुफल, हरिद्रुम, भृङ्गवल्लभ, धाराकदम्ब, धूलिकदम्ब, प्रावृष्य, महाकदम्ब, केशराज्य, सुपुष्प, पटपदाप्रिय, पुलठी ।

हिङ्गुः—शूलद्विद्र, बाह्मीक, रामठ, जतु, जतुङ्ग, सहस्रवेधि, जन्तुघ्न, सूपधूपन, हिङ्गुक, रमठ, पिण्याक, बाह्मी, गृहिणी, मधुरा, केपूर, जानुक, रामठध्वनि, शूलहन्, वृषगन्ध, भूतारि, जन्तुनाशन, रक्षोघ्न, उग्रवीर्य, अगूङ्गन्ध, जरण, भेदन, दीप्त, शूलनाशक, अम्युप, भूतनाशन ।

हिङ्गुपर्णीः—नाडीहिङ्गु, पलाशख्य, जन्तुका, वंशमत्री, पिण्डाहा, सुवीर्या, हिङ्गुनाडिका, वेणुपुत्री, पिण्डा, हिङ्गु, शिवादिका, पलाश, वेणुपत्री, शिवाटिका, पिण्डहिङ्गु ।

पञ्चविंशत्या भाषाणां संक्षिप्तसंज्ञाः ।

Abbreviations of the names of twenty-five languages

A.	...	...	Arabic	M.	...	...	Marathi
B.	....	....	Bengali	Ma.	...	....	Malayalam
Bi.	...	...	Bihari	P.	....	...	Persian
Bu.	....	....	Burmese	Pu.	...	...	Punjabi
C	....	...	Canarese	S.	...	...	Sanskrit
Cu.	....	....	Cutchi	Sinh.	...	....	Sinhalese
E.	...	....	English	Si.	...	...	Sindi
F.	....	...	French	T.	....	....	Tamil
Guj.	...	....	Gujarati	Te.	...	...	Telugu
Ge.	....	...	German	Tu.	....	...	Turkey
H	....	...	Hindi	U.	....	...	Urdu
I.	....	...	Italian	Ur.	...	...	Uriya
L.	...	....	Latin				

चरकसंहितागतोद्भिज्जद्रव्याणां पञ्चविंशत्यां भाषासु नामानि

The Nomenclature of the Plant Substances in twenty-five languages

S.	अक्षोट	अगुरु	अग्निमन्थ	अङ्कोट
A.	Gawz	Ud, Udehindi, Ud en nadd,		Alangium
B.	अखरोट, अक्रुट	अगुरु, अगर		अङ्गकुल, अङ्कुरा
Bi.				
Bu.	Siskhyasi	Akyau		
C.	अक्रोड	अगर	तगिग	अङ्कोल
Cu.	अक्रोठ	अगुरु	उंकारो	अङ्किल
E.	Wall nut tree	Eagle wood	Wind Killer	Alangy
F.	Noyer	Agalloche, Boisd'aloës, Boisde calambac		Alangier
Guj.	अखरोट	अगर	अरणी	अङ्कोल
Ge.	Echte walnuss, Walnusse	Agallochabaum Alderholzbaum		Angolanibaum
H.	आखरोट	अगर	अरणी, टेकार	अङ्कोल, टेरा
I.	Noce comune	Calambucco, Falamba, Aloe delle Lndie		Alangio
L.	Juglans regia L.	Aquilaria Agallo- cha, (Roxb)	Clerodendron Phlomoides L.	Alangium lamarkii (Thw E num)
M.	अक्रोड	अगर	एरण	अङ्कोल
Ma.			तिरुत्तालि	करङ्कोलम्
P.	Charmaghy	Agar, Agrehindi		
Pn.	आरेवारी, अखरोट			विसमार
Sinh.			धरवत्	ईपाटा
Si.		कीहे		
T.	अक्रोड	अगर	तिरुगुडलै	अट्टिगोलम्
Te.	अक्रोड	अग्र	तेक्कलि	नलङ्कोलम्
Tu.	Ceviz ag	Yalan öd ag Hind öd ag, Nasr ag		Alang
U.		Agar		Ankol
Ur.			जयरिनि, दोन्तरि	अङ्गुलो

S.	अजकर्ण	अजगन्धा	अजमोद	अतसी
A.	Mukilijraka		Karafs, karafs Nabati	Kattan, Malsag
B.	चुनदूस		रांधुनी, चनु	मासीना
Bi.				चिहना, तिसि
Bu.				
C.	विलिधूप, गुग्गुल, धूप, कोमान			अलसि
Cu.	अजकर्ण (वैद्य)		अजमो	अलसी
E.	White Dammer		Celery	Linseed
F.			Ache des marais celeri, ache	Lin Commun
Guj.	सफेदडामर	बाफली	बोही अजमोद	अलसी अलसी
Ge.			Echter sellerie, Cellerie.	Echter lein Gemeiner Flachs
H.	सुफेद डामर	डुक	अजमोद	तीसी, अलसी
I.			Appio, Accio, Sedano, Seleno	Commune Lino, usuale L. mazzese
L.	Vateria indica L.	Pencedanum grande (Bc)	Apium graveolens L.	Linum usitatissi- mum L.
M.	सफेद डामर (धूप) कुन्दुरकम्, पान्टम्	बाफली	करफस (Bazaar) अजमोद	अलसी, जवस
Ma.	पेहंपायनै, बेलक			
P.	Buejhudan	Duku	Karash	Bazarug
Pu.			भूतझटा	अलिश
Sinh.				
Si.	हाल			
T.	कुकिल, तूबम् अट्टम्, कुण्डुरकम्			अलसि
Te.	तेलगुग्गुलु, धूपदमार			
Tu.				अतसि
U.	Guggul		Kereviz	Keteh
Ur.			Ajmod	Alasi पेसु

अतिबला

३२

अपामार्ग

S.	अतिबला	अतिविषा	अन्तः कोटरपुष्पी	अपामार्ग
A.	Khirmi hindi Deishar			Nuaym, Mahhut, Hhamshad.
B.	पोटारी		बीजातारक,	अपांग
Bi.				
Bu.	Bonkhoe			Kivalamon
C.	श्रीमुद्दे, गिद्धनिंगि, तुत्ति	अतिबजे	समुद्रवल्ली, समुद्रसेगे	उत्तरेग
Cu.	खापटो	अतिविष	समंदरसोख	अघाडो
E.	Common mallow	Indian Atees	Elephant creeper	Rough chaff tree
F.	Fausse guina- uve Satinee Althoea			Herbe d' Inde
Guj.	खापट, कांयही	अतिविषनी हली	वरधारो	अवेडो
Ge.				
H.	कंधी	अतीस	समंदरसोख	चिचिडा, चिचिटा
I	Fiore di dodici ore			Sciamitro
L.	Abutilon indicum [G. Don]	Aconitum hetero- phyllum [wall]	Argyreia speciosa [sw. cet]	Achyranthes aspera L.
M.	पेटारी, सुहा	अतिविष	समुद्रशोक	आघाडा
Ma.	तुवति, कुरान्, पिटिकपट्ट		समुद्रयोगम्, समुद्रप्पाल, समुद्रस्तोकम्	काटाली
P.	Darakhtesha- nah.	Vajjeturki.		Kharevazhu
Pu.		बेनगा, पतिस		कुट्टी, कुत्री
Sinh.	अनोदगदा			करलसवो
Si.	खापटो			
T.	नहत्तुडि, पेहंडुडि, टुडो	अतिविषम्	कदरवाले	नायुरिवि
Te.	अडविबेण्ड, पेहबेण्ड	अतिवस	चमुदिरप्पाके, पेयमुन्नै पालसमुद्र, कोकिट, चन्द्रपोड	अपामार्गमु
Tu.	Oylen cic Yalan Gulhatem			Saman ag
U	Kanghi		Samandrasotha	
Ur	नाको, चोनो		विडो, मोण्डा, टोरके	

अभीरुपत्री

३३

अम्लिका

S.	अभीरुपत्री	अम्बुष्टकी	अम्लिका	अम्लिका
A.		Ābuta	Hhamdid Hhamidah, hhullvah	umbli Tamr hindi, Hhawmar
B.		अकानाडी, नीमुका	अम्लु, अम्लुसाक	बुलि, तिमितरी, अम्लि
Bi.				
Bu				magi
C.		पाडावली	पुलंपुरची, सप्पु	आम्ल, हुणसे, हुलि
Cu.		बंग जीवल	खाटखटुम्बो	आम्बली
E.	Small Asparagus	False pareira brava	Yellow wood sorrel	Tamarind Tree
F.		Faux pareira brava	Trefle, Surelle Jaune, ixalode corniculee, petit	Tamarineer, Tamarin
Guj.	एकलकण्ठो दरियाई गजवेल	वेणीवेल, करंडियु	खाटीचांगेरी	आंबली
Ge.		Fal sche pareciraw	Gehornter Sauerklee, Gelber sauerklee	Tamarinde Tamarin denbaum
H.		पाढी, दुःखनिर्विणी	तिनपत्तीआ, अम्ल	इमली
I.		Abuta	Ossalide Carnicu- lata, Erba lujula, panuccio, Trifoglio ace-toso	Tamarindo dolce Tamarindzio Tamarindo
L	Asparagus Dumosus (Bak)	Cissampelos pareira L.	Oxalis Corniculata L.	Tamarindus indica L
M.		पदाडवेल	अंबुष्टी	चिंच
Ma.		कटुवेली, पटुवेली	पालीयाबला	अमलम्, चुकम्, पुलि
P.				Ambalah, Tamarihindi
Pu.		बेल, कटोरी	अम्लिका, अम्ल	अम्लि, इलिम
Sinh		वेणीवेल	हिनेम्बुलम्बिलिया	महाशियाम्बाला
Si.		कटोरी		
T.		अप्पष्ट, चिना, वट्टतिरुप्पी	पुलियाराइ	आमिरम्, तिमिडम्, अमिलिगै
Te.		अडिविबंकतीगे, पाटा	पुलिचिन्ता	आम्लिका, चिंचा
		विषयोधि		कामु, तिमिणी
Tu.		Abuta	Eksi, yonca	Temir hindi ag Hind hur masi Temarhindi ag.
U.				
Ur.		ओकानो बिन्वि		कोण्या, ओम्लिका, तिमिडी

S.	अम्लिकाकन्द	अरिमेद	अर्क	अर्जक
A.			Ushar, Ashur	Furanj misk
B.		सफेदबबुल	आंकडा, आकन्द	रामतुलसी
Bi.			मूर्तकन्द	
Bu.		Tanaung	Maioh, mayo	
C.	नीरवट्टे, ताबिनेरे, इनासर	नायिबेल, विलिजालि	एके अर्क	
Cu.	अमरियो कन्द	हरसुं	अक	मारातुलसी
E.	Betel yam	White babool	Mudar	Shrubby basil.
F.			Asclepiade	Basil deceylone
Guj.	आंवलियो कन्द	हरमो बावल	आकडो	रामतुलसी
Ge			groose mudarpflanze	
H.		रीञ्ज	मदार, आक	दवना
I.			Asclepiode, Beidelossa	
L.	Dioscorea oppositifolia L	Acasia leucophlœa (willd)	Calotropis gigantea (R B R.)	Ocimum gratissi mum (L.)
M.	माण्डा	हीवर	रई	रामतुलसी
Ma.		वेळ्वेलकम्, वेळ्वेलम्	दिनेशम, एरिकु	रामतुलसी
P.			Khark	Palangmishk,
Pu.		रेरु, सफेद कीफर		बानेजरी, वन्जेरे
Sinh.	हिरिताल	अंदार	मुदुवार	गसताल, गसताल
Si			लैकुरपा	
T.	वेरिरलैवल्ली	पट्टेयम्, वेळ्वेलम्	अरुचुनम्, एरुकम् चडावेदम्, अरुकम्	एलमिचण्डुलची, पेरुंडुलचि
Te.	आरेतेगळ, अडविदुम्मटिगे	तेळतुम्म	जिल्लेड, मन्दारमु	निम्मतुलसी, रामतुलसी
Tu.			Kuzuotu	
U.			Ak.	Ramtulasi
Ur.	गौरोबि, पित्तल	गोइरि	आंकडो, ओर्को, कोत्तकी	रामतुलसी

S.	अर्जुन	अवाक्पुष्पी	अशोक	अश्मन्तक
A.				
B.	अर्जुन	छोटकुल्य, छोटोकुल्य	अशोक	वनराज वनराजि
Bi.				
Bu.	Toukhyan		Thawgabo	Hpalan
C.	अर्जुन, विलिमट्टि, नीरमट्टि		अशके, असुगे, केकलि	विट्टरिश अरलुमन्दार
Cu.	अर्जुन (वैद्य)	ऊंधफूली	अशोक (वैद्य)	आपटा
E.	Arjun	Indian borage	Asoka	Common mountain ebony
F.				
Guj.	अर्जुन	ऊंधफूली	अशोक	आमोतरो
Ge.				
H.	कौहा	छोटा कुलफा	अशोक	आपटा
I.				
K.				
L.	Terminalia Arjuna (W & A)	Trichodesma indicum (R Br)	Saraca indica L.	Bauhinia racemosa (Lam)
M.	अर्जुनसादडा	सिंधीनी	अशोक	आपटा
Ma.	वेकमारुड, मारुड		हेमपुष्पम्, वान्चुलम्, अशोकम्	कोतपुकी, मन्दारम्
P.				
Pu	अर्जुन		अशोक	कोसुन्न
Sinh.	कुम्बक		दियेरातेम्बेला	मयिला
Si.		गौझवान्		
T.	कुलमारुड, नीमारुड	कलहदाइतुम्बई	कागौली, मलैकरनै अचोगम्, अनागम्	चल्लुगि आरै, आरिक्क
Te.	तेलमट्टि, ककुभसु	गुण्हागुडी	वज्जुल्लुम्, अशोकम्	मंविये, पचारे, अडबिचविसे
Tu.				
U.	Arjan			
Ur.	अर्जुनो, पोरजोन्योसादानो		ओशोको	ओम्बोरोडावनरेजा

S.	अश्वत्थ	असन	आखुपर्णी	आढकी
A.	Tin assnam, Arak el hind		Ajanaulfar	Lubya sudani Bisillah hindiyah,
B.	अश्वत्थ, असुद		उन्दरकनिपन	अरहर, कोल, ओरोर
Bi.				
Bu.	Nyaungbaudi			Pai-si-song, pesigon
C.	अरलि, अश्वत्थ, वृक्षदारु	कटोई, सिडिगुलिगे		तोगरि, दाळु, कारिपुड
Cu.	पिपरो	असन	उन्दरकनी	तुवर
E.	Sacred fig	Spinous Kino tree		Pigeon pea.
F.	Figuier des pagodes			Ambrevade, Cajan
Guj.	पीपळो	असन	उन्दरकनी	तुवेर
Ge.	Indischer gottesbaum, Pagodenbaum			Angolische erbse, Catjang
H.	पीपळ	खाज, खरक, गोंदनी	मूषाकर्णी	अरहर
I.	Fico del diavolo			Pisello d' Angola, citiso dell Indie
L.	Ficus Religiosa L.	Bridelia montana (wallr]	Ipomœa Reniformis (Cho is)	Cajanus indicus (Spreng)
M.	पिंपळ	असाणा	उन्दरकानी	तूर
Ma.	अरबु, अरय ल, चलबलम्			तुवर, आडकी, काशि
P.			Goromusha, Goshamosha	Shakhil, shakull
Pu.	भोर, पिपळ	गोंदती		अरहर, तोहर, डिजर
Sinh.	बो			रतातोर
Si.	पीवर			
T.	अचुवट्टम्, चुवलै, अरबु; वैगैमारम्		पेरैट्टैक्किय	इयवै, पदप्पु, तुवगै, आरगि
Te.	अश्वत्थम्, चलदलम्, रावि	पन्तेगि, सजकोदरि तेलवीगिश	तोइन्नुआतलि	चिन्नकण्डि, कण्डुळ
Tu.	Asnam incirag Bo inciri			Hind bizelyasi
U.	pipal		Chukakani, Sharadam	Arhar
Ur.	पिपपोळो, ओवोयो, गुटो	नुआनालि		होरोदो, काण्डुलो

आत्मगुता

३७

आम्र

S.	आत्मगुता	आदित्यवल्ली	आमलक	आम्र
A.	Miyukunat el baqar	Abbad esh shams	Amlag, As sananir,	Mango
B.	अकोलवि, बिचौटी, कामाच	सुरजामुक्ति, सुरजमुकी	आम्ल, आमलक, आम्ला	आम्र, आम्र
Bi.				
Bu	Khuele, Khwele		Hziphyu shabju	Thayet.
C.	नसगुणी	सूर्यकान्ती	नेलि, धात्रि, आमलक	मावु, सीमावु, तोरोमावु
Cu.	कौवा	सूरजमुखी	वडी आमरीजो झाड	आंबेजो झाड
E.	Cowage	Sun flower	Emblie myrobalan	Mango
F.	Pois a gratter, Mucune	Helianthe, Grand-soleil, Tournesol	Emblieque officinale, Cmyrobalan Emblie	Manguier, Arbre de mango
Guj	कौवच	सूरजमुखी	आमला	आंबो
Ge.	Jackf asel, Stechende-echte tfasel	Echoe stnneblume	Graue myrobalane	Mangobaum
H.	केवाच	सूरजमुखी	आंबला	आम
I.	Fagiolo di Rio Negro	Corona del sole, Coppa di sole	Mirobalano embelica	Mango, Mangifera-comune
L.	Mucuna pruriens (D.C.)	Helianthus Annuus (LINN)	Phyllanthus emblica. L.	Mangifera indica L
M.	कुहिली	सूर्यफूल	आंबला	आंबा
Ma.	शोरीवल्ली		आमलकम, नेलि	आम्र
P.	Anareghorash	Aftabi, Guliaftab	Amelah, Amuleh	Amba, Ambeh, Naghyak
Pu.	गुडचगजी, कुम्भ		आम्बाल, आम्ल	आम, आम्बू, मवाषि
Sinh.	आचार्यपले		औसदनेलि, नैली	आम्ब, माकण्ड, वालाम्ब
Si.				आम्ब
T.	अमुदारि		आमलकगम, तात्तिरि	आम्बिरम्
Te.	दुलगेण्डि	आदित्यभक्ति, चेदु	पुल्लयुसिरिक, असिरिकय	आम्रमु
Tu.		Ay Cic, Gun cic Gune bakan	Amlac.	Mangu ag Hind Kiraz ag
U.	Kavancha	Surajamakkhi	Anwala	Amba
Ur.	कचु, आलोकुशी		खोन्डेना, ओनोला	आम्बो

आम्रातक		३८	आर्द्रक	
S.	आम्रातक	आरग्वध	आरुक	आर्द्रक
A.		Kharrub hindi, Qitha hindi Khiyar shanbar, Bakbar hindi	Khawkh, Persik	Zangabil
B.	आम्र	आमुलतास		आदा
Bi.				
Bu.	Grve	Gnookye		Khyenseing
C.	मरहुनिसे, अमटे, अवेटकाई	कके, बोण्डे, आरेवत	पिकेसु, पिचेसु	हसिगुण्ठी, अद
Cu.				आदु
E.	Indian Hog- Plum	Purging Cassia	Peach Tree	Green ginger
F.		Canefcier, Casseen silieue, Cassier	Pecher	Amome des endes, Gingembre.
Guj.	अम्बाडो	गरमालो	आलु	आदु
Ge.		Purgier Kasie Rohrenkasie	Echter pfirsich	Ingwer, ginger
H.	अम्बाडा	अमलतास	आरु, आइ	अदरक
I.		Cassia solutiva, Cassia in bastoni c. di Levante	Pesco, Persico	Pepe, Zenzero, Zenzero, Zenzevero
L.	Spondias mangifera Willd	Cassia fistula. L.	Prunus persica B & H F	Zingiber officinale (Rosc.)
M.	अम्बाडा	बहावा	अरु	आले
Ma.	कडोपलम्, मांपुली, अम्बयम्	कोन, स्वर्णकम्, कृतमालम्,		चिचटकम्, बकु
P.	Darakhtemoryam	Khiyarchanbar	Aru, Shuftalu	Shangabir Zangabil.
Pu.	अंबर	अली, कियार	अरु	अद्रक, अद
Sinh.	अम्बरेल	अहला		इङ्गुर
Si.		चिमकानि इरागविरुटम्		
T	माडुलिकि, गिरांगै	अरुकुवेडम्, चरकोरै		आरत्तिरेगम्, चीगरम्, वेरकोम्बु
Te	अडविमामडि, बोण्डमामिडि	कोलपोन्न, आरग्वधसु	पिचेसु	अलमु, सोंटि
Tu.		Hiarsember ag	Seftali Ag	Zencefil, Zencebil
U.		Amaltas	Adud	Adraka
Ur.	आम्बोटी, आम्राटोको	सुनारी चोतुगेडलो	पिचु, पिशु	आर्द्राको, शुण्ठि

इक्षु	इक्षुरक	इक्षुदी	इत्कट
S. A. Qassab essukkar. Qassab		Heghelig.	Sasban Sayasban
B. अरु, गज्ज', कञ्जुली, पुरी	कण्टकलिका	हीज्ञोन	धनीचा, धूनची, धूनषा
Bi. कटारि, उख	तालमखाना		
Bu. Kyan, Keyan			Pouk, Najan ben.
C. कञ्जु, क.ण्ट र	कोळवळिके बीज	इङ्गलक, इङ्गळरे	मुळ, जीननि
Cu.	एकरो	इङ्गोरिया	गडोडेजो झ ड
E. Sugar Cane	Long Leaved barleria	Zachum oil plant	Prickly sesban
F. Canne a sucre, Cannamelle		Dattier du Desert	Sesbanie, sesbane
Guj. शेरडी	एखरो	इंगोरियुं	इकड
Ge. Zuckerrohr		Zachunbaum	Sesbanie, schnurfrechme
H. ईख, गज्जा	तालमखाना	इङ्गोट इक्षुआ हिंगोट	जयन्ति
I. Canna da zucchero, Cannamele		Dattero Deserto	Sesbania.
L. Saccharam Officinarum L.	Hygrophila spinosa (Andres)	Balanities Rox- burghii Plarch.	Sesbania aculeata (Pers)
M. उस	कोळसुन्दा	हिंण	चिंचिणी
Ma. कान्तारकम्, वेल्लकरिम्पु	वयाळचुल्ली	नाञ्चुण्ट	किटंडु
P. Naishakar			
Pu.			जैन्तर
Sinh. उक्, उक्कास	कत्रैरिकि		
Si. कामण्ड			गदोरेजी
T. अडमारिगै, कलै, करुवु	नीरमल्ली	तोखवट्टु, नाञ्चुण्डन	मुडचम्बै, नीरचेम्बै
Te. चेरुकु, इन्चु, कान्तारमु	नीरगुब्बी	गार, इन्गुदि	एररजीलुना
Tu. Seker kamisi		Haglig	Sesban
U. Gana	Talimkhana	Hingot	
Ur. इक्षु, आकु, गुडोदारु		इक्षुदीला	टेण्टुणा

इन्द्रवारुणी		४०	उदकीर्यका	
S.	इन्द्रवारुणी	उषटक	उत्पल	उदकीर्यका
A.	Hhanzal, Hhadag Mararetees sahhari	Zughaf shuqaf		
B.	इन्द्रायण, मखल	पुषानी	नीलपोष	उम्लकुचि
Bi.				
Bu.	Khiasi		Kyanyu	Sunlettthe
C.	तुन्कीवाई			
Cu.	बुजाडेडा	कण्डेरा गोखर	कमल	
E.	Colocynth		Blue water-lily	Prickly Brazil wood climber
F.	Coloquinte, echicotin	Blepharie		
Guj	इन्द्रवारुणी	उटींगण	नीलकमल	वाकेरीमूल
Gz.	Bitterzittrulle, Bitterapfel			
H.	इन्द्रायण	उतंजन	कृष्णकमल, नीलोफर	वाकेरीमूल
I.	Coloquinda, Coloquintida, Popone amaro	Blepfaride		
L.	Citrullus colocynthis (Schard)	Blepharis edulis (pers)	Nymphaea stellata (willd)	Caesalpinia digyna (Rohl)
M.	इन्द्रायण	उटजन	नीलकमल	वाकेरी
Ma	पेयटोकोमुट्टि		सितमधेल	
P.	Hindavanahe- talkh	Anjara		
Pu.				
Sinh.	याकोमडु, पेटिपुत्स		मानेल	
Si.	बुजापर			
T.	पेयकिमुट्टी		नीलोत्पलम्	
Te.	वेरिपुच्छ		नितिकुलव	नूनेगचा
Tu.	Abu Cehl Karpeazu, Hancal acielma, Hanzal	Kajit		
U.	Indrayan	Uttanjan		
Ur.			सुन्दिकैन	गिलो

उदुम्बर		४१		उशीर	
S.	उदुम्बर	उषकुञ्चिका	उपोदिका	उशीर	
A.	Jamiza	Barakah, Kamun aswad, Hhabbah sawda Hhabbecel shūniz	Malabār	Usir	
B.	यज्ञदुम्बर	काली जीरा	पुइसाक	खसखस	
Bi.					
Bu.	Thapan	Samonne		Miyamoe	
C.	अत्ति	करेजीरिंगे	कैपावसले	लामंचा, लावंच	
Cu	उमर		पोई	वाळ	
E.	Gular fig tree	Black cumin	Indian spinach	Cuscus grass	
F.		Araignee, Quatre, epices	Baselle, Epinard- demalabar	Vetiver	
Guj.	उमरडो, उमरो	कलौंजी जीरं	पोई, पोथी	वीरणनो वाळो	
Ge.		Echter schwarz Kummel	Weisse Beerblum malabar spinat,		
H.	गुलर	मगरैल, काला जीरा	पोय, पोई	खस	
I.		Erbaspezie, Melanzie- lomestica	Spinacio della china, Badella		
L.	Ficus glomerata (Raxb)	Nigella sativa. L.	Basella Rubra. L.	Andropogon muricatus Vetiveria zizanoides	
M.	उम्बर	कालेजीरे (Khory)	मयाळ	वाळ	
Ma.	अत्तियाळ, जन्तुफलम्	करुजीरकम्	बसेलाकिरा	वेट्टिवेर	
P.	Tamarpi shah	Shuniz		Khas	
Pu.	बातवार			पत्नी	
Sinh.	अत्तीका	कालुदुरु	निविति	सैवन्दे	
Si.			पोई		
T.	अचमाडम्, अदवम्, आने	करुजीरकम्	बसलकिरे	वेट्टिवेर	
Te.	ब्रह्ममेदि, पैडि, अट्टि	नेलाजीलकैरा	अलावसला	वट्टीवेर	
Tu.		Coregotu, karamuk, sehniz	Pazu, cin Ispannagi		
U.	Gular		Poh	Khas	
Ur.	डिमिरि, उदुम्बोरो				

परका	परका	परण्ड	परवारि	एलवालुक
S.	परका			
A.		Khirwa	Kissakadam	Qurassya, karaz
B.	होम्ला	भेरेण्डा	काकुर	
Bi		अण्ड		
Bu.		Kesu		
C.	जम्बुहुल्लु, आपु	औडल, चिहुइरल्लु, इरल्लु	उल्लीगट्टे	
Cu.	घावाजरीओ	एरण्डियुं	काकडी	
E.	Elephant grass	Castor oil plant	Melon cucumber	Cherry Tree
F.		Ricin, palma, Christi		Cerisier Griottier, Cerise aigre
Guj.	घावाजरीयुं	एरण्डो	काकडी	एलवा
Ge.		Echter-wunderbaum Palme christie		Sauerkirschen, Sauerkirsch
H.	होगला, पटेर	रेंडी, एरण्ड	ककडी	आलूवाळ
I.		Fogiolo d' india mano aperta Risino, Palma Christi		Ciriegio, Ciliegio, Agerotto, Ciliego, Agerotto
L.	Typha Elephantina Roxb	Ricinus Communis L.	Cucumis Utilissimus L.	Brunus Cerasus L.
M.	पाणकणीस रामबाण	एरणडी	काकडी	आलुवाळ
Ma.		आमण्डम्, आवणकु, तकम्	वेल्लुरिक	
P.		Bedangir	Khiya jard, Khiyatajara	Alubalu, Alubuali
Pu.	बोज् बोरि, दाव्	एरण्ड		गिलास
Sinh.		तेलेन्दाळ		
Si.	बुरी	हेरन्		
T.	आनैकौरें, आनैपुल, चम्बु	आमणकु, अटमानम्	ककरीकाई	
Te.	एनुगजम्मु, जाम्मुगड्डी, कन्द	आमुदम्, चिट्टामुदम्	दोझाकाई	
Tu.		Beydencir, Harra, Hint, Geneotu, Gene greek	Ficle	Kiraz ag
U.		Eranda	Kakri	Alubala
Ur.	होगोला	भेरोण्टा, चित्रोको, गोबो	काकनाई	

एला

४३

कङ्क

S.	एला	एलावर्णी	ककोल	कङ्क
A.	Qaqullah shiran	Khawlangan	Hhaabb el arus	
B.	इलाची, ईलायिच्	बाराकालिजान्	सुगंध सरिच	
Bi.				
Bu.	Bala, Bhala, pala	Padagoji		
C.	एलकि, इलचि, कौराङ्गी	दुम्पुरास्मे, दुम्प्रास्ट, सुगन्धवाचि	गन्धमेणसु	
Cu.				
E.	Lesser Cardamon	Galangal	Cubeb pepper	Italian millet
F.	Cardamoma petit	Galanga Majeur	Boirrier cubebe, Cubibe	
Guj.	एलची	कुलिञ्जन	चणकवाव	कांग
Ge.	Kleine kardamomen	Galgant Grosse galgant	Cubebenstrauch	
H.	इलायची, एलची	बडा कुलिञ्जन	कवावचीनी	कंगनी, कोरा
I.	Cardamomo minore	Alpaina, Galanga maggiore	Cubebe, pepe a coda	
L.	Elettaria Cardamomum (maton whiteen)	Alpinia galanga (Swartz)	Piper Cubeba (miquel)	Panicum italicum L.
M.	वेलदोडा	कोष्टकोकिजन	कंकोळ	कांग
Ma.	एल, एलकाय, कार्डमो, तुटि,	अरत्त, पेररत	चीनिमुळकु	
P.	Hail, Hil	Khurduwara	Habelarus	
Pu.	ईलायचि			
Sinh.	इनासाल, ईन्साल			
Si.		कुंजर		
T.	एलम्, चिर्रेलम्	आणन्दम्, आरत्तै	वालिमळगु	
Te.	कोरंगि, एलकि	दुम्पुराष्टकसु, कचोरसु	चलुव मिरियासु	
Tu.	Kucuk, kakule	Havlincan, Galanga	Kebebiye, Kebebe	
U.	Ilayachikhurd	Kulanjan		
Ur.	एला, ओलेयो			

कटमी

४४

कटफल

कटमी	कटुफला	कटुरोहिणी	कटफल
A.	Hhabb el misk, Anbarbul	Kharba gehindi	Azuri
B.	कोरी, कोरोय्	मुषकदाना	कायफल् कायाफुल्
Bi.			
Bu.	Seet, sit	Baluwa	
C.	अधज्जि, वागे बेळति	कस्तूरमेण्डे	
Cu.	सरसडो		
E.	White siris	Musk mallow	Kurroa
F.		Ambrette, Graine de musc, Ketmic, Musquee	Boxmyrtte
Guj.	सरसियो	लताकस्तूरी भींडो	कायफळ
Ge.		Abel mosck, Bisam e ibisch	
H.	सफेद शिरीष	मुषकदाना, दुल्ला	कायफल
I.		Fior muschiato, Ibisco muschiato, Ambretta	
L.	Albizzia procera Benth.	Hibiscus abelmoshus L	Picrorrhiza Kurrooa Benth.
M.	किन्हई	कस्तूरमेण्ड	Nyrica nagi Thunb.
Ma.	कस्तूरकर, कुटुम्बाक	कटुकस्तूरी	कायफल
P.		Mushkdana	माहस
Pu.			Dareshishamkan- dul
Sinh.		कालिकुटकी, काह	कहेला, कही, वाफल्
Si.		कापुकिमिस्सा	कायफल
T.	स्वलेयुजिल्ल, नल्लवागे, वेळवागे	वटुकस्तूरी	मरदम
Te.	गनाह, पेदपचर	कस्तूरमेण्डा	कैडर्यसु
Tu.		Amber cic	
U.		Mushkdanah	Kutakisafed, Kutakisiyah
Ur	सिरिसि सूरुपोटो		Kaiphah

कटुद्रु	कटुद्रु	कण्टकारी	कण्टकीकरञ्ज	कतक
S.	कटुद्रु			
A.		Badankare	Bundu, hindi, Qarahh	Naqud
B.		कण्टकारी	नाटा	निर्मली
Bi.		रेंगनी		
Bu.			Kalein	Kamonyeki
C.	दोडवेवु, हेवमणि, हेम	चिक्कसोण्डे, नेलगुल	गाझिगा	चिल्ल, अन्दुगु, चलिबीज
Cu.	बडोनिम	भोर्गिणि	क्रकचीआ	
E.	Tree of heaven	Yellow berried nightshade	Bondue	Cleariog nut
F.			Bondue, Chicot du canada	Strychnos des buveur
Guj.	अरुड	वेठी भोर्गिणी	कांकच	निर्मली
Ge.			Gemeiner Schusser baum Nicke—baum	Bergk ra Henaugenbaum
H.	अरुड	कटेरी, भटकटैया	कंजा	निर्मली
I.		Bondue, Niceheri		
L.	Ailanthus excelsa (Roxb)	Solanum xanthocarpum (sche)	Cæsalpinia bonducella (Flem)	Strychno pota to rum (L.)
M.	महारुख	भुईरिंगणी	गजगा	निर्मली
Ma.	पेरु	कण्टकारिचुण्ट, पुट्टचुण्ट	कलिमारक	तेरपेरल्, कतकम्
P.		Badanagannedoshti		
Pu.	अरुआ	कटेला, बान्कटिया	फिन्दुक्	निर्मली
Sinh.	कुम्बल	इलाबट्टु	कुम्बुरुवेल्	इङ्गिनी
Si.		अदरेजदेने	करवत्	
T.	अगाल, नारु, पैरुपै	चुट्टुरम्, उदरवनि	गञ्जी	अक्कोलाम, इल्लम, तेरु
Te.	पेद्दमाण्डु, पेय्यवेप	चेल्लमुलग, जिडुवुस्ते, नेल्लवकुडु	गच	इण्डुपु, अण्डुगु, कतगमु
Tu.			Bonduc	
U.		Katilla, Bhakkatiya	Bunduk	Nirmali
Ur.	गेरिमाक्काब्बा, महानिम्ब	आण्कोराण्टि, चौकोब्रायूहौटि	नोटा	कोटोको, निर्मला

कदम्ब	४६	कनकपुष्पी	
S. कदम्ब	कदर	कदली	कनकपुष्पी
A.	Shab qatad	Moz, Jalhh	
B. कदम्ब		काला, केला, केलि,	
Bi.			
Bu. Mau		Hugapyan	
C वटे, कदवले, कदम्ब		जेनुवाळे, रसदाले, वृद्धिदोल	
Cu.	अच्छोखेर		
E. Cadamba	Gum arabic Tree	Plantain	Hirtiz (Kashmir)
F.	Gommier blane	Bananier, Figuier d' ladam	
Guj. कदम्ब	गोरड, सफेदखेर	केळ	हीरवी (का)
Ge.	Weissliche akazie Verekbaum	Echte banane, Adams apel	
H. कदम्ब	सफेदखेर	केलि	हीरवी (का.)
I.	Acacia del senegal	F. Banano meladi Paradiso	
L. Anthocephalus cadamba Miq.	Acacia senegal (Willd)	Musa Sapientum (Okunty)	Euphorbia thomsoniana, Boiss
M. कदम्ब	गोरड, पाडराखेर	केळ	
Ma. आरुष्टेक, कटम्ब, कटुचक्र		पवान्	
P.			
Pu.		Mouz, Tuhltula	
Sinh. कदम्ब	खोर	केहळ, वाल्केहेल	
Si.		केविरो	
T. भरट्टम्, इन्दुलम्, कडपे		चुगाण्डम्, इरच-डालै	
Te कदम्बमु, कडिमि, पेदकम्ब		सुगन्धाळ, तेनेयारहि	
Tu.	Beyaz zamk ag	Moz ag, inciri adem	
U		Kela	
Ur. कडे मो, नीपो		कोनोकोरम्भ	

कपित्थ

४७

कमल

S.	कपित्थ	कपीतन	कम्पिलुक	कमल
A.	Tuffahh Kabit		Qanbil, Wars	Al ful el masri
B.	वैट्, कट्टवेळ	गजशुण्डी, पलासपिपल	कमलगुण्डी, कामिल	पद्म, कोमोल
Bi.				
Bu.	Hman, Mahan		Tanthieden Tawthidin	Padungma
C.	दाढिफल, बेळल		सुरहोणे, चन्द्रहिट्ट	तावररिगडे
Cu.	कोठ	पारसपीपरो		कमर
E.	Wood apple	Flowering peepul Portia Tree	Kamala	East Indian lotus
F.	Feronic de L' Inde	Thespesia afeuilles de peuplier	Rottliere des Teinturiers	Nelambo, Feve d' Egypte Lotus sacre Lotus du nil
Guj.	कोठी	पारसपीपरो	कपीलो	कमल
Ge.	Elephant- enapfel		Kamalabaum	Nillilie Addorisind
H.	वैथ	पारसपिप्पल, मॅडि	रोरी, रोहिना	कमल
I	Pomo d' elefante		Kamala	Nimfea d' Egitto, Rosa des Nelo
L.	Feronia elephantum (Correa)	Thespesia populnea (soland)	Mallotus philippinensis (Muell)	Nelumbium speciosum (willd)
M	कंवठ	मेण्ड	कविला	कमल
Ma.	दाडीफल, कपित्थम्, वेळवु	चन्दमारम्	चेंकोळि, कुरामटुक	तामर
P.	Kabit		Kampileh	Beykhneelufer Nilufer
Pu.	वैथ	पहारिपिपल	कामल, काम्बल	पाम्पोष्
Sinh.	डिग्युल्	सूरिय, गमसूरिय	हम्परान्डेळ	नेलुम्बो, नेलम्
Si.	कवठ			पम्बन्
T.	चिलङ्ग, चिरित्तम्	पिरम्	चुवङ्गेचारि, कपिलघोडि	अम्बल
Te.	वेलग, पुष्पफलम्	गंगारेनी	अडविगुचवतुट्, चेन्दिरम्	तामर
Tu.	Fil Elmasi			Fuli masri
U.	Kaitha		Kalieh	Nilufer
Ur.	काइढो वेळो, कोइढो	पोरोसो विप्पोलि	बेसोन्तोगुण्डि, कुकुमौ	पद्म

S.	करञ्ज	करमर्द	करवीर	करीर
A.	Shanaf ed dik			Sodab
B.	दहुरधरञ्ज, दालकरम्ब	बाइनचि, करम्ब	कवी	
Bi.				कारि
Bu.	Simizu, Thawen			
C.	होत्रे, हुलिंगिलि, बट्टि	दोड्डवळि, हेगारेचिंगे	कणिगले, पट्टिल	चिपुरि, करीर
Cu.				बेरेनो झाड
E.	Indian beech	Bengal Currant	Oleander	Caper
F.	Arbre de pongolote	Calac		
Guj.	करञ्ज	करमर्दा	करण	बेरडो
Ge.	Mond bohne		Wohlriechender	
H.	करञ्ज	करोन्दा	कनेर	कंर
I.				
L.	Pongamia Jlabra (vent)	Carissa Carandas L.	Nerium odorum (Soland)	Capparis aphylla (Roth)
M.	करञ्ज	करवंद	कण्हेर	नेपती
Ma.	मिनारि, पुःनु, उण्णु	कळवु, कारक, कारञ्ज	अरलि, कणवीरम्	
P.	Khailmalisa		Kharzahrah	Bergesodab
Pu.	करञ्ज		गनेरा, गन्धरा	कारिया, देलहा
Sinh.	मण्णुळ, करण्ड	महाकरम्ब, महाकरण्ड		
Si.				किरल
T.	काञ्चनम्, कीलैयम्	काळा, काळकाय	अगम्, अछारिडा	चेण्णम्, सिरकालै
Te.	कान्ग, कोवि, कागु	कालिवे, पेडूवाक, वाक्लीपे	गन्नेरु, कस्तूरिपट्ट	बरीरमु
Tu.	Dalbercia			
U.	Karanjwah	Karawanah	Kanir	Titalli
Ur	कोरोजो, कोजा	कोरोन्ड खिरोकोलि	कोनियोरो, कोरोबे	

कर्कटकी	४९	कर्कस
S कर्कटकी	कर्कटशृङ्गी	कर्कंधु
A. Khiyar Qathad	Summaq, Kadheb	Zariab
B. खीरा, चाश	काकभ्रिङ्ग	कर्स
Bi.		फूति, काकरी, काकुर,
Bu. Thagwa, Thakhwathee		खर्सुन
C. सौतेकाई	कर्कटकशृङ्गी	Takhva
Cu.		दोहकाई
E. Common cucumber	Crabs Claw,	Wild jujube
F. Concombre	Sumac batard, Sumacsuccedane	Melon
Guj. काकडी	काकडाशिङ्गी	Melon Commun
Ge. Echte, gurke Kukumer	Tapanischer Sumach, Wachsbaum	चणीबोर
H. खीरा	काकडाशिङ्गी	सकरटेटी
I. Cocomero Cetriolo	Sommacco da sego	Melone
L. Cucumis sativus L.	Rhus Succedanea L.	खरबूज
M. खीरा	काकडाशिङ्गी	Popone, Melone, M. moscato
Ma. देह्रिक		Cucumis melo. L.
P. Shiyare Khurd		खरबूज
Pu. खीर. खियार	अरखर	Shabaraka
Sihn. पिपिनघ		Khazbuzch.
Si.		बालू, फेलू, बिरोट
T. पिपिङ्काई	करकडगच्चिङ्गी	वेर, गांगरा
Te. दोसेगाई	बाहरशिङ्गी	कोर्गोडि
Tu. Hiyar, Fidam	Joponya mom ag, Yalan summak	नेलरेगु
U.		पेडाकै
Ur. काकनाई		Kavan fidani
	Zariab	Khavibuzah

कर्कोटक	५०	कर्बुदार
S. कर्कोटक	कर्चूर	कर्पूर
A.	Gadwar, Satwal, Zadwar	Argat elqurun,
B. कांकरोल	एकजि, कचूरा	कर्पूर
Bi.		
Bu. Sabyet, sapyit	Thanuwen	
C. गिडगालु		कर्पूर
Cu. कांटोल जीवल		बिलिकजुवाल, वनसम्पिगे
E.	Zedoary	Camphor
F.	Gingembre, Batard zidoaire	White mountain ebony
Guj. कंकोडा	पट्टकचूरो	Senne bated, Ebenier de mon- tagne
Ge.	Zittewer, Kurkame Zedoararirzel	काश्चनार Unachte senna Berge-benholg
H. कचौडा	कचूर	कर्पूर
I.	Zedoaria, Zedoarialunga	कर्चनार Bauhinia, Ebano moutano
L. Momardica- dioica (Roxb)	Curcuma Zedoaria (Rose)	Dryobalanops aromatica (goertn)
M. कटौली	कचोरा	Bauhinia acuminata. L.
Ma. एरिमपासेल		काचन वेळमन्दारम्, वेळुमन्दारम्
P.	Kazhur, Urukalkafur	
Pu. धारकरेला, किरारा		
Sinh. तुम्बकरविला	हाराकहः	
Sl.		
T. पलुप्पकाई		कर्पूरम्
Te. पोतुक्कण्डु		कर्पूरम्
Tn.	Gulpa hamra, Cevdar	कोकुमन्दारै, वेळैमन्दारै देवकाचनम्, काश्चनम्
U.	Kachura	Bohinia, dag abanozi
Ur.		चोटा

S.	कलम्ब	कलाय	कशेरुक	काकनासा
A.		Gufan, Khullar		
B.	कालभिसक, नलिके	कस्तूर, खेसारि		
Bi.				
Bu.				
C.				
Cu.	नारी-बल			बोधे-जीवल,
E.	Wild pot herb	Chickling Vetch		Small stinking wort
F.		Lentille d' Espagne, Gesse		
Guj.	नाडानी भाजी	लांग	कसेला	कौबादोही, शींगरोटी
Ge.		Satplatterbse		
H.	नाडीशाक, कलमी	खेसारी	कसेह, चीचन्हा	शींगरोटी, कौबाठोठो
I.		Robigelio, Cieerchia, Moco, Pisello, Collivata		
L.	Ipomoea aquatica Folsk.	Lathyrus Sativas L.	Seirpus kysoor. R.	Pentatropis microphylla (W & A)
M	नाडिशक, नाळ	लांग	कचरा	शींगरोटा
Ma.				पारप्पारसू
P.		Masang		
Pu.	गान्धियान्, नालि	चुराल्, कारसू	कशेरु, दिला	
Sinh.	कानकुन्			
Si.	नारो	मशर		
T.	सरकरेवल्लि			उप्पिळि
Te.	तुतीकुरा		गुण्डातुजागडी	चेकुर्तितिव, पूलपाल
Tu.		Muirdemeg, Yasimerclmek		
U.	Narikakal			
Ur.				

काकमाची

५२

कारवेळिका

S.	काकमाची	काकाण्डोला	काकोदुम्बरिका	कारवेळिका
A.	Enabeththalab, Fasulya seyfiyah Ribriq		Tin barri	Ulhimar
B.	काकमाची मको	माखामशीम्, मेखुन्	दुमुर, काकोदुम्बर	वारमासीया, करोला
Bi.				
Bn.		Paikalag	Kaaung kadot	Kehingabin
C.		सम्बे, कदम्बे, तमटेवळि	काळत्ति, ओलपार	हागलन्नई
Cu.	कापेर	खोटी वालेर		
E.	Black night shade	Sword bean	Red wood- fig tree	Carilla fruit
F.	Morella noire, Amourette	Pois sabre, Haricotsabre		Pandipane
Guj.	पीडुडी	तरवारडी	डेडउंबरो	कारेली
Ge.	Schwarzer nachtschatten		Rangoonkanchuk- feigen baum	
H	मकोय	सेम	तोदमिला, कटगुलर	करैला
I.	Solano hero, solatro ortense, Morella	Canavalia		
L.	Solanum (A. & W.) nigrum. L.	Canavalia ensiformis D.C.	Ficus. hispida L.	Momordica charantia. L.
M.	कामोणी	आवई	मुईउंबर	कारली
Ma.		वनवाळ, वाळपूर	एरुयनाकु, पारकम्	कैप्पा
P.	Rubahtareek		Anjirdashete	Karelah
Pu.	काचमाचू, माको	सेम	वाडुरी, डेगार	कारेला, कारीला
Sinh.	कालुकान्नेरिया	वालवारा	कोटाडिम्बुला	किरिळा
Si.	दम्पेन्म			कारिलो
T.	मनट्कली	कोलियवारै, वाळयारै, दाम्बै	चोणटि, ओट्टनालम, येमट्टि	पकल
Te.	काकमाची	शिम्बे, तम्म, कारलुपुटिडे	वोडुमारि, बोम्ममेदि	काकरा
Tu.	Kopek Uzumu	Kilic fasulyasi	Yabani. ineir	
U.	Makoya	Sem		Karella
Ur.		काकसिमो, नोहूनियासुमो	भैरडिमिरि, कोरोटोशाणो	करेण

S.	कार्पास	कालशाक	कालानुसारिका	कालेयक
A.	Qutn mulablab Qutn eshsharq	Jut		
B.	कापास, तुला	चीनालोटापाट, वाचा	दुधी	
Bi.				
Bu.	Wa, Wah		Tansapai	
C.	अरके, अंगूर, हत्ति		करिहम्बु	
Cu.	मारियोरुपा	डोडली		
E.	Levant cotton plant	Jute plant	Dark blue creeper	Yellow sandle- wood
F.	Cotonnier d'Asie	Chanvr de- Calcutta, jute, Correte- Capsulaire		
Guj.	कपास	छुंछ	काळां फूलवाळी उपलसरी	पीलुं चन्दन
Ge.	Ktrze Ugeorgia baumwolle	Julepkanze, Indischer flacks		
H.	कपास	नरिचा	कालीसर	पीला चन्दन
I.	Cotone delle anchine, Cotone annuo,	Corcoro siliquoso		
L.	Gossypium herbaceum L.	Corchorus Capsularis. L.	Ichnocarpus fructeseens (Bit)	Santalum flavum L.
M.	वापूस	चोचे	श्यामलता पाल्वक्कि	
Ma.	कार्पास, परुत्ति, बदर			
P.	Pambah			
Pu.	रुई			
Sinh.			किरिवेल	
Si.				
T.	चमुट्टिराण्डम, कार्वाचम, टैपरुत्ति, तुलवम्		उदर, गोडी	
Te.	बदरिक, पिचुलमु, कार्पासमु		इलुकेट्टु, मुण्टगञ्जनमु	
Tu.	Pambuk fidani	Hiud keneviri		
U.	Rui			
Ur.	कार्पासो, कोपा		भूनखोलि, माढोबि	

S.	काश	काश्मरी	कासमर्द	किराततिक
A.				Qasabuzzarirah
B.	कास, काशीया	गभारी, गुमार	कालकसुण्ड	चिंगरा
Bi.				
Bu.	Thekkaygyee	Kyunboc. Yanamai	Kalan, Mezali	Sekhagi
C.	दर्भे, होदिकेदह	बोच्चाणिगे, गुप्ति, कूळ	दोडुतगसे	नेलावेळ
Cu.	कांसियो धा	सवनजो झाड	सुन्दो	
E.	Thatch grass	White Teak	Round podded Cassia	Chiretta
F.			Bsois puant	
Guj.	काश, कासडो	शीवण	कासुंदरो	करियातुं
Ge.				
H.	कास	गंभार, खंभार	कसौंदी, कासिदा	चिरायता
I.				
L.	Saccharum spontaneum L.	Gmelina arborea L.	Cassia occidentalis L.	Swertia chirata- (Ham.)
M.	कास	शिवण	कासविन्दा	किराईत
Ma.	नन्नाण,	कुमिक, कुमल	पोन्नाविरम्	निलावेप्पा
P.				Neuilawandi, Qusabuzzarirah
Pu.	काही, कान्हु	गुम्हार, कुम्हार		
Sinh.		अटडेम्माटा	पेनिटोर	
Si.	खौ			
T.	अच्चवारम्, अंचि	अरिचा, कूम्बाल, पूळिगुमिल	पोन्नाविरै	निलवेम्बु
Te.	बिकुगडि, काकिचरुकु	अडविगुम्मुड, गुमुड	कासिन्दा	निलवेम्बु
Tu.				
U.			Kasonji	Chiarayata
Ur	इणकोरो	भोद्रोपर्णी, काइमोरि	कासुन्दि	

S.	कुङ्कुम	कुटज	कुतुम्बक	कुमारजीव
A.	Zafaran, Kruku	Lisanel assafir el murr		
B.	कुङ्कुम	कुर्चि	हालकास, हालकुस	पुत्रजीव, जैपुरा
Bl.		इंदरजंतुलरव		
Bu.	Thanwai	Letong Kye, Letto pygee		Badibyu Egayit
C.	कुङ्कुमकेसरी	कोडसिगे, सण्णहाले, वेप्पाले		पुत्रजीव, मेणसिनकाळे
Cu.				
E.	Saffron	Kurchi	White dead nettle shrub	Putranjiva
F.	Safran, Safran cultive	Holarrhine- antidysenterique		
Guj	केसर	कडो	शीणको कुवो	पुत्रजीव
Ge.	Echter safron	Ruhr holarrhena		
H.	केसर	कोरैया, कुडा	गुमा	जियापुत्र
I.	Zafferano, Erocofiorito Fiori, Forcuculo	Olarhena		
L.	Crocus sativus	Holarrhena L. antidysenterica (Wall)	Leucas linifolia Spreng.	Putranjiva Roxburghii (wall)
M.	केसर	कुडा	गुमा	पुत्रजीव
Ma.		पालापपट्ट, कैपकोटकप्पाल		पेण्कोलम्
P.	Larkimasa	Inderjave, Talkh		
Pu.		कवार, कुरा		जियापुत्र
Sinh.				
Si.				
T.	कुङ्कुमपु	अरलरचि, इन्दिरवमं	तुम्बै	कारुप्पिलै, विचारनै
Te.	कुङ्कुमपावे	गिरिमल्लिका, अंकुड	पुलतुम्बिन	कुदुरुजीव
Tu.	Zafran	Aci Serce dili		
U.	Jafranekar		Guma	
Ur.		इन्द्रोजोवो, कया		भोलोकोलि

S.	कुमुद	कुम्भी	कुरण्टक	कुलत्थ
A.	Hhash es samak			Qalath, Hubulkilat
B.	कमल	कुम्भ, कुम्भी	कान्ताजटि	कुतिकलाय
Bi.				
Bu.		Bambway, Banbwe	Leithaywe	
C.	विश्वेतवारं	कवल, हण्णुपट्टि, दडाल, आलगण्वेले	मुकुमोरण्टे, गोरटे	हुरकि
Cu.			वज्रदोल, कंडा आसरीमो	
E.	White water lily	Saffron mango	Yellow nail dye	Horse gram
F.	Nenuphar blanc, Lis des etangs Nymphé, Lunifa, Lune d' eau,			Dolic biflore, Graindecheval
Guj.	कुमुद	बापुंभो	पीठाकुलनो बांटाशेरियो	कळथी
Ge.	Weisse sceerose			Pferdekonn
H.	कोई, कोई छोटा कवल	कुम्भी	पीनी कटसरैया	कुळथी
I.	Giglio Deglistagni, Lund d' aoqua, Ninfea blanche. Nenufaro			Dolico Cavalina
L	Nymphoea alba L.	Careya arborea (R.)	Barleria prionitis. L.	Dolichos biflorus L.
M.	पांढर कमल	कुम्भी	केराटी	कुळीष
Ma.	नीरम्पल	आलम, पेकु, युक, पेरा	चेम्मुक्किल	मुथेरा
P.	Nilufur			
Pu.	पापोश	वायुम्भ		कुलत्थ,
Sinh	मोलुण्डु, ओलु	काहत, अहट्टे	कटुकुरण्डु	कोल्लु
Si	नी			कुलित्थ
T.	म्बल	आयूमा, केरेरकु	वरलूमुळी	बोळु
Te.	अम्बल, तामर	अश्य, बुड्डूरिजि, गडवा	गोळी मुळु, गोरण्डा	उलुवा
Tu	Ak nilufer, Sazamvagi			At boyruce
U.	Alliphul			Kulathi
U	आलकन	कुम्भी	दासोकोराण्टि	

कुवल

५७

कुसुम्भ

S.	कुवल	कुष्ठ	कूमाण्ड	कुसुम्भ
A.	Unnab	Kust	Majdabh	Usfur, Qurtum, Ihbrid
B.		कुर पाचक	चालकुमा, कुमा	कुसुम कुसुमप्राक
Bi.				
Bu.			Kyauk payon	Heboo, Su, Suban
C.			बूदिगुम्बालकाई	कुसुम्ब
Cu.				कुसुम्ब
E.	Jujube	Costus	White gourd	Safflower
F.	Jujubier, Gingeolier		Courge a la cire	Carthame. Safran batard
Guj.	मोटां बोर	कट	कोहल्ल	कसुम्बो
Ge.	Jujubebaum		Wachskurbis, Prugelkurbis	Farbersafflor, Bastardsafran
H.	वनवेर	कट	कोहर्का	कुसुम्भका वर
I.	Giuggiolo. Melo d' india		Zucca della cera	Croco baslardo, Zafferano falso, cartamo ficinale
L.	Zizyphus sativus (Gaertn)	Saussuria lappa (Clarke)	Benincasa Cerifera (Suvi)	Carthamus tinctorius L.
M.	उन्नाव	उपलेट	कोइका	करडई
Ma.		सपुड्री	कुम्पालम्	चेण्डुरकम्
P.	Kunar, unap	Koshuaha, Kust	Kadurumi, Majdabh	Gulekafshas. Gulemaskar
Pu.	अमलै, भमनि,	कुष्ठ, कुट्	चालकुमा, गोलकुट्टु पेथा	कुसुम्भा, वार
Sinh.		गोडमदानेल	अलुपुडुल	
Si.	आनाव			खोइम्बो
T.	एलंदाई	कोष्टम्	पुसनीकैई	कुसुम्ब
Te.	रेगु	कुष्ठम्	बुडापुसुड	कुसुम्ब
Tu.	Unnab ag		Mom kabagi	Aspur, kartam,
U.	Unab	Kut	Petha	Kusum, Karha
Ur.				

S.	कुस्तुम्बरु	कृतवेधन	केशरम्	केशी
A.	Kuzbarah			
B.	धने	झिंधा, घोषलता	नागकैसर	भूतकैसी
Bi.				
Bu.	Naunau			
C.	कोतम्बरी	कहिदीरे	पुन्नाग, नागकैसरि	
Cu.				
E.	Green coriander			
F.	Coriandre			
Guj.	कोथमीर	वाडघिसो डी	पुन्नाग, नागकेशर	
Ge.	Echter Koriander			
I.				
H.	धनिया	कडवी तुरई	पुन्नाग, नागकेशर	भूतकेशी
L.	Coriandrum sativum L.	Luffa acutangula Var amana clerke	Ochrocarpus longi- folius (Benthzhon)	Corydalis govaniiana (wall)
M.	कोथमीर, धने	कडु दोडका	सुरंगी	भूतकेशी
Ma.		अटंगा	सुरमपुष्प	
P.	Kashmir Khusha, Kasriza	Turaitalkah	सुरोंगो	
Pu.				भूतकेशम
Sinh.	कोत्थमेलै			
Si.	धनो			
T.	कोतमल्लि	पेयप्पिरकम्	चुरबुज, वाळै	
Te.	कोतिमिरि	अडविबिर	सुरपोष	
Tu.	Kisnis otu			
U.	Dhania	Bandal		
Ur.				

कैडर्य

५९

कोशाग्र

S.	कैडर्य	कोद्रव	कोविदार	कोशाग्र
A.				
B.	करिआविलि	कोदोआघान	रक्तकाचन	
Bi.		कोदो		
Bu.	Pindosin		Bwechin	Kobin
C.	करिवेवु, गन्धवेवु	हारक	कंचुवाल	पापति
Cu.				
E.	Curryleaf tree			Gum lac Tree
F.			Bauhinie panachee	
Guj.	मीठो लीमडो	कोदरा		
Ge.				
H.	गन्धेडा	कोदो	कचनार	कसुम, केसुम्
I.				
L.	Murraya Koenigii (Spreng)	Paspalum scrobicu- latum L.	Bauhinia Variegata L.	Schleichera trijuga (willd)
M.	कडीलिंब	दरीक	कोचन	कुसुम्भ
Ma.	करिवेपु, करियापाला		सुवजमन्दारम्	
P.				
Pu.	गन्दानीम	कोद्र		गौसम
Sinh.	करिदिच	आसु		कौंग
Si.				
T.	करिवेपिलै, कटुवेपलै	वरागु	मन्दारै, वैष्णुवादि	कोलम
Te.	करिवेसु, करिवेपाकु	अरिके	देवशास्त्रनसु	पापति
Tu.				
U.		Kodon	Kachnal	
Ur.	बासांगो		बेरोदो, कौजोनो	कुसुमो

कृष्णचित्रक		६०	कसुक	
S.	कृष्णचित्रक	कृष्णशण	कृष्णशैरेयक	कसुक
A	Seytraz			
B.	चीतगाल	वनसन	शान्ति, सदाजटी	
Bi.				
Bu				Daukyat
C.	नील चित्रमूल	गिजिगिट्ट	कुरुवक, क्षिप्ते	लोदुग
Cu.				
E.	Blue flowered Lead wort	Flax hemp	Purple nail dye	The loth Tree
F.				
Guj	आसमानी फूलनो चित्रो	शण, वुधरा	आसमानी फूलनो कांटाशेरियो	पठानी लोवर
Ge.	Bluwurz			
H.	काला चित्ता, काला चित्रक	शैलनिया, वनसन	आसमानी कटसरैया	पठानी लोव, तिडक
I.	Dentaria			
L.	Plumbago capensis (Thunb)	Crotalaria verrucosa L.	Barleria Cristata L	Symplocos crataegoides (Ham)
M.	काला चित्रक	धामरी		लोध्रा
Ma.				
P.	Vekharendra			
Pu			ताद्रेल	लोध्र लोदर
Sinh		निलान्दनहिरिया		
Si				लोध्र
T	निलग डिवेलि	बैकैकिलुपै	सेम्मुले, ऊदामुलि	
Te	नलचित्रमूलमु	धेधेरिन्टा	कोडिकलु, नलपेद्गोरण्ट	
Tu	Seytrac			
U				
U	चित्रमूल		काईलेखा, ओविधिगोहोमा	

अवक	क्षीरवल्ली	क्षीरविदारी	खदिर
S. अवक			
A. Afkar			Kad, Kashu
B. छिकनी		बिलाई कन्द	खायेर, कुथ
Bi.			
Bu.			Sha
C.		भूमिचक्रण्डे, नेलगुम्बळ	कण्ट, खादिर, काचु
Cu.			
E. Sneeze wort		Gaint Potato	Catechu tree
F.			Catechu, Acacie aucachou
Guj. छिकणी	खीरबेल		खैर
Ge.			Katechu akazic, Katemimosa
H नाकछिकनी	छिमेळ	बिलाई कन्द	खैर, बाधो
I.			Acacia di Cachou
L. Centipeda orbicularis (Lour)	Holostemma Rheedii (Wall)	Ipomoea digitata L.	Acacia Catechu (Willd)
M. नाकशिक्णी	शिरदोडी	भुईकोहळा	खैर
Ma.	अटकोटि	मुतलकण्ट, पालमुटकु	कदरम्, चेडकरिजालि
P. Gawejahan			
Pu.			
Sinh. विसादुलि		किरिबादु	रकिहीरि
Si. अरुकर			
T.		निलपूवनि, पालमुडगि	काचुकट्टि, कदिरम्
Te.	दूडिपालटिंगे, पलपुरुगु	भूचक्रण्ड, नेलगुम्मुड	काचु, पोडलमानु
Tu.			Kad hindi
U. Nakachhikanl		Balaikand	
Ur.		भूइडकोरु	बिम्बू, खोइरो

S.	खजूर	गजपिप्पली	गवेषुक	चन्दन
A.	Nakhi		Badrany, Dam Ayub	Sandal abyad
B.	खजूर	गजपिपल	गुरगुर, कुञ्ज	चन्दन
Bi				
Bu.	Sun balun		Cheik, Kalithi	Karamai
C.	कजूर, कतूर, कारिक	दोड़हिप्पलि		श्रीगन्ध, अगुरुगन्ध
Cu.			कसियारो	
E.	Date palm	Elephant pepper	Goli Stears	Sandle wood
F.	Dattier, Palmier		Larmille, Coixlarme	Santal blanc
Guj.	खजूर	गजपीपर	कसई	सुखड
Ge.	Dattel palme, Palmbaum		Hiobstra- nengras	Weisser sandel- baum.
H.	खजूर	गजपीपल	कसई	चन्दन
I.	Dattero, Palma da datteri		Lacrima di Giobbe,	Sandalo citrio, Sandalo bianco
L.	Phoenix dactylifera (Roxb)	Scindapsus officinalis (Schor)	Coix lachryma (Jobi)	Santatum album L.
M.	खजूर	गजपीपली	कसई	चन्दन
Ma.	ईष्टपाळम्, तेनीत	आनट्टिप्पलि, अट्टिट्टिप्पली		चन्दनम्, मावेयम्
P.				Sandal suped
Pu.	खात्री; खजूर		सांकुल	चन्दन
Sinh.	इन्दी		कारिवु, किकिरिन्दि	राथिहिरी
Si.	काजी			सुखड
T.	वरचूरम्, पेरिंडु,	आनैट्टिप्पलि, अट्टिट्टिप्पलि		अनुकम्, चेलोडाम्
Te.	गजूरम्, खजूरम्,	एनुगतिप्पलि, गजपिप्पलि		गन्धसारम्, मलाक
Tu.	Hurma ag		Yas otu	Beyag sandal, Cinden ag Sandal safed
U.	Khurma	Gajapippali		
Ur.	खोरजूरि, पिण्डखजूर	ओडिसिमो, गजोपिप्पलि		चोन्डेनो मोलोयोगो

चविका

६३

चिरबिल्व

S.	चविका	चारटी	चित्रक	चिरबिल्व
A.	Dar fulful		Shitrag	
B.	चोई, गरछा	तुनबोर	चिता, चित्रक	
Bi.				
Bu.			Kanchoppiyu	Myau kseik
C.	चव्य		चित्रमूल, मूलिके	करद्रि, निलवहि
Cu.				
E.	Long pepper		Lead wort	Indian elm
F.	Poivrier long			
Guj.	चवक		चितरो	चरेल, वणजो
Ge.	Langer pfeffer			
H.	चाव	रतनपुरुष	चीता	चिलविल्व, चिल्ला, चिरविल्व
I.	Pepe lungu			
L.	Piper chaba (Hank)	Ionidium suffruticosum (D. c.)	Plumbago zeylanica L.	Holoptelia integrifolia (Planch)
M.	चवक	रतनपुरुष	चित्रक	बावळा
Ma.		ओरिल्लतमार	तुम्मुकोदुवेनी	आवल
P.			Shitarak, Shitirak	
Pu.			चित्रक	अर्जन, काचाम्
Sinh.			एल्लनित्तुल	डाडाहिरिल्ला गोडकिल्ला
Si.				
T.		ओरिल्लतमार	काणैलम्, वेळैकोडिवेलि	वेळ्ळाय, आया
Te.	सेवासु	नीलकोबरी	अग्निमाता, चित्रमूलम्	पेडनेविलि, तपकि
Tu.	Dar biberi			
U.			Chitalakri	
Ur.			चितामुलो, किसानु	धारंगो

निर्भट		दंड	चुचुपर्णी	
S.	चिभंट	चिल्ली	चुक्रिका	चुचुपर्णी
A.	Qawun	Fisa el Kilab	Hhummad, Hhanbit	Mulukhiyah
B.	काकरी, काकुर, कुटी	बाधुसेग चन्दनवेष्ट	चाक, चुक, चुका	बानपाट, भुन्गीपाट
Bi.				
Bu.	Takhva		Kala Khenboun	
C.	कलिंगड, वचंगाई	चक्रवती		चुचुलसिडा
Cu.				
E.	Melon	Goose foot, Wild spinach	Sorrel	Jew's mallow
F.	Melon common	Grasseline, Poulegrasse	Oseille d' Ameroque	Mauvedes Juilos, Melochie
Guj.	चीमडुं	चील, टांको	चुको	छुंउ
Ge.	Melone	Weisse melde, Weisser gan sefuss	Amerikanischer Sauerampfer	Judenmalve, Meluchie
H.	फूटककरी	वधुआ	चुका	पाट
I.	Melone, Popone	Rosso, Gallina Grassa, Farnaccio	Romice d' America	Malva dei giardini Cororo ortense
L.	Cucumis melo L.	Chenopodium album L.	Rumex Vesicarius L.	Corchorus olitorius L.
M.	चिबुड	चाकवत	चुका	चूच
Ma				
P.	Kharbuzeh	Khurfa, Khuruelasafir	Turpak	
Pu.		बाधु, बाधुआ	काद्यमीथा, खाटवीरी	बनफल
Sinh.			सूरी	
Si.	मिथ्रो	झील	चुका	बनपाट
T.	ककरिकै	पल्लुकिरै	शकन्कीराई	पेरडी
Te.	पेडाई	पल्लुकुरा	चुकाकुरा	परिण्टा
Tu.	Kavun fidani	Ak pazi	Humad otu	Muluhia
U.	Kharbuzah		Chukakasag	
Ur.				झोटो

चोरक	६५	जलपिप्पली
S. चोरक	जम्बु	जया
A.	Tuffahh el ward	Sasban, Saysaban
B.	छोटा जाम्, काला जाम्	जयन्ती
Bi.		
Bu.	Thabye	Yethugyi
C.	नेळे, जम्बुनेरिळे	जयन्ति, जीतनगि
Cu.		
E.	Jambol	Sesban
F.	Eugenier jambos, Jambosier	Sesbane, Sesbanie
Guj. चोरक	जांबु	रायशिंगनी
Ge.	Jambosenbaum	Sesbanie, schnurfrechme
H. चोरक, चोरा	जामुन	जयन्ति
I.	Prugna di Malabar, Mel aroza. Pomo rosa	Sesbania
L. Angelica glauca (Edgew)	Eugenia Jambos (Lamk)	Sesbania aegyptica (Pers)
M.	जाम्बूक	शेवरी
Ma-	जांबु, चांपा, बवेम्	मेळिताळि, शेम्प
P.		Sisiban
Pu. चोरक, चुरा		
Sinh.	जांबु	
Si.	जामु	
T.	जम्बुनागे, पेहनावल	सागुडै, चिरगति
Te.	जम्बुनेरेडु	गाचिम्भा, सोमिण्ट
Tu.	Jamboz ag	Sesban
U.	Julab Jaman	Jait
Ur.	जांबु	जोयोन्नि

जाती	जाती (प्रवाल)	जिह्मिनी	जीमूत
S. जाती	जाती (प्रवाल)	जिह्मिनी	जीमूत
A. Gawz et tib, Gawz buwa	Pasmaln		
B. जायफल	जाती	जीओल	देवताड
Bi			
Bu. Myatie, myatloe			
C. जाति	अजुगे, जाईपत्रे	उडिमर, औरीथ	देवदांवर
Cu.			
E. Nut meg	Jasmine		Bristly luffa
F. Muscadier	Jasminede catalogue		
Guj जायफल	चमेली	मवेडी	कुचडवेला
Ge. Muskatnussbaum			
H. जायफल	चमेली	जिगन	विहान, बंदाल
I. Noce moscata, Miristica			
L. Myristiea fragrans (hout)	Jasminum granlaiforum L.	Odina wodier (Rorb)	Luffa echinata (Roxb)
M. जायफल	चमेली	मिपटी	देवडंगरी
Ma जातिक, जातिफलम्	मालति, पिचकम्	एति	देवताडी
P. Gauzibuya	Hashim		
Pu.	चम्बेली, जानी		
Sinh. सधिक			
Si.		भूई	जंगथोनी
T. आदिपलम्, अट्टिम, चडि	चादिमल्लिगे, बाणम्	ओदियमरम्	
Te. लवङ्गम्, जातिफलम्	जात्रि. मालति	ओडिमानु	पानिदिर
Tu Kucuk hindistan, Cevizi ag			
U.	Chambeli		Kukarabel
Ur. जातिफोले, जाईत्रि	चोम्पेलि, जाईफुलो		

जीरक

६७

ज्योतिष्मती

S.	जीरक	जीवन्ती	जूर्णाहा	ज्योतिष्मती
A.	Kammun, Sannut		Dhurahnili, Dhurah sayji	
B.	जीरा		जोवार, कुर्वि	मालकाङ्गी
Bi.				
Bu.	Ziya.		Pyong	Myinkoungna- young
C.	जीरगे		बाहु	गवनगोजे, करेगवने
Cu.				
E.	Cumin seeds	Cork swallow wort	Great millet	Staff plant
F.	Cumin		Sorgho Commun grand millet Great millet	
Guj.	जीरं	दंडी, गडरडी	जुवार	मालकाङ्गी
Ge.	Echter romerkummel		Agyptische reiskorn Mohrenbartgros.	
H.	जिरा	दोडी, जीवन्ती, जैनी	जुआर	मालकाङ्गी
I.	Comino- domestico Ciminodolee		Sorgo a scopa, Miglio	
L.	Cuminum cyminum	Leptadenia reti- culata (W&A)	Sorghum vulgare (pers.)	Celastrus pani- culatus (willd)
M.	जिरै	रायदेडी, देडी	जोधला	मालकाङ्गी
Ma.	जीरकम्		चावेल	पालकाङ्गी
P.	Zira			
Pu.			बाज्राभुपान्वा, जोअर	साखु
Sinh.	दूरु, सुदूरु		करलिरिङ्ग	उदुड
Si	जेरो			
T.	सीरुगम्	पालैकोडि	चोलम्	अडिवारिचम्, चोडियम्
Te.	जीरक	मुकुदम्मुडु, पालटीगे	जोन्नडु	एरुट, मालकाङ्गुनि
Tu.	Cimen. Kinyon		Dari Zura	
U.	Jirah			Malkanguni
Ur.				काटोपेचो

टङ्क	दुण्डुक	तगर	तण्डुल
S. A. Kumnathra, Ingass		Asarun	Ruz
B. Bi	सोना, नासोना	तगोर, बालचुर	चावल-धान
Bu.	Kyaungya		Chan, San
C. Cu.	सोनेपट्टे, दुण्डुकार	नन्दिचट्टल	अक्की
E. Peer tree	Indian calosan- thes	Indian valarian	Rice
F. Poirier			Riz
Guj. बटङ्क (काश्मीर)	टेंदु	तगर	चखा
Ge. Echter birnbaum			Reis
H. नारपती, नशपाति	टेंदु	तगर	चावल-धान
I. Pero			Riso
L. Pyrus- communis L.	Oroxylum- indicum (vent)	Valeriana hardwic kii (wall)	Oryza sativa L.
M. नास्पती	टेंदु	तगरमूठ	भात
Ma	अरकु, पलकपायणि		अरि
P. Nashpati			Biranj
Pu. बटङ्क, नशपाती	मिरिङ्ग, सोरि	बाल, तगोर	मुंजी, बालियान, ताय
Sinh.	तोटिळा		दल, गोयान्
Si.			सारि
T. पेगीकाय	अचि, अरण्डे, पन		नेटु
Te. बेरिकाय बेरीपाण्डु	दुण्डिउमु, मोक्कवेर		धान्यमु
Tu. Armud ag			Piriuc
U.	Arlu		Chan-wal
Ur.	पोम्पिडि, सेणो		चौल, धान

तण्डुलीयक		६२	ताडक
S.	तण्डुलीयक	तमाल	तदणी
A.		Zarmab	Wardah kathirat ul waraq
B.	चम्पनातिया	तेजपाट्	गोलाप
Bi.			ताल
Bu.		Thitchabo	Huinsi
C.	किरकसाळे	दालचिनी, पत्रक	गुलाबि
Cu.			ताल, करिताळे
E.	Prickly amaranth	Tamala	Cabbage rose
F.			Rose a cent feuilles
Guj.	तांदळजो	तमालपत्र	गुलाब
Ge			ताड Palmyrapalme, Weinpalme
H.	चौलाई	तेजपात	गुलाब
I.			Doppia, Rosellina dimacchia
L.	Amaranthus polygamus. (willd)	Cinnamomum tamala (Frncss)	Rosa Centifolia L.
M.	तांदुळजा	तमालपत्र	गुलाब
Ma.			गुलाब
P.		Sadrasu	Gul, Varda
Pu.			गुलाब
Sinh			ताल
Si.			
T.		तालिशप्पट्टिरि	इरोस
Te.		तालीशपत्रि	गुलाबि, रोजा
Tu.			Van giilii
U.		Tejapat	
Ur			

	तामलकी	७०	तालीश
S.	तामलकी	ताम्बूल (पत्र)	तालमूली
A.		Tambul, Shah Sini, Tamul	
B.	भूंईआमली	पान	तालमूली
Bi.			तालीसपत्र
Bu.	Mizi phiyu	Kun, Kwan	
C.	किरिनेल्लिगिडा	वीर्यदवळि, नागवळि,	नेलताळिगड़े
Cu.			तालीसपत्रे
E.		Betel leaf	Black musale
			Himalayan silver fir
F.	Harbe du chagrin	Betel, Temboul, Poivrier betel	
Guj.	भोंयआंवली	नागरवेलनां पान	काळी मुसली
Ge.	Weisse blatt blume	Betel Peffer strauch, Betel	
H.	भूंईआमला	पान	मुसली
I.		Betal	
L.	Phyllanthus niruri L	Piper betel L	Curculigo orchioides (gaert)
			Abies webbiana (windl)
M.	भूयआंवळी	नागवेल	काळी मुसली
Ma.	किरिगानेल्लि	ताम्बूलम्, वीतिक	नेलाप्पनकिझझा
P.		Bargetanbol	Musali
Pu.			
Sinh	चित्तवाका	बलान बुलानवेल	हिनचिन्ताल
Si.	निहरी		
T.	किड.नेल्ली	चुकुलि, इल्लेकोडि	निलप्पनै, कील्हान्गु
Te.	नेलावुसारी	तमलपाकु, कम्मेराकु	नेलताडी
Tu.		Tambul, Betal	
U.	Bhui amla	Pan.	Musali
Ur.	भूंईअंओला	नागेबळो	

तिनिश	७१	तिलपर्णी
S. तिनिश	तिन्दुक	तिल
A.	Abnus chindi	Sim, sim
B. तिनिश	मकरकंदी गाव	बालातिल, तिल
Bi.		
Bu.		Hnan
C. वेष्टहोने, हूलि, मलेहोने	हीनेषण्ड, कुसुरे, गोविन्दु	एळु
Cu.		श्रीफल
E. Chariot tree	Riber ebony	sesame
F		
Guj. तण्ड	डिबरवो	Sesame, Jugeoline
Ge.		तल
		Sesam, ollinge
H. सन्दन	गाव, तेंदु	तिल, जिंजली
I.		Sesamo,
		Giuggiolena
L. Ougeinia	Diospyros	Sesamum indicum
dalbergioides	embroypteris	L.
(Benth)	(Pers)	Gynandropis
		pentaphylla
		(D. C)
M तिबस	टेंबुरणी	तीळ
Ma. मलवेन, नेमि	पानचि, वनचि	एळु
P.	Abnusehindi	Kunjad
Pu. सन्दन		कुनजाड, तीळ, तिली
Sinh	तिंबिरि	तल
Si.		तिल
T. नारिवेणूगै	काटित्त, पानिचै	एळु
Te. मण्डमोतुकु, नम्मि	एटितुम्मिक, ग'बु	बुवु
Tu.		Susam, Sirlagan
U.	Tindu	Til
Ur. बान्धोनी	केण्डु	

तुम्बी	उर	तुवर
S. तुम्बी	तुम्बुरु	तुरुष्क
A. Qar tawil, Qar dubba	Fagirch	Basiasayal
B. निक्कलाऊ	नेपाली धनिया, जीर, गैरा	शानी बीना
Bi		
Bu. Businswai		Nantayok
C. कटिसेरे	चिमिम	मिशरस
Cu.		चेगिआन
E. Bottle gourd		Storax
F. Bouteille, Calebasse d Europe		White mangrove Paletuvier
Guj. कडवी तुंबडी		मिशरस
Ge. Echter flaschenkurbis		तवरीया Saizbaum
H. कटुलीकी	तेजफल	मिशरस
I. Zucealunga, Z a fiasco z bottiglia		त्री Avicennia
L. Lagenaria vulgaris (Ser)	Zanthoxylum alatum (Roxb)	Altingia excelsa (Noronha)
M. कडूभोंपडा	नेपालीधने	मिशरस
Ma. बेलशोरा		मिशरस
P. Kaddushirin	Kababe, Jahanulsha	Asielubni
Pu. तुम्बा	कवाव, तेजफल	
Sinh. लियालावु		
Si. कटु		तिवर
T. कडू		कागडलू, मदेप्पट्टे
Te. अलबुह		तेलमड, एरिवोगु
Tu. Sukabagi, Sukabak		Kuram
U. K. dugol	Kababe	Silaras
U.	तुण्डोपोड	

तृद	उर	त्रिवृत
S. तृद	तृणशृंग	त्रिवृत
A. Tut	Kadi	Turbud
B. तृद	केओरी, केतुकी	दधकल्मी
Bi.		
Bu. Posa	Satthapu	
C. हिप्पलिनैरिळे, कोरिहणु	बेतकि, मुण्डिगे, केदिगे	आलुतिगडे, बिलेनागदन्ति
Cu.		
E. Mulberry	Screw pine	Indian Jalap
F.	Baqusis, Vacouet Vaquois	Turbith
Guj. शेतुर	केवडो	नसोतर
Ge.	Pandanus palme,	Turbith
H. तृद	केवडा	निशोय
I.	Pandano odorasa, pandano cacca	Turbide
L. Morus indica L	Pandanus odortissimus L	Delphinium zalil (Aitch) Ipomoea turpethum (Br)
M. तृद	केवडा	तेड, निशातर
Ma. चेहकमुक, तूलम्	कैट, पुलिपाम्बु, ताळे	चिवाक, रोचणि
P. Shihatuta, Tut	Gulkiri, Kadi	
Pu. करन, तुत		चितबऊस
Sihn.	रुम्पी	
Si. तुत		
T. चादिनी, मुचुकट्टे	काण्डाल, केदिगै, ताळे	पगणरै, कुम्बसू
Te. पुतिक	गेदजि, गोज्जणि, मोगलि	एररतेगड, तेलेतेगड
Tu.		Tarbit
U. Shahetuta	Keora	Turbud
Ur. तृतो	कायकोण्टा, केतोकी	दुधोलोमो

S.	त्वक्	दन्तशठ	दन्ती	दर्भ
A.	Darsini, Qirfah	Qalambah	Habbussalati- nebarri	
B.	दालचीनी	बरानेवू, करणानेवू	दन्ती, दाकुम्	दर्भ
Bi.				
Bu.	Hmauthin	Kigisamyasi	Natcho	
C.	दालचिनि, लवङ्गचक्रे	बीजपूर	दन्ती	
Cu.			दन्तीमूल	
E.	Cinnamon Tree	Lemon	Wild croton	Sacrificial grass
F.	Cannellier de ceylan, Cinnamone	Limonier		
Guj.	तज	मोट्टे लिम्बु	दन्तीमूल	दर्भ, दाभडो
Ge.	zimtbaum	Citrone		
H.	दालचिनी	जंवीर	दन्ती	दाभ
I.	Cannella, C. del ceylon, Albero della Cinnamo,	Limone		
L.	Cinnamomum zeylanicum (Br)	Citrus limonum (Sp Riss)	Baliospermum montanum (Mudy)	Poa cynosuroides (Retz)
M.	दालचिनी	इंडलिंबु	दान्ती	दर्भ
Ma.	एरिकोलम्, करुन	भातलम्	दंतिका	
P.	Talikhahe	Kalimbak	Bedangirckhatai	
Pu.	दारचीनी	गुलगुल		दाभ
Sinh.	कुरुण्डु	नत्रम्		
Si.		सीडारेन		डाभ
T	पुलाम्बिलावु, पुलमिकावु	मुरुकु	काटमणकु, पेयामणकु	
Te.	लवङ्गपट्ट, सत्रलवण्ण	बीजपूरम्	कोण्डामुदमु, नेलजीडि	दर्भ
Tu.	Tar cin ag, kurfa ag			
U.	Darchini			
Ur	दालोचिनि, गुडोत्वरो	बीजपूर	दोन्ति	

दाडिम	७५	दुःस्पर्शा
S. दाडिम	दारुहरिद्रा	दुग्धिका
A. Rumman, al Lufan	Aargis	Hhulawa, Shukan
B. दलिमगच्छ		दुरालभा
Bi		
Bu. Salebin, Talibin		
C. डाडिम्बे, दालिम्बे	वगिसूत्र, मरदरिशिन	अचेगिडा
Cu.		ध्रमाऊ, धमाषो
E. Pomegrante	Indian barberry	Australian asthma weed
F. Grenadier		Cretan prickly clover
Guj. दाडिम	दारुहलदर	Trifle epineux de candic
Ge. Echtergrana- tabaum		धमाषो
H अनार, दाडिम	दारुहलदी	
I. Pomogranato, pomo punico		दूधि
L. Punica granatum L.	Berberis aristata, (D. C.)	धमाषा
M. डालिंब	दारुहळद	Trifoglio spinoso
Ma. मातलम्ब, रक्तबीजम्ब	मरमजल, मरमजाल	Fagonia arabica L
P. Anar	Chitra, Zirishk	
Pu. अनार	चित्रा, कासमाल्	धम्मासा, धमाषा
Sinh. देडुन्, देडुगद		Badavard
Si. अनार, दालिम्ब		धमा, समब
T. मादळे, ताडिमम्ब	मुळुकाळ, यूचिकाळ	बूददकिरिया, विरिताल्
Te. दाडिम्ब, दाडिममु		धमा
Tu. Nar ag		पञ्चयारिषि
U. Anarmitha		नानबियान
Ur. दालिम्बो, दालिमो		चित्तिगास
		Dikenli yonea
		Badavard

द्वी	७६	द्राक्षा	
S. दूर्वा	देवदारु	द्रवन्ती	द्राक्षा
A. Nigil Nagir, Thil	Abhol hindi, Shag el ginu	Abate khrub	Karmi Enab अङ्गुर
B. दूर्वा, दूर्व	देवदारु, देवदार	लाळमेरेण्ड	
Bi.			
Bu.			Sabisi, Sabyit
C. गरिडेड्डु	भद्रदारु, पीतदार	ते नल मिडा	अङ्गुर, दक्षिण
Cu. छव्वर			
E. Scutch grass Hariali couch grass	Deodar		Grape vine
F. Hurbe du bermudes, Chiendent	Cedre deodar		Vigne, vigne noble
Guj. ध्रो, धरो	देवदार	रतनजोत	गन्ध
Ge. Echter hundrzahn	Indische ecder		weindrebe
H. दूर्वा	देवदार	जंग श्री परण्डी	अङ्गुर
I. Dente canino, Capriola	Cedro deodara		Vite
L. Cynodon dactylon (pers)	Cedrus deodara (Loud)	Jatropha glandulifera (Roxb)	Vitis vinifera L.
M. दूर्वा	देवदार	जंगली अरंडी	द्राक्ष
Ma. कशिकरुका	देवदारम्	आटल, नाकदन्ति	चारुफल, मधुरसम्
P.	Deodar	Baide angira	Angur
Pu. दौर्गा, कव्वार	देवदर्, दादा, केली		अङ्गुर, दाख
Sinh.			मुद्दाप
Si. छव्वर			द्राक्ष
T. अलगमपिलु	देवदारम्, वण्डुगोळि	आदकै, पुलियमकु	चीमुडै, कोटणि, तिराडकम्
Te. धेरिचा	देवदारु	हुणिङगमु, नेपाळेमु	द्राक्ष, किमुमीडु
Tu. Buyukayrikotu	Cin ag, Deodar,		Asma
U. Dub	Deodara	Jangli eranda	Angur
Ur.		सीम नोरोकोकाळो	द्राक्ष, गोस्तोनि

धन्वन		७७	धान्यक
S.	धन्वन	धव	धातकी
A.		Kahti	Zahret el baqur
B.	धामनी	धाओया	धाई, धोव
Bi.			धने
Bu.			Patlugyi, Yelkyi
C.	बुट्टेले, तडचलि	वेजलु, दिण्डु	आरे, बला
Cu.			Naunau
E.		Button tree	Fulsee flower tree
F.			Coriander
Guj.	धामन	धावडो	ध.वडी
Ge.			Echter Koriander
H.	धामनी	धव	धाऊ
I.			Erba Cimiana, coriandro
L	Grewia tillic- folia (vahl)	Anogeissus latifolia (wall)	Woodfordia flori- banda (salisb)
M.	धामण	धावडा	धापडी
Ma.	चटचि, उना	मालकाणिरम्, वेळुनाव	तातिरे
P.		Baklu, Banti	
Pu.			दहै, खुड
Sinh.	दमिजे	दावु	मलित
Si.			धाई
T.	चडचि, उण्ण	नामै, वेकनागै, वेकालि	वेळकै
Te.	एरतड, लुलिचान	चिरिमानु, सिरिमानु	धातकी, गोडारि
Tu.			Vudfordia Inek cic
U.		Bakla, Banti	
Ur.	धामोनो	धाँड	धानुषी, धानुको

धामार्गव		७८	नलिका	
S.	धामार्गव	नन्दीतक	नल	नलिका
A.	Luf			Udhun el hhimar, unuma
B.	घुन्डुल. हस्तिघाव	कामरूप, जीर	नल	
Bi.				
Bu.	Thabwot	Nyaungok	Kaing	
C.		हिलाल, पिळाल	हुळिगिड, हुळुगळगु	
Cu.				
E.	Towel gourd,		Nodding reed	Hairy okosma
F.	Eponge vegetale		Cannette	onosme
Guj.	गलका	नन्दीवृक्ष	नाली	
Ge.	Agyptische schwammkurbis			Sandlotwurz
H.	धिया तुरई	धिर, पिलखन, कामरूप	नरकुल	रतनजोत
I.	Petuolo, Spugna vegetale			Borrana salv- atica onosma
L.	Luffa aegyp- tiaca (mill)	Ficus retusa L	Phragmites karka (Trin)	Onosma echioides L.
M.	धोखाळे	नान्दुक	नल	रतनजोत
Ma.		इट्टियाल्	नळम्, नावल्	
P.	Khujar			
Pu.	चितुराय		नल	लालजडी
Sinh.	नेयाङ्गनत्तोल	पनुनुग		
Sl.	तुरि			
T.	पिकु	इच्चि. मलैयिच्चि	पेरुनाणाल	
Te.	गट्टिविरा	कोण्डपिल्लर, वेररिजुविव	विकसगाट्टि, पेदंगट्टु	
Tu.	Misir kol kabagi Luf			Sincar, Yalan havaciva otu
U.	Turi			
Ur.			बोळी	

नवमालिका

७२

नागरङ्ग

S.	नवमालिका	नाकुली	नागगला	नागरङ्ग
A.	Full	Zaravande hindi		Burtuqal, Burtuqan
B.	वनमल्लिक, बेल	इसरमूल	गोरखचाकुटे	कामलानेवु, नारंगी
Bi.				
Bu.	Mali, sabay			Liengman
C.	चण्डुमल्लगे, मल्लि	ईश्वरीबल्लि		कितले, नादेई
Cu.		अर्कमूल		
E.	Tuscan jasmine Indian birth wort			Orange
F.	Jasmin d' Arabie Aterlusi			Oranger, Oranger franc
Guj.	मोगरो	नोखेल, अर्कमूल	गंगेटी	नारंगी
Ge	Sambac jasmin Arabischer jasmin			Orangenbaum
H.	बेल, मुग्रा	ईशरमूल	गंगेरन	नारंगी
I.	Mugarino doppio Gelsomino a fiori grandi.			Melarancio arancio dolce cetrangolo, Portogallo
L.	Jasminum sambac (Ait)	Aristolochia indica L.	Grewia populifolia (vahl)	Citrus aurantium L.
M.	मोग्रा	सापसन्द	गंगेटी	संजे
Ma.	पिचकम, चेरुपिचकम	गरळवेशम, पेरुमरुन	बलिय ऊरक	मधुनारण्ण
P.	Gulesuped, Zambak	Zaravande hindi		Narang narerdj
Pu.	मुग्रा, चंवेली			नारंगी, सनतरा
Sinh.	पिन्डिमल			दोदन, दोदंग
Si.				
T.	कोगुडुम, मल्लिगे	इचडेचट्टि, ईचुर		नागम
Te.	बोडुमल्ले, मल्ले	ईश्वरवेरु	कट्टेकोलपु, कडदरि	नारंगि
Tu.	Full, Misir Yasemini			Portokal ag Portukal ag
U.	Azad, Raibel	Shapesand		Narangi
Ur.	बेलोफुलो, मोल्लिका	गोमोमोरणि		नारंगी

नाडी	नाडी	नालिकेर	निकोचक	निचुल
S.	नाडी			
A.		Gawzel hind, Nargil	Fustuq	
B.	कलमी शाक	दाब, नारिकेर	गतेल	दी नाल, कुमीआ
Bi.				
Bu.		On, Ondi, Oug, Onti		Kyaitha
C.		तेंगु तेगिनवाई		नी हगणिगुल, होलेकव
Cu.				
E.		Cocoa-nut	Pistachio tree	
F.		Cocotier	Pistachier d levant	
Guj.	नाडानी भाजी	नाळियेर	पिस्ता	समुद्रफल
Ge.		Indian ischer nusbaum, kokos- palme	Echte pistazie, Pistazienbaum	
H.	बलमी साग	नारियल	पिस्ता	हि जल
I.		Albero del cocco, Cocco palma di latte	Pistacchio comune, Pistacchio	
L.	Ipomoea aquatica (Forsk)	Cocos nucifera L.	Pistacia vera L.	Barring tonia- acutangula (Geerta)
M.	नाळ	माड	पिस्ता	सधूफल, समुद्रफल
Ma.		चौचम, कुकिट्टे, तेकु,		अररुपेर, निरपेर
P.		Badinj, Nargil		
Pu.	नाळी			
Sinh.	कायकुन	पोल नास्त्रली		इलामीडेल्ला
Si.	नारो			
T.	कोइलहु, धारकोवल्ली	नाडिनकम्, तेनै		नारभ, कण्डि
Te.	तुतिकुरा	टेङ्गकाय, नारिकेरमु		कडमु, कणिगि
Tu.		Narcil ag, Hindu- stan cevizi ag	Sam fistik ag	
U.	Narikakal	Na iyel		Samandarphala
Ur.		नोडि नाडोलि		हिजोलो, निधिरा

निम्ब	८१	नीलिका
S. निम्ब	निर्गुण्डी	निष्पाव
A. Shagarah, Hho- rrah, Zanzalakht, Azadirakht	Aslag	Lablab
B. निम्ब	निर्गुण्डी	बोरबोटी
Bi.		
Bu. Kamaka, Tamaka	Kiyubanbin	Pai
C. बेवु, वेमु	लक्कि, बिल्लिनेकि	अवरे
Cu.		
E. Neem, Margosa		Hyacinth bean
F. Azedarach, Lilas des indes		Dolic lablab
Guj. लिंबडां	नगोड	वाल
Ge. Indian isher lilak, Margosa, Zederach		Gemeine lablab
H. नीम	निर्गुण्डी, संभाल	लोबिया
I. Albero dei paternostri, Azadarac, Lauro greco		Dolico Egiziano, Fagiolo d' Egitto
L. Melia azadirachta L.	Vitex negundo L.	Dolichos lablab L.
M. लिंब	निर्गुण्डी	वाल
Ma. राजवेप्पु, निम्बम	नोक्कि, इंद्राणी	बेल्लवर
P. Nub-Nib	Banjangangasht	Lobiya
Pu. नीम	विज्ञा, वेनफाटु	कालालोबिया
Sinh. कोटुम्ब	निका, निलनिका	इरिविज
Si. निमुरी	निलनीका	वल
T. कडुप्पागै, मालूगम्	वेल्लैनिकी, चिन्दुवारम्	अवरै
Te. वेमु, निम्बमु	सिंधुवारम्, वाविलि	अलसन्दा
Tu. Tesbih ag, Zehri zemin		Lablab
U. Neem		
Ur. लिम्बो, निमो	सिंधुवार, इंद्राणी,	
		</

नीवार	पटोल	पत्तूर	पत्र
S			
A.		Baratanaki	Dadarasani
B.	युरीधन	श्वेतमुर्गा	
Bi.			
Bu.			Lenkyan
C.	ज्यारहुमेढे	गोरगि	दालचिनी
Cu.			
E.	Wild snake gourd		Cinnamon
F.	Trischosanthos contourue		
Guj.	बंटी, नमारचोरवा	लांपडी	
Ge.	Schlangen fruchliga haarblume		zimmt
H.	तीनी, तीली	सकंदमुर्गा, सुर्वाली	दारचिनी
I.			
L.	Hygrory za aristata (ness)	Celosia argentea L.	Cinnamomum inens (renew)
M.	देवभात	कुरडु	रानडालचिनी
Ma.	नीरवल्लिपुडु		कारकरवा
P.	Palol		Sailu myah
Pu.	वस्ताल	सल्गार	सल्गार
Sinh.	गोजाब्बा		कुरुण्डो
Si.		सर्वलि	
T.	कंबुप्पुदलै		कट्टुक्खुप्पटै
Te.	काम्बुपोटळा	गुरुगु	पाचकु
Tu.			
U.	Parawal	Sarwali	
Ur.	पाटल		

पञ्चक

८३

परुषक

S.	पञ्चक	पनस	पयस्या	परुषक
A.				Phalasa
B.		कनथल, काथल	बिलायकन्द	फालसा, शुक्री
Bi.				
Bu.	Panni	Peingnai, Pienne		pintayaw
C.		हलसु, तागे, पनस,	भूमिचक्रगेड्डे, नेलगुम्बळ	बुडियूडिप्पे, तडचलि
Cu.				फोटीयाल, फालसा
E.	Himalayan cherry	Jack tree	Giant potato	Asiatic grewia
F.		Jaq		
Guj.	पञ्चक	फणस,	विदारीकन्द	फालसा
Ge.		Indeschir brothaum		
H.	पद्म	चक्कि	बिलाईकन्द	फालसा
I.				
L.	Prunus puddum (Roxb)	Artocarpus integrifolia L.	Ipomoea Digitata L	Grewia asiatica L
M.	पञ्चकाष्ट	फणस	भूईकोहळा	फालसा
Ma.		कोटवक्क, वरिक्क	मुतालकण्ट, पालमुटकु	चाडीचा
P.				Falseh, Palasah
Pu.	पद्म			फालसा
Sinh.		कोस	किरिबाडु	दोवनीय
Si.				फालसा
T.		मुरसबलम्, वासुकै	निलप्पूचणि, पालमुडङ्गि	पलिच, उञ्जु
Te.		पनस, वेरुपनस	भूचक्करगड्डे, गुम्मुड	नल्लजान, जान
Tu.				
U.		Katahal	Balai kand	Phalasa
Ur.		कोण्टोकाळो, पोनीसो	भूइन् कोकार	फारोसाकोलि

पर्यटक		पर्यटकीफल	पलाण्डु	पलाश
S.	पर्यटक			
A.			Bassal	Batiyah
B.		बाटेनपारीया, तेकारी	पलाण्डु, पियाज	पालाश, पोलारी
Bi.				कारस, पारस
Bu.			Kesunni	Pauk, Pin, Pouk
C.		बोंडुळ	नीरुळी	मुतुग, मुत्ताळ
Cu.			कान्दा	केतुडे, जोझाड
E.		Winter cherry	Onion	Bastard teak
F.			Ognon, Oignon	Butee, Arbrea lagre
Guj.	खडसलियो	परपोटी	डुंगळी	खाखरो
Ge.			Zwiebel	Kinobaum, Lackbaum
H.	खरमोर	चिरपोटी	प्याज	डाक
I.			Cipolla	Butea
L.	Rangia repens (Nees)	Physalis minima L.	Allium cepa L.	Batea frondosa (Roxb.)
M.	धाटी पित्तपापडा	चिरवोटी	कान्दा	पळस
Ma.		निशायिडुय	बावांग	शामट, किंशुकम्
P.			Piyas	Darakhtepalah
Pu.		हब्बीकाकनाज	प्याज	
Sinh.	सडुनाई	मोटु	डुग	कालिय
Si.			डुंगरी	
T.	कोडागसलै		इरुली	मुरुकु, किगम्
Te.		कुपन्टी	नीरुली	मोटुग, पलाशम्
Tu.			Sogan	Salan Sacag
U.			Piyaz	Palash
Ur.				किञ्जुको, पोलशो

पाटला	पाटा	पारावत	पालङ्क्या
S. पाटला			
A.		Guwafah, Safra	Isfanakh, Isbanekh
B. धारमार, पारुली		गौअछी, पियार	पालंग
Bi.			
Bu. Thakhwo- tthpo		Malaka	
C. हादरि, पादरि, कलदुरे	पाडावकी	पेरल, गोव, जामफल	वसरे
Cu.			
E. Trumpet flower		Guava	Garden spinach
F.		Goyavier, Gouyavier	Epinard
Guj. पाडला	काळीपाट	जमरुख, पेह	पालख
Ge.		Grosse gelbe guayava	Echter spinat, Garten spinat
H. पाडल		अमरुद	पालक
I.		Gaajave, Psidio, Pero dell indie	Spinace Spinacci
L. Stereospermum Cyelea peltata chelonoides	H. K.	Psidium guayava	Spinacia oleracea L.
	D. C.		
M. पाडळ	पाडावळ	पेरु	पालक
Ma. काचस्थलि, पातिरि	पाटक्कित्यु	मलाकापेर, कोय्या	
P.		Amreed	Isfinaj, Ispanak
Pu.		आमरुड	बीजपालक, पालक
Sinh. लुनुमाडाल		पेरा	
Si.		अैतून	पालक
T. कणविरुक्कम्, पाडलम्		वेलैक्कोग, उय्यकोण्डन	बसैयीलौकिरै
Te. कलिगोट्टु, मगवेष	वीसबोदी, पाडा	तेल्लजाम, गोय्य	दुम्पावच्चालि
Tu.		Hind armudu ag nari guafa	Ispenak, Ispannak
U.		Amreed	Palak
Ur. पाटोळि	ओकानोविन्धि	बोडोजामो, जामो	

पाषाणभेद	८६	पीलु	
S. पाषाणभेद	पिण्डालु	विप्पली	पीलु
A. Burbit, Siyaf		Erq edh dhahab Dar fulful	Arak, Shagar es suwak
B. Bi.	बुवडि आलु	विपलामूल, विपली	छोटापीलु, जाल, पीलु
Bu		Peikchin	
C. हिड्डुकक		हिप्पली, तिप्पली	गोणि
Cu.			
E. Indian rock foil Yam		Long pepper	Tooth brush tree
F. Flambedeau		Poivrier long	Arac, Mesuak
Guj. पाषाणभेद		पीपर	खारिजाल
Ge. Wassersch- wertelilie		Langer pfeffer	Senfkorn
H. पाषाणभेद	शकरकन्द	पीपल	जाल
I. Acorofalso, Gladi. ologiallo		Albero del pepe, Pepe lungo	
L. Saxifraga Lingulata wall	Dioscorea globosa R	Piper longum. L	Salvadora persica L.
M. पाषाणभेद	गोराडु	विपली	पिलु
Ma.		चपला, कटुतिप्पलि	
P.		Pilpil, Pipal	Misvak
Pu.		पिण्डामूल, विप्पल	छोटावान, कौरीजाल, पीलु
Sinh.		टिप्पली	
Si.		टिप्पली	पीलु
T.	कायवलि	सांचलै, आरगडि	कारगोल, पेहंगोलि
Te.	गूनपेण्डलमु	विप्पलु, मोडि	गोनिया, कारगोल
Tu. Sari Susan Kilic otu		Bafer ag, Dai fulful	Arak
U.		Pipul	Pilu
Ur.	झोझआलु	भाईहेहि, क्रिहेला, मोगव, विप्पोली	कोडुंगो, दोबोदो

पुनर्नवा	पुष्कर	पूग	पृथ्वीका
S. पुनर्नवा	पुष्कर	पूग	पृथ्वीका
A. Sabaka	Zanbaq azraq	Fufal Tanbul, kawthal	Halzakar
B. पुनर्नवा, श्वेतपुनर्नवा	पुष्करमूल	सुपारि	बरा-इलाची
Bi.			
Bu.		kun, kungsi	Ben, Pala
C. कोस्मेगिड		अडिके, वेट्टे	दोड्डलक्कि
Cu. पुनर्नवा			
E. Pigweed	Orris root	Supari palm	Greater carda mom
F. Patagon	Lis sauvage, Flambe	Noisetted'inde, Aerc	
Guj. साटोडी	पोकरमूल	सोपारी	मोटी एकाची
Ge	Blaaweiris, Deu- tsche lisch	Pinang palme Areka palme	
H. साट, टिकि	पोहकरमूल	सुपारी	बडी इलाची
I.	Azurro, Iride salvatica	Palmaarec, Arce	
L. Boerhaavia repens L.	Iris germanica L.	Areca catechu L.	Amomum subu- latum (Roxb)
M. पुनर्नवा	बालवेसण्ड	सुपारी	मोठेवेलशोडे
Ma. भासुथमा		अटेका, चेम्पडका, कासुक	चन्द्रवाल, पेरिलम्
P. Devasapat	Susari	Girdchob, Popal, Pupal	Haikallan
Pu.			
Sinh. जनतोपसू		पुवाक्	
Si. नकबेल	पोहकरमूल		
T. सुकरेड्ड		कसुगु, पकुप्पानै	अरुगचनि, चिन्दिरिगै
Te. पुनर्नवा		गौडपोक, ओप्पुवकुल	पेड्डेलक्कि
Tu.	Mavi zambak, Mavi susan	Fufal ag, Arek hurma ag	
U. Bashkhira		Supari	Ilayachikallan
Ur.		पूगो, सुपारि, त्रिनोडुमो	स्थूलैला

S.	पृश्निपर्णी	प्रसारणी	प्राचीनामलक	प्रियङ्गु
A.		Bazraulkaras	Nabq hindi	
B.	संकरवटा	गन्धा, भाधुली	पानीयाला	प्रियङ्गु
Bi.				
Bu.			Naywed, Naywe	
C.	ओन्देलेडोले	हेसरिणे, कळुचोरि	किरिनेलि, गोरखि	तोडिलकार्थी
Cu.				
E.				
F.			Prunior malgache	
Guj.	पिठवण	प्रसारणवेल		
Ge.			Flalourtie	
H.	पिठवन	गन्धालि	पनियाला	प्रियङ्गु
I.			Pruno d' India	
L.	Uraria picta (Desv.)	Paederia foetida L.	Flacourtia cataphracta Roxb	Aglaia Roxburghiana (miq)
M.	पिठवण	प्रसारणी	ताम्बट, पान आवळा	गवला
Ma.	ओरिला	तालागिली	कच्चि वायुकडन्	चैम्पुलि, पुण्याव
P.			Talispatar	
Pu.	डेटरद ने			
Sinh.			रतंगवस्त्र	
Si.				
T.	चितारण्पालडे		सरळु	कणिक्कोम्बु
Te.		साविरेला	कूरगार्ची	एररन्दुग
Tu.			Acab ag	
U.		Gandhana	Tulispatar	
Ur.	हेश्वरोजेटा	गन्धाली	पानियोणल	प्रियोडो

प्रियाल			फल्गु
S.	प्रियाल	सुक्ष	फल्गु
A.	Habulsamnah		Tin
B.	प्रियाल		अजीर, डुसुर
Bi.			
Bu.	Lambo, Lamboben		Tiethie
C.	कोलेगेर, मुहके	बिलिवसरि, दोडुवसरि	अंजीर
Cu.	चारोली		फंगवल
E.			Goodnight flower creeper
F.			Fig tree
			Figuier Carique
Guj.	चारोली	पीपर	अंजीर
Ge.			Echter feigen- baum
H.	चार	पीपर	अंजीर
I.			Ficaja, Fico
L.	Buchannania latifolia (Roxb)	Ficus tsiela (Roxb)	Rivea ornata (chois) Ficus carica L.
M.	चारोली	पीपर	अंजीर
Ma.	काकमावु	चेल	शीमयत्ति
P.	Nakulekwajah		Anjir
Pu.	चिरोली, चिरांजी		फेगरी, फागु
Sinh.		एलातुग	
Si.			अंजीर
T.	चारे	कल्लिचि	चीमैयाहि
Te.	चारुमामिडि	पेडुजुम्बि	अंजूर, मजिमेदि
Tu.			Incir ag
U.	Chironji		Anjer
Ur.	चारो, प्रियालो	जोरि	पुष्पोष्पुन्यो

फेनिला

९०

बला

S	फेनिला	बकुल	बदरी	बला
A.	Ritah	Qishdah hindi	Unnab	
B.	बारासीटा	बकुल	बोगरी	बला
Bi.				
Bu.	Meavmesne-khati	Kaya, Khaya	Zi, Ziben	
Cu.	अंशुवा	पगडे	बेरो	हेतुनि
Cu.		मुरसल	बोर	बलमुवरो
E.	Soap nut	Indian medlar	Jujube	
F.	Savonnier, Rita Cavequi, Clengi		Jujubier, Gingeolier	
Guj.	अरीडा	बोलसरी	बोर	खरेटी, बलदाना
Ge.	Seifenbaum	Elengibaum	Jugabebaum	
H.	रिडा	मुलसरी	बेर	कंधी, बौला, बलदाना
I.	Sapotiglia	Elengi	Giuggiolo, Melo d india	
L.	Sapindus trifolius L	Mimusops elengi L.	Zizyphus jujuba (Lamk)	Sida cordifolia L.
M.	रीडा	बकुल	बोर	चिकुणा
Ma.	चवकाय, पुलिचि	इरणि	बदरम्, बोलम्	कादुरम्
P.	Bindake hindi		Kanar, Kunar	
Pu.		मौलसरी	बेर, बरी	खारेन्ट
Sinh.	तालै मरठा	मुनेमल	महादेवरा	हिनदोना
Si.			बेरजंगरी	बरियारा
T.	पुडचिकोट्टै, पुणलै	केचरम्	अडिशरम्, चिवगम्	नीलतुती
Te.	फेनिलमु	नेम्मि, पारिजातमु	गंगरेणु	चिरुबेडा
Tu.	Sabon ag	Koki ag	Unnab ag	
U.	Ritha	Molsari	Ber	
Ur.	मुमोजि	खीरि, बोकुलो	बोडोकोळि, बोडोरी	बिश्नोकोपारि

S.	विभीनक	विम्बी	विल्व	बीजक
A.	Balilag, Balilah	Kabar hindi	Bull, Qiththa el hind	Damulakhvain
B.	बहेरा	बीम्बु	बेल; विल्व	पीतसाल
Bi.				
Bu.	Bankha	Kenbung	Okshit, opeshit	
C.	तारे	तोंडेव'ल्ल	बिल्वपत्रे, मालूर	नेत्रहोत्रे
Cu.	बेहरा	बीलेडा	बीलीजो झाड	बीआ
E.	Bele'ic myro- ba'an	Scarlet fruited gourd	Bael tree	Indian kino tree
F.	Beleric myro- balan	Coccinie	Bel indien,	Kinodesindes
Guj.	बेहडां	टिंडेरां	बिली	बियो
Ge.	Myrobalanen- baum	Scharlachranke,	Bhelbaum	
H.	बहेडा	बंदुगी	बेल, सिरफल	बीया, विजयसार
I.	Mirobalano	Coccolaba Uvifera	Bella indiana	
L.	Terminalia belerica Roxb	Cephalandra Indica (Laud)	Aegle marmelos (Correa)	Pterocarpus marsupium (Roxb)
M.	बेडा	तोंडे	बेल	बिवडा
Ma.	ताजि, तुषम्	ग्वेल	कूवळम्, माविलायु	कण्ठकर, वज्र
P.	Balela, Balilah,	Kabaret hindi	Safarjalehindi	Khunesiah- washam
Pu.	बहेरा, बहीरा	घोल कन्दुरी	बील	
Sinh.	बुलु	कोत्राक	बेल्ली	गन्मलु
Si	बैरा	बंदुरी	बील	
T.	अकम, अम्बकट्टि	कोवै	अलुवीगम्, माविले	कुश'ब्र, तण्णिनि
Te	ताडि, तान्द्र	बिम्बिका	बिल्वम्, मालूरम्	पेड्डोगि, वेमिस
Tu.	Balilac	Kirmizi hind keberi	Hind ayva ag	
U.	Behera	Kundaru	Bel	Damulakhvain
Ur.	बहड		बेल, बीकले	पियाशाक

S.	बीजपूरक	बृहती	ब्राह्मी	भद्रमुत्ता
A.	Tuffabh mahi			Suad
B.	वरानीम्बु, विजौरा	व्याकुर, गुरकामाई	ब्राह्मी	मोथा, भद्रमुत्ता
Bi.				
Bu.	Shaukta kera			
C.	महाफल, रुचक	केम्पुगुळ, हेव्वगुळ	नीरुब्राह्मी	तुंगगडे
Cu.	विजौरा	बाडरीगणी	नेवरी	भद्रमोथ
E.	Adam's apple	Indian night-shade	Thyme leaved gratiola	Indian cyperus
F.	Cedratier, Cedrat			
Guj.	विजौरा	म्हेटीरिंगणी	ब्राह्मी	भद्रमोथ, नागरमोथ
Gz.	Echte zitrone			
H.	विजौरा	वरहण्टा, भद्रकटैया	ब्राह्मी	नागरमोथा
I.	Cedro			
L.	Citrus medica L.	Solanum indicum L.	Herpestis monniera (Benth)	Cyperus Tuberosus (Roth)
M.	महालुंग	डेरले	ब्राह्मी	मोथा, भद्रमोथ
Ma.	होलेंगम, मातल	चेरुचुण्ट, निलवल्लुतिन	ब्राह्मी, नीरुब्राह्मी	करिमुत्तन
P.	Ruranj	Badergawe-jangali		
Pu	विजौरी, निम्बु	कंडयारि		
Sinh.	सिद्रन्	तिव्वट्ट	लुनुविला	कालंदूर
Si.				
T.	चीडलै, कोम्मट्टिपाडलै	चिरुवल्लुडलै, कण्डाल	ब्राह्मी	कोरा
Te	लुङ्गमु	चळमुळुग	सांबाणि, चेडु	तुंगमुम्मे
Tu.	Agackavunu ag			
U.		Jangli bingan		
Ur.		बिहोनि, बोनो बिहोति		

भल्लातक		९३	भार्गी	
S.	भल्लातक	भय्य	भरद्वाजी	भार्गी
A.	Baladur		Abruma aghusta	
B.	भिला	चालता	उलटकंबल, ओलटकंबोल	वामनहाटी
Bi.				
Bu.	Chyalbeng, Khisi	Thibuta		Baikyo, Bebya
C.	नेह, केहवीज	वेडकणिग ने	मेलपुण्डीगिडा	गण्टुभारंगि, विरितेकि
Cu.	भिलामा	कमल	उलटकमल	भार्गीअरणी
E.	Marking nut		Devil's colton	
F.	Noix de marais	Selit, Dillenia elegante.	Abrome	
Guj.	भिलामु	करम्बल		भारंगी
Ge.	Tintinbaum	Rosenapfel	Abrome	
H.	भिलावा	चालता	उलटकम्बल, कुमल	भारंगी
I.	Semecarpo d'oriente	Dillenia	Abroma	
L.	Semecarpus anacardium L.	Dillenia indica L.	Abroma augusta L.	Clerodendron serratum (sprong)
M	बिच्चा	मोढे करमळ	ओलकतंबोल	भारंग
Ma.	चेकुर, चेरकोट	चलिट, वाळपुन		चेरुटेकु
P.	Biladur			
Pu.	भिलावा, मेला			
Sinh.	किरिबदुल	बापारा		केव्होण्डा
Si.				
T.	चेंगोट्टै, कालगम्	उवाट्टेकु, उगकाय	सिवपुत्तुति	अझारवल्ली, वादमडकि
Te	नलनीडि, तुम्मदममिडि	पेदळिंग, कळिंग		गण्टुभारंगि, पाणज
Tu.	Baladur ag	Dillenia	Abroma	
U.	Bhilanvana			Bharanji
Ur.	भोलातोली, भोळिआ	चालोटा	पिसाचो गोडै	चिण्ड, पनजुर

भूर्ज	९४	मञ्जिष्ठा
S	भूर्ज	भृङ्गराज
A.		Suweyd
B	भूर्जपत्र	केहूटी, केगुरिया
Bi.		वनमुद्रखेरी
Bu.		
C.		गरुग
Cu.	भोजपत्र	मडकी
E.		मठ
F.		Trailing Eclipta
Guj	भोजपत्र	Tapery beans, moth bean
Ge.		Eclipte droite
H.	भूर्जपत्र	भंगरो
I		मठ
L.	Betulu Bhojpatra (wall)	Aufrechte mehlblume
M.	भोजपत्र	भङ्गरा
Ma.		Eclipta
P.		Eclipta alba (Han)
Pu.	भूर्ज	Phaseolus aconitifolius (Jach)
Sinh.		मोठ
Si		मठ
T.		Adas, Mashe hindi
Te.	भूर्जपत्री	मोठ
Tu.		खुरि, मञ्जिठ
U.	Bhurja pattra	किकिरिन्दि
Ur.		टिक्
		कैकेली
		बुलकपिरै
		वनमुद्र, मिहुमुद्र
		मञ्जिष्ठा
		मोहर
		मञ्जिष्टी
		ताम्रवल्ली
		Kiazib paskalya-cic
		Bhangra
		केसरडा
		Majitha
		मञ्जिष्ठ

S.	मण्डूकपर्णी	मत्स्याख्यक	मदन	मद्यन्तिका
A.	Zharniba	Kawar el abid Luqmat el ehamal	Qurs el ghurab	Hhenna, cal qatab
B.	थोलकुरी		मदन, मैनफल	मेन्दी, मेहेदी
Bj.				
Bu.	Min Kuabin		Hsay thanpaya	Dan
C.	ओन्देलग	होनगोत्रे	मंगारे, अरेमायक	गोरण्टि
Cu.	ब्राह्मी	जरभाजी	मीडक	मेंदी
E.	Indian pennywort		Emetic nut	Camphire
F.	Bevilaque	Herb'd emballage	Randie, Jasmin fleuri	Henne, Henneh
Guj.	खडब्राह्मी	पाणीनी भाजी	मीडक	मेंदी
Ge.	Wassernabel	Garnelenkraut	Randie	Agyptischer hennastrauch
H.	खडब्राह्मी	मच्छेली	मैनफल	मेहदी.
I.			Randia	Alcanne, Cnue, Cipro
L.	Hydrocotyle asiatica L.	Alternanthera sessilis R. Br.	Randia dumetorum Lam.	Lawsonia alba Lam.
M.	ब्राह्मी	काचरी	गेळफल	मेंदी
Ma.	कोडागम्		करलिकाय, कार	मयिलांजी
P.	Sardetur-kastan		Juzulkuch	Hina
Pu.			मिडल, मिधल	मेहन्दी
Sinh	हिगोटुकोला	मोकुनुवजा	कुकुदमन	मरीतोन्वो
Si.			जुहुलमैन्डल	मेन्दी
T.	वळरी, ववस्सा		वौर, कडुडम्	मयिलैन्न्दी
Te.	बोकुडु		मांगार, मदनमु	गोरंटा, मैदा
Tu.		Gazel lokmasi	Randia	Kena ag, Hina ag
U.	Barhmi		Mainphal	Mehendi
sUr.			पोटुआ	मेहेन्दी

मधूक	१६	मसूर
S. मधूक	मरिच	मसूर
A.	Fulful aswad	
B. महुआ	गोल मोरिच	Mardaquush Adas
Bi.		मुद वुरेमुवमूर
Bu. Kansan	Nayukon	
C. दोड्डिप्पे, हिप्पे	मेणसु, मेणसिन काळु	
Cu. महुडा	मिरी	मसूर
		मुर्वी मसूर
E. Mahua tree	Black pepper	
F.	Poivrier Noir	Sweet margoram Lentil
Guj. महुडो	काळां मरी	Marjolaine a coquille Lintille
		मरवो मसूर
Gc.	Gemeiner pfeffer pepenero, Pevere	Echter marjoran Echte linse
H. महुवा	काली मिर्च	
I.		मरवा मसूर
		Majorana Lenticchia
L. Bassia latifolia (Roxb)	Piper nigrum L.	Origanum Lens esculenta (moench)
		majorana L.
M. मोहडा	मिरी	
Ma. इरिप्प, पुयुन	वेळजम्, डोलकम्	मरवा मसूर
P. Gulechakan	Pilpel	
Pu.	गोलमिरिचएन	Adas
Sinh	मिरिस्	मसूर, मौरी, मोही
Si.	गुलमिरी	
T. कट्टिडुप्पे, महुगम्	उचिरम्, वळ्ळियम्	मुर्वी मसूर
		मिसूरपुरपुर
Te. अडविश्रिप्प	मिरियाळु	मरुवमु मिसूरपप्पु
Tu	Siah biber	Mercankosk Mercimer
U. Mahuva	Kali mariach	
Ur. मा , मोहुक	मोरीचो	Marvakhusha Masur

महाश्रावणी	९७	मारिष	
S. महाश्रावणी	मांसी	मातुलुङ्ग	मारिष
A. Hhabaqbaq	Sunbul hindi	Laymun hindi	Bustau aluiz
B. गोरकमुन्ही	जटामांसी	महानिम्बु	वनस्पतनाटिआ
Bi.			
Bu.		Shanktones	
C. करण्डे	जटामांसी	चक्रोत	हरिवेसोपु
Cu. मुण्डेरी, गोरखवल	बालछड	चक्रोत्रा	भाजी
E. Indian globe thistle	Spikenard		Love-lies-bleeding
F. Boulette	Nard indien	Pamplemousse	Amarante tricolore
Guj. मुण्डी	जटामांसी	चक्रोत्रुं	अडवाड डामो
Ge. Duftende, Ballablume	Indische narde	Pompelmusorange	Fuchschwanz
H. गोरखमुण्डी	जटामांसी	सदाफल, चक्रोत्र	मर्सा, मरखा
I. Sfaeranto	Spignardi	Pompelmusa	Amaranto a trecolori
L. Sphaeranthus indicus L.	Nardostachys jatamansi (D. C.)	Citrus decumana (Murr)	Amaranthus gangeticus L.
M. मुण्डी	जटामांसी	पंपनस	माठ
Ma. सिरंगणी	जटामांसी	पंपरमासम्	
P. Kama-duriyus	Sunbueuttib	Chakutrah	Kishtah
Pu. मुण्डी, गुरुमुण्डी		चक्रोत्रा	
Sinh.	जटामांसी	जम्बुल, महमारम	सुदुताम्पाला
Si.	जटामांसी		
T. बोहकरण्डे	जटामांसी	पाम्बलिमासु	
Te. बेडासोरम्	जटामांसी	पाम्बलमासम	तेरकूर
Tu.	Sunbuli hindi	Hind limon ag	Sultan borgi
U. Kamdaryus	Balachada	Chakutrah	Lalsatg
Ur		पम्पलेमासो	

मालती	९८	मुकूलक	
S. मालती	माष	माषपर्णी	मुकूलक
A.	Mash		abulsavera kabar
B. मालती	माष	माषनी	
Bi.			
Bu.			
C. मालतिलता	उडु	काडुडु	मालती
Cu. मालनी	उडद	कीगणीयार	चिलगोसा
E.	Black gram		
F.	Haricot mungo		
Guj. मालती	अडद	वालियो वेलो	चिलगोसा
Ge.	Mungobohne.		
H. मालती	उडद, उरद, उडिद	माषपर्णी	टुकोवर
I.	Fagiolo a zigzag		
L. Aganosma caryophyllata G. Don	Phaseolus mungo L.	Teramnus labialis (sprang)	Pinus gerardiana (wall)
M. मालती	उडीद	रान उडीद	चिलगोसा
Ma. कयेरुखळी	चेरुपोयारा		
p.	Benumash		Chilgozah, sus
Pu.	माष		मालबोजा
Siuh.	उळुन्दुमाई		
Si.	माह, उरद		
T	पोनिप्पयारे	काडुअलंदु.	
Te. मालतीपालमळे	मिचुमुच		
Tu.	Angola fasulyasi		
U.	Mash		Chilgozah
Ur. मालेनि			

सुद्र	सुद्र	सुद्रपर्णी	सुद्रातक	सुद्रक
A.	Mashedamy		Khusy-uth-thalab	
B.	सुग	सुगनी	सालिबमिश्री	घण्टापारुल
Bl.				
Bu.	Pai, Painouk			Thits-welwe
C.	हेवर, उदु	काडुहेसर		बुला, गण्ट, मरगण्टे
Cu.	मग	मगी	सालम	नकही
E	Mung	Three lobed kidney bea	Salep	Mokha tree
F.	Haricot mungo			
Guj.	मग	अडवाड मगी	सालम	मरखो
Ge.	Rauhhaarige bohone			
H	सुंग	सुगनी	सालिबमिश्री	मोखा
I.				
L.	Phaseolus radiatus. L.	Phaseolus trilobus (Ait)	Eulophia campestris (wall)	Schrebera swietenoides (Roxb)
M.	मूग	रान मूग	सालम	मोरवा
Ma.				
P.	Mung		Sungmisri	
Pu.	सुग		सालिबमिश्री	
Sinh.	सुनर्म	विन्मे		
Si.	सुंग			
T.	पचै, पिह	बारीपावर		मगलिङ्गम्
Te.	पेचा, पेसह	पिह्पिपोसरा		बौडमुकटि
Tu.				
U.	Mung		Salabmisri	
Ur.	पालसुग			वेण्डिवा, वेण्डुली

सुस्ता	सुस्ता	मूलक	मूर्वा	मृगलिण्डिका
A.	Ziblet maiz, suqqayt	Fioyl fugel		
B.	मोथा, सुथा	मूला		
Bi.				
Bu.		Moula		Chinyok
C.	तुंगेगडे	मूलेगी	के रटिंगे	नेहिंगडे, सुषेकजे
Cu.	सूथा		मूर्वा	केकड
E.	Indian cyperus	Garden radish		
F.	Souchet rond	Navet rave		
Guj.	मोथ	मूला	मोरवेल	केकड
Ge.	Runde zyperwurz	Rettich		
H.	मोथा	मूली	चुरदार	सर्पट
I.	Cipero orientale, Padulina	Rafano		
L.	Cyperus rotundus L.	Raphanus sativus L.	Clematis triloba (Heyne)	Garuga pinnata (Roxb)
M.	मोथा	मुळा	मोरवेल	काकड, कुकड
Ma.	हरिमुत्तन	कनकपल, मुलंगी		कसवेरपु, करेयम्
P.	Muske zamin	Turkhmeturub		
Pu.		मूली, तारमोरा		कारूपद, सरोटा
Sinh	कालो दुरु	राबु		
Si.		मूरी	मरुवा	
T.	कोरा, कीरल	मुलंगी		एकैकारै, मलैयुडि
Te.	गण्डाला, मुस्तकमु	मुलंगी		कोण्डवेप, मरुग
Tu.	Topalak	Turp		विकोडु, मोहि
U.		Mulekebija		
Ur.				

S.	मृष्टक	मेषशृङ्गी	यमानी	यव
A.	Khardal aswad	Suwar el hind, Barkasht	Kammun hhabashi	Shair
B.	सहस्ररिश	अंतमोरा	जोवान्	जव्, जौ
Bi.				जोवारवर
Bu.		Khungiehe		Muyan
C.	पेडमुरि	काडुकलनार	ओमा	जवेगोधी
Cu.	राई	आंटेड	चोदारा	जो
E.	Mustard	Indian screw tree	Bishop's weed	Barley
F.	Moutarde noire, Senve noir	Helictere, Isore	Ammi, Sison	Orge commune
Guj.	राई	मरडाशींगी	अजमो	जव
Ge.	Senfsnuk hl, Senf	Isora helictere	Herrenkummel	Saatgerste, Gerste
H.	कालीराई, राई	मरोरफली	अजवाईन	जव, जौ
I.	Mostarda	Isora.	Ammi, Sisone	Orzo commune
L.	Brassica nigra L.	Helicteres isora L.	Carum copticum Benth&hk	Hordeum vulgare L.
M.	मोहरी	मुरुडशेंग	ओवा	जव
Ma.	कडुक	ईश्वरमुरि, कैयूना	ओमम्	
P.	Sarshaf	Kishtburkisht	Nankhah	Jao
Pu.	राई	मरोरफली		बूमा, जौ
Sinh.	गनव	झिमिआगाह	अरसमोदम्	
Sl.		वरकटी		
T.	कडुगु	वलम्बुरि	ओमम्	बारलियारिसि
Te.	अवड	कावञ्चि, उत्रासि	ओमामी	बारलिबीयम्
Tu.	Kara hardal	Barkast	Emmus, Misir anisonu	Arpa
U.	Rai	Marorphali	Ajwan	Jav
Ur.		मोडिमोडि, ओरोळ		

S.	यवासक	यष्टिमधु	यूथिका	रक्तचन्दन
A.	Aqul, Shawk el gimal	Shag		Sandalan Saudal ahbmar
B.	जवास्व	जष्टिमधु	जुई	लालचन्दन
Bi				
Bu.		Noekhiyn		Nasani, Sandakee
C.	बलितुरुचे	अतिमधुर	मल्लिगे, हुरिनवळि	केम्पुगन्ध, पत्राङ्ग
Cu.	जवास्व		जुई	रक्तचन्दन
E.	Camel thorn	Liquorice		Red sanders
F.	Alhagi des maures	Reglisse glabre		Sandal rouge
Guj.	जवासी	जेठीमध	जुई	रतांजली
Ge.	Mannna strauch	Echtes sussholz		Roter sandel- baum
H.	जवासा	मुलहृदि	जुही	रक्तचन्दन
I.	Manna di persia	Regolizia		Sandalo rosso
L.	Alhagi maurorum (Bak)	Glyeyrrhiza glabra L.	Jasminum auri- culatum Vahe	Pterocarpus Santalinus
M.	जवासा	ज्योष्टिमध	जुई	रक्तचन्दन
Ma.	कप्पटुम्प	अतिमधुरम्	बोलिडू	पत्राङ्गम्, रक्तचन्दनम्
P.	Kharebuz	Bikhemahak		Buckum
Pu.		मुलेटि, जटिमध्		चन्दनलाल
Sinh.		अतिमधुरम्		रुक्थ हन्दन
Si.	उण्डुरखर			
T.		अतिमधुरम्	डडिमै, मुल्लैकोडि	चन्दनचेङ्गै
Te.	गिरिकर्णिका	अतिमधुरम्	मोळतीगे, अडविमोळ	एतचन्दनम्
Tu.	Mann ayran	Megan koku		Kirmizi sandal ag
U.	Javasa, Athariyun			
Ur.			बोनोमोळिका, जुई	इन्द्रोचोन्दोनो

S.	रकनाल	राजादन	रास्ना	रुहा
B.	लालमीस्ता, पटवा	खीरखेजुर		बुरामन्डा
Bi.				
Bu.	Chinbaung			Kbyeepaung
C.	पुण्डीसोणु	बकुल	रास्मे	बदनिके
Cu.	भिंढी	रानजो झाड		
E.	Red sarrel Rosella		Indian groundsel	
F.				
Guj.		राण	रास्ना	बांदो
Ge.				
H	पटवा, लाल अंवारी	खिर्नी	रासना	बान्दा
I.				
L.	Hibiscus sabdariffa L.	Mimusops hexa- ndra (Roxb.)	Pluchea lanceolata Oliv.	Loranthus falcatus L.
M.	लालअंवारी	रांजण	रास्ना	बांडगुल
Ma.	पोलेची	पाल		इति
P.				
Pu.			रासना	अमुट, बांदा
Sinh.	राता बिलिचा	पाळ		
Si.	लालअंवारी		कुरासना	
T.	सिमैकासुह	बुक्किलम्, पालै		कामरिचम्
Te.	एट्टागोमगुरा	मंचिपाल, नम्मि		जिहू, बादानिक
Tu.				
U.		Khirani		
Ur.		रिब्यरी, राजोनो		ब्रिह्महोगो

रोहिणी		१०४	लक्ष्मणा
S. रोहिणी	रोहितक	रोहिष	लक्ष्मणा
A.		Khilal, Mamani	Tuffahh el maganin
B. रोहन,	तिक्तराज	गन्धवेना	
Bi.			
Bu.			
C. कलारो, सोम	मुकुमुतुग	वसनचुल	
Cu. रोहिणी		रोष	
E. Bastard cedar		Geranium grass	Maudrugora
F.		Citronnelle	Mandragore
Guj. रोण	रगतरोहिडो	रोहिषवास	
Ge.		Cameleshov	Echter alraun
H. रोहन	हरिनहर, रोहिणी	रुमावास	
I.		Griunco odorato, Squinante	Mandragora
L. Soymida febrifuga (Guss)	Amoora rohitaka (W. & A.)	Andropogon sehoenanthus (Mariud)	Atropa mandragora L.
M. रोहन	रोहितक	रोहिष	लक्ष्मणा
Ma.	चेम्		
P.			
Pu.		रानुष	
Sinh.			
Si.			
T. चोमदनम्, चेम्	कुरैल्लुवरम्, वनगुल	शुक्नारिप्पुल	
Te. चोमदानु सोमि	चोमदानु, रोहितक		
Tu.		Tibni, Mekke	Haciler otu
U. Rohau			
Ur. रोहान, कर्वी	प्लीहासत्र		

लवङ्ग		१०५	लाङ्गलिकी
S.	लवङ्ग	लवलीफल	लशुन
A.	Qurunfil		Thawn
B.	लौंग	हरिकुल	रसुन
Bi.			
Bu.		Thimbawzibyu	Kesumplin
C	लवङ्ग, देवकुसुम	किरिनेलि, अरनेलि	वेळळी
Cu.		रवटी आमरी	कुळ
E.	Clove tree	The Country	Garlic
F.	Giroflier	goosebery	
			Ail
Guj.	लवीङ्ग	कांकणां, हरफारेवडी	लसण
Go			Knoblauch
H	लौंग	हरफारेवडी	लसण
I.	Cariofilli, Garofano		Aglio
L.	Caryophyllus aromaticus L.	Phyllanthus distichus. (Muell)	Allium sativum L.
M.	लवङ्ग	रायआंवळा	लसूण
Ma.	करयाम्बु, लवङ्गम्	नेलिपुलि, अरिनेलि	वेळुली
P.			Sir
Pu.			पीयाझ
Sinh.	कराम्बु	रातानेली	सुडुलुनु
Si.			थुम
T.	करव, किराम्बु	चडागम्, अरनेलि	वेलेपुण्डु
Te.	लवङ्गम्	राचयुसिरिक	वेळलि, तेळगडा
Tu.	Bahar karaufil		Sarmusak, Sarmisak
U.		Harpharuri	Lehsun
Ur.	देवकुसुमो, लोवोङ्गो	नारोकोलि	Kanol
			पंचांगुलैया

लामज्जक	१०६	लोणिका
S. लामज्जक	लिकुच	लोटाक
A.		Bashmalah
B. कागंकुस	देफल्, मादार	Riglah, Hhurfah
Bi.		बरालोनीया
Bu.	Miauktot.	Mayabyit
C कारीलावन्चा	वाटेहुळि, एसुलुहुळि	लकोटे
Cu.		डुडागोराई
E.	Monkey gack	Loquat
F.		Bibassier du Japon
Guj. पीलोवाळो	लकुच	Pourpier, Pourcellaine
Ge.		डुणी
H. लामज्जक	बडदल	Japanische mispel
I.		लोगाट
L. Andropogon iwaranacussa Roxb.	Artocarpus Lokoocha	Pruno del Giappone
M. पिवळावाळा	लकूच	Eriobotrya Japonica, Lind
Ma.	लकुचम्	Portulaca oleracea. L.
P.		धोल
Pu. बूर	डाहोचो	कोरिचिरा
Sinh.	कौनगोन	Cholza
Si.		लोनक
T.	इलगुसम्, इरप्पाळ	इलकोट
Te.	नक्रेमु, कम्मरेगु	गेण्डाबोला
Tu.		लोक
U.	Barhal	Musmula, yeni dunya ag
Ur.	ज्यूटो	Lakhota
		Semiz otu
		Khurfah
		पुरुनीसाम

लोध	१०७	वज्रुल
S. लोध	वंश	वचा
A. Lutr, Armak	Khayzaran, Qana	Qasab edh dharirah
B. लोध	बांस	वच
Bi.		पानीनाम
Bu. Daukyat	Kyakatwa	Linhe
		Momaka
C. वाललोडुगिनामारा	विदिर, बम्बु	बजे
		निरुवज्जि, वडके
Cu. लोध	वंश	वेरवण्ड
E. Lodh tree	Spiny bamboo	Sweet flag
		Sallow
F. Lotour, Lotur	Bambou,	Calamus
	Bambous'er	
Guj. लोध, लोधर	बांस	षोडावज
Ge. Lotbaum	Bambusrohr	Echter-Kalmus
H. लोध	बांस	वच
		वेड, वैस
I	Bambu	Acoro aromatico
L. Symplocos	Bambusa	Acorus calamus L.
racemosa	arundinacea	Saliz tetrasperma
(Roxb)	(Willd)	Roxb.
M. लोध	बांबू	वेखण्ड
		वाळुज
Ma.	तेजनम्, वेणु	वशम्पा
		अत्रपल, निरुद्धि
P.	Nai	Agar Agreturki
Pu.	नल	वच, वारीबोज
		बधा
Sinh.	उना	वाडकाह
Si.		सफौदा, बित्ता
T.	अम्बल, कुलैमुंगिल्	वाशम्बु
		आरुप्पलै वज्जि
Te. लोडुग, सावरमु	वेदुरु, वोन्गु	वडज
		एतिपाल, कोण्डगनेरु
Tu. Kurfe ag.	Hazuran,	Egir otu, Azake egiri
Amerika cayi		
U. Lodapathani	Bansa	Bacha
		Bedmushk
Ur. लोधो	कोण्टाबांसो	वैसि, पाणिनालो

वट	वट	वत्सनाभ	वरक	वरुण
S.	Athab	Bish, Halhal	Dukhn	
A.	वर, बोट्	विस, वत्सनाविष	चीना	वरुण
Bi.				Kad at, Kadet
Bu.	Pyinyaung		चीना	
C.	आल, वट	वत्सनाभी	वरागु, सावे	नेत्रमूवेले, बिलपत्रि
Cu.	वडजो झाड	वचनाग		
E.	Banyan tree	Aconite	Millet	Three leaved Caper
F.	Figuier des Benains	Aconit d' inde	Panic millet	Crate'vier
Guj.	वडलो	वडनाग	चीनो	वायवरणो
Ge.	Banienan Feigenbaum	Indische akonit knollen	Echte hirse	Krateva, Tapiabaum
H.	वरगद	वचनाग, सिंग्याविष	चेना, चीन	वरना
I.	Fico dei Baniani	Aconito d' india	Panico' miglio	
L.	Ficus bengale- nsis L.	Aconitum ferox (Wall)	Panicum miliacum. L.	Crataeva religiosa (Forst)
M.	वड	वचनाग	वरी	वायवरणा
Ma.	पेराल वटम्	वत्सनाभी		निरविल, वरुण
P.	Darakhteresha	Bishnag, Zher	Arzan	
Pu.	वरगद		सालन, सलर, चीना	वरन, वरनही
Sinh.	महानुग	वचनाभी	मेनैरी	लुनुवरना
Si.	बुर		चोड	
T.	पुडवम्	वशनावी	वरागु	इनेविलै, कूविलम्
Te.	विटपि, पेडुमत्ती, वाटी	वसनाभी	वरगलु	बिलवरम, मारेडु
Tu.	Banian ag	Bildirein otu	Karacadari	
U.	Bargoda			Barna
Ur.	बेरो, बोरो			रिडोगो

S.	वाताम	वार्ताक	वालक	वासा
A.	Lawz	Badhingau		Adhatudah
B	विलाति, वादाम	वारताकु, बैंगुन	वाला, गन्धवाला	वसावा
Bi				
Bu.	Badan	Khayan		
C.	वादामि	बदने	मुडिवाळा	आडुसोगे, अड्सले
Cu.	बदाम		काळो वाळो	घ्रावी, अरडूसी
E.	Almond tree	Brinjal	Fragrant slicky mallow	Malabar nut
F.	Amaudiær	Melongene	pavoniaodorante	Noyer de malabar
Guj.	बदाम	वंतीक, रीगणां		अरडूसी
Ge.	Echte mandel	Eierfrucht		Malabaris chenuss
H.	बदाम	बैंगण, भण्टा	सुगन्धवाला	अरुसा
I.	Mandorlo	Melanzana		Justicia arbore- scente
L.	Prunus amy gdalus Stokes	Solanum melongena L.	Pavonia odorata (willd)	Adhatoda vasica (Nees)
M	बदाम	वांगी	काळावाळा	अडुळसा
Ma.	बदाम	कट्टिरि, वळुत्तन	कुरुण्टोट्टि	अट्टुलोटकम्
P.	Badam	Badanjan.		Bansa
Pu.	बदम्	बैंगन		भेकर
Siuh	रत्तमोटम्बा	वाम्बातु		अगलदरा
Si		वांगन		
T.	वादुमै	मुकुकट्टारि, वाङ्गम्	आविबट्टम्, पेरामुदि	आडदोडी, वाचै
Te.	बादाममु	वङ्काय, निडुपुवङ्गम्	चिट्टिवेण्ड, एत्तकूटि	अडुसरमु
Tu.	Bodem ag	Bedinean Patlican		Malabar cevig ag
U.	Badamshirm	Baingan		Arusa
Ur.	बादामो	बैङ्गोना		वासोङ्गो, रोड्डुमुलि

S.	वास्तुक	विकङ्कत	चिडङ्ग	विषाणिका
A.	Fisael kilab		Kabuli, Biring	
B.	बाधुसाग	वैचीगाल	भाईवीरगा, बीरंगा	छागलवान्ति
Bi				
Bu.				
C.	चक्रवर्ती	मलेगु, तण्डूज	वायुविलङ्ग, विडंग	वेलिहत्ति
Cu.	चरल	वीगो	बावडंग	दुधरी आल
E.	White goose foot		Embelia	
F.	Anserine blanche		Ribelier	
Guj.	चील, बथवो	विकळो	बावडींग	नागलादुधेकी
Ge.	Weisser ganscfuss		Embelie	
H.	बथुआ	वैकल	बावरंग, बवेरंग	उत्रण
I.	chenopodio bianco		Embelia	
L.	Chenopodium album L.	Gymnosporia montana (Benth)	Embelia ribes Burn	Dœmia extensa (R. Br.)
M.	चाकवत	वेहेकळ	बावडिंग	उतरण
Ma.			विशालम्, वायविलङ्कम्	वेलिपरुत्ति
P.	Khurfa		Birangekabali	
Pu.	बथुआ	किंगरो	बाज्रग	त्रोत्
Sinh			वेलाम्बिल्ला	
Si.	झील			खर्यल
T.	पारुपुकिरे	कडाळि, बालुलुवै	कुट्टुकोडि, वेळल्	उत्तमानि
Te.	पप्पुकरा	गेचडिंग, पेद्दन्त	विडङ्गु	गुरुति
Tu.	Ak pazi		Biring, Kabuli	
U.			Bavrang	
Ur.		गोमोंकोसा	बिडोंगो	युग्मफलिका

S.	वृक्षामल	वृश्चिकाली	वेतस	शङ्खपुष्पी
A.			Qassab draku	
B.		विचटि	वेत	
Bi.				
Bu.				
C.	मुर्गिनिहुळि, तित्तिडिक	दूलगोण्ड	हेब्बे, नागवेट्ट	विष्णुकान्ति
Cu.	कोकम	खाजवल	वेत	
E.	Wild mangosteen		Rattan cane	
F.			Rotang, Rotin	
Guj.	कोकम	खाजवणी	नेतर	शङ्खावली
Ge.			Rotany,	
H.	कोकम	बईटा	बैत	इयामकान्ता
I.			Finocchio d' india	
L.	Garcinia indica (chois)	Tragia involucrata Lin	Calamus rotang L	Evolvulus alsinoides L.
M.	कोकम	खाजकोलती	वेत	सांखवेल
Ma.	पुनंपुळि	चेरुकोडिथुवा	चूरल्, पुरम्पु	विष्णुकान्ति
P.				
Pu.				शङ्खपुष्पी
Sinh.		वेल्कहम्बिलिय	वेवेल	विष्णुकान्ता
Si.				
T.	मुरगल	कजोरि	सुवेदम्, सडी	विष्णुकान्ति
Te.		दूलगोण्ड	वेट्टमु, प्रब्विलि	विष्णुकान्ता
Tu.			Benekli hind	
U.			kamisi	
Ur		बिल्लुआटि	बेटो	

S	शङ्खिनी	शण	शतकुसुमा	शतावरी
A.		Qinnibel krotolarya	Sadhabe l barr चमेल	Shaqaquul
B.		शण, सन	सुडपा, शुल्का	शतमूली
Bi.				
Bu.		paikpiven	Samyeit	Kanyomi
C.		सणवु	सच्चसिगे	आषाढि, हलवुमककवडि
Cu.	कुतीमुमा			
E.		Indian hemp	Dill	Asparagus
F.		Chanvri de Bengale	Aneth, Fenouil batard	
Guj.	आंखकूटामणी	सण	सुवा	शतावरी
Ge.		Bengalischer hanf	Gartendill, Dill	
H.		सन	सोया	शतावर
I.		Nacchera del Bengala	Anetsodoroso, Ancto	
L.	Ctenolepis cerasiformis H K. F. D.	Crotalaria juncea L.	Peucedanum graveo lens (Benth)	Asparagns racemosus
M.		ताग	शेषु	शतावरी
Ma.		पुळिवणि, सन्नम्	चतुकुप्पा	चटवालि, सटवालि
P.		San	shol	shaqaqul
Pu.			सोया	सतावर
Sinh.		हौमा	सयकुप्पे	हसावरी
Si.		तागसन, सिनि	सायाकुप्पाई	तिलोरा
T.		कुट्टिरम्, वकुन्नार	शतकुपि	चाट्टावारि, मिगुंडवानम्
Te.		गिलिष्ठु, चुनुमु	सोंप	चलगड्ड, पीचर
Tu.		Gunes Keneviri	Durang otu, Tere otu	
U.			Soya	Satavara
Ur.		सोणो, चोणि		छोतरु

शमी	शमी	शलकी	शाक	शाल
S.	शमी			
A.	Ghaf	Luban	Addulb el hindi	Kaikhahr
B.	शमी, सोमी	कुनडुर, सलै	सेगुन	सखेर, शाल
Bi.				
Bu.		Bringiloban	Kyum, Kywon	Enkhyen
C.	बजि	सांत्राणि, नायिबेल	तेग, सागुवानि	अधु
Cu.		सलियागुगुल	साग	शाल
E.			Teak	Sal tree
F.	Proscope		Teck. Tek	
Guj.	शमी, खीजडो	सलै	साग	शाल
Ge.	Ahrenscheffe, Prosopis		Teakbaum, Indische eiche	
H.	शमी	सालई	सागोन	साल, साखु
I.	Prosopis		Querce delle indie orientale, Tek	
L.	Prosopis spicigera L.	Boswellia serrata (Roxb.)	Tectona grandis L.	Shorea robusta (Gaertn.)
M.	सौदंड	सालई	सागवान	राळवृक्ष
Ma.	परम्पु, बजि	पालङ्कम्	तेक	मरामारम्
P.		Kundur	Saj, sal	Lalemohari
Pu.	जन्ड, जम्ही	साल्ही	सागून, सागवान्	साल, सेरल
Sinh.		कुन्डिकून	तेका	दम्मल
Si.	कन्दि		लोहेर	
T.	कुलिसम्, तमलि	सुरेड्डम्	कालिन्दी, तेक्कु	शालम्
Te.	प्रियदर्शिनि	धूपमु, अंडुग	तेकु	सालुव
Tu.			Sac ag, Tek ag	
U.		Kundur, Lobana	Sagum	Ral
Ur.	खोदिगे, सोमि	लोबान्	सागुनी	सालो

शालिपर्णी

११४

शिशप

S.	शालिपर्णी	शालेय	शालमली	शिशप
A.	Matan, Arqis	Shamar, Shumarah	Bambaks	Sasam, Sissu
B.	शालपानी	मौरी, पानमुहोरी	रको सीमुल, तुला	शिस, सिस
Bi.				
Bu.			Dsdu, Lapanbin	
C.	मुरेलेहोत्रे	बडीसोपु	वरग, इदि, सौरी	अगर, सिसपे
Cu.	शालवण	वरियाली		
E.	Tick trefoil	Fennel	Red silk cotton tree	Sissoo
F.	Desmodie	Fenonil aneth doux	Bombax, Fromager	Ebenier Jaune
Guj.	शालवण	वरियालि	शिमलो	सीसम
Ge.	Bundelhulse	Echter fenchel	Seindenbaum--wollbaum	Sissoobaum
H.	शालपान, शालवण	सौफ	सेमल	शीसम, सिसु
I.	Desmodio	Finocchio	Bombace, Bambagia	Ebanogiallo, Sissu
L.	Desmodium gangeticum D.C.	Foeniculum vulgare Goertn	Bombax malabaricum (D.C.)	Dalbergia sissoo (Roxb)
M.	शालवण	बडीशेप	लालसांवर	शिसव
Ma.	पुढटि		उन्नमुरिक्कु, पुरीण	इरुविल्
P.		Badiyan		
Pu.	शालपुर्ही			नेलकार, शिशे
Siuh.			कडुइम्बुल	
Si.				सिस्सु
T.	पुढाडि	सोहीकिरै	मुल्लिलावु, पुळै	सिसु, यट्टे गेट्टे
Te.	गीतनारम, कोलाकुपोर्ने	पेडाजि, लङ्करामु	कोण्डवूरण, शालमलि	सिरसु, सिसप
Tu.	Gene yulafi	Rezene Raz yane	Bombaks	Dalbercia sisu a
U.	Shalwan	Sonf		Shisham
Ur.	शालोपोर्नी		शालमलि, सिमुळी, मोचोरोसो	सिसु

शुद्ध

११५

शूकरी

S.	शिशु	शिरिष	शुण्ठी	शूकरी
A	Al ban, yasar	Labakh, Daqn elbasha	Zangabil	
B.	साजिना, मुजुना	शिरिष, सिरिस	आदा	वराहिकन्द
Bi				
Bu.	Dantha lone	kokko	Khyensing	Pankhade
C.	नुग्गे, मेचक, गुग्गल	वागे, होम्वागे	हसिशुण्ठि, अल	
Cu.				
E.	Drum stick tree		Ginger	
F.	Moriuge aptere	Bois noir, Lebbek	Gingembre	
Guj	सरगवो	सरसवो	सूठ	
Ge.	Behenbaum	Siris acacia	Ingwer, Gingiber	
H	सैजना, सौजना	शिरिष	अद्रक	वाराहीकन्द
I.	Noce di behen	Lebbek	Zerzero, zenzevero	
L.	Moringa ptery- gospermu (Gaertn)	Albizzia lebbeck (Bem'h)	Zingiber officinale (Rose)	Tacca pinnatifida Forsh
M.	शेवगा	शिरिस	सूठ, आले	देवकांदा, केन
Ma.	मुरिण्ण, शिशु	काटुवाक, नेन्मानि	तीक्ष्णोत्तम, चिचिवेर	चेन
P.		Darakhtej- akheria	Zangabil	
Pu.	साजना		आदा, अद्रक	
Sinh.	मुरङ्गा	भारा	इङ्गुर	
Si.	खजोरा	किरुछ, सिरिस		
T.	मुलिगै, कायुक्कीरै	अडुक्वागै, लडुवागै	अलमु, सिंगिवेरम	करचुनै
Te.	मुलिगे, शीतवृक्षमु	दिरिसनमु, वपीतनमु	सुण्ठी, अलमु	चण्डकन्द
Tu.	Ben ag. Surkun ag	Labak	Zencefil, Zencebil	
U.	Sabajna	Darash		
Ur.	मुनिका, सोजिना	सिरिषो, तिन्या	आर्द्रोको, ओडा	

S.	शृङ्गाटक	शैलेयक	शैवल	शृङ्गाटक
A.				Mukhatah, Dabq
B.	पानिफल		शेओला	बहुवार, बोहरी
Bi.				
Bu.				Thanat
C.		कल्लुह	अन्तरगंगे, नीराता	बाहुचक्रे, हाडिगे
Cu.				
E.	Shingara nut	Rockmoss	Eel grass	Sebesten's plum
F.	Macre	Parmetia desmura	Valisnerie spirale	Sebestier, Arbre aux- sebestes
Guj.	शिगोडा	पत्थरफूल	शेवाल	गुंदो
Ge.	Gemeine wassernass	Wandschild- flechte	Sumpfsehraube	Sebestenbaum
H.	सिंधाडा	सिलावक, पत्थरकाफूल	जल्लील, सियाल् काई	भोकर, गोंदी
I.			Valisneria	Sebesto mixa
L.	Trapa bispinosa Roxb.	Permelia parlala Eshe	Vallisneria spiralis L.	Cordia myxa (Roxb)
M.	शिगाडा	दगडफूल	शेवाळ	भोकर
Ma.	करिपोलम्		चण्टि	विरियशम्, काटि
P.		Dowalah		Sapistan
Pu.	सिंधारा	चाल्चालिरा		लस्वाग
Sinh.	इक्विलिया			लोड, लोटु
Si.			शेवर	लेसुरी
T.	सिंधारा	कालापु		विरिखु, नरविळि, सेड
Te.	कुल्याकम्	राथपु	पंचदुष	चिनबोटुकु, नक्कर
Tu.			Valisneria	Sebestan ag
U.	Singhara	Habakkarmani		Lasora
Ur.				आमोमेटो, गोंदी

S.	सप्तपर्ण	समझा	सरल	सर्वप
A.	Allstonyah	Mustah hiyah		
B.	चट्टान्, छतिअन्	लज्जावत, लाजाक	सरलकाष्ठ	कालिसरसान, शुर्शी
Bi.				
Bu.	Lettok	Htekayung		Amemniyenzi
C.	एळेवेढाळे, जन्त्रदाळे	मुडुगुदावरे, लज्जा	बर्हि	बिळिसासिवे
Cu.				सुराह
E.	Dita	Sensitive plant	Three leaved pine	
F.	Dita, Echite	Mimose		Chou Chompetre
Guj.	सातविण	रीसामणी	सरल	सरसब
Ge.	Schulholz baum	Sinnplanze		Feldkohl
H.	छातिवान्, सात्विन्	लाजवन्ती	चील, चीर	सरसों
I.	Alstonia	Erba mimosa		Cavolo campestre, Colza
L.	Alstonia scholaris R.B.R.	Mimosa pudica L.	Pinus Longifolia, Roxb.	Brassica campestris L.
M.	सातविण	लाजाक	देवधूप	शिरशी
Ma.	एलिलम्पाल, मुक्कपाळ	तिंदारमनि, तोडावाटि	चरळम्, श्रीवासम्	वेळ, काडुगु
P.				Sipanianesiyah
pu.		लाजवन्ती	चीर	
Sinh.	रुकडाना			कलुआब्बे
Si.				
T.	एलिळैप्पालै, वडिरासि	समंगै, तोडात्वाडि	सिमैदेवपारि	करुप्पुक्कडु
Te.	एडाकुलरति, पालगरुड	पेद्दिन्द्रकण्टि	सरळ	नल्लावळु
Tu.	Dala ag	Kusen fidane		Ova lahanasi
U.		Lajjalu		
Ur.			सोरोळोकाढो	गंगातोरिया

S.	सातला	सारिवा	सिम्बितिकाफल	सुधा
A.		Ushbah hindi, Zayyan	Tuffahh	
B.	वनरीडा	अनन्तमूल	सेव	हिज्डीना, मन्सासिज
Bi.		अनन्तमूल		
Bu.	Ken bwon. Suboke			Shasaung
C.	शीगेबलि, मण्डशीगे	सुगन्धिवेरु, नापदवेरु	सेबु	एलेगली
Cu.				थुर
E.		Indian sarsaparilla	Apple	
F.		Salsepareille del' inde	Pommier, Egrasseau	
Guj.	चीकाकाई	कपुरीमधुरी, उपलसरी	सफरजन	थोर
Ge.		Halbfaden, Indische sarsaparilla	Echter appel baum	
H.	कोची	हिंदी सालसा	सेव	सिज, थोहर
I.		Salsapariglia d' india	Pomo, Melo	
L.	Acacia concinna D.C	Hemidesmus indicus Br	Pyrus malus. L.	Euphorbia nerifolia I
M.	शिकेकाई	उपलसरी	सफरचन्द	निवडुंग
Ma.	शीनिकाय, ईना	नजारि, पारवळि		कली
P.		Aushbahehindi	Scb, Sef, Sir. Sib	
Pu.			चो, चूझ, खाजु	गाङ्गिचु
Sinh.		इरिभुसु		
Si.			सुफ	निवडुंग
T.	सीयकाय	अरकभू, पोगोंडि		कली
Te.	चीकायी, सीकाय	सुगन्धिपाल		आकुजेमुड
Tu.		Hiud saparnasi	Elma ag	
U.		Aushba hemaghrabi		Zakum
Ur.		ओनोन्तोमुलो, डिदसुकि		सिजु

S.	सुनिषण्णक	सुरसा	सैरेय	सोमराजी
A.				
B.	शुशुनिशाक	तुळसी	कांटाजाती	वावची
Bi.				
Bu.		Lun	Leithaywe	
C.		श्रीतुळसी	मुळुगोरण्टे	वावन्तीगिड
Cu.		तुळसी	कांटा असेरीओ	वावंची
E.	Marsilia	Holy basil		
F.				
Guj.	लांपडी	तुळसी	कांटा शेळीओ	वावंची
Ge.				
H.	चौपतिया	तुळसी	कटसरैया, वज्रदन्ती	वावंची, वावची
I.				
L.	Marsilia quadrifolia (Figare)	Ocimum sanctum L.	Barleria prionitis L.	Psoralea corylifolia L.
M.	कुरडु	तुळस	कोरंटी	वावची
Ma.		सुरसम्, तुळसि	चेमुळि	
P.				Waghehi
Pu.		तुळसी, बनतुळसी		वावंची
Sinh.		मदुरुतल	कटुकुरण्डु	बोडी
Si.				
T.		अलांगै, सुरसम्	कुरुण्चि, कुडान्	करपोकरीशी
Te.		नल्लतुलसि	कोण्डगोळि	करबोमि
Tu.				
U.				Babechi
Ur.			दासोकोराण्टि	वाकुची

S.	स्थौणैयक	स्पृका	हंसपादी	हपुषा
A.		Iklil el malek an nafal	Quasab	Arar, Sarru gabt
B.	घेण्ड, भाण्ड	बौपीरिड	गोयलेळाटा, कालीझांट	हपुषा
Bi.				
Bu.	Bugiphyn			
C.	वसवनपाद, इवने		नवलाद	नीरुहवे
Cu			कारायडो	
E.		Melilot	Maiden hair	Juniper
F.		Mililot, Couronneroyale		Genievre
Guj.			हंसराज	
Ge.		Echtersteinklee, Melillotenklee		Gemeiner, Wacholder
H.	थुनेर	अस्पुर्क	हंसपदी, कालीझांप	हाउवेर
I.		Meliloto, Vetturina		Jinopronano. G. nero
L.	Clerodendron- infortunatum L.	Melilotus officinalis Lam.	Adiantum lunulatum Burn	Juniperus Communis L.
M.	भाण्डीर	अखिलामुलखा, नखला	घोडखुरी, हंसपदी	हाउवेर
Ma.	पेरुवेळम्, पेरुकु			
P.		Aklilulmalak, Zirir		
Pu.	कालीवसुटि			बेटार धूप, गैषुक्
Sinh.	गास्पिना			
Si.				
T.	कहकणिण, पेरुगिलै			
Te.	चिरम्बुसि, गुरुज			
Tu.		Muflun, Iklil il melik		Ardic ag, Ars ag
U.		Aspurk		Abahal, Saru
Ur.	बोण्डीरी			

S.	हारिद्रा	हरीतकी	हरेणु	हस्तिदन्ती
A.	Aqid hindi, Kurkum	Shagar, Shiir hindi	Bisillah, Bizillah	
B.	हलिद, पित्रास	हरीतकी	मटर	बरागाच
Bi.				
Bu.	Hsan wen, Tanun	Pangah	Pai	Theyin
C.	अरिशिना	अकले, हरडे	बाटगडले	
Cu.				
E.	Turmeric	Chebolic myrobalan	Pea	
F.	Curcuma, Safrandes indes	Myrobalan Chebula	Petit pois, Pois Vert	
Guj.	हळदर	हरडे	वटाणा	
Ge	Gilburir zei	Rispiger, Myrobalan enbaum	Saaterbse, Erbsen	
H.	हल्दी	हर	मटर	
I.	Curcuma Lunga	Mirobalano nero	Pisollo Coltivato	
L.	Cureuma longa Roxb.	Trminalia chebula, Retz	Pisum Stivum L.	Croton oblongifolius Roxb.
M.	हळद	हरडा	वाट्याणा पट्टणि	धणसर
Ma.	मज्जाल, मरिनालु	कटुक, कायस्थ		
P.	Darzardi			
Pu.	हळदर	हलेल, हरार	मटर	
Sinh	कहा	आलु, अरलु	रतगोरडिया	
Si.		हर	लारकण	
T.	मज्जल	आमागोल, कडु	पट्टनि	मिळ्गुनारि
Te.	पम्पी, पालुपु	करकाय, नळकरक	गुण्डुसानिघेळु	भूताड्डुशमु
Tu.	Kurkum,	Kabuli halile	Bizelya fidani	
U.	Halodi	Hae jarad		
Ur.		होरिड		

S.	हारिद्र	हिङ्गु	हिङ्गुपर्णी
A.		Angudar, Shag abu kabir	
B.	केलीकदम्ब		
Bi.			
Bu.	Hnaubeng		
C.	अरशिनटिगे, आणवु		डिकामलि, बिके
Cu.			
E.		Asafoetida	White emetic nut
F.		Assafoetida	
Guj.	हलदरवो	हिङ्ग	डिकामारी
Ge.		Asandisteck en- kvaut	
H.	हलङ्ग	हिङ्ग, हिमा	डिकामालि
I.		Assafetida	
L.	Adina cordifolia Benth & k	Ferula asafoetida L.	Gardenia lucida Roxb.
M.	हेइ	हिङ्ग	डिकेमाली
Ma.	कटम्प, पीटम्पु		
P.		Angadana	
Pu.			
Sinh.	कोलोङ्ग		
Si.		वधायनी	
T.	कदम्बै	पेरुंगायम्	कंबिक तिक्कामलि
Te.	दाडुग		एरुविकि, तल्लमंग
Tu.		Slytan boku, Hiltit	
U.		Hing, Anjadana	
Ur.	होलोण्डो		

चरकसंहितागतोदभिज्जद्रव्याणां स्थानाध्यायश्लोकोद्धेखः *

Reference to the Section, Chapter and Verse of the Plant Substances
in the Caraka Samhita

अंशुमती [सु. अ.]-चि. २८-९६; २९-८०.	वि. ८-१४३, १५१; इ. २-१३; चि. १-१ ४८,
अक्ष [सु. अ.]-चि. १२-३२,	१ ५८, १ ६३, २ १२; २-३ २८; ३-२५३,
अक्षत-सू. ८-२८; वि. ८-९, ११; शा. ८-३५;	२६७, २६९; ६-२८, ३९, ५०; १२-६५, ७०; १५-१४८;
चि. १४-५०.	१७-१२३; २४-१३३; २५-९१; २६-१५९, १८२,
अक्षि(क्ष)पीड (क.)-चि. २३-२१५, २१६; क. ११-३.	१८८, २१०; २७-४२; २८-१५०, १६८, १७९;
अक्षीव [सु.]-सू. ४-११ १५; चि. ३-२६७.	२९-९२, १०७; ३०-३२५; क. १-२३;
अक्षोड (ट) [अ.]-सू. १३-१०; २६-८४;	सि. १२-१९ ३.
२७-१५७ चि. ११-३७; २६-१७१; २९-६६, ९९.	अग्नि [सु. अ.] चि. २६-२०; सि. ४-२१. ७-६३.
अगुरु [सु. अ.]-सू. ३-२८; ४-१६ ३७;	अग्निमथ [सु. अ.]-सू. २-११, ४-१३ २६;
१७ ४२; ५-२१, २७, ६३; ६-१६, १७, २५; २६-४९;	१७ ४२; २१-२४. चि. १-१ ४३, १ ६२;
	३-२६७; ६-२८; १३-१७०; १४-४५; २७-५७;
	सि. १०-१९, ३०.

* ग्रन्थस्थानाध्यायसंक्षिप्तसंज्ञानां विवरणम् ।

Explanation of the Marks of Reference.

[सु.] सुश्रुतसंहितायामस्ति ।

Refers to the Suśruta Samhitā

[अ.] अष्टाङ्गहृदयेऽस्ति ।

.. .. Aṣṭaṅgahr̥daya

; अस्माच्चिह्नादनन्तरमध्यायस्याङ्कोऽस्ति ।

This mark is followed by the number
of the chapter.

— अस्माच्चिह्नादनन्तरं श्लोकस्याङ्कोऽस्ति ।

This mark is followed by the number
of the Verse.

सू. चरकसंहितायां सूत्रस्थानम् ।

Refers to Sūtrasthāna in the Caraka
Samhita

नि.	..	निदानस्थानम् ।
वि.	,	विमानस्थानम् ।
शा.	..	शरीरस्थानम् ।
इ.	..	इन्द्रियस्थानम् ।
चि.	..	चिकित्सास्थानम् ।
क.	..	कल्पस्थानम् ।
सि.	..	सिद्धिस्थानम् ।

..	..	Nidānasthāna	..
..	..	Vimānasthāna	..
..	..	Śarīrasthāna	..
..	..	Indriyasthāna	..
..	..	Cikitsasthāna	..
..	..	Kalpasthāna	..
..	..	Siddhisthāna	..

अग्निमुखी-सू. ४-९ | ४.

अध्यवन्दन-वि. ६-१७.

अङ्गलोद्घ-सू. २७-११७.

अङ्गोटः-सू. २७-१५९.

अङ्गोल [सु. अ.]-वि. २३-२४४.

अजकर्ण [सु.]-वि. ८-१४४.

अजगन्धा [सु. अ.]-सू. १-७८; २-४;
४-१७ | ४५; २७-१७३; वि. ८-१३६; चि. २-२९९;
५-७०, ७९; १३-१२६; १८-१४६; २७-४३;
क. ७-२२, ५४; ११-१३, १७; १२-१२, ३३, ३५;

अजडाफल-वि. २-२ | १८, ४ | १५, ४ | ३१.

अजमोद [अ.]-वि. ३-२६७.

अजमोदक-सू. २३-१८.

अजमोदा [सु. अ.]-सू. ४-९ | ६, १७ | ४५;
२५-४९; वि. ८-१४२, १५१; चि. ५-७९, ८७;
११-८८; १२-४३; १४-७३; १५-९६, १९०; ३०-५५;
क. ७-४१, ५२; सि. ४-१५.

अजशृङ्गी [सु. अ.]-वि. ८-१३६; चि. १-४ | ७;
३०-२७३; क. ११-१३, १७; १२-११, ३३.

अजा [सु.]-वि. १-४ | ७.

अजाजी [सु. अ.]-सू. २-४; ४-१७ | ४५;
२३-२०; २७-३०९; वि. ८-१५१; चि. ५-६९, ७१,
८०, ८७; ८-१४२; ११-७४, ८६, ८८; १२-४१,
५५, ६०; १३-१०३, १०५; १४-६३, ६८, ७२, ८९;
१५-८८, १०२, ११३; १७-१०१; १८-७७, १७३;
१९-४४, १०७; २३-७८, २३१; २४-१२१, १७७,
१८१, १८३; २६-२२, ८५, १३८, २१६, २१७,
२१९; ३०-५४; क. ७-४०, ५८; सि. ८-४२.

अजन [सु. अ.]-वि. ६-३०; ७-१७१; २२-४३;
सि. ६-४९; ७-५७.

अजनाभक-वि. २३-१२.

अणु [सु.]-सू. २७-१७.

अतसी [सु. अ.]-सू. ३-१८; १३-१०; नि. ५-६;
वि. ७-२६; शा. ८-३४, ४७, ६१; चि. ५-१४१;
६-०२; ८-१७६; २५-५१; क. ११-११; सि. ४-५.

अतिगुहा [सु. अ.]-वि. २३-२१३.

अतिच्छन्ना [सु. अ.]-वि. ८-१३९; चि. १-४ | ६;
९-४६.

अतिवला [सु. अ.]-सू. ४-१० | ७; वि. ८-१३९.
शा. ८-२४; चि. ३-२६७, २८-१५९, २९-५६, ६२.
सि. ३-३९, १२-१६ | ५, १६ | ६, १६ | ९.

अतिरसा-सू. ४-१० | ७, १८ | ५०.

अतिविषा [सु. अ.]-सू. २-२२; ४-९ | ३,
११ | १२; २३-१९; २५-४०. वि. ८-१४३, १५१;
चि. ३-२०४, २१९; ६-३८, ४२; ७-६८, १३२;
११-१६; १२-४४; १३-१५९; १४-१८७, २३०,
२३६; १५-९८, ९९, १०१, १०५, १२९, १३४,
१३८, १६५, १७३, १८६; १६-६१, १२२; १९-५१,
१०५, १०८; २३-१९७; २६-२१, ९७, १०१, २०१;
२७-३५, ३६; २८-१५१, १६८; ३०-९१;
सि. ४-१४; ८-१९.

अधोगुहा-सू. १-७७

अध्यण्डा-वि. ३-२६७

अनस्ता [अ.]-सू. ४-१५ | ३१; २५-४०;
वि. ८-१४४; शा. ८-२९; चि. ३-२५८; ४-१०३;
२३-२३०; २६-१७९, २३४; ३०-९२; सि. ३-४६;
१०-२१, ४३.

अन्तःकोटरपुष्पी-सू. १-८२.

अन्नपाकि-सि. १२-१९ | २.

अपामार्ग [सु. अ.]-सू. २-३, ३३; ४-१३ | २५;
वि. ७-२०; ८-१५१; शा. ८-१९; चि. ७-१२४;
८-१७६; ९-६६; १०-१८; १३-१७१; १७-१२६;
२३-२४५; २६-१८४; सि. १२-१६ | ९.

अपेतराक्षसी-वि. १०-३९.

अभय [अ.]-सू. ३-२९; ५-६४; चि. ४-८;
१२-६९.

अभया [सु. अ.] - सू. १-८२; २-२९; ४-११ | १२,
११ | १३, १३ | २४, १४ | ३०, १६ | ३६,
१६ | ३९, १८ | ५०; १३-१०; १५-७; २३-९,
१७; २५-४९; २६-५१; वि. १-१ | ६३, १-१ | ८१,
१-३ | ३, ३ | ४१; ३-२३३; ४-५७; ५-७९, १३०,
१५४; ६-२९, ३०; ७-६१, ८४; ९-५६; १२-२७,
३२, ५०, ५१, ५३; १३-७८, ७९, ८१, १५१; १४-६५,
१०८; १५-८८, ९९, १०१, १०३, ११२, १६८; १७-१४१,
१८-५९, ६०, ११२, १२२, १६३; १९-२०, १०४;
२०-२१; २१-७६; २६-२१; क. ७-२० ३०, ४६;
९-७; सि. ३-४७; ९-१८, २०.

अभीरुपत्री-वि. ८-१३९.

अभिषुक्त [सु. अ.] - सू. १३-१०; २७-१५७.
वि. ११-३७; १८-१०३; २६-१७१; २९-६६.

अमरदाह [सु. अ.] - वि. १२-४३, ५३; १३-१४७.
सि. ३-५८, ६७; ७-२६.

अमृणाल-सू. ३-२६.

अमृत-वि. २०-३५; ३०-१५०.

अमृतका-सू. १४-३१.

अमृतफल-वि. ७-१४७.

अमृतफला-वि. १८-८८.

अमृतवल्ली [सु. अ.] वि. १-१ | ७७; २२-४५.

अमृता [सु. अ.] सू. ४-१८ | ५०; २५-४०;
२७-४. वि. १-१ | ५८, १ | ६३; ३-२०२, ३४३;
६-३०, ७-१४६; २३-७०; २८-१५७, १७२; २९-७३;
३०-२६१, २६७, २७९. सि. ३-६१; ४-१८; ९-८७.

अमृतासङ्ग-वि. १४-५५.

अमृताह्वय-वि. २६-२८३

अमृताह्वा-वि. २६-२४३.

अमोघा-सू. ४-१८ | ४९; शा. ८-२०, ५८.

अम्बष्टकी-सू. ४-९ | ५; वि. ८-१४४.

अम्बष्ठा [सु. अ.] - वि. १५-१०८, ११३; ३०-९१.

अम्बु [सु. अ.] - सू. ३-२९; वि. ४-४६; ६-३१;
१२-६५; १४-१६४; २४-१५९; २८-१५२; ३०-२७५.

अम्बुद [सु. अ.] - वि. ३०-८९; सि. ३-६३.

अम्भःइयामाक-सू. २७-१७.

अम्लचाक्षेरी-सू. २७-९३; वि. ३-२६७.

अम्लवेतस [सु. अ.] - सू. २-२९; ४-९ | ६,
१० | १०, १६ | ३७; २५-४०; २७-१५२. वि.
८-१४०; वि. ५-७९, ८६, १६२, १६६; ८-१४१;
९-५५; १२-५५; १५-१०८; १७-८७, १०४; १८-१२७,
१७८; २३-८०; २४-१७२, १७७; २६-६१. क. ७-६३;
सि. ९-१९.

अम्लिका [सु. अ.] - सू. २७-१५२; वि. ८-१४०;
वि. १४-१२४, २००.

अम्लिकाकन्द-सू. २७-१२१.

अरिमेद [सु. अ.] - सू. ४-१७ | ४३; वि. ८-१४४.
वि. २६-२०६.

अरिमेदस्-वि. २६-२०६.

अरिमेदा-सू. ४-१८ | ४८.

अरिष्ट [सु. अ.] - वि. ३-२४१, २५८; ७-१५२.

अरिष्टक [सु. अ.] - वि. २४-१६०.

अरिष्टा सू. ४-१८ | ४९; शा. ८-२०, ५८.

अरुक्-सू. १३-१०.

अरुक्कर [सु. अ.] - सू. ४-११ | १३.

अर्क [सु. अ.] - सू. १-११४; ३-१२, ४-९ | ४,
१३ | २२; ५-७३; १४-३१, ४२, ४३; २६-४९.
वि. ७-१७, २१; ८-१४३, १५१. वि. ३-२६७;
७-५७, ८५, १०२, १०६, ११२; २३-५६, २०९,
२१६, २४४; २५-८७, ९५; २६-१३, २४; २७-२७,
५०, ५४; २९-१४८; ३०-८२, १०९, ११३.
सि. ३-५६; १०-२३.

अर्जक [सु. अ.] - सू. १४-३२; २७-१७०.
वि. ८-१४२; शा. ८-३२; वि. ७-११२, ११-८५;
१२-६७, ७२; २७-५६.

अर्जुन [सु. अ.] - सू. ३-५; ४-१७ | ४३; २५-४९.
वि. ८-१४४. वि. २-३ | ४; ६-२७, ३१, ३८;
८-१२९; २३-२०४; २५-९५; २६-९८, २७०; ३०-९२.

अलकक-चि. १७-१३२; १८-७३; ३०-२२६.

अलक [सु. अ.]-वि. ७-१७; ८-१५१. सि. १०-२३.

अलाबु [सु. अ.]-सू. २७-११२; नि. ५-७ | ६; चि. ७-१९, ५२; २६-१४; २९-३६.

अवघात-चि. ७-१२९.

अवघातक-क. ८-३.

अवलगुज [सु. अ.]-सू. २७-३३, १०२. वि. ८-१४३. चि. ७-१६९, १७०, १७१; १४-१२३, १९-३२.

अवलगुजक-सू. २७-९६.

अवाक्पुष्पी-चि. ७-११४; १४-२३४; २९-६२.

अव्यथा सू. ४-१८ | ४९. शा. ८-२०, ५८.

अशोक [सु. अ.]-सू. ४-१८ | ४७; वि. ८-१४४

अशोकरोहिणी-सू. ४-१८ | ४८; शा. ८-६१.

अश्मन्तक [सु. अ.]-सू. १-११४, ११५; ४-१५ | ३३; १४-१; वि. ८-१४०, १४४; चि. ६-३८; १४-४५; २६-१८४.

अश्मभित् [सु. अ.]-चि. २६-४६, ६६; सि. ८-१३.

अश्ममेद [सु. अ.]-चि. २६-६४, ६९. सि. ३-६५.

अश्ममेदक [सु. अ.]-सू. २३-१५; चि. २९-७३; सि. ९-८.

अश्वकर्ण [सु. अ.]-सू. ४-१७ | ४३; २५-४९; वि. ८-१४४; चि. ३-२५८; ११-३२; २३-२२०; क. १-८.

अश्वकर्णक-सि. ११-२४.

अश्वखुरक-चि. २३-२४५.

अश्वगन्धक-सि. ९-८७.

अश्वगन्धा [सु. अ.]-सू. ३-८; ४-९ | २, १० | ७; २५-४९; वि. ८-१३६, १३९; चि. २-१ | ३४; ३-७६७; १३-१०९; १४-५०; १७-११७; १८-७५; २१-१२३; २३-७०, ८०, २४४; २७-४३, ५०;

२८-१६६, १७०; २९-७३; ३०-२६०. सि. ३-३९; ४-४; १२-१६ | २, १६ | ६, १९. २.

अश्वत्थ [सु. अ.]-सू. ४-१५ | ३३; ५-२२; २५-४९; २७-१०५, १६४; वि. ८-१४४; चि. ३-२५८; ४-१०४; ६-३२; ११-३१; १४-२२५, २३४; १५-१२६; १९-९९; २१-८५; २५-४६, ८७, ११३, ११७; २६-९८; क. १-८; सि. ६-६६; ८-३८; ११-२४.

अश्वबला [सु.]-चि. १-४ | ७.

अश्वमार [अ.]-चि. ७-९८.

अश्वहन्-सू. ३-१७; चि. २९-१४२; सि. ९-५१.

अश्वारोहिका-सि. १०-३७.

असन [सु. अ.]-सू. ४-१७ | ४३; ५-७३; २५-४९; वि. ८-१५१; चि. १-२ | १०, ३ | ३, ४ | १३; ३-२५८; ४-९४; ६-३२; ७-१०१, १५२, १६५; २६-२७२; २७-५६; क. १-८.

असनपर्णी-वि. ८-१३९; चि. २६-७०.

असितसुरस-चि. १८-११७; २३-१८१.

असिता-चि. १९-१०७.

असितोत्पल-शा. ८-२४.

आक्षिकीफल-सू. २७-१६३.

आखुपर्णिका-सू. ४-१५; चि. ३०-१०७; सि. ४-१८; १०-३२.

आखुपर्णी-सि. ३-६१; ८-९.

आ(अ)टूरुबक [सु. अ.]-चि. ३-२५८; ४-६६; ७-७७; १५-१२५.

आढकि-चि. २६-१५६.

आढकी [सु. अ.]-सू. २१-२६; २७-३३; वि. ७-१७; चि. ४-३७; १०-२०; २३-९७, २४३; २८-१३०; २९-५१; सि. १०-३४.

आत्मगुप्ता [सु. अ.]-सू. १८-४; २४-४७; २७-३४; वि. ८-१३९; चि. १-१ | ७६; २-१ | २६, १ | २८, १ | ३३, २ | ४, २ | १४, ४ | २३, ४ | २८; ३-२५८; ६-१-३६, ६६; १८-७६; २६-१६८;

२९-५६, ७६; क. ४-१३; सि. ३-५०, ५३; १०-२९;
१२-१६ | ९, १८ | ६, १८ | ७, १८ | ८, १९ | २.

आत्मजा-चि. ३-२६७.

आदानी-शा. ८-४७.

आदित्यपर्णी [सु.] चि. १-४ | ७.

आदित्यवल्ली-चि. २६-२६८.

आनूपक्रीतक-सू. १-८१.

आमल-क. १-१६.

आमलक [सु. अ.] - सू. २-२६, ३१; ४-११ | १३,
१३ | २४, १६ | ३६, १६ | ३९; ५-१२; ७-६१;
१३-९३; १५-७; २१-२३, २६; २३-३८; २५-४०,
४९; २६-४९, ५०, ८४; २७-४, १४७, २८२;
वि. ७-१७, २१; ८-१३६, १४०; चि. १-१ | २५,
१ | ३७, १ | ४१, १ | ४६, १ | ५८, १ | ६५,
१ | ६६, १ | ७५, १ | ७६, १ | ७७; २ | ४, २ | ६,
२ | ७, २ | ८, २ | १०; ३ | ३, ३ | १७, ३ | ४१;
४ | १९; २-१ | २८; ३-१८४, १८६, १८७, ३,
२०२, २०७, २२०, २२५, २३०; ४-३५, ५७;
५-१२०, १२२, १२४, १३३; ६-३०, ३६, ४८;
८-६७, १३७; ११-६६; १४-१३८, १४८, १५३,
१५८, २०२; १५-१२०, १५२; १६-५८, १३५;
१८-१३६; २१-१४, ६१, ६७, १०१, १११, ११२;
२२-३६; २४-१३९, १४०, १७१, १८३; २६-२७९;
२८-२४३; २९-९८, ९९; ३०-११७, १४३,
२५९; क. १-१२, १४; ७-४६, ६७; ८-१०; ९-६;
१०-११, २०; सि. १२-१८ | १, १९ | २.

आमलकी [सु. अ.] - चि. १-१ | ३६; २६-५३,
९९, २७७; ३०-७८; क. १-८; ७-६५; १२-१२.

आम्र [सु. अ.] - सू. २-२८, ४-१० | १०,
१४ | २८, १५ | ३१, १५ | ३३; २६-८४; २७-१३९,
२८२; चि. ८-१४०, १४४; चि. ४-९९, १०१;
८-१२७; १५-१३६; १९-५४, ११०; २४-१८३;
२५-११६; २६-२७१, २७२; ३०-७९, ९०,
सि. ८-३६.

आम्रात [सु. अ.] - सू. २७-१२९; चि. ६-३१.

आम्रातक [सु. अ.] - सू. ४-१० | १०; २६-८४;
२७-१६१; वि. ८-१४०; चि. २२-३५; क. ७-७५;
११-७.

आरग्वध [सु. अ.] - सू. १-८३; २-१०; ३-३;
४-११ | १३; २३-१०, १२; वि. ८-१३५;
चि. ३-२०४; २३२, २४५; ४-५७; ७-९१, ९७, १६०;
१५-१७९; १६-५८; १८-१११; २१-८८, ८९;
२६-५७, १३५; २७-२७, ३४; क. १-२२, २-१०,
१४; ६-७; ८-३; १०-१५; सि. ३-३९, ५६;
सि. १२-१६ | १, १६ | २, १६ | ६.

आरुहक [सु. अ.] - सू. २७-१३२, १३३.

आर्द्रक [सु. अ.] - वि. ८-१४२; चि. ९-५३;
१२-४७, ४९; १३-१५३; २४-१११, १२६, १२७,
१२८, १७६; २८-१३७.

आलुक-सू. २५-३९; २७-९९.

आसुरी [सु. अ.] - सू. २७-१०१.

आस्फोत [सु. अ.] - चि. ३-२६७; ७-११२.

आस्फोता [सु. अ.] - चि. १५-१२५; १७-११०;
२३-२४३; २८-१२५.

इक्षु [सु. अ.] - सू. ४-१० | ९, १२ | २०,
१६ | ४०; ६-१३; १३-६६; २१-३१; २५-४०, ४९;
२७-२३७; चि. ४-५; वि. ८-१३५, १३९; शा.
३-३ | ५; ६-११; ८-२४; चि. १-१ | ४४, ४ | १६,
२-१ | २४, १ | २८, १ | ३५, ३ | ४, ४ | १६,
४ | ४६; ३-२२९, २५८; ४-५९, १००, १०३;
५-१२२; ११-३८, ५०, ६३, ८०; १३-१६६; १४-९,
२१६; १५-१५१; १६-५८; १८-८१, ८४, ९५,
१०२, १३५, १४६; १९-८८; २०-२६; २२-३३,
३४; २३-४७, २३१; २६-४९, ५०, ७३, ९५,
२८८; २८-१४२, १७४; २९-६, ५९, ६३, ९८,
१२७; क. ६-१४; ७-२६; १२-१७, ३७; सि. ३-५४;
७-५६; ८-११; ९-८; १०-३३; १२-१९ | १,
१९ | ३.

इक्षुरक [सु. अ.]—सू. ४-१२ | २०;
चि. २-४ | २३, ४ | ३१; ४-७९; २६-६२;
सि. १२-१८ | ६, १८ | ७, १८ | ८.

इक्षुवालिका-सू. ४-१२ | १७; २५-४९;
वि. ८-१३५, १३९; शा. ८-२९, ५७; चि. २-१ | २४;
क. १-२५.

इक्ष्वाकु [सु. अ.]—सू. १-८१, ८३; २-७;
३०-६२; वि. ८-१३५; शा. ८-४१; क. ३-१,
३३, १२३, २३; सि. १०-२५; १२-१२.

इक्ष्वालिका-चि. ११-१८.

इक्षुद [सु. अ.]—चि. १८-६९.

इक्षुदी [सु. अ.]—चि. १-३ | १५; ६-२०;
७-११९.

इत्कट [सु. अ.]—सू. ४-१२ | १७, १५ | ३५;
नि. ४-५; वि. ८-१३९; शा. ८-५७; चि. ३-२५८;
सि. ७-३०.

इन्द्रियव [सु. अ.]—चि. ७-७७; ८-१२५;
१५-१२७, १३२, १७३, १९०; २१-५२; क. ५-४;
७-४०.

इन्द्रवारुणी [सु. अ.]—चि. १४-१३८.

इन्द्रसाक्षा-चि. ६-४२.

इन्द्रा-क. ७-१९.

इन्द्राणि-चि. २१-८५, ९०.

इन्द्रायुध-चि. २३-१०.

इन्द्राह [सु. अ.]—चि. १४-१६०.

इष्टक-चि. १४-४३.

उग्रगन्धा [सु. अ.]—चि. २६-२२.

उच्छटक-चि. १२-१८ | ७, १८ | ८.

उच्चटा [सु. अ.]—सि. १२-१ ९—१.

उज्ज्वल-सू. २७-१४.

उडुम्बर-सू. ४-१५ | ३३.

उत्कट [सु. अ.]—सू. २७-१८.

उत्कुञ्चिका-चि. २६-६१.

उत्पल [सु. अ.]—सू. २-२१; ३-२४, २६;
४-१५ | ३२, १५ | ३४; ५-२२, ६४; १४-११;
१५-१२; २५-४०, ४९; २७-११७; वि. ६-१७;
शा. ८-२४; चि. १-१ | ५८, १ | ६४, ४ | १४;
३-१८३, २२३, २५८, २६०; ४-५०, ८०, ८९, ९३
१०१, १०२, १०७, १०८; ५-११९; ६-३१, ३२;
७-१०२, १३३; ८-८४; १४-१९९, २१८, २२१,
२३०, २३६, २३७; १५-१२५; १८-९०; १९-५३,
५४; २१-५४, ५६, ५७, ७२, ७५, ७९, ९७;
२२-४२; २३-७७, ९५, ९७, २४०; २४-१५६;
२६-५१, ७३, १६१, १७७, २१६, २३८,
२७६; २९-६४, ११०, १२८, १४२; ३०-७८, ८९;
सि. ३-४७, ५०; १०-३३, ४३; १२-१६ | ११.

उद्कीर्यका [सु.]—सू. १-८२; २-९; वि. ८-१३६;
सि. १०-२६.

उदीच्य [सु. अ.]—सू. २५-४०; चि. ३-१४५,
१९९, २५८; १५-१३४; १८-४९, १०६; १९-५०;
२३-२८१, २०२; २७-२९, ४३; क. ७-५७.

उडुम्बर [सु. अ.]—सू. ५-२२; २७-४९; २७-१०५,
१६४; नि. ५-८ | २; शा. ८-२४; चि. ३-२५८;
४-४९, ७५, ९०; ७-१५; ११-३१; १४-१०, २१४,
२२५, २३४; १५-१२६; १९-९९; २१-७२, ८५;
२५-४६, ८७, ११३; २६-९८; २९-१३१; ३०-७३,
७७, ७९; सि. ८-३६, ३९.

उडुम्बरपर्णी-क. १२-३.

उद्दालक [सु. अ.]—सू. २५-४०; २७-१४; नि. २-४;
४-५; ५-६; वि. ७-२६; ८-१३५; शा. ३-४ | ५.

उपकुञ्चिका [सु. अ.]—शा. ८-४१, चि. १३-१२५;
२६-१३८; क. १२-१३; सि. ९-८.

उपकुलया [सु. अ.]—चि. ७-१४५.

उपचित्रा-चि. ८-१३५; क. १२-४.

उपोदिका-सू. २-३३; २६-८४; २७-९४;
वि. ८-१३५; चि. १४-१२३, २०४; १९-३१; २९-५२;
सि. ७-६१.

उमा [अ. अ.]-सू. २७-३४; वि. १७-८४; २५-५३,
७४; २९-१४०.

उरुवुक सू. ४-९ | ४.

उरुवुक [सु. अ.]-सू. १४-४२; २५-४९;
२७-१०८; वि. ८-१३९; चि. १२-२५, २८; १३-६९;
२६-६२; क. ७-५०.

उरुमाण [सु. अ.]-सू. २७-१५७; चि. २९-६५.

उशीर [सु. अ.] सू. ४-१० | ८, १२ | २०,
१४ | २८, १७ | ४३, १७ | ४४; ५-२१; २५-४०;
वि. ८-१३५, १४३; चि. ३-१४५, १९९, २०५, २०६,
२१९, २४१, २४५, २५८; ४-३१, ४५, ७३, ७८,
८०, १०२; ६-२९, ३०; ७-१४४; ८-८३; ११-४४;
१४-१८६; १५-१२५, १३७; १६-१०८; १९-५०;
२०-३१; २१-५४, ७६, ८७; २२-४१; २३-७७,
२००; २६-१७७, २०८, २१६; २८-१५८; २९-१०६,
१११, ११४, १३४; ३०-२७५; सि. ३-६१; ४-२०;
६-४९, ८३; ७-१७; ९-८; १०-२२, ३९;
१२-१६ | १.

ऊषण [सु. अ.]-सू. २४-५०; चि. १५-११५.

ऊषि [सु. अ.] वि. १-१ | ६३, ४ | १५;
२-१ | २६, १ | ३४, २ | ५; ४-१०३; ११-३६, ४६,
६२; १८-३९, १०१, १२६, १७८; २६-८७, १६७;
२८-१५९; २९-५६, ९३, १५३; सि. ३-४८, ४९.

ऊषभक [सु. अ.]-सू. ३-२२; ४-९ | १,
१२ | १९; वि. ८-१३९; शा. ८-१९, ६२; चि.
१-१ | ४४, १ | ६३, १ | ७६; २-१ | २५, १ | ३४,
२ | ५; ३-२५८; ४-८४; ११-२९, ३५, ४४, ४५,
६२; १५-१७६; २३-९५, १९६, २६-९३, १६१,
१६९; २८-१२५, १५१, १६१; २९-५५, ७२, ७७,
९३, १११; ३०-१०; क. २-१२; ४-१३; ७-१८;
सि. ४-९; ९-८; १२-१९ | १, १९ | २.

ऊषभी [सु.] सू. ४-१० | ७.

ऊषगन्धा-सू. ४-९ | २; वि. ८-१३९.

ऊषप्रोक्ता-सू. ४-१० | ७; वि. ८-१३९;
चि. ३-२५८; २९-७२.

एकाष्टीला-सि. १०-२३.

एकेषीका [सु. अ.]-चि. ३-२६७.

एडगज [अ.]-सू. ३-३, १३, १५; २७-३३;
चि. ७-९३, १०३, ११३, १२६, १२७, १६०, १६१.

एरका-सू. ३-२४, २७; चि. २९-१३४.

एरण्ड [सु. अ.] सू. २-१२; ४-१३ | २२,
१७ | ४४; १३-१०; २५-४०; २६-८४, ९३;
चि. १-१ | ४३; ३-२३५, २६७; ५-९२, १४१,
१५०; ७-१०८, ११२; १३-६५, १७३; १४-४४;
१५-७९; १७-७७; १८-१७१; १९-४८; २६-२९,
४६, १८२, २३७, २४०; २८-८५, ११४, ११५, १६१;
२९-६१, ८१, ८३, १०३, १४०, १४१; ३०-१९८;
क. ११-११ सि. ३-३६, ३८, ६१, ६५; ४-४, १८;
७-५०, ८-१३; ११-३२; १२-१६ | २, १६ | ६.

एर्वाह [सु. अ.]-चि. २६-५२, ५३, ६४;
सि. ९-८.

एर्वाहक [सु. अ.]-सू. २७-११०, १११, ११२;
चि. २६-५२, ५३, ६०.

एलवालुक [सु. अ.] ४-१२ | २०, ११ | ४७;
२५-४९; वि. ८-१४४; चि. ९-३५; १४-१३९;
१६-१०८; क. १-२३.

एलवालु [सु.]-चि. १५-१६५.

एलवालुक-चि. १४-१५९.

पला [सु. अ.]-सू. २-४, ७; ३-५, २४, २८;
४-१६ | ३७, १७ | ४४; ५-२१; २३-१५;
वि. ८-१३५, १४२, १५१; शा. ८-३४, ३८;
चि. १-१ | ६४, १ | ६९; २-१ | ३१; ३-२६७;
५-७०, १५७; ६-४१, ५०; ७-७४, ८४, ८५, १२५;
८-१३७, १४५; ११-२१, ४०; १२-३६, ६५;
१४-१६४; १५-१४८; १६५; १६-१२२; १७-१२३;
१८-७१, ७३, ९२, १७६; २१-७४; २३-५४;

२४-१७७, १८१; २६-५७, १३८, १९०, १९२,
२०८, २०९, २१६, २४९; २८-१५०, १५८, १६२;
२९-१०७, १४२, १५०, १५२; क. १-२३; ७-३२,
३४, ४६, ७५; सि. ३-५७; ७-१८; १०-१५.

पलापणी-चि. ८-१३५.

ऐन्द्री [सु. अ.]-सू. ३-२७; ४-१० | ७,
१८ | ४९; शा. ८-२०, ५८, ६२; चि. १-३ | २४,
४ | ६; २६-७०; २९-९४;

ऐन्दुक सू. २७-११४.

ओदनशकी वि. ८-१३९; चि. ३-२५८.

ककुभ [सु. अ.]-सू. ५-७३; चि. ३-२५८;
७-१२९; १४-२१४; २३-१००; २५-११३;
क. १-८.

ककोल [सु. अ.]-सू. ५-७७, चि. २६-२१०;
२८-१५३.

कङ्गु [सु. अ.]-सू. २६-८४.

कच्छुरा [सु. अ.]-सू. ४-१५ | ३२;
सि. ८-३८, ४१.

कटङ्गटेरी [सु. अ.]-सू. ३-१०. चि. ६-३२.

कटमी [सु. अ.]-चि. ९-७०; १५-१८८;
२३-६६, ७९, १८७, २०४, २१३, २४५.

कटामरा [सु. अ.] चि. ९-४७.

कटु [सु. अ.] चि. २३-६६.

कटुक [सु. अ.]-चि. २६-२०१; सि. ११-९.

कटुकरोहिणी [सु. अ.]-चि. ३-२००; ५-१०६;
२७-३१, ३७, ३८.

कटुका [सु. अ.] वि. ७-१७; चि. ७-६८;
१५-१३२; १८-१६३; २३-१९८; २६-१९०, १९८;
क. ७-६१.

कटुकाया रोहिणी चि. ७-१०९.

कटुकाया [सु. अ.] चि. ७-११६; १४-५७.

कटुमुत्र सि. ११-६.

कटुत्रिक [सु. अ.] सि. ९-७०; १५-१३७;
१८-१७३; क. १०-१२.

कटुफला-चि. २८-१५२.

कटुरोहिणी [सु. अ.]-सू. ४-९ | ३, १२ | १८;
२३-१९; चि. ३-२०४, २०६, २०८, २११, २१३,
२२९, २९९; ६-४१; ७-६२, १३६; १०-१८;
१३-१३३, १५८; १४-२३५; १५-१३७, १७३, १८२;
१६-९९, १२२३; १७-१४१; २७-३५; क. ७-५९;
सि. १२-१६ | १.

कटुकरोहिणी-वि. ८-१४३; शा. ८-५६;
चि. १५-१२९.

कटुफल [सु. अ.]-सू. ४-९ | ५, १२ | २०,
१८-४७; चि. ८-१४४; चि. ४-७३; ६-२७; ७-१०२;
१४-२३६; १८-११२, १६३; १९-५४, ११३;
२३-६६; २५-६६, ११२३; २६-९७, २०९; ३०-७९,
९२; सि. ४-१३.

कटुङ्ग [सु. अ.]-सू. ४-१५ | ३१; २५-४०;
वि. ८-१४४; चि. ११-३४; १५-१३४; ३०-९२;
सि. ८-३९.

कटिलुक [सु. अ.]-सू. २७-९६; वि. ८-१४३;
चि. ३-१८९३; ४-३८.

कणा [सु. अ.]-सू. ४-१५ | ३२; चि. १९-११३;
२०-२९.

कण्टकारी-चि. ३-१८२.

कण्टकारिका [सु. अ.]-सू. ४-१४ | ३०, १६ | ३६,
१६ | ३८, १७ | ४४; चि. ८-१३९, १५१;
चि. २-१ | २५, ३ | ८; १९-२१, २६, ५०;
सि. ९-८; १२-१६ | २, १६ | ५.

कण्टकारी-सू. २-२२; ४-१७ | ४२;
चि. १-४ | १६; १४-१२९; १५-१७१; १८-३५,
१०६, १२५, १८४; २४-१६५; क. १०-१०;
सि. १२-१६ | ४, १९ | २.

कतक [सु. अ.]-सू. ४-११ | १६; वि. ८-१३९;
शा. ८-३४; वि. २६-२५१, २५२.

कचृण [अ.]-सू. २-१३; ४-१२ | १७;
वि. ८-७९; १८-११२; २३-२१३; सि. ७-१७;
११-२५.

कदम्ब [सु. अ.]-सू. ४-१२ | २०, १८ | ४७;
२७-११४; वि. ८-१४४; चि. ३-२५८; ६-२७;
१८-३५४; २५-८७, ९५; २९-९९; सि. ६-६६;
१२-१९ | १.

कदर [सु. अ.]-सू. ४-१७ | ४३; २५-४९;
चि. ३-२५८.

कदली [सु. अ.]-चि. ३-२५८, २६०; ४-१०७;
७-८९, १६८; १३-१७१; १४-२१८; २१-७३;
२६-५५, २२८.

कनक [अ.]-चि. १-१ | ४९; ७-७४; २३-७८;
२६-७४.

कनकक्षीरी [सु. अ.]-चि. ७-१११.

कनकपुष्पी-चि. ७-१६७.

कपिकच्छु [अ.]-चि. ११-६२; २८-१२५, १६०.

कापित्थ [सु. अ.]-सू. ३-१३; २५-४०, ४९;
२६-५०, ८४; २७-१३६; चि. ६-३५; ७-९३;
८-१२७; १२-७१; १४-१३८; १५-११३, ११४;
१७-१३५; १९-१११; २०-३६, ३९; २३-४८, ७०,
९६, १८४, १८६, २१६; २६-७६; २९-१४८;
क. ७-३१; सि. ११-२६.

कपीतन [सु. अ.]-सू. ४-१५ | ३३; २५-४९;
वि. ८-१४४; चि. ३-२५८; १५-१२६.

कपोतवल्ली-वि. ८-१३९.

कम्पिल्ल [सु. अ.]-चि. ६-३५; क. ११-१६;
१२-३९.

कम्पिल्लक [सु. अ.]-सू. १-८३; २-९; ३-१०;
२६-८४; वि. ८-१३६; चि. ५-१०५, १३०; ७-१०३,
११४, १२०; १३-११९; २१-१३७; २५-९०, ९३;

२६-१३, ६४; क. ९-१०, १०३, १७; ११-१८;
१२-३५; सि. १०-२६.

कमल [अ.]-सू. ३-२४; ५-२२; वि. ४-१०१,
१०२; १९ ५३; २६-५१; सि. ३-४७, ५०.

कयस्था-चि. २६-८३.

करञ्ज [सु. अ.]-सू. ३-३, १३, १४, १५; ५-७३;
१३-१०; १४-३१, ४३; वि. ७-१७, २६; ८-१४२;
शा. ८-५६; चि. ३-२६७; ७-४८, ५६, ९१, ९३,
१११, ११९, १५२, १५८; १२-६७, १४-५७, १०१;
२३-६९, २४६; २६-२३, ५७, १५४, १८६;
२७-३४, ५७; क. ११-११, १४.

करञ्जौ द्वौ [सु. अ.]-चि. १५-१७९.

करमर्द [सु. अ.]-सू. ४-१० | १०; २६-८४;
वि. ८-१४०.

करमर्दक-[सु. अ.]-सू. २७-१६१.

करवीर-सू. ३-१५; ४-११ | १३; ५-७३;
वि. ८-१४३; शा. ८-३२; चि. ७-५६, १०२, १२९,
१५८; २३-६९; २५-८७.

करवीरक [सु. अ.]-सू. ३-३, १०; चि.
७-११५; २१-८७; २६-२६६; सि. ४-१९.

करहाट [सु. अ.]-चि. २६-१५; क. १-२७.

करीर [सु. अ.]-सू. २७-१४२; वि. ८-१४३;
चि. १४-१०; ३०-८२; सि. ७-३१; ११-२६;

कर्कट [सु.]-चि. २३-११.

कर्कटकी [अ.]-चि. १८-५१, १५३.

कर्कटशृङ्गी [सु. अ.]-वि. ८-१३९;
चि. १७-१०१; १८-५०, १५९; २८-३८.

कर्कटाख्या-चि. १६-८९; १७-९४; १८-११८,
१७३, १७७; सि. ४-१०.

कर्कटाख्या-क. ७-१८.

कर्कटिका [सु. अ.]-चि. १९-१०४.

कर्कशु [सु. अ.]—सू. ४-१३ | २४; २५-४९;
२७-१३२; शा. ८-४७; वि. १३-१२५; १४-१०;
क. ११-७; सि. ३-८; ११-२६.

कर्कश [अ.]—सू. २७-९७; वि. ८-१४३.

कर्कशका [सु. अ.]—वि. १९-३२.

कर्कोटक [सु. अ.]—सू. २७-९६; वि. ८-१४३;
वि. ३-१८९३.

कर्कोटकी-क. ४-३.

कर्चूर-सू. २७-१५५.

कर्णिकार-क. ८-३.

कर्दम-वि. ७-५७; ८-३६.

कर्पूर [सु. अ.]—वि. २८-१५३.

कपोलकली-वि. ८-१३९.

कर्षुदार [सु. अ.]—सू. ४-१३ | २३; २७-९९,
१०४; वि. ८-१३५; वि. १४-२०२; क. १-१४;
सि. ७-६१; १०-३४.

कलम-सू. २६-८, ११; वि. १४-९५.

कलम्ब [अ.] सू. २७-१०१.

कलशी [सु. अ.]—वि. ३-१८७.

कलसी [सु. अ.]—वि. ३-२२४.

कलाय [सु. अ.]—सू. २७-२९, ९२, ९६३;
वि. १४-१०; २०-३७; २५-६२; ३०-२५८.

कलिङ्ग [सु. अ.]—वि. ३-२२८; ७-४६, ९१;
१५-१०१; सि. ३-५९, ६३; ११-२३.

कलिङ्गक [सु. अ.]—वि. ३-२००, २११;
६-४२; ७-६८; १२-४४; १६-६०, ९४; २६-२०१;
क. ५-४; सि. ४-२०; ११-३४.

कशेरु [अ.]—वि. १४-१०.

कशेरुक [अ.]—सू. ३-२१; २७-११६; वि. ८-१३९,
१४४; शा. ८-२४; वि. ३-२५८; ८-८४; १४-९;
२१-८३; २६-५०, ७३; २९-९९; सि. १०-२८.

कशेरुका-वि. २१-५८; सि. ३-४९.

कसेरुक [सु. अ.]—वि. २६-१६९.

काकणस्तिका-वि. ५-७ | ८; वि. ७-२०;
१४-१०.

काकनासा [सु. अ.]—वि. ७-१२३; १८-४०;
३०-५१, ५३; सि. ४-५, ९; १०-३७.

काकनासिका-वि. ८-१३९; वि. १-१ | ६४.

काकमाची [सु. अ.]—सू. ३-१७; २६-८४;
२७-८९; नि. ५-६; वि. ८-१४३; वि. ७-९६;
१२-७३; १४-१२४; १६-७०३, ८४; २६-२६९;
२९-५२.

काकाण्ड[सु.]—सू. २८-३४; वि. २३-४९, ५२, ५३.

काकाण्डोला [सु. अ.]—सू. २७-३४.

काकाद्वा [अ.]—वि. २१-१०.

काकोदुम्बरिका [अ.]—वि. ८-१४३; वि. ७-१७०.

काकोलि-वि. ४-९५; २६-९३; सि. ३-४९.

काकोली [सु. अ.]—सू. ४-९ | १, ९ | २,
१२ | १९, १७ | ४४; वि. ८-१३९; शा. ८-२४;
वि. १-१ | ६४, ७६; २-२ | ५; ११-३५; १८-९९,
१०१; २६-१७०; २८-१५९; २९-९३, ९३; क. ४-१३;
७-१९; सि. १०-२८; ११-१९ | ३.

काकोलीद्वय [सु. अ.]—वि. २९-७२.

काकोल्यौ [अ.]—वि. २५-९२.

काञ्चनक्षीरी [सु. अ.]—वि. १३-१३३;
क. १०-१२.

काण्डीर-वि. ३-२६७; क. १-२५.

काण्डेशु-सू. ४-१२ | २०; २५-४९; नि. ४-१४;
वि. ८-१३५; वि. २-१ | २४; सि. १०-३३.

कान्ता [अ.]—वि. २५-११६.

कायस्थ [अ.]—वि. ९-५७; १७-१४०३.

कारवी [सु. अ.]—सू. २७-३०७; वि. १२-६०;
१३-१२६; १४-७२, ८९; २४-१८२, १८३;
२६-२१९.

कारवेल्लिका-वि. ८-१४३.

कार्पास [सु. अ.]-शा. ८-४३; चि. १९-९३; २६-६९; २८-१३५३.

कार्पासी-वि. ८-९६.

कालकूट [सु.]-चि. २३-११.

कालकृतक-वि. ८-१३५; क. १-२५; वि. १०-३३.

कालमालक [सु.]-वि. २-४; वि. ७-१७, २१; ८-१४२, १५१; चि. ३-२६७; क. १-२५.

कालशाक [अ.]-सू. २७-९९; चि. १३-१८२.

काला (कालानुसारिवा) [सु. अ.]-चि. २८-१६१.

काला (काकोली) [सु.]-वि. ३-२५८.

कालागुरु [सु.]-शा. ८-४१.

कालानुसारिवा [सु.]-वि. २६-२४३.

कालानुसार्य [सु.]-वि. ३-२५८.

कालानुसार्या [अ.]-वि. ४-१०३.

कालीय [सु. अ.]-वि. ६-१७; चि. ३-२५८.

कालीयक [अ.]-वि. ४-७३; ६-३१; १६-५४; २४-१६०; २५-११६; २६-२३४; २९-१११; ३०-८९.

कालेयक [सु.]-सू. ३-२६.

काश [सु. अ.]-सू. ४-१२ | १७, १५ | ३५; वि. ८-१३९, १४४; शा. ८-२९, ५७; चि. १-१ | ४४; ३-२५८; ४-१०३; १४-२२५; २२-४४; सि. ७-३०, ९-८.

काशरी [सु. अ.]-चि. २६-१६७.

काशर्य [अ.]-सू. २-११; ४-१३ | २४, १६ | ३८, १७ | ४१; ११-६६; १५-७; २५-४०, ४९; २८-१३५; वि. ८-१३६, १३९; शा. ८-२९; चि. १-१ | ४३, १ | ६३; ३-२०६, २५८; ४-३९; ११-४४; १५-३२, ६७; १४-२०२; १६-५६; १८-३९, ८३, ६६३; १९-७४; २३-१६७; २६-२७२;

२८-९६, १२१; २९-५९, ६४, ७६, ८५, ९७, १०५, ११२, ११६, १२१; ३०-५२, १००; क. ७-३०; सि. ३-५३; ६-८३; ७-१३; २८; १०-१९, ३९, ४२; १२-१६ | ५, १६ | ११.

काष्ठगोधा-वि. १-४ | ७.

कास-वि. २६-७३.

कासमर्द [सु. अ.]-वि. १८-११७, १६१, १६३, ३०-५२; क. १-२५; ४-१७.

कासमर्दक [सु. अ.]-वि. १७-९९.

किणिही [सु. अ.]-सू. ४-११ | १५; वि. ७-२१.

किराततिक [अ.]-वि. ३-२०२, २११; ४-३८, ७४; ६-४१; ७-१४६; ८-१०८; १४-१९६; १५-१२७, १३७.

किराततिकक [सु. अ.]-सू. ४-१२ | १८, १४ | २९; वि. ७-२१; ८-१४३; शा. ८-५६; चि. ३-१९८, ३४३; ४-३८, ४५; ७-१४१; १४-१८६; १९-५०; २१-५५; ३०-२६२, २६७.

किलिम-वि. ८-१४२; शा. ८-३४, ४१; क. ७-१५.

किंशुक [सु. अ.]-वि. १-३ | १५, ३ | ३३; ६-३१; २६-२५८; २९-११०; सि. १०-३१.

कुङ्कुम [सु. अ.]-वि. २३-५४, ७८, १९०; २६-५२; २८-१५२, १६२; २९-११३.

कुचन्दन [सु. अ.]-वि. ४-१०३; ३०-२७५.

कुचेला [अ.]-सू. २७-९५.

कुञ्जिका-सू. २७-३०७; चि. १४-७२; १५-१०८; ३०-५४, ५७.

कुटज [सु. अ.]-सू. १-८३, ८४; २-७; ३-१४, १५; ४-११ | १२, ११ | १४; वि. ७-१८, २१; ८-१३५, १४३; शा. ८-३२, ४१; चि. ३-२५८, ७-४३, ४७, ५६, ९४, १०२, ११३, १२९, १५३, १५८; ८-१०८, १०१; १४-१९७; १५-१३८; १९-८०; २३-२८६; २५-८७; २६-५७; ३०-१००; क. २-९;

सि. ३-५६; ११-८, १२; १२-१६ | १. १२-१८ | १,
१८.

कुटजत्वक्-सू. २५-४०; चि. ३-१०९; १०-१८;
१४-१८५, १८७, १८८.

कुटन्नट [सु. अ.] - चि. १५-१२५; १८-७३;
२४-१५९; सि. १०-२३.

कुटिञ्जर [सु.] - सू. २७-९९.

कुटेरक-सू. २-४; २७-१०१; नि. २-४;
वि. ७-१७, २१; ८-१४२, १५१; चि. ३-२६७;
२७-५४; क. १-२५.

कुतुम्बक [सु. अ.] सू. २७-९८.

कुम्दुरु [सु.] चि. २८-१५३.

कुमारजीव-सू. २७-१००.

कुमुद [सु. अ.] सू. ४-१५ | ३४; १५-१२;
२५-४०, ४९; २७-११७; वि. ६-१७; शा. ८-२४;
चि. ३-२५८; २४-१५६; २९-१२८.

कुम्भी [सु.] वि. ८-१४४.

कुरण्टक [अ.] चि. २१-८९.

कुरुचिन्द [सु.] सू. २७-१४.

कुलक [सु. अ.] सू. २७-९७; वि. ८-१४३;
चि. ३-१८९; १७-९७; २३-२२५; २६-१५६;
२७-२७, ३४; ३०-७४, २५९.

कुलत्थ [सु. अ.] - सू. २-१२; ३-१८;
४-१३ | २२; १३-८४, ९४; १४-२५; १५-७;
१७-९९; २१-२५; २४-६; २५-४०; २६-८४;
२७-२६; नि. ३-४; ५-६; शा. ८-३४, ४१-५६;
चि. १-३ | ६२; ३-१८८; ५-१६४; ८-६७, ६८,
७१; १२-६२; १३-११७; १४-४०, ९३; १५-८३,
१४४; १६-८०, ८४, १२८३; १७-९३, ९४;
१८-४३, १०९, ११६, १२९, १५८; २१-१९, १२८;
२४-१७०; २६-४६, १५६; २८-१११, १२०,
१३५, १४०, १७६; २९-६, १०४; ३०-८८,
२५८, २६४; क. १-१३; सि. ३-५६; ६६; ४-५,

२९, ३९; ७-११, ३८, ५१; १०-२०; ११-३४;
१२-१६ | ६, १८ | १६.

कुलत्थक चि. ८-१४३.

कुलिङ्ग-सू. ४-१२ | १९.

कुलिङ्गाक्षी वि. ८-१३९.

कुलीरशृङ्गी [अ.] सू. ४-१४ | ३०.

कुवल-सू. ४-१० | १०, १३ | २४; २५-४९;
नि. २-४; वि. ८-१३६, १४०.

कुश [सु. अ.] - सू. २-२६; ३-२७; ४-१२ | १७,
१५ | ३५; ८-२८; १८-१४; वि. ८-९ ११, १३९;
शा. ८-१०, २९, ५७; चि. ३-२५८; ४-१०३; ६-४६;
१४-२१५, २२५; १९-६४; २२-४४; २५-८४; २६-५०;
क. १-९; सि. ७-३०; ९-८.

कुशपुष्पक-चि. २३-१२.

कुशकुण्ड शा. ६-११.

कुष्ठ [सु. अ.] - सू. ३-४, ८, १०, १२, १३,
१५, १८, २०, २३, २४, २८; ४-९ | ३, १२ | २०,
१३ | २५; १४-३६, ५२; २३-१५; २५-४०;
वि. ७-१७; ८-१४२, १५१; शा. ८-३४, ३८, ४१;
इ. २-१३; चि. १-१ | ३१; ३-२६५, ३०७;
६-२८, ४२; ७-८४, ९३, १०२, १०६, ११३, ११७,
१२६, १६०; १६९; ८-७७, १७६; ९-३७, ६५;
१०-२५; १२-६५, ७३; १३-१०९, १२७, १५९;
१४-५३, ९३, १३१, १६०; १५-१८२, १८८;
१६-६०, ९४, १०९; १७-१४१; १८-५२; १९-१०५,
११८; २१-१२२; २३-५२, ६२, ७०, ७८, ९९,
१९१, १९४, १९५, २०१, २०२, २१२, २४५;
२५-५१; २६-२०, २१, २२, १०१, १५३, १८२,
१९१, २१६, २२३, २२६; २७-३५, ३७, ४३, ५४;
२८-११३, १५३, १५८, १६८; २९-१०७, १४२,
१४९, १५०; ३०-५८, ७२, १०६, १०९; क. १-२३;
सि. ३-१४, ५७, ६७; ४-१३, २०; ७-२३; ८-१९;
१०-१५, ३०; ११-१०, २३; १२-१६ | २,
१६ | ६.

कुष्माण्डक-सू. २७-१०२.

कुसुम्भ [सु. अ.]-सू. १३-१०; २५-३९;
२७-१०१, ११०; नि. ५-६; वि. ७-१२; चि. २३-२०३;
२६-५२.

कुस्तुम्बुरु [सु. अ.]-वि. ७-१७; ८-१३५,
१४२; चि. ७-१२२; १४-१०७; क. १-२३.

कूटरणा-क. ७-४.

कूष्माण्ड [सु. अ.]-सू. २७-११३.

कृतमाल [सु.]-सू. ४-११ | १४; वि. ८-१४३;
चि. ७-४६, ८०, १५३; क. ८-३.

कृतवेधन [सु. अ.]-सू. १-८१, ८३; २-७;
३०-६३; वि. ८-१३५; शा. ८-४१; क. ३-१७;
६-१, ३, ७, १४; सि. ११-९, १३.

कृमिहर-वि. ७-१५३.

कृष्णगन्धा-सू. १-११६, ११७; ३-४; २५-४९;
२६-८४; चि. ८-७९, १२९; १४-४२; २८-१३०.

कृष्णसित्रक-वि. २६-२७२.

कृष्णतिल [सु. अ.]-वि. १९-८४.

कृष्णपर्णास (कृष्णसुरस)-वि. १८-११७.

कृष्णपिण्डित-वि. २६-२७२.

कृष्णशण-वि. २६-२६९.

कृष्णशैवेयक-वि. २६-२६८.

कृष्णषट्क-सू. २७-१३.

कृष्णा [सु. अ.]-वि. ४-७८; १२-४१, ७०;
१६-४८, ११२; १७-१४०; २०-३१; २३-९६;
२६-२७९; क. ९-७. सि. ३-३७, ६२; ४-९,
१५, २०; ७-२३; ८-११.

कृष्णागुरु-सि. २६-२७०.

केवुक [सु.]-सू. ४-११ | १५; २३-२०;
वि. ८-१४३; चि. १४-१०; २६-५७.

केम्बुक [अ.]-सू. २७-९६.

केलूट [अ.]-सू. २७-११४.

केशर [सु. अ.]-सू. ५-२०; वि. १-१ | ६९;
२-१ | ३१; ४-९४; ५-१५७; ६-३१, ४२; ७-१३०;
८-७८, ८३; ९-३६; १४-१६४, १९७, १९९, २१०;
१५-१६४; १६-१२१; २१-९७; २३-९५, १९२;
२७-४३; २९-१०६; क. ७-३२, ७५; सि. ३-५०;
१२-१९ | १.

केशी [अ.]-वि. ९-४५.

कैट्य [सु.]-सू. ४-१० | ९. १८ | ४८; वि. १०-२७.

कैड्य [सु. अ.]-वि. ७-१७; चि. २६-५५.

कोकनद-वि. ६-१७.

कोठफल-सि. ११-१२.

कोठफला-क. ४-३.

कोद्रव [सु. अ.]-सू. २१-२५; चि. १४-२०५;
१८-९६; २७-२६.

कोरदूष [सु. अ.]-सू. २७-१६; नि. २-४; ५-६;
चि. ४-३६; १३-१९२; २२-२८; २३-२२४; ३०-२५७,

कोरदूषक-शा. ३-४ | ५.

कोल [सु. अ.]-सू. २-१२; ३-१८; ४-५०;
१३-८४, ९४; २७-२७९. नि. ५-६; शा. ८-३२; चि.
३-१८६३; ५-७२, ७७; ११-३४; १३-८४, ११७,
१२५; २४-२००; १५-८३, ८९; १७-१०८, १३६;
१८-१५८; १९-३५, ४३; २०-२३; २३-९५, ९७;
२४-१२१, १५१; २६-४६; २८-११४, १२०, १३२,
१४०, १७६; २९-१०४; क. ७-३०; ८-९; १०-११;
११-७; १२-७; सि. ३-६६; ४ ५, २९, ३९; ७-११,
३८, ५१; १०-२०; ११-२६; १२-१६ | ६.

कोलबली-वि. ३-२१०.

कोविदार [सु. अ.]-सू. ४-१३ | २३; २७-१००,
१०४; वि. ८-१३५. चि. ३-२५८; ४-३९, ७०;
१४-२०३; २३-२४४; क. १-१४, १६; २-९; ३-१४;
४-६, ८; ५-८; ६-९, १०; सि. १०-३५.

कोशातक [अ.]-क. ६-९.

कोशातकी [सु. अ.]-क. ६-३, ११.

कोशप्र [स. अ.]—सू. २६-८४; वि. ८-१४०;
चि. ३०-८२.

कोषातक-सि. ३-५६.

कोषातकी-वि. ७-२६; चि. ७-११९.

कौन्ती [अ.]—चि. ९-३५; १२-६५; २३-५५;
सि. ८-१३.

कमुक [स. अ.]—सू. २५-४९; चि. ४-७४;
६-४९; ७-८९; १४-१५९; १५-१६५; १६-१०८;
सि. ७-३७.

क्रिमिघ्न-सू. २३-१८; चि. २६-१३.

कौञ्च-चि. २३-११.

कौञ्चादन [अ.]—सू. २७-११६; चि. ३-२५८.

क्रीतक [स.]—वि. ८-१३६.

क्षयक [अ.]—सू. ४-१३ | २७; नि. २-४;
वि. ७-१७, २१; ८-१४२, १५१; चि. ३-२६७;
७-११३; २६-१८४; क. १-२५.

क्षीरकाकोली [अ.]—सू. ४-९ | १, ९ | २,
१२ | १९, १३ | २१; वि. ८-१३९; चि. १-१ | ७६;
११-३५, ६२; २८-१५९; २९-५५, ५६, ६५, ९३;
३०-५१; क. ७-१९; सि. ४-१०; १०-३८;
१२-१९ | ३.

क्षीरपुष्पी-वि. १-४ | ६.

क्षीरवल्ली-वि. ८-१३९.

क्षीरविदारी-वि. ८-१३९.

क्षीरशुक्ला-वि. ८-१३९; चि. १-१ | ७६;
२३-२०१; क. ७-१९.

क्षीरिका [अ.]—चि. २-३ | ८.

क्षीरिणी [अ.]—सू. १-७८; २-९; ४-९ | २;
वि. ८-१३६; चि. १४-२०२; १९-३१; क. ११-१४;
सि. १०-२६.

क्षुद्रलह्वा [स. अ.]—वि. ८-१३५, १३९;
क. ४-१६; सि. १२-१९ | २.

क्षेमक-चि. ३-२६७.

क्षौद्रपर्णी-चि. ७-१२३.

क्षौमक-शा. ८-४७.

क्ष्वेड [अ.]—क. ६-३, १०.

खण्डिका-सू. २७-२८.

खदिर [स. अ.]—सू. ३-३; ४-११ | १३,
१७ | ४३; २३-१२; २५-४०, ४९; वि. ८-१४४;
शा. ८-३३, ४७; चि. १-२ | १२, ३ | ३, ४ | १३;
३-२५८; ४-७०; ६-२८; ७-७३, ७६, ९७, १०१,
११९, १२९, १३५, १५२, १५८, १५९, १६६;
१८-६४; २१-८८; २३-१८८; २५-८४, ९१;
२६-९८, २०६; २७-५६; क. १-८; सि. १०-३०;
११-२४, २६.

खरपुष्प-वि. ८-१४२.

खरपुष्पा-वि. ७-१७; ८-१४४.

खराश्वा-चि. २६-६०; सि. ९-८.

खराह्वा-सू. २३-१५; २७-१७२; चि. १४-४३.

खर्जूर [स. अ.]—सू. ४-१६ | ४०;
२३-३८; २५-४९; २६-११६, १२७, २७९;
वि. ८-१३६, १३९, १४४; चि. १-४ | १४;
२-२ | ६, ६ | १४, २ | १८, २ | २१; ३-२३७,
२५८; ४-३३, ७१; ५-१२३, १३३; ८-९६, १००,
११५; ११-२१, ३७, ६३, ७२; १४-१०; १५-१५१;
१८-८९; २१-१०९; २२-४१, ४२; २४-१३६,
१४०; २६-७६, १६८, १७१; २८-१२१; २९-६६,
९६; क. ११-७; सि. १२-१६ | ११, १९ | १,
१९ | २.

गजदिप्पली [स. अ.]—चि. १२-४१; क. ७-११.

गण्डीर [स. अ.]—सू. ४-११ | १५, १७ | ४५;
२७-१०६, १७१; नि. २-४; वि. ७-१७, २१; ८-१४०,
१४२, १५१; चि. ३-२६७; ४-३८.

गण्डीरपुष्पी-वि. ८-१५१.

गन्धन (षण्टिक्क)-सू. २७-१४.

गन्धनाकुली [स.]—चि. ३-२६७.

गन्धप्रियङ्गु-सू. २५-४०; शा. ८-२४;
चि. २१-९०.

गन्धकला-चि. २३-५७.

गरागरी-क. २-३.

गर्मूटी-सू. २७-१८.

गवाक्षी [सु. अ.]—सू. १-७७; २-९; चि. ८-१३६,
१५१; चि. ७-६२; १३-१२४; १८-११४; २३-५३.

गवेधुक [सु. अ.]—सू. २-२५; २५-४०; २७-१७.

गवेधुका [अ.]—चि. २०-३१; २६-६९.

गाङ्गेरुकी [सु.]—सू. २७-१४२.

गिरिकर्णिका [सु. अ.]—चि. २३-१९५.

गिरिमल्लिका-क. ५-४.

गुग्गुलु [सु. अ.]—सू. ३-४; ५-२९; शा. ८-६१;
चि. १-३ | ५९; २६-१५२, २७-३६; २८-२४२;
२९-१५९; ३०-१२९; क. १-२३.

गुञ्जा [सु. अ.]—चि. ७-११२; ३०-२२६.

गुडचिका [सु. अ.]—चि. १२-२५.

गुडुची [सु. अ.]—सू. २-१२; ३-३, २२;
४-११ | ११; १२ | १८, १४ | २९, १७ | ४१;
२६-४९; चि. ८-१३५, १४३; शा. ८-५६; चि. १-३ | ३०;
३-१९८, २०२, २११, २२२, २४७, २५२, २९९;
६-२९; ७-१२४, १५३; ८-७२; १२-३४; १५-१९०;
१६-६३, १३४; १७-९४, १८२; १८-३५; २०-३१;
२४-१४५; २६-५७; २८-१४८, १७०; २९-७१,
१०३, १२१; ३०-५३, ५८; ५९, ९९; क. १-२२;
सि. ३-१३, ३९; ४-४; ९-८; १२-१६ | १,
१६ | २, १६ | ६, १९ | १.

गुन्दा [सु. अ.] सू. ४-१२ | १७, १५ | ३५;
चि. ८-१३९; शा. ८-५७; चि. ३-२५८; ४-१०३.

गुहा [सु. अ.]—चि. २३-२१३.

गृजन-क. १-२५.

गृजनक-चि. १२-३३; १४-४३, १२४, २०१,
२०५; १७-१३१; १९-३८.

गोशुरक [सु. अ.]—सू. ४-१६ | ३८, २५ | ४०;
चि. २-१ | २६; ३-२६७; ८-१११, १७०; २६-६४,
८७; २७-४१; सि. ९-८; १२-१६ | २, १६ | ११.

गोजिह्वा [सु. अ.]—सू. २७-९७; चि. २१-८४;
२३-२२०; २५-८९.

गोधूम [सु. अ.]—सू. ३-२२३; ६-२५, ३८,
४३; १४-११, ३५; २१-३१; २३-२५; २७-४,
२१, २६१; शा. ८-५६; चि. २-१ | ३९, २ | ७,
३ | ७, ३ | १६, ४ | १९, ४ | २३, ४ | ३४;
८-६९, १२०; ११-२९, ५८; १६-४१; १७-८४,
१००; १८-७६; २०-३५; २१-११४, १२८; २५-६२;
२६-१४८; २८-११४; २९-५०, १५९; ३०-१०६,
२६८, ३१६, ३१९; क. १२-२०; सि. ३-५४;
१०-२९; १२-१६ | १२.

गोधूमक-चि. २ | ११.

गोपवल्ली [सु.]—चि. ८-१३९.

गोपी [अ.]—चि. ८-१३५.

गोलोमी [सु.]—सू. ४-१८ | ४८; शा. ८-६१.

गौर (शालि)—सू. २७-८.

गौर (षष्टिक)—सू. २७-१३.

गौर (सर्पप) [सु. अ.]—चि. ८-१७८; १८-१८२.

गौरी [सु.]—सि. ४-२१.

ग्रन्थि-चि. २३-५२; २६-९४.

ग्रन्थिक [सु. अ.]—चि. १६-७३; २७-४५.

घन [सु. अ.]—चि. १५-१६५; १६-८७; २६-१९०,
१९८, २०८; सि. ३-१४, ३७; ८-१९.

चक्रमुद्रक-सू. २१-२५.

चञ्चु-चि. १९-३२.

चणक [सु. अ.]—सू. २७-२८; चि. ३-१८८;
४-३७; ८-११६; २०-३१, ३७; २१-१११;
२२-३१; २९-५१.

चण्डा [सु. अ.]—सू. ३-८, २८; ४-१६ | ३७;
चि. १२-७०.

चतुरङ्गल [सु. अ.]—सू. ३-१७; २५-४०; ३०-६३; वि. ८-१३६; वि. ३-२४१; क. ८-१, ३, ५, ९, १३; ९-११, १६; १०-२०.

चन्दन [सु. अ.]—सू. ३-२३; ४-१० | ८, ११ | १४, ११ | १६, १४ | २९, १७ | ४१, १७ | ४४; ५-२१, ६३; ६-२५, ३०, ३१; २५-४०, ४९; वि. ८-११, १४३; शा. ८-३२; इ. २-१३; १२-७३६; वि. १-१ | ४८, १ | ५८, १-६४, २ | १२, ३ | ३, ४ | १६; ३-१४५, २१९, २२३, २४७, २५३, २५८, २६१, २६२, २६३, २६५; ४-३१, ४५, ७३, ७६, ७८, ८०, ८१, ९९, १०८; ५-११९, १३१; ६-२८, ३०, ३९; ७-१३०, १३१, १३२, १३३, १४१, १४५; ८-७७, ७८, ८३, ८५, ८६; ९-३७; ११-१८; १२-५३, ६८, ६९, ७१; १४-१८५, १८६, १९३, २१५, २२१, २२७, २३०, २३६; १५-१२५, १३७, १४८; १६-४७; १७-१३१; १८-९०; १९-५०, ५३, ८६; २०-३२, ३३; २१-५४, ५५, ७४, ७५, ७६, ७९; २२-३८, ४१; २३-५६, ७७, ९८, १९०, १९१, २००, २३१, २४२; २४-१५३, १५५, १५६; २५-४७, ८८, ९१; २६-१६१, १७७, १७९, १८२, २०८, २१६, २३४, २७६; २७-३०; २८-१५०; २९-९३; १०६, ११०, १२८, १३०, १३४; ३०-३२४; सि. ३-४७, ४८, ५०, ५३; ६-४९; १०-२२, ४२, ४३; १२-१९ | २, १९ | ३.

चर्मकषा-वि. २३-६६.

चर्मवाह्वा [अ.]—क. ११-३.

चविका [सु. अ.]—वि. १८-१५८; २६-१६७; २८-१६८; सि. ४-०.

चव्य [सु. अ.]—सू. २-१८; ४-९ | ६, ११ | ११, ११-१२, १७ | ४५; वि. ७-१९, २६; ८-१३५, १४२; शा. ८-३४, ३८, ४१, ४८; वि. १-३ | ३; ३-१८६; ५-६५, ७१, ८७, १४७; ६-२९, ४१; ८-१६९; १२-१५; १३-११२, १४८; १४-६८, ६९, १०५, १०७, १५५, १५९, २३०; १५-९६, ११२, १७३,

१८८; १६-७३, ९४, १०२; १८-३६, १२७, १७८; १९-४४, १०५; २०-३३; २६-२८७; २७-३२, ३८; २९-१५३; क. ७-५४.

चाङ्गेरी [सु. अ.]—सू. २-१९; वि. ८-१४०; वि. ८-१२५, १३१, १४-१११, ११५, १२२, २३१, २३९; १९-४३, १११,

चारटी-वि. ९-४५.

चित्रक [सु. अ.]—सू. २-१८, २९; ४-९ | ३, ९ | ४, ९ | ६, ११ | ११, ११ | १२, १७ | ४५; २३-२०; २४-५७; २६-४७, ६८; २७-१०६; वि. ७-१९, २६; ८-१३५, १४२; शा. ८-३४, ३८, ४१, ४८; वि. १-३ | ३, ४-१४; ३-२६७; ५-६५, ६९, ७१, ८०, ८६, १४५, १४७, १६५; ६-२९, ४२; ७-६५, ८४, ८८, १०५, १०८, ११२, १२४, १७०; ८-१०१, १६९; १०-२०; १२-२४, २९, ३०, ३४, ३९, ४१, ५५, ५७, ५८, ६०, ७३; १३-७९, ८०, ११२, १२६, १३७, १४७, १४८, १६३; १४-४०, ५४, ६२, ६८, ६९, ७०, ७१, ७२, ७६, ८९, १०४, १०५, १०८, ११०, ११४, १२२, १३१, १४४, १४८, १५३, १५९, २३१, २३६; १५-८२, ९६, १००, १०३, ११२, १३२, १४६, १५२, १६५, १७१, १७३, १८२, १८३, १८६, १८९; १६-४४, ७०, ७३, ७८, ८१, ९३, १०२; १७-९४, ९६, १०१, ११०, १४२; १८-३६, ५३, ५७, ७७, १५८, १६१, १७३, १७८, १८२; २१-१२६; २६-२१, २४, ६५, १९५, २८७; २७-३२, ३५, ३७, ४५; २८-१२२, १३०, १६७, १७०; २९-१५२; ३०-५५, ५९, २८०; क. १-२२; ७-१६, ४०, ५४, ५८, ७०; ९-७, ९; १०-१४; १२-२३, २७, ३२; सि. ४-१४; ७-१९; १०-२४; ११-२४, ३२, ३४.

चित्रकमूल-सू. २५-४०, ४९.

चित्रा [सु. अ.]—सू. ४-९ | ४; १३-१०; क. १२-३.

चिरविल्व [सु. अ.]—सू. ४-९ | ३; वि. ३-२६७; ५-१६५; १३-१६७.

चिर्भट [अ.]—सू. २७-११२; चि. १९-३२.

चिल्ली [सु. अ.]—सू. २७-९८.

चीन (पट्टिक) [अ.]—सू. २७-१४.

चीनक [अ.]—नि. ४-५; ५-६.

चुक्रिका [अ.]—चि. ८-१३१.

चुक्रिका—चि. ८-१३३; १५-११४; २४-१५१.

चुचुगणिका—सू. २७-१००.

चुचू—चि. २३-२२५.

चोरक [सु. अ.]—सू. ३-२४; ४-१८ | ४८; शा. ८-६१; चि. ९-४५, ५७; १७-१२३, १४०; २६-१३८; क. १-२३; ४-१६; सि. ४-२१.

छत्रा [सु. अ.]—वि. ८-१३९; चि. १-४ | ६; ९-४६.

छिन्नरुद्धा [सु. अ.]—वि. ८-१३९; चि. ७-७७; १८-५४; क. ७-१९; सि. १२-१६ | ४.

जटिला [सु. अ.]—सू. ४-१२ | १९; शा. ८-६१.

जम्बीर [सु. अ.]—सू. २७-१६७.

जम्बु [सु. अ.]—सू. ४-१५ | ३२; चि. ३-२५८.

जम्बू [सु. अ.]—सू. २-२८; ४-१४ | २८, १५-३३; वि. ८-१४४; चि. ८-१२७, १२९; ११-३१; १५-१३६; १९-११०; २०-३०; २२-३५; २६-७६, २७२; ३०-७९; सि. ८-३६.

जया [अ.]—चि. ९-४५.

जल [सु. अ.] सू. ३-२७; वि. ४-१०२; ७-१३०; २३-५६.

जलपिप्पली—सू. २७-१७१.

जाति [अ.]—चि. १५-१३५; २६-१४५, २०५, २१०.

जाती [सु. अ.]—चि. ३-२०७; ७-५७, १११; २३-५६; २६-२४५; २८-१५२; क. ४-१६; सि. ४-१८; ९-५१.

जाती(फल) [सु. अ.]—सू. ५-७७; वि. १७-१२६.

जातुकशाक [सु.]—सू. २६-८४.

जाम्बव—सू. २५-४०, ४९; २६-८४; २७-१४०; नि. २-४; इ. १-२३; ३-६; चि. १४-१०; १९-५४; २०-३८; २५-११३; ३०-८२.

जालमालिनी—चि. २३-२०६.

जिह्विनी [सु. अ.]—वि. ८-१४४, १५१; चि. ३०-८३, १०८; सि. ७-५७.

जीमूत [सु. अ.]—सू. १-८१, ८३; २-७; ३०-६२; शा. ८-४१; क. ३-१७.

जीमूतक [अ.]—वि. ८-१३५; चि. २६-१५; क. १-६, २०; २-१, ३, ४, १३, १५; ३-६; ५-१०; सि. १०-२५; ११-५.

जीरक [सु. अ.]—चि. २-१ | ४३, ४ | २१; १३-१२६; १४-१०३; क. ७-५३.

जीवक [सु. अ.]—सू. ३-२२; ४-९ | १, १२ | १९, १३ | २१; वि. ८-१३९; शा. ८-१९, ६२; चि. १-१ | ४४, १ | ६३, १ | ७६; २-१ | २५, १ | ३४, २ | ५, २ | २१; ३-२५८; ४-८४; ११-२९, ३५, ४५, ६२; १५-१५६; १८-१०१; २३-९५, १९६; २६-८८, ९३, १६१, १६८, २७८; २८-१५१, १५९; २९-५५, ७२, ७७, ९३, १११; ३०-५०, २७०; क. २-१२, १५; ४-१३; ५-१०; ७-१८; सि. ३-५०; १२-१९ | १, १९ | २.

जीवन्तिक—सू. २७-१०७.

जीवन्ती [सु. अ.]—सू. ३-२५, ४-९ | १, १३ | २१, १६ | ३७, १८ | ५०; ५-६५; १४-३६; २५-३८; वि. ८-१३९; चि. १-१ | ४४, १ | ५८, १ | ६३, २ | ४, ४ | ६; २-१ | ३५, २ | ५, ३ | ८; ३-२५०; ५-११९; ७-१३०; ८-१११, १७१, १७५; ११-३५, ४५; १४-१२४, २३५; १७-१४३; १९-३२; २३-२२५; २५-७६, ८९; २६-१६७; २८-१६०; २९-७७, ९३, १३९; ३०-५०; क. ५-१०; सि. ३-४९; ४-९; १०-३०.

जूणाद्धा—सू. २१-२५; २७-१८.

जोड़क [अ.]—चि. १-४ | १५.

ज्योतिष्मती [सु. अ.]—सू. १-७८, ७९; २-५;
४-१३ | २७; ५-२६; वि. ८-१५१; चि. ३-२५८,
२६७; २३-६८.

झिण्टि—सू. २७-१८.

टङ्क [सु.]—सू. २७-१३६.

टिण्टिकेर—चि. १४-१०.

डण्डुक [सु. अ.]—चि. २३-७०.

तगर [अ.]—सू. ४-१७ | ४२; वि. ८-१३५, १४३;
इ. १-१३; चि. ३-२६७; ६-२७; ७-८७; ८-७७;
९-६४; २३-५४, ७८, ८०, १९१, १९८, २०६;
२६-१८२; २८-१५४; २९-१०७, १५०; ३०-५८;
क. १-२३.

तण्डुल [सु. अ.]—सू. ५-९; १३-९०; १४-२९;
चि. ४-७३; ८-१२५, १७६; ११-२६; १५-१३०;
१९-५१, ८२, ८६; २०-३२, ३३; २१-७५;
सि. ७-१३; ८-४१.

तण्डुलीय [अ.]—चि. ४-७६; १४-१२३.

तण्डुलीयक [सु. अ.]—सू. २७-९५, चि. ११-२७;
२३-१९८, २१७, २२५; ३०-९६; सि. १०-३२.

तपनीय—सू. २७-९.

तमाल [सु. अ.]—चि. ३-२६७; ७-११७; २३-१९२;
क. १-८.

तरुणी [सु.]—सि. १०-३१.

तरुट—सू. २७-११६.

तर्कारि—चि. २६-१३८.

तर्कारी [सु. अ.]—वि. ८-१५१; चि. ८-१७६;
२६-१५३, २७-५२, ५६.

ताडक सू. २५-४९.

तामलकी [सु. अ.]—सू. ४-१६ | ३६;
वि. ८-१३९; चि. १-१ | ६३; ३-२१९, २२५;
५-११९; ८-११२; ११-३७; १७-१०२, १२३,
१३०, १४२; १८-४०, १०१, १२०, १७८; २६-८७,

१७०; २८-१५९; २९-५८, ९३, १५३; सि.
१२-१९ | २.

ताम्बूल [सु. अ.]—सू. ५-७७.

ताल [सु. अ.]—वि. ८-१३९, १४४; चि. ३-२५८;
११-३१; २६-१६८,

तालज—सि. ११-२४.

तालप्रलम्ब—सू. २७-११५.

तालमूली—चि. १८-७५.

तालशस्य सू. २७-११६, १३०.

तालसस्य—चि. १८-१५४.

तालीश [सु. अ.]—वि. ८-१३५; चि. ८-१४५;
१२-६५.

तालीस [अ.]—शा. ८-४१; चि. १७-१४३;
२६-१९२; २७-३०.

तिकरोहिणी [सु.]—चि. ७-१४०, १४४;
२७-३०.

तिककरोहिणी [सु.]—चि. १२-२१, ५३, ७२;
२६-९१.

तिकला—क. ११-३.

तिका [अ.]—चि. ३-२४१, ३४३; १५-१८१;
सि. ३-६१.

तिकालावुकबीज—चि. ७-१०३, १०८,

तिकतेक्ष्वाकु—चि. २३-२०६.

तिनिश [सु. अ.]—चि. १-२ | १२; ३ | ३;
३-२५८; क. १-८.

तिन्तिडीक [सु. अ.]—सू. २६-८४; वि. ८-१४०;
चि. ४-९५; ५-७९; ८-१३८, १४१; १४-६४.

तिन्दुक [सु. अ.]—सू. ४-१७ | ४३; २५-४०,
४९; २७-१४७; वि. ८-१४४; शा. ८-४७; चि. १४-१०;
३०-७९; क. १-८.

तिरीटक—क. ९-३.

तिल [सु. अ.]—सू. २-२६, २८; ३-१४;
४-१३ | २२, १५ | ३२; ५-५; ८-२८; १३-१०,

२४, ८५, ९९; १४-२५, २९; १५-७; १७-२७, ३७,
९९; २४-६; २६-८४; २७-३०, १०९, २६०, २७०;
नि. ४-५; ७-१४; वि. ७-१२, २५; शा. ८-२९;
चि. १-२ | ३; २-३ | १६; ३-२६७; ५-९१, १४१;
७-७, ८३; ८-७८, १७७; १३-६५; १४-९, ४१,
१९३, २२०; १६-७, ७२; १८-७९, ११०; १९-३५;
२१-१९; २५-५१, ७४, ७८, ७९, ८५, ८९; २६-१८,
१३९, २७८, २७९; २८-१११, ११३, ११४;
२९-१३३, १३६, १३९, १४८; ३०-४७, ७७;
क. १-१४, २४; ७-४१; ११-१०; सि. ६-५५,
६६; ७-५६, ६१.

तिलपणिका [स. अ.]-सू. २७-९७.

तिलपर्णी [स. अ.]-चि. ३-२६७.

तिलवक [स. अ.]-सू. १-११६, ११७; २५-४९;
३०-६४; वि. ७-२६; ८-१३६; चि. ३-२६७;
१३-१२४, १५८; १८-१५१, १८१; २६-१०१;
२८-८४; क. १-६; ९-१, ३, १३.

तुगा [स. अ.]-चि. ४-७६; सि. ३-५३.

तुगाक्षीरी [स. अ.]-चि. १-३ | ४५, ४ | २०;
२-१ | ३०, १ | ३६, १ | ३८, २ | ७, २ | १६,
२ | २४, ४ | २६, ४ | ३१; ८-१०३; ११-७२;
१६-१००; १७-१११; १८-५६; २६-१७०; क. ७-२२.

तुङ्ग [स. अ.]-सू. ३-२६; ४-१० | ८; वि. ८-१४४;
सि. १०-२२.

तुम्ब [अ.]-सू. ४-१८ | ४७; चि. २९-३७.

तुम्बी [स. अ.]-चि. २६-१५; क. ३-३, ११,
१५, १९.

तुम्बुरु [स. अ.]-सू. २-३; ३-८; २७-३०७;
वि. ८-१४३, १५१; चि. ७-१०९, ११३; १४-८९;
क. ७-५४; सि. ९-१८.

तुम्बुक्क [स. अ.]-चि. २८-१५३.

तूद [अ.]-सू. २७-१३५.

तूर्णक-सू. २७-८.

तृणपञ्चमूल [स. अ.]-चि. २२-३०;
सि. ३-४८.

तृणमूल [स. अ.]-चि. ४-१०३.

तृणशून्य [स. अ.]-सू. २५-४९; २७-१४५;
चि. ३-२५८.

तेजोवती [स. अ.]-चि. १७-१४१; २६-१८९,
२१७; २७-३६.

तेजोव्हा [स. अ.]-चि. ८-१३७; १५-१६५; २६-
१९०, १९५, १९९.

तैम्बुक [स. अ.]-शा. ८-३३, ३४.

तैलवक [अ.]-चि. १५-७९.

तोदन [स. अ.]-सू. २७-१४२.

तोयपर्णी-[स. अ.]-सू. २७-१७.

तीवर [स. अ.]-चि. ३०-१२४.

त्रपुष [स. अ.]-सू. १-८१, ८४; चि. २६-५२,
६०, ६४, ७३.

त्रपुस-सू. २७-११०, १११; सि. ९-८.

त्रायन्ति-चि. १२-५३; क. ७-५९.

त्रायनिका [स. अ.]-चि. २९-५८; सि. ३-३६,
६२.

त्रायमाणा [स. अ.]-चि. ८-१४३; चि. ३-२०६,
२०८, २२०, २२२, २२४, २३२, २४७; ४-५७, ९०;
५-११५, ११८, ११९, १२८; ७-६२, १३६, १४०,
१४१, १४६; ८-१०८, ११२; ९-४५; १३-१३४;
१५-१३७; १६-४७; १८-१७७; १९-६०; २१-५९,
६३; ३०-२७९.

त्रिकटु [स. अ.]-चि. २३-४१.

त्रिकटुक [स. अ.]-चि. ५-७९; १०-२०;
१४-१०७; १५-१७७, १८९; १६-८०; १७-११३;
२३-२१६, २४२; सि. ७-१९.

त्रिकण्टक [स. अ.]-चि. ३-२३६; ६-३८;
१४-२३४; १७-९४; १८-४०; २८-१७३.

त्रिगन्धक-वि. १६-८९.

त्रिजातक [सु. अ.]—वि. २४-१२८.

त्रिदशाह-वि. २८-१६२.

त्रिपर्णी [सु.]—सू. २७-१०२.

त्रिफला [सु. अ.]—सू. २-९; १३-६६, ७८, ९२, ९५; २३-१०, १२, १७, १८, १९; २४-५६; शा. ८-३२; वि. १-३ | ४२, ३ | ४३, ३ | ४५, ४ | १६; ३-२०१, २०५, २०६, २०८, २२२, २३१, २९९; ५-६५, १०६, ११५, १२३; १४९; ६-२२, २६, २८, ४१, ४६; ७-४४, ६२, ६५, ६८, ७४, ७७, ८१, ८२, ९१, ९७, १००, १३६, १४०, १४४, १५३; ८-१००; १०-१८; १२-२१; ४२, ४९, ७२; १३-११५, ११९, १२५, १३३, १३५, १४९, १५८, १६३; १४-४५, ५३, ६६, ६७, १४५; १६-५३, ६०, ६३, ६५, ७०, ७३, ७८, ८०, ८७, ९४, ९७, ९९, १०२, १०६, ११९; १८-३९; १५८, १७३, १७४, १७६; २०-३७; २१-६०, ८७, ९१, ९७, १२९; २३-२४२; २५-८४, ९०, ११०, ११५; २६-२९, ६५, ८७, १६३, १६७, १९५, १९८, २०५, २०९, २३९, २४१, २४२, २५४, २७०, २८२; २७-३८; २८-१२९; २९-८५, ८६, १५२; ३०-५२, ५८, ८४, ९८, १२१, १५०, २५४, २७३, २७९; क. ७-१३, ३६, ३७, ४०, ५४, ६१, ६३, ६५; ९-१२; १०-१४; सि. ३-५९; ४-१८; ७-२८; ८-९; १०-२३, २५; ११-२६; १२-१८.

त्रिभण्डी [सु. अ.]—क. ७-४.

त्रिवृत् [सु. अ.]—सू. ४-१३ | २५; २५-४०, ४९; वि. ७-१८; ८-१३६; वि. ४-५७; ५-११५, ७-६९, ८५, १५३; १२-२१, २४; १३-६९, १२८, १३९, १८१; १४-६६, ११९, १२३; १५-२३१; १६-६६, ९३; २०-२६; २१-६७; २३-२०३, २४१; २५-८५; २६-१८, ९८; २९-८२; क. १-६; ७-१, ३, १४, २२, २३, २५, २७, ३१, ३४, ३६, ३७, ४१, ४७, ५०, ५१, ५७, ६८, ६९, ७२, ७४; ८-११, १२, १७; १०-१८; ११-९, १२, १६; १२-२७; सि. ४-२०, ३९; ७-११.

त्रिवृता [सु. अ.]—सू. २-९; ३-५; वि. ३०-६३;

वि. ७-२६; वि. ३-२३१, २३२, २९९; ४-५७; ५-१०५, १४९, १५३, १५६; ७-४४, ५६; १०-२०; १३-११९, १३४, १४०, १६३; १६-६०; १८-८५, १२१, १५१, २१-६६; २९-८४, ८५; ३०-२५४; क. ७-४, ५६, ५८, ५९, ६३, ६५, ६६, ७१, ८०; ९-१४; १०-१४, १५; ११-३२.

त्रिसौगन्ध्य [सु.]—वि. १२-५०.

त्रुटि [अ.]—वि. २६-५५, ६४, ८७.

त्रैफल [सु.] सू. २१-२२; वि. १-३ | ४३.

त्र्युषण [सु. अ.]—सू. २३-१५, १८; वि. ५-६५; ७-१०९, ११३; १२-२४, ४२, ५५, ६२; १३-१०२; १४-६२; १६-५९, ७३, १०२; १७-१४६, १८-३९, १७२; २६-१३, ८७, ९८, २१७, २५२, २८४; क. ७-६३; १०-१४.

त्वक् [सु. अ.]—सू. ३-२८; ५-२१, ६४; वि. १-१ | ६९; २-१ | ३१; ५-१५७; ६-५०; ७-७४; ८-१०३, १३७, १४५; ११-२१, ३१, ४०; १२-२५, ३६, ६५; १५-११२, १६५; १७-१२३; १८-७५, ९२; २३-७७, १९०, १९१, २०५; २६-१३५, १३८, १७८, १८४, १९२, २०८; २८-१६१, २९-९३, १३१, १५०; क. १-२३; ७-२५, ३२, ४६, ७५; सि. १२-१९ | २.

त्वक्क्षीरी [अ.]—वि. ११-१७, २०, ५४, ६२; १५-१६४; १६-८९; १८-८८, १०४, १४६, १७६; २९-१५२; सि. १२-१९ | १, १९ | २.

त्वच्चा-वि. २८-१५३.

थौण्येयक-वि. १२-६५.

दण्डैरका-वि. २६-५१; क. १-२५.

दधित्थ [सु.]—सू. २-१९, २८; वि. १४-९३, १४८; २२-३६; २३-८०.

दन्तशठ [सु. अ.]—सू. २६-८४; २७-१६१; वि. ८-१४०; वि. ३-२६७,

दन्ती [सु. अ.]-सू. २-९; २५-४९; २६-६८, ३०-६४; वि. ७-२६; ८-१३६; चि. ५-१०५, १४९; ६-२०, ४५; ७-४४, ४८, ५६, ८१, १११, १२४; १०-२०; १२-२४, २५, ३४, ५३; १३-७९, १२५, १२७, १४८, १४९, १५४, १६४, १६७; १४-११९, १२२, १४४, १५४; १५-१५२; १६-५१, ५६, ५९, ९४; २१-१२६; २३-२०३, २४१, २४५; २६-१४५; २७-३३, ५२; ३०-५८; क. १-६; ७-६५; ८-१५; १०-१४, १५; ११-१३, १७; १२-१, ३, ११, १२, १४, १८, २२, २३, २७, ३०, ३१, ३२, ३३, ४०; सि. ४-१५; ११-२५.

दर्दुर [अ.]-सू. २७-१४.

दर्भ [सु. अ.]-सू. ४-१२ | १७, १५ | ३५; वि. ८-१३५, १३९; शा. ८-५७; चि. १-१ | ४४; ११-४४; २६-६३; २९-११०; सि. ९-८; १०-३३; १२-१६ | ३, १६ | ५, ४६ | १०.

दशमूल [सु. अ.]-चि. ५-१४९; १७-१०५, १४०; १८-७९, १२३; १९-४५; २६-२४, १४०, १६३; २८-१०६, ११०, ११९, १२५, १३०; २९-७३, ८१, १२४; ३०-१११; क. ८-१४; ९-५; १२-९, १५; सि. ३-६१; ४-४, १८; ७-२०, ३८.

दशमूली-चि. ५-१४२; १७-१०२; १८-५७.

दाडिम [सु. अ.]-सू. २-१९, २०; ४-१० | १०, १४ | २८, १६ | ४०; १३-८४; २३-३८; २६-८४; २७-१५०, १५१; वि. ८-१३६, १४०; चि. ३-१८०; ४-३५, ९५, १००; ५-६९, ७२, ७४, ८०, ८५, ८७, १३३, १४२, १६६; ८-६७, १२५, १३०, १३३, १४१; ११-८५, ८८; १२-५५; १३-१३०, १३५; १४-२९, १०६, १२५, १३८, २००; १५-८९, ९७, १००, ११४, ११६, १२४; १६-४४, ९०; १८-१२६, १६५; १९-२८, ३३, ३६, ४४, ५४; २०-२४; २१-१०९, १११, ११७, १२८; २२-३६, ४९; २३-२२६; २४-१२१, १२७, १२९, १३६, १३९, १५०, १५१, १७५, १८०; २६-११७, २१९; २८-१३२; ३०-७९; क. ७-३०, ५४, ७५; ११-७; सि. ३-४३; ६-६५; ९-१९.

दाढ [सु. अ.]-चि. ७-६५, ८८, १०१, १२३; १२-२५, ६५; १६-९३; १८-१७८; २३-६९, २४५; २६-५३, २२६; २७-४३; २८-१५०, १६९, १७३; ३०-२६६, २७६; सि. ४-२०; ६-४३; ७-११, १७, १९; ८-१९.

दाढनिशा-चि. ६-४०.

दाढहरिद्रा [सु.]-सू. ४-९ | ३, ११ | १२, ११ | १४; वि. ७-१७; ८-१३५, १४३; चि. १४-१६०, १९-५२, ८०.

दाढी [सु. अ.]-सू. ५-६३; चि. ६-२६, २८; ७-४६, ६१, ८४, ९१, ९७, १०३, ११४, १२०, १३५, १४०; ८-१३७; ११-३४; १२-५३; १४-१८६, १९६, २२१, २३१, २३४; १५-१३५, १३७; १६-५४, ६३, ७३, ९७; २१-५९, ९१, ९७, १३७; २५-८४, ८८, ९३; २६-५३, १८८, १९१, १९७, १९८, २०१, २०२, २३८, २४३; २९-१३४; सि. ३-६१; ४-२०.

दीप्यक [सु. अ.]-चि. ५-६९, ७१; ६-२७, ३८; ९-५४; १२-३९; २४-१८१.

दीर्घशूक [सु. अ.]-२७-८.

दुग्धिका [अ.]-चि. ८-१३१; १४-१९८; २१-८३; २६-२६६.

दुरालभा [सु. अ.]-सू. ४-१४ | ३०, १६-३६, २५-४०; चि. ३-१९८, २११, २१३, २२४; ४-७५; ५-११९; ७-१०३, १४०, ८-१०६, ११२, १२६; १०-१९; १४-१५३; १५-१३४, १५०, १७९; १६-४७; १७-९४; १८-५०, ५३, ६३, ११८, १२७; १९-५२, ५४; २०-३८; २१-५५; क. ७-५२, ५७, ६१.

दुःस्पर्श [सु. अ.]-चि. २४-१६६.

दुःस्पर्शक-च. १४-१००, १९६.

दुःस्पर्शा [सु. अ.]-चि. १५-१८६; १८-५१, १५९.

दुर्वा [सु. अ.]-सू. ३-२७; चि. ३-२५८;
४-१००; ८-८३; १२-७२; १४-२१९; २१-७७,
९६; २५-९३; सि. ६-८३; १०-३९, ४२.

देवताडक-क. २-३.

देवदारु [सु. अ.]-सू. ३-२५; २३-१२;
वि. ८-१५१; चि. ३-२१०, २६७; ७-१२४; ८-७८;
१२-२२; १३-१०८, १५९; १४-५०, १३१, २३०;
१५-८२, ९९, १३८, १९०; १६-४८, ७३, १०२,
११९; १७-७८, १०५; १८-३९, ११८, १२०;
१९-१०५; २१-८९, १३०; २३-२३१; २६-२२३,
२६९; २७-२९, ३१, ३२, ५०; ३०-५८, ६०;
सि. ३-३९, ५६; ४-१३; ६-६६; ११-३२;
१२-१६ | २, १६ | ६.

द्रवन्ती [सु. अ.]-सू. १-७८; २-१०; २५-४९;
३०-६४; वि. ७-२६; ८-१३६; चि. ७-१२४;
१३-१५४; २३-२४१; २७-५२; क. १-६; ११-१३,
१७; १२-१, ३, १२, १४, १८, २३, ३३, ४०;
सि. १०-२५; ११-२५.

द्राक्षा [सु. अ.]-सू. २-१०; ४-१० | ९,
१३ | २४, १६-३६, १६ | ३९, १६ | ४०; १३-६७,
९३; २७-१३२, २७९; चि. १-१ | ६३; २-१ | २७,
२ | ६, २ | २१; ३-२२०, २२५, २३३; ४-८४,
१००; ५-१२३, १३०, १३३; ८-१००, १११, ११५;
११-२०, २६, ६२; १२-३२; १३-१२५; १५-१५१;
१६-५२, ५७, १००, १०५; १७-१३०, १३६;
१८-३९, ५०, ५४, ७१, ८७, ८८, ९०, ९४, ९८,
१००, १६३, १७२, १७३, १७६; १९-८०; २०-२६,
२८, ३०, ३३, ३६; २१-५८, ११२; २२-४१, ४२;
२३-२२३, २४-१४०, १४२, १४६; २६-४९, ५२,
९३, ९५, १६१, १७९, २१९, २८८; २९-५९, ६४,
७१, ८४, ८५, ९६, १२१; १२७; ३०-५२, २६३,
२७२; क. ७-२०, २६, ५६, ५७; ८-८, १७; ११-७;
१२-३०; सि. ३-५३; ६-५५; ७-१३, १४; ८-१६;
१०-४२, ४३; १२-१९ | १.

द्वारदा-वि. ८-१३९; चि. १-४ | १५.

द्विकाकोली [अ.]-चि. २६-१६०; २९-५८.

द्विचन्दन [अ.]-चि. २५-९२.

द्विपञ्चमूल [सु. अ.]-चि. २५-७७; २६-४६;
२९-६१; सि. ३-१३, ३५, ५९, ६५; ११-२३, ३४;
१२-१६ | ६, १८.

द्विपञ्चमूली [सु. अ.]-चि. १०-१८.

द्विवला [अ.]-चि. २३-१५३.

द्विमधुक चि. २६-२३८.

द्विमेवा [अ.]-चि. २९-९२,

द्विरजनी [अ.]-चि. २३-५२, ७१; २६-१४५;
३०-५३.

द्विसारिवा [अ.]-चि. १०-२१; २३-१०२;
सि. ९-८.

द्वीपिका-क. १-२२.

द्वीपी [अ.]-चि. ८-१३५.

धनञ्जय [अ.] चि. ४-७५.

धन्याक-चि. ५-६९.

धन्वन [सु. अ.] सू. २५-४९; २७-१४२;
वि. ८-१३५, १४०; चि. ३-२५८; ६-२७.

धन्वयवास [अ.]-चि. ७-१४५, १४-१८६.

धन्वयवासक [अ.]-सू. ४-१४ | २९; चि. ३-२०७.

धन्वयास [अ.]-चि. ४-४६.

धन्वयासक [अ.]-सू. ४-११ | १२; चि. ३-२०४,
१८-१७८, २१-५८; २६-१७०.

धव[सु.अ.]-सू. ३-३; वि. ८-१४४; चि. १-२ | १२,
३ | ३, ४ | १५; ३-२५८; ६-२८; ७-१२४, १२९;
१४-२१४; २१-८८; २६-५७; ३०-७५, ८२, १०८;
क. १-८; सि. ११-२४.

धातकी [सु. अ.]-सू. ४-९ | ५, १५ | ३१,
१५ | ३४; २५-४९; वि. ८-१४४; शा. ८-३२;
चि. ३-२५८; ४-८१, ९९; ६-३१; ७-९५; ८-१३०;
१४-१९७, २३०; १५-११२, १२९; १९-५४, ९०, १०९,
११०; २५-६७, ६८, ८९, ९१; २६-२०८; २७-२९३,
३०, ७८, ९२, १२१, १२२; सि. ८-३८, ३९; १०-३०.

धान्य [सु. अ.]-सू. ३-८; २३-२०; २७-३०७;
शा. ८-१९; चि. २-१ | ४३; २ | ४; ४ | १६;
४ | २१; ५-६५, ७४, ८०, १६४; ८-७०, १३७,
१४२, १८१; ११-८८; १२-५५; १३-११०, १२५;
१४-७२, ८९, १०३, ११०, १२५; १८-३६, ११२;
१९-२०, ४०, २०-२३, ३१; २२-६१; २३-९५;
२४-१२८, १३०, १८३; क. ४-१५; ७-४०;
सि. ३-६६; ४-४३; ६-५३.

धान्यक [सु. अ.]-सू. ४-१४ | २९, १७ | ४२;
२७-१७३; चि. २-४ | १९; ३-१८३, २६७; ५-८६,
१११; ११-८६; १४-१०६, १२९; १९-२०, २६;
२०-२४ क. ७-५४.

धान्यमाष [सु. अ.]-शा. ८-१९; चि. २-२ | ४.

धात्री [सु. अ.]-सू. ४-१८ | ५०; चि. ७-१५५;
११-३८, ५०, ६३; १२-३२, १००; १६-८९, १०१;
१८-१२०, १२२, १६५; २०-३२; २३-२२६;
२६-२१६, २५९, २६०, २६१, २७३; २९-८६;
३०-२७४; क. ७-३०, ४२, ५०; ८-१३; ११-१५;
सि. १०-४३.

धामार्गव [सु. अ.]-सू. १-८३; २-७; ३०-६२;
वि. ८-१३५; शा. ८-४१; क. १-६; ४-१; ३, १४,
१७, २०; सि. ११-७.

धामार्गवक-सि. १०-२५.

धावनी [अ.]-चि. ३-१८७.

ध्याम-चि. २८-१५४.

ध्यामक [सु. अ.]-सू. ५-२१; चि. ३-२६७;
१२-६६; २३-५४, ७८; २५-११७.

नत [सु. अ.]-सू. ३-२३, २८; चि. ६-४२;
९-३५; २३-६२, ९९, १८४, १८८, १९०, १९४,
२०१, २१२, २३१; २५-११६; २७-२९; २८-११३,
१५८, १६९; सि. ८-१९.

नक्तमाल [सु. अ.]-सू. ४-११ | १४; वि. ८-
१३५, १४३; चि. ७-९५; २१-१२४; २६-१८४.

नदीमाषक-सू. २७-११४.

नन्दा-क. १०-८.

नन्दीतक-वि. ८-१४०.

नल [सु. अ.]-चि. ३-२५८; ४-१०३; २१-८४,
८८, ९०; सि. १०-२१.

नलद [सु. अ.]-सू. ३-२५; ४-११ | १४;
वि. ८-१३५, १४३; चि. ३-२६७; २१-७७; २३-
७७; २६-१८२; २७-२९३.

नलिका [अ.]-चि. २८-१५२.

नलिन [सु. अ.]-सू. ३-२७; ४-१५ | ३४; २५-
४९; वि. ६-१७; चि. ३-२५८.

नलिनीका-सू. २७-१०१.

नवमालिका-चि. २६-१८४.

नाकुली [सु. अ.]-चि. ३-२६७; २३-५७, २१२.

नाकुलीद्वय [अ.]-चि. ९-४६.

नागकेशर [अ.]-चि. २८-१५४.

नागदन्ती [सु. अ.]-वि. ८-१५१; चि. २३-२४१.

नागपुष्प [सु. अ.]-चि. ३-२५८; २१-५६,
५७, ७२; २५-४७.

नागबला [सु. अ.]-चि. १-१ | ५८, २ | ११,
२ | १२, ४ | ६, ४ | १५; ११-३३, ९३;
२१-१२५.

नागर [सु. अ.]-सू. २-५, १८, २१, २२, २४;
४-११ | ११, ११ | १२, १४ | २९; २१-२३;
२६-५१; शा. ८-३४, ४१; चि. २-१ | ४३; ३-१४५,
१७९, १८०, १८३, १८६, १८७, १९८, २११,
२२३, २३७; ४-४५, ८६; ५-९१, १४४, १४७,
१६४; ८-६७, ७०, १०१, ११४, १२५, १२७, १४१,
१४५, १६९; ११-३५; ६७; १२-२२, ३३, २५,

२७, ४१, ४७, ४९, ७३; १३-७९, ११०, ११२, ११५, १५८; १४-६८, ७०, ९२, ९७, ९८, ९९, १००, १०२, १०५, ११०, ११३, १२५, १२९, १५३, १८५, १८६, १९५, २००, २३१, २३५; १५-८२, ९८, ९९, १००, १०६, १२९, १६८, १७३; १६-६६, ७२, ८७, १००, १३०; १७-९५, १०९, ११०, १११, १२३, १३०, १३६; १८-३६, ४७, ४९, ६३, ७४, ७७, ९९; ११५, ११८, १२२, १४६, १५९, १६१, १६३; १९-२०, २६, ४०, ४३, ५३, ५४, १०७, १०९, ११०, १११; २०-२४, ३७; २१-५६; २३-१८९; २०५; २४-१३०, १४५, १६६, १६९, १७५; २६-८३, ८५, ९७, २३२, २३९; २७-४७; २८-१२२, १३७; २९-६५, ८०; ३०-८९, २६१, २६६, १७७, २८०; क. ७-१४, २९, ५२; १२-२३, सि. ४-१४, ४३; ७-१८.

नागरक-चि. १३-१४२.

नागरक-सू. २७-१५६.

नाडी-सू. २७-९७.

नान्दीमुखी-सू. २७-२२.

नारिकेल [सु. अ.]—सू. २७-१३०; चि. ३-२५८; २०-२८; क. १-८.

नारी-चि. १-४ | ७.

नालिका [सु. अ.]—सू. २७-१०१.

नालिकेर [सु. अ.]—सू. २६, ८४.

निकुच-सू. २५-३९; २६-८४; २७-१३२.

निकुम्भ [सु. अ.]—सू. ३-५; चि. २६-६०; क. १२-३; सि. ११-२४, ३२.

निकोचक [सु. अ.]—सू. १३-१०; २७-१५७; चि. २९-६५.

निचुल [सु. अ.]—सू. २-१०; चि. ७-८९; १०-२०; ११-१३; १३-१३७; २५-११७; सि. ४-१३.

निदिग्धी [सु. अ.]—चि. २६-८९; १८-५४.

निदिग्धिका [सु. अ.]—सू. २-११; चि. १-१ | ४२; ३-२२०; ८-११४; ११-३५; १२-३४, ४१; १४-१९८, २३७; १७-९४; १८-१६१; २६-८७; ३०-६०; सि. ११-३२.

निम्ब [सु. अ.]—सू. २-७; ३-३, ८; ४-११ | १४; २३-१०, १२; २७-९७; चि. ८-१४३, १५१; शा. ८-३२; चि. ३-२०४, २२४, २५८, ३०७; ४-३८; ५-११५; ६-४०, ३१, ३८; ७-५७, ६५, ६८, ८२, ९७, १००, १०१, १०३, ११२, १२९, १३५, १३६, १४०, १५७, १५८; १२-६३, ७२; १५-१२६, १३६, १३८, १८१, १८९; १६-४८, ५३, ६३, ८७, १२२; १७-९७; २०-३४, ३५; २१-५१, ५४; २३-५१, ६९, ७९, २०२, २४३; २५-८४, ८५, ९५; २६-२३९; २७-२७; २९-१४८; ३०-७४, ८२, ९९, २५३, २५९, २७९; क. २-९; सि. ३-६१; ४-१९; ८-८.

निर्गुण्डी [सु. अ.]—सू. ४-११ | १५; चि. ७-२१; चि. ८-८४; २८-१३४; सि. ४-१८, ९-५८.

निशा [सु. अ.] चि. ६-३१; ७-१६१.

निष्पाव [सु. अ.]—सू. २४-६; २६-८४; २७-३३, १००; चि. २-४; चि. १६-७; २९-६.

निस्त्रिशपत्रक-क. १०-८.

नीप [सु. अ.]—सू. ४-१३ | २३; २७-१४५; चि. ७-२१; ८-१३५; शा. ८-३४; क. १-१४; सि. १०-३४.

नीला-चि. १-४ | ७.

नीलिका [सु.]—चि. २६-१२; क. ११-१४.

नीलिनी [सु.]—सू. २-९; चि. ८-१३६; चि. ३-२९९; ५-१०४, १०५, १५२; १०-१८; १३-११९, १३४, १३७; क. ७-५१, ६१; सि. ४-१४, १०-२६.

नीली-[सु. अ.]—चि. १८-८७; २६-२७१; क. ७-३४.

नीलोत्पल [सु. अ.]-सू. ४-१७ | ४१; चि. ४-८६, ९९; ७-१६९; ८-११२; १४-१९३, १९७; १९-७५; २१-७६; २५-४७, ८८; मि. १२-१९ | १, १९ | २.

नीवार [सु. अ.]-सू. २७-१७; चि. ४-३६; २९-५०.

नैषध-नि. ४-५.

नैषधक [अ.]-सू. २७-१२.

न्यग्रोध [सु. अ.]-सू. ५-२२; २५-४९; २७-१०५, १६४; शा. ८-१९, २४; चि. ३-२५८; ४-५०, ७५; ११-३१; २१-७३, ८२, ८५; २५-४६, ६३, ८४, ८७, ११०; ३०-११८; सि. १०-३८.

न्यग्रोधी-क. १२-३.

पञ्चाङ्गुल [अ.]-सू. २७-१०९.

पटोल [सु. अ.]-सू. ३-८; ४-११ | ११, १४-२९; २१-२६; २५-४९; २७-४, ९६; वि. ८-१३५, १४३; चि. ३-१८९, २००, २०१, २०४, २१३, २४१, २५२, २५३, २५८; ४-३८, ७५, ९०; ५-११५, ६-३०, ३८; ७-४३, ४६, ४७, ६२, ६८, ९७, १००, १२८, १३१, १३५, १३६, १४०, १४४; १२-५३, ६३; १३-११९, १५-१२६, १३५, १३८, १८१; १६-४७, ८७; १८-१११; १९-८७; २०-३५; २१-५३, ५४, ५९, ६०, ६१, ९७, १११; २४-१३९, १४५, १७१; २५-९०; २६-२४३; ३०-२५३, २७९; क. १-२२; सि. ३-३६, ५८, ६१; ४-१८; ८-८; १२-१९ | २.

पतङ्ग (तण्डुलविशेष) [सु. अ.]-सू. २७-९.

पतङ्ग (रक्तवन्दन)-चि. २६-२१०.

पत्तूर [सु. अ.]-सू. २७-१००; चि. ३-२६७, २६-४६.

पत्र [सु. अ.]-सू. ३-२९; ५-२१, २७, ६३; चि. १-१ | ६९; ३-२६७; ५-१५७; ६-४२; ७-७४, १३०; ११-२१, ४०; १२-३६; १४-१६४; १७-७७; क. ७-२५, ३२, ४६.

पत्रक-चि. १५-१६५.

पथ्या [सु. अ.]-चि. ५-१०५, १२२; ८-१००; १४-१५३; १५-९८, १०२, १२०; १६-५०, ९८; १८-११८, १२०, १२६; २१-१२५; २६-८६, ९७, १८९, २१७, २८७; ३०-८४; क. ७-१६, ५०; सि. ३-५४, ५८; ७-१९.

पद्म [सु. अ.]-३-२६; ४-१५ | ३१, १५ | ३४; १४-११; २५-४०, ४९; २७-१०५; वि. ६-१७; शा. ८-२४; इ. ५-१५; चि. १-१ | ५८; ३-२५८; ४-४४, ८०, ९४, १०७, १०८; ६-३१; १४-२३७; १८-८७; २१-५६, ५७, ७२, ७६; २५-८८; २९-६४, ९९, ११०, १२८, १२९; ३०-२२६; सि. ७-१३.

पद्मक [सु. अ.]-सू. ३-२४, २७; ४-१० | ८, १८-४७; ५-२१; वि. ८-१४४; चि. ३-२५८; ४-७३; ६-३०, ३८; ७-६८, १३१, १४५; ८-८३; ९-३७; ११-३१; १२-६७, ६८, ६९; १५-१२५, १३७; १७-८०, १४५; १८-८८, १७२, १७४, १७६; २१-७४, ७७, ८७; २३-२००, २४४; २६-१६८, २०८, २१६, २३४; २७-३०; २८-१५१; २९-६५, ९२, ११०, ११२, ११४, १३४, १४६; सि. ३-४८; १०-२२.

पद्मकेशर [सु. अ.]-सू. ४-१५ | ३१; ५-६५; वि. ८-१४४. चि. ४-७१; ८-८४; ११-१८; १९-७५, १०९; २३-५५; २६-२०८; २९-११२.

पद्मचारटि-चि. २३-५५.

पद्मरेणु [अ.]-सि. ३-५०.

पद्मा [अ.]-सू. ४-१५ | ३१; वि. ८-१४४; चि. १-४ | ७; ३-२५८.

पद्मोत्तरिका-सू. २६-८४.

पनस [सु. अ.]-सू. २५-४९; २६-८४; २७-१४३, क. ११-७.

पयस्या [सु. अ.]—सू. ४-९ | २, १० | ७,
१० | ८, १५ | ३२; चि. १-४ | ६, ४ | १५;
२-१ | २५, २ | १८, ३ | ८; ३-२५८; ४-१०२;
८-७९, ८४; २३-२२३; २७-४१; २९-९२; ३०-५०,
८९, २६४, २७१, २८१; क. ७-१९; सि. ८-११;
१०-२१, ४३; १२-१९ | ३.

परिपेलव [सु. अ.]—वि. ८-१४४; क. १-२३.

परिव्याध-शा. ८-२९.

परुषक [सु. अ.]—सू. ४-१३ | २४, १६ | ३९,
१६ | ४०; १५-७; २३-३८; २५-४९; २७-१२८,
१३२, १३५, २७९; वि. ८-१३६, १३९; शा. ८-२९,
४७; चि. ३-२०६; ४-३३; ५-१२३, १३३; १८-३९;
२१-१०९, ११२; २२-४१; २४-१३६, १४०, १४९;
२६-९०, १६७; २९-५९, ८५, ९६; ३०-५२, ६५;
क. १-१२; ११-७; सि. ११-२६; १२-१६ | ५,
१६ | ११.

पर्णास-नि. २-४; वि. ७-१७, २१; ८-१४२,
१५१; चि. ३-२६७.

पर्णासक-क. १-२५.

पर्णिन्यः चतस्रः [सु. अ.]—चि. ३-२४५; ८-
७०; २४-१५०.

पण्यै-सि. ११-२४.

पर्षट [सु. अ.]—सू. २७-२७२; चि. ३-१५३;
१५-१८१.

पर्षटक [सु. अ.]—सू. ४-१४ | २९; २७-९७;
चि. ३-१४५, १९७, १९८, २२४, ३४३; ४-३१, ७५;
७-१४०, १४४; ८-१०६; १५-१३५; १६-४८;
१८-११२; १९-२२, ५०; २१-५८; २४-१६६.

पर्षटकीफल-सू. २७-१६२.

पर्वणी-सू. २७-१०८.

पर्वपुष्पी-सू. २७-१०८.

पलङ्गपा [सु. अ.]—सू. ४-१८ | ४८; शा. ८-६१;
चि. ३-३०७; ८-७८.

पलाण्डु [सु. अ.]—सू. २७-१७५; चि. १४-२०४,
२०८, २०९; १७-१३१.

पलाश [सु. अ.]—सू. २-१३; ३-१६; नि. ५-
८ | ५; वि. ८-११; शा. ८-१०; चि. १-१ | ७५,
२ | ७, ४ | १७; ४-८८, ८९, ९४; चि. ७-६९,
८५, ८७, ८९, १६५; ११-४४; १२-६५; १३-१०८,
११०, १७०; १४-९२, १२२; १५-१४२; १८६;
१७-१४२; १८-७७, १४६; १९-२७, ५९; सि. ३-
६५; ७-१९; ११-२५; १२-१६ | ६.

पांसुवाप्य-सू. २७-१२.

पाकल [अ.]—चि. ७-१६१; २३-१९६.

पाटल [सु.]—सू. २७-१५.

पाटला [सु. अ.]—सू. २-११; ४-१६ | ३८;
वि. ८-१३५; चि. १-१ | ४३; ३-२६७; २३-२०१,
२०२, २४३.

पाटलि [सु. अ.]—चि. १-१ | ६२, ७-८९;
२५-९५; सि. १०-१९.

पाटली [सु. अ.]—सि. ११-२४.

पाठा [सु. अ.]—सू. ४-१२ | १८, १६ | ३९;
२३-१०; १२, १९; २७-८८; वि. ८-१३५, १४३;
शा. ८-५६; चि. ३-१९८, २०४, २११; ५-७९;
६-२७, २८, ३२, ४२; ७-१०३, ११३, १४४;
८-१२६, १२८; १०-२०; ११-१६; १२-३४, ४१, ४४;
१४-६२, ६९, ९०, ९८, ९९, १००, १०७, ११०,
११३, १४८, १५३, १५९, १९५, २३०, २३७;
१५-१०३, १०६, १२५, १२९, १३४, १३५, १४२,
१७३, १७९, १८६; १६-१२२; १७-१०६; १८-३६,
११४, १५८, १६१, १६३, १७६, १९-२६, ३२, ५४,
१०५, १०७, ११०; २३-२१२, २४४; २६-६०, ८७,
१४५, १८९, १९१, १९४, १९९, २०१, २०५;
२७-३४, ३७, ४२; ३०-९०, २६६, २७६, २७७;
क. ७-५८; सि. ३-५६, ५९, ६१, ६३; ४-१९;
१२-१८.

पाठे द्वे-वि. १८-३९.
 पाण्डुक-सू. २७-८.
 पापचेलिक [सु.] - वि. ३-१८९.
 पारावत (फल) [सु.] - सू. २६-८४, २७-१३४;
 वि. २२-२९.

पारावतपदी [सु.] - क. १-२३.

पालक [सु.] - वि. २३-१२.

पालङ्ग्या [सु. अ.] - सू. २७-१००.

पालिन्दी [सु. अ.] - सू. ४-११ | १६.

पाषाणभेद [सु. अ.] - सू. ४-१५ | ३५; वि. २६-६०.

पिप्पुमर्द [सु.] - वि. ७-१७; ८-१३५; वि. ७-४६,
 १३१, १४४; २१-५२, ५९, ९७; २५-९०; २७-५०;
 क. १-२२.

पिण्डफला-क. ३-३.

पिण्डालु [सु. अ.] - सू. २४-६; नि. २-४.

पिण्डालुक [सु. अ.] - सू. २७-१२३; वि. १४-९.

पिण्ड-वि. १४-१०.

पिण्डीतक [सु.] - वि. २०-३४; क. १-२७;
 सि. ३-६२; १०-३०.

पिप्पली [सु. अ.] - सू. २-३, ७, १८, २४, ३१;
 ४-९ | ६, १० | ९, ११ | ११, १३ | २५, १३ | २७,
 १४ | ३०, १६ | ३६, १७ | ४२, १७ | ४५; १३-९२;
 २३-३५; २४-५७; २६-५१, ८४; २७-४,
 २९७; वि. १-१५, १६; ७-१७, १८, १९, २१;
 ८-१३५, १४२, १५१; शा. ८-३४, ४१, ४८;
 वि. १-१ | ४८, १ | ५८, १ | ६२, १ | ६८,
 १ | ७६, २ | ७, २ | ८, २ | ९, २ | १०, ३ | ३,
 ३ | २४, ३ | ३२, ३ | ३३, ३ | ३५, ३ | ३६,
 ३ | ३७, ३ | ३९, ३ | ४०, ३ | ४५, ४ | १५,
 ४ | २०; २-१ | २७, १ | ३७, २ | २१, ३ | १२,
 ३ | १८, ४ | २५, ४ | ३१; ३-१७९, १८४, १८६,
 २१९, २२३, २२८, २४३, २४८, २६७, ३०३, ३०६;

५-९८, १४४, १४७, १५६, १६४; ६-४२, ७-४८,
 १६१, १७१; ८-६७, ९१, ९६, १००, १०१, १०३,
 १०८, ११२, ११५, १३७, १४२, १४५, १४६, १६९,
 १७१; ११-२०, २१, ३०, ३३, ३७, ४८, ६६, ७२,
 ७९; १२-३०, ३२, ३९, ५३, ६२, ६६, १३-७८,
 ७९, १०२, १०६, ११२, १३४, १५८, १६३; १४-५०,
 ५२; ५३, ५४, ७२, ८९, ९२, १०४, १०६, ११०,
 ११३, ११९, १३१, १३९, १५५, २३५; १५-७४,
 ८२, १०६, १४२, १५४, १६०, १६३, १६४, १६८,
 १७३; १६-४४, ७२, ८९, ९४, १००, १२१, १२९,
 १३७; १७-९५, १११, ११२; १२३, १३५, १३६,
 १४१; १८-३६, ४७, ५१, ५५, ६०, ६३, ७१, ७७,
 ८७, ८८, ८९, ९१, ९४, १००, १०४, १०९, ११४,
 ११६, ११८, ११९, १२०, १२१, १२२, १३५, १६१,
 १६३, १६६, १६९, १७२; १९-२०, २७, ८०, १०६,
 ११४, ११८; २०-२८, ३४, ३९; २१-५२, १२९;
 २३-५०, ५६, १८३, १८५, १८९; २६-१४, २१,
 १४५, १५३, १८८, २१६, २४७, २५८, २६१, २७०,
 २७६, २८७; २७-२८, ३१, ३२, ३८; २८-१२२, १६८;
 २९-६४, ८०, ९९; ३०-५०, ५४, ५७, ६६, ८४;
 क. १-१४, २२; ६-११३; ७-१५, २९, ३६, ३७,
 ४०, ५२, ५६, ७०; १२-५, २७, ३२; सि. ३-१४,
 ४०, ५८, ६७; ७-१७; ८-१०; ९-५८; १०-१५,
 २४; ११-२३; १२-१६ | २, १६ | ४, १६ | ६,
 १६ | ८, १६ | ११, १८ | १, १८ | २, १८ | ३,
 १८ | ५, १९ | १, १९ | २.

पिप्पलीमूल [सु. अ.] - सू. २-१८, २३, २९;
 ४-९ | ६, १७ | ४५; २५-४०; वि. ७-१९; ८-
 १३५, १४२; शा. ८-३४, ४८; वि. ५-७१,
 ८७, १४७; ८-१६९; १२-४१, ५५, १३-११२,
 १२६, १६३; १४-६२, ७२, ८९, १०४,
 १०५, १०६, १०७, ११०, ११४, १५९, २३५;
 १५-८२, ८८, ९६, १०३, ११२, १४२, १६५,
 १८९; १६-९४; १७-१०२, ११५; १८-३६, ५३,
 ५७, ९२, ११९, १२६, १५८; १९-२७, ४४, १०६;
 २७-३१, ३२, ४७; २९-१५२; ३०-२८०;
 क. १-२२, ७-१५, ४०.

पीतदार [सु. अ.]-सि. ९-८, १०-२३.

पीतद्रु [अ.]-वि. १२-२५; १७-११०; २६-९७.

पीलु [सु. अ.]-सू. २-४, १०; ३-४; ४-१३ | २४, १६ | ३९; १३-६७; २५-४९; २७-१४५; वि. ७-१७; ८-१३६, १४२, १५१; शा. ८-४७; चि. १३-१४५; १७-८७; २३-२१७; २४-१४९; २९-८१; क. ७-२०, ११; ११-७; १२-७; सि. ७-२६, ६३; ११-२६.

पीलुक-वि. ३-२६७.

पीलुपर्णिका [अ.]-सू. २७-१०२.

पीलुपर्णी [अ.]-वि. २७-४१; ३०-५०.

पुण्डरीक [सु. अ.]-सू. ४-१५ | ३४; २५-४९; वि. ६-१७; चि. ३-२५८; ७-१८; २३-३२; सि. १२-१९ | १.

पुण्ड्रक-सू. २५-४९.

पुनर्नवा [सु. अ.]-सू. २-१२; ४-१३ | २२; १३ | २६, १६ | ३६, १८ | ५०, वि. ८-१३५, १३६, १३९; चि. १-१ | ४३, १ | ५८, १ | ६४, २ | १२, ४ | ६; २-१ | २६; ३-२६७; ७-१२५; ८-७९, १७५; ११-२६, ५६, ६६; १२-२२, २३, ७३; १३-१०९; १६-३३; १८-१२७, १७७; २३-५३; २६-२३, २४, ४३, ६३, ७०, ८२, १७०; २९-६१, ६४, ७३, १०३; ३०-५३; क. ४-१७; सि. ३-३९, ६५; ४-४; ९-८; १०-२३, ३२; ११-३२; १२-१६ | १, १६ | ६.

पुनर्नवे द्वे-वि. ११-३६, १२-३४, १६-११९.

पुर [सु. अ.]-वि. ८-१४४; चि. ३-२६७.

पुलाक-सू. १४-४२; चि. १४-४०; २३-१७०.

पुष्कर [सु. अ.]-वि. १-१ | ६३; ५-६९, ८०, ८६; २६-२७२; सि. ४-१४; ९-१८.

पुष्करबीज-सू. २६-८४; २७-११९; वि. ८-१३९, १४४; शा. ८-२४; चि. ३-२५८; सि. १२-१९ | १.

पुष्करमूल [सु. अ.]-सू. ४-१४ | ३०, १६ | ३७; २५-४०; चि. ३-२११, २२५, २६७; ६-४१; ८-१०८, १११; १५-१०९; १७-१२९; १८-५३, ५८; २६-२२, ९७.

पुष्कराख्य [अ.]-वि. ८-१०१; १४-६३, १३१.

पुष्कराह्न [अ.]-वि. १२-६०; १७-१०४, १२३; १८-१२३; २६-८३, ८४; २८-१६९.

पूग [सु. अ.]-सू. ५-७७.

पूतना [अ.]-वि. ९-४५.

पूतीक [सु. अ.]-सू. १-११६, ११७; चि. ७-१२३; २६-२३.

पृथक्पर्णी [सु. अ.]-वि. ११-४४.

पृथ्वीका [सु. अ.]-सू. २-४; ५-२०; वि. ८-१३५, १५१; चि. ३-२६७; ५-७१; ७-१२२; २६-२३८.

पृथ्वीपर्णी [सु. अ.]-सू. २-११, २०, २१; ४-९ | ५, १६ | ३८, १७ | ४४, ५-६५; २५-४०; वि. ८-१३९; चि. १-१ | ४२; ३-१८३, २४७, २६७; ४-४६; ८-११४; १४-१९९, २३४; १८-१०१; १९-२१, २६, ५०; २३-२४५; २४-१६५; २५-७५; २६-८८; ३०-२८१; सि. ७-१३; १०-१९, ३८; १२-१६ | २, १६ | ५, १६ | ११.

पोटगल [अ.]-वि. ८-१३५; सि. १०-३३.

पोटा-क. ९-२५.

पौण्ड्रक [सु. अ.]-सू. २७-२३८.

पौष्कर (विष) [सु. अ.]-वि. २३-११.

पौष्कर-सू. २६-८४; चि. ३-२१३, २६०; १०-१९; १३-१२७; १७-१०१, १०२, १४२; १८-७७, ९२, १११, १२६, १५९, १७७; २६-८५, ८६, १७०; २८-१२२.

प्रकीर्ण [सु. अ.]-सू. १-८२; चि. ८-१३६; सि. १०-२६.

प्रग्रह [सु.]—क. ८-३; सि. १०-३०; ११-२४.

प्रतिविषा [सु. अ.]—चि. ७-१४४; १९-२२.

प्रत्यक्षपणी—क. ११-१४.

प्रत्यक्षपुष्पा [सु.]—सू. १-८२, ८५; ४-१३ | २३;
२५-४०; वि. ८-१३५.

प्रत्यक्षपुष्पी—क. १-१४.

प्रत्यक्षश्रेणी—सू. १-७७; क. १२-४.

प्रपुनाड [सु.]—सू. ३-१३.

प्रपुनाड [सु.]—सू. २७-१०२; वि. ७-९३.

प्रयौण्डरीक [सु. अ.]—सू. ३-२४, २६; ५-६४;
चि. ३-२५८; ४-६८, ७४, १०२; ७-१३३; ८-८४,
९१; १८-७१; १९-९५; २१-५७, ९१; २५-८९, ९२;
२६-९४, २०८, २४३, २७०, २७६; २९-९४, ११२,
१३४; सि. ३-५०.

प्रमोदक—सू. २७-९; नि. ४-५.

प्रशान्तिका—सू. २१-२५.

प्रशान्तिका—चि. ४-३६.

प्रसारणी—चि. २८-१६६.

प्राचीनामलक [सु.]—सू. २७-१४६.

प्रियक [सु.]—सू. २५-४९.

प्रियङ्गु [सु. अ.]—सू. ३-२६, ४-१५ | ३१,
१५ | ३४, १८ | ४६; ५-२०; २१-२५; २५-४९;
२७-१७; वि. ६-१७; ८-१३५, १४४; शा. ८-४४;
इ. १२-७६; चि. ३-२४६, २५८; ४-३६, ४४, ६६,
७०, ९४; ६-३१, ४१; ७-१३२, १६५; ९-७०;
११-३१; १४-१५५, २२७, २३६; १५-१५४, १५८;
२१-७२; २३-७८, २२४; २६-२३५; २८-१५३;
२९-११२; ३०-१०६, ११९, २५२, २६६;
सि. ३-३७, ४०; १०-३१, ३९; १२-१६ | १,
१६ | २, १६ | ६.

प्रियङ्गुक—चि. ४-४४; २३-२४५; २५-९०.

प्रियङ्गुका [अ.]—चि. ४-७३, ८१, १०८;
१९-८३.

प्रियाल [सु. अ.]—सू. ३-२१; ४-१६ | ४०, १७ | ४३;
१३-१०; २५-४९; २७-१५८; वि. ८-१३६, १४४;
शा. ८-२९; चि. ३-२५८; ४-१०१, २२-३०;
२६-२७८; २९-१३३; ३०-६६; क. १३-७; १२-७,
३६.

प्लव [सु. अ.]—चि. ६-४२; ७-१३०.

प्लक्ष [सु. अ.]—सू. ४-१५ | ३३; ५-२२;
२५-४९; २७-१०५, १६४; वि. ८-१४४;
चि. ३-२५८; ४-३८; ११-३१; १५-१२६; २१-८५;
२५-४६, ८७; ३०-११९; सि. ६-६६; ८-३९.

फञ्जी [सु. अ.]—सू. २७-९८.

फणिज्झक [सु. अ.]—सू. २-४; ३-४; नि. २-४;
वि. ७-१७, २१; ८-१४२, १५१; चि. ३-१६७;
७-४८; २६-१८५; क. १-२५; सि. ९-१७.

फल [सु. अ.]—सू. ३०-६२; वि. ८-१३५;
शा. ८-४१; चि. ३-२४८; ७-४७; ८-११८;
२६-१४; ३०-२५२; क. १-६, १३, १४, १६, १७,
१८, १९, २०, २२, २३, २४, २७, ३०; ५-१०;
७-७०, ७६; १२-३२; सि. ३-१३, १४, ४६, ५९,
६६; ४-२०; ६-४३; ८-९; १०-२५; ११-३४;
१२-१६ | ११.

फलञ्जिक [सु. अ.]—चि. ६-४०; १२-३९;
सि. ३-६२.

फलपूर—चि. २६-८४.

फलपूरक चि. ४-९५; २०-३६, ३९.

फलाम्ल चि. ११-८०.

फलिनी [सु. अ.]—चि. १४-१८९; २१-७४;
२४-१५९; २५-६६; २६-२०९; क. ३-३,
सि. ३-६२.

फली—चि. २७-३८.

फलगु [सु. अ.]—सू. ४-१६ | ४०; २७-१२८;
चि. २-१ | २७; १०-१९; २६-६३; २८-१२९.

फेनिला [सु.]—चि. २९-११०.

बकुल [सु.]—चि. ७-२१; ८-१४३; चि. ३-२५८.

बदर [सु. अ.]—सू. ४-१० | १०, १३ | २२,
१३ | २४, १४ | २८, १४ | ३०, १६ | ४०,
१७ | ४३; १३-९५; १५-७; २३-१६; २५-४९;
२६-८४; २७-१३२, १४१; नि. २-४; चि. ८-१३६,
१४०, १४४; चि. ३-२६७; ८-१४१; १२-६०;
१३-१२९; १४-१०, २०४; १५-११३; १८-४३;
१९-३१; २०-३८; क. १-२६; ९-६; ११-७; १२-७.

बदरी [सु. अ.]—चि. ३-२५८; १४-२१४;
१८-१८०; २२-३५; २४-१६०; क. १-८;
सि. ६-८३; ७-३१; १०-३९.

बन्धुजीव [सु.]—चि. २३-१८१, २४३.

बला [सु. अ.]—सू. २-१२, २०; ३-२१;
४-१० | ७; ५-६३; २५-४०; २७-१०७; चि. ८-१३९;
शा. ८-२४; चि. १-१ | ४३, १ | ७७, २ | ४,
२ | १२; २-१ | २५, २ | ५; ३-१८३, १८७,
२०५, २२४, २३६, २४२, २४७, २५८, २६७;
४-४७, ७८, ८४; ५-१०६, १३४; ८-७२, ७८,
७९, ९०, ९१, ९३, ९४, १०६, १११, ११४, १७०,
१७६; ११-२०, ३७, ४४, ५६; १३-१७१; १४-१९९,
२३४; १६-५३, १३७; १७-९६; १८-१२५,
१७४; १९-२६, ५०, ११०; २१-७९, ८५, ९१,
१२५; २४-१६५; २५-६३, ७५, ८४, ८९, ९०;
२६-४६, ६९, ९३, १३५, १६१, १६३, १७७, २८३;
२८-१०६, १११, १२३, १४८, १५९, १६७, १८५;
२९-५६, ६२, ७३, १०४, ११०, ११९; ३०-४९,
५९, १०७, सि. ३-१३, ३६, ४०, ४८, ६५; ४-४,
९; ७-१३, २८; ८-३९; ९-८, ८७; ११-३४;
१२-१६ | १, १६ | ३, १६ | ५, १६ | ६, १६ | ९,
१६ | १०; १९ | २, १९ | ३.

बलाद्वय [अ.]—चि. २८-१६६.

बलाद्वय-चि. २३-११.

बले द्व [अ.]—सू. ३-२२; चि. १२-३४;
१८-१४५, १५३; २३-१८८, २१२; २६-८७;
२९-७६.

बलवज-शा. ८-३४, ४१.

बहुफेनरसा-क. ११-३.

बहुला-चि. ८-१०३.

बालक [सु.]—चि. १२-६८; १७-१२४; २०-३२,
३३; २३-७७; २८-१६१.

बालेश्व-चि. २६-७३.

बाह्यीक [सु. अ.]—चि. २३-१०२; ३०-९१.

विभीतक [सु. अ.]—सू. ४-१३ | २४, १६ | ३९;
१३-१०; १५-७; २७-१४८; चि. ७-२१; ८-१३६, १४४;
शा. ८-२९; चि. १-१ | ७५, १-७६, १-७७, ३ | ३,
३ | ४१; ६-३५; ११-४२; १२-७१; १५-१६०;
१८-९२; २१-५६, १२४, १२५; क. १-१६; १२-१५;
सि. १२-१६ | १.

विम्बी [सु. अ.]—सू. १-७८, ७९; ४-१३ | २३;
२७-१४२; चि. ८-१३५; चि. ७-८५; १४-१०;
क. १-१४; ४-१७.

विल्व [सु. अ.]—सू. २-११, १९, २०, २८;
४-११ | १२, १३ | २५, १३ | २६, १६ | ३८;
५-६४; १३-१०; २१-२४; २५-४०, ४९; २७-१०७,
१३८; चि. १-१ | ४३, १ | ६२; ३-१८३, १८६,
२२०, २३५, २६७; ४-४६, ५०; ५-१६५; ८-१२६,
१२७; १२-४३, ५५, ६०; १३-१६९, १४-४०,
४४, ४७; ६३, ६९, ७०, ९०, ९३, १००, १०८,
११०, १३१, १९५, २००, २३०, २३७; १५-१००,
११३, १२९, १३६, १८८; १६-५९, ११९; १७-९४,
१४२; १८-७७, १०९, १२३; १९-२०, २६, ३४,
३५, ४५, ४८, ६२, १०४, १०९, ११०, ११४, ११८;
२०-२३; २३-६६; २६-६६, १३५, १८४, २३७, २४३;
२७-२९, ५६; २८-९७, १२३, १४१, १६३, १७६;

२९-१०४; ३०-९१, २६६, २७८; क. ३-१५; ८-११;
१०-१०; मि. ३-१४, ५९, ६६; ४-८, १५, १७,
२०, ३७; ७-११, ५२; ८-५, ३८; १०-१९; ११-२६,
३४, ३५; १२-१६ | २, ३६ | ५, १६ | ६, १८.

विलम्बक-क. ८-१७.

विलम्बपर्णी-सू. २७-१०७.

विलम्बादिपञ्चमूल [अ.]-सि. ९-८.

विल [सु. अ.]-सू. ५-१०; २६-८४; २७-११६;
वि. ८-१४४; चि. ३-२५८; ११-१८, ४६; १४-९;
२१-७३, ७९, ८३; २५-४७; २६-७६, ९४, १६८,
२४३; २९-१३३; सि. १२-१९ | २.

वीजक [सु. अ.]-चि. १६-१०६.

वीजपूर [सु. अ.]-चि. ५-७७; २३-६८.

वीजपूरक [सु. अ.]-चि. ५-१६६; १५-९१;
२२-३६; २४-१२१.

बृहत्पञ्च-क. ९-३.

बृहती [सु. अ.]-सू. २-१२; ४-१४ | ३०,
१६ | ३८, १७ | ४४; वि. ८-१३९, १५१; ३-२१४,
२२४, २६७; ७-४६, ८८, १०२, १०८, ११२, १२८;
८-९१, ११४; ११-३६, ६२; १४-५०; १८-८८;
१९-२६, ५०; २३-५५, २४४; २६-१६९, २३७,
२४०; २९-७६; ३०-५८; क. १०-१०; सि. ३-५६;
९-८; १०-३८; १२-१६ | २, १६ | ४, १६ | ५.

बृहतीद्वय [सु. अ.]-चि. १-१ | ६२; १२-२९;
१५-१०६; २३-९७; २६-६२; २९-६५.

बृहत्तयौ द्वे [सु. अ.]-सू. २३-१९; चि. ३-२१०;
२१३; १८-७५; २६-६१; २७-५६; सि. १०-१९.

बोधिवृक्ष [अ.]-चि. २९-१५८.

ब्रह्मसुवर्चला [सु. अ.]-चि. १-१ | ५८, ४-७.

ब्राह्मी [सु. अ.]-सू. ४-१८ | ४९; शा. ८-२०,
५८; चि. १-३ | २४, ४ | ६; ७-६९; १०-२५;
१८-४०.

भण्डी [सु. अ.]-सू. २७-१०७.

भद्रदारु [सु. अ.]-वि. ७-२३; चि. १६-६६.

भद्रपर्णी-वि. ८-१३५.

भद्रमुस्त [अ.]-चि. १४-१६०; १९-२०.

भद्रमुस्ता [अ.]-सू. २१-२२; चि. १९-१२०;
२४-१४५.

भद्रश्री [सु. अ.]-चि. ३-२५८; ४-१०२.

भद्रौदनी-सू. ४-९ | २.

भल्लातक [सु. अ.]-सू. ३-५; ४-९ | ६,
१५ | ३३; १८-४; २६-८४; २७-१६५; चि. ७-२३;
८-१४२, १४४; शा. ८-३३; चि. १-२ | १३, २ | १४,
२ | १५, २ | १६, २ | १७, २ | १९; ३-२६७;
५-१४३, १४६; ६-३८, ४५; ७-८२, ११३; १२-२९;
१३-१५८; १४-५५, ७०; १५-१४६, १७७; २१-१२६,
१३०; २२-४७; २३-१००; २६-२७१; २७-३२, ४५;
२८-१६८; ३०-१५०; क. १-२०.

भण्य [सु. अ.]-सू. २६-८४; २७-१३१, १३५;
चि. २४-१३६; २९-६५.

भारद्वाजी-सू. ४-९ | २; चि. ८-१३९.

भार्गी [सु. अ.]-चि. ३-२१३; ७-१११; १०-२०;
११-३६; १६-१२०; १७-१०२, १०९, ११०;
१८-४७, ५१, ५४, ५८, ६३, ११२, १२७; क. ७-१५;
सि. ४-४, १३.

भाङ्गी [सु. अ.]-चि. ६-४२.

भूतीक [सु. अ.]-सू. ४-१७ | ४२; १४-३३;
शा. ८-२९; चि. ३-२६७; १०-२१; १३-११०;
१७-१४२; १९-२०, १०५; २६-८५; सि. ३-६५;
४-४; ११-२५.

भूनिम्ब [सु. अ.]-चि. ७-६९; १०-२०;
१२-४२; १५-१३२, १३६, १८१; १६-४८; सि.
३-६१; ४-२०; ८-८.

भूर्ज [सु. अ.]-सू. ३-४, १५; वि. ८-१४४;
शा. ८-३४, ३८, ४१; चि. २१-१२५; २५-१००;
२६-२२७.

भूर्स्तृण [सु. अ.]-सू. २७-१७२; नि. २-४;
वि. ७-१७; ८-१४२; चि. ३-२६७.

भृङ्ग [सु. अ.]-चि. २४-१८१; क. ७-३४.

भृङ्गरजस् [सु.]-चि. ४-६८.

भृङ्गराज [सु.]-चि. १८-११७; २६-२६४;
क. १-२५.

मकुष्ट [सु. अ.]-चि. ४-३७; ८-११६;

मकुष्टक [सु. अ.]-सू. २६-८४; २७-२७;
चि. ३-१८८; १४-१०; १९-५०; २९-५१.

मञ्जिष्ठा [सु. अ.]-सू. ४-१० | ८, ११ | १६,
१६ | ३९; नि. ४-३३; शा. ८-३२; चि. ३-२५८;
६-३९; ७-६५, १००, १२०; ८-८३; ११-४४;
१२-६८; १४-१५९; १५-१४७, १५८; १६-१०५;
१७-१४५; २१-७६; २३-५०, ७९, १८५, १९६;
२५-११४; २६-२०८, २३४, २३८, २७०; २८-१५०,
१६२; २९-९४, १०७, ११३, ११४, १२३, १३४;
३०-२७५; सि. ३-४८; १०-२१, ४३; १२-१६ | १,
१९ | ३.

मण्डूकपर्णी [सु. अ.]-सू. ४-१८ | ५०;
२७-९५; वि. ८-१४३; शा. ८-३४, ४१;
चि. १-१ | ४८, १ | ५८; ३ | ३०; ११-९२,
१३-१८१; २३-२२५.

मत्स्याख्यक-वि. १-३ | २४.

मदन [सु. अ.]-सू. १-८१, ८४; २-७, १२;
३-३; ४-१३ | २६; १५-९, १०; २३-१०; वि. ८-१३५;
१५१; शा. ८-४१; चि. ३-२२८, २४१, २४३,
२४५, २४६, २४७; ४-५९, ६०; ७-४३, ४६, ९१;
१४-५४, १३१; १५-१७९; १८-८३; २१-५१, ५२;
२३-५६; २६-१५३; २७-३३; २८-१५४; क. १-२७;
७-७४; सि. ३-३९, ५७, ६७; ४-९, १३; ११-१३,
२३; १२-३६ | ४, १६ | ५, १६ | ६, १६ | ८,
१६ | १०, १८ | २, १८ | ३.

मदनफल-सू. ४-१३ | २५; १५-९, १०;
२५-४०; वि. ७-१७, १८; क. १-२६; सि. ९-८;
१२-१६ | १, १८ | १, १८.

मदयन्तिका [अ.]-चि. १०-२१; २६-२७१.

मदयन्ती [सु. अ.]-चि. ८-१२९; २९-११२.

मधुक [सु. अ.]-सू. २-७; ३-२१, २२; ४-९ | १,
९ | ५, १० | ८, १० | ९, ११ | १४, १३ | २१,
१३ | २३, १३ | २५, १५ | ३४, १७ | ४४, १८ | ४६;
५-२१, ६३; १५-९; २५ | ४०; वि. ८-११, १३५;
चि. १-१ | ४९, १ | ५८, १ | ७६, १ | ७७, ३ | ४५;
२-१ | २७, १ | ३४, २ | ५, २ | २१, ३ | १९;
३-२०५, २२८, २४३, २४७, २४८, २५०; ४-६०, ६८,
९५, १०१, १०२; ५-११५, १३१, १४५; ७-४३,
४४, ४७, १३३; ८-७२, ७५, ७७, ७९, ८३, ९०,
९१, १११, १७६; ११-२०, २१, २७, ३६, ४८,
७३, ९२; १३-१०३; १४-१३१, २१४, २१५, २१६,
२२०, २२९; १५-१८९; १६-५३, १०९, १३७;
१७-११५; १८-६९, ७१, ८३, १३५, १४५, १७६;
१९-६६, ८२, ८७; २१-५१, ५६, ५७, ७२, ७४,
७७, ७८, ८०, ९१, ९७; २२-४३; २३-५६, ८०,
९५, १८८, २०२, २२३, २४६; २५-४७, ४८, ६४,
७५, ७८, ८५, ९२; २६-५३, ८७, ९४, १४०,
१६३, २४१, २५०, २६७, २६९, २७६, २७९;
२८-९६, १६२; २९-५५, ७१, ७२, ९६, १०३,
११६, ११७, १२१, १३१, १३३, १३४, १४६;
३०-५९, ७८, ९२, ९८, ११९, २६३, २७२, २७८;
क. १-१२; २-९; ३-२२; ४-६, ८; ५-८; ६-६;
७-१७; सि. ३-४०, ५०; ४-९, १३; ७-१३, १४;
९-८; १०-१५, ४२, ४३; ११-२३, ३५; १२-१६ | १,
१६ | ४, १६ | ५, १६ | ६, १६ | ८, १६ | १०,
१६ | ११, १८ | १, १८ | २, १८ | ३, १९ | १,
१९ | २, १९ | ३.

मधुपर्णी [सु. अ.]-सू. ४-९ | ५, १३ | २१;
वि. ८-१३९; चि. २६-७०; २९-७२, ९२, ११७.

मधुयष्टि [सु. अ.]-सू. २८-१८६; २९-९१;
सि. ३-५३.

मधुयष्टिका [सु. अ.]-चि. ३-२४६; १६-१००;
२९-१०७; सि. १०-२१.

मधुयष्टी-वि. २३-१९६.

मधुयष्ट्याह्वा-सि. १०-२८.

मधुरसा [सु. अ.]-चि. ३-२५८; १६-६१.

मधुवल्ली-वि. ८-१३९.

मधुशिशु [सु. अ.]-नि. २-४; वि. ७-१७;
चि. १३-१५५; १५-१३९; २६-२३७; २९-१५१.

मधुशिशुक [सु. अ.]-वि. ८-१४२; चि. १५-१३५.

मधूक [सु. अ.]-सू. ३-२१; ४-१५ | ३२,
१७ | ४१; १३-१०; २५-४९; वि. ८-१३५; शा.
८-१०; चि. १-४ | १४; २-१ | २८, २ | १८;
३-२०६, २५८; ४-३३, ८१, ९४, १०४; ५-१२३;
११-२०, २७, ७१; १५-१४६, १५०; १९-८८;
२३-१८८, २०२; २६-८७, १६१, १७९; २९-९६;
क. ५-१०३; सि. ३-५३; ६-५३; ७-१३; १०-४२;
११-२४; १२-१६ | ११, १९ | ३.

मधूकपुष्प वि. १-१ | ५८.

मधूकपुष्पी वि. ८-१३९.

मधूलक-नि. २-४.

मधूलिका [सु. अ.]-वि. ८-१३९; चि. १७-१११;
क. ४-१३; सि. १२-१९ | १, १९ | २, १९ | ३.

मधूली [अ.]-सू. २७-२२.

मधूरक [सु. अ.]-चि. १२-२३; २३-५७.

मरिच [सु. अ.]-सू. २-३, २३; ३-१२;
४-९ | ६, ११ | १५, १३ | २७, १७ | ४५;
२७-२९८; वि. ८-१४२, १५१; चि. २-१ | ३०,
२ | २४, ४ | ११, ४ | २१; ७-४८, ७४, ८७, ११७;
८-१४२, १४५; ९-६७, ६८; ११-४०, ६७, ७४,
८६; १२-३२, ३६; १४-९२, १३९, १५८, २०६;
१५-१०२, १२०, १६४, १६८; १६-१२९; १७-९८,
११०; १८-७१, ७३, ९०, १०४, १८०; १९-१०७,

१११; २०-३९; २३-५०, १८३; २४-२३, १२७,
१२८, १७७, १८१, १८३; २६-१३८, १९२, २१६,
२१९, २४७, २६१; ३०-७२, ९२; क. ७-१५, २५,
४०; १२-२३; सि. ८-४२; ९-१७.

मरुबक-क. १-२३.

मर्कट-चि. २३-१३.

मर्कटी [सु. अ.]-चि. ९-४५.

मलपू [सु. अ.]-चि. ७-१६२; १६५.

मसूर [सु. अ.]-सू. २७-२८, २९; चि. ३-१८८;
४-३७, ४६; ५-११६; १४-१०; १६-४२; १९-५०;
२०-३७; २१-६०, ८०, १११; २२-३१; २५-६२;
२९-५१, १३४; ३०-२५८; सि. ८-३८; ३९-४०.

मसूरविदला-वि. ८-१३६; चि. ७-१३७; क.
११-१४.

महाजालिनि-क. ३-१७; ४-३.

महापत्र-चि. १४-१२४.

महापुरुषदन्ता [अ.]-चि. ९-४६.

महामेदा [सु. अ.]-सू. ४-९ | १; वि. ८-१३९;
चि. १-४ | ६; ३-२५८; २६-१६८; २८-१६०;
२९-६१; क. ४-१३; सि. १२-१९ | १, १९ | ३.

महाव्रीहि [अ.]-नि. ४-५.

महावृक्ष [सु. अ.]-सू. ४-४; वि. ८-१३६;
क. १-६; १०-६, २२.

महाशालि [सु. अ.]-सू. २७-८, ११; चि. १४-९५;
२१-११३.

महाश्रावणी [सु. अ.]-वि. ८-१३९; चि. १-४ | ६;
३-२५८; २८-१६०.

महाश्वेता [सु. अ.]-सू. ४-१३ | २७; सि. ९-८७.

महासहा [सु. अ.]-वि. ८-१३५, १३९;
क. ४-१६; सि. १२-१९ | २.

महौषध [सु. अ.]-सू. ४-१२ | १८; २४-४९;
शा. ८-५६; वि. ३-२१०; १२-२५, ४२; १८-८७;
१९-५४; २६-८४, २२६.

मांसी [सु. अ.]-सू. ५-२१; वि. ७-८७;
१२-६५; १४-२३१; १७-७८; १८-६९; २०-३३;
२३-५४, १०२, १९०; २६-६५, २०९, २३४;
२८-१५३, १५८; २९-९२, ११२, १३१; क. १-२३.

मागधिका [सु. अ.]-वि. ७-६८, १४१; १२-२३;
१५-१२७; २०-२९; २२-५३; २६-१२; सि. ३-४४;
६-४३; ८-१३.

मागधी [सु.]-वि. २-१ | ३०; ३०-१५०.

माचीक [अ.]-वि. ८-१४४.

मातुलङ्ग [सु. अ.]-सू. ४-१० | १०, १४ | २८;
२४-४९; २६-८४; २७-१५४; वि. ८-१४०;
वि. ३-२६७; ५-७८, ८४, ८५, ८८; ८-१३०;
९-५३; १५-८९, ९७, १४२, १६८; १६-६६, १२९;
१७-८७, ९७, १०४, १०८; १९-१०८; २१-१२९;
२२-३४, ४४; २३-२०८; २४-१११, १३१, १७४;
२६-८५, ८६, २२८; ३०-५६; क. ७-३०, ७५;
१०-१२; सि. ९-८.

मारिष-सू. २७-१००.

मार्कव [सु. अ.]-वि. ७-२१; वि. २६-२६७, २६९.

मालती [सु. अ.]-सू. ५-७३; १४-३२;
शा. ८-३२; वि. १-१ | ५८; ७-९५, १६८; ९-३६;
३०-५९, ७४.

माष [सु. अ.]-सू. २-२८, ३२; ३-१८;
४-१३ | २२; ५-११; १३-८९; १४-२५; १५-७;
१७-९९; २१-३१; २४-६; २५-३९, ४०; २६-८४;
२७-४, २४, ३४, २५९, ३३६; वि. २-४; ३-१०;
४-५; ५-६; वि. १-२२ | १; शा. ६-११; ८-२८;
वि. १-२ | १३; २-१ | २६, १ | ३३, १ | ३८,
१ | ४७, २ | ७, २ | १४, २ | १८, ३ | १, ३ | ३,
३ | ८, ३ | १४, ३ | १३, ४ | १६, ४ | २१,

४ | २३, ४ | २४, ४ | २८; ३ | २६७; ७-७;
८-७१, १७७; १४-९, १०, ४०, १६-७; १७-८४;
१८-७६; १९-३५; २१-१९; २४ १२६; २८-९८,
१११, ११४, १७४; २९-६, १०४; ३०-७२;
क. १-१३, १४; १२-१९, ३४; सि. ४-५; ७-२४;
८-१८; १०-२९; १२-१६ | १२.

माषपर्णी [सु. अ.]-सू. ४-९ | १, १२ | १९;
वि. ८-१३९; वि. ३-२६७; २९-६१, ७३; ३०-५०;
क. ७-१८.

मुकुन्द-सू. २७-१८.

मुकुन्दक [सु.]-वि. ४-५.

मुकुलपुष्प [अ.]-वि. २-४ | ३९.

मुकुलक [अ.]-सू. २७-१५७; वि. २५-५३;
क. ७-४६; १२-३.

मुक्ता [अ. सु.]-सू. ४-१८ | ५०.

मुञ्जात [अ.]-वि. २६-१७१; २९-६६.

मुञ्जातक [अ.]-सू. २७-१२०; वि. २२-३०,
९६; सि. ३-५०.

मुद्र [सु. अ.]-सू. ५-५, १२; ७-६१; १५-७, १६;
२१-२५; २५-३८; २७-२३, २५९, ३३६;
वि. १-२२ | १; शा. ३-४ | ५; ८-५६; वि. २-३ | १६;
३-१५७, १८८; ४-३७, ४६, ७८; ५-१६४; ६-२०,
४८; ७-८३, ८-११६; १२-६२; १३-९७; १४-१०,
२०५; १६-४२; १७-९६, ९७; १८-९६, १८४;
१९-३५, ५०; २०-२७, ३१, ३७; २१-६१, ८०,
१११; २२-३१; २३-२२६; २४-१३९; २५-७९,
११२; २६-१४८, १५०, १५६; २९-५१; ३०-२५८;
क. १-१३; १२-१८, ३७; सि. ३-८.

मुद्रपर्णी-वि. २३-५६; ३०-५०.

मुद्रपर्णी-वि. २९-७३.

मुद्रपर्णी [सु. अ.]-सू. ४-९ | १, १२ | १९;
वि. ८-१३९; वि. ३-२६७; ७-१२३; २९-६१;
क. ७-१८; वि. ३-५३; १०-२८.

मुष्कक [सु. अ.]-वि. १५-१८९; २६-१९२.

मुस्त [सु. अ.]-सू. ३-५, १०; ४-९ | ३, ११ | ११, ११ | १४, १२ | १८, १४ | २९; ५-२२, ६४; २३-१०, १२; २५-४०; वि. ८-१४३; शा. ८-३२; वि. १-१ | ४८, १ | ६४, ४ | १४; ३-१४५, १९७, १९८, २०१, २०२, २०५, २०६, २०७, २१०, २१९, २२३, २२४, २४३, २४६, २४८, ३४३; ४-३१, ४५, ६०, ७१, ७४, ७८, ८१; ६-२७, ३८; ७-४६, ६५, ७७, ९१, १०२, ११३, १४२, १४४; ८-१००, १३७; ११-१६; १२-२३, ४१, ४३, ६५; १३-१५९; १४-१९६, २३१, २३६; १५-९८, ९९, १२६, १२९, १३८, १५८, १८२, १८८; १६-४७, ६०, ७०, ७३, १०३, ११९; १७-१२३; १८-५१, ६९, ८७, ९०, ९२, ११२, ११४, ११५, ११८, १२०, १२१, १६३, १७६; १९-२२, ५०, ५२, १०४; २१-५४, ८८, १३०; २३-७७; २४-१५०, १६६, १६७; २५-९०; २६-२०१, २२७, २३५, २३९; २७-३०, ३६, ३८; २८-११३, १५१, १६१; २९-८६, १५०; ३०-९१, ९८, १२८, २७६, २७७; क. ७-१६, ४६, ५२, ५७, ६१; सि. ३-४०, ५९, ६१; ६-५३; ८-९; १०-२३; १२-१६ १, १६ | २, १८ | ९, १८ | १५, १८ | १६, १८.

मुस्तक [सु. अ.]-वि. ६-३२; १५-१३२.

मुस्ता [सु. अ.]-वि. ५-११९; ६-२६, ४०;

२०-३८.

मूलक [सु. अ.]-सू. १३-१०; १४-३१; २४-६; २६-८४; २७-१६८; नि. २-४; ५-६; वि. ७-१७; ८-१४२, १५१; शा. ८-२८; वि. ५-७२, १६५; ७-७, १०२, १२७, १६९; ८-६८, ७५; १२-४४, ६३, ७३; १३-१५५; १४-९, ४५, ९३; १५-८९, ११५, १४४; १६-१२९; १७-९९; १८-८१, १०९; १९-३१; २१-१२४, १२८; २४-१७०; २६-२२६; २८-१३६, १४०, १६७, १७४, १७६; २९-५; सि. १२-१६ | ६.

मूलकपर्णी-वि. ७-२१; वि. ३-२६७.

मूर्वा [सु. अ.]-सू. ४-११ | ११, १२ | १८; वि. ८-१३५, १४३; शा. ८-५६; वि. ३-२०४; ६-२८, ४१; ७-६५, ६८, १०८, ११३, १४६; ११-६२; १५-१२५, १३९, १७९, १९०; १६-४७, १२२३; १८-८७, ११४, १६१; २०-३३; २३-२४३; २५-८८; २६-१४५, १६९, १९९; २७-३४, ३५; २९-९२; ३०-२६६, २८०; सि. ३-५६; ७-१७.

मूषिकपर्णिका [सु.]-वि. १२-७२.

मूषिकपर्णी [सु.]-क. १२-४.

मूषिकाह्वया [सु.]-क. १२-३.

मृगलिण्डिका [अ.]-सू. २५-४९.

मृणाल [सु. अ.]-शा. ८-३२; वि. ३-२५८; ४-७५, ९४, १०२; ७-१३०; १२-६८; १४-९; १५-१४८; १८-९५; १९-५३; २१-७४, ७५; २६-१६८, २७१; सि. १२-१९ | २.

मृणाली [सु. अ.]-वि. ८-१२९.

मृदङ्गफल-क. ६-३.

मृद्वीका [सु. अ.]-सू. २-२४; ४-१३ | २१; १५ | ७; २३-३८; २५-३८, ४९; २७-१२६; वि. ८-१३६, १३९; शा. ८-२९; वि. १-४ | १४; २-२ | १४, २ | १८; ३-१८५, २०१, २०६, २०८, २२३, २३०, २३२, २३३, २३७, २५८; ४-३३; ८-९६; ११-२१, ३६, ४६; १४-१६२; १८-९१, ९२, १३६, १५१; २१-१०९; २४-१३६, १८२; २६-१६७, १९८, २०५; ३०-६५, ९२; क. १-१२; सि. १२-१६ | १०, १९ | २.

मृष्टक-सू. २७-१७०.

मेघक-वि. २३-१२.

मेदा [सु. अ.]-सू. ४-९ | १, १२ | १९, १३ | २१; वि. ८-१३९; वि. १-१ | ४४, १ | ६४, ४ | ६, २-१ | २५, १ | ३४, २ | २१, ३ | ८; ३-२२५, २५०, २५८; ४-९५; ९-४४; ११-४५, ६३; १८-४०; २६-१६६;

२८-१५९; २९-५६, ७२, ७७, ११२; क. ४-१३;
७-१८; सि. ३-४९; ४-९, १४; १२-१९ | १,
१९ | २, १९ | ३.

मेदायुग-वि. २६-९३.

मेदायुगम [सु. अ.]-वि. १८-९९.

मेदे [अ.]-वि. ११-३५; २५-८८; २६-८७;
२९-६४.

मेवशृङ्गी [सु. अ.]-वि. ३-२६७; क. ९-७.

मोच [सु. अ.]-सू. २६-८४; २७-१४३;
वि. ३०-१२२.

मोचरस [अ.]-सू. ४-९ | ५, १५ | ३१,
१८ | ४६, १८ | ४७; वि. ८-१४४; वि. ३-२५८;
४-७६, ८६, ९९; १४-१८९, १९३, २३७; १९-५३, ७५.

मोरट [सु. अ.]-वि. ८-१३९.

यमानी-वि. ६-४१; ८-१२६.

यव [सु. अ.]-सू. २-१२, ३१; ३-१८, २०;
४-१३ | २२, १४ | २८, १६ | ४०; ५-१२; ६-२५,
३८, ४३; १३-८४, ९४; १४-२६, ३५; १५-७;
२०-२३, २५; २३-२५; २५-४०; २७-४, १९, २६१;
शा. ८-९, १८, ५६, ६१; वि. १-१ | ७५, २ | १३,
३ | १८; ३-३०८; ४-७८; ६-१८, २१, २४, ४८;
८-३७, ६९, ७१, १२०, १७७; ११-१९, २९, ८१;
१२-३५; १३-९७, ११७, १८१; १४-१०, ४०;
१५-८३, १६०; १६-४१, १०९; १७-७८, १००;
१८-१८, ५९, ७६, ९६, १०८, १५८; १९-३५;
२०-३५; २१-७८, ८०, ११०, ११४, १२८;
२४-१३२, १७२, १७९; २५-७८; २६-१८, ४६,
१४८, २८६; २७-२६; २८-१११, ११४, १२०, १४०,
१७६, १८५, १८७; २९-५०, १०४, १३२, १५९;
३०-७१, १०६, १२१, १५२, २५७, २६८, ३१९;
क. १-१३; ७-७३; ८-१४; वि. ३-३६, ६६; ४-५,
८, ३९; ७-११ ३८, ५१, ६१; ९-८, १८; १०-२०,
२९, ३०; ११-३४; १२-१६ | ५, १६ | ६, १६ | ७,
१६ | ९, १६ | १०, १६ | १२.

यवक [अ.]-सू. ५-११; २१-२५; २५-३९;
२७-१२; नि. २-४; ४-५; ५-६.

यवतिका [सु.]-क. ११-३.

यवशाक [अ.]-सू. २७-१०२; शा. ६-११.

यवानिका [अ.]-वि. १४-११०; १५-१७७.

यवानी [अ.]-सू. २३-२०, २७-१७०, ३०७;
वि. ५-८६, १६५, १६८; ६-२९; ८-१३७, १३८,
१४१; १२-५५, १३-१०३, १०५, १२५, १४-६३,
७०, ७३, ९९, १००, १०७, १९५; १५-१२०, १३५,
१३८; १८-७७, १२६; १९-२७, २४-१२१, १६९,
१७५; २६-६५, ८५; क. ७-५३; १२-२३; सि. ३-१४,
६७; १२-१६ | २, १६ | ६.

यवात [सु. अ.]-सू. ३-२७; वि. ४-६८, १००,
१०३; १४-२१४, २२५; २६-२१०,

यवासक [सु. अ.]-वि. ३-२२२; ४-७५.

यष्टि [सु. अ.]-वि. २९-७७.

यष्टिका [सु. अ.]-सू. ४-१४ | २८; वि. ४-८१.

यष्टिमधु [सु. अ.]-वि. १-३ | २०; क. १-१४.

यष्टिमधुक [सु. अ.]-वि. २९-११५; ३०-६६.

यष्टीमधु [सु. अ.]-वि. ८-१३९.

यष्टीमधुक [सु. अ.]-शा. ८-२४, वि. १-३ | ३०;
३०-२७१; सि. ७-५३.

यष्ट्याह [अ.]-सू. ३-२४, २७; वि. ७-१३१,
१४६; ११-३३, ६७; १२-७१; १६-१२१; १८-३६,
८४, ८७; २२-४४; २३-२४४; २५-८८; २६-१४०,
१६१, १७७, २०८, २३४, २४३, २६५, २७८;
२८-१३७, १५१, १७२; २९-११०, ११४, १३२;
३०-८९, २५२; क. ३-१४; ७-१९, ५७; सि. ३-४७,
४८, ६२, ६७; ७-५६, ५७; ८-१३.

यष्ट्याहय-वि. १२-४४, ५३; सि. ३-४६.

यष्ट्याह्य-वि. ७-१३६; २१-५९.

यष्ट्याह्निका-चि. २६-९१.

यातुक-सू. २७-१०२.

यास [सु.] - चि. ७-१४६.

युवती-चि. १-१ | ५८.

यूथिका [सु. अ.] - चि. १-१ | ५८; ८-१२९;
१५-१३५; २६-१८४; ३०-६०.

रक्तचन्दन [सु. अ.] - चि. २६-१७१; ३०-९२.

रक्तनाल-सू. २७-१२३.

रक्तमूली-सि. १०-३१.

रक्तशालि [सु. अ.] - सू. २७-८, ११;
शा. ८-२४, २८; चि. ३-१७८, १८१; ८-१३२; ११-२६;
१३-९७; १४-९५; १९-४१, ५६, ७२; २१-११३;
सि. ८-३८.

रजनी [सु. अ.] - चि. १-१ | २५; ७-७७, ८७,
१००; १२-४१; १३-११९; १७-१४५; २२-४९;
२३-४९, ५०, ७९, १९०; २६-६३; २९-११४;
क. ४-१६; ७-१६; सि. ४-१८.

रजनीद्वय [सु. अ.] - चि. ७-६८; २३-१०१,
१८५, २१२; २५-११४; २९-१४९.

रजन्यौ [सु. अ.] - चि. ९-३५; १०-१८;
२३-२२०, २४६; २६-२०९.

र(च)ण्डा-क. १२-४.

रसाञ्जन-[सु. अ.] - सू. ३-१३; ५-१५;
चि. ७-६१, ८४, ९३, १२५; १४-१८७, १९५, २२०;
१५-१२९, १३४; १८-१६९, १७७; १९-५२, १०८;
सि. ३-४०, ६२; ११-२३; १२-१६ | १, १६ | २,
१६ | ६.

रसोन [सु. अ.] - चि. ३-३०४.

रसोम [अ.] - चि. २६-१५.

रक्षोघ्नी-चि. २३-७९.

राजकशेरुक-चि. ८-१३९, १४४; सि. १०-३७.

राजकोशातकी [अ.] - क. ४-३.

राजक्षवक [सु. अ.] - सू. ४-९ | २; २७-९०;
वि. ८-१३९.

राजमाष [अ.] - सू. २७-२५.

राजवृक्ष [सु. अ.] - चि. ७-९६, १६१;
क. ८-३, ४.

राजादन [सु. अ.] - सू. २५-४९; २७-१४३;
वि. ८-१३५, १३९; चि. ३०-९७.

राठ [अ.] - क. १-२७.

राठ-चि. २६-१४.

रास्ना [सु. अ.] - सू. ३-१८, २२, २५, २८;
४-१३ | २६; २५-४०; चि. २-१ | २६; ३-२५०,
२६७; ५-१०६, १४५; ८-७८, १७०; १२-७२;
१३-११०; १४-४३; १५-८८, १६८; १७-९६, १०२,
१०६; १८-३६, ४३, ४७, ५४, ७७, ९२, ११८,
१२७, १७४; २३-२३१; २६-८२, ९७, १४०, १६०,
१६३, १७०, २८३; २७-४१; २८-१११, १२२,
१३०, १३७, १४८, १६१, १६५, १६८, १७२;
२९-५६, ६२, ८१, १०३; ३०-५७, ५९; सि. ३-१३,
३९, ४८, ६१; ४-४, १५, २०, २९; ८-८, ११;
९-८७; ११-३४; १२-१६ | १, १६ | २, १६ | ६,
१८ | १, १८ | २, १९ | २.

रुधिर-सू. ४-१८ | ४६.

रुहा [अ.] - चि. ३-२६७; १४-१२४; २३-८०.

रोहा-चि. ३-२६७.

रोहिणी [सु. अ.] - सू. ४-१० | ७, १८ | ४८;
२६-८४; वि. २-४; चि. ३-२४३, २५८; ७-१००,
१२८; ३०-२६१; क. १-२३; सि. ११-२५.

रोहिणी कटुका-चि. ५-११५, ११९; ७-१०२,
१०६, १३२.

रोहीतक [सु. अ.] - चि. ६-३५; ७-१०९;
१३-८१, ८३, ८५, १४९; २६-९८; ३०-११६.

रोहिष (स्थावरविष)-चि. २३-१२.

रोहिष (कृत्तूण) [सु. अ.]-चि. ३-२६७; १०-२१;
१८-७३; २६-१३८; क. १-९; सि. ४-४.

लकुच [सु. अ.]-नि. २-४; ५-६; वि. ८-१४०.

लक्ष्मणा [सु. अ.]-सू. २७-१०१.

लता [अ.]-सू. ३-२७; ४-१० | ८; चि. ४-७६;
१२-६८; २९-११३; सि. ४-२१.

लम्बा [सु. अ.]-चि. २६-१५३; क. ३-३.

लवङ्ग [सु. अ.]-चि. २६-२१०; २८-१५३.

लवलीफल [सु.]-सू. २७-१४५.

लशुन [सु. अ.]-सू. २-५; ३-४; २६-८४;
२७-१७६; नि. २-४; वि. ७-१७; ८-१४२, १५१;
शा. ८-३४, ४७, ५६; चि. ५-९४, १७७; ७-१११;
९-४९, ५२, ६४; १४-९; २३-७०; २६-१५०;
२८-१७७.

लाङ्गल-चि. १४-९५.

लाङ्गलक-चि. ७-१०९.

लाङ्गलकी [सु.]-सू. २७-१०८; चि. २३-१२.

लाङ्गलिकी [अ.]-शा. ८-३८.

लाङ्गली [सु. अ.]-शा. ८-३४.

लाङ्गल-सू. २७-८.

लामज्जक [सु.]-सू. ३-२९.

लिकुच [सु.]-सू. ४-१० | १०.

लोहाक-सू. २७-१००.

लोणिका [सु. अ.]-सू. २७-१०२; चि. १९-३३.

लोणीका [अ.]-चि. १४-१२३.

लोघ्र [सु. अ.]-सू. ३-५, १०, १२, २६, २९;
४-१५ | ३१, १८ | ४६; ५-२२; २५-४९;
वि. ८-१४४, १५१; शा. ८-४४, ५०; चि. ४-४५, ६७,
७३, ८१, ८९, ९९, १०४; ६-२७, ३०, ३१, ३८,
४१; ७-९३, ९५, १२९, १३१; १४-१३९, १५९,

१९३, १९७, २३०; १९-५३, ९०, १०९; २१-५५,
५७, ७६, ७७, ९७; २२-३६, ४३; २३-५७, २४६;
२४-१५९; २५-६६, ६८, ९०, ११०, ११३;
२६-१९१, १९५, २०९, २१७, २३३, २७०; २७-३०;
२९-१११; ३०-७९, ९१, ९८, ११८; क. ९-३, ४,
८, ९, १२, १६, १८; ११-१६; १२-३५; सि. ३-४७,
४८, ५०; ९-८; १०-२६, ३१; १२-१९ | ३.

लोह [सु. अ.]-सू. ३-२४; २३-१८; चि. ७-१३०;
१७-८०.

लोहवाल [अ.]-सू. २७-९.

लोहितचन्दन-चि. ४-१०२.

लोहितशालि [सु.]-सू. १५-१६; २५-३८;
वि. ७-२१; चि. २२-४०, ४३.

लौहित्य सू. २७-१७.

वंश [सु. अ.]-सू. १४-४३; वि. ८-१४४; इ. ५-३०;
चि. २१-१२५; २३-८०, २१२; ३०-२५८.

वंशक [अ.]-सू. १४-३१.

वंशलेखन-चि. १८-६३.

वचा [सु. अ.]-सू. २-९; ३-५, १८, २०;
४-९ | ३, ११ | ११, ११ | १२, १३ | २५, १७ | ४२,
१८ | ४८; २३-१५; वि. ८-१४३, १५१; शा. ८-३४,
३८, ६१; चि. १-१ | २५, १ | ४९, १ | ५८,
३ | ३, ३ | २४, ४ | ६, ४ | १४; ३-२०५, २५०,
२६७, ३०७; ५-७०, ८०, ८६, १४४; ६-३८; ७-६८,
१००, १०३, ११३; ८-७५; ९-४५, ६४, ६९;
१०-२५, २७; १३-८०, १०४, १०९, १२४, १२६,
१३४, १५९, १६३; १४-४१, ६३, १३१; १५-९९,
१०१, १०३, १३४, १७४, १८२, १८९; १७-१४३;
१८-५३, ११२, १६१; १९-२०, ४५, १०५, ११८;
२२-४७; २३-७०, ८०, १८३, २१२; २६-२१, ६१,
८५, ९७, १३८, १५२, १५३, २०९, २२३, २२६;
२७-३१, ३३, ३६, ४१; २८-१५४, १६८; २८-१४९,
१५२; ३०-५४, २५२, २७३, २७७; क. १-१४;
७-१६, ५४, ५८; सि. ३-१४, ४४, ६७; ४-१०, १३;
७-१८, २४; ८-१९; ९-८; १२-१६ | २, १६ | ६.

वज्रल-सू. २५-४९,

वज्रल [सु. अ.]-सू. ४-१८ | ४७; क. १-८;
सि. १०-२१.

वट [सु. अ.]-सू. ४-१५ | ३३; वि. ८-१४४;
चि. ३-२५८; ४-८६; १५-१२६; १८-१४७; २२-४४;
२३-४१, १९७; २६-९८; क. १-८; सि. ६-५०;
७-६१; ११-२४.

वत्सक [सु. अ.]-सू. ३-४; २३-१०; ३०-६३;
चि. ३-२०१, २०४, २१०, २४३; ४-६०, ८९;
७-१०६; ११-१६; १५-१७९, १८६; १४-१३२,
१३४; १६-४७, १०३; १९-५२, ८५; २३-२४३;
२५-९०; २७-५२, ५४; ३०-९१, ९२, २५२;
क. ३-१७; ५-१, ३, ४; ७-६१; सि. ९-८;
१०-२५, ३०.

वत्सकफल-सू. ४-१२ | १८, १३ | २५;
शा. ८-५६; वि. ७-१३२; ११-३४; १५-१२९,
१९-५१, २१-५१; सि. १२-१६ | २, १६ | ६.

वत्सकबीज-चि. ३-२१३; ७-९५, १४२, १४६;
१४-१८९, १९५, २२७; १५-१०३; सि. ३-४०.

वत्सनाभ [सु.]-चि. २३-११.

वनसिक्तक [अ.]-सू. २७-९५.

वनत्रपुषी-वि. ८-१३९.

वन्य [अ.]-सू. ३-८; ५-२२, ६४; चि. ३-२५८;
२१-७४; २३-७७.

व्यस्था [सु. अ.]-सू. ४-१८ | ४८; वि. ८-१५१;
शा. ८-६१; चि. ९-५७; १०-२७; १७-१४०;
२६-८३.

वरक [सु. अ.]-सू. २७-१४, १८; वि. ८-१४४;
शा. ३-४ | ५.

वराङ्ग [सु. अ.]-वि. ८-१५१; चि. ३-२६७,
७-८१.

वराङ्गदला-चि. ३-२६७.

वरी [सु. अ.]-चि. १९-६२; २९-९२.

वरुका-सू. २७-१८.

वरुण-चि. ३-२६७; ५-१६५; १४-४५.

वर्धमान [सु.]-चि. १७-८०.

वर्षाभू [सु. अ.]-चि. ८-१७०; १२-२५;
२९-६१; सि. ९-८; १२-१६ | २.

वल्लीफल [सु. अ.]-चि. २०-२२.

वशिर [सु. अ.]-सू. ४-१५ | ३५.

वसुक [सु.]-सू. ४-१२ | २०, १५ | ३५.

वांशी [सु. अ.]-चि. ११-३३, ५८; १८-८९.

वाटघण्टी-सू. ४-१८ | ४९, शा. ८-२०, ५८.

वाटघायनी-सू. ४-९ | २.

वातपोथ-चि. ३-२५८.

वाताम [सु. अ.]-सू. २७-१५७; चि. ११-३७;
२६-१७१; २९-६६.

वानीर-चि. ३-२५८; ४-१०२; क. १-८;
सि. १०-२१.

वाप्य-सू. २७-१२; चि. ७-१३०.

वायसी [सु. अ.]-चि. १२-६३; १८-८१.

वारुण-सू. १४-३१; शा. ८-३३.

वार्ताक [सु. अ.]-सू. २७-९७, १६२; चि.
१६-१२३; १७-१००; १८-१७२; २३-४१, २२५;
२६-१५६; ३०-२५९.

वार्ताकी [अ.]-वि. ८-१५१; चि. १५-१८३.

वार्ताकु [सु.]-वि. ८-१४३; चि. १५-१८४;
२३-५१, ६८; सि. ९-५८.

वासा [सु. अ.]—सू. ३-३; १४-३१;
वि. ३-२२२; ४-८८; ७-१२८; ८-१०५; १२-६७;
१७-१४६; २३-२४३; २६-२३९.

वास्तुक [सु. अ.]—सू. २७-८८, ८९;
वि. ४-४९; १३-१८१; १४-१२३, १९४; १८-८१;
१९-३१; २७-२७; २९-५२.

विकङ्कत [सु. अ.]—सू. २७-१४५; वि. ८-१४३.

विकसा [अ.]—वि. ८-१७५.

विजया [सु. अ.]—वि. २५-४७.

विडङ्ग [सु. अ.]—सू. १-८१; २-३, २३; ३-३,
१०, १२; ४-११ | ११, ११ | १३, ११ | १५,
१३ | २७; ५-६४; २१-२३; २३-१९; २५-४०;
वि. ७-१७, २१, २२, २३, २५, २६; ८-१३६,
१४२, १५१; शा. ८-३४, ४१; वि. १-१ | २५,
१ | ४८, १ | ५८, १ | ७७, २ | ९, २ | १०,
३ | ३, ४ | १४; ५-६५, ८६, १०६, १४४; ६-२७,
२८, ४१; ७-४८, ७७, ८४, १०३, १०५, १०६,
१०९, १११, १५७, १५९, १६०, १६१, १६७;
९-३७; १२-३९, ७२; १३-८०, ११९, १२७, १४८;
१४-५०, ६३, १३९, १५८; १५-८८, १४६, १५४,
१५८, १६४, १८९; १६-७०, ७३, ७८, ८१, ९३,
९७, १०३, ११९, १२२; १८-५२, १२५, १८२;
१९-१०५, १११; २०-३७; २१-१३७; २३-५७;
२५-९०; २६-२०, १०१, १५२, १५३, १८४, २५२,
२५४; २९-१५२; क. ७-३७, ४०, ४६; सि. ३-६२;
४-१४, १८; ८-९, १०; ९-१७.

वितुलक-वि. १८-१७६; २९-९४.

विदारी [सु. अ.]—सू. ३-२१; ४-१० | ९,
१३ | २१; २७-१२१; वि. ८-१३९; वि. १-१ | ६४,
१ | ७६, २ | ४, ४ | ६, ४ | १६; २-१ | २५,
१ | २८, १ | ३५, २ | ६, २ | २२, ३ | ८, ३ | १४,
४ | २५, ४ | २८; ३-२५८; ४-९५; ५-१२३;
८-७५, ७९, ९०, १७६; ११-३८, ५०, ५६, ५७,
६३, ६६, ७०, ८०; १६-५८; १८-४०, ८४, ९५,

१५१, १५४; २०-२६; २२-३६; २३-२४६; २६-४९,
५०, ५१, ७३, १६१, १६९, २८८; २८-१२५, १६०;
२९-७९, ७३, ९८; क. ७-२२; सि. ३-५०, ५४;
१०-२८; १२-१६ | ५, १६ | १०, १८ | ३, १९ | १,
१९ | २, १९ | ३.

विदारिगन्धा [अ.]—सू. २५-४०, ४९; वि.
८-१३६; वि. १-१ | ४२; ८-९०; क. ११-९.

विदारीगन्धा [सु. अ.]—सू. ४-१७ | ४४;
वि. ३-१८३; २६-२६३.

विदुल [सु. अ.]—सू. ४-१३ | २३; वि. ८-१३५;
क. १-१४; सि. १०-३४.

विशाला [सु. अ.]—वि. ६-४०, ४१; ७-६५,
६८, १०८, १४५; १२-१३; १३-१२८; १४-१४८;
१६-६०; १८-१२१; २३-५५, २४४.

विश्व [सु. अ.]—सू. २-२९; वि. ३-२५०;
२७-५२.

विश्वदेवा [सु.]—वि. ८-१३९.

विश्वसेवज [सु. अ.]—सू. २७-१६६, २९६;
वि. १-१ | २५, १ | ७७; २-२ | २१; ३-१९८,
२०२; ५-१५६; १३-१४८; १५-१०३; १८-१२०;
१९-१०४, ११४; २८-१६८; क. ७-५६.

विष [सु. अ.]—१-३ | २४.

विषाणिका [सु. अ.]—सू. १-७८; वि. १३-१६४;
३०-२७३.

विश्वकसेनकान्ता-सू. ४-१८ | ४९; शा. ८-२०,
५८.

वीरण [अ.]—सू. ४-१२ | १७; शा. ८-२९, ५७.

वीरा [अ.]—वि. ८-१३९; वि. २-१ | २५,
१ | ३४; ५-११९; ८-७९, १०१; ९-४५; ११-३५,
६२; १४-१२३, २३६; १५-१२७, १५६; २१-७८,
७९, ९०, ९१; २५-४७; २६-९३; २८-१६१;
२९-६५, ११४, १३१; ३०-५०; क. ४-१३;
सि. ३-४९.

वृक्षधूमक-सू. २७-१०१.

वृक्षक [सु. अ.]—वि. ८-१३५; चि. ६-३०;
७-९७; क. १-२२; ५-४.

वृक्षरुहा-सू. ४-१४ | ३०.

वृक्षादनी [सु. अ.]—सू. ४-१५ | ३५.

वृक्षाम्ल [सु. अ.]—सू. ४-१० | १०; २३-३८;
२७-१५१; वि. ८-१४०; चि. ३-१८७; ११-८५,
८८; १२-६०; १३-१३१; १४-२००; १५-१०८,
११४; १९-२८; २२-३४; २४-१२१, १५१, १७७;
२६-२१९; २८-१३२.

वृद्धरुहा-सू. ४-१२ | १९.

वृश्चिकाली [सु. अ.]—वि. ८-१५१; चि. ९-४७;
१३-१०९; १६-१२०.

वृश्चीर [सु.]—सू. ४-१३ | २२, १३ | २६,
१६ | ३६; वि. ८-१३५, १३६, १३९; चि. ३-२६७;
१८-१२६, २६-४६, ७०; २९-७६; क. ४-१६;
सि. ३-६५; १०-३२.

वृष [सु. अ.]—सू. २७-९६; वि. ८-१४३;
चि. १-१ | ६४; ३-२४७, ३०३; ५-१२६; ७-१५३,
१५८; १२-७२; १४-४४, १५३, २१४; १८-९९;
२६-२८५; २८-१७०; ३०-८३; सि. ३-४८, ६५;
९-८.

वृषक [सु. अ.]—सू. २३-१५; चि. ७-८५; २६-५२,
६०, ६९; २९-१५२; ३०-५४, ५६, ५७; सि. ४-४.

वृषपर्णिका [अ.]—चि. २१-८४.

वृषपर्णिका [अ.]—सू. ४-११ | १५.

वेणी-क. २-३.

वेणु [सु. अ.]—वि. १४-४५; ३०-८२; सि. ३-७.

वेणुयव-सू. २७-२०; चि. ३०-२५७.

वेतस- [सु. अ.]—३-२७; वि. ८-१४३; शा. ८-२९;
चि. ३-२५८; ४-३८, ७५; ५-६२; ६-३२; ७-१५२;

८-१२९; १२-६८; २१-७५, ८५; २२-३५, ४४;
२४-४६, ८७; २९-११०, १३३.

वेतसशाक-सू. २७-१०९.

वेत्र [सु. अ.]—सू. ३-२६; २७-४, ९५;
वि. ८-१४३; इ. ५-३०; चि. ४-३८; २७-२७;
२९-५२; ३०-२५८, २५९.

व्याघ्र-चि. २६-१८४.

व्याघ्री [अ.] सू. ५-६५; चि. ३-२११, २३६;
५-१०६; ८-१११.

व्योष [सु. अ.]—सू. १३-८४, ९३; २३-१९;
चि. ५-६९, ७१, १४२; ७-६१, ६५, ७७; ९-६५;
१२-२१, २७, २९, ५०; १३-१०३, १०५, १२२,
१२६, १३७, १४८, १५०; १४-११४; १५-८८, ९६,
१०५, ११२, १३२; १६-७८, ९३, ९७, १०८, ११९;
१७-१००, १०४; १८-५२, ५३, ९२, १२३, १२५,
१६५, १७१, १७४, १७८, १८२; १९-४४, ११२;
२०-२५, ३५; २२-४७; २३-६९, ७१, ७८, १०२,
१९७, २१०; २४-१७२; २६-५५, ६०, १५०, १५२,
१५६, १८६, १९४, १९८, २४२, २८७; २९-१५२;
३०-२५९, २७४; क. ७-४६, ५३, ६५; सि. ८-२३,
२६, २७, २८, ३१, ३२, ३३; ९-२०.

वीहि [अ.]—सू. २७-१५, ३३९; शा. ८-१८.

शकुनाहत [अ.]—सू. २७-८.

शकुलादनी [अ.]—सू. ४-९ | ४; २७-९६.

शक-क. ५-४.

शङ्खपुष्पी [सु. अ.]—चि. १-१ | ४८, १ | ५८,
३ | २४, ३ | ३०, ३ | ३१; १०-२५; १८-५७;
२९-६२.

शङ्खिनी [सु. अ.]—सू. १-८१; ४-९ | ४;
२५-४९; ३०-६४; वि. ८-१३६; चि. १३-१२४,
१६७; २३-२०९; २६-१३; क. १-६; १०-१५;
११-१, ३, ५, ९, १०, १२, १९; सि. १०-२६.

शटी [सु. अ.]-सू. ४-१४ | ३०, १६ | ३७;
२७-८८; वि. १-१ | ६३; ३-२११, २१२, २१३,
२२५, २६७; ५-७०, ७९, ८६, १४४; ६-४१;
८-१०१, १०८, १११; ११-३५; १२-६०; १३-१२६;
१४-७२, ९२, १२४, १३१; १५-८८, १०९, १६५,
१६८; १७-१०२, १२३, १२९, १४२; १८-३९, ४९,
५०, ५१, ५३, ५७, ७७, ९२, १०६, ११४, ११५,
११८, १२३, १२५, १५९, १७६; १९-२७, ३२, ४५;
२६-६०, ८४, ८५, ८६, १७०; २८-१२२, १५०,
१६९; सि. ४-१०, १४, २१; ७-१८, १९;
१२-१९ | ३.

शण [सु. अ.]-सू. २७-९९, १०४; वि. ८-१४४;
वि. १५-८३; १७-१२६

शणपुष्पी [सु. अ.]-सू. १-७८, ७९; ४-१३ | २३;
वि. ८-१३५; क. १-१४.

शतकुसुमा-वि. १२-१६ | १, १६ | २, १८ | ३.

शतपत्र [अ.]-सू. ४-१५ | ३४; २५-४९;
वि. ६-१७; वि. ३-२५८; सि. १०-२१.

शतपर्वा-वि. ३-२५८.

शतपुष्पा [अ.]-सू. ४-१३ | २५, १३ | २६;
१४-३६; वि. ८-१३९; शा. ८-४१; वि. ३-२५०,
२६७; ७-८४, १६५; ८-७५, ७७; १९-६२;
२६-२२६; २८-१५९; २९-९२; क. १-२३; सि. ९-८;
१२-१६ | ६, १८ | १, १८ | ९, १८ | ११, १८ | १३.

शतवीर्या [अ.]-सू. ४-१८ | ४९; शा. ८-२०,
५८; वि. ८-१७५.

शतावरी [सु. अ.]-सू. ५-६५; २५-४९;
२७-१०७; वि. ८-१३५, १३९; वि. १-१ | ४४,
१ | ५८, २ | ४, ४ | ६, ४ | १५; २-१ | २५,
१ | २८, १-३४, २ | ६, २ | १४, २ | १८,
३ | १८, ४ | २८; ३-२५०, २५८; ४-८५, ९५;
५-१२३; ७-१४५; ८-७९, १०५; ११-३६, ४६,
६६; १८-४०; १९-५०, ७८, ९८; २३-२४४;

२५-४७, ७५; २६-४६, ५०, ७०, ८८, १६९;
२८-११०, १६०; २९-५२, ५८; ६१, ७२, ७६, ७७,
८१; ३०-५३, ६४, ६५; क. २-१२; ४-१३;
सि. ३-४९; ४-५, ९; ९-८; १०-२८, ३८;
१२-१६ | ४, १९ | १, १९ | २.

शताह्नक [सु.]-सू. २७-१४५.

शताह्ना [सु. अ.]-सू. ३-१८, २०; वि. ३-२४६;
१३-१०४, १२६; १४-४१, १३१; १९-११८;
२६-१३५; २२३; २८-१६९; २९-१४०, १४२, १४९,
१५०; ३०-७२, १०६; सि. ३-१४, ४०, ४४, ४६,
६२, ६७; ४-८, ९, १३, २१; १०-१५; ११-२३,
३५; १२-१८ | १६.

शताह्ने-सू. ३-२१, २५.

शमी [सु. अ.]-सू. २५-४९; २७-१६०; वि. ८-१४४;
वि. १-२ | ३; क. १-८; सि. १०-३०.

शम्पाक- [सु.]- वि. ७-१४४; १०-१९, २७;
१८-१५१; २३-५७; २६-२३; २८-१७३; क. ८-३,
१५; सि. ३-६१; ४-१९; ९-५८.

शम्बरी-क. १२-४.

शम्पाक [अ.]-सि. ११-२६.

शरपञ्चमूल-वि. १८-१००; २२-२७.

शरमूल [सु. अ.]-वि. ८-१३९; वि. १-१ | ४४,
४ | १६; ३-२५८; सि. ९-८.

शलाटु [सु. अ.]-शा. ८-२४; सि. ८-३६.

शलकी [सु. अ.]-सू. ४-१५ | ३२; ५-२३;
वि. ८-१४४, १५१; वि. ३-२६७; १७-८०; २८-१६१;
३०-१०८; क. १-८.

शाक [अ.]-सू. २७-६, ८८, ९७, ९८, १०२,
१०७, १२२, १२४, २५९, २६८, ३१६, ३१८;
वि. ४-३८.

शास्त्र [अ.]—वि. १६-१२१; २१-७५; २९-१३१.

शास्त्र (षष्टिक) [अ.]—सू. २७-१४.

शास्त्र [सु. अ.]—सू. २७-९६; वि. ८-१३५;
चि. १८-७१; ३०-२६०, २६६, २७७, २८०;
सि. ३-५६.

शास्त्र [सु. अ.]—सू. ४-१८ | ४७; २५-४९;
वि. ८-१४४; चि. ३-२५८; ६-२७; ११-३१;
सि. ११-२४.

शास्त्रकल्याणी—सू. २७-१०२.

शास्त्रपर्वी [सु. अ.]—सू. २-११, २०;
४-१६ | ३८; वि. ८-१३९; चि. ३-२६७; १९-२६,
५०; सि. १०-१९.

शास्त्र [सु. अ.]—सू. ४-१२ | १७; ५-५, १२;
६-२८, ३८, ४३; ७-११; १५-७, १६; २१-३१,
५२; २७-४, ९, १२; वि. ८-१३९; शा. ३-४ | ५;
८-९, १९, २४, २९, ५६, ५७; चि. १-१ | ४४,
१ | ७६, १ | ७७, २ | ४, २ | ११, २ | १३;
२-२ | ७, ३ | ८, ३ | १६, ४ | २३; ४-३६, ८७,
१०३; ५-११०, १३३; ६-२०; ७-६३; ८-६९;
११-३२; १४-१९१, १९३, २०५, २११; १६-४१;
१७-१००, ११३; १८-७६, ९७; १९-३५, ३६, ३९;
२०-२७, ३३, ३५; २१-११०, ११४; २२-२८;
२३-२२४; २४-१३२, १३८; २५-११२; २६-५०,
१४८; २७-४०; २८-१८५; २९-५०; ३०-१५२,
२५७; क. १-२४; सि. ३-५१; ८-४१; १२-१६.

शास्त्रपर्वी [सु. अ.]—सि. १२-१६ | २, १६ | ५,
१६ | ११.

शास्त्र [अ.]—सू. ५-१०; २७-११६; शा. ८-२४;
चि. ३-२५८; १४-९; २१-७९; २६-७६, १६८;
३०-८९.

शास्त्र—चि. ४-७५.

शास्त्र—सू. २७-९९, १०४; वि. ८-१३५;
चि. ४ | ३९, ७०; १४-२२७; १९-६४.

शास्त्र—वि. ८-१३५.

शास्त्र [सु. अ.]—सू. ४-१५ | ३२; चि. ३-२५८;
१४-२०२, २२५, २३६; १५-११३; २५-६३;
२७-२९; ३०-७५, ९१.

शास्त्र [सु.]—चि. १५-१५८; २६-२३३.

शास्त्र—सू. २५-४९; वि. ८-१४४; शा. ८-३८;
चि. १-२ | १२, ३ | ३; क. १-८.

शास्त्र [सु. अ.]—सू. २-३, २३; ३-८; ४-१३ | २७;
१४-३१; २३-१९; २७-१७०; नि. २-४; वि. ७-१७;
८-१३५; चि. ३-२६७; ७-१०६, १०९. ११३;
१२-६७, ७२; १३-१५८; १४-४५; १७-९८;
२६-२२६; २४०; २७-५२; २८-१७६; सि. ८-९;
११-२४.

शास्त्र [सु. अ.]—सू. १३-१०; वि. ८-१४२;
चि. १३-१०८; २३-१८३; २६-६६; १८६; २७-५४;
२८-१६८.

शास्त्र [अ.]—चि. २६-५६, ६०.

शास्त्र—सू. २७-१८.

शास्त्र [सु. अ.]—सू. २-५; ३-४, २८, २९;
४-११ | १६, १८ | ४७; २५-४०, ४९; वि. ८-१४४,
१५१; शा. ८-३२; चि. ६-३१; ७-९६; १४-५३;
१७-११४; २१-८५, ९०, ९१; २३-४९, ५२, ५३,
५५, ७१, ७८, ९९, १९३, २००, २०२, २०४,
२०८, २०९, २१२, २१८, २४२; २६-१८४; २८-१७२.

शास्त्र [अ.]—सू. ४-१८ | ४९; शा. ८-२०, ५८.

शास्त्र—वि. ८-१४०.

शास्त्र—चि. ३-२५८.

शास्त्र [अ.]—वि. ८-१३९; चि. ३-२५८.

शास्त्र—सि. ३-५३.

शास्त्र—चि. ३-२६७.

शास्त्र—सू. ५-२३.

शुक्ति [अ.]-सू. २५-४९.

शुक्लसुरस-वि. २३-१०१.

शुक्ला [अ.]-वि. ८-१३९.

शुण्डक-वि. १२-४४.

शुष्ठी [सु. अ.]-वि. ५-७४; ११-८५, ८९, ९२; १२-२५, ७०; १३-८०, १०४, १६३; १८-११२, ११४; २१-५८; २३-२०९; २६-२२, २२२, २२३, २२५; २७-४५; ३०-९२, २६७; सि. ९-१९.

शुषा-सू. २७-८८.

शूकधान्य [अ.]-वि. १-२ | ३.

शूकरी [अ.]-वि. ९-४६.

शूर्पपण्यौ [अ.]-वि. १-१ | ४३; २-२ | ५.

शृङ्गवेर [सु. अ.]-सू. ४-९ | ६, १७ | ४२, १७ | ४५; १३-८६; २५-३८; वि. ७-१७, १९; ८-१३५, १४२, १५१; शा. ८-४८; वि. ३-२६७; ८-१२६; १३-१५३; १४-८९, १०४; १८-५०, ६३; १९-२२, ८०; २४-१२१; २६-९४, ९७, १४४; २८-१४७; २९-९९; क. १-२२; ७-१६.

शृङ्गवेरिका-सू. २७-१७१.

शृङ्गाटक [सु. अ.]-सू. २५-४९; शा. ८-२४; वि. २-२ | १४, २ | २२; ३-२५८; ४-७१; ८-१००; ११-३७, ५८; १४-१०; १८-८७, १०४; २६-५१, १६९; २९-६५, ९९; सि. १०-२८; १२-१९ | १.

शृङ्गाटिका [सु.]-वि. ८-१३५, १३९.

शृङ्गी [सु. अ.]-सू. ४-१६ | ३६; वि. १-१ | ६३; ३-२११, २१३; १४-१०; १८-५४, ११२; २३-१३; २६-१६८.

शैलु [सु. अ.]-वि. २३-१८७, २०१, २०४.

शैखरिक वि. ७-१९.

शैलेय [सु. अ.]-सू. ३-२८; ५-२२; वि. ३-२६७; १२-६५; २३-५४; २८-१५२.

शैलेयक [सु.]-क. १-२३.

शैवल [सु. अ.]-वि. ४-१०३; २२-३७; २६-९४.

शैवाल-[सु. अ.]-सू. ३-२६; वि. ३-२५८; २१-८४, ९०; सि. १०-२१.

शोभाजन [सु. अ.]-सू. ४-१३ | २२; १४-३२; वि. १७-९९; २६-६७.

शोभाजनक [अ.]-वि. ८-१५१; वि. ३-२६७; ७-१२४; २७-५६.

श्यामा [सु. अ.]-सू. १-७७; २५-४९; ३०-६३; वि. ७-२६; ८-१३६; वि. ७-१२४; १२-२५; १४-५४, ५५; १५-२३१; १६-६६; २६-१२, १४; २९-८१; ३०-६२; क. १-६; ५-५; ७-१, ४, ८, २३, २९, ३६, ५१, ६१, ६६, ६७, ७२, ८०; ८-१४; १०-१२, १८; ११-९, १२; १२-१४, ३२; सि. ४-१४, ३७, ३९; ६-८३; १०-२५.

श्यामाक [सु.]-सू. २-२६; २१-२५; २७-१६, १८; शा. ३-४ | ५; वि. ४-३६; १३-१९२; १४-२०५; १८-९६; २७-२६; ३०-२५७.

श्योनाक [सु.]-सू. २-११; ४-१३ | २६, १६ | ३८, १७ | ४२; वि. १-१ | ४३, १ | ६२; २७-५६; सि. १०-१९.

श्योनाक [अ.]-वि. २६-१३५.

श्रावणी [सु. अ.]-वि. ८-१३९; वि. १-४ | ६; ३-२५८; ११-४६, ६२; १८-१०१; ३०-५०; क. ४-१३; ७-१८; सि. ३-५३; ४-९.

श्रावणीद्वय-वि. २-२ | २१.

श्रीनिवासक-वि. २८-१५३.

श्रीपणी [सु. अ.]-वि. १-४ | १६; ३-२५८; ८-१२९; क. ७-३०; सि. १०-३५.

श्रीविष्टक [सु. अ.]—सू. ४-१५ | ३२; ५-२३;
चि. १२-६६; २३-५५; २७-२९, ४३; क. १-२३.

श्रेयसी [सु. अ.]—सू. २७-१०७; चि. १०-२०;
१८-५३, १६१; २६-९३; २८-१४०; सि. ९-८.

श्रयाह्न [अ.]—सू. ३-३; चि. ३०-१०७.

श्रेष्मातक [सु. अ.]—सू. ४-११ | १६; २७-१५९;
चि. ३०-२७५.

श्वदंष्ट्रा [सु. अ.]—सू. २-१२, २२; ४-११ | १५,
१३ | २६, १५ | ३५; २३-१२, १५; चि. ८-१३९;
चि. १-१ | ४२, १ | ६२; २-२ | ५, ३ | ८,
३ | १४, ४ | २८; ३-१८२, २२४, २४१; ६-२८;
८-१०६; ११-४४; १४-११०, ११३; १५-१७३;
१८-८९; १९-२१, २६, ५०; २६-५०, ५५, ६०,
६२, ६३, ७४, १६९; २७-५६; २८-१४६, १६८;
२९-७६; ३०-५७; सि. ८-१३.

श्वसन-क. १-२७.

श्वेतकरवीर [अ.]—चि. ७-९४, १०५, १०६.

श्वेतनामा-सू. १-७७.

श्वेतभण्डा-चि. २३-२४५.

श्वेतभण्डी-चि. २३-२१०.

श्वेतमरिच [अ.]—चि. २६-२४५, २४६.

श्वेतवचा [अ.]—सि. ३-६२.

श्वेतशालि-चि. २१-८०, ११३.

श्वेता [सु. अ.]—सू. १-७९; ४-१३ | २७,
१८ | ५०; चि. ८-१५१; चि. ३-२६७; २३-७०,
१००, २१३.

श्वेता गिरिकर्णिका-चि. २३-१९५.

श्वेता मृहीका-चि. २४-१८०.

षडग्रन्था [सु. अ.]—चि. ३-२०४; ७-११३,
१४५; १५-१२५, १७९.

षष्टिक [सु. अ.]—सू. ४-१२ | १७, १६ | ४०;
५-५, १२; १५-७; २७-४, १३, १४; शा. ८-२४,
२९, ५६, ५७; चि. १-१ | ७५, १ | ७७, २ | ४,
२ | ११, २ | १३, ३ | ३७, ४ | २३; २-१ | ४७,
२ | ३, २ | ७, २ | ११, २ | १६, २ | २०, २ | २३,
२ | २५, २ | २७, २ | २८, ३ | ८, ३ | १३,
३ | १४, ४ | २३; ४-३६; ६-२१; १३-१६५;
१४-२११; १७-१००; १८-७६, ९७; २१-११३;
२३-२२४; २४-१३८; २५-११२; २९-५०; ३०-१५२,
२५७; सि. १२-१६.

संवर्तक-चि. ३-२५८.

संहर्षा-चि. ८-१३९.

सङ्कोच-चि. २-३ | २८.

सङ्कोच (विषभेद)-चि. २३-१३.

सतीन [सु. अ.]—चि. २४-१३९; सि. ३-८.

सदापुष्पा [सु.]—सू. ४-१३ | २३; चि. ८-१३५.

सदापुष्पी [अ.]—क. १-१४.

सप्तच्छद [सु. अ.]—चि. ६-३५; ७-६५, ११२,
१२९, १४४; २६-५७; सि. ३-६१; ८-८.

सप्तपर्ण [सु. अ.]—सू. ३-४; ४-११ | १३,
१७-४३; २३-१०; २५-४९; चि. ८-१३५, १४३,
१४४, १५१; चि. ६-२९; ७-९१, ९७, १५४, १५८;
१०-१८; १५-१२५, १३४, १७९; १७-११४; २१-८८;
सि. ४-२०.

सप्तला [सु. अ.]—सू. २-९; ३०-६४; चि. ८-१३६;
क. १-६; ७-६५; १०-१५; ११-१, ३, ५, ९, १२,
१५, १९; सि. १०-२६.

समझा [सु. अ.]—सू. ४-९ | ५, १५-३१;
चि. ८-१४४; चि. ४-७६, ८९, ९९; ११-६६;
१४-१८९, १९३, २२०, २२७, २३०, २३७; १७-१०८;
१९-२१, ५३, ७५, ११०; २१-८७; २५-६७, ८८;
२६-१६७, १९०, २०९; २७-२९; ३०-९१, १२१;
सि. ८-३८, ३९.

सरल [अ.]—वि. ७-२३; ८-१५१; चि. ३-२६७;
१५-८२; १७-१०६; २३-२३१; २७-३१, ४२, ४३,
५६; २८-१५०; क. १-२३; ७-१५, ५८; सि. ७-२६.

सरला [सु.]—चि. १३-१५५, १५९; ३०-१२१.

सर्ज [सु. अ.]—सू. ३-५; वि. ८-१४४; चि. ३-२५८;
६-३१; २३-१००; २५-९१; २९-११४; ३०-१२२.

सर्जरस [सु. अ.]—सू. ३-१०; ५-२२; चि. ७-१२०,
१२७; १४-५१, २२०; १७-७२, १४५; २१-७७;
सि. ७-५७; ८-३६.

सर्पच्छत्रक—सू. २७-१२३.

सर्पा—चि. १-४ | ७.

सर्वानुभूति—क. ७-४.

सर्षप [सु. अ.]—सू. २-३; ३-६, ८; ४-११ | १४,
१३ | २५, १३ | २७; ८-२८; १३-१०; १४-३१;
१८-७ | १; २५-३९; २६-८४; २७-१२२; नि. २-४;
वि. ७-१७, २६; ८-९, ११, १३५, १४२, १५१;
शा. ८-३२, ३४, ४७, ६१; चि. ३-३०८; ५-१४१;
६-२०; ७-१०३, १०६, ११०, १११, ११५, ११९,
१२६; ८-१७६; ९-६५, ८०; १२-९८; १४-१०;
१५-७४; १८-११०; २०-३४; २३-७०, ९८;
२६-१३, १४, १५४; २७-४३, ५१, ५२, ५३;
२८-१८८; २९-१३६, १४८; ३०-२५२, २६८;
क. १-१४; ५-१०; ११-११; सि. ३-५७; ७-२३,
२६, ६३; ८-८, १२; ९-५१, ५८; १०-१५.

सहकार [सु.] क. ७-३१.

सहचर [सु. अ.]—वि. ७-२१; शा. ८-१९;
चि. २६-२६४; २८-१७२; २९-१३९; सि. ४-५, १९;
१२-१६ | ३, १६ | ६, १९ | २, १९ | ३.

सहदेवा [सु.]—चि. ८-१३९.

सहस्रवीर्या [सु.]—सू. ४-१८ | ४९; शा. ८-२०,
५८; चि. ४-१०२; सि. १२-१९ | ३.

सहा [सु.]—चि. २८-१६२.

सहाचर [सु. अ.]—चि. २८-१४४, १६१; ३०-५३;
सि. ९-५८.

सातला [सु. अ.]—चि. १३-१२८, १३४, १६४;
२८-८४; क. ७-५७, ५९; १०-१२.

सारिवा [सु. अ.]—सू. २-२४; ४-१० | ८,
१० | ९, १२ | १८, १६ | ३९, १७ | ४१; ५-६४;
शा. ८-५६; चि. ३-२०१, २१९, २५८; ४-७६, ८१,
१०१; ७-१२८; १५-१०६, १२५; १८-१७७;
१९-५०; २१-५४, ७६; २३-२०१, २०२, २४३;
२८-१५८; २९-७६, ९४, १२३, १४६; ३०-२६३,
२७५; सि. ३-४८, ५३; १०-२१, ४३; १२-१६ | ३,
१९ | ३.

सारिवाख्य—सू. २७-९.

सारिवाद्वय [सु. अ.]—चि. १४-१६०.

सारिवायुग—चि. २६-१६९.

सारिवे [अ.]—चि. ७-१४५; ९-३५; १०-२१.

साल [सु.]—क. १-८.

सावरक [सु.]—चि. २३-५५.

सितगिरि—चि. २३-९५.

सितप्ररिच [अ.]—चि. २३-१९३.

सिता—सू. ३-२७, ४-१० | ८.

सिद्धार्थ [सु. अ.]—चि. १५-१३५.

सिद्धार्थक [सु. अ.]—चि. ७-९१; ९-६९;
सि. ३-६७.

सिन्धुवार [सु. अ.]—सू. ३-२८; ४-११ | १६;
चि. २३-५६, १९५.

सिन्धुवारिका [सु. अ.]—चि. २३-७९, २००;
३०-२७१.

सिम्बितिकाफल—सू. २७-१४२.

सुगन्धक [सु.] सू. २७-९; नि. ४-५.

सुतश्रेणी—क. १२-४.

सुधा [सु. अ.]—सू. १-७०; ३०-६४;
वि. ५-१०७, १५३, १७४; ७-८७; १३-१५०;
१४-५२, ५३, ५७; १५-१८३; २१-१२६; २५-५३;
२६-१३, १८.

सुनिषण्णक [सु. अ.]—सू. २७-८८; वि. १४-२३९;
१८-८१; २३-२२५; २७-२७; २९-५२.

सुमनस् [अ.]—सू. ३-४, १४; वि. ७-९४;
२६-२४१, २५७.

सुमना [सु.]—वि. ८-१३५, १४३.

सुमुख [सु. अ.]—सू. २६-८४; २७-१७३;
नि. २-४; वि. ७-१७, २१; ८-१४२, १५१;
वि. ३-२६७; क. १-२५.

सुरदारु [सु. अ.]—सू. ३-१८, २४, २८;
४-१२ | १८, १३ | २६; ५-६५; शा. ८-४४, ५६;
वि. ७-७३, १०९; १४-२३५; १८-१७४; २३-५५,
७८; २६-१०९, १६७; सि. १०-१५; ११-२५.

सुरभी [सु. अ.]—सू. ५-६५; वि. २३-२४३.

सुरस [सु. अ.]—सू. ३-८; २७-१६९; नि. २-४;
वि. ७-१७, २१; ८-१४२, १५१; शा. ८-३२;
वि. ३-२६७; ५-७०; ७-११२; ८-१०१; १७-१२३;
१८-७१, १२३, १७१; २३-५३, ५४, ६९, ७९,
१९०, २१२, २१५, २४३; २६-१५३, २६४, २६९;
२७-५४, ५६; २८-१५१; क. १-२५.

सुरसा [सु. अ.]—सू. २-४; ४-१६ | ३७;
१४-३२; २६-८४; वि. २३-५२; २७-५२.

सुराह्व—सू. ३-३; वि. ६-२८; १४-१६०;
१८-११२; २६-६४, ८५; २७-३७; २८-११३;
सि. ३-६१; ११-२५.

सुराह्वा [सु. अ.]—वि. ६-२६.

सुवर्चला [सु. अ.]—सू. २७-९९; सि. ७-६१.

सुवर्णक्षीरी [सु.]—वि. ७-२१.

सुवहा [सु.]—सू. ४-९ | ४, ११ | १६;
वि. ७-२१; क. ७-४.

सुवची [सु. अ.]—वि. ८-१३५, १४३; वि. १५-८३;
क. १-२२.

सूक्ष्मैला [सु. अ.]—सू. ४-११ | १६; ५-६४,
७७; शा. ८-४१; वि. १-१ | ४९; २-२ | २५;
१७-१२५; २६-१७०.

सूर्पणी—वि. १९-५०; २८-१५१.

सूर्यकान्ता—वि. १-४ | ७.

सेव्य [अ.]—वि. ६-५०; ७-४६, १२८, १३२;
१४-१६४; १८-७३; २०-३२; २३-१००; २४-१५९;
सि. ३-५३.

सैरेय [सु.]—सू. १४-३२.

सोम [सु.]—वि. १-४ | ७.

सोमराजी [सु. अ.]—सू. २-२४; वि. २३-८०;
२६-२७२.

सोमवल्क [सु. अ.]—सू. ४-१५ | ३३; वि. ८-१३५;
१४३, १४४; वि. ६-३८; २३-२२०; क. १-८, २२;
सि. १०-४३.

सोमवल्ली [सु.]—वि. ८-१३९.

सौगन्धिक [सु. अ.]—सू. ४-१५ | ३४; १५-१२;
वि. ६-१७; वि. ३-२५८.

सौमनस्यायनी—वि. ८-१३५; क. ४-१६.

सौवर्णी त्वक्—वि. ७-७७.

स्थलजक्रीतक—सू. १-८१.

स्थिरा [सु. अ.]—सू. ४-१० | ७, १८ | ५०;
५-६४; २३-१९; वि. १-१ | ५८, १ | ७७, ४ | ६;
३-२१९, २२४, २४२, २४७; ४-४६; ८-११४,
१३३, १७०; ९-४२, ४७; ११-४४; १४-२३६; १८-१०१;
२६-२३, ६९, ७४, ८७, ९५, १६०, १७०; २८-११४;
२९-७६, ८१, ९२; ३०-१०; सि. ४-१४; ७-१३,
२८; ८-११, ४०; १०-२०, २५.

स्थिरादिपञ्चमूल-सि. ३-४८; १२-१६ | १.

स्थिरादिपञ्चमूली [सु. अ.]-सि. ९-८.

स्थौणेय-वि. २३-५४; २८-१५४.

स्थौणेयक [सु. अ.]-वि. ३-२६७; क. १-२३.

स्तुह [सु. अ.]-सू. २५-४०; वि. १३-१४०, १४१, १६७; २३-२४१; २६-२४; क. १०-१६, १८.

स्तुगुडा-क. १०-८.

स्तुही [सु. अ.]-सू. १-११४, ११५; वि. २३-२०९.

स्पृका [सु. अ.]-वि. १२-६६; २३-५४, ७७; २८-१६२.

स्फूर्जक [सु.]-वि. ८-१४४.

स्यन्दन [सु.]-सू. २५-४९; वि. ८-१४४; वि. ३-२५८.

स्योनाक [अ.]-वि. ३-२६७; १३-१७०; १५-१३४; १७-८०; २८-१७३.

स्वगुता [अ.]-वि. ११-४५; १८-३९; २६-८७; सि. ४-१०.

स्वयङ्गुता [सु. अ.]-वि. १-१ | ५८; २-३ | १५; ९-४३; १८-५७.

स्वर्णक्षीरिणी-सू. ४-९ | ४; क. ७-१६, ५८, ६०.

स्वर्णक्षीरी [अ.]-वि. १३-१२६, १६४; १६-६६; २३-२०३; २७-३६.

स्वर्णयूथिका-सि. १०-३१.

स्वादुकण्टक [सु. अ.]-वि. ८-१३५; क. १-२२.

हंसपदी [अ.]-वि. २३-२२०; २९-९२.

हंसपदी [सु. अ.]-सू. ४-१० | ९; वि. ८-१३९.

हपुषा [सु. अ.]-सू. २३-२०; वि. ५-७१, ७९; १३-१०५, १२५, १३३; १४-४३, ६३, ६९, ७१, ७२; १९-२७; २४-१२१; २६-६१; सि. ३-४०; १२-१६ | २, १८ | ९, १८ | १२.

हयगन्धा [अ.]-वि. २८-१७३.

हयमारक [सु.]-सू. ३-१४.

हरिचन्दन [सु. अ.]-शा. ८-९.

हरिद्रा [सु. अ.]-सू. ४-९ | ३, ११ | १३, ११ | १६; नि. ४-३४; वि. ८-१३५, १४३, १५१; शा. ८-३२, ४४; वि. १-१ | ४९, १ | ७७; ६-२६, ३८; १४-५२, ५४; १६-५३, ९८; १७-७७; २३-६९; २६-१८४; २९-८६, १४२; क. १-१९; सि. १०-२३.

हरिद्रे [सु. अ.]-सू. २-५; ३-३, ८, १४, २५; २३-१२, १९; वि. ६-२७; ७-१०८, १४५, १५३; १३-१५९; १५-१८२; १६-४७, ९९, ११९; २३-१९१, १९८, २१६, २३१; २५-८५; २७-३१.

हरीतकी [सु. अ.]-सू. १३-९२; २५-४०; वि. ८-१३६; वि. १-१ | २५, १ | २९, १ | ३४, १ | ३६, १ | ३७, १ | ४१, १ | ४६, १ | ७५, १ | ७६, १ | ७७; ३-३०७; ५-१५८; ६-२७; १२-२१, २२; १३-१५२; १४-६७, ११९, १३८, १४८; १५-१४२; १६-६८; १८-५८, ११५; २६-२२, ८३, २३३; २७-२८, ३०, ३२; क. १-१६; ११-११; १२-१५, २७.

हरेणु [सु. अ.]-सू. ३-५, ६५; २७-२८; नि. ४-५; वि. ८-१३५; वि. १५-१६५; २१-७७, ८०; २३-१०२, २२६; २५-६२; २८-१५१, १६०; सि. ४-१४.

हरेणुक [सु.]-शा. ८-५६; वि. २३-७७.

हरेणुका [सु. अ.]-सू. ५-२०; वि. ८-१५१; वि. ३-२६७; ४-४७; २३-७७, १९७; २९-१५०; क. १-२३.

हस्तिदन्ती-[सु.]-सू. १-७७.

हस्तिपर्विणी-सू. १-८४.

हस्तिपर्वी-सू. १-८२.

हस्तिपिप्पली [सु. अ.]-चि. १३-१०८, १४८, २६-१३, २०, २२, २४, ६१, ६५, ८३, १५२, १५८; १४-७२, ८९, १०४, ११०; १५-८२, ११३; १८-५७, ११९; १९-२७, १०६; क. १-२२; ७-४०, ५१, ६१.

हस्तिश्यामाक-सू. २७-१७.

हायन [अ.]-सू. २७-१२.

हायनक [सु.]-नि. ४-५; ५-६.

हारिद्र [सु. अ.]-सू. २६-८४.

हालाहल [सु.]-चि. २३-१३.

हिंसा [अ.]-चि. ३-२६७; २६-६०; २७-५४; २९-१४८; ३०-६२.

हिङ्गु [सु. अ.]-सू. २-२९; ४-१६ | ३७, १८ | ४८; २३-१५, २०; २४-५०; २७-२९९; शा. ८-३४, ४१, ४७, ६१; चि. २-४ | २१; ५-७९, ८५, ९९, १४२, १४४, १६२, १६६; ७-१०९; ९-५०, ५५, ५७, ६४, ७४; १०-२६, २७; १२-४४; १३-१५८; १४-६२, ७१; १५-९६, १०१, १०५, १०९, १७३, १८६, १८८; १७-८७, १०१, १०४, १०८, १४०, १४३; १८-३६, ४७, ५२, ५३, ११४, १२३; १९-२८; २३-५६, ७०, ८०, ९६, १०२;

२६-१३, २०, २२, २४, ६१, ६५, ८३, १५२, १८४, २२२, २२६; क. ७-१५, ५३, ६३; सि. ९-८, १८, १९.

हिङ्गुनिर्यास-सू. ४-९ | ६; २५-४०; वि. ८-१४२, १५१.

हिङ्गुपर्णी-चि. ९-५७.

हिङ्गुपत्रिका-चि. ९-६६.

हिङ्गुशिवाटिका-चि. १५-१०९.

हिन्ताल-क. १-८.

हेम [अ.]-सू. ३-२९; चि. १-३ | २४; २१-७४; २४-१५९; २५-११६, ११७; २७-३८.

हेमक्षीरी [सु.]-चि. २५-५३.

हेमदुग्धा [अ.]-क. १२-२३.

हैमवती [सु. अ.]-सू. १-७७, ७९; ४-९ | ३; क. ४-१६; ७-१६, ५१.

हीवेर [सु. अ.]-सू. २-२१; ४-१४ | २९, १७ | ४१; ५-२१, ६४; वि. ८-१३५; चि. ३-२४१; ४-३१, ७५, ८६; १४-२००, २३०; १९-२०; २१-९१; २४-१६५; सि. ४-१३; १२-१९ | २.

चरकसंहितागतजङ्गमद्रव्याणां स्थानाध्यायश्लोकोद्धेखः

Reference to the Section, Chapter and Verse of the Animal Substances in the Caraka Samhita

- अङ्गुपाङ्ग-सि. ३-१२.
 अङ्गारचूडक-सू. २७-५२.
 अज-इ. १२-७६; चि. ११-८३; १८-४४;
 ३०-१०१; क. १२-८; सि. ३-१०; ६-८२; ९-५२;
 १०-४१; ११-१९, २०, २१, २२.
 मूत्र-चि. २३-७१.
 मेदस्-सू. २५-३८.
 रुधिर-चि. १९-७४.
 शीर्ष-चि. २८-१०७.
 अजा-चि. ११-५०.
 क्षीर-चि. १८-१३५; २६-१३९.
 पयस्-चि. ५-१३३; ८-११६; ११-५०;
 १९-८४; २९-५३, १३३.
 मांस-सू. २७-६१.
 मूत्र-सू. १-९३, १००; चि. ३०-८०;
 क. ७-१३.
 मेदस्-चि. ११-२७.
 अत्यूह-सू. २७-५०.
 अम्बुकुक्कुटी-सू. २७-४३.
 अवकर-सू. २७-४९.
 अवि-चि. ३०-१०१; सि. ११-१९, २१, २२.
 असृक्-चि. ३०-१०१.
 क्षीर-सू. २५-४०.
 मूत्र-सू. १-९३, १००; चि. २६-१८५;
 क. ७-१३.
 शोणित-सि. १०-४१.
 अविका-सि. ११-२०, २६.
 अश्व-सू. २७-३५; शा. ३-१५; इ. १२-८६;
 चि. ६-२४; ७-१००; १४-४१; १७-११५; १८-२०;
 २३-७१, ११९; २८-१८; सि. ७-३४; ११-१९, २१.
 क्षीर-सू. १४-६०.
 क्षीर-चि. ११-८३.
 शकृत्-सू. १४-२६; वि. ७-२२; चि. १४-४१.
 शकृद्भक्ष-चि. ४-६८, ६९; १७-११६, १३०, १३६.
 अश्वतर-सू. २७-३५.
 असितपुच्छक-चि. १४-१३८.
 अहि-चि. १०-५१; २३-१३८.
 पुरीष-चि. १०-५१.
 विष-चि. २३-८७, १३८.
 आखु-चि. २३-१००, १४७; २६-१७५.
 मल-सू. २७-२१३.
 आजिनपट्ट-चि. २५-९६.
 आरा-सू. २७-४३.
 आविक-सू. २७-२२३.
 पयस्-सू. २७-२२३.
 पिशित-नि. २-४; चि. १०-९.
 मांस-नि. १५-२२५.
 शाटक-सू. १४-३७.
 सर्पिस्-सू. २५-३९, ४०.
 आशीविष-चि. १७-९; २१-६; २३-१३६.
 बन्धुगोष-सू. २४-२० चि. ३०-२२६.

उच्चिष्टिङ्ग-वि. २३-१५३, १६५, १७२.
 उत्क्रोश-सू. २७-४३.
 उन्वुर-वि. २३-९.
 उपचक्र-सू. २७-४७.
 उपचक्रक-वि. ३-१९०,
 उरग-वि. ३-३६; चि. ८-१५१; २३-१००;
 सि. ७-३४.
 उरण-सू. २७-४५; सि. ११-२०.
 उरध्र-सू. ६-४३; १५-७.
 रस-सू. १३-८३.
 उलूक-सू. २७-३६; वि. ३-७ | ३; इ. ५-२९;
 चि. ८-१५०; १०-५१.
 चर्मन्-वि. ९-७५.
 नख-वि. ९-७५.
 पिच्छ-वि. ९-७५.
 पुरीष-वि. १०-५१.
 मूत्र-वि. ९-७५.
 लोमन्-वि. ९-७५.
 शकुत्-वि. ९-७५.
 उष्ट्र-सू. २७-३५; वि. ३-३६; इ. ५-८; १२-६८;
 चि. ८-१५८; १४-४८, १२६; २८-१८; २९-९;
 सि. ११-१९, २०, २१, २२, २६.
 करीष-सू. १४-६०.
 मूत्र-सू. १-९४, १०३.
 शकुत्-सू. १४-२६; चि. १७-११६.
 उष्ट्री-सू. १-१०६; चि. १२-२६; १३-१५२;
 २२-३३.
 क्षीर-सू. १-१०६.
 पयस्-वि. १२-२६; १३-१५२; २२-३३.
 ऊह-सू. २७-४०.

क्रक्ष-सू. २७-३५; चि. ८-१५३; २६-४७;
 ३०-११२.
 क्रषभ-शा. ८-१०. चि. १७-४६.
 मूत्र-वि. १०-४८.
 क्रध्य-सू. २७-४६; नि. ५-८ | ४; चि. ७-१७.
 एकशफ-वि. १७-११८.
 अस्थि-वि. १७-११८.
 खुर-वि. १७-११८.
 चर्मन्-वि. १७-११८.
 एकशफा-सू. २७-२२१.
 पयस्-सू. २७-२२१.
 एण-सू. ५-५; ६-४३; १५-७; २७-४६, ७८;
 वि. १-२२ | १; शा. ८-२४; चि. ३-१९०; ४-४१;
 १९-५०; २३-२२६; २४-१३८; ३०-२६०; सि. १०-४१.
 मांस-सू. ६-२५; २५-३८; चि. १४-२०६.
 रस-वि. १९-५०; २३-२२६.
 शोणित-सि. १०-४१.
 कङ्क-सू. २७-४९.
 कङ्कु-सू. २७-५२.
 कच्छप-वि. १९-३८.
 कच्छपरस-वि. १९-३८.
 कणभ-वि. २३-९, १५२.
 कदली-सू. २७-३८.
 कपि-वि. २३-२३६.
 कपिञ्जल-सू. ५-५; ६-२५, ४३; १५-७;
 २७-४७, ६८; शा. ८-२४; चि. ३-१९०; ४-४१;
 १४-२०६; २४-१३८; ३०-२६०.
 मांसरस-सू. १५ ६.
 रस-वि. १९-

कपोत-सू. २६-८४; २७-५२, ७३; इ. १-१५;
३-६; चि. ४-४१; १६-७९; २३-२०३, २०८;
२५-५३, १००.

विश्व-चि. २३-२०३, २०८; २५-५३, १००.

कपोतक-चि. १६-८४.

कर्कट-सि. १२-१८ | ८.

कर्कटक-सू. २७-४०; सि. १२-२६.

रस-सि. १२-१८ | ७.

कलविङ्क-सू. २७-५२; इ. १-१५; चि. २५-१००.

कलविङ्कविश्व-चि. २५-१००.

काक-इ. १-१५; चि. ८-१५१; २३-११०, १८२.

पुरीष-चि. १०-५१.

रस-चि. २३-४७.

काकतुण्डक-सू. २७-४२.

काकुलीमृग-सू. २७-३७.

काकमद्रु-सू. २५-३९.

वसा-सू. २५-३९.

कादम्ब-सू. २७-४२; क. १-८.

कामकाली-सू. २७-४४.

कारण्डव-सू. २७-४१; सि. १२-१९ | २.

अण्डरस-सि. १२-१९ | २.

करभी-चि. १३-१०७; १८३१.

पयस्-चि. १३-१०७, १८३१.

कालककाकुलीमृग-सू. २७-३७.

कालपुच्छक-सू. १५-७; २७-४६; शा. ८-२४;
चि. ३-१९१; ४-४१.

रस-चि. १९-५०.

कीट-सू. २७-२१३; चि. १०-५१; २३-९,
१००, १४०, १४२, १९९, २१०.

कुकुट-सू. २५-४०; २७-४८; चि. २-१ | ४४;
३-१९२; ४-५०; ५-११०; १८-८०; २६-१७५,
२५३; सि. १२-१८ | २, १८ | ६, १८ | ९, १९ | १,
१९ | २.

अण्ड-चि. २६-२५४.

अण्डकपाल-चि. २६-२५३.

अण्डरस-सि. १२-१६, १९ | १.

आमिष-चि. १८-८०.

मांस-चि. २-१ | ४८; २३-६७.

रस-सू. १३-८३; चि. २-४ | १२;
सि. १२-१८ | २.

वसा-सू. २५-३८.

शकृत्-चि. १४-५४.

कुकुभ-सू. २५-४७.

कुञ्जर-चि. १४-५१.

नख-चि. १०-४०.

पुरीष-चि. १४-५१.

कुड्यकीटक-शा. ८-१९.

कुम्भीर-सू. २७-४०.

वसा-सू. २५-३९.

कुरङ्ग-सू. २७-४५; शा. ८-२४; चि. ३-१९१.

कुरर-सू. २७-३६१; चि. १७-११८.

कुलिङ्ग-चि. २-४ | ३२; १८-१४८;
सि. १२-१९ | १.

अण्डरस-सि. १२-१९ | १.

कुलिङ्गक-सू. २५-३६, ५१.

कूर्चिका-सू. २७-३८.

कूर्म-सू. २७-४०, ८४; चि. ५-१६९; १४-१२६;
२३-१२७.

वसा-चि. २८-१२८.

कुकण्टक-चि. २३-९.

कुकलासक-चि. २३-१४९.

कृष्णसर्प-चि. १४-४८; २३-१३४, १३६.

वला-चि. २६-२५९.

केशरिन्-सू. २७-४२.

कैरात-सू. २७-५०.

कोकिल-सू. २७-५०; क. १-८.

कोयष्टि-सू. २७-५०.

कोट्टकारक-सू. २७-४५.

क्रकर-सू. २७-४९; चि. ४-५०.

कव्यादमांस-सू. २२-२७.

कव्यान्मांस-सू. २५-४०.

रस-चि. २५-४०.

कौञ्च-सू. २७-४१; चि. ३-१९२; ५-११०;
२३-२५३.

अस्थि-सू. २३-१५.

क्षीर-चि. ८-१६९; ११-४१.

क्षौद्र-सू. ६-३९; ७-६१; १५-७; २१-२४; २३-९,

१८, २१, ३५, ३६; २४-५६; वि. ७-२२; चि. १-१ | ५१,
१ | ५२, १ | ५८; १-२ | ४, २ | १६; १-३ | ४५;
१-४ | १९; २-१ | १३६; २-२ | १६, २ | २२,
२ | २४; २-३ | ५, ३ | ७, ३ | ९, ३ | ११,
३ | १२, ३ | १८, ३ | १९; २-४ | ३१, ४-३३;
३-२३१, २३७, २४६; ४-५९, ६६, ७२, ८०,
८८; ५-४८, १२५, १२७, १५०; ६-२२, ३५, ४५;
७-१२३; ८-९६, ९७, ११५; ११-१९, २८, ३०,
४९, ५१, ६४, ७४, ८१; १२-३६, ३९; १३-१०६;
१५-१३०, १५०; १६-७०, ९८, ९९, ११२; १७-७५,
११५, ११९, १२७, १४६; १८-५५, ८९, १०४,
११७, १३७, १७५, १७९, १८०; १९-५१, ५५,
८२, ८३, ८६, ८८, ९९, १०९; २०-३९; २१-१२९;
२२-६१; २३-१८४; २४-१६८; २५-१०३, १०४,
११४, २६-५५, ७३, ९०, १८६, १८९, १९५,
२००, २०२, २०४, २१९, २५२, २५९, २६०,

२६२, २८८; २७-३३, ३५, ३७, ४२, ४४, ५१;
२९-६६, ७९, ८५, ८६, १००, १२७; ३०-८८, ८९,
९३, ९६, १२२; क. ३-१०१; ५-८; १२-११;
सि. ३-४५, ४७, ५४, ६-५२; ८-५, ६, ७, ११, ४२;
१०-२२, २४, ३७, ४२; १२-१६ | ६, १८.

खङ्ग-सू. २७-३९, ८४; शा. ८-६२.

खङ्गिन्-चि. ८-१५४.

खर-सू. २७-३५; वि. ३-३६; शा. ८-३४, ४१;
इ. ५-८; १२-६८; चि. ६-२४; ७-१६८; ८-१५८;
१०-४०.

अस्थि-चि. ७-१६८; १०-४०.

करीष-सू. १४-६०.

मूत्र-सू. १-९४, १०४.

शकृत्-सू. १४-२६; चि. १४-४१; १७-११६.

गज-सू. २७-३९; वि. ३-३६; चि. २-२ | २९;
२-४ | ६, ४ | ३५; ८-१५४; ९-८२; १४-५५; १७-११६;
१८-२०; २३-११९, २५२; २८-१८; सि. ७-३४;
११-१९, २०, २१, २२, २४; १२-१९ | १.

अस्थि-चि. १४-५५.

मौक्तिक-चि. २३-२५२.

शकृत्-चि. १७-११६.

गण्डक-सू. २७-३८.

गण्डूपद्-वि. ७-१२; चि. ८-१५१.

गवय-सू. २७-३९.

गिरिवर्तक-सू. २७-४९.

गृध्र-सू. २७-३६; इ. ५-२९; चि. ८-१५०;
१०-५१.

पक्ष-चि. १०-५१.

गृहगोधिका-चि. २३-९, १५६.

गोमायु-चि. २३-१०.

गोधा-सू. २५-३८; २७-३८, ७०; शा. ८-२१;
चि. १२-६२; १४-१२६; २३-१३४, १८६;
सि. १२-१८ | ५.

मांस-शा. ८-२१.

रस-सू. २-३३; चि. ७-८८.

गोधेरकसर्प-चि. २३-१३४.

गोनर्द-सू. २७-४९; सि. १२-१७, २४.

गोनस-चि. २३-१३६.

गोपापुत्र-सू. २७-५०.

गो-सू. १५-७; २७-३५; वि. ३-३६; ८-१३;
शा. ८-९; इ. १२-८३; चि. ६-२४; ७-१६०;
८-१५८; ९-६७; ११-५०, ८३; १४-१२६; १६-६४;
१७-११५; १९-४; क. १२-४; सि. ७-३४; ११-१९,
२०, २२, २५; १२-१८ | ६, १८ | ८.

करीष-सू. १४-६०.

क्षीर-सू. १-१०६; २७-७९; चि. १०-१७;
११-७०, ८३; १६-६४; १८-९१, १०७, १३५;
२३-६७; २६-९२, १५५; २९-१२६, १४२;
सि. १०-४०; १२-१९ | १.

चर्मन्-चि. ९-४९.

दन्त-चि. २३-२०३.

पयस्-सू. २७-२१७; शा. ८-२४;
चि. २-१ | ३५; २-२ | ४, २-४ | ३०; ४-८३;
५-१३३; ११-५०; १३-१०८; १९-८८; २९-५३.

पित्त-सू. ३-६; चि. ७-१७१; ९-६७;
१४-५२; २३-५०, ५१, ५२, ७१, ८२, १८५,
२३२; ३०-१०३.

पिशित-नि. २-४.

पुच्छ-चि. १३-४१; सि. ३-९; ९-५१.

पुरीष-चि. १५-११७.

बाल-चि. १७-७९.

मांस-सू. ५-११; २५-३९; चि. २३-६७.

मांसरस-सू. २-३१, १३-८३; चि. ११-८३.

मूत्र-सू. १-९३, १०१; ३-१३; वि. ७-१७;
८-१४२; चि. ५-१७८; ७-६१, ८६, १०५,
११५, १५८, १६९, १७०; ९-३४, ४९; १०-१७,
३२, ४१; १२-२१, २६, ७३; १३-१०९, १२१,
१२५, १५१, १६-५४, ५८, ६४, ६५, ६७, ६८,
६९, ७५, ९५, १०३; २१-१२३; २३-२४१, २४७;
२६-१२, १४, ६१, २०१; २८-१९१; २९-१४७;
३०-६०, ८३३; क. ७-१३; १०-१५, १६;
१२-२४; सि. ३-५९; ८-१२; ९-८; १०-२४;
१२-१८.

रोचना-चि. ७-१०८, १६७; २३-५४,
२३१, २६-३६.

शृङ्ग-चि. १७-७९.

शकृत्-सू. १४-२६; चि. १४-४१.

शकृद्रस-चि. ४-६८; १०-२२; १७-१३०;
१८-९१.

सर्पिस्-सू. २५-३८, ४०; चि. २-२ | ११;
२-४ | २५.

स्नायु-चि. १७-७९.

गोमय-वि. ७-२३; ८-११; शा. ८-१०;
इ. १२-१, ८९; चि. ७-५७.

गोमयरस-चि. २३-४६, ४८; २५-११६.

गोमयाग्नि-चि. १-२ | १०, १-३ | ३.

चक्रवाक-सू. २७-४४; क. १-८.

चकोर-सू. २७-४७, ८५; चि. ३-१९०;
२३-११०; सि. १२-१९ | १.

अण्डरस-सि. १२-१९ | १.

खटक-सू. २५-३९; २७-५२, ७५, ८६;
चि. २-२ | १०; २-४ | ६. सि. १२-१८ | ८;
१९-१.

अण्डरस-चि. ११-२५; सि. १२-१८ | ७,
१९ | १.

मांस-चि. २-१ | ४६.

वसा-सू. २५-३९.

चमर-सू. २७-३९.

चरणायुध-सू. ७-११; २७-६७; चि. ३-२९७;
५-१८१.

चारुष्क-सू. २७-४६.

चाष-सू. २७-३६; नि. ४-३१; इ. १२-७६;
चि. ८-१५०; १७-११८.

चित्रपृष्ठकाकुलीमृग-सू. २७-३७.

चिरटी-सू. २७-५२.

चिलिचिम-सू. २५-३९; २६-८३, ८४; नि. ५-६.

चिल्लट-सू. २७-३८.

चुलुकी-सू. २७-४०.

चुलूक-चि. २८-१२८.

वसा-चि. २८-१२८.

छागमांस-चि. २३-६७.

जटी-सू. २७-५१.

जतुका-चि. १४-४८.

जम्बुक-सू. २७-३६.

जम्बुक-वि. ३-७ | ३, चि. ९-७४.

चर्मन्-चि. ९-७५.

नख-चि. ९-७५.

पित्त-चि. ९-७५.

मूत्र-चि. ९-७५.

लोमन् चि. ९-७५.

शङ्ख-चि. ९-७५.

जलौक-चि. १४-६१; २१-६९. ११९;
२३-१५५; २९-३६, ३७.

शङ्ख-चि. १०-४०.

जलौका-चि. २३-९, ३९.

जाण्डक-चि. १७-११८.

जारङ्गववस्ति-सि. ३-१०.

जीवजीवक-सू. २७-५०;

जीवजीव-सि. १२-१९ | १.

अण्डरस-सि. १२-१९ | १.

जीवजीवक-इ. १२-७५.

डिण्डिमानक-सू. २७-५१.

तक्षक-चि. २३-१९५.

तरङ्ग-सू. २७-३५; चि. ८-१५३; २३-१०;
सि. १२-१९ | १.

ताम्रचूड-चि. २-२ | २८.

अण्ड-चि. २-२ | २८,

रस-सू. २-३२; शा. ८-२८.

तिचिरि-सू. २७-४८, ६८; शा. ८-२८;
चि. २-१ | ४१, ४४; चि. ३-१९२; ४-४९; ५-११०,
१८१; ८-६६, १५१, १५८; १४-१२१, २०७;
१६-१२८; १७-९३; १८-१४७; १९-३९; २०-२३;
२४-१४५; २६-२८४.

रस-चि. ११-७०; १४-१२१; चि. २३-२२६;
२४-१२३; २६-२८४.

तिमिङ्गल-सू. २७-४०.

तुरग-वि. ३-३६.

तुरङ्ग-चि. ८-१५४.

दक्ष-सू. २७-८५; चि. २-१ | ४९; २-२ | १०;
८-६६, १५८; ११-२५; १४-१०, १२१, २०७;
१६-१२८; १७-९३; १९-३९; २३-१८२; २४-१२३;
२५-५३; सि. १०-४१.

अण्ड-चि. ११-२५.

रस-चि. १४-२०७.

शोणित-सि. १०-४१.

द्विककुद-चि. १४-२०७.

रस-चि. १४-२०७.

द्विरेफ-चि. २-२ | २६.

द्वीपिन्-सू. २७-३५.

द्विशफ-चि. १७-११८.

अद्विध-चि. १७-११८.

चर्मन्-चि. १७-११८.

खुर-चि. १७-११८.

शृङ्ग-चि. १७-११८.

रोमन्-चि. १७-११८.

दुन्दुभि-सू. २७-५१.

घातंराष्ट्र-सू. २७-८५.

धेनु-चि. २-३ | ३.

धूमिका-सू. २७-३७.

नकुल-सू. २७-३८; ह. ३-६; चि. ८-१५२;
२३-१०; सि. १२-१८ | ५.

पुरीष-चि. १०-५१.

तुण्ड-चि. १०-५१.

पक्ष-चि. १०-५१.

नक्र-चि. २ | २-१०.

अण्ड-चि. २ | २-२८.

रेतस्-सू. २५-४०; चि. २-१ | ४८.

वसा-चि. २८-१२८.

शुक-चि. २-२ | १०.

नख-सू. ५-२०; चि. १२-६६; १३-३२; २३-७७;
२८-१५९; २९-९३.

नन्दीमुख-क. १-८.

नन्दीमुखी-सू. २७-४३.

नाग-चि. ११-८३; सि. १२-१८ | ६,

नागीक्षीर-सू. १-१०६; चि. ११-८३.

नारी-चि. १७-१३१.

क्षीर-चि. १७-१३१.

पयस्-चि. २२-३३.

स्तन्य-चि. १५-२३०.

नृकेश-चि. १४-४५.

न्यङ्कु-सू. २७-३९.

पतङ्ग-शा. ८-५९; चि. ८-३६.

पद्मग-चि. २३-८४.

पाकहंस-सू. २५-३८.

वसा-सू. २५-३८.

पाकार-सू. २७-५१.

पाण्डविक-सू. २७-५३.

पारावत-सू. २७-५२३; चि. ४-४१; १४-५५;
१८-२३; २२-२९.

रस-चि. ४-४१; १९-७२.

शकृत्-चि. १४-५५.

पिपीलिक-चि. १३-१८७.

पिपीलिका-वि. ७-१०; चि. २१-३०; ३०-१०.

पुण्डरीक-क. १-८.

पुण्डरीकाक्ष-सू. २७-४३.

पुष्कराक्ष-सू. २७-४२.

पृषत्-वि. ६-२४.

पृषत-सू. २७-४५; वि. ३-१९१.

मांस-सि. १२-१९ | १.

रस-वि. २३-२२६.

रुधिर-शा. ८-३२.

प्रतुद-सू. २७-५२; वि. ६-१९; ८-१६१;
२९-५०, ७४.

रस-वि. १८-१८५.

प्रवाल-वि. १७-१२५; २१-८२; २६-५६,
२४६.प्रसह-सू. २४-७; २७-३६३; वि. ८-१६०;
१५-२१०; १८-१५६; २९-१३७.

पिशित-वि. १८-१५६.

मांस-सू. ६-१२.

रस-वि. २४-१३३ **श्रीलक्ष्मीधर - त्रिधामन्दिर**प्रियवादिन्-इ. १२-७५. **देवप्रयाग (सद्व्याप्त-समालय)**प्रियात्भज-सू. २७-५०. **व्यवस्थापक- पं. चक्रधरजोशी**

प्लव-सू. २७-४१.

अस्थि-वि. २६-२४६.

बक-सू. २७-४१.

बभ्रु-सू. २७-३५, ५१, ३०-७७.

बर्हिन्-सू. २७-४८, ६५; वि. ७-१७०; ८-१५८;
१४-१२१; १६-१२८; १७-९३; १९-३९; २०-२३.

अण्डरस-सि. १२-१९ | १, १९ | २.

पाद-वि. १८-१७०.

पित्त-वि. २३-२१७.

रस-वि. १९-३९; २६-२८४.

बर्हिण-वि. २-१ | ४९.

अण्डरस-वि. २-१ | ४९.

मांस-वि. ८-१५०.

रस-वि. २-१ | ४४.

बलाका-सू. २६-८४; २७-४१; वि. २३-९८.

अस्थि-वि. २३-९८.

बस्त-सू. १४-२९; शा. ८-१०; वि. ८-७३.

चर्मन्-शा. ८-१०; वि. ९-७५.

नख-वि. ९-७५.

पित्त-वि. ९-७५.

मूत्र-वि. ९-६५, ७१, ७५; १०-२६, ३२,
३५, ३८, ४४, ४८; १४-५७; २६-२२४, २४९;
३०-११०.

लोमन्-वि. ९-७५.

शिरस्-सू. १४-२९; वि. ८-७३.

बिडाल-वि. १०-४१.

मूत्र-वि. १०-४१.

भास-सू. २७-३६.

भुजगपति-वि. २३-९९.

शिरस्-वि. २३-९९.

भृङ्गराज-सू. २७-५०; क. १-८.

मेक-सू. २५-३९; २७-३८.

मकर-सू. २७-४०.

मक्षिका-वि. ३-७ | ३; ४-७; इ. २-२१, २२;
५-१६; वि. ८-३५; २३-११०.

मणितुण्डक-सू. २७-४२.

मण्डूक-वि. २३-९, १५४.

मत्ताक्ष-सि. १२-१९ | १.

अण्डरस-सि. १२-१९ | १.

मज्जा-सि. १२-१९ | १.

वसा-सि. १२-१९ | १.

मत्स्य-सू. ५-११; १३-११; २६-८२, ८३;
२७-४०, ८२; वि. ७-१२, १६; शा. ४-३९ | २,
४०; ८-२१, २८; इ. १२-७६, ८५; वि. २-४ | २०;
७-७, २१; ८-७३; १७-७४; १९-९; २३-९, १५५;
२४-१२४; २५-७६; २६-१५९; २८-९७, १७६;
क. १०-१९; सि. १२-२५.

आमिष-सू. ३-१९; १८-८०.

पित्त-चि. ५-१७५, ३०-१०३.

पिशित-नि. २-४; चि. १४-९.

मांस-सू. २२-२५; शा. ८-२१;
चि. २-४ | १७, ४-२०.

रस-चि. १७-७४.

वसा-चि. २५-७६; २८-१२८.

मत्स्यक-शा. ८-१९.

मद-सू. २७-४२.

मधु-सू. ५-१२; ६-१२; २५-४०; २६-८४, ९०;
वि. १-१३, १४, २२ | ३; ७-२१; ८-१४२, १४३,
१४४; शा. ८-९, ३२; इ. २-१३; चि. १-१ | ६८,
१ | ७५, १ | ७७; १-२ | ७, २ | ८, २ | ९, २ | १०,
२ | ११, २ | १४; १-३ | ३, ३-३२, ३-३४,
३-४१, ३-४६; २ | २-२७, २-४ | १०, ४-२९,
२३१, २४२, २४९, २५९; ४-६५, ६८, ६९,
७०, ७१, ८९, ९३; ५-१५३, १७७; ६-२१, २९,
३२, ४०, ४३; ७-८१; ८-१०२, १०३, १४०, १६५,
१७१; १०-६४; ११-१५, १८, २२, २९, ३९, ५५;
१२-३२, ३५, ५१; १३-१०४; १५-१३९, १४७,
१५३, १६३; १६-६१, ६२, ७९, ९०, ९७, १०१;
१७-११४, ११६, १२९, १३६; १८-९०, ९१, ९५,
९७, १००, ११३, ११९, १२१, १३८; २०-२१, २७,

२९, ३०, ३८; २१-१२८; २२-२८, २९, ३०, ३२,
४१, ४२, ४६; २३-४६, ४८, ६२, ८०, ९६, ९७,
२०९, २२३, २३२; २४-१६१, १७४; २५-६५;
२६-५०, ५५, ५७; २७-२८, २९, ३७, ३८, ३९;
२९-१५८; ३०-६६, ८४, ९८, १०४, ११७, ११८, ११९,
११९, २५५; क. १-१२, १३, १४, १५; ९-१२;
सि. ३-१५, २३, ३७, ४६, ६३; ६-५३; ८-४; १०-१३,
१५, ३४, ४०, ४३; १२-१६ | १, १६ | २, १६ | ५,
१६ | ७, १६ | १०, १८-३, १८ | ५, १८ | ६,
१८ | ७, १८ | १३, १८ | १४, १८ | १६.

पौत्तिक-सू. २७-२४३, २४४.

भ्रामर-सू. २७-२४३, २४४.

माक्षिक-सू. ५-४३; २७-२४३, २४४;
चि. ४-८३; ११-२०, ५९, ७९; १८-६०, २०-२८,
३२, ३७; २६-५३, १९७, २८७; ३०-२७४.

मधुदक-चि. ६-४६.

मधुच्छिष्ट-शा. ३-१६; चि. ७-१२१; ११-१७;
१५-२२८; १७-७९; २५-७६, १०३, १०४;
२६-१३५; २९-१२३, १४३.

मयूर-सू. १३-८३, चि. ३-१९२, २९८; ४-५०;
५-११०; १७-११७; २३-१८२; २६-१६३;
सि. १२-१८ | १, १८ | ३, १८ | ९.

पादनाल-चि. १७-११७.

मांस-सू. २६-८४.

रस-सू. १३-८३.

मयूरी-चि. २६-२८४.

क्षीर-चि. २६-२८४.

स्पर्षि-चि. २६-२८४.

मशक-वि. ३-७ | ३; इ. २-२१; चि. २३-१५७.

महिष-सू. २७-३९; वि. ३-३६; चि. ८-१५८;
१६-१३४.

अण्डरस-सि. १२-१९ | २.
 विक्षित-सू. २७-८०; नि. २-४; चि. १४-९.
 वस्ति-सि. ३-१०; ११-२०.
 रस-२-१ | ४२; ४ | १५, ४ | २०.
 वसा-सू. २५-३९.
 शोणित-सि. १०-४९.
 महिषी-चि. ११-८३.
 क्षीर-सू. २५-४०; चि. ११-८३; १८-१०७;
 सि. १०-४०; १२-१९ | १.
 घृत-चि. ४-१०१; १६-१३४.
 दधि-चि. २६-८८.
 पयस्-सू. २७-२१९; चि. १२-२६; २९-५३.
 मांसरस-चि. ११-८३.
 मूत्र-सू. १-९३, १०२; चि. १३-१५१;
 १५-१८१.
 सर्पिस्-चि. १६-५३; २३-२४१.
 मक्षिका-चि. ३०-३२५.
 विश्व-चि. २०-२९.
 विष्टा-चि. १७-१३२; ३०-३२५.
 मानुषपयस्-सू. २७-२२४.
 मार्जारि-सू. २७-३५; चि. ९-७४; २३-२३६.
 चर्मन्-चि. ९-७५.
 नख-चि. ९-७५.
 पिच्छ-चि. ९-७५.
 पुरीष-चि. १०-५१.
 मांस-सि. १२-१८ | ५.
 मूत्र-चि. ९-७५.

लोमन्-चि. ९-७५.
 शकृत्-चि. ९-७५.
 शोणित-सि. १०-४९.
 सुक्ता-चि. १७-१२५; २१-८१; २३-२००.
 मूषक-चि. ३-७ | ३.
 मूषिक-सू. २७-३५; शा. ८-५९; चि. २३-१४८.
 मांस-सि. १२-१८ | ५.
 मृग-सू. १३-११; चि. ३-७ | ३; इ. १२-७८;
 चि. ८-१५५; १४-१९४; १९-७३; २४-१२४;
 ३०-१०१; क. १-८; १२-८; सि. ६-८२;
 १२-१८ | १०, २६.
 मांस-सू. २२-२५; चि. ८-१५५.
 रस-चि. १९-७३.
 रुधिर-चि. १९-७४.
 मृगमातृका-सू. १५-७; २७-४५.
 मृणालकण्ठ-सू. २७-४२.
 मेघराव-सू. २७-४३.
 मेघ-चि. १०-४८; १७-११६; १९-४०.
 मूत्र-चि. १०-४८.
 रक्त-चि. १९-४०.
 शकृत्-चि. १७-११६.
 मौलिक-चि. २४-१५३.
 यकृत्-चि. १९-९.
 यष्टिका-सू. २७-५२.
 यूका-चि. ४-७; ७-१०.
 रक्तवर्त्मक-सू. २७-४७.
 रक्तशीर्षक-सू. २७-४४.

रक्षाक्ष-वि. ४-४१.

राजहंस-सि. १२-१८ | १.

राम-सू. २७-४५.

रुद्र-सू. २७-३९.

रोहिणी-सू. २७-४४.

रोहित-सू. २५-३८; २७-८३; वि. २-४ | १८;
२३-१८३; सि. १२-१८ | ४.

पित्त-वि. २३-१८३.

रोहीतक-वि. २३-२१४.

पित्त-वि. २३-२१४.

लट्ठक-सू. २७-५१.

लट्ठा-सू. २७-५१.

लाक्षा-वि. ९-६१; ११-१५, १७; १६-१०७;
१७-७७, १३६, १४५; १८-९४; २३-५६, ८०, १०२;
२५-११४, ११७; २६-१५३, २०९; ३०-९७.

रस-वि. ११-३४.

लाव-सू. ५-५; ६-३५, ४३; १३-८३; १५-७;
२७-४८, ६९; शा. ८-२४; वि. ३-१९०; ४-४१;
८-६६; १४-९४, १२१, २०६; १८-१४१; २०-२३;
२३-२२६; २४-१२३, १३८.

रस-वि. १८-१४१; १९-५०; २४-१२३.

लूता-वि. २३-९, ८४, १४५, २०२.

लोपाक-सू. २७-३६; वि. ८-१५२; १४-१२६,
२०७.

लोहपृष्ठ-सू. २७-५१.

बटहा-सू. २७-५१.

वडवा-सू. १-१०६; इ. १२-७५.

क्षीर-सू. १-१०६.

वरपोत-सू. २७-४६.

वराटक-वि. २६-२२४.

वराह-सू. २१-३४; २७-३९; शा. ८-२१;
वि. ७-१६०; १४-४८, ५१; १७-११६; १८-८०;
१९-९; २६-४७; ३०-१०१.

असृज-सू. १४-२९.

आमिष-वि. १८-८०.

दन्त-वि. ७-१६०.

पित्त-सू. १४-२९; वि. ५-१७५; ३०-७१.

पिशित-सू. २७-७८३; नि. २-४; वि. १४-९.

मांस-शा. ८-२१; वि. २-४ | ११.

रस-सू. १३-८३.

रुधिर-वि. ७-१२२.

वसा-वि. २६-४७.

विशू-वि. १४-५१.

वृषण-सि. १२-१८ | ८.

शकृत्-वि. १७-११६.

वर्तक-सू. २७-४८; ३०-७२, ७४; वि. ३-१९२;
४-४१, ५०; ५-११०; ८-६६; १४-१२१; १९-३९.

वर्तिका-सू. २७-४८.

वर्तीरक-सू. २७-४७; क. १२-१८.

वस्त्रकिमि-वि. २३-१००.

वाजिन्-सू. १-१०४; वि. २-२ | १३, २-२ | ३०,
२-४ | ५१.

वाटी-सू. २७-४३.

वानर-सू. २७-३५.

वान्ताद-सू. २७-३६.

वायस-सू. २७-३६; सि. ६-७९.

धारड-सू. २७-४९.

वार्त्तिक-सू. २७-४७.

वासन्तकवसा-चि. १४-५६.

वासुकि-चि. २३-१९८३.

विषमृषिक-चि. २३-८४.

विष्किर-सू. २७-४८; चि. ६-१९; ८-१६१;
१२-६२; १८-१८५; २९-५०; सि. १२-१८ | ४,
१८-१०, २४, ३६.

रस-चि. १२-६२; १८-१८५.

विश्वम्भरा-चि. २३-२१४.

वृक-सू. २७-३५; ३०-७५; चि. ९-७४.

चर्मन्-चि. ९-७५.

नख-चि. ९-७५.

पित्त-चि. ९-७५.

मूत्र-चि. ९-७५.

लोमन्-चि. ९-७५.

शकृत्-चि. ९-७५.

वृष-इ. १२-३३; चि. ११-५; १४-५१;
सि. १२-१८ | ६, १८ | ८.

चर्मन् चि. १४-४९.

वृषश्श-चि. ३-३०२; १४-४८, ४९.

शकृत्-चि. ३-३०२.

वृषभ-शा. ८-३४, ४१, ६२; इ. १२-७१.

व्याघ्र-सू. २७-३५; शा. ८-१०; चि. ८-१५३;
२३-१०.

चर्मन्-शा. ८-१०.

वसा-चि. ३-३०५.

व्याघ्रकरज-चि. २६-१८४.

व्याघ्रनख-चि. २३-१९०; २७-३८; २८-१५१;
२९-१५०; सि. १२-१९ | ३.

व्याल-चि. ३-७ | ३; चि. २३-१७६, २३६.

शकुनि-चि. ३-७ | ३; क. १-८.

शङ्ख-सू. २७-४०; इ. १२-७६; चि. १७-१२५;
२१-७५, ८२; २६-२४१, २४२, २४६, २५२.

नाभि-चि. २६-२४२.

शतपत्र-सू. २७-५०; इ. १२-७६; क. १-८.

शतपदी-चि. २३-१५६.

शफरी-चि. २-४ | १७.

शम्बर-सू. ५-५; २७-४६; शा. ८-२४.

शरभ-सू. ५-५; ६-४३; २७-४५.

शरारि-सू. २७-४२.

शलक-सू. २७-३८, ७१; चि. ९-७४; १४-१०६;
१७-११२, ११७; सि. १२-१८ | ५.

चर्मन्-चि. ९-७५.

नख-चि. ९-७५.

पित्त-चि. ९-७५.

मांस-चि. ९-७५.

मूत्र-चि. ९-७५.

लोमन्-चि. ९-७५.

शकृत्-चि. ९-७५.

शकल-चि. १७-११७.

शोणित-चि. १७-११२.

शश-सू. ५-५; ६-४३; १५-७; २७-४५, ७७;
शा. ८-२४, ३२, चि. ३-१९१; ४-४१, ४९;
१७-११२; १९-५०, ७३; २४-१३८; २६-१७५;
३०-२६०.

मांस-सू. ६-२५; चि. १७-११२.

रस्त्र-चि. १९-५०, ७३.

रुधिर-शा. ८-३२.

शोणित-सि. १०-४१.

शशस्त्री-सू. २७-३६.

शारङ्ग-सू. २७-५२.

शारिका-चि. २३-२५३.

शार्दूल-चि. २३-१९२.

नख-चि. २३-१९२.

शिखिन्-सू. २७-८५; शा. ८-२८; इ. १२-७६;
चि. २-१ | ४१; २-२ | १०; १४-१०; २३-५१,
९८, १०९, २५३; २४-१५७; सि. १२-१७, २४,
२५, २७.

अण्डरस्त्र-सि. १२-१७.

पित्त-चि. २३-५१.

वर्ह-चि. २३-९८.

रस्त्र-चि. १२-६२; २३-२२६; २४-१२३.

शिशुमार-सू. २७-४०; चि. २-२ | १०.

शुक-सू. २७-५२; चि. २३-२५३.

शुक्ति-सू. २७-४०; चि. २१-८२.

शूकर-चि. ८-१५८; १७-७४; २६-२५१.

वस्ति-सि. ३-१०.

रस्त्र-सू. १३-९० (१); चि. १७-७४.

वस्त्रा-सू. २६-८४.

शृगाल-चि. ८-१५२; ९-६७; १०-४१.

श्यामकाकुलीमृग-सू. २७-३७.

इयेन-सू. २७-३६ शा. ८-३८.

श्वन्-चि. ४-७; इ. ५-८, २९; चि. १०-४१, ५०;
२३-१०, १७५, सि. ६-७९.

पित्त-चि. १०-५०.

मूत्र-चि. १०-४१.

श्वदंष्ट्र-सू. २७-४५.

श्वापद-शा. ८-५९; चि. ८-३६.

श्वाचित्-सू. २७-३८; चि. १४-१२६; १७-११२,
११८; १८-१७०; २३-२२६.

श्वेतकाकुलीमृग-सू. २७-३७.

सर्प-शा. ४-३८ | ४; ८-४१; चि. ९-८२;
१४-४९; २३-९, १२३, १२४, १३२, १३४, १३७,
२५१.

दर्चीकर-चि. २३-१२४, १२५, १२७.

मणि-चि. २३-२५२.

मण्डली-चि. २३-१२४, १२५, १२८.

मल-सू. २७-२१३.

राजिमान्-चि. २३-१२४, १२५, १२९.

विष-चि. १३-१३२; २३-२५४.

सारस्त्र-सू. २७-४४; इ. १२-७५; चि. २६-५५;
सि. १२-१७, १९ | २.

अण्डरस्त्र-सि. १२-१७, १९ | २.

अस्थि-चि. २६-५५.

सारिका-सू. २७-५२.

सिद्धार्थ-इ. १२-७५.

सिंह-सू. २७-३५; चि. ८-१५३; ९-८२;
१०-४१; २३-१०.

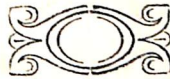
मूत्र-चि. १०-४१.

वस्त्रा-चि. ३-३०६.

सुमुख-सू. २७-४३.
 सुमर-सू. २७-३९.
 स्त्रीक्षीर-सू. १-१०६.
 स्थगिका मक्षिका-चि. २३-१५८.
 हय-सू. १-९४; इ. १२-८३; चि. ११-५;
 २६-६८; २९-९.
 मूत्र-सू. १-९४.
 हरिण-सू. २७-४६; शा. ८-२४; चि. ३-१९१;
 ४-४१; १४-२०६; १९-५०.
 वस्ति-सि. ३-१०.
 रस-चि. १९-५०.
 रुधिर-शा. ८-३२.
 हस्तिन-नि. ४-४३; चि. ७-१६८.

चर्मन्-चि. ७-२१.
 मूत्र-सू. १-९४, १०२; चि. ७-१६९.
 मेदस्-सू. २५-३९.
 हस्तिनी-सू. २७-२९३.
 पयस्-सू. २७-२२३.
 हारिद्रक-सू. २६-८४.
 हंस-सू. २७-४१, ६६; इ. १-१५; १२-७६;
 चि. २-१ | ४१, १ | ४९; २-२ | १०; ६-२४;
 ८-१५८; २३-२५३; २६-१७५; क. १-८; सि. १२-१७,
 १८ | ६, १८ | ९, १९ | १, १९ | २.
 अण्डरस-सि. १२-१७, १९ | १, १९ | २.
 क्वाथ-सि. १२-१८ | ९.
 रस-सू. १३-८३.

चरकसंहितागतपार्थिवद्रव्याणां स्थानाध्यायश्लोकोद्धेखः।

Reference to the Section, Chapter and Verse of the Mineral Substances in the Caraka Samhita

अगारधूम-चि. २३-५१; सि. ७-२५; ९-५८.

अग्रयलवण-चि. २३-९६.

अज्जन-सू. १-७०; ३-५.

अद्रिजतु-चि. १६-७८.

अमृतासङ्ग-सू. ३-१०; चि. १४-५५; २५-११७.

अमृतासङ्ग-चि. ७-११४.

अयस्-सू. १-१३१; चि. १-४ | २२; ७-८८; १२-२१, ४२; १५-१८८; १६-६९; ७०, ७८, ९७, ९८, ९९, १०५, ११९; १७-१२६; २१-१३१; २५-११५; २६-२५४, २८०, २८२; ३०-८४.

गुह-सू. १-१३१.

चूर्ण-चि. ७-८८; २६-२८०, २८२.

मल-चि. १६-७८.

रजस्-चि. १२-२१, ४२; १५-१८८; १६-६९, ७०, ९७, ९८, ९९, १०५, ११९; १७-१२६; २५-११५; २६-२५४; ३०-८४.

अयस्कृति-चि. १३-७३.

अर्क (वणिविशेष)-चि. ७-८५.

अल-चि. १७-७८.

अश्मन्-शा. ८-३४, ४२, इ. १२-२०; चि. १-३ | ६३; ५-१७; ९-२०; ११-५; १२-७, ८२.

अश्मकासीस-चि. २५-१००.

अश्मघन-शा. २-३०.

अश्मजतु-चि. १६-८९; १२-४९.

अश्ममयी शिला-सू. १४-४७.

आनूप (लवण)-चि. ८-१४१.

आयस्-सू. १४-२६; शा. ८-१९, ३४, ४४; चि. १-३ | ४३; १२-७; १५-१८७; १६-८३.

आयस् (शिलाजतु)-चि. १-३ | ५९.

आल-सू. १-७०; ३-५, १०, १२; चि. ९-६६; १८-६९, ७४; २३-५४.

इष्टका-चि. २७-४३.

ऊषर-सू. २५-३९; २७-१९९; चि. ८-१४१.

औद्भिद-सू. १-८८; २७-३०३ चि. ८-१४१; चि. १५-८५; २६-२२७.

कनक-सू. ५-१८; शा. ३-१६; ८-१९; चि. १-१ | ५८.

कर्कतन-चि. २३-२५२.

काच-चि. १७-१२५.

काञ्चन-चि. १-४ | ५९.

काञ्चनगैरिक-चि. २०-३२.

काललवण-सू. २७-३०३, चि. ८-१४१; शा. ८-३४; चि. १३-१३४.

काललोह-चि. १७-१२९.

काललोहरजस्-सू. २१-२३; चि. ७-१७१.

कालायस्-चि. १-१ | ५८.

कालोत्थलवण-चि. १५-१७१.

कासीस-सू. ३-५, १०; वि. ७-१०२, १०९,
११४, ११७, १६७; २१-१२६; २५-११५, ११७;
२६-२५४, २७१; ३०-७९, १२१.

कांक्षी-चि. २३-५४; ३०-१२१.

कांस्य-शा. ८-९; चि. २४-१५४; सि. ३-७.

कूट्य-वि. ८-१४१.

कृष्णमृत्-चि. १९-८२; २२-४४.

कृष्णमृत्तिका-सू. २७-२००; चि. १९-६४.

कृष्णसिकता-चि. २२-४४.

कृष्णायस-चि. १-३ | ४९.

गजमौक्तिक-चि. २३-२५२.

गन्ध-चि. १७-१२५.

गन्धक-चि. ७-७१.

गरमणि-चि. २३-२५२.

गिरिज-चि. १-३ | ६४; २१-१३०; ३०-१४८.

गृहधूम-सू. ३-५; चि. ७-८७; २३-४१, १९७,
१९८, २१३; २६-१९४; २९-१४९.

गैरिक-सू. १-७०; ३-५; चि. ४-७३, ७९,
९९; २०-३३; २१-८२; २३-१२०; २५-११७;
२६-२१०, २३२, २३५; ३०-९१.

चत्वारि लवणानि-चि. १२-४३.

जतु-चि. २३-१००.

ताप्य-चि. १६-७८; २६-२५०.

ताम्र-सू. १-१३१; ५-७४; शा. ३-१६;
चि. १-१ | ५८, ३ | ४९, ४ | २२; ७-११७;
१७-१२६; २१-१३१; २६-२४६, २५५; सि. ३-७.

ताम्रशिलाजतु-चि. १-३ | ५८.

ताम्ररजस्-चि. २३-२३९.

तीक्ष्णायस-चि. १-३ | १६.

तुत्य-सू. ३-१२; चि. ७-११४, १२०;
२६-२५०.

त्रपु-सू. ५-७४; शा. ३-१६; चि. ७-८८;
सि. ३-७.

द्वे तुत्ये-चि. ७-१०८.

द्वे लवणे-चि. ५-८०; २६-१२, १०१.

धूम-सि. ७-२४.

पक्वलोष्ट-चि. ४-८०; २२-४२.

पङ्क-सू. १८-६; इ. ५-३२; चि. २२-३७.

पञ्च लवणानि-सू. १-७५; चि. १३-१५९,
१६३; १५-१०६, १२१, १६८, १७४, १९०; १८-४८,
१६०; २३-४१; २६-२४, ६४.

पाक्य-वि. ८-१४१; चि. १५-८५, १०९.

पाट्यक-वि. ८-१४१.

पाषाण-सू. १४-२६, ५८; २७-२०९, २१०;
चि. २१-१३१.

पांशु-वि. ३-७ | १; इ. १२-२८, चि. १-४ | ५९;
२३-३८३, १७४.

पांशुज-सू. २७-३०४; वि. ८-१४१.

पिचुक-चि. २३-२५२.

पुष्करिणीमृत्-चि. ४-१०४.

पौष्प-भञ्जन-चि. २६-२५०.

प्रवाल-इ. ११-१४; वि. १-१ | ५८; १-४ | २२;
३-२६२; १७-१२५; २१-८२; २६-५६, २४६.

भस्मन्-इ. ५-३१; १२-२८.

मणि-सू. १-७०; ६-३१; नि. ७-१६;
वि. ३-३६; ६-१७; ८-९, ११, ८७; शा. ८-६२;
चि. २६-२५०.

मण्डूर-चि. १६-७४, ९५, १०३.

मनःशिल-सू. १-७०; ३-५, १०, १२, १५;
५-२६; चि. ३-३०६; ७-११७, १६७, १७०;
१७-७७, १४५; १८-५२, ६९, ७१, ७३, ७४, ७५,
१३०, १४६, १४७, १६९; २०-३९; २३-५५, ७८,
१९०, १९१, २१३; २५-११४; २६-१५२, १९६;
२३५, २५०, २५२.

मरकत-चि. २३-२५२.

माक्षिक-चि. ७-७०; १६-७३, ८२; २१-१३०.

मुक्ता-सू. ६-३१; वि. ६-१७, ८-९, ११;
चि. १-४-२२; ४-७९, १०६; १७-१२५; २३-२००.

मृत्-सू. ९-१३; १८-६; शा. १-४३; ३-२०;
चि. ४-७९; १६-२८, १२१; २०-४२; २६-२२४.

पिण्ड-सू. १३-९७.

प्रसाद-चि. ४-८१.

भृष्टलोष्ट-सू. २५-४०; चि. २०-३०.

मुत्तिका-सू. १४-४६; चि. १-२ | ११, ४-११;
२-४ | २६; ४-६६; १६-२७, ११७; १९-६५;
क. १-९.

मौक्तिक-चि. ३-२६२, २६५; २१-८१; २४-१५३.

मौलक-चि. ८-१४१.

रजस्-क. १-११.

रजत-वि. ८-९, ११; शा. ३-१६; ८-९, १९,
३४, ४४; चि. १-१ | ५८, २ | ४, ३ | २३, ३-४९,
४ | २२; २४-१५, १५४.

रत्न-सू. ८-१९; इ. १२-३३, ७२;
चि. २४-१२.

रत्न-चि. ७-७१.

रसोत्तम-चि. २५-११६.

रीति-चि. ३-७.

रुक्म-शा. ८-४४.

रूप्य-सू. ५-७४; चि. १६-७८; १७-१२६;
सि. ३-७; ९-५१.

मल-चि. १६-७८, ८१.

रूप्यशिलाजतु-चि. १-३ | ५८.

रोमक-वि. ८-१४१; चि. १५-८५.

रोमश-चि. २९-१५२.

लवण-सू. १-७०; ८-२०; १३-९०(१), ९८;
१४-३५; १५-१६; २५-४०; २७-४; वि. १-१५,
१८; ७-२१; ८-१३९, १४०, १४२, १४३, १४४;
शा. ८-२९, ३२; चि. १-३ | २४, ३ | ४६;
२-१ | ४३; ३-२४९; ५-१४२; ७-८७, ८८; ८-९०;
९-५४; १०-३७; १३-९०, १०२; १४-९९, १३७;
१५-१०५, २०५; १७-९५, ९८; २१-१३१; २३-१७३;
२४-१२२; २५-५१, ८५; २६-६६, ८१, ८५;
२८-११३, १३७; २९-८५, ९९; ३०-५७, २५३;
क. ३-१०३. ५-८, ११; ६-११; ८-११; ९-१५;
११-६; १२-७५; सि. ३-२२३, ४०; ६-४२, ६४; ७-२३,
२५, २९, ४५, ५०, ५२, ६३; ४-१४, २३, २६,
२८; ९-५८; १०-१३, १५; १२-१६ | ७, १६ | ८,
१६ | ९, १८ | ९, १८ | १६.

लवणत्रय-चि. १५-१७७, १८३; २०-२५;
सि. ९-१८.

लवणद्वय-सू. २-५; चि. १७-१२५.

लवणपञ्चक-चि. १३-१२७; सि. ११-३३.

लवणानां चत्वारि-सि. १५-१११.

लवणानि-चि. १०-४५; १३-१३७; १५-९६;
२६-४७; क. ७-४१.

लेलीतक

१८९

संभव

लेलीतक-चि. ७-७०.

लोमश-सू. ३-४ | १५.

लोष्ट-सू. १८-६; इ. १२-२०; चि. ३-११२;
२३-२५१.लोह-चि. ९-३०, ८०; २५-१०३, १०४;
२६-२५०, २७४.

रजसू-चि. १२-३९; १६-६२; १८-१७७.

लोहाः-सू. १-७०; चि. १-३, २०; ३ | ५२;
२५-८२, २६-२४६.

मल-सू. १-७०.

लोहितमृत्-चि. २३-१०१.

वज्र-चि. ७-७२; २३-२५२.

वराटक-चि. २६-२२४.

वल्मीकमृत्तिका-चि. २७-४९, ५१, ५४.

वालुक-वि. ८-१४१.

वालुका-चि. ६-९; क. १-१३.

विड-सू. १-८८; २७-३०२; वि. ८-१४१;
शा. ८-३४; चि. ५-६९, ८५, १०५, १४४, १६८;
१४-१०७; १५-८५, १००, १०९, १७१; १७-१०१;
१९-२८; २४-१११; २६-२२, २१६, २२७; क. ७-५३.

विद्रुम-वि. ८-९, ११.

विषमृषिका-चि. २३-२५२.

वेश्मधूम-चि. २६-१४.

वैदूर्य-इ. ७-१२; चि. १-४ | २२; ४-७९,
१०६; चि. १७-१२५; २३-२५२; २६-२४६.शङ्ख-चि. १-४ | २३; ३-२६२; ४-७३, ७९,
९९; चि. १७-१२५; १९-८२; २१-७५, ८२;
२६-२४१, २४६, २५२.

शङ्खनाभि-चि. २६-२४२.

शर-चि. ५-६२; २१-१३३.

शर्करा-चि. २७-५८; क. १-८.

शिला-सू. १४-४८; चि. ११-५; २१-१२६.

शिलाजतु-सू. २१-२४; २४-५६; चि. १-३ | ४८,
३ | ५६, ३ | ६२; ५-९७; ७-७२; १३-१५२,
१५३; १६-८८; २३-२१३; २८-२४२; २९-१५९.

शिलातल-चि. २-४, | ३४.

शिलाह्वय-चि. १-३ | ६५; २६-९९.

शिलोद्भेद-चि. १५-११३; ३०-९०.

शुक्ति-चि. २१-८२.

सर्पमणि-चि. २३-२५२.

सर्वलोह-चि. १-३ | ४६.

ससार-चि. १७-१२५.

सामुद्रक-सू. २७-३०४.

सामुद्र-सू. १-८९; वि. ८-१४१.

सार-चि. २३-२५२.

सिकता-सू. १-७०; १४-२६; २७-२१०;
वि. ३-७ | १; चि. १२-७०; २२-२२; २७-५८;
क. १-८; ८-६.

सीसक-शा. ३-१६; चि. ७-८८; १७-१२६.

सुधा-सू. १-७०.

सुवर्ण-सू. १-७०; ५-७४; शा. ८-३४;
चि. १-२ | ४; ३ | ४६; २४-१५; सि. ३-७.

सुवर्णमाक्षिक-चि. ७-७१.

सूर्यकान्त-चि. ९-१८.

सैन्धव-सू. १-८८; ५-१२; २५-३८; २६-४०;
२७-३००; वि. ८-१४१; शा. ३-४ | ५; ८-३४, ४३;

चि. १-१ | २५; २-४ | ११, २-४ | १९; ३-३०३,
३०५, ३०६; ५-७१, ८५, ८६, १४४; ७-४८, ९३, १२२,
१२६, १६७, १६९; १०-२६; ११-२७, ८५; १३-८०,
१०३, १०४, १०५, १३४; १४-५३, ६३, ८०, १०७;
१५-८५; २०-२४, ३४; २३-७०, १०२, १८३, २०३,
२२४, २३२; २४-१११; २६-१५, १४१, १९६, २२३,
२२७, २३२; ३०-५४, ५८, ७१, ७२, १०९, २५९,
३७६; क. १-१४; ७-१४, ६५, ७७.

सौगन्धिक-सू. ३-१०; चि. १७-१२६.

सौराष्ट्री-चि. ७-११४; १५-१३८; ३०-७९, ९८.

सौवर्चल-सू. १-८८, २३-२०; २४-४९;
२७-३०१, ३०३; वि. ८-१४१; शा. ६-३४;
चि. ५-६९; ८-१४२; ९-३४; ११-६७; ८५, ८८;

१२-२७, ५५; १४-६३, ६९; १५-८५, १०१, १०२,
१०९; १७-१०१, १०८, १०९, १४०, १४२; १८-१२२,
१२६; २४-१११, १७७, १८१, १८३; २६-१३, २१६,
२१९, २२७; क. ७-५३, ६३; सि. ७-१७; ९-१९, २०;
१२-१६ | ५, १६, १८ | ५.

सौवीराखन-सू. ५-१५.

स्फटिक-चि. १-४ | २२; १७-१२५.

हरिताल-सू. ५-२६; चि. ७-११४, २६-१९६.

हिरण्य-वि. ८-९, ११; इ. ५-३३.

हेमन्-वि. ८-९, ११; चि. १-३ | २३, ३ | २५;
४ | २२; ३-२६२; ४-७९; २१-१३१; २३-२३९,
२४०; २४-७२, १५५.

वृद्धलघुत्रयीगत रोगाणां स्थानखण्डाध्याय- श्लोकोद्धेखयुतानि नामानि* ।

Names and references to the Section, Chapter and verse of the diseases, mentioned in the Vṛddhatrayī and the Laghutrayī (the big triad and the small triad of Medical works).

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता स्था. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
अजीर्ण—	चि. १५-४२.	सू. ४६-४९९.		६-५, ६.	पू. ७-९.	म. ६-१३.
वातज			सू. ८-२५.			,, ६-१६.
पित्तज			,, ८-२६.			,, ६-१६.
कफज			,, ८-२५.			,, ६-१६.
आमजन्य		सू. ४६-५०२. उ. ४६-१०.	,, ८-२५.	६-१०.	पू. ७-१०.	,, ६-१८.
विदग्धजन्य		सू. ४६-५०२.	,, ८-२६.	६-११.	,, ७-१०.	,, ६-१९.
विष्टब्धजन्य		सू. ४६-५०२.	,, ८-२६.	६-१२.	,, ७-९.	,, ६-२०.
रसशोषजन्य		सू. ४६-५०३.	,, ८-२९.	६-१३.	,, ७-१०.	,, ६-२१.

*वृद्धत्रयी—

चरकसंहिता—मुम्बय्यां निर्णयसागरमुद्रणालये मुद्रिता तृतीयावृत्तिः १८६३ शकाब्दः

सुश्रुतसंहिता—,, ,, १८६० ,,

अष्टाङ्गहृदयम्—,, मुद्रितम् षष्ठं संस्करणम् ,, ,,

लघुत्रयी—

माधवनिदानम्—,, ,, चतुर्थं संस्करणम् १८६१ शकाब्दः

शार्ङ्गधरसंहिता—,, मुद्रिता द्वितीयं संस्करणम् १८५३ शकाब्दः

भावप्रकाशः—वाराणस्यां हरिदास संस्कृत सिरीज ३९ चोखम्बा प्रथमावृत्तिः १९३५ ख्रिस्ताब्दः

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता	सुश्रुत- संहिता	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
दिनपाकि						म. ६-१७.
प्रतिवासर						,, ६-१७.
विमूचिका	वि. २-१०.	उ. ५६-६.	सू. ८-७.	६-१६.	पू. ७-११.	,, ६-२४.
त्रिलम्बिका		,, ५६-९.	,, ८-२८.	६-११.	,, ७-११.	,, ६-३२.
अलसक	वि. २-१०.	,, ५६-८.	,, ८-११.	६-२०.	,, ७-११.	,, ६-२८, २९.
अतस्वाभिनिवेश- वि. १०-५५.						
अतिसार-	,, १९-४.	,, ४०-३.	नि. ८-१, ३.	३-४.	,, ७-७.	,, २-६.
वातज (अनुग्रथित)	,, १९-५.	,, ४०-१०, ११.	,, ८-५.	३-६.	,, ७-७.	,, २-४३.
पित्तज	,, १९-६.	,, ४०-१०, ११.	नि. ८-८, ९.	३-७.	,, ७-७.	,, २-४५.
कफज	,, १९-७.	,, ४०-११, १२.	नि. ८-९, १०.	३-७.	,, ७-७.	,, २-७५.
सन्निपातज	,, १९-८.	,, ४०-१२, १३.	नि. ९-१०.	३-७.	,, ७-७.	,, २-८४.
भयज	,, १९-११, १२.		नि. ८-१२, १३.		,, ७-७.	,, २-१०१, १०२.
शोकज	,, १९-११, १२.	,, ४०-१३, १४.	नि. ८-१३.	३-९, १०.	,, ७-७.	,, २-९९, १००.
आमातिसार	,, १९-५.	,, ४०-१५, १६.	नि. ८-१४.	३-११.	,, ७-७.	म. २-१०४.
उवरातिसार				३.		,, ३-१.
रक्तातिसार	,, १९-७०.	,, ४०-११५, ११६.		३-२०.		,, ३-४९.
अपची-		नि. ११-११.	उ. २९-२५.	३८-९, १०.		,, ४३-९.
		चि. १८-१७.				
अपतर्पणज रोग- सू. २३-२६.						
			सू. १४-२९, ३१.			
अपस्मार-	नि. ८-५.	उ. ६१-३.	उ. ७-१.	२१-१.	,, ७-४०.	,, २२-३.
	चि. १०-३.					

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता	सुश्रुत- संहिता	अ. हृदयम्	माधव- निदानम्	शार्ङ्गधर- संहिता	भावप्रकाशः
	स्था. अ. श्लो.	स्था. अ. श्लो.	स्था. अ. श्लो.	अ. श्लो.	ब. अ. श्लो.	ख. अ. श्लो.
वातज	नि. ८-८१ चि. १०-९.	उ. ६१-११, १२.	उ. ७-९- १२.	२१-३.	पू. ७-४०.	म. २२-५.
पित्तज	नि. ८-८२. चि. १०-१०.	,, ६१-१२, १३.	,, ७-१२, १३.	२१-४.	,, ७-४०.	,, २२-६.
कफज	नि. ८-८३. चि. १०-११.	,, ६१-१४, १५.	,, ७-१४, १५.	२१-५.	,, ७-४०.	,, २२-७.
सन्निपातज	नि. ८-८४. चि. १०-१२.	,, ६१-१७.	,, ७-१५.	२१-६, ७.	,, ७-४०.	,, २२-८.
आगन्तुज	नि. ८-९. चि. १०-५३.					

अभिघातजरोग-

शिरोभिघातज	सि. ९-६.					
हृदयाभिघातज	सि. ९-६.	उ. ४३-३.				
बस्त्यभिघातज	सि. ९-६.					
अशनिहत		सू. १२-३८.				
उष्णवातहत		,, १२-३८.				
धूमाभिहत		,, १२-२९.				
शल्यभिहत		,, २६-१०.				
शीताभिहत		,, १२-३८.				
क्षाराभिहत		,, ११-२६.				
अमानुषोपसर्ग		उ. ६०-१.				
अम्लपित्त —	चि. १५-४७.			५१-१.	पू. ७-१०३.	म. १०-३.
अधोगत				५१-३.		,, १०-४.

रोगाणां

१९४

नामानि

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता स्था. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
ऊर्ध्वगत				५१-४-६.		म. १०-३.
अरुचि—	चि. ८-६०, ६१.					
अरोचक—	चि. २६-१२४.	उ. ५७-१.	नि. ५-२८.	१४-१.	पृ. ७-२७.	म. १५-१.
वातज	,, २६-१२४. ८-६१.	,, ५७-६.	,, ५-२८. चि. ५-५०.	१४-२,४.	,, ७-२७.	,, १५-११.
पित्तज	,, २६-१२५. ८-६१.	,, ५७-४.	नि. ५-२८. चि. ५-५१.	१४-२,४.	,, ७-२७.	,, १५-३.
कफज	,, २६-१२५. ८ ६१	उ. ५७-५.	नि. ५-२८. चि. ५-६१	१४-२,४.	,, ७-२७.	,, १५-२.
सन्निपातज	,, २६-१२६ ८-५१.	उ. ५७-५.	नि. ५-२८.	१४-३,४.	,, ७-२८.	,, १५-३.
द्वेषज	,, २६-१२६. ८-६.	,, ५७-६.				
चित्तविवर्धयज	,, ८-६०.	,, ५७-६.	नि. ५-२८.		,, ७-२८.	,, १५-३.
अर्बुद—	,, १२-८७,	नि. ११-१३. चि. १८-३०	उ. २९-१४, १५	३८-१८, १९.	,, ७-६९.	,, ४४-१८, १९.
वातज		नि. ११-१४.	,, २९-१४, १५.	३८-१८, १९.	,, ७-६९.	,, ४४-१८, १९.
पित्तज		,, ११-१४.	,, २९-१४, १५.		,, ७-६९.	,, ४४-१९.
कफज		,, ११-१४.	,, २९-१४, १५.		,, ७-६९.	,, ४४-१९.
रक्तज		,, ११-१५, १६	,, २९-१६, १७.	३८-२०, २१.	,, ७-६९.	,, ४४-२०, २१.
सांस्रज		,, ११-१७, १८.	,, २९-१४, १५.	३८-२२, २३.	,, ७-६९.	,, ४४-२२.
मेदोज		,, ११-१४. चि. १८-४१.	,, २९-१२, १५.		,, ७-६९.	,, ४४-१९.
शार्ङ्गधरार्बुद		नि. १३-२५, २८.	,, २९-१७, १८.	५५-२४.	,, ८-९१.	म. ४४-६१ ९८.

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता स्था. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
अभ्यर्चुद		नि. ११-२०.		३८-२५.		म. ४३-२४.
द्विरर्चुद		,, ११-२०.		३८-२५.		,, ४३-२४.
अर्शस्-	चि. १४-७.	नि. २-४. चि. ६	चि. ८. नि. ७-२.	५-१,२.	पृ. ७-१२.	,, ५.
शुष्क			,, ७-९.		,, ७-१३.	
आर्द्र			,, ७-९.		,, ७-१३.	
वातज	,, १४-११-१३.	नि. २-१०.	,, ७-२८-३४.	५-३,४.	,, ७-१२.	,, ५-१२-१७.
पित्तज	,, १४-१४-१६.	,, २-११.	,, ७-३४-३७.	५-५,६.	,, ७-१२.	,, ५-१८-२०.
कफज	,, १४-१७,१८.	,, २-१२.	,, ७-३७-४१.	५-७,८.	,, ७-१२.	,, ५-२८-३२.
रक्तज		,, २-१३.	,, ७-४३-४५.	५-२४-२६.	,, ७-१२.	,, ५-२९-२७.
सन्निपातज	,, १४-२०.	,, २-१४.	,, ७-४२.	५-९.	,, ७-१२.	,, ५-३४.
सहज	,, १४-८.	,, २-१५.	,, ७-३.		,, ७-१३.	,, ५-३५.
उत्तरकालज	,, १४-९.		,, ७-३.		,, ७-१३.	
द्वन्द्वज	,, १४-३०.		,, ७-४२.	५-९.	,, ७-१२.	,, ५-३३.
अलसक-	चि. २-१२.	उ. ५६-७,८.		६-१९,२०.	,, ७-१०.	,, ६-२८,२९.
अर्ध-		,, ४-३.	सू. ८-६-१०.	५९-६५,६६.		
अलर्क- (जलत्रास)		क. ७-४३.		६९-५७-६३.		
अश्मरी-	चि. २६-३६-३८.	नि. ३-३४. चि. ७	नि. ९-६,७.	३२-१,२.	,, ७-५९.	,, ३६.
वातज	,, २६.	नि. ३-१०.	,, ९-११,१२.	३२-६-८.	,, ७-५९.	,, ३६-६,७.
पित्तज		,, ३-९.	,, ९-१३.	३२-८,९.	,, ७-५९.	,, ३६-२१.

रोगाणां

१९६

नामानि

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता	सुश्रुत- संहिता	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
कफज		नि. ३-८.	नि. ९-१४.	३२-९, १०.	पू. १७-५.	म. ३६-२९.
शुक्राश्वरी		,, ३-११, १२.	,, ३-१६-१८.	३२-११-१४.	,, ७-१९.	,, ३६-३८.
शर्करा	चि. २६-३९.	,, ३-१३, १४.	,, ९-१८, १९.	३२-१४, १५.	,, ७-१९.	,, ३६-४०.
असृग्दर- (रक्तप्रदर)	,, ३०-२०४- २२३.	शा. २-१८-२०.	उ. ३३-५३.	६१-१, २.	,, ७-१७६.	,, ६८-३.
वातिक				६१-४.	,, ७-१७६.	
पैत्तिक				६१-३.	,, ७-१७६.	
कफज				६१-३.	,, ७-१७६.	
सान्निपातिक				६१-४.	,, ७-१७६.	
आमदोष-	वि. २-१०.	सू. ४६-५०२.	सू. ८-४-६.	६-२२.	,, ७-१०.	
आमकफ						,, १-५४.
आमपित्त	,, २२-१५.					,, १-५२.
आमवात					,, ७-४१.	,, २५-२-९. ४९, ५०.
आढ्यवात	,, २८-६६. ,, २९-११.		,, १५-४.	२४-५.		,, २८.
आर्तवदोष-	चि. ३०-२०४- २१०.	शा. २-५.			,, ७-१७५.	,, ६८-३.
वातज	,, ३०-२१२, २१३.	,, २-५.	शा. १-१०.		,, ७-१७५.	,, ६८-६.
पित्तज	,, ३०-२१४- २१६.	,, २-५.	,, १-१०.		,, ७-१७५.	,, ६८-५.
कफज	,, ३०-२१६- २१८.	,, २-५.	,, १-१०.		,, ७-१७५.	,, ६८-४.

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता	सुश्रुत- संहिता	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
पित्तकफज		,, २-५.			,, ७-१७५.	
रक्तज		,, २-५.	,, १-११.		,, ७-१७५.	
कफवातज		,, २-५.	,, १-११.		,, ७-१७५.	
वातपित्तज		,, २-५.	,, १-११.		,, ७-१७५.	
सन्निपातज		शा. २-५.	शा. १-१२.		पू. ७-१७५.	
आनाह (आध्मान)-	चि. २८-२९.	उ. ५६-२०, २१.	नि. ११-६०.	२७-१७.	,, ७-४९.	म. ३०-१९.
प्रत्यागाह-					,, ७-४९.	
उदररोग-	,, १३-९-१५.	नि. ७-१-६ चि. १४-१.	,, १२-१.	३५-१, २.	,, ७-५१.	,, ४०-१-३.
वातज	,, १३-२३- २५.	नि. ७-८, ९. चि. १४-५.	,, १२-१४, १५.	३५-५-८.	,, ७-५१.	,, ४०-५-८.
पित्तज	,, १३-२६- २८.	चि. ७-९, १०. चि. १४-६.	,, १२-१६, १७.	३५-९, १०.	,, ७-५१.	,, ४०-९, १०.
कफज	,, १३-२९- ३१.	नि. ७-१०. चि. १४-७.	,, १२-१८, १९.	३५-११, १२.	,, ७-५१.	,, ४०-९, १०.
सन्निपातज	,, १३-३२- ३४.	नि. ७-११, १४. चि. १४-८.	,, १२-२०, २१.	३५-१३-१५.	,, ७-५१.	,, ४०-१२-१५.
प्लीहोदर यकृद्वात्युदर	,, १३-३५- ३८.	नि. ७-१४, १६. चि. १४-१३.	,, १२-२३- २७.	३५-१९, २०.	,, ७-५२.	,, ४१-१७, १८.
बद्धगुदोदर	,, १३-३९- ४१.	नि. ७-१७, १८. चि. १४-१७.	,, १२-२८- ३२.	३५-१९, २०.	,, ७-५२.	,, ४१-१९, २०.
छिद्रोदर	,, १३-४२- ४४.	नि. ७-१९-२१. चि. १४-१७.	,, १२-३२- ३६.	३५-२१, २२.	,, ७-५२.	,, ४१-२१, २२.
जलोदर	,, १३-४५- ४८.	नि. ७-२१-२३. चि. १४-१८.	,, १२-३६- ४०.	३५-२२-२४.	,, ७-५२.	,, ४१-२३, २४.

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता	सुश्रुत- संहिता	अ. हृदयम्	माधव- निदानम्	शार्ङ्गधर- संहिता	भावप्रकाशः
	स्था. अ. श्लो.	स्था. अ. श्लो.	स्था. अ. श्लो.	अ. श्लो.	खं. अ. श्लो.	खं. अ. श्लो.
अजातोदक	चि. १३-५५- ५८.		नि. १२-४३, ४४.	३५-२५.	पू. ७-५२.	म. ४१-२५.
उदावर्त-	,, २६-६-१०.	उ. ५५-१.	सू. ४.	२७-१.	,, ७-४५.	,, ३०.
वातनिग्रहज	,, १६-७.	,, ५५-७.	,, ४-२.	२७-२.	,, ७-४८.	,, ३०-३.
मूत्राभिघातज		,, ५५-९, १०.	,, ४-४, ५.	२७-४.	,, ७-४८.	,, ३०-५.
पुण्ड्रिषाभिघातज		,, ५५-८, ९.	,, ४-३, ४.	२७-३.	,, ७-४८.	,, ३०-४.
शुक्राभिघातज		,, ५५-१५.	,, ४-१९, २०.	२७-१०.	,, ७-४७.	,, ३०-११.
छर्दिनिग्रहज		,, ५५-१४.	,, ४-१७.	२७-९.	,, ७-४६.	,, ३०-१०.
क्षवथुनिग्रहज		,, ५५-१३.	,, ४-९.	२७-७.	,, ७-४६.	,, ३०-८.
जृम्भानिग्रहज		,, ५५-११.	,, ४-१५.	२७-५.	,, ७-४७.	,, ३०-६.
अश्रुनिग्रहज		,, ५५-१२.	,, ४-१२.	२७-६.	,, ७-४७.	,, ३०-६.
उद्गारनिग्रहज		,, ५५-१४.	,, ४-७, ८.	२७-८.	,, ७-४७.	,, ३०-९.
क्षुत्तिनिरोधज		,, ५५-१६.	,, ४-११, १२.	२७-११.	,, ९-४५.	,, ३०-१२.
तृष्णानिरोधज		,, ५५-१६.	,, ४-१०, ११.	२७-११.	,, ७-४५.	,, ३०-१३.
श्वासनिरोधज		,, ५५-१७.	,, ४-१४.	२७-१२.	,, ७-४६.	,, ३०-१४.
निदारीधज		,, ५५-१७.	,, ४-१२,	२७-१२.	,, ७-४६.	,, ३०-१५.
कासावरोधज			,, ४-१३, १४.			
उन्माद-	नि. ७-४. चि. ९-३, ४.	,, ६२-३.	उ. ६-१.	२०-१.	,, ७-३७.	,, २१-६.
वातज	नि. ७-७ १ चि. ९-१०.	,, ६२-८.	,, ६-६-१०.	२०-७, ८.	,, ७-३७.	,, २१-८.
पित्तज	नि. ७-७ २ चि. ९-११, १२.	,, ६२-९.	,, ६-१०, ११.	२०-९, १०.	,, ७-३७.	,, २१-१०.

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता स्था. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
कफज	नि. ७-७ ३. उ. ६२-१०. चि. ९-१३, १४.	उ. ६-१२, १३.	२०-११, १२.	पू. ७-३७.	म. २१-१२.	
सन्निपातज	नि. ७-७. चि. ९-१५.	,, ६२-११.	,, ६-१४.	२०-१३.	,, ७-३७.	,, २१-१३.
आगन्तुज	नि. ७-१०. चि. ९-१६.	,, ६०-७.	,, ६-१५- १७.	२०-१४, १५.	,, ७-३७.	,, २१-१५, १६.
शोकादिज, विषज			,, ६-१५-१७.	२०-१५.	,, ७-३७.	
देवोन्माद	,, ९-२०.	,, ६०-८.		२०-१८.	,, ७-३८.	,, २१-१९.
देवप्रहोन्माद		,, ६०-९.		२०-१९.	,, ७-३८.	,, २१-२०.
गन्धर्वोन्माद	,, ९-२०.	,, ६०-१०.		२०-२०.	,, ७-३८.	,, २१-२१.
यक्षोन्माद	,, ९-२०.	,, ६०-११.		२०-२१.	,, ७-३८.	,, २१-२२.
पितृन्माद	,, ९-२०.	,, ६०-१२.		२०-२२.	,, ७-३८.	,, २१-२३.
भुजगोन्माद		,, ६०-१३.		२०-२३.	,, ७-३९.	,, २१-२४.
राक्षसोन्माद	,, ९-२०.	,, ६०-१४.		२०-२४.	,, ७-३९, ४०.	,, २१-२५.
पिशाचोन्माद	,, ९-२०.	,, ६०-१५.		२०-२५.	,, ७-३९.	,, २१-२७.
वार्धकोन्माद		,, ६०-१६.			,, ७-३८.	
किन्नरोन्माद					,, ७-३८.	
गुरुशापोन्माद	,, ९-२०.				,, ७-३९.	
प्रेतोन्माद					,, ७-३९.	
सिद्धोन्माद	,, ९-२०.				,, ७-३९.	
अद्भुतोन्माद					,, ७-३९.	
जलाधिदेवतोन्माद					,, ७-३९.	

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता स्थ. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्थ. अ. श्लो.	अ. हृद- स्थ. अ. श्लो.	साधना- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाश- ख. अ. श्लो.
ब्रह्मराक्षसोन्माद	वि. ९-२०.				पू. ७-३०.	म. २१-२६.
कूष्माण्डोन्माद					,, ७-४०.	
कृत्योन्माद					,, ७-४०.	
वेतालोन्माद					,, ७-४०.	
गुह्यकोन्माद					,, ७-४०.	
भूतोन्माद	वि. ९-१७.			२०-१७.	,, ७-३८.	
उपदंश-		नि. १२-७.	उ. ३३-५.	४७.	,, ७-८२.	,, ५०.
वातज		,, १२-९.	,, ३३-५, ६.	४७-२.	,, ७-८२.	,, ५०-२.
पित्तज		,, १२-९.	,, ३३-६.	४७-२.	,, ७-८२.	,, ५०-२.
कफज		,, १२-९.	,, ३३-७.	४७-३.	,, ७-८२.	५०-३.
सन्निधातज		,, १२-९.	,, ३३-८.	४७-४.	,, ७-८३.	,, ५०-३.
रक्तज		,, १२-९.	,, ३३-७.		,, ७-८३.	,, ५०-३.
उपजिह्विका-	सू. १८-१९, वि. १२-७७.	,, १८-३९.	,, २९-२५.	५६-३२.	,, ७-९३५.	,, ६५-९१.
ऊदररोग-	,, २७.	वि. ५-३१, ३२.		२१-१.	,, ७-१०५.	,, २४.
कफरोग-	सू. २०-१७.				,, ७-१२२- १२५.	,, २७-२५.
कौरीरोग-	वि. २३-१२७, १२८.	उ. २०.	,, १७-१.	५७.	,, ७-१४२- १४४.	,, २-६३.
वातज	,, २६-१२७, १२८.		,, १७-१-३.	५७-१४.	,, ७-१४२.	,, ६३-२०.
पित्तज	,, २६-१२७, १२८.		,, १७-४, ५.	५७-१४.	,, ७-१४२.	,, ६३-२१.
कफज	,, २६-१२७, १२८.		,, १७-५, ६.	५७-१५.	,, ७-१४२.	,, ६३-२२.

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता	सुश्रुत- संहिता	अ. हृदयम्	माधव- निदानम्	शार्ङ्गधर- संहिता	भावप्रकाशः
	स्था. अ. श्लो.	स्था. अ. श्लो.	स्था. अ. श्लो.	अ. श्लो.	ख. अ. श्लो.	ख. अ. श्लो.
सन्निपातज	चि. २६-१२७, १२८.		ख. १७-७, ८.	५७-१५.	पृ. ७-१४२.	म. ६३-२३.
रक्तज			„ १७-६, ७.			
कर्णकण्डू	„ २६-१२८.	ख. २०-११.	„ १७-१२.	५७-६.		„ ६३-११.
कर्णक्षेप	„ २६-१२८.	„ २०-९.	„ १७-१२.	५७-४.	„ ७-१४३.	„ ६३-९.
कर्णगूथक		„ २०-११.		५७-६.		„ ६३-१२.
कर्णनाद	„ २६-१२८.	„ २०-७.	„ १७-९.	५७-२.	„ ७-१४४.	„ ६३-६.
कर्णषाक		„ २०-२५.		५७-१२.		
कर्णप्रतिनाह		„ २०-१२.	„ १७-११.	५७-७.	„ ७-१४४.	„ ६३-१३.
कर्णविद्रधि		„ २०-१४.	„ १७-१४, १५.	५७-११.	„ ७-१४३.	„ ६३-१६.
कर्णयोथ	„ २६-१२७, १२८.	„ २०-१६.	„ १७-१२.	५७-१३.	„ ७-१४३.	„ ६३-१९.
कर्णस्त्राव	„ २६-१२७.	„ २०-१०.		५७-५.	„ ७-१४३.	„ ६३-१०.
कर्णकुंठ		„ २०-१७.	„ १७-१५.	५७-१३.	„ ७-१४३.	„ ६३-१९.
कर्णस्राव		„ २०-१६.	„ १७-३५.	५७-१३.	„ ७-१४३.	„ ६३-१९.
कुण्डिकापक्व		„ २०-१३.	„ १७-१३, १४.	५७-७.	„ ७-१४३.	„ ६३-१४.
पुतिर्कर्ण	„ २६-१२७.	„ २०-१५.	„ १७-१३.	५७-१३.	„ ७-१४२.	„ ६३-१८.
वाधिर्य	„ २६-१२७.	„ २०-८.	„ १७-१०.	५७-३.	„ ७-१४२.	„ ६३-७.
कर्णशूल—	चि. २६-१२७.	„ २०-६.	„ १७-१२, १३.		„ ७-१४३.	„ ६३-१८.
कर्णपालिरोग—		चि. २५.			„ ७-१४३.	„ ६३-२४.
उत्पात		„ २५-६, ७.	ख. १७-२१, २२.	५७-१७, १८.	„ ७-१४३.	„ ६३-२१.

रोगाणां

२०२

नामानि

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता स्था. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
रन्मथक		नि. २५-८.	उ. १७-२२, २३.	५७-१८- २०.	पृ. ७-१४५.	म. ६३-२६.
पिप्पली			,, १७-१६, १७.		,, ७-१४५.	,, ६३-१६.
दुःखवर्धन		,, २५-९.	,, १७-२३, २४.	५७-२०.	,, ७-१४५.	,, ६३-२७.
परिपोटक		,, २५-५.	,, १७-२०, २१.	५७-२०.	,, ७-१४५.	,, ६३-२४.
परिलही		,, २५-१०, ११.	,, १७-२४, २५.	५७-२१, २२.	,, ७-१४५.	,, ६३-२८.
फलिशोष			,, १७-१९.		,, ७-१४५.	,, ६३-५०.
विदारि					,, ७-१४५.	
कास-	चि. १८.	उ. ५२.	नि. ३-२२.	११.	,, ७-२१.	,, ११.
वातज	,, १८-१०-१३.	,, ५२-८.	,, ३-२२-२४.	११-५.	,, ७-२१.	,, ११-५.
पित्तज	,, १८-१४-१६.	,, ५२-९.	,, ३-२४, २५.	११-६.	,, ७-२१.	,, ११-६.
कफज	,, १८-१७- १९.	,, ५२-१०.	,, ३-२६, २७.	११-७.	,, ७-२१.	,, ११-७.
क्षतज	,, १८-२०- २३.	,, ५२-११.	,, ३-२७-३२.	११-८-११.	,, ७-२२.	,, ११-८-११.
क्षयज	,, १८-२४- ३०.	,, ५२-१२.	,, ३-३२-३५.	११-१२, १३.	,, ७-२२.	,, ११-१२-१४.
कामला-	चि. १६-३४-३६., सू. १९-४ ७.	,, ४४-१०.	नि. १३-१५.	८-१६-१८.	,, ७-१९.	,, ८-२०.
कोष्ठाश्रित	,, १९-४ ७. चि १६-३६		नि. १३-१६.	९-१८.		,, ८-२०.
कुम्भकामला	,, १६-३७.	,, ४४-११.	नि. १३-१८.	८-१९.	,, ७-२०.	,, ८-२१.
शाखाश्रित	चि. १६-३४, ३६. सू. १९-४ ७.		,, १३-१६.	८-१८.		,, ८-२१.

रोगाणां	२०३		नामानि			
रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता	सुश्रुत- संहिता	अ. हृदयम्	माधव- निदानम्	शार्ङ्गधर- संहिता	भानुप्रकाशः
	स्था. अ. श्लो.	स्था. अ. श्लो.	स्था. अ. श्लो.	अ. श्लो.	ख. अ. श्लो.	ख. अ. श्लो.
अलघ		उ. ४४-१२.	चि. १३-१९.			
पानकी		,, ४४-६.		८-२३.		
लाघरक		,, ४४-१२.				
लोदर			नि. १३-१९.			
किलास-	चि. ७-१७३.	नि. ५-१७.	नि. १४-३७.	४९-२६.		म. ५३-४५.
फिकिस-	शा. ८-३२.		शा. १-५८.			
कुष्ठ-	नि. ५-६. चि. ७-१३.	नि. ५.	नि. १४.	४९-१-६.		,, ५३.
कपाल	नि. ५-८. चि. ७-१४.	,, ५-८.	,, १४-१३, १४.	४९-१०, ११.	पू. ७-८७.	,, ५३-१८.
उदुम्बर	नि. ५-८. चि. ७-१५.	,, ५-८.	,, १५-१६.	४९-११, १२.	,, ७-८७.	,, ५३-१९.
मण्डल	नि. ५-८. चि. ७-१६.	,, ५-८.	,, १५-१६, १७.	४९-१२, १३.	,, ७-८७.	,, ५३-२०.
श्लेष्मजिह्वक	नि. ५-८. चि. ७-१८.	,, ५-८.	,, १५-१८, १९.	४९-१३, १४.	,, ७-८८.	,, ५३-२४.
पुण्डरीक	नि. ५-८. चि. ७-१८.	,, ५-८.	,, १५-२६, २७.	४९-१४, १५.	,, ७-८९.	,, ५३-२३.
सिध्म	नि. ५-८. चि. ७-१९.	,, ५-१२.	,, १५-२१, २२.	४९-१५, १६.	,, ७-८८.	,, ५३-२१.
काकणक	नि. ५-८. चि. ७-२०.	,, ५-८.	,, १५-२९, ३०.	४९-१६, १७.	,, ७-९०.	,, ५३-२२.
एककुष्ठ	,, ७-२१.	,, ५-१०.	,, १५-२०.	४९-१७, १८.	,, ७-८८.	,, ५३-२५.
चर्म	,, ७-२१.	,, ५-१०.	,, १५-२०.	४९-१८.	,, ७-८९.	,, ५३-२५.
किटिम	,, ७-२२.	,, ५-१४.	,, १५-२०.	४९-१८.	,, ७-८८.	,, ५३-२३.

रोगाणां

२०४

नामानि

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता स्था. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शङ्खधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
निपादिका	चि. ७-२३.	नि. ५-२३.	नि. १५-२३.	४९-१९.	पू. ७-८८.	म. ५३-२८.
अलसक	,, ७-२३.	,, ५.	,, १५-२२, २३.	४९-१९.	,, ७-८८.	,, ५३-३४.
दह	,, ७-२३.	,, ५-८.	,, १५-२४.	४९-२०.	,, ७-८९.	,, ५३-३९.
चर्मदल	,, ७-२४.	,, ५-१०.	,, १५-२९.	४९-२०.	,, ७-८९.	,, ५३-२६.
पामा (कच्छ)	,, ७-२५.	,, ५-१४.	,, १५-२८.	४९-२१.	,, ७-८९.	,, ५३-२९, ३०.
विस्फोटक	,, ७-२५.		,, १५-१७.	४९-२२.	,, ७-८९.	,, ५३-३२.
शतारु	,, ७-२६.		,, १५-२५.	४९-२२.	,, ७-८९.	,, ५३-३५.
विचर्चिका	,, ७-२६.	,, ५-१३.	,, १४-१८.	४९-२३.	,, ७-८९.	,, ५३-२७.
स्थूलारुक्	,, ७-२७.	,, ५-९.	,, १४-१९.			
महाकुष्ठ	,, ७-२७.	,, ५-९.				
धित्र	,, ७-१७३.		,, १४-३७.	४९-३६.	,, ७-९०.	,, ५३.
रकसा		,, ५-१५.	,, १४-३८.			
कैव्य-	,, ३०.					,, ७१-२.
बीजोपघातज	,, ३०-१५८- १६२.					,, ७१-७.
ध्वजभङ्गज	,, ३०-१६३- १७५.					,, ७१-३.
जराजन्य	,, ३०-१७६- १८०.					
शुक्रक्षयज	,, ३०-१८२- १८५.					,, ७१-१०.
पैत्रिक						,, ७१-४.

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता	सुश्रुत- संहिता	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
शिरोछेदजन्य सहज						म. ७१-६. ,, ७१-८.
क्लीब- ईर्ष्यक	शा. २-२०.	शा. २-४०.	शा. १-७२.		पू. ७-१७१.	
आसेक्य		,, २-३८.	,, १-७२.		,, ७-१७१.	
कुम्भीक		,, २-४०.			,, ७-१७१.	
सुगन्धिन		,, २-३९.			,, ७-१७१.	
षण्ड		,, २-४०.			,, ७-१७१.	
तृणपुत्रिक	शा. ४-३१. चि. २-१८९.					
वार्ता	शा. ४-३०.					
कुम्भि-	सू. १९-९.					,, ७.
बाह्यज- यूक्ष	,, १९-९.		नि. १४-४४. ७-३.		,, ७-१४.	,, ७-३.
लिष्ठा	,, १९-९.		,, १४-४४. ७-३.		,, ७-१४.	,, ७-३.
पिपीलिका	सू. १९-९. वि. ७-१०.	उ. ५४-१२.				
रक्तज- केशाद	सू. १९-९. वि. ७-११.	,, ५४-१५.	,, १४-५२. ७-१७.		,, ७-१७.	,, ७-१४.
लोमाद	सू. १९-९. वि. ७-११.	,, ५४-१५.	,, १४-५२. ७-१२.		,, ७-१६.	,, ७-१४.
लोमविध्वंस	सू. १९-९.		,, १४-५२. ७-१२.		,, ७-१६.	,, ७-१४.
लोमद्वीप	वि. ७-११.		,, १४-५२. ७-१२.		,, ७-१६.	
सौरध	सू. १९-१९. वि. ७-१९.		,, १४-५२. ७-१२.		,, ७-१६.	,, ७-१४.
औदुम्बर	सू. १९-९. वि. ७-११.		,, १४-५२. ७-१२.		,, ७-१६.	,, ७-१४.

रोगाणां	२०६		नामानि			
रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता स्था अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
जन्तुमातृ	सू. १९-९. वि. ७-१२.		नि. १४-१२.	७-१२.	पू. ७-१६.	म. ७-१४.
कफज- अन्त्राद	सू. १९-९. वि. ७-१२.		,, १४-४१.	७-९.	,, ७-१५.	,, ७-१०.
उदराद- (उदरावेष्ट)	सू. १९-९. वि. ७-१२.		,, १४-४९.	७-९.	,, ७-१५.	,, ७-१०.
हृदयाद- (हृदयोदक)	सू. १९-९. वि. ७-१२.		,, १४-४९.	७-९.	,, ७-१५.	,, ७-१०.
चुरु (कुरु)	सू. १९-९. वि. ७-१२	उ. ५४-६.	,, १४-४९.	७-१०.	,, ७-१५.	,, ७-१०.
दर्मपुष्प	सू. १९-९. वि. ७-१२.	,, ५४-१२.	,, १४-४९.	७-१०.	,, ७-१६.	,, ७-१०.
सौमन्धिक	सू. १९-९. वि. ७-१२.		,, १४-४९.	७-४९.	,, ७-१६.	,, ७-१०.
महागुद- (महाकुह)	सू. १९-९. वि. ७-१२.		,, १४-४९.	७-९.	,, ७-१५.	,, ७-१०.
पुरीषज- ककेशक	सू. १९-९. वि. ७-१३.	,, ५४-८.	,, १४-५५.	७-१५.	,, ७-१७.	,, ७-१०.
मकेशक	सू. १९-९. वि. ७-१३.		,, १४-५५.	७-१५.	,, ७-१७.	,, ७-१०.
तेलिह	सू. १९-९. वि. ७-१३.		,, १४-५५.	७-१५.	,, ७-१७.	,, ७-१०.
सशूत्रक- (सुखनाख)	सू. १९-९. वि. ७-१३.	,, ५४-१२.	,, १४-५५.	७-१५.	,, ७-१७.	,, ७-१०.
सौसुराद- (सौसूलक)	सू. १९-९. वि. ७-१३.		,, १४-५५.	७-१५.	,, ७-१७.	,, ७-१०.

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता स्था. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् निदानम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
आजव		उ. ५४-८.				
विजव		,, ५४-८.				
किप्य		,, ५४-८.				
चिप्य		,, ५४-८.				
गण्डपद		,, ५४-८.				
चूरु		,, ५४-८.				
द्विमुख		,, ५४-८.				
महापुष्प		,, ५४-१२.				
प्रलून		,, ५४-१२.				
चिपिट		,, ५४-१२.				
पिपीलिका		,, ५४-१२.				
दारुण		,, ५४-८.				
शोणितज-						
केशाद		,, ५४-१५.	नि. १४-५२. ७-१२.		पृ. ७-१७.	
रोमाद		,, ५४-१५.				
नखाद		,, ५४-१५.				
दन्ताद		,, ५४-१५.				
किक्किश		,, ५४-१५.				
कुष्ठज		,, ५४-१५.				
परीसर्प		,, ५४-१५.			,, ७-१८.	
स्नायुक	चि. २९-११.					
खुड-			नि. १६-४.			

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता स्था. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
गण्डमाला—	चि. १२-७९.	नि. ११-१०, १२.	उ. २९-२५.	३८-८,९.	पू. ७-६७.	म. ४४-८.
गर्भिणीरोग—						
उपविष्टक	शा. ८-२६.		शा. २-१५.		,, ७-१८१.	
नागोदर	,, ८-२६.	शा. १०-५७.	शा. २-१६,		,, ७-१८१.	
लीनगर्भ		,, १०-५७.	,, २-१८.		,, ७-१८१.	
मृतगर्भ	,, ८-३०.	नि. ८-१२, १३.	,, २-२३.			म. ७०-११७.
मूढगर्भ		,, ८-४,५.	,, २-२९, ३०.	६४-४-६.	,, ७-१८१.	,, ७०-११३.
त्रिष्कम्भ			,, २-२९,३०.		,, ७-१८१.	
किक्लिस	शा. ८-३२.		,, १-५८.			
गलगण्ड—	सू. १८-२१. चि. १२-७९.	नि. ११-२२.	उ. २१-५३.	३८-१,२.	,, ७-१३९.	,, ४४-१.
गुल्म—	नि. ३-७. चि. ५-४८.	उ. ४२-४.	नि. ११-३३- ३८.	२८-१-३.	,, ७-५२.	,, ३२-१.
वातज	नि. ३-७. चि. ५-८-११.	,, ४२-१०.	,, ११-४१- ४४.	२८-१-८.	,, ७-५२.	,, ३२-१०.
पित्तज	नि. ३-९. चि. ५-१२,१३	,, ४२-११.	,, ११-४४, ४५.	२८-१,१०.	,, ७-५२.	,, ३२-१२.
कफज	नि. ३-११. चि. ५-१५	,, ४२-१२.	,, ११-४६, ४७.	२८-११,१२	,, ७-५२.	,, ४-१४.
रक्तज	नि. ३-१३. चि. ५-१८.	,, ४२-१३- १५.	,, ११-४९- ५१.	२८-११,१६.	,, ७-५३.	,, ४-१७,१८.
सन्निपातज	नि. ३-१२. चि. ५-१७.	,, ४२-१३.	,, ११-४८.	२८-१४.	,, ७-५३.	,, ४-१४.
द्वन्द्वज	,, ५-६.		,, ११-४८.	२८-१३.	,, ७-५३.	,, ४-१५.

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता	सुश्रुत- संहिता	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
ग्रहणीदोष-	चि. १५-५१-५७.	स. ४०-१६६-१७२.	नि. ८-१५.	४-१-३.	पू. ७-८.	स. ४-१.
वातज	,, १५-५९-६४.	,, ४०-१७५.	,, ८-२२, २४.	४-५-१०.	,, ७-८.	,, ४-७-१२.
पित्तज	,, १५-६५, ६६.	,, ४०-१७६.	,, ८-२५, २६.	४-११, १२.	,, ७-८.	,, ४-१३, १४.
कफज	,, १५-६७-७०.	,, ४०-१७६.	,, ८-२६-२९.	४-१३-१६.	,, ७-८.	,, ४-१५-१८.
आमज					,, ७-८.	
सन्निपातज	,, १५-७१, ७२.	,, ४०-१७६.	,, ८-२९.	४-१७.	,, ७-८.	,, ४-१९.
संग्रहग्रहणी				४-१७ ३.		,, ४-२०-२२.
घटीयन्त्र				४-१७ ४.		,, ४-२४.
ग्रन्थि-	,, १२-८१, ८२.	नि. ११-३.	,, २९-१.	३८-११.	,, ७-६८.	,, ४४-११.
वातज		,, ११-४.	,, २९-२, ३.	३९-१२.	,, ७-६८.	,, ४४-१२.
पित्तज		,, ११-५.	,, २९-४.	३८-१३.	,, ७-६८.	,, ४४-१३.
कफज		,, ११-६.	,, २९-४, ५.	३८-१४.	,, ७-६८.	,, ४४-१४.
मेदोज		,, ११-७.	,, २९-७-९.	३८-१५.	,, ७-६८.	,, ४४-१५.
सिराज		,, ११-८.	,, २९-१०, ११.	३८-१६, १७.	,, ७-६८.	,, ४४-१६.
रक्तज		,, ११-८, ९.	,, २९-५, ६.		,, ७-६८.	
अस्थिज			,, २९-८.		,, ७-६९.	
मांसज			,, २९-६, ७.		,, ७-६९.	
व्रणज		,, २९-१३.	,, २९-१२, १३.		,, ७-६८.	
जनपदोद्धंस- नीयविकार-	वि. ३-४.	सू. ६-११-१७.				
जाठराग्निविकार-	वि. ६-१२.	सू. ३५-२४.		६.		,, ६
मन्दाग्नि	,, ६-१२.	,, ३५-२४.	सू. १-८.	६-३.	,, ७-७७.	,, ७-६.

रोगाणां

२१०

नामानि

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता	सुश्रुत- संहिता	अ. हृदयम्	माधव- निदानम्	शार्ङ्गधर- संहिता	भावप्रकाशः
	स्था. अ. श्लो.	स्था. अ. श्लो.	स्था. अ. श्लो.	अ. श्लो.	ख. अ. श्लो.	ख. अ. श्लो.
विषमाग्नि	वि. ६-१२.	सू. ३५-२४.	सू. १-८.	६-३, ४.	पृ. ७-२७.	म. ६-२.
तीक्ष्णाग्नि	,, ६-१२.	,, ३५-२४.	,, १-८.	६-४.	,, ७-२६.	,, ६-३.
अस्थग्नि (भस्मक)	,, १५-२२१.				,, ७-२७.	,, ६-९.
ज्वर—	नि. १-२०. चि. ३.	उ. ३९-१३.	नि. २-१, २.	२-३.	,, ७-२.	,, १-९.
वातज	नि. १-२१.	,, ३९-२९, ३०.	,, २-१०- १८.	२-८, ९.	,, ७-२.	,, १-२९२- २९५.
पित्तज	,, १-२४.	,, ३९-३१, ३२.	,, २-१८- २०.	३-१०, ११.	,, ७-२.	,, १-३३८- ३४०.
कफज	,, १-२७.	,, ३९-३३, ३४.	,, २-२१, २२.	२-१२, १३.	,, ७-२.	,, १-३७१, ३७२.
वातकफज	,, १-२९. चि. ३-८७.	,, ३९-४७- ४९.	,, २-२५.	२-१५, १६.	,, ७-२.	,, १-४०१.
वातपित्तज	नि. १-२९. चि. ३-८६.	,, ३९-४७, ४८.	,, २-२४.	२-१४, १५.	,, ७-२.	,, १-३९१.
पित्तकफज	नि. १-२९. चि. ३-८८.	,, ३९-५०.	,, २-२६.	२-१७.	,, ७-२.	,, १-४२७.
सन्निपातज	नि. १-२९. चि. ३-८९- १०२.	,, ३९-३५- ३८.	,, २-२७-३३.	२-१८- २३.	,, ७-३.	,, १-४४०- ४४४.
आगन्तुज	नि. १-३०. चि. ३-१११.	,, ३९-७६- ८०.	,, २-३८- ४५.	२-२६- ३१.	,, ७-५.	,, १-८९५.
विषमज्वर—	,, ३-५३- ७३.	,, ३९-२९- ७०.	,, २-६४- ६९.	२-३१, ३२.	,, ७-३.	,, १-७१९.
सन्तत	,, ३-५३- ६०.	,, ३९-६७.	,, २-५८, ५९.	२-३४.	,, ७-४.	,, १-७२४.
सतत	,, ३-५१.	,, ३९-७०.	,, २-६९.	२-३५.	,, ७-४.	,, १-७२५.

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता	सुश्रुत- संहिता	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
अन्येद्युष्क	वि. ३-६२.	सू. ३९-७०.	सू. २-७०.	२-३५.	पू. ७-४.	म. १-७२६.
तृतीयक	,, ३-६४.	,, ३९-७१.	,, २-७०, ७१.	२-३६.	,, ७-४.	,, १-७२७.
चतुर्थक	,, ३-६४- ६७.	,, ३९-७१.	,, २-७२, ७३.	२-३६.	,, ७-४.	,, १-७२९.
चतुर्थकविपर्यय	,, ३-७३.		,, २-७३, ७४.	२-३९.		,, १-७३६- ७३९.

सन्निपातज-

कुम्भीपाक						,, १-५१०.
पौर्णुनाव						,, १-५११.
प्रलापी						,, १-५१२.
अन्तर्दाह						,, १-५१३.
दण्डपात						,, १-५१४.
अन्तक						,, १-५१५.
एणीदाह						,, १-५१६.
हरिद्र						,, १-५१७.
अजघोष						,, १-५१८.
भूतहास						,, १-५१९.
यन्त्रपीडा						,, १-५२०.
संन्यास						,, १-५२१.
संशोषी						,, १-५२२.
शीताङ्ग						,, १-४९३.
तद्दिह						,, १-४९४.

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता	सुश्रुत- संहिता	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
प्रलापक						म. १-४९५.
रक्तजीवी						,, १-४९६.
अभिन्यास						,, १-४९८.
जिह्वक						,, १-४९९.
सन्धिघ्न						,, १-५००.
अन्तक						,, १-५०१.
रुग्दाह						,, १-५०२.
चित्तविभ्रम						,, १-५०३.
कर्णिक						,, १-५०४.
कण्ठकुब्ज						,, १-५०५.
भुगननेत्र						,, १-५०७.

सप्तधातुगत ज्वर—

रसजन्य	चि. ३-७६.	उ. ३९-८३.	नि. २-५८, ५९. २-४८.	,, १-८०१
रक्तजन्य	, ३-७७.	,, ३९-८४.	,, २-६९. २-४९.	,, १-८०३.
मांसजन्य	,, ३-७८.	,, ३९-८५.	,, २-७०. २-५०.	,, १-८०५.
मेदोजन्य	,, ३-७९.	,, ३९-८६.	,, २-७०, ७१. २-५१.	,, १-८०७.
अस्थिजन्य	,, ३-८०.	,, ३९-८७.	,, २-७२, ७३. २-५२.	,, १-८०९.
मज्जाजन्य	,, ३-८१.	,, ३९-८८.	,, २-७२, ७३. २-५३.	,, १-८११.
शुक्रजन्य	,, ३-८२.	,, ३९-८८, ८९.	२-५४.	,, १-८१२.
आगन्तु—		,, ३९-१४.	२-२६.	घू. ७-५. ,, १-६९५.
अभिघातज	,, ३-११२, ११३.,	२९-२०.	,, २-३८. २-२६.	,, ७-६.

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता स्था. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
श्रमजन्य			नि. २-३८, ३९.		पू. ७-६.	
छेदजन्य			,, २-३८, ३९.		,, ७-६.	म. १-६९६.
क्षतजन्य			,, २-३८, ३९.		,, ७-६.	,, १-६९६.
दाहजन्य			,, २-३८, ३९.		,, ७-६.	,, १-६९६.
अभिचारज—	चि. ३-११८.	उ. ३९-२१. ,, ३९-७९	,, २-४३, ४४. १-२६.		,, ७-५.	,, १-७०५.
अभिशापजन्य			,, १-४३. २-२६.		,, ७-५.	
अभिषङ्गजन्य	,, ३-११४.	,, ३९-८०.	,, २-४०. २-२६.		,, ७-७.	,, १-७०४.
ग्रहावेशजन्य		,, ३९-२१.	,, २-४०.		,, ७-५.	
कामज	,, ३-१२२.	उ. २९-२१- ७८.	,, २-४२.		,, ७-६.	,, १-६९९.
भयज	,, ३-११५.	,, ३९-७९.	,, २-४२.		,, ७-६.	,, १-७०३.
शोकज	,, ३-१२३.	,, ३९-२१- ७९.	,, २-४२.		,, ७-६.	,, १-७०३.
क्रोधज	,, ३-१२३.	,, ३९-७९.	,, २-४२.		,, ७-६.	,, १-७०३.
विषज	,, ३-१२४.	,, ३९-२०- ७६.	,, २-४१.		,, ७-६.	,, १-६९८.
औषधिगन्धज	,, ३-१२७.	,, ३९-२१- ७७.	,, २-४१.		,, ७-६.	,, १-६९९.
जलत्रास- (जलसंत्रास)		क. ७-४८.	उ. ३८-१६.	६९-५७- ६३.		
छर्दि—	चि. २०-४, ५.	उ. ४९-३- ६.	नि. ५-३०.	१५-१-४.	,, ७-२८.	,, १७-६.
वातज	,, २०-७- ९.	,, ४९-९.	,, ५-३१- ३३.	१५-६.	,, ७-२८.	,, १७-६, ७.

रोगाणां

२१४

नामानि

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता स्था. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
पित्तजा	चि. २०-१०, ११.	उ. ४९-१०,	नि. ५-३३, ३४.	१५-७.	पृ. ७-२८.	म. १७-८.
कफजा	,, २०-१२, १३.	,, ४९-११.	,, ५-३४, ३५.	१५-८.	,, ७-२८.	,, १७-९.
सन्निपातजा	,, २०-१४, १५.	,, ४९-१२.	,, ५-३६.	१५-९.	,, ७-२८.	,, १७-१०.
द्विष्टार्थत्रा संयोगजा			,, ५-३६, ३७.		,, ७-२९.	,, १७-११.
वीभत्सजा	,, २०-१८.	,, ४९-१२.	,, ५-३६,	१५-१२.		,, १७-११.
दौहदजा		,, ४९-१२.	,, ५-३७.	१५-१२.	,, ७-२९.	,, १७-११.
आमजा		,, ४९-१२.	,, ५-३७.	१५-१२.		,, १७-११.
असात्म्यजा		,, ४९-१२.		१५-१२.		,, १७-११.
कृमिजा		,, ४९-१२.	,, ५-३७.	१५-१२, १३.	,, ७-२८.	,, १७-१२.
वृश्णा—	चि. २२-५- ७.	,, ४८-३- ५.	,, ५-४५- ५७.	१६-१२.	,, ७-३०.	,, १८.
वातत्रा	,, २२-११, १२.	,, ४८-८.	,, ५-५०, ५१.	१६-३.	,, ७-३०.	,, १८-४.
पित्तजा	,, २२-१३, १४.	,, ४८-९.	,, ५-५१.	१६-४.	,, ७-३०.	,, १८-५.
आमजा	,, २२-१५.	,, ४८-१४.	,, ५-५४.	१६-८.		,, १८-९.
क्षयत्रा	,, २२-१६.	,, ४८-१३, १४.	,, ५-५७.	१६-६, ७.	,, ७-३१.	,, १८-८.
औषसर्गिकी	,, २२-१७.		,, ५-५७.	१६-९.	,, ७-३१.	,, १८-११.
क्षतजा		,, ४८-१२.		१६-६.		,, १८-७.

रोगाणां नामानि -	नरक- संहिता स्था. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	साधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
कफजा		उ. ४८-११.	नि. ५-५२,	१६-५.	पू. ७-३०.	म. १८-६.
भक्तजा		,, ४८-१५.	,, ५-५४.	१६-८.		,, १८-१०.
त्रिदोषजा		,, ४८-१५.			,, ७-३१.	
दग्ध—		सू. १२-१६.			,, ७-७९.	
पुष्ट (सुच्छ. वा.)		,, १२-१६.	सू. ३०-४७.		,, ७-७९.	
अतिदग्ध		,, १२-१६.	,, ३०-४८.		,, ७-७९.	
दुर्दग्ध		,, १२-१६.	,, ३०-४८.		,, ७-७९.	
सम्यग्दग्ध		,, १२-१६.	,, ३०-४५.		,, ७-७९.	
स्नेहदग्ध			,, ३०-५२.			
दाह—	सू. २०-१४.			१९-१.	,, ७-३५.	
नाडीव्रण—	चि. २५-५६.	नि. १०-९, १०.	उ. २९-२६- २८.	४५-१,२.	,, ७-७९.	म. ४८-१.
वातजन्य		,, १०-११.	,, २९-२९.	४५-३.	,, ७-७९.	,, ४८-३.
पित्तजन्य		,, १०-११.	,, २९-२९, ३०.	४५-३.	,, ७-७९.	,, ४८-४.
कफजन्य		,, १०-१२.	,, २९-३०, ३१.	४५-४.	,, ७-७९.	,, ४८-५.
द्वन्द्वज		,, १०-१२.				
सज्जिपातजन्य		,, १०-१३.	,, २९-३१.	४५-४,५.	,, ७-७९.	,, ४८-६.
शल्यनिमित्तज		,, १०-१४.	,, २९-३१.	४५-५,६.	,, ७-७९.	,, ४८-७.
नाडीकल्पन- व्यापत्	शा. ८-४५.					

रोगाणां

२१६

नामानि .

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता	सुश्रुत- संहिता	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	साधय- निदानम्	शार्ङ्गधर- संहिता	भावप्रकाशः स्था. अ. श्लो.
अयाम-	सा. ८-४५.					
उत्तुण्डिका						
व्यायाम-	„ ८-४५.					
उत्तुण्डिका						
विण्डलिका	„ ८-४५.					
विनामिका	„ ८-४५.					
विट्पिका	„ ८-४५.					
तुण्डी		सा. १०-४३.				
नासारोम-	वि. २६-१०५. उ. २२.	ल. १९.	५८-१.	पू. ७-१४६.	म. ६४-३.	
प्रतिश्याय- (पीनस)	„ २६-१०५. „ २४-१-४.	„ १९-१-७.	५८-१३.	„ ७-१४७.	„ ६४-४.	
दुष्टप्रतिश्याय	„ २६-११०. „ २४-१४-१६.	„ १९-९-१२.	५८-२५, २६.	„ ७-१४७.	„ ६४-२४, २५.	
वातज	„ २६-१०५. „ २४-६, ७.	„ १९-३-१.	५८-२६, २७.	„ ७-१४९.	„ ६४-१९.	
पित्तज	„ २६-१०६. „ २४-७, ८.	„ १९-५, ६.	५८-१८, १९.	„ ७-१४९.	„ ६४-२०.	
कफज	„ २६-१०६. „ २४-१, १०.	„ १९-६, ७.	५८-१९, २०.	„ ७-१४९.	„ ६४-२१, २२.	
सन्निवृत्तज	„ २६-१०६. „ २४-१०, ११.	„ १९-७.	५८-२०, २१.	„ ७-१४९.	„ ६४-२३.	
रक्तज	„ २४-१२-१४.	„ १९-८, ९.	५८-२३, २४.	„ ७-१४९.	„ ६४-२३, २७.	
क्षय- क्षय- क्षय-	वि. २६-१११. „ २२-११, १२.	„ १९-१४, १५.	५८-१६, १७.	„ ७-१४८.	„ ६४-९, १०.	
नासारोम-	„ २६-१११. „ २२-१७, १८.	„ १९-१६, १७.	५८-१०.	„ ७-१४९.	„ ६४-१५.	
प्रतीनाह-	„ २६-११२. „ २२-१५, १६.	„ १९-१७, १८.	५८-१.	„ ७-१४८.	„ ६४-१३.	

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता स्था. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् निदानम् अ. श्लो.	माधव- संहिता ख. अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
नासास्त्राव-	चि. २६-११२.	उ. २२-१६, १७. उ. १९-१९.	५८-९.	पू. ७-१४९.	म. ६४-१४.	
अपीनस-	„ २६-११४.	„ २२-६.	„ १९-२०, २१.	५८-१.	„ ७-१४८.	
घ्राणशक्ति-	„ २६-११५.	„ २२-८, ९.	„ १९-१८, १९.	५८-३.	„ ७-१४८.	„ ६४-७.
नासाश्वयथु-	„ २६-११५.	„ २२-१९, २०.	„ १९-२०.	५८-३८.		„ ६४-६१.
नासाधुइ-	„ २६-११६.	„ २२-२०.	„ १९-२६.	५८-२८.	„ ७-१४८.	„ ६४-३१.
पुटरक-	„ २६-११६.	„ २२-१०.	„ १९-२४.	५८-४.	„ ७-१४९.	„ ६४-८.
पुतिनास-	„ २६-११३.	„ २२-७, ८.	„ १९-२३.	५८-२.	„ ७-१४८.	„ ६४-६.
अरुणिका-	„ २६-११७.	„ २२-८, ९.		५८-३.		
दीप्त-	„ २६-११७.	„ २२-१४, १५.		५८-८.	„ ७-१४९.	„ ६४-१२.
भ्रंशधु-		„ २२-१३, १४.		५८-७.	„ ७-१४८.	„ ६४-३१.
नासागन्धक- पित्त-	चि. ४-९७, ९८.	„ २२-९.		५८-२८.		„ ६४-३१.
नासाशंस-	„ १४-६.	„ २२-२१.	„ १९-२६.	५८-२८.	„ ७-१४८.	„ ६४-३१.
पुटक-			„ १९-२५.			
पीनस(आमण्ड)-			„ १९-१३.			
अतिरुण्ड- (मिदोदोष)	सू. २१-४.	सू. १५-३२.	„ १४-२०.	३४-१-८.	„ ७-६५.	„ ३८.
अतिकृश-	„ २१-१०- १२.	„ १५-३३.				„ ३९.
निश्मारक-						„ २-१०९.
निस्तानिका-						„ २-१०९.
नेत्ररोग-	चि. २६.	उ. १-२८.	उ. ८-१३.	५९ १-३.		„ ६२.

लेखाणां नामानि-	चरक- संहिता	सुश्रुत- संहिता	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
वातज	वि. २६-१२९.	उ. १-२९-३१.	उ. ८-१६.			
पित्तज	„ २६-१२९.	„ १-३१-३३.				
कफज	„ २६-१३०.	„ १-३३-३५.				
सन्निपातज	„ २६-१३०.	„ १-३९-४२.				
रक्तज		„ १-३७, ३८.				
सन्निपातरोग-						
पृथालस		„ २-४.	„ १०-७.	५९-७०.	पू. ७-१५९.	म. ६२-१०४.
उपनाह		„ २-४.	„ १०-३, ४.	५९-७०.	„ ७-१५८.	„ ६२-१०५.
पृथासाव- (सन्निपातज)		„ २-६.	„ १०-६.	५९-७२.	„ ७-१५८.	„ ६२-१०५.
श्लेष्माव		„ २-६.	„ १०-२.	५९-७२.	„ ७-१५८.	„ ६२-१०६.
रक्तासाव		„ २-७.	„ १०-४.	५९-७३.	„ ७-१५८.	„ ६२-११०.
पित्तासाव		„ २-७.	„ १०-४.	५९-७३.	„ ७-१५८.	„ ६२-१०७.
जलसाव			„ १०-१, २.		„ ७-१५८.	
पर्वणिका		„ २-८.	„ १०-५.	५९-७४.	„ ७-१५८.	„ ६२-१११.
अलजो		„ २-८.	„ १०-८.	५९-७४.	„ ७-१५८.	„ ६२-१११.
कृमिश्र		„ २-९.	„ १०-८, ९.	५९-७५.	„ ७-१५८.	„ ६२-११२.
उत्पन्नरोग-						
उत्पन्नज्वरी		„ ३-९, १०.	„ ८-१२.	५९-७६.	„ ७-१५९.	„ ६३-७७.
कुम्भीका		„ ३-१०, ११.	„ ८-६.	५९-७७.	„ ७-१५९.	„ ६३-७८.
प्राथकी		„ ३-११.	„ ८-९, १०.	५९-७८.	„ ७-१५९.	„ ६३-७९.
बन्धुगर्भा		„ ३-१२.	„ ८-५८.	५९-७९.	„ ७-१५९.	„ ६३-८०.
अर्शाकर्म		„ ३-१३.	„ ८-१३.	५९-८०.	„ ७-१५९.	„ ६३-८१.

रोगाणां नामानि -	चरक- संहिता स्था. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
शुष्कार्शस- (लोहित)		उ. ३-१४.		५९-८१.	पू. ७-१५४.	म. ६२-८२.
अञ्जननामिका		,, ३-१५.	उ. ८-१४.	५९-८२.	,, ७-१५६.	,, ६२-८३.
बह्वर्तुर्म		,, ३-१६.		५९-८३.	,, ७-१५५.	,, ६२-८४.
विवन्धकवर्तुर्म		,, ३-१७.		५९-८४.	,, ७-१५५.	,, ६२-८५.
वर्तुर्मकर्म		,, ३-१९.	,, ८-१८.	५९-८६.	,, ७-१५६.	,, ६२-८७.
क्लिष्टवर्तुर्म		,, ३-१८.	,, ८-१२.	५९-८५.	,, ७-१५५.	,, ६२-८६.
इयाववर्तुर्म		,, ३-२०.	,, ८-१७.	५९-८७.	,, ७-१५६.	,, ६२-८८.
प्रक्लिन्नवर्तुर्म- (कफोत्क्लिष्ट)		,, ३-२१.	,, ८-१०.	५९-८८.	,, ७-१५४.	,, ६२-८९.
अपरिक्लिन्न- (क्लिष्टवर्तुर्म)		,, ३-२२.	,, ८-१६.	५९-८९.	,, ७-१५५.	,, ६२-९०.
वाताहत- (उत्क्लिष्टवर्तुर्म)		,, ३-२३.	,, ८-६.	५९-९०.	,, ७-१५७.	,, ६२-९१.
अर्बुद		,, ३-२४.	,, ८-२४.	५९-९१.	,, ७-१५५.	,, ६२-९२.
निमिष		,, ३-२५.	,, ८-५.	५९-९३.	,, ७-१५४.	,, ६२-९३.
शोणितार्शस- (रक्तोत्क्लिष्ट)		,, ३-२६.		५९-९३.	,, ७-१५४.	,, ६२-९४.
लगण		,, ३-२७.	,, ८-११.	५९-९४.	,, ७-१५६.	,, ६२-९५.
विशवर्तुर्म		,, ३-२८.	,, ८-१५.	५९-९५.	,, ७-१५६.	,, ६२-९६.
कुञ्चन				५९-९६.	,, ७-१५४.	,, ६२-९७.
पक्ष्मरागा-						
पक्ष्मकोष		,, ३-२९, ३०.	,, ८-२१, २२.	५९-९७, ९८.	,, ७-१५५.	,, ६२-९९, १००.
पक्ष्मशात			,, ८-८, ९.	५९-९९.	,, ७-१५४.	,, ६२-१०१.

रोगाणां

२२०

नामानि

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता स्था. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
शुक्लगतरोग— प्रस्तार्थर्म		उ. ४-४.	उ. १०-१७, १८.	५९-६५.	पू. ७-१६०.	म. ६२-६५.
शुक्लार्म		,, ४-५.	,, १०-१२.	५९-६५.	,, ७-१६०.	,, ६२-६६.
लोहितार्म		,, ४-५.	,, १०-१६.	५९-६६.	,, ७-१६१.	,, ६२-६७.
अधिमांसजार्म		,, ४-६.	,, १०-१८, १९.	५९-६६.	,, ७-१६०.	,, ६२-६८.
स्नाय्वर्म		,, ४-६.	,, १०-१८.	५९-६६.	,, ७-१६१.	,, ६२-६९.
शुक्ति		,, ४-७.	,, १०-१०, ११.	५९-६७.	,, ७-१६०.	,, ६२-७०.
अर्जुन		,, ४-७.	,, १०-१७.	५९-६७.	,, ७-१६१.	,, ६२-७१.
पिष्टक		,, ४-८.	,, १०-१३.	५९-६८.	,, ७-१६०.	,, ६२-७२.
सिराजाल		,, ४-८.	,, १०-१६.	५९-६९.	,, ७-१६०.	,, ६२-७३.
सिराजपिडका		,, ४-९.	,, १०-१६.	५९-६९.	,, ७-१६१.	,, ६२-७४.
बलासक		,, ४-९.	,, १०-१२, १३.	५९-६९.	,, ७-१६१.	,, ६२-७५.
कृष्णगतरोग—						
सत्रणशुक		,, ५-४.	,, १०-२३.	५९-२२.	,, ७-१६२.	,, ६२-५६.
अत्रणशुक		,, ५-८.	,, १०-२५.	५९-२४.	,, ७-१६२.	,, ६२-५८.
पाकात्यय- (शिरासङ्ग)		,, ५-९, १०.	,, १०-२८.	५९-२७.	,, ७-१६२- १७०.	,, ६२-६२.
अजका		,, ५-१०.	,, १०-२६.	५९-२८.	,, ७-१६२.	,, ६२-६३.
सर्वाश्रयरोग—						
वाताभिष्यन्द		,, ६-६.	,, १५-१-३.	५९-५.	,, ७-१६९.	,, ६२-११६.
पित्ताभिष्यन्द		,, ६-७.	,, १५-८, ९.	५९-६.	,, ७-१६९.	,, ६२-११८.
कफाभिष्यन्द		,, ६-८.	,, १५-१०, ११.	५९-७.	,, ७-१६९.	,, ६२-११९.

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता स्था. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ब. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
रक्ताभिध्वन्द		उ. ६-८.	उ. १५-१२, १३.	५९-८.	पू. ७-१६९	म. ६२-१२०.
वातज अधिमन्थ		,, ६-१२, १३.	,, १५-३, ४.	५९-९, १०.	,, ७-१६८.	,, ६२-१२२, १२३.
पित्तज ,,		,, ६-१४, १५.	,, १५-९, १०.	५९-९, १०.	,, ७-१६८.	,, ६२-१२२, १२३.
कफज ,,		,, ६-१६, १७.	,, १५-११, १२.	५९-९, १०.	,, ७-१६८.	,, ६२-१२२.
रक्तज		,, ६-१८, १९.	,, १५-१३, १४.	५९-९, १०.	,, ७-१६८.	,, ६२-१२२, १२३.
शोफपाक		,, ६-२१, २२.	,, १५-१७- १९.	५९-१४.	,, ७-१७०.	,, ६२-१२४.
अशोफपाक		,, ६-२३.	,, १५-१९.	५९-१४.	,, ७-१७०.	,, ६२-१२४.
हृताधिमन्थ		,, ६-२३.	,, १५-५.	५९-१५.	,, ७-१७१.	,, ६२-१२५.
वातपर्याय		,, ६-२५.	,, १५-७.	५९-१६.	,, ७-१७१.	,, ६२-१२६.
शुष्काक्षिपाक		,, ६-२६	,, १५-१६, १७.	५९-१७.	,, ७-१७०.	,, ६२-१२७.
अन्यतोवात		,, ६-२७.	,, १५-६, ७.	५९-१८.	,, ७-१७०.	,, ६२-१२८.
अम्लाध्युषित		,, ६-२८.	,, १५-२१- २३.	५९-१९.	,, ७-१७०.	,, ६२-१२९.
सिरोत्पात		,, ६-२९.	,, १०-१४.	५९-२०.	,, ७-१६०.	,, ६२-१३०.
सिराप्रदुर्घ		,, ६-३०.	,, १०-१५.	५९-२१.	,, ७-१६०.	,, ६२-१३१.

दृष्टिगत रोग—

वातिक-लिङ्गनाश	,, ७-१८, १९.	,, १२-८- १२.	५९-४१, ४२.	,, ७-१६५.	,, ६२-२९.
पैत्तिक ,,	,, ७-१९, २०.	,, १२-१३, १४.	५९-४२, ४३.	,, ७-१६५.	,, ६२-३०.

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता स्था. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
श्लेष्मिक-लिङ्गनाश		उ. ७-२०- २२.	उ. १२-१६- २०.	५९-४३, ४४.	पू. ७-१६५.	म. ६२-३१, ३२.
रक्तज	„	„ ७-२२, २३.	„ १२-२०, २१.	५९-४४, ४५.	„ ७-१६६.	„ ६२-३४.
सालिपातिक	„	„ ७-२३, २४.	„ १२-२२.	५९-४५, ४६.	„ ७-१६६.	„ ६२-३३.
परिमलायि	„	„ ७-२५, २६.	„ १२-१५, १६.	५९-४७, ४८.	„ ७-१६६.	„ ६२-३५.
दिवान्ध्य	„	„ ७-३५, ३६.	„ १२-२५- २८.	५९-५५, ५६.	„ ७-१६७.	„ ६२-४५.
रात्र्यान्ध्य	„	„ ७-३७, ३८.	„ १२-२४, २५.	५९-५७, ५८.	„ ७-१६७.	„ ६२-४७.
धूमदर्शी	„	„ ७-३९.	„ १२-२९, ३०.	५९-५९.	„ ७-१६७.	„ ६२-४८.
ह्रस्वजाड्य	„	„ ७-४०.	„ १२-१५.	५९-६०.	„ ७-१६७.	„ ६२-४९.
नकुलान्ध्य	„	„ ७-४०, ४१.	„ १२-२३, २४.	५९-६०, ६१.	„ ७-१६७.	„ ६२-५०.
गम्भीरिका	„	„ ७-४१, ४२.	„ १२-१२.	५९-६१, ६२.	„ ७-१६८.	„ ६२-५१.
निमित्तजन्य	„	„ ७-४२.	„ १२-३०, ३१.	५९-६३.		„ ६२-५२.
अनिमित्तजन्य	„	„ ७-४३, ४४.		५९-६३, ६४.		„ ६२-५३.
पाण्डुरोग-	वि. १६-७- ११.	„ ४४-३.	„ १३-१- ४.	८-१, २.	„ ७-१९.	„ ८.
वातज	„ १६-१७, १८.	„ ४४-७.	„ १३-९, १०.	८-४.	„ ७-१९.	„ ८-४.
पित्तज	„ १६-१९- २२.	„ ४४-८.	„ १३-१०, ११.	८-५.	„ ७-१९.	„ ८-५.
कफज	„ १६-३- ५.	„ ४४-९.	„ १३-११- १२.	८-८.	„ ७-१९.	„ ८-६.

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता	सुश्रुत- संहिता	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
सज्जिपातज	चि. १६-२६	उ. ४४-१०.	नि. १३-१२.	८-७.	पू. ७-१९.	म. ८-७.
मृदुभक्षणजन्य	,, १६-२७- ३०.		,, १३-१३- १५.	८-८-१०.	,, ७-१९.	,, ८-११, १२.
अपानकी		,, ४४-६.				
नानात्मज-						
पित्तविकार				६-११-१७.	,, ७-११५- १२१.	,, २६-२९.
अक्षिपाक	सू. २०-१४.					
अङ्गगन्ध	,, २०-१४.					
अङ्गवदारण	,, २०-१४.				,, ७-११८.	
अतिस्वेद	,, २०-१४.				,, ७-११७.	
अतृप्ति	,, २०-१४.				,, ७-११७.	
अन्तर्दाह	,, २०-१४.					
अम्लक	,, २०-१४.					
अंसदाह	,, २०-१४.					
आस्यविषाक	,, २०-१४.					
ऊष्माधिक्य	,, २०-१४.					,, २६-२९.
ओष	,, २०-१४.					
कक्षा	,, २०-१४. चि. १२-९१.	चि. २०-७.				
कामला	सू. २०-१४. चि. १६-३२.	उ. ४४-१०, ११.	नि. १३-१५- १७.	८-१६-१८.	,, ७-१९.	
गलपाक	सू. २०-१४.					

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता स्था. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
गुदपाक	सू. २०-१४.					
चर्मदलन	,, २०-१४.					
जीवादान	,, २०-१४.					
तमःप्रवेश	,, २०-१४.					
तिक्तस्यता	,, २०-१४.					
तृष्णाधिक्य	,, २०-१४.		सू. ११-७.			
त्वग्गवदरण	,, २०-१४.					
स्वग्दाह	,, २०-१४.					म. २६-६.
दवथु	,, २०-१४.					
दाह	,, २०-१४.		सू. ११-७.	१९-२.	पू. ७-१२९.	,, २६-६.
धूमक(धूमोद्गार)	,, २०-१४.				,, ७-११६.	,, २६-५.
अकालपलित						,, २६-२.
पूतिमुखता	,, २०-१४.					
प्लोष	,, २०-१४.					
मांसक्लेद	,, २०-१४,					
मांसदाह	,, २०-१४,					
मेदूपाक	,, २०-१४.					
रक्तकोष्ठ	,, २०-१४.					
रक्तविस्फोट	,, २०-१४.					
रक्तपित्त	,, २०-१४.	उ. ४५-१-१०.				,, १९-१-७.
रक्तमण्डल	,, २०-१४.					

रोगाणां

२२५

नामानि

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता	सुश्रुत- संहिता	अ. हृदयम् रथा. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
लोहितगन्धास्यता सू.	२०-१४.				पू. ७-११८.	
विदाह	,, २०-१४.				,, ७-११६.	म. ६-७.
शोणितक्लेद	,, २०-१४.					
हरित-हारित- नेत्रमूत्रवर्चस्त्व	,, २०-१४.					
हरित्त्व	,, २०-१४.					
हारिद्रत्व	,, २०-१४.					
पिडका-	,, १७-८२.	नि. ६-१४.	नि. १०-२५, २६.	३३-२७, २८.	,, ७-६३.	,, ३७.
शराविका	,, १७-८४.	,, ६-१५.	,, १०-२७.	३३-२९.	,, ७-६४.	,, ३७-३९.
कच्छपिका	,, १७-८५.	,, ६-१६.	,, १०-२८.	३३-३०.	,, ७-६४.	,, ३८-३२.
जालिनी	,, १७-८६.	,, ६-१६.	,, १०-२९.	३३-३०.	,, ७-६४.	,, ३८-३२.
विनता	,, १७-८९.	,, ६-१७.	,, १०-३०.	३३-३१.	,, ७-६४.	,, ३८-३३.
अलजी	,, १७-८८.	,, ६-१८.	,, १०-३१.	३३-३३.	,, ७-६४.	,, ३८-३५.
सर्षपिका	,, १७-८७.	,, ६-१५.	,, १०-३३.	३३-२९.	,, ७-६४.	,, ३८-३९.
विद्रधिका (विद्रधि)	,, १७-९०.	,, ६-१९.	,, १०-३४- ३२.	३३-३४.	,, ७-६५.	,, ३८-३६.
पुत्रिणी		,, ६-१७.	,, १०-३३.	३३-३२.	,, ७-६४.	,, ३८-३४.
मसूरिका		,, ६-१८.	,, १०-३२.	३३-३२.	,, ७-६४.	,, ३८-३४.
विदारिका		,, ६-१९.	,, १०-३४.	३३-३४.	,, ७-६४.	,, ३८-३५.
प्रक्षर-	चि. ३०-२०४. शा. २-१८- २०.			६१-१.		,, ६७-३.
वातज	,, ३०-२१३.			६१-२.		,, ६७-६.

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता स्था अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
पित्तज	चि. ३०-२१४- २१६.			६१-३.		म. ६७-५.
कफज	,, ३०-२१७, २१८.			६१-३.		,, ६७-४.
साङ्गिपातिक	,, ३०-२२०.			६१-४.		,, ६७-७.
प्रमेह—	नि. ४-८.	नि. ६-४.	,, १०.	३३-६.	पू. ७-६०.	,, ३७.
उदकमेह	,, ४-१३.	,, ६-१०.	,, १०-८.	३३-७, ८.	,, ७-६०.	,, ३७-८.
इक्षुवालिक्का	,, ४-१४.	,, ६-१०.	,, १०-९.	३३-८.	,, ७-६०.	,, ३७-९.
सान्द्रमेह	,, ४-१५.	,, ६-१०.	,, १०-१०.	३३-९.	,, ७-६०.	,, ३७-९.
सान्द्रप्रसादमेह	,, ४-१६.					
शुक्लमेह	,, ४-१७.					
शुक्रमेह	,, ४-१८.	,, ६-१०.	,, १०-११.	३३-१०.	,, ७-६०.	,, ३७-११.
शीतमेह	,, ४-२१.		,, १०-१२.	३३-११.	,, ७-६१.	,, ३७-१२.
शनैर्मेह	,, ४-२१.	,, ६-१०.	,, १०-१३.	३३-१२.	,, ७-६१.	,, ३७-१२.
सिक्कतामेह	,, ४-२०.	,, ६-१०.	,, १०-१२.	३३-११.	,, ७-६१.	,, ३७-११.
लालामेह	,, ४-२२.		,, १०-१३.	३३-१२.	,, ७-६०.	,, ३७-१२.
क्षारमेह	,, ४-२९.	,, ६-११.	,, १०-१४.	३३-१३.	,, ७-६२.	,, ३७-१३.
कालमेह(कृष्णमेह)	,, ४-३०.		,, १०-१४.	३३-१३.	,, ७-६२.	,, ३७-१४.
नीलमेह	,, ४-३१.	,, ६-११.	,, १०-१४.	३३-१३.	,, ७-६१.	,, ३७-१४.
लोहितमेह	,, ४-३२.	,, ६-११.	,, १०-१६.	३३-१५.	,, ७-६१.	,, ३७-१५.
माषिष्ठमेह	,, ४-३३.	,, ६-११.	,, १०-१५.	३३-१४.	,, ७-६१.	,, ३७-१५.

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता स्था. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
हारिद्रमेह	नि. ४-३४.	नि. ६-११.	नि. १०-१५.	३३-१४.	पू. ७-६१.	म. ३७-१४.
वसामेह	,, ४-४१.	,, ६-१२.	,, १०-१६.	३३-१५.	,, ७-६२.	,, ३७-१६.
मज्जमेह	,, ४-४२.		,, १०-१७.	३३-१६.	,, ७-६२.	,, ३७-१६.
हस्तिमेह	,, ४-४३.	,, ६-१२.	,, १०-१७, १८.	३३-१७.	,, ७-६२.	,, ३७-१७.
मधुमेह (क्षौद्रमेह)	,, ४-४४.	,, ६-१२.	,, १०-१८.	३३-१६.	,, ७-६२.	,, ३७-१७.
सुरामेह		,, ६-१०.	,, १०-१०.	३३-९.	,, ७-६०.	,, ३७-१०.
लवणमेह		,, ६-१०.				
पिष्टमेह		,, ६-१०.	,, १०-१०.	३३-१०.	,, ७-६०.	,, ३७-१०.
फेनमेह		,, ६-१०.				
अम्लमेह		,, ६-११.				
सर्पिर्मेह		,, ६-१२.				
प्लीहरोग—	सू. १९-४. ,, १८-२८.					,, ३३.
वातज	,, १९-४ ४.					,, ३३-७.
पित्तज	,, १९-४ ४.					,, ३३-८.
कफज	,, १९-४ ४.					,, ३३-६.
सन्निपातज	,, १९-४ ४.					,, ३३-८.
रक्तज	,, १९-४ ४.					,, ३३-४.
फिरङ्गरोग—				२-१-९. (परि०)		,, ५८-१.
बालरोगाः—				६८.		
कुक्षणक		उ. १९, ९.	उ. ८-१९, २०.	६८-८, ९.	,, ७-१८८.	,, ७०-१२७.

रोगाणां

२२८

नामानि

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता स्था. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
पारिगर्भिक				६८-१०, ११.	पू. ७-१८७.	म. ७०-१३३, १३४.
तालुकण्टक			उ. २-६३, ६५.	६८-१२, १३.	,, ७-१८७.	,, ७०-१२४, १२५.
महापद्म				६८-१४, १५.	,, ७-१८७.	,, ७०-१२६.
उपशीर्षिक			,, २३-२१.			
गुदपाक					,, ७-१८७.	,, ७०-१२९.
शय्यामूत्र					,, ७-१८८.	
स्कन्दग्रह		उ. २८.	,, ३-६, ९.	६८-२०, २२.	,, ७-१८९.	,, ७०-२५.
स्कन्दापस्मार		,, २९.	,, ३-९, ११.	६८-२२.	,, ७-१८९.	,, ७०-२९.
शकुनीग्रह		,, ३०.	,, ३-१८, २०.	६८-२३.	,, ७-१९०.	,, ७०-२७.
रेवतीग्रह		,, ३१.	,, ३-२७, २८.	६८-२४.	,, ७-१९१.	,, ७०-२८.
पूतनाग्रह		,, ३२.	,, ३-२०, २१.	६८-२५.	,, ७-१९०.	,, ७०-२९.
अन्धपूतनाग्रह		,, ३३.	,, ३-२३, २५.	६८-२६.	,, ७-१९०.	,, ७०-३०.
शीतपूतनाग्रह		,, ३४.	,, ३-२२, २३.	६८-२७.	,, ७-१९०.	,, ७०-३१.
मुखमण्डिकाग्रह		,, ३५.	,, ३-२६, २७.	६८-२८.	,, ७-१९०.	,, ७०-३२.
नैगमेय(ष)		,, ३६.	,, ३-१२, १४.	६८-२९.	,, ७-१९०.	,, ७०-३३.
दन्तोद्गम			,, २-२६, २७.		,, ७-१८६.	,, ७०-१३५.
भगन्दर-	चि. १२-९६, ९७.	नि. ४.	,, २८.	४६-१.	,, ७-८०.	,, ४९-३.
शतपोनक		,, ४-५.	,, २८-११-१३.	४६-२, ३.	,, ७-८०.	,, ४९-४.
उष्ट्रग्रीव		,, ४-६.	,, २८-१३.	४६-३, ४.	,, ७-८०.	,, ४९-५.
परिस्त्रावी		,, ४-७.	,, २८-१३.	४६-५.	,, ७-८१.	,, ४९-६.
शम्बुकावर्त		,, ४-८.	,, २८-१७, १८.	४६-६.	,, ७-८२.	,, ४९-७.

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता स्था. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
उन्मार्गगामी		नि. ४-९.	उ. २८-१८, २०.	४६-७.	पू. ७-८२.	म. ४९-८.
शत्यजन्य(क्षतज)			,, २८-२०.			,, ४९-८.
भग्न-	चि. २५-६८, ७१.	,, १५-३.	,, २७.	४४-१.	,, ७-७८.	,, ४७.
उत्पिष्ट		,, १५-५, ७.		४४-२, ३.	,, ७-७७.	,, ४७-२.
विच्छिष्ट		,, १५-५, ७.		४४-३.	,, ७-७८.	,, ४७-२.
विवर्तित		,, १५-५, ७.		४४-३.	,, ७-७८.	,, ४७-२.
तिर्यक्क्षिप्त		,, १५-५, ७.		४४-३.	,, ७-७८.	,, ४७-३.
अतिक्षिप्त(क्षिप्त)		,, १५-५, ७.		४४-४, ५.		,, ४७-३.
अवक्षिप्त		,, १५-५, ७.		४४-४.		,, ४७-३.
कर्षटक		,, १५-१०.		४४-४.		,, ४७-५.
अश्वकर्ण		,, १५-१०.		४४-४.		,, ४७-५.
चूर्णित		,, १५-१०.		४४-४.		,, ४७-५.
पिचित		,, १५-१०.		४४-४.		,, ४७-५.
अस्थिच्छद्दित		,, १५-१०.		४४-५.		,, ४७-५.
अतिपातित		,, १५-१०.		४४-५.		,, ४७-५.
मज्जानुगत		,, १५-१०.		४४-५.		,, ४७-५.
स्फुटित		,, १५-१०.		४४-५.		,, ४७-५.
वक्र		,, १५-१०.		४४-५.		,, ४७-५.
<u>छिन्नस्य द्वौ भेदौ</u>						
अणुविदीर्ण		,, १५-१०.		४४-५.		,, ४७-५.
बहुविदीर्ण		,, १५-१०.		४४-५.		,, ४७-५.
पाटित		,, १५-१०.				

रोगाणां

२३०

नामानि

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता स्था. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् निदानम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
काण्डभ्रम		नि. १५-१०.		४४-६.		म. ४७-१.
अद- वातज	सू. २४-२७.		नि. ६-२६.		पू. ७-३३.	
पित्तज	„ २४-३०.		„ ६-२६, २७.		„ ७-३३.	
कफज	„ २४-३१.		„ ६-२७.		„ ७-३३.	
सन्निपातज	„ २४-३२.		„ ६-२८.		„ ७-३३.	
रक्तज	„ २४-३३.		„ ६-२८.		„ ७-३३.	
मद्यज	„ २४-३४.		„ ६-२८, २९.		„ ७-३३.	
विषज	„ २४-३५.		„ ६-२९.		„ ७-३३.	„ १९-२२-२६.
मधुमेह	नि. ४-४४.	„ ६-२४.	„ १०-१८.	३३-२३-२६.	„ ७-६२.	
मदात्यय- (पानात्यय)	वि. २४.	उ. ४७.	„ ६-१४.	१८-१.	„ ७-३४.	„ १९-३७-४२.
वातज	„ २४-९०, ९१.	„ ४७-१८.	„ ६-१८.	१८-१६.	„ ७-३४.	„ १९-४५.
पित्तज	„ २४-९२-९४.	„ ४७-१८.	„ ६-१९.	१८-१७.	„ ७-३४.	„ १९-४७.
कफज	„ २४-९५-९७.	„ ४७-१९.	„ ६-२०.	१८-१८.	„ ७-३४.	„ १९-५०.
सन्निपातज	„ २४-१००.	„ ४७-१९.	„ ६-२०.	१८-१८.		„ १९-५१.
ध्वंसक	„ २४-१९९-२०१.		„ ६-२२.			
विक्षेपक						
विक्षय	„ २४-२०२.		„ ४७-२२ २३.			

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता स्था. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
परमद		उ. ४७-१९, २०.		१८-१९.	पू. ७-३४.	म. १९-५२.
पानाजीर्ण		,, ४७-२०, २१.		१८-२०.	,, ७-३५.	,, १९-५३.
पानत्रिभ्रम		,, ४७-२१, २२.		१८-२०, २१.	,, ७-३५.	,, १९-५४.
पानहत		,, ४७-२३.				
मसूरिका	चि. १२-९३.	नि. १३-३८.	उ. ३१-८.	५४-१,४.	,, ७-९७.	,, ५९.
वातज				५४-४,६.	,, ७-९८.	,, ५९-४.
पित्तज				५४-६,८.	,, ७-९८.	,, ५९-५,६.
कफज				५४-९,१०.	,, ७-९८.	,, ५९-९,१०.
त्रिदोषज				५४-११.	,, ७-९८.	,, ५९-११.
रक्तज				५४-८.		,, ५९-७.
सप्तधातुगत						,, ५९-१२.
मरक-		सू. ६-१७.				
महागद-	,, १०-५६.					
मुखरोग-	,, २६.	नि. १६.	,, २१.			,, ६५.
वातज	,, २६-११९.					
पित्तज	,, २६-१२०.					
कफज	,, २६-१२१.					
सन्निपातज	,, २६-१२२.					
ओष्ठप्रकोप(वातज)		नि. १६-५.	,, २१-४.	५६-२.	,, ७-१२८.	,, ६५-६.

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता स्था. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
ओष्ठप्रकोप (पित्तज)		नि. १६-६.	उ. २१-५.	५६-३.	पू. ७-१२८.	म. ६५-७.
,, (कफज)		,, १६-७.	,, २१-१, ६.	५६-४.	,, ७-१२८.	,, ६५-८.
,, (सन्निपातज)		,, १६-८.	,, २१-६, ७.	५६-५.	,, ७-१२८.	,, ६५-९.
,, (रक्तज)		,, १६-९.	,, २१-७, ८.	५६-६.	,, ७-१२८.	,, ६५-१०.
,, (मांसज)		,, १६-१०.	,, २१-८.	५५-७.	,, ७-१२९.	,, ६५-११.
,, (मेदोज)		,, १६-११.	,, २१-९.	५६-८.	,, ७-१२९.	,, ६५-१२.
,, (अभिघातज)		,, १६-१२.	,, २१-१०.	५६-९.	,, ७-१२९.	,, ६५-१३.
खण्डौष्ठ			,, २१-३.	५६.	,, ७-१२९.	
दन्तमूलगत रोगाः- शीताद		,, १६-१४, १५.	,, २१-२०, २१.	५६-१०, ११.	,, ७-१३२.	,, ६५-२४.
दन्तपुष्पुटक		,, १६-१६.	,, २१-२३, २४.	५३-१२.	,, ७-१३२.	,, ६५-२६.
दन्तवेषक		,, १६-१७.		५६-१३.	,, ७-१३२.	,, ६५-२७.
शौषिर		,, १६-१८.	,, २१-२५, २६.	५६-१४.	,, ७-१३२.	,, ६५-२८.
महाशौषिर		,, १६-१९, २०.	,, २१-२६, २७.	५६-१५.	,, ७-१३२.	,, ६५-२९.
परिदर		,, १६-२१.		५६-१६.		,, ६५-३०.
उपकुश	नि. १२-७८.	,, १६-२३.	,, २१-२१.	५६-१७.	,, ७-१३२.	,, ६५-३१.
दन्तवैदर्भ		,, १६-२४.	,, २१-२८, २९.	५६-१८.		,, ६५-३३.
वर्धन (खलि)		,, १६-२५.	,, २१-१५.	५६-१९.		,, ६५-३४.
अधिसांस		,, १६-२६.	,, २१-२७.	५६-२१.	,, ७-१३२.	,, ६५-३५.
कराल			,, २१-१४.	५६-२०.	,, ७-१३०.	,, ६५-७२.

रोगाणां नामानि-	जरक- संहिता स्था. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
दन्तनाडी—						
वातज		नि. १६-२६. उ. २१-२९, ३१.	५६-२१.	पू. ७-१३३.	म. ६५-३६.	
पित्तज		,, १६-२६. ,, २१-२९, ३१.	५६-२१.	,, ७-१३३.	,, ६५-३६.	
कफज		,, १६-२६. ,, २१-२९, ३१.	५६-२१.	,, ७-१३३.	,, ६५-३६.	
सान्निपातिक		,, १६-२६. ,, २१-२९, ३१.	५६-२१.	,, ७-१३३.	,, ६५-३६.	
शल्यनिमित्तज- (रक्तनाडी- आगन्तुनिमित्ता)		,, १६-२६. ,, २१-२९, ३१.	५६-२१.	,, ७-१३३.	,, ६५-३६.	
दन्तगतरोगाः—						
दालन (कराल)		,, १६-२८. ,, २१-११, १२.	५६-२२.	,, ७-१३०.	,, ६५-६५.	
कृमिदन्तक		,, १६-२९. ,, २१-१९, २०.	५६-२३.	,, ७-१३०.	,, ६५-६६.	
दन्तहर्ष		,, १६-३०. ,, २१-१२, १३.	५६-२५.	,, ७-१३१.	,, ६५-६८.	
भञ्जनक(दन्तमेद)		,, १६-३१. ,, २१-१३.	५६-२४.	,, ७-१३१.	,, ६५-६७.	
अधिदन्त		,, २१-१५.		,, ७-१३१.		
दन्तशर्करा		,, १६-३२. ,, २१-१६.	५६-२६.	,, ७-१३०.	,, ६५-६९.	
कपालिका		,, १६-३३. ,, २१-१६, १७.	५६-२७.	,, ७-१३१.	,, ६५-७०.	
श्वावदन्तक		,, १६-३४. ,, २१-१७.	५६-२८.	,, ७-१३१.	,, ६५-७१.	
हनुमोक्ष- (दन्तचाल)		,, १६-३५. ,, २१-१४.		,, ७-१३०.		
दन्तविद्वधि	चि. १२-७८.	,, २१-२४, २५.	५६-२९.	,, ७-१३२.	,, ६५-३७.	
जिह्वागत रोगाः—						
वातज		,, १६-३७. ,, २१-३१.	५६-३०.	,, ७-१३४.	,, ६५-८७.	
पित्तज		,, १६-३७. ,, २१-३२.	५६-३०.	,, ७-१३४.	,, ६५-८८.	
कफज		,, १६-३७. ,, २१-३२.	५६-३०.	,, ७-१३४.	,, ६५-८९.	

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता स्था अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भायप्रकाशः ख. अ. श्लो.
अलास		नि. १६-३८.	उ. २१-३३.	५६-३१.	पू. ७-१३४.	म. ६५-९०.
उपजिह्विका	चि. १२-७७. सू. १८-१९.	,, १६-३९.	,, २१-३५.	५६-३२.	,, ७-१३५.	,, ६५-९१.
अविजिह्वा	चि. १२-७७.	,, १६-५२.	,, २१-३४, ३५.		,, ७-१३५.	,, ६५-१२३.
तालुगत रोगाः-						
गलशुण्डिका- (कण्ठशुण्डी)	सू. १८-२०.	,, १६-४१.	,, २१-३७, ३८.	५६-३३.	,, ७-१२६.	,, ६५-९९.
गलग्रह	,, १८-२२.					
तुण्डिकेरी		,, १६-४२.	,, २१-४७.	५६-३४.	,, ७-१३८.	,, ६५-१००.
अधुष		,, १६-४२.	,, २१-४७.	५६-३४.	,, ७-१३५.	,, ६५-१०१.
कच्छप(पी)		,, १६-४३.	,, २१-३९.	५६-३५.	,, ७-१३५.	,, ६५-१०२.
अर्बुद		,, १६-४३.	,, २१-३९.	५६-३५.	,, ७-१३५.	,, ६५-१०३.
मांससंघात- (तालुसंहति)		,, १६-४४.	,, २१-३८.	५६-३६.	,, ७-१३५.	,, ६५-१०४.
तालुपुप्पुट		,, १६-४४.	,, २१-४०.	५६-३६.		,, ६५-१०५.
तालुशोष		,, १६-४५.	,, २१-४१.	५६-३७.	,, ७-१३५.	,, ६५-१०६.
तालुपाक (तालुशोथ)		,, १६-४५.	,, २१-४०.	५६-३७.	,, ७-१३५.	,, ६५-१०६.
तालुपिडका			,, २१-३६.			,, ६५-११५.
कण्ठगत रोगाः-						
रोहिणी	,, १८-३४- ३६.	,, १६-४६.	,, २१-४२.	५६-३८.	,, ७-१३७.	,, ६५-११६.
वातज	,,	,, १६-४८.	,, २१-४२.	५६-३९.	,, ७-१३७.	
पित्तज	,,	,, १६-४९.	,, २१-४३.	५६-४०.	,, ७-१३७.	,, ६५-११७.
कफज	,,	,, १६-४९.	,, २१-४४.	५६-४०.	,, ७-१३७.	,, ६५-११८.

रोगाणां

२३५

नामानि

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता स्था. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
सन्निपातज-रोहिणी		नि. १६-५०.	उ. २१-४५.	५६-४१.	पू. ७-१३७.	म. ६५-११९.
रक्तज ,,		,, १६-५०.	,, २१-४४.	५६-४१.	,, ७-१३७.	,, ६५-१२०.
मेदोज ,,					,, ७-१३८.	
कण्ठशाल्मू- (तुण्डिकेरी)		,, १६-५१.	,, २१-४५, ४६.	५६-४२.	,, ७-१३८.	,, ६५-१२२.
अधिजिह्वा		,, १६-५२.	,, २१-५२.	५६-४३.		,, ६५-१२३.
बलय		,, १६-५३.	,, २१-४९.	५६-४४.	,, ७-१३९.	,, ६५-१२४.
बलास		,, १६-५४.		५६-४५.		,, ६५-१२५.
एकवृन्द		,, १६-५५.	,, २१-४६.	५६-४६.		,, ६५-१२६.
वृन्द		,, १६-५६.	,, २१-४६.	५६-४७.	,, ७-१३८.	,, ६५-१२७.
शतघ्नी		,, १६-५७.	,, २१-५०, ५१.	५६-४८.	,, ७-१३८.	,, ६५-१२८.
गिलायु		,, १६-५८.	,, २१-४९, ५०.	५६-४९.	,, ७-१३९.	,, ६५-१२९.
गलविश्वि		,, १६-५९.	,, २१-५१, ५२.	५६-५०.	,, ७-१३८.	,, ६५-१३०.
गलौघ		,, १६-६०.	,, २१-४८.	५६-५१.	,, ७-१३८.	,, ६५-१३१.
स्वरघ्न		,, १६-६१.	,, २१-५७.	५६-५२.	,, ७-१३८.	,, ६५-१३२.
मांसतान- (अर्बुद)		,, १६-६२.	,, २१-५२, ५३.	५६-५३.	,, ७-१३८.	,, ६५-१३३.
विदारी		,, १६-६३.		५६-५४.		,, ६५-१३४.
सर्वसरमुखरोग-						
बातज		,, १६-६५.	,, २१-५८, ५९.	५६-५५.	,, ७-१४०.	,, ६५-१४८.

रोगाणां	२३६					नामानि
रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता स्था. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
पित्तज		नि. १६-६५.	उ. २१-६१.	५६-५५.	पू. ७-१४०. म. ६५-१४९.	
कफज		,, १६-६६.	,, २१-६२.	५६-५५.	,, ७-१४०. ,, ६५-१५०.	
रक्तज (मुखपाक)		,, १६-६६.	,, २१-६१.		,, ७-१४१.	
सन्निपातज			,, २१-६२.		,, ७-१४१.	
पूत्यास्य					,, ७-१४१.	
ऊर्ध्वगु(ग)द					,, ७-१४१.	
अर्बुद			,, २१-६२, ६३.		,, ७-१४१.	
कुच्छश्वास			,, २१-६९.			

मूत्ररोग—

मूत्रकुच्छ—	वि. २६-३२.	उ. ५९-४.	नि. ९.	३०-१.	,, ७-५७.	,, ३४-३.
वातज	,, २६-३४.		,, ९-४.	३०-३.	,, ७-५७.	
पित्तज	,, २६-३४.	,, ५९-५.	,, ९-४.	३०-३.	,, ७-५७.	,, ३४-४.
कफज	,, २६-३५.	,, ५९-६.	,, ९-५.	३०-४.	,, ७-५७.	,, ३४-५.
सन्निपातज	,, २६-३५.	,, ५९-७.	,, ९-५.	३०-४.	,, ७-५८.	,, ३४-६.
अश्मरीज	,, २६-४०.	,, ५९-११- १४.	,, ९-६.			,, ३४-१०.
पुरीषरोधज		,, ५९-९.		३०-६.	,, ७-५८.	,, ३४-८.
शर्कराज	,, २६-३९.	,, ५९-११- १५.	,, ९-१९.	३०-९.		,, ३४-११.
शोणितज	,, २६-४३.			३०-५.		
शल्यज		,, ५९-९.			,, ७-५८.	,, ३४-७.
शुक्लजन्ध	,, २६-४१.		,, ९-१७.	३०-८.		,, ३४-९.

रोगाणां	चरक-	सुश्रुत-	अ. हृदयम्	माधव-	शार्ङ्गधर-	भावप्रकाशः
नामानि-	संहिता	संहिता		निदानम्	संहिता	
	स्था. अ. श्लो.	स्था. अ. श्लो.	स्था. अ. श्लो.	अ. श्लो.	ख. अ. श्लो.	ख. अ. श्लो.
मूत्रघात—						
मूत्रौकसाद	सि. ९-२८.	उ. ५८-२४, २६.	नि. ९-३९.	३१-१७, १९.	पृ. ७-५६.	म. ३५-१७, १८.
मूत्रजठर	,, ९-३०.	,, ५८-१३, १४.	,, ९-२७, २८	३१-८, ९.	,, ७-५५.	,, ३५-८, ९.
मूत्रोत्सङ्ग	,, ९-३४.	,, ५८-१५, १६.	,, ९-२९, ३०	३१-१०, ११.	,, ७-५५.	,, ३५-१०, ११.
मूत्रक्षय	,, ९-३४.	,, ५८-१७.	,, ९-३७.	३१-१२.	,, ७-५५.	,, ३५-१२.
मूत्रातीत	,, ९-३५.	,, ५८-११, १२.	,, ९-२६, २७	३१-७.	,, ७-५४.	,, ३५-७.
वाताग्नीला	,, ९-३६.	,, ५८-७, ८.	,, ९-३३, २४	३१-४.	,, ७-५४.	,, ३५-४.
वातवस्ति	सि. ९-३७.	,, ५८-९, १०.	नि. ९-२०-२३.	३१-५, ६.	,, ७-५४.	,, ३५-५.
उष्णवात	,, ९-३८.	,, ५८-२२, २३.	,, ९-३५, ३६.	३१-१५, १६.	,, ७-५६.	,, ३५-१५, १६.
वातकुण्डलिका	,, ९-४०.	,, ५८-५, ६.	,, ९-२५, २६.	३१-२, ३.	,, ७-५६.	,, ३५-२, ३.
मूत्रग्रन्थि	,, ९-४१.	,, ५८-१८, १९.	,, ९-३१.	३१-१३.	,, ७-५५.	,, ३५-१३.
मूत्रशुक्र		,, ५८-२०, २१.	,, ९-३२, ३३.	३१-१४.	,, ७-५६.	,, ३५-१४.
विड्विधात	,, ९-४३.		,, ९-३३, ३४.	३१-१९, २०.	,, ७-५६.	,, ३५-१९, २०.
वस्तिकुण्डल	४६.			३१-२१, २४.	,, ७-५६.	,, ३५-२१, २४.
मूढगर्भ—						
कील		नि. ८-३.		६४-३.	,, ७-१८१.	,, ६९-११४.
प्रतिष्ठुर		,, ८-४.		६४-६.		,, ६९-११४.

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता स्था. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
परिघ		नि. ८-४.		६४-६.		म. ६९-११४.
बीजक		,, ८-४.		६४-६.		,, ६९-११४.
मूच्छर्मा—		उ. ४६-१.	नि. ६-३०.	१७-१, ५.	पू. ७-३१.	,, १८.
वातज	सू. २४-३५, ३६.	,, ४६-८.	,, ६-३०, ३१.	१७-७, ८.	,, ७-३१.	,, १८-८.
पित्तज	,, २४-३७, ३८.	,, ४६-८.	,, ६-३२, ३३.	१७-९, १०.	,, ७-३१.	,, १८-९, १०.
कफज	,, २४-३९, ४०.	,, ४६-८.	,, ६-३३, ३४.	१७-११, १२.	,, ७-३१.	,, १०-११, १२.
सन्निपातज	,, २४-४१.		,, ६-३५.	१७-१३.	,, ७-३२.	,, १८-१३.
रक्तज		,, ४६-८.		१७-१४, १५.		,, १८-१५.
मद्यज		,, ४६-८.		१७-१६, १७.		,, १८-१७.
विषज	,, २४-३४.	,, ४६-१८.		१७-१८.		,, १८-१८.
ग्लानिज					,, ७-३२.	
योनिरोग—	चि. ३०-१.	,, ३८.	उ. ३३.	६२-१.	,, ७-१७७.	,, ६९.
वातज	,, ३०-९- ११.	,, ३८-६, ७.	,, ३३-२८, ३१.	६२-४.	,, ७-१७७.	,, ६९-२-७.
पित्तज	,, ३०-११, १२.	,, ३८-७.	,, ३३-४२, ४३.	६२-७.	,, ७-१७७.	,, ६९-३-१०.
कफज	,, ३०-१३, १४.	,, ३८-८.	,, ३३-४४, ४५.	६२-१०.	,, ७-१७७.	,, ६९-४-१३.
सन्निपातज	,, ३०-१४.	,, ३८-९.	,, ३३-५१.	६२-१२.	,, ७-१७७.	,, ६९-५-१६.
अन्वरण	,, ३०-१८.	,, ३८-१६.		६२-९.	,, ७-१७९.	,, ६९-१२.
अत्यानन्दा		,, ३८-१५.		६२-८.	,, ७-१७९.	,, ६९-११.
अतिचरणा	,, ३०-१९.	,, ३८-१६.	,, ३३-३१.	६२-९.	,, ७-१७९.	,, ६९-१२.

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता स्था. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
अन्तर्मुखी	चि. ३०-२९-उ. ३८-१६. ३१.	उ. ३३-३५, ३६.			पू. ७-१७८.	
अरजस्का	,, ३०-१७.			६२-११.	,, ७-१७८.	
असृग्दर	,, ३०-२०८. शा. २-१८.			६२-१-५.	,, ७-१७६.	
उदावर्तिनी	,, ३०-२५, उ. ३८-९. ३६.	,, ३३-३३.	६२-२.	,, ७-१७९.	म. ६९-६.	
उपप्लुता (अप्लुता)	,, ३०-२१, २२.	,, ३८-१०.	,, ३३-४८, ४९.	६२-३.	,, ७-१७९.	
जातघ्नी			,, ३३-३४.			,, ६९-९.
लोहितक्षया			,, ३३-४५.		,, ७-१७७.	,, ६९-८.
विप्लुता		,, ३८-६.	,, ३३-४९.		,, ७-१७८.	,, ७०-९.
आनन्दचरणा						,, ७०-१२.
कर्णिनी	,, ३०-२७, २८.	,, ३८-१५.	,, ३३-५०, ५१.	६२-८.	,, ७-१७९.	,, ७०-११.
परिप्लुता	,, ३०-२३, २४.	,, ३८-६.	,, ३३-४६- ४८.	६२-३.	,, ७-१७८.	,, ७०-७.
पुत्रघ्नी	,, ३०-२८, २९.	,, ३८-१३.		६२-६.	,, ७-१७८.	,, ७०-९.
प्रदर	,, ३०-२०४.	,, ३८-१३.				,, ६६.
प्रसंसिनी(रक्तजा)		,, ३८-१३.		६२-६.	,, ७-१७७.	,, ६६-८.
प्राक्चरणा	,, ३०-२०.	,, ३८-१९.	,, ३३-३२.		,, ७-१७९.	
फलिनी		,, ३८-१८.		६२-११.	,, ७-१७८.	,, ६९-१४.
महायोनि(विप्लुता)	,, ३०-३५- ३७.	,, ३८-१९.	,, ३३-४०, ४१.	६२-१२.	,, ७-१७९.	,, ६९-१५.

रोगाणां

२४०

नामानि

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता	सुश्रुत- संहिता	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	भाषव- निदानम् अ. श्लो.	शाङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भाषमकाशः ख. अ. श्लो.
योनिकन्द				६२-१,४.		म. ६९-१९.
खण्डिता					पू. ७-१७८.	
अण्डली				६२-११.		
रक्तयोनि- (लोहितक्षया)	चि. ३०-१६.	उ. ३८-१२.	उ. ३३-४३	६२-५.	,, ७-१७७.	,, ६९-८.
वामिनी.	,, ३०-३२, ३४.	,, ३८-१२.	,, ३३-३८, ३९.	६२-५.	,, ७-१७८.	,, ६९-९.
शुष्का	,, ३०-३३.		,, ३३-३७, ३८.		,, ७-१७८.	
वन्ध्या		,, ३८-६.		६२-२.		,, ६९-६.
षण्डयोनि	,, ३०-३४, ३५.	,, ३८-१८.	,, ३३-३९, ४०.	६२-११.		,, ६९-१४.
सूचीमुखी	,, ३०-३१, ३२.	,, ३८-१९.	,, ३३-३६, ३७.	६२-१२.	,, ७-१७८.	,, ६९-१५.
सोमरोग				३-१,६. परि०	,, ७-६३.	,, ६९.
रक्तपित्त—	चि. ४. नि. २.	,, ४५-१.	नि. ३.	९-१,२.	,, ७-२०.	,, ९.
ऊर्ध्वभागज	नि. २-८. चि. ४-१५.	,, ४५-५.	,, ३-७.	९-३.	,, ७-२०.	,, ९-३.
अधोभागज	नि. २-८. चि. ४-१६.	,, ४५-५.	,, ३-७.	९-३.	,, ७-२०.	,, ९-३.
उभयभागज	नि. २-८.	,, ४५-६.	,, ३-१३.	९-७.	,, ७-२०.	,, ९-७.
वातज	चि. ४-११.		,, ३-११.	९-५.	,, ७-२०.	,, ९-५.
पित्तज	,, ४-११.			९-६.		,, ९-६.
कफज	,, ४-११.		,, ३-८.	९-५.	,, ७-२०.	,, ९-५.

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता	सुश्रुत- संहिता	अ. हृदयम्	माधव- निदानम्	शार्ङ्गधर- संहिता	भानुप्रकाशः
	स्था. अ. श्लो.	स्था. अ. श्लो.	स्था. अ. श्लो.	अ. श्लो.	ख. अ. श्लो.	ख. अ. श्लो.
सान्निपातिक	,, ४-१३.			९-७.		
राजयक्ष्मा—	नि. ६. चि. ८.	उ. ४१-१.	नि. ५.	१०.	पू. ७-२२.	म. ११.
साहस्रज	,, ८-१४-१९. नि. ६-३.	,, ४१-८.	,, ५-४.	१०-१		,, ११-१.
वेगरोधज	चि. ८-२०-२३. नि. ६-३.	,, ४१-८.	,, ५-४.	१०-१.		,, ११-१.
विषमाशनज	चि. ८-२८-३२. नि. ६-३.	,, ४१-८.	,, ५-४.	१०-१.		,, ११-१.
क्षयज	चि. ८-२४-२७. नि. ६-३.	,, ४१-१०.	,, ५-४.	१०-१.	,, ७-२३.	,, ११-१,
व्यवायजन्य		,, ४१-१७.		१०-१.	,, ७-२३.	,, ११-२०.
शोषजन्य						,, ११-२०, २१.
शोकजन्य		,, ४१-१८.		१०-१५.	,, ७-२३.	,, ११-२१.
वार्धक्यजन्य		,, ४१-१९, २०.		१०-१६-१८.	,, ७-२४.	,, ११-२२, २३.
व्यायामजन्य	चि. ११-४-८.	,, ४१-२२.		१०-१९.	,, ७-२४.	,, ११-२५.
अध्वजन्य		,, ४१-२१.		१०-१८, १९.	,, ७-२४.	,, ११-२४.
व्रणजन्य		,, ४१-२३.		१०-२०.	,, ७-२३.	२६.
उरःक्षतजन्य	चि. ११-९- ११.	,, ४१-२४- २६.		१०-२१- २९.	,, ७-२३.	,, ११-३१- ३३.
रेतोदोष—	,, ३०.				,, ७-१७२.	

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता	सुश्रुत- संहिता	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
तनु-रेतस्	चि. ३०-१३९, १४०.					
शुष्क ,,	,, ३०-१३९, १४०.					
फेनिल ,,	,, ३०-१३९, १४०.					
अश्वेत ,,	,, ३०-१३९, १४०.					
पूति ,,	,, ३०-१३९, १४०.					
अतिपिच्छिल ,,	,, ३०-१३९, १४०.					
अन्यधातूपहित ,,	,, ३०-१३९, १४०.					
अवसादि- (प्रथित) ,,	,, ३०-१३९, १४०.		शा. १-११.			
वातदुष्ट ,,	,, ३०-१४०. शा. २-४.		,, १-१०.		पू. ७-१७२.	
पित्तदुष्ट ,,	,, ३०-१४२. ,, २-४.		,, १-१०.		,, ७-१७२.	
कफदुष्ट ,,	,, ३०-१४२. ,, २-४.		,, १-१०.		,, ७-१७२.	
रक्तान्वित ,,	,, ३०-१४३. ,, २-४.		,, १-११.		,, ७-१७२.	
वातपित्तदुष्ट ,,		,, २-४.	,, १-११.		,, ७-१७३.	
वातकफदुष्ट ,,		,, २-४.	,, १-११.		,, ७-१७३.	
पित्तकफदुष्ट ,,		,, २-४.			,, ७-१७३.	
रक्तपित्तदुष्ट ,,			शा. १-११.		,, ७-१७३.	
सन्निप तदुष्ट ,,		,, २-४.			,, ७-१७४.	

रोगाणां	चरक-	सुश्रुत-	अ. हृदयम्	माधव-	शार्ङ्गधर-	भावप्रकाशः
नामानि-	संहिता	संहिता		निदानम्	संहिता	
	स्था. अ. श्लो.	स्था. अ. श्लो.	स्था. अ. श्लो.	अ. श्लो.	ख. अ. श्लो.	ख. अ. श्लो.
मूत्रप्रभ - रेतस्			नि. १-१२.			
विट् प्रभ "			" १-१२.			
रोमान्तिका—	चि. १२-१२.			५४-१३.		म. ५९-२२.
वातबलास-	" २९-११.		" १६-४.			
वातविकार- (नानात्मज)	सू. २०-१०.					" २३-४- १६.
अतिप्रलाप	" २०-११.			२२-६.	पू. ७-११२.	
अनवस्थितचित्तत्व	" २०-११.				" ७-११३.	
अङ्गमर्द						" २३-२१८.
अङ्गशुष्कता						" २३-२१८.
अङ्गविभ्रंश						" २३-२१८.
अर्दित	सू. २०-११.	नि. १-६८- ७२.		२२-४५, ४७.	" ७-१०६.	" २३-६०- ६३.
अरसज्ञता	" २०-११.					" २३-५३.
अशब्दश्रवण	" २०-११.				" ७-११५.	
अस्वप्न	" २०-११.				" ७-११२.	
अक्षिमेद	" २०-११.					
अक्षिव्युदास	" २०-११.			२२-८.	" ७-११५.	
अक्षिशूल	" २०-११.					
आटोप	चि. २८-२८.			२२-६८.		" २३-२१६.
आमवात				२५-५.	" ७-४१.	" २३-६, ७.
आक्षेपक	सू. २०-११.	नि. १-५०, ५१.	नि. १५-१७.	२२-२७, २८.	" ७-१०५.	

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता स्था. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
उच्चैःश्रुति	सू. २०-११.					
उदरावेष्ट	„ २०-११.					
उदावर्त	„ २०-११.					
ऊर्ध्वस्तम्भ	„ २०-११.			२४-१,१०.	पू. ७-१०५.	म. २४-१०४.
ऊरुसाद	„ २०-११.					
एकाङ्गरीग	„ २०-११.			२२-४०,४१.		
ओष्ठभेद	„ २०-११.					
कण्ठोद्वंस	„ २०-११.					
कर्णशूल	„ २०-११. नि. १-८४.					
कम्प	„ २४-१५.		सू. ११-६.	२२-७४.	„ ७-११२.	„ २३-२१७.
कषायास्यता	„ २०-११.				„ ७-११४.	
क्लम	„ २४-१४.					
कार्ण्य			सू. १५-६.			„ २३-२१७.
कुब्जत्व	„ २०-११.		नि. १५-१४.			„ २३-१८८.
कार्श्य						„ २३-२१७.
केशभूमिस्फुटन	„ २०-११.					
खज्जत्व	„ २०-११.			२२-५९, ६०.		„ २४-१५१.
गर्भनाश	चि. २८-२२.			२२-७.		„ २४-२१९.
ग्रीवास्तम्भ- (ग्रीवाहुण्डन)	सू. २०-११.			२२-८.		
गुदभ्रंश	„ २०-११.					

रोगाणां

२४५

नामानि

रोगाणां नामानि -	चरक- संहिता	सुश्रुत- संहिता	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
गुदाति	सू. २०-११.					
गुल्फग्रह	„ २०-११.					
शृङ्गरी	„ २०-११.			२३-५४, ५६.	पू. ७-१०८.	म. २३-१२९, १३०.
घ्राणनाश- (नासाहृण्डन)	„ २०-११.		नि. १५-९.	२२-८.	„ ७-११५.	
जानुभेद	„ २०-११.					
जानुविद्वेष	„ २०-११.					
जृम्भा	„ २०-११.				„ ७-१११.	„ २३-२०.
तमस	„ २०-११.					
तिमिर	„ २०-११.					„ २३-१८.
त्वक्शून्यता						„ २३-२१८.
तोद						
दण्डक	„ २०-११.					
दन्तभेद	„ २०-११.					
दन्तशैथिल्य	„ २०-११.					
नखभेद	„ २०-११.					
निद्रानाश	चि. २८-२१.				„ ७-११२.	„ २३-२१९.
निरामवात			नि. १६-३०.			
पक्षवध(पक्षघात)	सू. २०-११.	नि. १-६०- ६२.		२२-४०, ४१.		

रोगाणां	२४६					नामानि
रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता	सुश्रुत- संहिता	अ. हृदयम्	माधव- निदानम्	शार्ङ्गधर- संहिता	भावप्रकाशः
	स्था. अ. श्लो.	स्था. अ. श्लो.	स्था. अ. श्लो.	अ. श्लो.	ख. अ. श्लो.	ख. अ. श्लो.
पातुल्य	सू. २०-११.	नि. १-७७.		२२-५९, ६०. पू. ७-१०७.	म. २३-१५२.	
पादभ्रंश	,, २०-११.					
पादशूल	,, २०-११.					
पादसुमता	,, २०-११.					
पारुष्य	,, २०-११.					
पार्श्वविमर्द	,, २०-११.					,, २३-२१६.
पिण्डकोद्वेष्टनम्	,, २०-११.					
पुगीषातिगाढत्व					,, ७-११०.	,, २३-२१६.
पृष्ठग्रह	,, २०-११.		नि. १५-७.			
प्रलापक			सू. ११-६.		,, ७-११२.	,, २३-५१.
वार्षिक्य	,, २०-११.	नि. १-८३.				
बाहुशोष	,, २०-११.					,, २३-७९.
बलहानि						,, २३-२१९.
भेद						,, २३-२१८.
भीरुता						,, २३-२१८.
मलाप्रवृत्ति				,, ७-११४.		,, २३-२१९.
मूकत्व	,, २०-११.	,, १-८५.				,, २३-२१७.
मोह				२२-६५, ६६. ,, ७-१११.		,, २३-४५.
भ्रम	,, २०-११.		सू. ११-६.			,, २३-२१८.
अक्षुब्ध	,, २०-११.					
अन्यास्तम्भ	,, २०-११.	,, १-६७.		२२-५१.	,, ७-१०७.	,, २३-७५.

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता	सुश्रुत- संहिता	अ. हृदयम्	माधव- निदानम्	शार्ङ्गधर- संहिता	भावप्रकाशः
	स्था. अ. श्लो.	स्था. अ. श्लो.	स्था. अ. श्लो.	अ. श्लो.	ख. अ. श्लो.	ख. अ. श्लो.
मुखशोष	सू. २०-११.					
मूत्रनिग्रह						म. २३-१२२.
रजोनाश	चि. २८-२२.			२२-७.		,, २३-२१८.
रौक्ष्य	सू. २०-११.					,, २३-२१७.
लोमहर्ष						,, २३-२१७.
ललाटभेद	,, २०-११.					
त्रिकग्रह	,, २०-११.				पृ. ७-१०६.	,, २३-११५.
वर्त्मस्तम्भ	,, २०-२१.					
वर्त्मसंकोच	,, २०-११.					
वक्षउद्धर्ष	,, २०-११.					
वक्षःमरोध	,, २०-११.					
वक्षस्तोद	,, २०-११.					
वाक्स्तब्ध	,, २०-११.				,, ७-१०६.	
वाचालता						,, २३-२१६.
वातखुड्गता- (वातकण्ठक)	,, २०-११.	नि. १-७९. ,, १-७९.	नि. १६-४.	२२-६१, ६२.		,, २३-१६०.
वामनत्व	,, २०-११.				,, ७-१०९.	
विह्वमेद	,, २०-११.			सू. ११-६.		
विषादिका	,, २०-११.			४९-१९.		
विषाद (दीनता)	,, २०-११.			,, ११-६.		
वृषणाक्षेप	,, २०-११.					

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता	सुश्रुत- संहिता	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
वेपथु	सू. २०-११.					
वद्वक्षणानाह	,, २०-११.					
व्यथा						म. २३-२१७.
शिरास्कूर्ति						,, २३-२१८.
शिरोरुक्	,, २०-११.					
शुक्लक्षय	चि. २८-३४.		नि. ५-१३.		पू. ७-११३.	,, २३-२१९.
शङ्खभेद	सू. २०-११.					
शोफस्तम्भ	,, २०-११.					
शैत्य						,, २३-२१७.
इयावारुणास्यता	,, २०-११.					
श्रोणिभेद	,, २०-११.		,, १५-७.			
सङ्कोच						,, २३-२१८.
स्वेदनाश						,, २३-२१९.
श्रम						,, २३-२१९.
सर्वाङ्गरोग	सू. २०-११.					
	चि. २८-२९.					
स्तम्भ	चि. २८-२०.					,, २३-२१७.
हनुभेद	सू. २०-११.		,, १५-२९, ३०.			
दिक्का	,, २०-११.	उ. ५०-१, २.		१२-१, २		
हृद्द्व	,, २०-११.					
हृन्मोह	,, २०-११.					

रोगाणां

२४९

नामानि

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता	सुश्रुत- संहिता	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
हृस्वकेश						म. २३-२१६.
घातःयाधि- (सामान्यज)	चि. २८.					
अन्तरायाम	,, २८-४३, ४४.	नि. १-५५, ५६.	नि. १५-२२- २४.	२२-३६.	पू. ७-१०६.	,, २३-१८१.
अपतत्रक	सि. ९-१२, १४.	,, १-६४- ६६.	,, १५-१७- १९.	२२-३०.	,, ७-१०८.	,, २३-१९१, १९२.
अपतानक	,, ९-१५.	,, १-५२	,, १५-२०.	२२-३१,३२.	,, ७-१०८.	,, २३-१९८.
अर्दित	चि. २८-४१, ४२.	,, १-६९- ७२.	,, १५-३२- ३७.	२२-४४-४६.	,, ७-१०६.	,, २३-६०- ६३.
अस्थिप्रभेद	,, २८-२०.			२२-१८.		
अस्थिशोष						
वाताष्टीला	सि. ९-७,८.	,, १-९०.	,, ९-२३,२४	२२-७०,७१.	,, ७-१०९.	,, २३-१०८.
अववाहुक		,, १-८२.	,, १५-४३.	२२-६४.	,, ७-१०८.	,, २३-८१०.
आल्यवात			,, १५-४७- ५९.			
ऊरुस्तम्भ			,, १५-४७- ५९.			
अंसशोष		,, १-८२.		२२-६४.		
आक्षेपक	चि. २८-५०.	,, १-५०-५८.	,, १५-१७.	२२-३७.	,, ७-१०५.	,, २३-१६७.
आध्मान		,, १-८८.	,, ११-६०.	२२-६९.	,, ७-११४.	,, २३-९३.
बहिरायाम- (बाह्यायाम)	,, २८-४३, ४४.	,, १-५५, ५६.		२२-३६.	,, ७-१०६.	
ऊर्ध्ववात		उ. ३९-१३१.				,, २३-९०.

रोगाणां

२५०

नामानि

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता	सुश्रुत- संहिता	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भाषप्रकाशः ख. अ. श्लो.
एकाङ्गवात	चि. २८-५३- ५५.		नि. १५-३७- ४०.	२२-४१.		
कटापखज		नि. १-७८.	,, १-७८.	२२-६०, ६१.	पू. ७-१०७.	म. २३-१५३.
क्रोष्ठकशीर्ष		,, १-७६.	,, १५-५२.	२२-५८, ५९.	,, ७-१०७.	,, २३-१५५.
खज		,, १-७७.	,, १५-४५.	२२-५९, ६०.	,, ७-१०७.	,, २३-१५१.
खल्ली	,, २८-५७.	,, १-७५.	,, १५-५५.	२२-७४.	,, ७-१०६.	,, २३-१५८.
गृध्रसी	,, २८-५६.	,, १-७४.	,, १५-५४.	२२-५४-५६.	,, ७-१०८.	,, २३-१२९, १३०.
जिह्वास्तम्भ			,, १५-३१.	२२-५२.	,, ७-१०६.	,, २३-४३.
तूनी		,, १-८६.	,, ११-६२.	२२-६६, ६७.	,, ७-१०६.	,, २३-११२.
दण्डक	चि. २८-५१, ५२.		,, १५-४२.			
दण्डापतानक		,, १-५३.	,, १५-४२.	२२-३२, ३३.	,, ७-१०६.	,, २३-१७०.
धनुःस्तम्भ	,, २८-४५, ४८.	,, १-५४.	,, १५-२४, २६.	२२-३३.	,, ७-१०६.	,, २३-१८७.
पक्षाघात		,, १-६०, ६१.	,, १५-३८, ४०.	२२-४०, ४१.	,, ७-१०७.	,, २३-२०४.
पाददाह		,, १-८०	,, १५-५६, ५६ १/२.	२२-६२, ६३.		,, २३-१६२.
पादहर्ष		,, १-८१.	,, १५-५५, ५६.	२२-६३, ६४.	,, ७-१०८.	,, २३-१६५.
प्रतितूनी		,, १-८७.	,, ११-६२.	२२-६७, ६८.	,, ७-१०७.	,, २३-११३.
प्रत्यष्टीला		,, १-९१.	,, ११-६१.	२२-७२.	,, ७-१०९.	,, २३-१०९.
प्रत्याध्मान		,, १-८९.		२२-६९, ७०.	,, ७-११४.	,, २३-१०५.
व्रणायाम			,, १५-२७, २८.			

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता स्था. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
पङ्क			नि. १५-४५.			
बहिरायाम	चि. २८-४५- ४८.	नि. १-५७.	,, १५-२४- २६.	२२-३६.	पू. ७-१०६.	म. २३-१८४, १८५.
मिन्मिन		,, १-८५.		२२-६५, ६६.	,, ७-१०९.	,, २३-४५.
मन्यास्तम्भ	,, २८-४५.	,, १-६७.		२२-५१.	,, ७-१०७.	,, २३-७५.
मूक		,, १-८५.		२२-६५, ६६.	,, ७-१११.	,, २३-४५,
वातकण्ठक		,, १-७९.	,, १५-५३.	२२-६१, ६२.	,, ७-१०८.	,, २३-१६०.
विश्वाची		,, १-७५.	,, १५-४४.	२२-५७, ५८.	,, ७-१०८.	,, २३-८६.
वेषधु	सू. २०-११.			२२-७४.	,, ७-११२.	
शिरोग्रह						,, २३-१८.
सर्वाङ्गवात	,, २०-११. चि. २८-५५.		,, १५-४०.	२२-४१.		,, २३-२१३.
सिराग्रह			,, १५-३७, ३८.	२२-५३.		
हनुग्रह	,, २८-५०.	,, १-५३.	,, १५-२९, ३०.	२२-४९, ५०.	,, ७-१०५.	,, २३-२४, २५.
वातरक्त-	,, २९.	,, १-४२, ४४.	,, १६.	२३.	,, ७-१०४.	,, २८-९, १०.
उत्तान	,, २९-१९, २०.		,, १६-९.			
गम्भीर	,, २९-२१- २३.		,, १६-१०, ११.			
दोषज	,, २९-२४- २९.	,, १-४५, ४६.	,, १६-१२- १६.	२३-९-१२.	,, ७-१०४.	,, २८-९- १३.
विसूचिका-		उ. ५६.	सू. ८-७, ८.	६-१६, १७.	,, ७-११.	,, ६-२४-२६.
विसर्प-	चि. २१.	नि. १०-३.		५२.	,, ७-१००.	,, ५५.

रोगाणां

२५२

नामानि

रोगाणां नामानि -	चरक- संहिता स्था. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
वातज	चि. २१-२९, ३०.	नि. १०-४.	नि. १३-४७, ४८.	५२-५.	पू. ७-१००.	म. ५५-५.
पित्तज	,, २१-३१, ३२.	,, १०-५.	,, १३-४८.	५२-६.	,, ७-१००.	,, ५५-६.
कफज	,, २१-३३, ३४.	,, १०-६.	,, १३-४९.	५२-७.	,, ७-१००.	,, ५५-७.
सन्निपातज	,, २१-४१, ४२.	,, १०-६.	,, १३-६५.	५२-७.	,, ७-१०१.	,, ५५-२२.
अग्निदाहज- (विषर्ष)					,, ७-१०१.	
बाह्याश्रय			,, १३-४५, ४६.			
अन्तराश्रय			,, १३-४६.			
उभयाश्रय			,, १३-४३.			
क्षतज		,, १०-७.	,, १३-६५, ६६.	५२-२२-२४.	,, ७-१०१.	,, ५५-२३.
कर्दम- (पित्तकफज)	,, २१-३७, ३८.		,, १३-६०- ६४.	५२-१७-२२.	,, ७-१०१.	,, ५५-१७- २१.
अग्नि- (वातपित्तज)	,, २१-३५, ३६.		,, १३-५०- ५५.	५२-८-१३.	,, ७-१०१.	,, ५५-९- १३.
प्रन्थि- (वातकफज)	,, २१-३९.		,, १३-५६- ५९.	५२-१४-१७.	,, ७-१०१.	,, ५५-१४, १५.
विस्फोट—	,, १२-९०.	नि. १३-१८.	उ. ३१-९.	५३-१-३.	,, ७-९६.	,, ५७-३.
वातज				५३-४.	,, ७-९७.	,, ५७-४.
पित्तज				५३-५.	,, ७-९७.	,, ५७-५.
कफज				५३-६.	,, ७-९७.	,, ५७-६.
रक्तज				५३-१०.	,, ७-९७.	,, ५७-११.

रोगाणां

२५३

नामानि

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता स्था. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
द्वन्द्वज				५३-७,८.	पू. ७-९७.	म. ५७-७-९.
सन्निपातज				५३-८,९.	,, ७-९७.	,, ५७-१०.
विद्रधि-	सू. १७-९०- १०३.	नि. ९.	नि. ११-१,२१.	४०-८,९.	,, ७-७०.	,, ४५.
बाह्यविद्रधि	,, १७-९०.			४०-१,३.	,, ७-७०.	,, ४५.
अन्तर्विद्रधि				४०-११-१६.		,, ४५-१४.
वातज	,, १७-९६.	,, ९-७.	,, ११-६,७.	४०-४.	,, ७-७०.	,, ४५-४.
पित्तज	,, १७-९६.	,, ९-८.	,, ११-७,८.	४०-५.	,, ७-७०.	,, ४५-५.
कफज	,, १७-९७.	,, ९-९.	,, ११-८,९.	४०-६.	,, ७-७०.	,, ४५-६.
सन्निपातज	,, १७-९७.	,, ९-१०.	,, ११-९.	४०-७,८.	,, ७-७१.	,, ४५-७.
रक्तज		,, ९-१३.	,, ११-१०.	४०-१०,११.	,, ७-७१.	,, ४५-१०.
क्षतज(आगन्तु)			,, ११-११, १३.	४०-८,१०.	,, ७-७१.	,, ४५-८.
गुदज				४०-१४.		,, ४५-१३.
बस्तिज				४०-१४.		,, ४५-१३.
नाभिज				४०-१५.		,, ४५-१३.
कुक्षिज				४०-१५.		,, ४५-१३.
वङ्क्षणज				४०-१५.		,, ४५-१४.
वृक्कज				४०-१६.		,, ४५-१४.
प्लीहज				४०-१६.		,, ४५-१४.
हृज्ज				४०-१६.		,, ४५-१४.
यकृज				४०-१६.		,, ४५-१४.

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता स्था. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	दार्ढ्यवर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
होमज				४०-१६.		म. ४५-१४.
विष—						
जङ्गम	चि. २३-९, १०.	क. ३-५.	उ. ३५-५.	६९-२.	पू. ७-१९६.	,, ६६-१, ३,२३.
स्थावर	,, २३-११- १३.	,, २-५.	,, ३५-४.	६९-३.	,, ७-१९६.	,, ६६-२.
गरविष	,, २३-१४.		,, ३५-६.	६९-३५,३७.	,, ७-२००.	,, ६६-४८.
कृत्रिमविष		,, २-२४.	,, ३५-६.		,, ७-१९९, २००.	,, ६६-४७.
दूषीविष	,, २३-३१.	,, २-२५,२६.	,, ३५-३३.	६९-२५,२६.	,, ७-२००.	,, ६६-३७.
पत्र-विष.						,, ६६-५.
फल ,,						,, ६६-६.
पुष्प ,,						,, ६६-७.
स्वकू ,,						,, ६६-८.
सार ,,						,, ६६-८.
निर्यास ,,						,, ६६-८.
क्षीर ,,						,, ६६-९.
धातु ,,						,, ६६-१०.
कन्द ,,						,, ६६-११.
व्रण—	चि. २५.	सू. २१-२८.		४२-१.	,, ७-७१.	
वातजन्य		,, २१-२८.	उ. २५-५- ७.	४२-२.	,, ७-७२.	
पित्तजन्य		,, २१-२८.	,, २५-७,८.	४२-३.	,, ७-७२.	

रोगाणां

२५५

नामानि

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता	सुश्रुत- संहिता	अ. हृदयम् निदानम्	माधव- निदानम्	शार्ङ्गधर- संहिता	भावप्रकाशः
	स्था अ. श्लो.	स्था. अ. श्लो.	स्था. अ. श्लो.	अ. श्लो.	ख. अ. श्लो.	ख. अ. श्लो.
श्लेष्मजन्य		सू. २१-२८.	उ. २५-९.	४२-४.	पू. ७-७२.	
रक्तजन्य		,, २१-२८.	,, २५-१०.		,, ७-७२.	
वातपित्तज		,, २१-२८.	,, २५-११.		,, ७-७३.	
वातकफज		,, २१-२८.	,, २५-११.		,, ७-७३.	
पित्तकफज		,, २१-२८.	,, २५-११.		,, ७-७३.	
वातरक्तज		,, २१-२८.	,, २५-११.		,, ७-७४.	
पित्तरक्तज		,, २१-२८.	,, २५-११.	४२-५.	,, ७-७४.	
कफरक्तज		,, २१-२८.	,, २५-११.	४२-५.	,, ७-७४.	
वातपित्तरक्तज		,, २१-२८.	,, २५-११.	४२-५.	,, ७-७४.	
वातकफरक्तज		,, २१-२८.	,, २५-११.	४२-५.	,, ७-७५.	
पित्तकफरक्तज		,, २१-२८.	,, २५-११.	४२-५.	,, ७-७५.	
वातपित्तकफज		,, २१-२८.	,, २५-११.	४२-५.	,, ७-७३.	
वातपित्तकफरक्तज		,, २१-२८.	,, २५-११.		,, ७-७३.	
व्रणायाम			नि. १५-२७, २८.			
दुष्टव्रण	चि. २५-२०.	,, २२-७.	उ. २५-२-४.	४२-७,८.	,, ७-७२.	
सद्योव्रण		चि. २-९,१०.	,, २६-२.	४३-१,२.	,, ७-७६.	
नाडीव्रण	,, २५-५६.	नि. १०-९,१०.		४५-१,२.	,, ७-७९.	
शुद्धव्रण	,, २५-८६.	सू. २३-१८. चि. १-७.	,, २५-११, १२.	४५-८,९.	,, ७-७२.	
रुह्यमाणव्रण		सू. २३-१९.	,, २५-२२, २३.	४५-९,१०.		
सशल्यव्रण		,, २६-१३.		४३-१५.		

रोगाणां

२५६

नामानि

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता स्था. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
सम्यग्रूढव्रण		सू. २३-२०.		४२-१०, ११.		
निज	चि. २५-९, १०.	चि. १-३.	उ. २५-१.	४२-१.	पू. ७-७१.	
आगन्तुज	,, २५-७.	,, १-३.	,, २५-१.	४२-१.	,, ७-७१.	
वृद्धि (व्रध्न)	,, १२-९४.	नि. १२-३.	नि. ११-२१, २२.	३७.	,, ७-६६.	म. ४२.
वातज	,, १२-९४.	,, १२-६.	,, ११-२४.	३७-३.	,, ७-६६.	,, ४२-३.
पित्तज	,, १२-९४.	,, १२-६.	,, ११-२४.	३७-४.	,, ७-६६.	,, ४२-४.
कफज	,, १२-९५.	,, १२-६.	,, ११-२५.	३७-४.	,, ७-६६.	,, ४२-५.
रक्तज		,, १२-६.	,, ११-२५.	३७-५.	,, ७-६७.	,, ४२-६.
मेदोज	,, १२-९४.	,, १२-६.	,, ११-२६, २७.	३७-५.	,, ७-६७.	,, ४२-७.
मूत्रज	,, १२-९४.	,, १२-६.	,, ११-२६.	३७-६.	,, ७-६७.	,, ४२-८.
अन्नवृद्धि	,, १२-९४, ९५.	,, १२-६.	,, ११-२९- ३१.	३७-७- ११.	,, ७-६७.	,, ४२-९.
अण्डवृद्धि					,, ७-६७.	
शीतपित्त—				५०-१-४.	,, ७-१०२.	,, ५४.
उदरक	सू. २०-१७.			५०-१५.	,, ७-१०२.	,, ५४-४.
कोष्ठ	,, २४-१६.		उ. ३१-३२.	५०-६.	,, ७-९४.	,, ५४-६.
शीतला—				१-१०. परि०		,, ५९-५५.
शूल—		,, ४२.		२६-१.	,, ७-४२.	,, २९.
वातज		,, ४२-८२, ८३.		२६-२-५.	,, ७-४२.	,, २९-२- ५.

रोगाणां

२५७

नामानि

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता स्था. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
पित्तज		उ. ४२-८४, ८५.		२६-६-८.	पू. ७-४२.	म. २९-६-८.
कफज		,, ४२-८५, ८६.		२६-९-१०.	,, ७-४२.	,, २९-९-१०.
सान्निपातिक		,, ४२-८७.		२६-११.	,, ७-४३.	,, २९-१२.
आमशूल		,, ४२-१२३- १२५.		२६-१२.	,, ७-४३.	,, २९-१३.
कुक्षिशूल						,, २९-१४.
द्वन्द्वजशूल				२६-१३, १४.	,, ७-४२.	,, २९-११-१५.
अम्लपित्तजशूल					,, ७-४४.	
परिणामशूल				२६-१५-१७.	,, ७-४३.	,, २९-२३.
अन्नद्रवशूल				२६-२१, २२.	,, ७-४४.	,, २९-२९.
वस्तिशूल		,, ४२-१३३, १३४.				,, २९-१४,
नाभिशूल						,, २९-१४.
हृदयशूल		,, ४२-१३१- १३२.				,, २९-१४,
पार्श्वशूल		,, ४२-११७- ११९.			,, ७-१०६.	,, २९-१४.
त्रिकशूल					,, ७-१०६.	
मूत्रशूल		,, ४२-१३५.				
पुरीषशूल		,, ४२-१३६-१३९.				
अन्नदोषजशूल		,, ४२-१४२-१४४.				

रोगाणां

२५८

नामानि

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता स्था. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
शोष—	नि. ६.					
(राजयक्ष्मन्)	,, ६.	उ. ४१.	नि. ५-१६- २२.	१०-१४.	पृ. ७-२३.	म. ११.
शोथ—	,, १२-१.	सू. १७-३.	,, १३-२१.	३६-१.	,, ७-६५.	,, ४१-४.
शोणितजन्यरोग—	सू. २४-१.	,, १४-३४.				
अक्षिरोग	,, २४-११.			५९.	,, ७-१५३.	,, ६३.
अग्निमाद	,, २४-१३.					
अतिदौर्बल्य	,, २४-१३.					
अन्नपानविदाह	,, २४-१४.					
अरुचि	,, २४-१३.			१४.		
उपकुश	,, २४-१२.	नि. १६-२१- २३.	उ. २१-२१- २३.	५६-१७.	,, ७-१३२.	,, ६५-३१.
कण्ठ	,, २४-१६.					
कम्प	,, २४-१५.		सू. ११-६.		,, ७-११२.	,, २३-२१७.
कुष्ठ	,, २४-१६.	,, ५.	नि. १४.	४९-१-६.	,, ७-८७.	,, ५३.
कोष्ठ	,, २४-१६.		उ. ३१-३३.	५०-६.	,, ७-९४.	,, ५४-६.
क्रोधप्रचुरता	,, २४-१४.				,, ७-१२०.	
क्लम	,, २४-१४.					,, १८-२१.
गुरुगात्रता	,, २४-१३.				,, ७-१२२.	
गुल्म	,, २४-१२.	उ. ४२-४.	नि. ११-३३- ३८.	२८-१,२.	,, ७-५२.	,, ३१.
चर्मदल	,, २४-१६.	नि. ५-१०.	नि. १४-२९.	४९-१८.	,, ७-८९.	,, ५३-२६.
तन्द्रातिथेय	,, २४-१५.				,, ७-१२२.	

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता	सुश्रुत- संहिता	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम्	शार्ङ्गधर- संहिता	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
तमोऽतिदर्शन	सू. २४-१५.	स्था. अ. श्लो.	स्था. अ. श्लो.	अ. श्लो.	पृ. ७-१२१.	
तिक्ताम्लोद्गिरण	„ २४-१४.					
निद्रा	„ २४-१५.					म. १८-२२.
पिडका	„ २४-१६.	नि. ६-१४.		३३-२७, २८.	„ ७-१२६.	„ ३७.
पिपासा	„ २४-१३.					„ १७.
पृथ्यास्यता	„ २४-११.				„ ७-१४१.	
पूतिगन्धता	„ २४-११.				„ ७-१२७.	
पूतिघ्राणता	„ २४-११.	उ. २२-८.			„ ७-१४८.	
प्रदर	„ २४-१२.			६१-१.	„ ७-१७६.	„ ६७.
प्रमीलक	„ २४-१२.		उ. २३-१४.			
बुद्धिसंमोह	„ २४-१४.					
मद	„ २४-११.		नि. ६-२६, २७.	१८-७-११.	„ ७-२०३.	„ १९.
मुखपाक	„ २४-११.	नि. १६-६५, ६६.	उ. २१-५८, ५९.	५६-५५.	„ ७-१४०.	„ ६५-१४८.
रक्तपित्त	„ २४-१२.	उ. ४५-३, ४.	नि. ३-१.	९.	„ ७-२०.	„ ९-१४८.
रक्तमेह	„ २४-१२.	नि. ६-११.	„ १०-१६.	३३-१५.	„ ७-६१.	„ ३७-१५.
लवणास्यता	„ २४-१४.					
वातरक्त	„ २४-१२.	„ १-४२- ४४.	„ १६.	२३-१-१८.	„ ७-१०३.	„ २८.
विद्विधि	„ २४-१२.	„ ९-७.	„ ११.	४०-१-२०.	„ ७-७०.	„ ४५.
द्विवर्णता	„ २४-१३.					
विसर्प	„ २४-१२.	„ १०-३.	„ १३.	५२-१-२५.	„ ७-१००.	„ ५१.
स्वरक्षय	„ २४-१५.	„ १६-६१.	उ. २१-५७.	५६-५२.	„ ७-२९.	„ ६५-१३२.

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता स्था. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
शरीरदौर्गन्ध्य	सू. २४-१५.				पू. ७-११८.	म. २६-८.
स्वेदाधिक्य	,, २४-१५.				,, ७-११७.	
शिरोरुक्	,, २४-१३.	उ. २५-३.				
सन्ताप	,, २५-१३.				,, ७-१२७.	
शूकरोग—		नि. १४.	उ. ३३.	४८.	,, ७-८३.	,, ५२.
अवमन्थ		,, १४-८, ९.	,, ३३-१२, १३.	४८-६.	,, ७-८४.	,, ५२-९.
अलजी		,, १४-७.	,, ३३-१४.	४८-४.	,, ७-८५.	,, ५२-६.
अष्टीलिका		,, १४-५.	,, ३३-१६.	४८-३.	,, ७-८४.	,, ५२-३.
अवपाटिका			,, ३३-१९.		,, ७-८४.	
उत्तमा		,, १४-११.	,, ३३-१४.	४८-८, ९.	,, ७-८५.	,, ५२-१२.
कुम्भिका		,, १४-६.	,, ३३-१३.	४८-३.	,, ७-८६.	,, ५२-५.
ग्रथित		,, १४-६.	,, ३३-२१.	४८-३.	,, ७-८३.	,, ५२-४.
निरुद्धमणि			,, ३३-१९, २०.		,, ७-८५.	
तिलकालक		,, १४-१६, १७.	,, ३३-२५, २६.	४८-१४, १५.	,, ७-८६.	,, ५२-१९.
त्वक्पाक		,, १४-१२.	,, ३३-२३.	४८-१०.	,, ७-८४.	,, ५२-१४.
पुष्करिका		,, १४-९, १०.	,, ३३-१४, १५.	४८-७.	,, ७-८५.	,, ५२-१०.
मांसपाक		,, १४-१५.	,, ३३-२३.	४८-१२, १३.	,, ७-८५.	,, ५२-१७.
मांसार्बुद		,, १४-१३.	,, ३३-२५.	४८-१२.	,, ७-८५.	,, ५२-१६.
मृदित		,, १४-७.	,, ३३-१६.	४८-५.	,, ७-८४.	,, ५२-७.
विद्रधि		,, १४-१५.	,, ३३-२५.	४८-१३.	,, ७-८६.	,, ५२-१८.
शतपोनक		,, १४-१२.	,, ३३-२२.	४८-९, १०.	,, ७-८४.	,, ५२-१३.

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता स्था. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
शोणितार्बुद		नि. १४-१३.	उ. ३३-२४.	४८-११.	पू. ७-८६.	म. ५२-१५.
सर्षपिका		,, १४-४.	,, ३३-११, १२.	४८-२.	,, ७-८४.	,, ५२-२.
संमूढपिडका		,, १४-८.	,, ३३-१५.	४८-५.	,, ७-८५.	,, ५२-८.
स्पर्शहानि		,, १४-१०.	,, ३३-२१.	४८-८.	,, ७-८५.	,, ५२-११.
निवृत्त			,, ३३-१७, १८.			
शिरोरोग—	,, १७.			६०.	,, ७-१४९.	
वातजन्य	,, १७-१६- २१.	उ. २५-५.	,, २३-३-७.	६०-२.	,, ७-१४९.	,, ६१-३.
पित्तजन्य	,, १७-२२, २३.	,, २५-६.	,, २३-९.	६०-३.	,, ७-१५०.	,, ६१-४.
कफजन्य	,, १७-२४, २५.	,, २५-७.	,, २३-१०, ११.	६०-४.	,, ७-१५०.	,, ६१-५.
सन्निपातजन्य	,, १७-२६.	,, २५-८.	,, २३-११.	६०-५.	,, ७-१५०.	,, ६१-६.
रक्तज		,, २५-८.	,, २३-११.	६०-५.	,, ७-१५०.	,, ६१-७.
कृमिजन्य	,, १७-२७- २९.	,, २५-१०, ११.	,, २३-१२- १५.	६०-७.	,, ७-१५१.	,, ६१-१०.
अतन्तवात	सि. ९-८४, ८५.	,, २५-१३- १५.		६०-९, १०.		,, ६१-१३, १४.
अर्धाविभेदक	,, ९-७४- ७८.	,, २५-१५, १६.	,, २३-७, ८.	६०-११-१३.	,, ७-१४९.	,, ६१-१७- १९.
सूर्यावर्त	,, ९-७९- ८३.	,, २५-११- १३.	,, २३-१८- २०.	६०-८.	,, ७-१५१.	,, ६१-११, १२.
शङ्खक	,, ९-७०- ७३.	,, २५-१६- १८.	,, २३-१६, १७.	६०-१४, १५.	,, ७-१५१.	,, ६१-११, १६.
शिरःकम्प			,, २३-१५.		,, ७-१५१.	

रोगाणां

२६२

नामानि

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता	सुश्रुत- संहिता	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
क्षयज्विरोरोग				६०-६.		म. ६१-९.
उपशीर्षक			उ. २३-२१.		पू. ७-१५१.	
श्वयथु—		चि. २३.		३६.	,, ७-६५.	म. ४२.
वातज	चि. १२-१२.	,, २३-५.	नि. १३-३०- ३२.	३६-७.	,, ७-६५.	,, ४२-५.
पित्तज	,, १२-१३.	,, २३-५.	,, १३-३३- ३७.	३६-८.	,, ७-६५.	,, ४२-६.
कफज	,, १२-१४.	,, २३-५.	,, १३-३५- ३७.	३६-९.	,, ७-६५.	,, ४२-७.
अभिघातज		सू. १७-४.	,, १३-३८, ३९.	३६-११, १२.	,, ७-६६.	
विषज		चि. २३-५.	,, १३-४०- ४२.	३६-१३-१५.	,, ७-६६.	
द्रवज			,, १३-३७.	३६-१०.	,, ७-६६.	
सन्निषातज		,, २३-५.	,, १३-३७.		,, ७-६६.	
उपजिह्विका	सू. १८-१९.	नि. १६-३९. चि. २२-४८.	उ. २१-३५.	५६-३२.	,, ७-१३५.	,, ६६-९१.
गलगुण्डी	,, १८-२०.	नि. १६-४१.	,, २१-३७, ३८.	५६-३३.	,, ७-१३६.	,, ६६-९२.
गलगण्ड	,, १८-२१.	,, ११-२२.	,, २१-५३.	३८-१, २.	,, ७-१३९.	,, ४४.
गलग्रह	,, १८-२२.					
विसर्प	,, १८-२३.	,, १०-३.	सू. ८.	५२-१-४.	,, ७-१००.	,, ५६.
पिडका	,, १८-२४.	,, ६-१४.	नि. १०.	३३-२७, २८.	,, ७-६३.	,, ३८.
तिलक	,, १८-२५.	नि. १४-१६, १७.	उ. ३३-२५, २६.	५५-३७.	,, ७-९२.	,, ५३-१९.
शङ्खक	,, १८-२६.	उ. २५-१६- १८.	,, २३-१६, १७.	६०-१४, १५.	,, ७-१५१.	

रोगाणां

२६३

नामानि

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता	सुश्रुत- संहिता	अ. हृदयम्	माधव- निदानम्	शार्ङ्गधर- संहिता	भावप्रकाशः
	स्था. अ. श्लो.	स्था. अ. श्लो.	स्था. अ. श्लो.	अ. श्लो.	ख. अ. श्लो.	ख. अ. श्लो.
कर्णमूलशोथ	सू. १८-२७; चि. ३-२८७.			२-२५.	पू. ७-१४६.	म. १-५०४.
प्लीहवृद्धि	,, १८-२८.	नि. ७-१५.		१-१७.		,, ३३.
उदररोग	,, १८-३१.	,, ७.	नि. १२.	३५-१,२.	,, ७-५१.	,, ४१.
आनाह	,, १८-३२.	उ. ५६-२०, २१.	,, ११-६०.	२७-१७-१९.	,, ७-४९.	,, ३१-१९.
अधिमांस	,, १८-३३.	नि. १६-२५, २६.	उ. २१-२७.	५६-२१.		,, ६६-३५.
चर्मकील	चि. १४-१.	,, २-१८- २०.	सू. ७-५७.	५-४३.	,, ७-१३.	,, ५-४५.
रोहिणी	सू. १८-३४- ३६.	,, १६-४१- ४९.	उ. २१-४२.	५६-३९-४१.	,, ७-१३७.	,, ६६.
शालूक	चि. १२-७५.	,, १६-५१.	,, २१-४५, ४६.	५६-४२.	,, ७-१३८.	,, ६६-१२२.
शिरःशोथ			,, २३-३-१५.			
सर्वसर				३६-१६.		
बिडालिका	,, १२-७६.					
तालुविदधि	,, १२-७७.				,, ७-१३८.	
तालुपाक	,, १२-७७.	,, १६-४५.	,, २१-४०.	५६-३७.	,, ७-१३६.	,, ६६-१०७.
अधिजिह्विका	चि. १२-७७.	,, १६-५२.	,, २१-३४, ३५.	५६-४३.	,, ७-१३४.	,, ६६-१२३.
उपकुश	,, १२-७८.	,, १६-२१- २३.	,, २१-२१- २३.	५६-१७.	,, ७-१३२.	,, ६६-३१.
दन्तविदधि	,, १२-७८.		,, २१-२४, २५.	५६-२९.	,, ७-१३२.	,, ६६-३७.
गण्डमाला	,, १२-७९.	,, १९-१०- १२.	,, २९-२५.	३८-८,९.	,, ७-६७.	,, ४४-८.

रोगाणां

२६४

नामानि

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता	सुश्रुत- संहिता	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
ग्रन्थि	चि. १२-८७.	नि. ११-३.	उ. २९-१.	३८-११.	पू. ७-६८.	म. ४४-११.
अर्बुद	„ १२-८७. सू. १८-३३.	„ ११-१४, १५.	„ २९-१४, १५.	३८-१८, १९.	„ ७-६९.	„ ४४-१८, १९.
अलजी	चि. १२-८८.	„ १४-७.	„ ३३-१४.	३३-२७. ५९-७४. ४८-४.	„ ७-६४.	„ ५३-६.
अक्षत			„ ३१-२२- २४.			
विदारिका	„ १२-८९.	„ १३-२४, २५.	„ ३१-१६.	५५-२१.	„ ७-६४.	„ ६६-१३४.
विस्फोट	„ १२-९०.	„ १३-१८.	„ ३१-९.	५३-१-३.	„ ७-९६.	„ ५८.
स्फोट	„ १२-९०.					
कक्षा	„ १२-९१.	„ १३-१६.	„ ३१-११.	५५-१४.	„ ७-९५.	„ ६१-६३.
रोमान्तिका	„ १२-९२.			५४-१३.		„ ६०-२२.
मसूरिका	„ १२-९३.	„ १३-३८.	„ ३१-८.	५४-१-४.		„ ६०-४६.
व्रध्न	„ १२-९४.					
भगन्दर	„ १२-९६.	„ ४-३. चि. ८.	„ २८.	४६-१.	„ ७-८०.	„ ५०-३.
जालकगर्दभ	„ १२-९९.	नि. १३-१४.	„ ३१-१३, १४.		„ ७-९३.	„ ६१-१५१.
अभिघातजशोथ	„ १२-७.	सू. १७-४.	नि. १३-३८.	३६-११, १२.	„ ७-६६.	„ ४२-१०.
व्रणजशोथ	„ १२-७.	„ १७-३.		३६-१३, १४.		„ ४७-२.
विषजन्यशोथ	„ १२-७.	सू. १७-४. चि. २३-५.	नि. १३-४०- ४२.	३६-१३, १४.	„ ७-६६.	„ ४२-१२.
अपची		नि. ११-१०- १२.	उ. २९-२५.	३८-९, १०.	„ ७-६८.	„ ४४-९.

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता	सुश्रुत- संहिता	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
वृद्धि	सू. १८-३०.	नि. १२-४.	नि. ११-२१, २२.	३७-१२.	पू. ७-६६.	म. ४३.
श्लीपद—	चि. १२-९८.	,, १२-१०.	उ. २९.	३९-१.	,, ७-७०.	,, ४५.
वातज		,, १२-११.	,, २९-२०.	३९-२.	,, ७-७०.	,, ४५-३.
पित्तज		,, १२-११.	,, २९-२०.	३९-३.	,, ७-७०.	,, ४५-४.
कफज		,, १२-११.	,, २९-२०.	३९-३.	,, ७-७०.	,, ४५-४.
श्वास—		उ. ५३.	नि. ४.	१२.	,, ७-२४.	
महाश्वास	चि. १७-४६- ४८	,, ५१-१२.	,, ४-१३- १५.	१२-१८-२०.	,, ७-२५.	,, १४-५, ७.
ऊर्ध्वश्वास	,, १७-४९- ५१.	,, ५१-१३.	,, ४-१६, १७.	१२-२१-२३.	,, ७-२५.	,, १४-८, १०.
छिन्नश्वास	,, १७-५२- ५४.	,, ५३-११.	,, १४-११- १३.	१२-२४-२९.	,, ७-२५.	,, १४-११. १३.
तमकश्वास- (प्रतमकश्वास)	,, १७-५५- ६४.	,, ५१-८- १०.	,, ४-६-१०.	१२-२७-३४.	,, ७-२४.	,, १४-१४- २२.
क्षुद्रश्वास	,, १७-६५.	,, ५१-७.	,, ४-५.	१२-३७-४०.	,, ७-२४.	,, १४-२४- २६.
श्लेष्मविकार— (नानात्मज)				७-१८-२० १/२ परि०,	,, ७-११२.	
अतिस्थौल्य	सू. २०-१७.	सू. १५-३२.	सू. ११-८.			
अपक्वि	,, २०-१७.					
आलस्य	,, २०-१७.		,, ११-७.	७-२०.	,, ७-१२४.	,, २८-३.
उदरं	,, २०-१७.			५०-३, ४.	,, ७-१, २.	
कटुकाक्ष						,, २८-३.
रुष्णकामिता						,, २८-३.

रोगाणां

२६६

नामानि

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता स्था अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भाष्यप्रकाशः ख. अ. श्लो.
बुद्धिमान्द्य						म. २८-३.
अचैतन्य						,, २८-३.
मूत्राधिक्य						,, २८-३.
शुक्राधिक्य						,, २८-३.
शैत्य						,, २८-४.
कण्ठोपलेप (मुखलेप)	सू. २०-१७.			५०-१८.	पू. ७-१२२.	,, २८-२.
गलगण्ड	,, २०-१७.	नि. ११-२२.	उ. २१-५३.	३८-१.	,, ७-१३९.	
गुरुगात्रता	,, २०-१७.		सू. ११-७.	३८-१८.	,, ७-१२२.	,, २८-४.
तन्द्रा	,, २०-१७.			३८-१८.	,, ७-१२२.	
तृप्ति	,, २०-१७.			३८-२०.	,, ७-१२४.	,, २८-३.
धमनीप्रतिचय	,, २०-१७.					
निद्राधिक्य	,, २०-१७.		,, ११-८.	३८-१८.	,, ७-१२२.	,, २८-२.
बलासक	,, २०-१७.	नि. १६-५४.				
मलाधिक्य	,, २०-१७.			३८-२०.	,, ७-१२४.	,, २८-३.
मुखमाधुर्य	,, २०-१७.			३८-१८.	,, ७-१२२.	,, २८-२.
मुखस्राव (प्रसेक)	,, २०-१७.		,, ११-७.	१२-१८.	,, ७-१२२.	,, २८-२.
शीताग्निता (अग्निमान्द्य)	,, २०-१७.					,, २८-३.
श्लेष्मोद्गिरण	,, २०-१७.					
श्वेतमूत्रनेत्रवर्चस्त्व	,, २०-१७.			१२-१९.	,, ७-१२३.	,, २८-३.
श्वेतावभासता	,, २०-१७.		,, ११-७.	१२-१९.	,, ७-१२३.	

रोगाणां

२६७

नामानि

रोगाणां नामानि-	अरक- संहिता स्था. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
सामकफ						म. १-५४.
सैमित्य	सू. २०-१७.					,, २८-४.
हृदयोपलेप	,, २०-१७.					
घर्षरवाक्यता				७-२०. परि०	पू. ७-१२४.	,, २८-३.
सद्योत्रण—				४३-१,२.	,, ७-७६.	
अविक्लृप्त			उ. २६-३.		,, ७-७६.	
विलम्बी			,, २६-४.		,, ७-७६.	
छिन्न		वि. २-१०, ११.	,, २६-३.	४३-३.	,, ७-७६.	
विद्ध		,, २-१९, २०.	,, २६-४.	४३-११.	,, ७-७६.	
पिचिंत (प्रचलित, विदक्षित)		,, २-२१, २२.	,, २६-५.	४३-१३.	,, ७-७६.	
घृष्ट		, २-२२, २३.	,, २६-२,३.	४३-१४.	,, ७-७६.	
भिन्न		,, २-११, १२.	,, २६-५.	४३-४.	,, ७-७६.	
क्षत (निपातित)		,, २-२०, २१.	,, २६-४.	४३-१२.	,, ७-७६.	
संन्यास-		उ. ४३-२०, २१.	नि. ३६-६- ३९.	१७-२२, २३.	,, ७-३२.	,, १९-२३.
स्त्रीरोग—					,, ७-१७४.	
अपरापात		शा. १०-११.	शा. २-३९.		,, ७-१८२.	,, ७०-१३६, १३७.

रोगाणां

२६८

नामानि

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता	सुश्रुत- संहिता	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
असृग्दर	चि. ३०-२०४. २०८.	शा. २-१८- २०.		६१.	पू. ७-१७६.	म. ६८.
आर्तवदोष		शा. २-५.		६१.	,, ७-१७५.	,, ७०.
गर्भस्त्राव		,, २-५. नि. ८-१०.		६४-२.	,, ७-१८२.	,, ७०-७२.
गर्भपात		,, ८-९, १०.		६४-२.	,, ७-१८२.	,, ७०-७२.
प्रदर	चि. ३०-२०४- २०९.	शा. २-१८- २०.		६१.	,, ७-१७६.	,, ६८.
योनिरोग	,, ३०-१.	उ. ३२.	उ. ३३.	६२.	,, ७-१७७.	,, ६०.
सोमरोग				३-१-१०. परि०	,, ७-६३.	,, ६९.
मूढगर्भ		नि. ८-४, ५.	शा. २-२९, ३०.	६४-१०.	,, ७-१८१.	,, ७०-११३.
मक्कल		शा. १०-२२.	शा. १-९२.	६४-१०. (१)	,, ७-१८१.	,, ७०-१४८.
सूतिकारोग		शा. १०-१९.		६५-१०.	,, ७-१८४.	,, ७०-१४५.
योनिक्कन्द				६३-१०.	,, ७-१८०.	,, ६६-१९.
मृतगर्भ	शा. ८-३०.	,, ८-१२, १३.	शा. २-२२- २४.	६४-८.		,, ७०-११७.
स्रोतोरोग—	वि. ५.	शा. ९-१२.				
प्राणवाहि—	,, ५-८.	,, ९-१२.				
स्रोतोदुष्टि						
अम्बुवाहि—	,, ५-८.	,, ९-१२.				
अज्जवाहि—	,, ५-८.	,, ९-१२.				
रसवाहि—	,, ५-८.	,, ९-१२.				
रक्तवाहि—	,, ५-८.	,, ९-१२.				

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता स्था. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् निदानम् स्था. अ. श्लो.	माधव- संहिता ख. अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
मांसवाहि-	वि. ५-८.	शा. ९-१२.				
स्रोतोदुष्टि						
मेदोवाहि-	,, ५-८.					
अस्थिवाहि-	,, ५-८.					
मज्जवाहि-	,, ५-८.	,, ९-१२.				
शुक्रवाहि-	,, ५-८.	,, ९-१२.				
आर्तववाहि-	,, ५-८.	,, ९-१२.				
मूत्रवाहि-	,, ५-८.	,, ९-१२.				
वर्चोवाहि-	,, ५-८.	,, ९-१२.				
स्वेदवाहि-	,, ५-८.					
स्नायुक-				१-१-५. परि० पृ. ७-१८.		म. ५७-१.
स्वरभेद-	वि. ८.			१३-१.	,, ७-२९.	,, १५.
वातज	,, ८-५३.	उ. ५३-४.	नि. ५-२४, २५. १३-२.	,, ७-२९.		,, १५-२.
पित्तज	,, ८-५४.	,, ५३-४.	,, ५-२५. १३-२.	,, ७-२९.		,, १५-३.
कफज	चि. ८-५४.	उ. ५३-५.	,, ५-२६. १३-३.	,, ७-२९.		,, १५-४.
सन्निपातज		,, ५३-५.	,, ५-२६. १३-३.	,, ७-३०.		,, १५-५.
क्षयज	,, ८-५६.	,, ५३-६.	,, ५-२६. १३-४.	,, ७-३०.		,, १५-६.
मेदोज		,, ५३-६, ७.	,, ५-२७. १३-४.	,, ७-३०.		,, १५-७.
रक्तजन्य	,, ८-५५.					
कासजन्य	,, ८-५५.					
पीनसजन्य	,, ८-५५.					
हिका-			,, ४-१८. १२-३.	,, ७-२९.		

रोगाणां

२७०

नामानि

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता स्था. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
महती	वि. १७-२१- २६.	उ. ५०-१४.	नि. ४-२५- २७.	१२-१०.	पू. ८-२६.	म. १३-१०.
गम्भीरा	,, १७-२७- ३०.	,, ५०-१२, १३.	,, ४-२८, २९.	१२-९.	,, ७-२६.	,, १३-९.
व्यपेता (यमला)	,, १७-३१- ३३.	,, ५०-१०, ११.	,, ४-२३, २४.	१२-७.	,, ७-२६.	,, १३-७.
धुन्ना	,, १७-३४.	,, ५०-११, १२.	,, ४-२१, २२.	१२-८.	,, ७-२५.	,, १३-८.
भञ्जना	,, १७-३८- ४१.	,, ५०-९, १०.	,, ४-१९, २०.	१२-६.	,, ७-२५.	,, १३-६.
हृद्रोग—	सू. १७.	,, ४३.	,, ५-३८.	२९-१.	,, ७-५०.	,, ३४-१.
वातज	,, १७-३०, ३१.	,, ४३-६.	,, ५-३९- ४१.	२९-३.	,, ७-५०.	,, ३४-३.
पित्तज	,, १७-३२, ३३.	,, ४३-७.	,, ५-४१, ४२.	२९-४.	,, ७-५०.	,, ३४-४.
कफज	,, १७-३४, ३५.	,, ४३-८.	,, ५-४२, ४३.	२९-५.	,, ७-५०.	,, ३४-५.
सन्निपातज	,, १७-३५, ३६.	,, ४३-९.	,, ५-४३.	२९-६.	,, ७-५०.	,, ३४-६.
कृमिजन्य	,, १७-३७- ४०.	,, ४३-९, १०.	,, ५-४३, ४४.	२९-६.	,, ७-५१.	,, ३४-९.
हलीमक—	वि. १६-१३२, १३३.	,, ४४-१२.	,, १३-१८, १९.	८-२२, २३.	,, ७-२०.	,, ८-२५, २६.
क्षय—			सू. ११.			
बातुक्षय		सू. १५-९.	,, ११-२४, २५.			

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता	सुश्रुत- संहिता	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
मलक्षय		,, १५-११.	,, ११-२४, २५.			
दोषक्षय		,, १५-७.	,, ११-२४, २५.			
ओजःक्षय		,, १५-२४.	,, ११-३९- ४१.			
अोजोदोष-						
व्यापत्		,, १५-२७.				
विस्त्रंस		,, १५-२५, २६.				
क्षय		,, १५-२७, २८.				
क्षारदग्ध-		,, ११-२०.			,, ७-१९६.	
हीनदग्ध		,, ११-२५.	सू. ३०-३४, ३५.			
अतिदग्ध		,, ११-२६.	,, ३०-३५.			
क्षीरदोष-				६७.		म. ७१.
वैषर्ण्य	चि. ३०-२२७.					
वैगन्ध्य	,, ३०-२३७.					
वैरस्य	,, ३०-२३७.					
पेच्छिल्य	,, ३०-२३७.					
फेनसंघात	,, ३०-२३७.					
रौक्ष्य	चि. ३०-२३७.					
गौरव	,, ३०-२३७.					

रोगाणां

२७२

नामानि

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता	सुश्रुत- संहिता	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
स्नेह	चि. ३०-२३७.					
वातज	,, ३०-२४०- २४२.	नि. १०-२३.	उ. २-२,३.	६७-२.		म. ७१-११८.
पित्तज	,, ३०-२४३- २४५.	,, १०-२४.	,, २-३.	६७-२.		,, ७१-११९.
कफज	,, ३०-२४६- २५०.	,, १०-२४.	,, २-४.	६७-३.		,, ७१-१२०.
सन्निपातज		,, १०-२४.	,, २-४.	६७-३.	पू. ७-१८२.	,, ७१-१२१.
स्तनदोष-		,, १०-१७.		६६-१,२.		,, ८०-१७१.
क्षुद्ररोग-					,, ७-९१.	,, ६९.
अग्निरोहिणी		,, १३-१९, २०.	,, ३१-१४, १५.	५५-१६,१७.	,, ७-९३.	,, ५१-६६.
अजगच्छिका		,, १३-४.	,, ३१-१.	५५-१.		,, ६१-१४३.
अनुशयी		,, १३-२३.			,, ७-१४.	,, ६१-११६.
अन्धालजी		,, २३-६.		५५-३.	,, ७-९१.	,, ६१-१४६.
अहिपूतनक		,, १३-५७,५८.		५५-५०,५१.		,, ६१-१०३.
अवपाटिका		,, १३-५०, ५२.	,, ३१-१९.	५५-४५.	,, ७-८४.	,, ६१-८५, ८६.
अलघ्न		,, १३-३२.	,, ३१-२५.	५५-२७.	,, ७-९४.	,, ६१-११८.
अरुचिका		,, १३-३६.	,, ३१-२२.	५५-३१.	,, ७-१५२.	,, ६१-१९.
इन्द्रविद्धा		,, १३-११.		५५-८.	,, ७-९१.	,, ६१-१४१.
इन्द्रलुप्त		,, १३-३३, ३४.	,, ३१-२४, २५.	५५-२८,२९.	,, ७-१५२.	,, ६१-६.

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता	सुश्रुत- संहिता	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
उत्कोठ			उ. ३१-३२.			
कोठ			,, ३१-३३.			
इरिवेष्टिका		नि. १३-१५.	,, ३१-१६.	५५-१३.	पू. ७-९३.	म. ६१-२२.
कक्षा	चि. १२-१०, ९१.	,, १३-१६.	,, ३१-११.	५५-१४.	,, ७-९५.	,, ६१-६३.
कच्छपिका	सू. १७-८४.	,, १३-८.	,, ३१-३.	५५-५.	,, ७-९२.	,, ६१-१५३.
कदर		,, १३-३०, ३१.	,, ३१-२१.	५५-२६.	,, ७-९३.	,, ६१-१२७.
कुनख		,, १३-२२, २३.	,, ३१-२४.	५५-१९.	,, ७-९४.	,, ६१-७२.
खालित्य		,, १३-३४.	,, ३१-२६.	५५-२८, २९.	,, ७-१५२.	
गन्धनामा		,, १३-१७.	,, ३१-१२.	५५-१५.	,, ७-१५२.	,, ६१-६३.
गर्दभिका		,, १३-११.	,, ३१-१०.	५५-९.	,, ७-९२.	,, ६१-१५०.
गुदभ्रंश		,, १३-६१.		५५-५४.	,, ७-९३.	,, ६१-१०५.
चर्मकील		,, १३-४५.	नि. ७-५७. उ. ३१-२६.		,, ७-१३.	,, ६१-४२.
चिप्य		,, १३-२१.	,, ३१-२३.	५५-१८, १९.	,, ७-९४.	,, ६१-७१.
जतुमणि		,, १३-४१.	,, ३१-२७.	५५-३५.	,, ७-९३.	,, ६१-१३२.
जालगदभ		,, १३-१४.	,, ३१-१३, १४.	५५-१२.	,, ७-९३.	,, ६१-१५१.
तिलक	चि. १८-२५.	,, १३-४३.	,, ३१-२५.	५५-३७.	,, ७-९२.	,, ६१-१२९.
दारुण	,, १८-२६.	,, १३-३५.	,, ३१-२३.	५५-३०.	,, ७-१५२.	,, ६१-१५.
न्यच्छ		,, १३-४४.	,, ३१-२७.	५५-३८.		,, ६१-१३५.

रोगाणां

२७४

नामानि

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता	सुश्रुत- संहिता	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम्	शार्ङ्गधर- संहिता	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
निरुद्धप्रकाश		नि. १३-५२- ५४.	उ. ३१-१९, २०.	५५-४५-४७.	पू. ७-८६.	म. ६१-८९, ९०.
नीलिका		,, १३-४६.	,, ३१-२८.	५५-४०.	,, ७-९३.	,, ६१-३८.
पनसिका		,, १३-१२.	,, ३१-३.	५५-११.	,, ७-९१.	,, ६१-२४.
प्रसुप्ति			,, ३१-३०, ३१.			
पद्मनीकण्टक		,, १३-४०.	,, ३१-६.	५५-३४.	,, ७-९४.	,, ६१-१३८.
पलित		,, १३-३७.	,, ३१-२९.	५५-३२.	,, ७-१५२.	,, ६१-१.
परिवर्तिका		,, १३-४७, ४८.	,, ३१-१७, १८.	५५-४१- ४३.	,, ७-८६.	,, ६१-७९, ८०.
पामा		,, १३-२८.		४९-२१.	,, ७-८९.	
पाददारी		,, १३-२९.		४९-२५.		,, ६१-१२२.
पाषाणगर्दभ		,, १३-१३.	,, ३१-४.	४९-१०.	,, ७-९९.	,, ६१-२७.
मषक		,, १३-४२.	,, ३१-२६.	५५-३६.	,, ७-९३.	
यवप्रख्या		,, १३-५.	,, ३१-२.	५५-२.	,, ७-९२.	,, ६१-१४५.
युवानपिडका (मुखदूषिका)		,, १३-३९.	,, ३१-५.	५५-३३.	,, ७-९४.	,, ६१-३१.
राजिका			,, ३१-१२, १३.			
लाञ्छन			उ. ३१-२७.			
रक्तसा		नि. १३-२८.	,, ३१-५.		पू. ७-९२.	
रुध्या (इन्द्रलुप्त)		,, १३-३४.	,, ३१-२४, २५.	५५-२९.	,, ७-१५२.	
वराहदंष्ट्रा				५५-५१.	,, ७-९२.	

रोगाणां

२७५

नामानि

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता स्था. अ. श्लो.	सुश्रुत- संहिता स्था. अ. श्लो.	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	भाधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
बलभीक		नि. १३-९, १०.	उ. ३१-१९, २०.		पू. ७-९२.	म. ६१-५२, ५३.
व्यङ्ग		,, १३-४६.	,, ३१-२८.	५५-३९, ४०.	,, ७-९५.	,, ६१-३७.
विचर्चिका		,, १३-२८.		४९-२३.	,, ७-८७.	
विदारिका		,, १३-२४, २५.	,, ३१-१६.	५५-२१.	,, ७-९२.	,, ६१-६९.
विष्टता		,, १३-७.	,, ३१-७.	५५-४.	,, ७-९१.	,, ६१-१४८.
विद्धा			,, ३१-१०.			
विस्फोटक-		,, १३-१८.	,, ३१-९.	५३-३.	,, ७-९६.	
वातज				५३-४.	,, ७-९७.	
पित्तज				५३-५.	,, ७-९७.	
कफज				५३-६.	,, ७-९७.	
सन्निपातज				५३-८, ९.	,, ७-९७.	
रक्तज				५३-१०.	,, ७-९७.	
द्वन्द्वज				६३-७, ८.	,, ७-९७.	
वृषणकच्छ-		,, १३-५९, ६०.		५५-५१, ५३.	,, ७-९५.	,, ६१-९८.
शर्करा		,, ३-१३, १४.		५५-२२, २३.		
शर्करावृद्ध		,, १३-२५- २८.	,, ३१-१७- १९.	५५-२४.	,, ७-९१.	,, ६१-१५७.
शर्करदंष्ट्रा (वराहदंष्ट्रा)				५५-५५.	,, ७-९२.	,, ६१-११२.

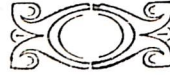

रोगाणां

२७६

नामानि

रोगाणां नामानि-	चरक- संहिता	सुश्रुत- संहिता	अ. हृदयम् स्था. अ. श्लो.	माधव- निदानम् अ. श्लो.	शार्ङ्गधर- संहिता ख. अ. श्लो.	भावप्रकाशः ख. अ. श्लो.
सन्निरुद्धगुद		,, १३-५५, ५६.	,, ३१-२२, २३.	५५-४८, ४९.	पू. ७-९४.	न. ६१-९५.
श्यावपिण्डिका						,, ६१-१३१.
आलस्य						,, ६१-१६०.
उत्क्लेश						,, ६१-१६१.
ग्लानि						,, ६१-१६२.

चरकसंहितागतयोगानां स्थानाध्याय- श्लोकोल्लेखयुतानि नामानि ।

Names of the Recipes in the Caraka Samhita along with reference
to the Section, Chapter and Verse.

अगस्त्यहरीतकीलेह-वि. १८-५७-६२.
अगुर्वाद्यतैल-वि. ३-२६७.
अतिविषादिचूर्ण-वि. १४-१८७.
अनुवासनप्रयोग-वि. ३-१७२३.
अपत्यकरघृत-वि. २-४ | २८; ४ | २९.
अपत्यकररस-वि. २-२ | १४-२ | १७.
अपत्यकरीषष्टिकादिगुटिका-वि. २-२ | ३-२ | ९.
अपामार्गादिवर्ति-वि. ९-६६३.
अभयादिकाथ-वि. १५-१०३, १०४.
अभयारिष्ट-वि. १४-१३८-१४३.
अमृतप्राशघृत-वि. ११-३५-४३.
अमृताद्यतैल-वि. २८-१५७-१६४.
अमृताद्यतैल-वि. २९-१०३-१०९.
अमृताह्लादिवर्ति-वि. २६-२४३-२४५.
अर्कक्षीरादिप्रलेप-वि. १४-५७, ५८.
अश्वगन्धादिक्षार-वि. १७-११७.
अष्टकट्वरतैल-वि. २७-४७.
अष्टशतारिष्ट-वि. १२-३२, ३३.
आचाररसायन-वि. १-४ | ३०-४ | ३५.
आटरूपककाथ-वि. ४-६५.
आमलकघृत-वि. १-२ | ४-३ | ६.
आमलकचूर्ण-वि. १-२ | ८.
आमलकरसायन-वि. १-१ | ७५.

आमलकाद्यघृत-वि. ५-१२२.
आमलकायसत्राहारसायन-वि. १-३ | ३-३ | ६.
आमलकावलेह-वि. १-२ | ७.
आमलकावलेह (अपर)-वि. १-२ | १०.
इक्षुदित्वगादिधूमवर्ति-वि. १८-७५.
इन्द्रोकरसायन-वि. १-४ | ६.
इन्द्रोकरसायन (अपर)-वि. १-४ | १३-४ | २६.
उदुम्बरादितैल-वि. ३०-७३-७७.
उदुम्बरादिप्रदेह-वि. २१-७२.
उदुम्बरादिलेह-वि. २६-३८, ९९.
एडगजादिलेप-वि. ७-१२६.
एडगजाद्युद्धर्तनयोग-वि. ७-१२७.
एर्वास्वीजादियोग-वि. २६-५२, ५३.
परण्डतैल-वि. १३-१७२३.
परण्डतैलप्रयोग-वि. ५-९२, ९३.
ऐन्द्ररसायन-वि. १-३ | २४-३ | २९.
कंसहरीतकी-वि. १२-५०-५२.
कटभ्यादितैल-वि. १०-३३.
कटुकादिकाथ-वि. २६-२०१, २०२.
कटुकाद्यघृत-वि. १६-४७-४९.
कटुफलादिकाथ-वि. १८-११२, ११३.
कनकक्षीरीतैल-वि. ७-१११-११६.
कनकारिष्ट-वि. १४-१५८-१६८.

करीरादिप्रयोग-चि. ३०-८२, ८३३.
 कलिङ्गादिचूर्ण-चि. १५-१०१.
 कलकयोग-चि. १७-११०.
 कल्याणकघृत-चि. ९-३५-४१.
 कशेरुकादिघृत-चि. २६-९४, ९५.
 कालकचूर्ण-चि. २६-१९४, १९५.
 कालियादिप्रदेह-चि. २१-७४.
 कासमर्दादिघृत-चि. १८-१६३, १६४.
 किराततिकादिकषाय-चि. २१-५५, ५६.
 किराततिकादिकाथ-चि. ३०-२६७, २६८.
 किरातायचूर्ण-चि. १५-१३७-१४०.
 कुटजफलादिघृत-चि. १४-१९७.
 कुटजादिरसक्रिया-चि. १४-१८८-१९२.
 कुलत्थादिघृत-चि. १८-१२९.
 कुष्ठादितैल-चि. २७-४३, ४४.
 कुष्ठादिलेप-चि. ७-११७, ११८.
 केवलामलकरसायन-चि. १-३ | ९-३ | १४.
 कोलादिघृत-चि. ११-३४.
 कण्टकारीघृत-चि. १८-१२५-१२८.
 कण्टकारीघृत-चि. १८-३५.
 कम्पिलादितैल-चि. २५-९०, ९१.
 क्षारगुटिका-चि. १२-४३-४६.
 क्षारगुटिका-चि. १५-१८३-१८५.
 क्षारघृत-चि. १५-१७१, १७२.
 क्षारतैल-चि. २६-२२६-२३०.
 क्षारतैल-चि. १३-१६९-१७१.
 क्षारयूष-चि. १७-९७, ९८.
 क्षारागद-चि. २३-१०१-१०४.
 क्षीरयोग-चि. २९-७१.
 क्षीरयोग (प्रथम)-चि. २-३ | ६-३ | ७.
 क्षीरयोग (द्वितीय)-चि. २-३ | ८-३ | १०.

क्षीरयोग (तृतीय)-चि. २-३ | ११.
 क्षीरषट्फलकघृत-चि. ५-१४७, १४८.
 खदिरादिगुटिका-चि. २६-२०६-२१४.
 खदिरादितैल-चि. २६-२०६-२१४.
 खुड्वाकण्ठकतैल-चि. २९-११४३.
 गण्डीराद्यरिष्ट-चि. १२-२१-३१.
 गन्धहस्तिनामाऽगद-चि. २३-७०-७६.
 गुडाद्रकप्रयोग-चि. १२-४७, ४८.
 गुडूच्यादिघृत-चि. १८-१६१, १६२.
 ग्रहधूमादियोग-चि. २३-१९८.
 गोक्षीरवाजीकरण-चि. २-३ | ३-३ | ५.
 गौडारिष्ट-चि. १६-१०५.
 घृतयोग-चि. २९-७१.
 चन्दनादिकाथ-चि. १४-१८६.
 चन्दनादिघृत-चि. १५-१२५-१२८.
 चन्दनादितैल-चि. ३-२५८.
 चन्दनादियोग-चि. २५-८८.
 चन्दनादियोग-चि. २३-१९१, १९२.
 चव्यादिघृत-चि. १४-१०५, १०६.
 चव्यादिघृत (अपर)-चि. १४-१०७-१०९.
 चव्यादिघृत-चि. १९-४४.
 चाक्केरीघृत-चि. २९-४३.
 चित्रकघृत-चि. १३-११६.
 चित्रकादिघृत-चि. १२-५५-५९.
 चित्रकादिलेप-चि. ७-८५, ८६.
 चित्रकादिदेह-चि. १८-५३-५६.
 चूर्णाञ्जन-चि. २६-२४७-२४९.
 च्यवनप्राशावलेह-चि. १-१ | ६२-१ | ७४.
 जम्बुआदिचूर्ण-चि. ८-१२७.
 जीवनीयघृत-चि. २९-६१, ७०.
 जीवनीययमक-चि. १०-२८.

जीवन्त्यादिघृत-चि. ८-१११-११३.
 जीवन्त्यादिलेह-चि. १८-१७६-१७९.
 तक्रारिष्ट-चि. १४-७१-७५.
 तालीशाद्यशुटिका-चि. ८-१४५-१४८.
 तालीशाद्यचूर्ण-चि. ८-१४५-१४८.
 तिकषट्पलकघृत-चि. ७-१४०-१४३.
 तिकेष्वाकादितैल-चि. ७-१०८, ११०.
 तुम्बुर्वादिधूपन-चि. १४-५०, ५१.
 तेजोवत्यादिघृत-चि. १७-१४१-१४४.
 तैलपञ्चक-चि. ५-९६.
 त्रग्वादिलेप-चि. ७-८८.
 त्रायमाणादिघृत-चि. ५-११८-१२१.
 त्रिफलादिकाथ-चि. ३-२०८, २०९.
 त्रिफलादिक्षार-चि. १५-१८८-१९३.
 त्रिफलादिचूर्ण-चि. ७-६८, ६९.
 त्रिफलाद्यरिष्ट-चि. १२-३९, ४०.
 त्रिफलायोग-चि. ७-१३६-१३९.
 त्रिफलारसायन (प्रथम)-चि. १-३ | ४१, ३ | ४२.
 त्रिफलारसायन (द्वितीय)-चि. १-३ | ४३,
 ३ | ४४.
 त्रिफलारसायन (तृतीय)-चि. १-३ | ४५.
 त्रिफलारसायन (चतुर्थ)-चि. १-३ | ४६, ३ | ४७.
 त्रिकण्टकादियमक-चि. ६-३८, ३९.
 तुट्यादिचूर्ण-चि. २६-६४, ६५.
 ज्यूषणादिघृत-चि. ५-६५.
 ज्यूषणादिघृत-चि. २६-८७, ८८.
 ज्यूषणादिचूर्ण-चि. १४-६२-६४.
 ज्यूषणाद्यघृत-चि. १५-८७.
 ज्यूषणाद्यघृत-चि. १८-३९-४२.
 त्वगादिलेह-चि. १८-९२, ९३.
 दन्तीघृत-चि. १६-५१.

दन्तीहरीतकी-चि. ५-१५४-१६०.
 दन्त्यरिष्ट-चि. १४-१४४-१४७.
 दन्त्यादिक्षीर-चि. १२-२४.
 दशमूलादिघृत-चि. १७-१४०.
 दशमूलादिघृत-चि. ८-९७, ९८.
 दशमूलादिघृत-चि. १८-१२३, १२४.
 दशमूलादियवागू-चि. १७-१०२, १०३.
 दशमूलाद्यघृत-चि. १५-८२-८६.
 दाडिमाद्यघृत-चि. १६-४४-४६.
 दाव्यादिकाथ-चि. १४-१८६.
 दाव्यादिघृत-चि. १४-१९६.
 दुग्धप्रयोग-चि. २४-१९५-१९८.
 दुरालभादिक्षार-चि. १५-१७९, १८०.
 दुरालभादिघृत-चि. ८-१०६-११०.
 दुरालभादिलेह-चि. १८-५०.
 दुरालभासव-चि. १५-१५२-१५५.
 दुःस्पर्शादिलेह-चि. १८-५१.
 दृष्टिप्रदावर्ति-चि. २६-२५४, २५५.
 देवदारुदितैल-चि. २६-२२३.
 द्राक्षाघृत-चि. १६-५२.
 द्राक्षादिघृत-चि. २६-९३.
 द्राक्षादिशीतकषाय-चि. २१-५८.
 द्राक्षाद्यघृत-चि. ५-१२३.
 द्रोणीप्रवेशिकारसायन-चि. १-४ | ७.
 द्विक्षारादिचूर्ण-चि. १८-४८, ४९.
 द्विपञ्चमूलादिघृत-चि. १८-१५८-१६०.
 द्विरुत्तरद्विज्वादिचूर्ण-चि. २६-२०.
 घातक्यादितैल-चि. ३०-७८-८१.
 घात्रिष्ट-चि. १६-१११-११३.
 घात्रिलेह-चि. १६-१००, १०१.
 नलदादिप्रलेप-चि. २१-७७.

नवायसचूर्ण-चि. १६-७०, ७१.
 नागबलादियोग-चि. ११-९१, ९२.
 नागबलारसायन-चि. १-२ | ११.
 नागरघृत-चि. १३-११५३.
 नागरादिघृत-चि. १४-११०-११२.
 नागरादियोग-चि. ५-९१३.
 नागरादियोग-चि. १८-११५.
 नागराद्यचूर्ण-चि. १५-१२९-१३१.
 नारायणचूर्ण-चि. १३-१२५-१३२३.
 निदिग्धिकादियूष-चि. १७-९४, ९५.
 निरुहबस्तिप्रयोग-चि. ३-१६९, १७०३.
 नीलिन्याद्यघृत-५-१०५-१०९.
 नीलिन्याद्यचूर्ण-चि. १३-१३७३.
 नृकेशादिधूपन-चि. १४-४९.
 न्यग्रोधपादादिप्रदेह-चि. २१-७३.
 पञ्चकोलघृत-चि. १३-११२-११४.
 पञ्चकोलादिलेप-चि. ३०-२६४, २६५.
 पञ्चगव्यघृत-चि. १०-१७.
 पञ्चमूलाद्यघृत-चि. १५-८८-९३.
 पञ्चशिरीष-अगद-चि. २३-२१८.
 पञ्चाम्लकयोग-चि. २४-१५१.
 पटोलमूलादिकाथ-चि. ७-६२-६४.
 पटोलमूलादिकाथ-चि. १२-५३, ५४.
 पटोलादिकाथ-चि. २१-६०.
 पटोलादिकाथ-चि. २१-६१.
 पटोलादिशीतकषाय-चि. २१-५९.
 पटोलाद्यचूर्ण-चि. १३-११९-१२४.
 पथ्याघृत-चि. १६-५०.
 पथ्यादिचूर्ण-चि. १५-१०२.
 पत्रकादिलेह-चि. १८-१७४, १७५.
 पयःप्रयोग-चि. ३-१६७३.

पलाण्डुप्रयोग-चि. १४-२०४.
 पलाशादिपानीय-चि. १५-१४२, १४३.
 पलङ्कपादितैल-चि. १०-३४-३६.
 पाठादिचूर्ण-चि. १४-१९५.
 पाठादियोग-चि. १८-११४.
 पाठादियोग-चि. ३०-२६५, २६६३.
 पारुषकघृत-चि. २९-५८-६०.
 पाषाणभेदादिघृत-चि. २६-६०, ६१.
 पाषाणभेदादिचूर्ण-चि. २६-६०, ६१.
 पिण्डतैल-चि. २९-१२१-१२३.
 पिण्डासव-चि. १५-१६०-१६२.
 पिप्पलीरसायन-चि. १-३ | ३२-३ | ३५.
 पिप्पलीवर्धमानरसायन-चि. १-३ | ३६-३ | ४०.
 पिप्पल्यादिघृत-चि.-३-२१९-२२१.
 पिप्पल्यादिघृत-चि. १४-११३-११८.
 पिप्पल्यादिघृत-चि. १४-१०३, १०४.
 पिप्पल्यादिघृत-चि. १८-३६-३८.
 पिप्पल्यादिचूर्ण-चि. १३-७९३.
 पिप्पल्यादिचूर्ण-चि. १५-१०६, १०७.
 पिप्पल्यादिचूर्ण-चि. १५-१६८, १६९.
 पिप्पल्यादिप्रलेप-चि. १४-५४.
 पिप्पल्यादिलेह-चि. १८-९४.
 पिप्पल्यादिलेह-चि. १८-१३५-१३७.
 पिप्पल्याद्यघृत-चि. ५-७४, ७५.
 पीतकचूर्ण-चि. २६-१९६-१९७.
 पुनर्नवादितैल-चि. २६-८२.
 पुनर्नवादियोग-चि. २६-६३.
 पुनर्नवाद्यरिष्ट-चि. १२-३४-३८.
 पुनर्नवाप्रण्डूर-चि. १६-९३-९६.
 पुराणघृत-चि. ९-५९-६२३.

पुष्करमूलादिकलक-वि. २६-८४.
 पुष्करमूलादिकाथ-वि. २६-८५, ८६.
 पुष्पानुगचूर्ण-वि. ३०-९०-९६.
 प्रथमनचूर्ण-वि. २६-१५.
 प्रयौण्डरीकादिकाथ-वि. २१-५७.
 प्रयौण्डरीकादितैल-वि. २५-८९.
 प्रयौण्डरीकादितैल-(अपर)-वि. २५-९२.
 प्रयौण्डरीकादिधूमवर्ति-वि. १८-७१-७२.
 फलत्रिकादिकाथ-वि. ६-४०.
 फलारिष्ट-वि. १४-१४८-१५२.
 फलारिष्ट (द्वितीय)-वि. १४-१५३-१५७.
 बलातैल-वि. २८-१४८-१५६.
 बलातैल-वि. २९-११९, १२०.
 बलादिघृत-वि. ३-२२४-२२६.
 बलारसायन-वि. १-२ | १२.
 बीजकारिष्ट-वि. १६-१०६-११०.
 बृहत्यादिगण-वि. ३-२१३, २१४.
 बृहत्यादियोग-वि. ३-२१०.
 बृहणीगुटिका-वि. २-१ | २४. १ | ३३.
 ब्राह्मरसायन (प्रथम)-वि. १-१ | ४८. १-५७.
 ब्राह्मरसायन (द्वितीय)-वि. १-१ | ५८. १ | ६१.
 भल्लातकक्षीर-वि. १-२ | १३.
 भल्लातकशौद्र-वि. १-२ | १४.
 भल्लातकघृत-वि. ५-१४३-१४६.
 भल्लातकतैल-वि. १-२ | १५.
 भल्लातकादिशार-वि. १५-१७७, १७८.
 भूनिम्बादिशार-वि. १५-१८१.
 भूनिम्बाद्यचूर्ण-वि. १५-१३२, १३३.
 मण्डूरवटक-वि. १६-१०२-१०४.
 मधुकतैल (शतपाक)-वि. २९-११५-११८.
 मधुकादिघृत-वि. ११-४८, ४९.

मधुकादियोग-वि. १७-११५.
 मधुपर्ण्यादितैल-वि. २९-९०-९५.
 मधूकपुष्पाक्षव-वि. १५-१५०, १५१.
 मधूकादिहिम-वि. ३-२०६.
 मधूकालव-वि. १५-१४६-१४९.
 मध्वरिष्ट-वि. १५-१६३-१६७.
 मनःशिलादिधूम-वि. १८-६९, ७०.
 मनःशिलादिधूमवर्ति-वि. १८-७४.
 मनःशीलादिघृत-वि. १७-१४५, १४६.
 मन्त्रयोग-वि. २३-६१.
 मरिचयोग-वि. ९-६८.
 मरिचाद्यचूर्ण-वि. १५-१०८-११०.
 महाकल्याणकघृत-वि. ९-४२-४४.
 महाखदिरघृत-वि. ७-१५१-१५६.
 महागन्धहस्तिनामाऽनद-वि. २३-७७-९४.
 महातिक्तकघृत-वि. ७-१४४-१५०.
 महानीलतैल-वि. २६-२६६, २७५.
 महापञ्चगव्यघृत-वि. १०-१८-२४.
 महापञ्चकतैल-वि. २९-११०-११३.
 महापैशाचिकघृत-वि. ९-४५-४८.
 महामायूरघृत-वि. २६-१६६-१७४.
 मायूरघृत-वि. २६-१६३-१६५.
 मांसरसप्रयोग-वि. ३-१६६.
 मांस्यादियोग-वि. २३-१९०.
 मांस्यादिलेप-वि. ७-८७.
 मुक्ताद्यचूर्ण-वि. १७-१२५-१२८.
 मुस्तादिचूर्ण-वि. ७-६५-६७.
 मुस्तादिवर्ति-वि. १०-४८, ४९.
 मूर्वादियोग-वि. २७-२५.
 मूलकतैल-वि. २८-१७२-१७५.
 मूलकाद्यतैल-वि. २८-१६७-१६९.

मूलासव-चि. १५-१५६-१५९.
 मृतसंजीवन-अगद-चि. २३-५४-६०.
 मृद्रीकादिलेह-चि. १८-९१.
 मृद्रीकादिचूर्ण-चि. २६-१९८३.
 मेध्यरसायन-चि. १-३ | ३०, ३१.
 मञ्जिष्ठादियोग-चि. २३-१९६३.
 यवानीषाडवचूर्ण-चि. ८-१४१-१४४.
 यवाग्नप्रयोग-चि. ३-१४९, १५०.
 यवादिघृत-चि. १३-११७३.
 यष्टिमधुकादियोग-चि. ३०-२७१, २७२.
 यष्ट्याद्धादिघृत-चि. ११-३३.
 योगराज-चि. १६-८०-८६.
 रास्नाघृत-चि. १८-४३-४६.
 रास्नातैल-चि. २८-१६५, १६६.
 रास्नादितैल-चि. २६-१६०.
 रास्नादियूष-चि. १७-९६.
 रोहिण्यादिघृत-चि. ५-११५-११७.
 रोहितकघृत-चि. १३-८३-८६.
 लवणयोग-चि. २६-२४, २५.
 लशुनक्षीरप्रयोग-चि. ५-९४, ९५.
 लशुनाघघृत-चि. ९-४९-५१.
 लशुनाघघृत (अपर)-चि. ९-५२-५६.
 लोघ्रासव-चि. ७-४१-४३.
 लोहचूर्णप्रयोग-चि. ३०-८४, ८५३.
 लौहादिरसायन-चि. १-३ | १५-३ | २३.
 वचादिघृत-चि. १०-२७.
 वचादिचूर्ण-चि. १५-१३४-१३६.
 वचादिचूर्ण-चि. २६-२१.
 वचादियोग-चि. ३०-२५२३.
 वत्सकादिकषाय-चि. ३-२०४, २०५.
 वत्सकादिप्रलेप-चि. २७-५४, ५५.

वत्सकादियोग-चि. १५-१८६, १८७.
 वाजीकरणघृत-चि. २-१ | ३३-१ | ३७३.
 वाजीकरणपिण्डरसाः-चि. २-१ | ३८-१ | ४२.
 वात्ययोग-चि. ५-९८.
 वार्ताक्यूष-चि. १७-१००.
 वासाघृत-चि. ४-८८.
 वासाघृत-चि. ५-१२६, १२७.
 वासादिघृत-चि. ३-२२२, २२३.
 विडङ्गादिक्षार-चि. १३-८०३.
 विडङ्गादिचूर्ण-चि. १८-४७३.
 विडङ्गादिलेह-चि. १८-५२.
 विडङ्गावलेह-चि. १-२ | ९.
 विषादिकाहरघृततैल-चि. ७-१२०, १२१.
 विरेचन-चि. ३-१६८.
 विशालादिफाण्ट-चि. १६-६०-६२३.
 विषाणिकादियोग-चि. ३०-२७३.
 वृषमूलादितैल-चि. २८-१७०, १७१.
 वृष्य-अण्डरस-चि. २-१ | ४९.
 वृष्यकुटुम्भांसप्रयोग-चि. २-१ | ४८.
 वृष्यक्षीर-चि. २-२ | १८-२ | २०.
 वृष्यगुटिका-चि. २-४ | ३०-४ | ३२.
 वृष्यघृत-चि. २-२ | २१-२ | २३.
 वृष्यघृतभृष्टमत्स्यमांस-चि. २-४ | १७, ४ | १८.
 वृष्यदधिसरप्रयोग-२-२ | २४-२ | २६.
 वृष्यपायसयोग-चि. २-३ | १४.
 वृष्यपिण्णलीयोग-चि. २-३ | १२, ३ | १३.
 वृष्यपूपलिका-चि. २-२ | २८, २ | २९.
 वृष्यपूपलिका-चि. २-३ | १५-३ | १७.
 वृष्यपूपलिकादियोग-चि. २-२ | १०-२ | २३.
 वृष्यपूपलिकायोगौ-चि. २-४ | १९-४ | २२.
 वृष्यवस्ति-चि. २-४ | १०.

वृष्यमधुकयोग-चि. २-३ | १९.

वृष्यमाषयोग-चि. २-१ | ४७.

वृष्यमाहिषरस-चि. २-१ | ४२, १ | ४३.

वृष्यमाहिषरस-चि. २-४ | १५, ४ | १६.

वृष्यमांस-चि. २-१ | ४६.

वृष्ययोग-चि. २-४ | २५, ४ | २७.

वृष्यरसाः (अन्ये)-चि. २-१ | ४४, १ | ४५.

वृष्यशतावरीघृत-चि. २-३ | १८.

वृष्यषष्टिकौदनप्रयोग-चि. २-२ | २७.

वृष्या माषादिपूपलिका-चि. २-४ | २३,
४ | २४.

वृष्या मांसगुटिका-चि. ३-४ | ११-४ | १४.

वृष्योत्कारिका-चि. २-४ | ३३, ४ | ३५.

व्योषादि-अञ्जन-चि. ९-६५.

व्योषादिघृत-चि. १६-११८-१२०.

व्योषादिचूर्ण-चि. २६-५५.

व्योषादिनस्य-चि. ९-६५.

व्योषादियोग-चि. २३-१९७३.

शकृदूरसप्रयोग-चि. १७-११६.

शटयादिगण-चि. ३-२११, २१२.

शटयादिचूर्ण-चि. १७-१२३, १२४.

शटयादिचूर्ण-चि. ५-८५-८७.

शतावर्यादिकाथ-चि. २६-५०.

शतावर्यादिघृत-चि. ४-९५, ९६.

शरादिपञ्चमूलक्षीर-चि. १८-१००.

शर्कराचयन-चि. २६-६६-६८.

शर्करादिलेह-चि. १८-९०.

शाब्रलादिप्लेप-चि. २१-७५.

शाङ्ग्यादियोग-चि. २७-३३, ३४३.

शिरीषादि-अञ्जन-चि. ९-६४३.

शिरीषादिनस्य-चि. ९-६४३.

शिरोविरेचनप्रयोग-चि. ३-१७३३.

शिलाजतुप्रयोग-चि. १२-४९.

शिलाजतुप्रयोग-चि. ५-९७.

शिलाजतुरसायन-चि. १-३ | ४८, ३ | ६५.

शैलेयादितैल-चि. १२-६५, ६६.

शैलेयादिप्रदेह-चि. १२-६५, ६६.

शङ्खादिवर्ति-चि. २६-२४६.

श्यामादिवर्ति-चि. २६-१२.

श्योनाकादिपरिषेक-चि. २७-५६, ५७.

श्वदंष्ट्रादिघृत-चि. ११-४४-४७.

श्वदंष्ट्रादियोग-चि. २६-६३.

श्वपित्तञ्जन-चि. १०-५०.

श्वपित्तधूपन-चि. १०-५०.

श्वेतकरवीरपल्लवाद्यतैल-चि. ७-१०६, १०७.

श्वेतकरवीराद्यतैल-चि. ७-१०५.

षडङ्गपानीय-चि. ३-१४५.

षाडघ-चि. ११-८८-९०.

सप्तच्छदादिकाथ-चि. २६-५७.

सप्तच्छदादियवागू-चि. २६-५७.

सारिवादिप्रलेप-चि. २१-७६.

सितापलादिचूर्ण-चि. ८-१०३, १०४.

सिद्धार्थकादि-अगद-चि. ९-६९-७२.

सिन्धुवारादियोग-चि. २३-१९५३.

सुकुमारकतैल-चि. २९-९६-१०२.

सुखावती वर्ति-चि. २६-२५२, २५३.

सुनिषण्णकलाङ्गेरीघृत-चि. १४-२३४-२४२.

सैन्धवादिचूर्ण-चि. ११-८५-८७.

सैन्धवादितैल-चि. २७-४५, ४६.

सौवर्चलादिचूर्ण-चि. १७-१०९.

सौवीराजनादिवर्ति-चि. २६-२५०, २५१.

द्विथरादिक्षीर-चि. १८-१०१, १०२.

स्थिरादिघृत-चि. २६-२३.
 स्थिरादिघृत-चि. २९-७६-७८.
 स्थिरादितैल-चि. २९-७६-७८.
 स्वर्णक्षीर्यादियोग-चि. २७-३६, ३७.
 हपुषादिघृत-चि. ५-७१-७३.
 हपुषादिघृत-चि. १३-१३३-१३६.
 हरिद्रादिक्षार-चि. १५-१८२.
 हरिद्रादिघृत-चि. १६-५३.
 हरीतकीयोग-चि. १-१ | ७६.
 हरीतकीयोग-चि. १-१ | ७७.
 हरीतकीयोग-चि. १४-११९, १२०.
 हरीतकीलेह-चि. १८-१६८, १६९.

हरीतक्यादिघृत-चि. २६-८३.
 हरीतक्यादियोग-चि. १२-२२.
 हिङ्गवादिघृत-चि. २६-२२२.
 हिङ्गवादिघृत-चि. २६-२२.
 हिङ्गवादिघृत-चि. १७-१०८.
 हिङ्गवादिघृत-चि. १७-१०२, १०३.
 हिङ्गवादिघृत-चि. ९-३४.
 हिङ्गवादिघृत-चि. ५-८४.
 हिङ्गवादिघृत-चि. ५-७९-८३.
 हिङ्गसौवर्चलाघृत-चि. ५-६९, ७०.
 हीयेरादिघृत-चि. १४-२३०-२३३.
 हीयेरादिजल-चि. ४-३१.

चरकसंहितागतपारिभाषिकशब्दानां स्थानाध्याय- श्लोकोद्धेखयुता व्याख्या* ।

Explanation of the Technical Terms in the Caraka Samhita, along
with reference to the Section, Chapter and Verse.

अङ्गमर्दप्रशमनः-सू. ४-८. अङ्गमर्दं प्रशमयति इति ।
अचेतनम्-सू. १-४८. निरिन्द्रियम् ।
अञ्जनम्-चि. २६-२३६. अञ्जनं क्रियते येन तद्द्रव्यं
चाञ्जनं स्मृतम् (अ. ह. को.) । तेन द्रव्येण म्रक्षणम् ।
अतिक्रशः-सू. २१-१५. अतितनुः ।
अतियोगः-चि. ६-३१. संशोध्यातिरिक्तप्रवर्तनम् ।
अतिस्थूलः-सू. २१-३. अतिपीनः ।
अव्यवसानम्-वि. ४-५. “अयमेवं रोगः” इत्येवं-
भूतो निश्चयः ।
अध्यशनम्-चि. १५-२३६. भुक्तां पूर्वनिशेषे तु
पुनरध्यशनं मतम्; अजीर्णे भुज्यते यत्तु तदध्यशनमुच्यते ।
(सु. सू. ४६-५०९.)
अध्युषितम्-चि. २७-५३. पर्युषितम् ।
अनभिष्यन्दि-सू. २१-५०. अस्निग्धम् ।
अनशनम्-सू. २५-४०. उपवासः (श. क.)
अनागतावेक्षणम्-सि. १२-४४. अनागतं विधि
प्रमाणीकृत्यार्थसाधनम् ।

अनात्मकः-चि. ९-११. अविधेयमनाः ।
अनाप्लुतः-इ. २-१२. अस्नातः ।
अनिर्बेदः-सू. २५-४०. अखिन्नता ।
अनुपानम्-सू. २७-३२३. औषधाङ्गपेयविशेषः ।
(श. क.) तच्च औषधपानानन्तरं विलम्ब्य प्रयोज्यम् (वै. श.)
अनुबन्धः-वि. ६-११. अस्वहेतुप्रकुपितोऽव्यक्तलिङ्गः
परचिकित्साप्रशमनीयश्च ।
अनुबन्ध्यः-वि. ६-११. स्वतन्त्रो व्यक्तलिङ्गो यथोक्त-
समुत्थानप्रशमश्च ।
अनुमानम्-सू. ११-२१. युक्त्यपेक्षस्तर्कः ।
अनुरसः-सू. २६-२८. शुष्कस्य वाऽऽर्द्रस्य वा
प्रथमजिह्वासंस्थे वाऽऽस्वादान्ते वा यो मधुरोऽयमम्लोऽय-
मित्यादिना विकल्पेन न गृह्यते किं तर्ह्यव्यपदेश्यतया छाया-
मात्रेण कार्यदर्शनेन वा मीयते सोऽनुरसः ।
अनुलोमनम्-सू. २७-२८४. कृत्वा पाकं मलानां
यद्भिस्त्वा बन्धमधो नयेत् । तच्चानुलोमनं ज्ञेयं यथा प्रोक्ता
हरीतकी । (शा. सं. प्र. ख. ४-३३.)
अनुलोमसंभाषा-वि. ८-१७. सन्धाय संभाषा ।

* अत्र प्रमाणत्वेन गृहीतानां ग्रन्थटीकाकाराणां संक्षिप्तज्ञानां विवरणम् ।

अ. ह.-अष्टाङ्गहृदयम् ।
अ. ह. को.-अष्टाङ्गहृदयकोषः ।
च.-चरकसंहिता ।
चक्रः-चक्रपाणिदत्तः ।
डल्हणः-डल्हणाचार्यः ।
द्र. सं.-द्रव्यगुणसंग्रहः ।
मा. नि.-माधवनिदानम् ।

रा. नि.-राजनिघण्टुः ।
व. द.-वनौषधिदर्पणः ।
वै. श.-वैद्यकशब्दसिन्धुः ।
श. क.-शब्दकल्पद्रुमः ।
शा. सं.-शाङ्गिभरसंहिता ।
सु.-सुश्रुतसंहिता ।

अनुवर्तमानाः-वि. ६-८. चिरकालमवतिष्ठमाना बलमभिवर्धयन्तो वा ।

अनुवासनम्-सू. २-१४. स्नेहवस्तिः ।

अनुवासनस्कन्धौ-सि. ९-७. स्थावरात्मको जन्मात्मकश्च स्नेहः ।

अनुवासनोपगः-सू. ४-८. षड्विंशो महाकषायः । अस्य द्रव्याणि अनुवासनद्रव्याणां सहायत्वेनोपगच्छन्तीति ।

अनुशास्त्राणि-सू. २५-४०. त्वक्सारस्फटिकाचक्र-रुचिन्दजलौकोमिश्रारनखगोजीशेकालिकाशाकपत्रकधिरवालाङ्गु-लय इति । (सु. सू. ८-१५.) हीनशास्त्राणि, शास्त्रसदृशानि वा (उल्हणः)

अनुशीलनम्-वि. ४-८. संततशीलनम् ।

अनुषङ्गी-सू. २५-४०. पुनर्भावी ।

अनुषङ्गी-वि. २१-३४. चिरकालस्थायी ।

अनूकम्-शा. २-२७. प्राक्तनाऽव्यवहिता देहजातिः ।

अनूपः-सू. २५-४०. जलप्रायः । (श. क.)

अनैकान्तः (नैकान्तः)-सि. १२-४३. अन्यतरपक्षानवधारणम् ।

अन्तःपरिमार्जनम्-सू. ११-५५. यदन्तःशरीरमनु-प्रविश्यौषधमाहारजातव्याधीन् प्रमार्ष्टि ।

अन्तरग्निः-सू. २७-३. जठराग्निः ।

अन्तर्वेगो ज्वरः-चि. ३-३३. गम्भीराख्यो ज्वरः । (सु. उ. ३९-९२३.)

अन्तराधिः-शा. ७-५. मध्यम् ।

अन्नद्वेषः-नि. १-२४. अन्नारुचिः ।

अन्नरसखेदः-नि. १-२१. अन्नरसे खैरोऽवसादोऽन्न-रसखेदः सर्वरसावच्छिद्येत्यर्थः ।

अन्नग्रहस्त्रोतः-वि. ५-८. यथा भुक्तमन्नमुदरं नीयते सा गलनादी ।

अन्नचिदाहः-चि. ४-६. अन्नस्य पकापकता ।

अन्नानुपानम्-सू. २७-३१९. यदाहारगुणैः पानं विपरीतं तद्विष्यते । अन्नानुपानं धातूनां दृष्टं यन्न विरोधि च ॥

अभ्येद्युष्कः ज्वरः-चि. ३-३४, ६७. यः ज्वरः प्रतिदिनं प्रत्येति सोऽभ्येद्युष्कः; अभ्येद्युष्कस्त्वहोरात्रादेककालं प्रवर्तते । (सा. नि.)

अपचयः-सू. ७-३७. क्षयः । (श. क.)

अपचारः-सू. २८-७. अहिताहारोपयोगः ।

अपचितः-वि. ८-९८. क्षीणः । (श. क.)

अपतर्पणम्-सू. २३-२६. लङ्घनम् । (श. क.)

अपत्यमार्गः-सि. ९-६६. योनिः ।

अपत्यम्-चि. १५-२३५. अहितम् । (श. क.)

अपदेशः-सि. १०-४२. प्रतिज्ञातार्थसाधनाय हेतु-वचनम् ।

अपरा-शा. ६-२३. गर्भस्य नाभिनाडीप्रतिबद्धा 'अमरा' इति लोके क्ल्याता ।

अपस्मारः-नि. ८-६. चि. १०-३. स्मृतेरपगमं प्राहुरपस्मारं मिषमिवद् । तमः प्रवेशं वीभत्सचेष्टं धीमत्सत्त्वसंघात् ॥

अभिघातः-चि. ३०-१६६. अभिहननं (श. क.)

अभिषङ्गः-सू. २०-४. भूताद्यावेशः (श. क.)

अभिष्यन्दी-सू. २२-२४. दोषधातुमलस्रोतः क्लेदवात् ।

अभेषजम्-चि. १-१ । ५, अभेषजं च द्विविधं बाधनं सानुवाधनम् ।

अभ्यङ्गः-चि. २-३ । २४. तैलमर्दनम् (श. क.)

अभ्यञ्जनम्-सू. १३-२४. अभ्यङ्गः (श. क.)

अभ्यासः-सू. २५-४०, २६-३४. भावाभ्यसनमभ्यासः शीघ्रं सततक्रिया ।

अमर्षः-चि. ९-१२. अक्षान्तिः ।

अम्लः-सू. २६-७५. भूम्यग्निगुणबाहुल्यात् अम्लः ।

अम्लकाञ्जिकम्-चि. ५-७७. काञ्जी (वै. श.)

अयोगः-सि. ६-३१-३४. अयोगः प्रातिलोभ्येन न चात्पं वा प्रवर्तनम् ।

अरिष्टः—सू. २७-१८२. औषधकाथमध्वादिषंपादितो दन्त्यभयारिष्टादिः । पक्वौषधाम्बुसिद्धं यत् मथं तत् स्यादरिष्टम् । (व. द.)

अरिष्टम्—इ. ११-२९. क्रियापथमतिक्रान्ताः केवलं देहमाहुताः । विहं कुर्वन्ति यद्दोषास्तदरिष्टं निरुच्यते ॥

अरिष्टा—चि. २३-३५. मन्त्रेण रज्ज्वादिभिर्वा विषोपति बन्धः ।

अरुचिः—सू. २८-९. अरुचौ मुखप्रविष्टं नाभ्यवहरति ।

अर्थः—सू. १-१५. सुवर्णादिः ।

अर्थः—सू. ३०-३. हृदयम् ।

अर्थः—सू. ३०-२५. अर्थाः शब्दादयो ज्ञेया गोचरा विषया गुणाः (च. शा. १-३१)

अर्थापत्तिः—सि. १२-४२. यदकीर्तितमर्थादापद्यते साऽर्थापत्तिः ।

अर्थाभासः—वि. ८-५६. अर्थवदिव आभासते ।

अर्थावयवशः—सू. ३०-१९. अर्थभागशः ।

अर्दितम्—सू. ५-५९. शिरानासौष्ठविबुक्कलालेक्षण-सन्निधगः । अर्दयत्यनिलो वक्त्रमर्दितं जनयत्यतः । वक्त्रीभवति वक्त्रार्धं ग्रीवा चाप्यपवर्तते ॥ शिरश्चलति वाक्सङ्गो नेत्रादीनां च वैकृतम् । ग्रीवाचिबुक्कदन्तानां तस्मिन्पार्श्वे च वेदना ॥ (सु. नि. अ. १-६९, ७०-१.)

अर्शः—चि. १४-६. दोषास्त्वङ्मांसमेदांसि संक्षूय विविधाकृतीन् । मांसाङ्कुरानपानादौ कुर्वन्त्यर्शांसि ताज्जगुः ॥ (मा. नि. ५-२.)

अर्शोघ्नः—सू. ४-८. अर्शोहा ।

अलजी—सू. १७-८८. दहति त्वचसुस्थाने तृष्णामोह-ज्वरप्रदाः । विसर्पत्यनिशं दुःखाद्दहत्यग्निरिवालजी ॥

अलसकः—वि. २-१२. प्रयाति नोर्ध्वं नाधस्तादाहारो न च पच्यते । आमाशयेऽलसीभूतस्तेन सोऽलसकः स्मृतः ॥ (अ. ह. ८-६३)

अवगाहः—सू. ७-७. स्नानम् ।

अवचूर्णनम्—चि. २५-४३. व्रणावचूर्णनं वर्णं रोपणं लोमरोहणम् ।

अवपीडः—सि. ९-८९. अवपीड्य यत्र कल्कादीनि दीयन्ते ।

अवपीडः—चि. ४-९७. द्रव्यमापोथितं कृत्वा पीडयित्वा रसो दीयते यः सः ।

अवपीडकसर्पिः—चि. १४-२२३. भोजनस्योर्ध्वं यत् पीयते किंवा भूरिमात्रं सर्पिरवपीडकमुच्यते ।

अवपीडकसर्पिः—सू. ७-७. मूत्रजेषु तु पाने च प्राग्भक्तं शस्यते घृतम् ॥ जीर्णान्तिकं चोत्तमया मात्रया योजनाद्वयम् । अवपीडकमेतच्च संज्ञितं (अ. ह. सू. ४-६३.)

अवपीडनम्—चि. २५-४०. कल्कादिना आलेपनं पूयनिर्गमार्थम् ।

अवसादि—वि. १९-५. भूमौ पतितं लीनं भवति ।

अवसादि—चि. ३०-१४०. दुष्टशुक्रस्य भेदः ।

अविधेयपरिस्पन्दम्—चि. २७-११. अस्वाधीनेन्द्रियम् ।

अविपाकः—सू. १६-१३. अपरिपाकः । (वै. श.)

अविभ्रमः—वि. ४-८. अभ्रान्तिः ।

अविभ्रमः—वि. ८-९४. पाककालेऽप्यवैकारिकः ।

अविस्मृ—चि. २-४ । ५०. पूतिगन्धरहितम् (वै. श.)

अवृष्यम्—सू. २७-४. शुक्रघ्नम् ।

अशौण्डः—वि. ८-१३. शुण्डा मद्यशाला तत्प्रचारी शौण्डः अशौण्डस्तु तदप्रचारी ।

अश्मस्वेदः—सू. १४-४७, ४९३. पाषाणस्वेदः ।

अश्रद्धा—सू. २८-९. अश्रद्धायां मुखप्रविष्टस्याहारस्याभ्यवहरणं भवत्येव । परं त्वनिच्छा ।

असात्म्यम्—चि. ३०-२९३; शा. १-१२७. यत् सात्म्यविपरीतम्; असात्म्यमिति तद् विद्यात् यन्न याति सहात्मताम् ।

असात्म्येन्द्रियार्थसंयोगः—सू. ११-३८. दुःखजनक इन्द्रियविषयसम्बन्धः ।

असाध्यः—सू. १०-८. साधयितुमशक्यः (श. क.)

असुखानुबन्धम्—चि. १-४ | ४. रोगरूपमसुखमनुबध्नातीति असुखानुबन्धम् ।

असुखोदकम्—चि. १-२३. असुखं दुःखरूपं उदक-उत्तरकालीनं फलं यस्य स तथा ।

असुनिभृतः—सू. ८-१९. असमाहितः ।

असृक्—चि. २९-१२०. आर्तवम् । (श. क.)

असृक्पित्तम्—सि. १०-१३. रक्तपित्तम् । (श. क.)

असृक्करः—सू. २७-२३८. शोणितकरः । (श. क.)

असृग्धरा—शा. ७-४. शोणितधरा । (श. क.)

अस्थि—इ. ७-३१. कुल्यम् । (श. क.)

अस्थिवाहीनि—वि. ५-८. द्रवरूपास्थिवाहीनि ।

अस्थिसारः—त्रि. ८-१०७. मज्जा । (श. क.)

अस्त्रम्—चि. १४-२११. रक्तम् ।

अस्वेदनम्—चि. ७-२१. स्वेदरहितम् ।

अहङ्कारः—शा. १-६३. बुद्धिविकारः ।

अहितम्—सू. २५-३२. अपथ्यम् ।

अहितम्—सू. ३०-२३. परदुःखजनकम् ।

अहिताहारजातम्—सू. २५-३३. समाश्रित शरीर-धातून् प्रकृतौ स्थापयति विषमांश्च समीकरोतीत्येतद्धितं विद्धि, विपरीतं त्वहितमिति.

अहिताहारजातम्—सू. २६-८५. यत् किञ्चिदोषमा-न्नाव्य न निर्हरति कायतः । आहारजातं तत् सर्वमहिता-योपपद्यते ॥

अंशः—इ. ३-५. स्कन्धः ।

आकाशम्—इ. ४-७. खम् ।

आकुञ्चनम्—शा. ७-१६. सङ्कोचः । (श. क.)

आकृतिः—सू. २४-३३. रूपम् (शा. क.)

आकृतिः—इ. ७-८. संस्थानमाकृतिर्ज्ञेया ।

आगन्तुः—सू. ११-४५. भूतविषवायवमिसंप्रहारादि-समुत्थः ।

आढ्यवातः—चि. २९-११. आढ्यानां प्रायः भवतीति आढ्यरोगः, वातशोणितम् ।

आनाहः—चि. २६-२६. विण्मूत्ररोधकव्याधिः (वै. श.) आमं शकृद्भानिचितं क्रमेण भूयो विवर्द्धं विगुणानिधेन । प्रवर्तमानं न यथास्वमेनं विकारमानाहमुदाहरन्ति (मा. नि.)

आप्ताः—सू. ११-१८, १९. रजस्तमोभ्यां निर्मुक्ता-स्तपोज्ञानबलेन ये । येषां त्रिकालममलं ज्ञानमव्याहृतं सदा ॥ आप्ताः शिष्टा विबुद्धास्ते तेषां वाक्यमसंशयम् । सत्यं, वक्ष्यन्ति ते कस्मादसत्यं नीरजस्तमाः ॥

आमः—सि. ८-१९. ऊष्मणोऽल्पबलत्वेन धातुमाद्यम-पाचितम् । दुष्टमामाशयगतं रसमामं प्रचक्षते ॥ (मा. नि.) आमाशयस्थः कायामेदोर्बल्यादविपाचितः । आय आहार-धातुर्यः स आम इति संज्ञितः ॥ आहारस्य रसः शेषो यो न पक्वोऽन्त्रिलाघवात् । स हेतुः सर्वरोगाणामाम इत्यभिधीयते (मा. नि.)

आयुः—सू. १-४२. शरीरेन्द्रियसत्त्वात्मसंयोगो धारि जीवितम् । निरत्यगश्चानुबन्धश्च पर्यायैरायुरुच्यते ॥ (च. सू. १-४२.) तत्रायुश्चेतनानुवृत्तिर्जीवितमनुबन्धो धारिवे-त्येकोऽर्थः । (च. सू. ३०-२२.)

आयुर्वेदः—सू. १-४१. हिताहितं सुखं दुःखमायुस्तस्य हिताहितम् । मानं च तच्च यत्रोक्तमायुर्वेदः स उच्यते ॥ आयुर्वेदयतीत्यायुर्वेदः । (च. सू. ३०-२३) 'आयुरस्मिन् विद्यते, अनेन वाऽऽयुर्विन्दन्ति' इत्यायुर्वेदः (सु. सू. १-१५)

आयुर्वेदतन्त्रम्—सू. ३०-३१. आयुर्वेदशास्त्रम् ।

आरनालम्—चि. १५-११६३. तुलामितं षष्टिकण्डु-लस्य प्रगृह्य चाक्षं विधिवद् विधाय । द्रोणेऽम्भसि क्षिप्तमथ त्रियामाम् तत् सप्त रक्षेत् पिहितं प्रयत्नात् । तत्रैव क्लृप्तं सकलं निरस्येत् तत् काजिकं कथ्यते आरनालम् ॥ (व. द.)

आरोग्यम्—सू. ९-४. सुखसंज्ञकमारोग्यम् (च. सू. ९-४); रोगनिर्मुक्तिः (वै. श.)

आशुकारि—सि. ११-१४. आशुशोषनिर्हरणकारी ।

आसवः-सू. २५-४९. यदपक्वौषधाम्बुभ्यां सिद्धं
मयं स आसवः ॥ (व. द.)

आसुतम्-चि. १५-१२१ कन्दमूलफलाद्यञ्च लवणोदक-
संयुतम् । सन्धानाच्चिरकालाभ्युत्तं परिकीर्तितम् ॥ (व. द.)

आश्च्योत्तनम्-सू. ५-१९. उन्मीलिते दृग्मध्ये
कायक्षौद्रासवस्नेहविन्दूनां पातनम् । (व. द.)

आस्थापनोपगः-सू. ४-८. पञ्चविंशो महाकषायः ।
(व. द.)

उद्वेगप्रशमनः-सू. ४-८. उद्वेगं वरदीदृष्टाकारः
शोथः तत्प्रशमन उद्वेगप्रशमनः ।

उद्वर्तनम्-सू. ६-२४. कर्कचूर्णाभ्यां गात्रमर्दनम् ।
(व. द.)

उन्मादः-नि. ७-५. मनोबुद्धिसंज्ञाज्ञानस्मृतिभक्ति
शीलचेष्टाचारविभ्रमः । समुद्भ्रमं बुद्धिमनःस्मृतीनामुन्माद-
मागन्तुनिजोत्थमाहुः ।

उपद्रवः-चि. २१-४. रोगस्योत्तरकालजो रोगः ।

उपयोक्ता-चि. १२-२ यस्तमाहारमुपयुक्ते यदायत्तमोक्त
सात्म्यम् ।

उपयोगसंस्था-चि. १-२१ | ७. उपयोगनियमः
स जीर्णलक्षणापेक्षः ।

उर्ध्ववातः-चि. २२-४०. उद्गारः (वै. श.) श्वासः
(चक्रः)

उष्णः-चि. ३०-४२. शीतविपरीतः । उष्ण स्तद्विपरीतः
स्यात् पाचनश्च विशेषतः (व. द.)

ओक्तः सात्म्यम्-सू. ६-४९. उपशेते यदौचित्याशोक्तः-
सात्म्यं तदुच्यते ॥

ओजः-सू. ३०-९-११. रसादिष्वर्वातुपारभागधातु-
विशेषः (वै. श.)

कच्छपी-सू. १७-८५. अवागढार्तिनिस्तोदा महाबा-
स्तुपरिग्रहा । श्लक्ष्ण कच्छपपृष्ठाभा पिडका कच्छपी मता ॥

कटुकः-सू. २६-४०, ७७. वाय्वभिगुणबाहुल्यात् कटुकः ।

कण्ठयम्-सू. ४-८. कण्ठाय हितम्, स्वाकरम् ।

कण्डूघ्नः-सू. ४-८. यः कण्डूं हन्ति सः (श. क.)

कपोतान्धः-इ. ३-६. यः रुपाणि दिवा कृष्णानि
पश्यति सः ।

करणम्-चि. १-२२ | २. स्वभाविकानां द्रव्याणाम-
भिसंस्कारः ।

करणम्-चि. ८-७०. तद् यदुपकरणायोपकल्पते कर्तुः
कार्याभिनिर्वृत्तौ प्रयतमानस्य ।

करणम्-चि. ८-८७. भेषजम् ।

कर्कशा-नि. ५-८ | ४. अमृष्टा ।

कर्म-सू. १-४९. प्रयत्नादि कर्म चेष्टितमुच्यते ।

कर्म-सू. १-५२. कर्तव्यस्य क्रिया कर्म ।

कर्मजरोगः-शा. १-११६. निर्दिष्टं दैवशब्देन कर्म
यत् पौर्वदेहिकम् । हेतुस्तदपि कालेन रोगाणामुपलभ्यते ॥

कल्कः-सू. ४-७. यः पिण्डो रसपिण्डानां सः कल्कः
परिकीर्तितः ।

कवलः-चि. ८-१४०. गण्डूषः ।

कवाथ-चि. ४-६५. दशरक्तिकमानेन गृहीत्वा तालक-
द्वयम् । दत्वाम्भः षोडशगुणं ग्राह्यं पादावशेषितम् ॥ (व. द.)

कषायः-सू. ४-६-२४. रसा लवणवज्याश्च कषाय
इति संज्ञिताः ।

कषाय-सू. ४-७. स्वरसः, कल्कः, शृतः, शीतः,
फाण्टः, कषाय इति ।

कषायः-सू. २६-४०-९९. पवनपृथिवीव्यतिरेकात्
कषाय इति । वैशद्यस्तम्भजाड्यैर्यो रसनं योजयेदसः ।
बध्नातीव च यः कण्ठं कषायः स विनाश्यति ॥

काञ्जिकम् (अम्लम्)-सू. अ. २७-१९२. आशुधान्यं
क्षोदितञ्च बालमूलन्तु खण्डशः । कृतं प्रस्थमितं पात्रं जलं
तत्राढकं क्षिपेत् ॥ तावत् सन्धाय संरक्षेद् यावदम्लत्वमागतम् ।
काञ्जिकं तत्तु विज्ञेयमेतत् सर्वत्र पूजितम् ॥ (व. द.)

काश्चलिकः-सू. १३-२३. दधिमस्तवमसिद्धस्तु यूषः
काश्चलिकः स्मृतः । (सु. सू. ४६-३८०३)

कायचिकित्सा-सू. ३०-२८. कायस्यान्तरग्नेश्चिकित्सा; सर्वाङ्गसंश्रितानां व्याधीनां ज्वररक्तपित्तशोष्मादापस्मारकुष्ठमेहातिसारादीनामुपशान्त्यर्थम् (सु. सू. अ. १)

कालः-सू. ११-४२, वि. १-२१ | ६, वि. ८-१२५-१२८. कालः पुनः परिणाम उच्यते; कालो हि नित्य-गश्चावस्थिकश्च । तत्रावस्थिको विकारमपेक्षते, नित्यगस्तु ऋतुसात्म्यपेक्ष; कालः पुनः संवत्सरश्चातुरावस्था च, आतुरावस्थास्वपिकार्याकार्यं प्रतिकालाकालसंज्ञा; कालो हि नाम (भगवान्) स्वयम्भूरनादिमध्यनिधनः । सूक्ष्मामपि कलां न लीयते इति कालः, संकलयति कालयति वा भूतानीति कालः ॥ (सु. सू. ६-३.)

कालजरोगः-शा. १-११२. पूर्वमव्यापराह्णाश्च रात्र्या यामास्त्रयश्च ये । एषु कालेषु नियता ये रोगास्ते च कालजाः ॥

कासहरः-सू. ४-८. कासघ्नः ।

किट्टम्-सू. २८-४. मलाख्यम् (असारभागः) ।

कुलमाषाः-शा. ६-११; क. २०-३३. अर्धस्विन्ना यवादयः, उत्तिस्वन्नयवपिष्टकृता भक्ष्याः, मुद्गान् मसूरान् उत्तिस्वन्नमृदितान् कुलमाषानाहुः (चक्रः).

कुष्ठघ्नः-सू. ४-८. कुष्ठनाशनः ।

कोष्ठः-सू. ११-४८. कोष्ठः पुनरुच्यते महास्रोतः शरीरमध्यं महानिम्नमामपकाशयश्चेति पर्यायशब्दैः । स्थानान्यामात्रपक्वानां मूत्रस्य रुधिरस्य च । हृदुण्डुकः फुफुसश्च कोष्ठ इत्यभिधीयते ॥ (चक्रः).

कौमारभृत्यम्-सू. ३०-२८. कौमारभृत्यं नाम कुमारभरणधात्रीक्षीरदोषसंशोधनार्थं दुष्टस्तन्यग्रहसमुत्थानां च व्याधीनामुपशान्त्यर्थम् । (सु. सू. अ. १-८ | ५.)

क्रिमिघ्नः-सू. ४-८. क्रिमिहरः ।

खडः-सू. १३-२३; वि. ८-१२८. १३०, १३१. तत्रो कपिशचाङ्गेरीमरिचाजिचित्रकैः । सुपक्वः खडयूषोऽयमयं काम्बलिको मतः ॥ दध्यम्लोलवणस्नेहतिलमाषान्वितः शृतः । क्षितितेन रसस्तत्र, यूषो धान्यैः, खडः फलैः ।

मूलैश्च तिलकलकाम्लप्रायः काम्बलिकः स्मृतः ॥ (चक्रः)

खरः-सू. १-५९. अमसृणः ।

खररनेहपाकः-क. १२-१०२, १०३. शीर्यमाणे तु निर्यासे वर्तमाने खरस्थथा ।

खर्जूरमांसानि-चि. २०-२८. खर्जूरफलसस्यानि ।

खादीनि-शा. १-६३. सूक्ष्मभूतखादीनि तन्मात्र-शब्दाभिधेयानि ।

खानि-वि. २३-३२. स्रोतांसि ।

खुडः-वि. २९-११. आढ्यवातरोगः ।

खेटः-शा. ४-९. श्लेष्मा ।

गण्डः-इ. ७-२८. कपोलः ।

गण्डूषः-चि. २२-३४. मुखपूरको द्रवः ।

गति-सू. २०-१२. गमनम् ।

गदः-सू. २३-२६, नि. १-५, रोगः

गदापहः-सि. १-२७. व्याधिनाशनः ।

गद्गद्ः-इ. १-१४. छुप्तपदव्यञ्जनाभिधायी, अत्य-स्पष्टवक्ता ।

गन्धः-इ. १-३. स तु घ्राणमाह्यः पृथिवीगुणः ।

गम्भीरः-चि. ३-५२. अन्तर्वेगः । किं वा गम्भीर-धातुस्थः ।

गरः-सू. ३०-२८. कालान्तरप्रकोपि विषम् ।

गरः-चि. १२-५. संयोगजं विषम् ।

गरसंयोगजम्-चि. २३-१४. गरार्थः संयोगो येषां ते गरसंयोगा द्रव्यभेदाः तेभ्यो जातं गरसंयोगजम् ।

गर्भः-शा. ३-३, ४-५. चि. ३०-२८. शुक्रशोणित-संसर्गमन्तर्गर्भाशयगतं जीवोऽवक्रामति सत्त्वसंप्रयोगात्तदा गर्भोऽभिनिवर्तते शुक्रशोणितजीवसंयोगे तु खलु कुक्षिगते गर्भ-संज्ञा भवति ।

गर्भकराः भावाः-शा. ३-१६. गर्भस्योत्पादने हेतुभूताः शुक्रादयः ।

गर्भकालव्यतिक्रमः—चि. ५-१७२. दशमासस्य
गर्भकालस्य व्यतिक्रमः ।

गर्भगृहम्—सू. ६-१४. गृहकोष्ठकम् ।

गर्भधारिणी—शा. ८-३२. अपरा ।

गर्भपरिस्त्रावः—चि. ३०-१००. गर्भभ्रंशः ।

गर्भव्यापत्—सि. २-९. गर्भदुष्टिः ।

गर्भशयम्—सू. २५-४०. मूढगर्भो मृतगर्भो वा ।

गर्भस्थापनम्—शा. ८-२४. गर्भरक्षणम् । (वै. श.)

गर्भात्मा—शा. ३-८. गर्भकारणभूत आत्मा ।

गर्भाशयः—चि. ३०-३३. गर्भशय्या । (वै. श.)

गर्भासना—सि. ९-६२. गर्भशय्या, गर्भाशय इत्यर्थः
अन्ये तु योनिमाहुः ।

गर्भिणी—सू. १०-१५. गर्भवती । (श. क.)

गर्भोपघातकरम्—शा. ८-२५. गर्भनाशजनकम् ।

गलः—इ. ११-१५; चि. २२-१६. कण्ठः । (श. क.)

गलग्रहः—चि. ४-२६. कण्ठग्रहः ।

गलपीडा—सि. ५-१८. कण्ठपीडा ।

गात्रम्—इ. २-११. शरीरावयवः । (वै. श.)

गुटिका—चि. २३-५२. वटिका । (श. क.)

गुडिका—चि. ५-१८३ गुटिका । (श. क.)

गुणः—सू. १-५१. वैशेषिकानुमतो गुणख्यः पदार्थः ।

गुणाः—सू. १-२८, १०५. गुर्वादयः चतुर्विंशतिः ।

गुणाः—इ. १-३. गुणाः शरीरदेशानां शीतोष्णमृदु-
दारुणाः । (चक्रः)

गुदम्—इ. ३-५. मलत्यागद्वारम् । (श. क.)

गुदनिष्क्रमणम्—वि. ७-१३. गुदभ्रंशः ।

गुदवलयः—चि. १४-६. गुदस्य मांसवलयः ।

गुरुः—सू. ६-२३. सादोषलेपबलकृद्गुरुस्तर्पणो
बृंहणः । (व. द.)

गुरुः—इ. ३-५. पादग्रन्थिः । श. क.)

गुल्मः—चि. ३-७; चि. ५-७. कुष्ठितानिलमूलत्वाद्
गूढमूलोदयादपि ॥ गुल्मवद्वा विशालत्वाद् गुल्म इत्यभिधीयते ।
(सू. उ. ४२-५३.)

गृञ्जः—चि. २०-२८. समण्डो यवौदनः ।

गृष्टिः—चि. २-३ । ३. एकवारप्रसूता गौः ।

गोष्ठः—शा. ८-१९. गवां विश्रामस्थानम् ।

ग्रहः—शा. ५-१४. राहुः ।

ग्रहाः—चि. १-४ । ४६. सोमपानपात्राणि ।

ग्रहणम्—वि. ४-८. ग्रन्थाधिधारणम् ।

ग्रहणी—इ. ७-२०. चि. १५. कोष्ठवयवविशेषः,
ग्रहणीरोगः ।

ग्रास्यम्—चि. १२-२०. ग्रामे भवम् ।

ग्रास्यधर्मः—सू. ७-३४. मैथुनम् ।

ग्राहि—सू. २७-९१, दीपनं पाचनं ग्रस्यादुष्णत्वाद्
द्रवशोषकम् । ग्राहि तच्च यथा क्षुण्ठी जीरकं गजपिप्पली ॥
(व. द.)

ग्रीवा—सू. १७-६५. कन्धरा ।

ग्लानिः—चि. ३-३६. हर्षक्षयः ।

ग्लास्तुः—इ. ८-२१. क्षीयमाणः ।

घनः—चि. ६-९. सान्द्रः ।

घस्मरः—सू. १३-५०. बहुभक्षकः ।

घाटा—सि. ९-८४. ग्रीवायाः पश्चाद्भागः ।

घुर्घुरकम्—इ. १०-१८. घुर्घुरक इत्याकारः शब्दः ।

घ्राणम्—इ. १-३. घ्राणेन्द्रियम् ।

चक्षुः—इ. १-३. दर्शनेन्द्रियम् । (श. क.)

चक्षुष्यम्—सू. ५-१००. चक्षुषे लोचनाय हितम् ।
(श. क.)

चतुर्थकः—चि. ३-६७. दिनद्वयं यो विश्रम्य प्रत्येति
स चतुर्थकः ।

चतुर्थिका—चि. ११-७२. पलम्

चतुष्पादम्-सू. २९-७. सू. ९-१. वैद्यादिषाद-
चतुष्टयम् ।

चतुःस्नेहः-सि. १०-२०. सर्पिस्तैलवसामज्जात्मकः ।

चयः-सू. १७-११४. वृद्धिः ।

चर्या-शा. १-१४३. ईर्यापथस्थितिः । (श. क.)

चलः-सू. १-५९. गतिमान् ।

चिकित्सकः-वि. ८-५७. वैद्यः ।

चिकित्सा-सू. ९-५, १६-३४; वि. १-१ । ३.
यानिः क्रियाभिर्जायन्ते शरीरे धातवः सन्नाः । सा चिकित्सा
विकाराणां कर्म तद् भिन्नं मतम् ॥ (वै. श.)

चिकित्सितम्-वि. १-१ । ३. चिकित्सा ।

चिन्त्यम्-शा. १-२०. कर्तव्यतया अकर्तव्यतया
वा यन्मनसा चिन्त्यते इति ।

चिह्नम्-वि. १-९. लक्षणं चिह्नमाहुतिः (मा. वि.)

चूर्णम्-क. ८-६५. चूर्ण्यते पिब्यते यत् । (श. क.)

चूर्णकः-इ. १-२१. सक्तुः । (श. क.)

चूपणम्-वि. २३-३५. पानम् । (वै. श.)

चेतः-वि. २४-२९. चित्तम् (श. क.)

चेतनम्-सू. १-४८, २५-२३. चेन्द्रियं द्रव्यम् ।

चेतना-सि. ९-३. बुद्धिभूतिभेदः ।

चेतनाधातुः-सू. २५-९. आत्मा ।

चेष्टा-सू. १७-११८. वाङ्मनःशरीरप्रवृत्तिः । (श. क.)

चेतन्यसंग्रहः-सू. ३०-७. तत्र हृदि आत्मा
चेतन्यस्य स्वपिष्ये प्रसृतस्य संग्रहणं करोति ।

च्यवनम्-इ. ३-४. च्युतिः ।

च्यवमानं पित्तम्-वि. १५-१०. अधोभागं वायुना
नीयमानं पित्तम् ।

च्युतिः-सि. ५-७. हरताद् भ्रंशः ।

छर्दनम्-सि. १२-१५ । ३. वसनम् ।

छर्दिनिग्रहणः-सू. ४-१४, २८. अष्टाविंशो महा-
कषायः ।

छादनम्-वि. २५-४१. छादनं तु द्विविधं बाह्या-
न्तरभेदेन ।

छाया-इ. १-३, इ. ७-१६. भौतिकी पञ्चरूपा;
वर्णमाकामतिच्छाया, आसना लक्ष्यते छाया ।

छेदजम्-वि. ११-५५. द्विधाकरणम् । (वै. श.)

छेदजम्-वि. २५-५५. क्षिष्टान् कफादिकान् दोषानु-
न्मूलयति यद् बलात् छेदनं तद्यथा क्षारा मरिचानि
शिलाजतु । (शा. सं; व. द.)

छेदी-सू. २७-१८७. विश्लेषकरः । (वै. श.)

जगलः-सू. २७-१८१. भक्तकिष्कृता सुरा ।

जघनम्-वि. ५-८. कटयवःस्थानम् (वै. श.)

जघन्यम्-वि. ३०-१७७. पूर्वं वयः ।

जङ्गमम्-सू. १-६८. गच्छतीति जङ्गमम्; गमनशीलम् ।

जङ्ग-इ. ३-५. प्रसृता ।

जरणः-वि. ६-२१. जठराग्निः, जरणः आहारस्य ।
(व. द.)

जरणशक्तिः-वि. ४-८. पाचनशक्तिः ।

जरायुः-शा. ३-६. जरायुः अपरा, येन वेष्टिता
मनुष्यादयः प्रजायन्ते, जरायुणा वेष्टिता जायन्ते इति
जरायुजाः मनुष्यादयः ।

जलकोष्ठः-सू. १४-३४. अवगाहार्थं कृतं सहजल-
पात्रम् ।

जलजाः-सू. २७-५४. जले निवासाजलजाः; सत्स्याः
(श. क.)

जलरः-वि. ८-२८. पञ्चाश्रितयोर्वचनं जलरः ।

जलमृतः-वि. १०-४७. जलमज्जेन मृतः इव इति
जलमृतः, विशिष्टवायुमूर्धाक्षमाध्मातोदरमेहनम् । विद्या-
जलमृतं जतुं शीतपादकरणनम् ॥

जलयन्त्रम्-वि. २४-१५८. जलमेचयन्त्रम् ।

जयोपरोधः-सू. २१-४. जेगोपरोधः ।

जाङ्गलाः-सू. २७-५५. स्थलजा जाङ्गलाः प्रोक्ता
मृगा जाङ्गलवारिणः; जङ्गले भवाः ।

जानिमलका प्रकृतिः-इ. १-५. जानिमलकातो बौधम्
इत्यादिप्रकृतिः ।

जालिनी-सू. १७-८६. तत्तया मिराजालवती स्नि-
ग्धास्वावा महाशया । रुजानिस्तेदवहुला सूक्ष्मच्छिद्रा च
जालिनी ॥

जानुः-इ. ३-५. जलजह्वोर्मध्यभागः । (श. क.)

जिह्वा-सि. ५-५. कुटिला ।

जिह्वा-वि. २२-६. रसज्ञानेन्द्रियम् । (श. क.)

जिह्वानिलेखनम्-सू. ५-७५. जिह्वामलहरदशा-
ङ्गुलकाशिका । (श. क.)

जीर्णः-वि. ३-७. पुराणः ।

जीवः-सा. ३-८. गर्भात्मा ह्यन्तरात्मा यः ।

जीवनम्-सू. १-८०. प्राणधारणम् । (श. क.)

जीवनीयः-सू. ४-८; २५-४०. जीवनीयशब्देनेह
आयुष्यत्वमभिधेयम् ; मूर्च्छितस्य संज्ञाजनकत्वेन जीवनीयत्वं
व्याख्येयम् ।

जीवनीयवर्गः-वि. २-३ | १५. जीवनीयानामिति
पट्कषायवर्गोक्तानां जीवकर्मभादीनां दृष्टानां वर्गः ।

जीविताभितरः-सू. ११-५३. जीवनरक्षाकर्ता ।
(वै. श.)

उवहः-वि. १-३२. वि. ३-३१. स्वेदावरोधः संतापः
सर्वाङ्गप्रदहणं तथा । युग्मपञ्च रोमे च स उवरो व्यपदिश्यते ॥
(भा. नि.)

उवहः-सू. ४-८. उवहनाशनः ।

तण्डुलाम्बु-वि. ८-१२५. तण्डुलोदकम् । (श. क.)

तरवापचोदः-सू. ३-१५. यथार्थज्ञानम् ।

तरासू-सू. ८-६. तनः ।

तदर्थकारि-वि. २-१३. हेतुव्याधिसमत्वेऽपि हेतु-
व्याधिप्रशमकारि; हेतुविपरीतार्थकारि, व्याधिविपरीतार्थकारि,
हेतुव्याधिविपरीतार्थकारि च ।

तदात्वे-सू. ११-२०. तत्क्षणम् ।

तद्यिद्यसंभाषा-वि. ८-६. तच्छास्त्राध्यायिना सह
संभाषणम् ।

तनुः-सि. ७-४३. अघनः ।

तनु-सि. ५-४. कृशम् ।

तनु-वि. २२-२६. स्वच्छम् ।

तन्त्रप्रयोगः-वि. ७-४. तन्त्रं शरीरं तस्य परिपा-
कनार्थं सद्बृत्तोकः प्रयोगः ।

तन्त्रम्-इ. १२-४४. शरीरम् ।

तन्त्रयन्त्रधरः-सू. १२-८. तन्त्रं शरीरं यदुक्तं
'तन्त्रयन्त्रेषु मिश्रेषु तमोऽन्त्यं प्रविवक्षताम्'
(इ. अ. १२) इति, तदेव यन्त्रं ताय धरः यदि वा तन्त्रस्य
यन्त्रं सन्धयः तेषां धरः ।

तन्त्रयुक्तयः-वि. १२-८. तन्त्राधिपमार्था युक्तयः ।

तन्द्रा-वि. १-२ | ३. इन्द्रियाधेध्वमं वि त्तनोरवं
जृम्भणं कृमः । निद्रातस्येव यस्यैते तस्य तन्द्रां विनिर्दिशेत् ॥

तमः-सू. २५-२८. तमोगुणः प्रकृत्या गुणविशेषः ।

तमः-वि. ३-१३. मोहकर्तृत्वात्तमः ।

तमः-वि. २३-२०. अन्धकारः ।

तमःप्रवेशः-वि. १०-३. अन्धकारप्रवेश इव ।

तमःस्कन्धः-सू. २५-२८. तमसः स्कन्धः समूहः ।
पक्षरागश्चेह तत्त्वज्ञानप्रतिबन्धकावेन तमःस्कन्ध उच्यते ।

तर्कः-वि. ४-४. अप्रत्यक्षज्ञानम् ।

तर्पणम्-वि. ४-३०. वृन्दणम् ।

तर्पणम्-वि. ३-१५. तोषपरिपुष्टाः तत्तयः ।

तर्पणादिक्रमः-सि. ६-२५. संशोधनानन्तरं कर्तव्यः
कर्मविशेषः ।

तर्पः-चि. २-४ | ४८. वनितामिलापः ।

तलम्-सि. ३-२९. हस्तपादतलम् ।

तलस्वेदः-सि. १-५०. अग्न्यादितलेन हस्ततलेन
स्वेदः ।

तामससस्त्वम्-शा. ४-३६. पशुशरीरेऽस्ति, तच्च
सर्वेषामाख्यातं मोहाश्रयात् ।

तालु-इ. ३-५. जिह्वेन्द्रियाधिष्ठानम् (श. क.)

तिक्तः-सू. २६-८, ७८. वाय्वाकाशगुणबाहुल्यात्
तिक्तः प्रतिहन्ति निपाते यो रसनं स्वदत्ते न च । स तिक्तो
मुखवैशद्यशोषप्रहादकारकः ॥

तिक्तकम्-सू. २७-१९९. तिक्तसत्त्वकं द्रव्यम् ।

तिक्तस्कन्धः-वि. ८-१४३. तिक्तवर्णपरिसंख्याताना-
मौषधद्रव्याणां समूहः ।

तीक्ष्णः-चि. ३-५२. दाहपाककरस्तीक्ष्णः स्वादुः
तीक्ष्णं पित्तकरं प्रायो लेखनं कफवातहृत् । (व. द.)

तीक्ष्णाग्निः-वि. ६-१२. तीक्ष्णोऽग्निः सर्वापचारसहः

तुवरः-चि. २२-२६. कषायरसः । (श. क.)

तुला-क. ७-६९, १२-९७. तुलां शतपलं विद्यात्
परिमाणविशारदः ॥

तुषोदकम्-चि. ३-२६७. सतुषयवकाजिकम्, मृष्टान्
माषतुषान् पिबान् यवांस्तु चूर्णसंयुतान् । आशुतानम्मसा
तद्वज्जातं तच्च तुषोदकम् ॥ तुषोदकं यवैरामैः सतुषैः
शकलीकृतैः । (व. द.)

तृणपुञ्जिकः-शा. ४-३१. पुरुषाकृतिभूयिष्ठः असमस्त-
पुरुषलक्षणयुक्तः ।

तृणपूली-चि. २-१ | १८. पूली नपुंसकधर्मित्वात् ।
तृणपूली पुष्पाकृतिरिति भाषया पुरुषार्थक्रियाविरहित्वं
दर्शयति ।

तृतीयकः-चि. ३-६७. दिनं हित्वा तृतीयकः ।

तृप्तिः-सू. २५-४०. सन्तोषः ।

तृप्तिघ्नः-सू. ४-८. एकादशो महाकषायः । तृप्तिः
श्लेष्मविकारो येन तृप्तमिदं आत्मानं मन्यते तद्घ्नः तृप्तिघ्नः ॥

तृष्णा-चि. ३-२६. पिपासा । (श. क.)

तृष्णानिग्रहणः-सू. ४-१४, २९. ऊनत्रिंशो महा-
कषायः ।

तृष्णोपशमणी चिकित्सा-वि. ५-२६. उदकव-
हानां दुष्टानां स्रोतसां चिकित्सा ।

तेजः-चि. १५-३. देहोष्मा शुक्रं वा ।

तोदनम्-सू. २४-४६. व्यथा । (श. क.)

तोदः-सू. १७-५५. सूचीवेद्यनवद्वेदनाविशेषः ।

तोषः-वि. ४-८. सुखनयनप्रसादादिः ।

त्रिकम्-सि. ३-४१. त्रिकसकथनोः प्रष्टव्यं शार्थनोर्यः
सन्निवस्तत्रिकं स्मृतम् । (वै. श.)

त्रिकोषाफलितम्-सू. ५-५०. त्रिभिः पर्वभिर्मिष्टैः
समन्वितम् ।

त्रिगर्भा-चि. १-१ | १९. प्रथममेकं गृहं, तस्याभ्य-
न्तरे द्वितीयम्, एवं त्रिगर्भा त्रयो गर्भा अन्तराणि यस्यां सा;
अन्तस्त्रिप्रकोष्ठा ।

त्रिपर्ययः-सू. ५-४८. त्रयः पर्ययाः आपानाः यस्मिन् ।

त्रिप्रकोषणाः-चि. १७-४. असात्मेन्द्रियार्थसंयोग-
परिणामप्रज्ञापराधकारणकाः ।

त्रिलिङ्गः-चि. ४-१३. सान्निपातिकः ।

त्रिसूत्रम्-सू. १-२४. त्रीणि हेत्वादीनि सूत्र्यन्ते
यस्मिन् येन वा इति ।

त्रिस्कन्धम्-सू. १-२५. त्रयः हेत्वादयः स्कन्ध-
रूपायस्य सः-स्कन्धश्च स्थूलावयवः प्रविभागो वा ।

त्रिस्नेहः-सि. ३-३६. सर्पिस्तैलवसात्मकः ।

त्वक्-इ. ७-३१. स्पर्शप्राप्ति इन्द्रियम् ।

त्वक्सारः-वि. ८-१०३. विशुद्धतरा त्वक् ।

त्वच्यः-सू. ५-८७. त्वचे हितः ।

दधिमण्डः-क. ८-१०. दध्न उपर्यष्टो भागः ।

दधिमस्तु-सि. ११-३२. उक्तं दधि द्विगुणवारियुतं
तु मस्तु । (वै. श.)

दधिसरः-वि. ५-६८. दधिसन्तानिका; दध्यप्रभागः ।
(वै. श.)

दध्यम्लम्-वि. २४-१६१. दध्ना अम्लीकृतम् ।

दध्युत्तरम्-वि. १७-७४. दधिसरः ।

दन्तपवनम्-सू. ५-७२. दन्तधावनार्थं काष्ठम् ।

दन्तहर्षः-नि. १-२१. शीतरूक्षप्रवाताम्लस्पर्शा-
नामसहा द्विजाः । पित्तमारुतकोपेन दन्तहर्षः स नामतः ॥
(वै. श.)

दरः-सू. १७-३१. दरदरिका ।

दशनच्छदौ-इ. ११-२०. ओष्ठौ ।

दर्शनम्-इ. ४-८. चक्षुर्गोचरता ।

दहनम्-सि. ९-७८. अग्निना दाहः ।

दारुणः-सू. १२-४. शोषणत्वात् काठिन्यकरः ।

दारुणम्-सू. ११-५५. व्रणविदारणद्रव्यम् । (वै. श.)

दाहः-वि. ८-३६. दह्यत इव वेदनाविशेषः ।

दाहः-वि. ५-६३. दाहकर्म ।

दाहप्रशमनः-सू. ४-८. एकचत्वारिंशो महाकषायः ।

दिवास्वप्नः-सू. ६-२३. दिवास्वापः ।

दिव्यमुदकम्-सू. २७-१९८. आन्तरिक्षं जलम् ।

दीपनः-सि. ३-३८. जठराग्निदीपनः । पचेन्नामं
बहिष्कृद् यद् दीपनं तद् यथा मिसिः । (व. द.)

दीपनीयम्-वि. २८-८७. अग्निदीपनम् ।

दुश्छायः-इ. ११-३. विकृतच्छायः ।

दुर्गन्धम्-सू. २७-२१५. पूतिगन्धयुक्तम् ।

दुर्जरम्-सू. २७-१३८. दुष्पचम् ।

दुर्दिनम्-सि. २-२०. मेघाच्छन्नदिनम् ।

दुर्बलः-इ. ९-१५. निर्बलः ।

दुर्मनाः-सू. १७-७३; इ. ११-३. मनोबलविहीनः

दुर्विपाकः-सू. २५-४०. दोषवान् विपाकः ।

दूतः-इ. १-३. वैद्याह्वानार्थमागतो मनुष्यः ।

दूयनम्-सू. १७-५८. मुखकण्ठादिषु वेदनायुक्तो
दाहः ।

दूषीविषम्-सू. २१-४५; वि. २३-३१, जीर्णं
विषमौषधिभिर्हितं वा दावाग्निवातातपशोषितं वा ।
स्वभावतो वा गुणविप्रहीनं विषं हि दूषीविषतामुपैति
(सु. क. २-२५३.)

दूष्याः-सू. १९-४-९; नि. ४-४. रक्तादयो धातवः ।

दृढाग्निः-वि. ३-१७२. दीप्ताग्निः ।

दृष्टिः-इ. ४-२५. उपलब्धिः, तथा दृष्ट्या दृष्टिशक्ति-
रुपचारादुच्यते ।

देशः-सू. २६-९. भूमिः ।

देशः-वि. १-३. आतुरः ।

देशः-सू. १-६२. भूमिरातुरश्च ।

देशानुपातिनी प्रकृतिः-इ. १-५. यथा अन्तर्बेदि-
वासिनः शुचयो भवन्ति ।

देहः-सू. २५-३२ शरीरम् ।

देहप्रकृतिः-सू. ७-४०. दोषानुशयिता ह्येषां देहप्रकृति-
रुच्यते । एतेनैतेषां वातलादीनां मुख्यं स्वास्थ्यं नास्ति,
किंतिहि उपचारस्वस्था एते इति दर्शयति ।

देहव्यायामः-सू. ७-३१. शरीरचेष्टाया चेष्टा स्थैर्यार्था
बलवर्धनी । देहव्यायामसंख्याता मात्रया तां समाचरेत् ॥

दैन्यम्-वि. ४-८. दीनभावः ।

दैवम्-शा. १-११६, २-४४; वि. ३-३०;
वि. २-१ | १०. निर्दिष्टं दैवशब्देन कर्म यत् पौर्वदेहिकम् ;
दैवं पुरा यत्कृतमुच्यते तत्; दैवमात्मकृतं विद्यात्कर्म यत्पौर्व-
देहिकम्; प्राक्तनकर्म ।

दैवव्यपाश्रयम्-सू. १-५८, ११-५४. दैवमच्छं
तदाश्रित्य यद् व्याधिप्रतीकारं करोति तदैवव्यपाश्रयं
बलिमङ्गलादि; मन्त्रौषधिमणिमङ्गलबल्युपहारहोमनियमप्रा-
यश्चित्तोपवासस्वस्थयनप्रणिपातगमनादि ।

दोषाः-सू. २७-६८; सि. ४-२२. वातपित्त-
कफाः ।

दोषावसेचनम्-वि. ३-४३. दोषाणामवसेचनं
निर्हरणम् ।

दौर्गन्ध्यम्-सि. ५-७. दुर्गन्धता ।

दौर्बल्यम्-चि. ८-३३. अल्पबलत्वम् । (श. क.)

द्रवः-सि. ३-२४. कायः ।

द्रव्यम्-सू. १-२८, ५१, ६४. २६-१०. यत्र
कर्मगुणा आश्रिताः यच्च तेषां समवायि कारणं तद्द्रव्यम्;
खादीन्यात्मा मनः कालो दिशश्च द्रव्यसंग्रहः; आधारकारणम्;
यत् आहारौषधोपयुक्तम् ।

द्रव्याणाम् अधिकरणम्-सू. २६-१३. द्रव्याणि
यत्र कुर्वन्ति तत् तेषामधिकरणम् ।

द्रव्याणाम् उपायः-सू. २६-१३. द्रव्याणि यथा
कुर्वन्ति स तेषामुपायः ।

द्रव्याणाम् कर्म-सू. २६-१३. द्रव्याणि यत्
कुर्वन्ति तत्तेषां कर्म ।

द्रव्याणाम् कालः-सू. २६-१३. द्रव्याणि यदा
कुर्वन्ति स तेषां कालः ।

द्रव्याणाम् फलम्-सू. २६-१३. द्रव्याणि यत्
साधयन्ति तत्तेषां फलम् ।

द्रव्याणाम् वीर्यम्-सू. २६-१३, ६५. द्रव्याणि
येन कुर्वन्ति तत्तेषां वीर्यम् ।

द्रोणः-क. १२-९६. कंसश्चतुर्गुणो द्रोणश्चार्धगं नत्वगं
च तत् । स एव कलशः ख्यातो घटमुन्मानमेव च ॥

द्वन्द्वम्-सू. १४-६६. परस्परं विरुद्धं युग्मम् ।

द्विजः-इ. ८-१३. दन्तः ।

द्वियोनिः-सू. २५-३६. द्विप्रभवः ।

द्विरेताः-शा. २-१७. स्त्रीपुंविहः पुमान् । (वै. श.)

द्वैहृदय्यम्-शा. ४-१५. तस्य यत्कालमेवेन्द्रियाणि
संतिष्ठन्ते, तत्कालमेव चेतसि वेदनानिर्बन्धं प्राप्नोति; तस्मा-
त्तदाप्रभृति गर्भः स्पन्दते, प्रार्थयते च, जन्मान्तरानुभूतं
यत् किञ्चित्, तद्द्वैहृदय्यमाचक्षते वृद्धाः ।

धनैषणा-सू. ११-५. द्वितीयैषणा (वै. श.) ।

धन्वः-सि. १-२१. मरुदेशः ।

धमन्यः-सू. ३०-१२. धमानात् पूरणाद् बाह्येन
रसादिना धमन्यः; धमानात् धमन्यः ।

धर्मः-सू. १-१५. धारणाद्धर्मः, स चात्मसमवेतः
कार्यदर्शनानुमेयः ।

धातवः-चि. १५-१५. देहधारणाद् धातवः ।

धातवः-सू. २२-४१. दोषाः “दोषा अपि धातु-
शब्दं लभन्ते” इति वचनात् ।

धातुपाकः-सू. १८-३. धातुषु धात्वग्निकृतो
रसपाकः ।

धातुवैषम्यम्-वि. ८-८४. विषमतां गता धातवः ।

धातुव्यूहनम्-शा. ४-१२. धातुरचना; धातुवहनं च ।

धातुसाम्यम्-सू. २१-४२. विकारोपशमरूपकार्यम् ।
(वै. श.)

धातुस्नेहपरम्परा-चि. १५-२०. धातूनां रसादि-
सप्तानां तस्नेहानां धातुप्रसादरूपाणां परम्पराक्रमः ।

धानाः-चि. २-२-१२. धानाकारा भक्ष्याः ।

धानाः-चि. ६-२३. मृष्टयवाः ।

धाम्बन्तरीयाः-चि. ५-४४. धम्बन्तरितन्त्राध्यायिनः शल्यविदः ।

धान्याम्लम्-सू. १५-७; क. १-१२. काञ्जिकम् ।

धारणम्-चि. २३-५८. धारणशब्देन शरीरे धारणं कृते, धारणं चौषधशब्देनोपक्रमेषु प्रविशति ।

धारा-सि. ३-२०. जलादिद्रवद्रव्याणां पतनम् ।

धारि-सू. १-४२ धारयति शरीरे पृथितां गन्तुं न ददातीति धारि ।

धारि-सू. ३०-६ शरीरेन्द्रियसत्त्वात्मसंयोगः शरीर-धारणादारीत्युच्यते ।

धारिलोहितम्-वि. ४-७. जीवशोणितम् ।

धारोष्णम्-चि. २९-८२. दोहकालधारापतित-मग्नियोगादिना उष्णीभूतम् ।

धीः-सू. २५-४० बुद्धिः

धीविभ्रमः-चि. ९-६. बुद्धेरयथादर्शित्वम् ।

धुक्षणम्-वि. ६-२१. प्रबोधकम् ; प्रोद्दीपकम् ।

धूपः-चि. २५-१०८. धूपयति स्वगन्धेन प्रीणयित्वा दीपयतीति । (श. क.)

धूपनम्-सू. १७-५८. धूमनिर्गमनमिव ज्ञानम् ।

धूमः-सू. ५-३९, ४०. पानार्थः । (वै. श.)

धूमनेत्रम्-सू. ५-२४. धूमपानार्थं नेत्रम्, नाली-विशेषः यं द्वारीकृत्य धूमः पीयते ।

धूमपानम्-सू. ५-३१. धूमसेवा । (वै. श.)

धूमवर्तिः-सू. ५-१०६. धूमपानार्थं यवाकृति-निर्मिता औषधवर्तिः ।

धृतिः-सू. २५-४०. धैर्यम् ; अलौल्यम् ; धृतिर्हि नियमात्मिका अहितेभ्यो मनोनियमनमिति यावत्

धैर्यम्-वि. ४-८. धैर्यं विषयपि मनसोऽदैन्यम् ।

धनापनम्-सि. ९-८९ प्रथमनम्, 'चूर्णस्याध्मापनं

तस्मिन् देहस्रोतोविशोधनम्' इति वचनाद् ध्मापनं शिरो-विरेचनप्रयोजनक्रमेवेति दर्शयति ।

ध्यानम्-इ. ५-१८. चिन्तनम् ।

नकुलान्धः-इ. ३-६०. नकुलान्धस्तु रूपाणि दिवा शुक्लानि पश्यति ।

नखः-इ. १-१२. नखरः ।

नयनम्-इ. १-१२. चक्षुः ।

नरनारिषण्डौ-शा. २-१७. नरषण्डो नारिषण्ड-श्चेति नरनारिषण्डौ एतावबीजौ द्वेयौ यदुक्तं सुश्रुते 'अशुक्र-स्त्वेव षण्डकः'

नस्तः-सू. १३-२५. नासिकातः ।

नस्तः कर्म-सि. ९-८. नासिकारन्ध्रेणौषधदानम् ; प्रतिमर्शवपीडनस्य प्रथमनशिरोविरेचनानि नावनश्चावपीडश्च च्यवनं धूम एव च । प्रतिमर्शश्च विज्ञेयं नस्तः कर्म च पञ्चधा ॥

नस्तः प्रच्छर्दनम्-सू. १-८५. शिरोविरेचनम् ।

नस्यम्-सि. ९-८७. नस्यं तत् कथ्यते धीरैर्नासा-ग्राह्यं यदौषधम् । प्रतिमर्शोऽवपीडश्च नस्यं प्रथमनं तथा । शिरोविरेचनं चेति नस्तः कर्म च पञ्चधा ॥

नाडीस्वेदः-चि. ३०-४८. प्रकारविशेषनिर्मि-तया नाड्या दीयमानो बाष्पः (व. द.)

नाभिः-इ. ३-५. उदरावर्तः (श. क.)

नाड्यः-चि. २२-६. नलिकाः ; स्रोतांसि ।

नावनम्-सू. ५-३५. नस्यम् ।

नासापुटम्-सि. ९-१००. अन्यतरं नासिकारन्ध्रम् ।

नासिका-इ. ३-५. नासा ।

नासिकावंशः-इ. ८-१०. नासिकापृष्ठे उन्नतमास्थि ।

नास्तिकः-सू. ११-१४, १५. नास्ति परलोक इत्यादि यो मनुते सः ।

निगदम्-चि. १२-१४५. पुरातनम् ।

निगदम्-वि. २४-१७६. निर्दोषम् ।

निगदम्-वि. २६-६८. निर्मलम्

निगमनम्-वि. ८-२७. तस्मात्तथेतिरूपं निर्णयात्मकं वचनम् ।

निग्रहः-वि. ५-१९. शुक्रवेगरोधनम् ।

निचयात्मकः- वि. ५-१४. साम्निपातिकः ।

निजः-सू. ११-४५. वि. २५-५. शारीरदोष-समुत्थः ।

निदर्शनम्-वि. १२-४४. मूर्खविदुषां बुद्धिसाम्य-विषयो दृष्टान्तः ।

निदानम्-सू. ३०-३३. निदानस्थानम् ।

निदानम्-नि. १-१,३. निदानं कारणमिहोच्यते, तच्चेह व्याधिजनकं व्याधिवोधकं च सामान्येनोच्यते । तत्र व्याधि-जनकं निदानं हेतुः, व्याधिवोधकं च कारणं निदानपूर्वरूप-रूपोपशयसंप्राप्तिरूपम् । तत्र हेतुरूपं निदानं जनकं च भवति, व्याधिवोधकं च भवति । किंवा निदानशब्दो जनककारणवचन एव । इह खलु हेतुनिमित्तमायतनं कर्ता कारणं प्रत्ययः समुत्थानं निदानमिथ्यनर्थान्तरम् ॥

निद्रा-सू. २१-५८, ५९. स्वापः ।

निमित्तम्-सू. १०-१४. हेतुः ।

निमित्तविपरीतम्-वि. २-१३. हेतुप्रत्यनीकम् ।

निमित्तानुरूपा-इ. १-६. निमित्तार्थानुकारिणी, निमित्तस्य योऽर्थः कार्यजननरूपः, कार्यबोधनरूपो वा तमनुकरोतीति निमित्तार्थानुकारिणी ।

निमिषः-इ. ३-६. चक्षुर्निमीलनम् ।

निमेषः-वि. २८-९. निमेषणीः शिरा वायुः प्रविष्टो वर्त्मसंश्रयाः । चालयेदति वर्त्मानि निमेषः स गदो मतः ॥ (सु. उ. ३.)

नियतात्मा-वि. १-४ । १०. जितेन्द्रियः ।

नियोगः-सि. १२-४४. अवस्थानुष्ठेयतया विधानम् ।

निरत्ययत्वम्-सि. १०-५. दोष (उपद्रव) रहितत्वम् ।

निरञ्जता-वि. ५-९. उपवासः । (वै. श.)

निरामः-वि. ३-१६८. पक्वः ।

निरुहः-क. १२-५३. आस्थापनम् ।

निरोधः-सू. ३०-२५. मरणम् ।

निर्णयः-सि. १२-४२. विचारितस्यार्थस्य व्यवस्थापनम् ।

निर्देशः-सि. १२-४२. संख्येयोक्तस्य विवरणम् ।

निर्यासः-सू. २५-४० वृक्षात्सुतो रसः ।

निर्यूहः-वि. २१-१२३. क्वाथः; रसः । (श. क.)

निर्वचनम्- सि. १२-४४. पण्डितबुद्धिगम्यो दृष्टान्तः ।

निर्वलीकम्-वि. ३-१६. वलीरहितम् ।

निर्वापणम्-सू. १८-५. दाहप्रशमनम्, पाकामि-मुखिनो व्रणशोथस्य दाहतोदप्रशमनम् । (व. द.)

निर्वृताः-वि. २९-१३९. निर्वापिताः ।

निर्वृत्तिः-सू. १-६४. अभिव्यक्तिः ।

निष्कुलम्-वि. ११-६६. निरस्थि ।

निष्काथः-वि. २६-१४०. क्वाथः ।

निष्ठीविका-सू. ८-२१. निष्ठीवनम् ।

निष्पीडनम्-वि. २३-३५. पीडयित्वा रसस्य रक्तस्य वा निर्हरणम् ।

निष्प्रत्यनीकः-वि. ३-५६. विरोधितारहितः; तुल्य इत्यभिधायपि यत् 'निष्प्रत्यनीकः' इति करोति, तेन कालाद्यनुगुणतामेव कालादितुल्यतां स्फोटयति, कालादीनां चासमानानामपि बलवता दोषेण परिगृहीतानां प्रतीपार्थ-करणासामर्थ्येनानुगुणतैव भवति ।

निःश्वासः-सू. ७-२४. मुखनासाभ्यां निर्गतः श्वासः ।

निःसंज्ञः-इ ९-४. संज्ञारहितः ।

निस्तोदः-चि. २१-३०. अतिव्यथा । (वै. श.)

नीलः-चि. ४-२०. नीलवर्णः ।

नेत्रनाड्यः-सि. २-२१. नेत्रगताः रसरकादि-
वाहिन्यः ।

नेत्रम् (वस्तिनेत्रम्)-सि. १-५५. वस्तिद्रव्यप्रवेशार्थं
प्रयुज्यमानो नलिकाविशेषः ।

नेत्राञ्जनम्-चि. ३-३०७. चक्षुर्भक्षणम् ।

न्युब्जा-शा. ८-६. अधोमुखी ।

पक्का-सू. ६-९. जठराग्निः ।

पक्तिः-सू. १२-११. पचनम्, पाचकस्याग्नेरविकृतं
कर्म ।

पक्तिः-चि. ३-१३०. पक्तिहेतुतया जाठराग्निं
ब्रूते ।

पक्तिस्थानम्-चि. ३-२७५. अग्न्यधिष्ठानम्,
ग्रहणी ।

पकरसः-चि. ७-४४. काथः, कथितेनेक्षुरसेन कृतः
सीधुः वा ।

पकाशयः-शा. ३-६. नाभेरधोभागः । (वै. श.)

पक्ष्म-इ. ३-६. अक्षिलोम । (श. क.)

पङ्कः-इ. १२-५५. दन्तपङ्कः ।

पङ्कः-सि. १-३२. सक्थिद्वयघातोपलक्षितः वात-
व्याधिविशेषः ।

पचनम्-वि. १-१७. पाकः ।

पञ्चकर्म-सू. २-१५. पञ्चकर्म वमनविरेचना-
स्थापनानुवासनशिरोविरेचनरूपम् ।

पञ्चात्मा-चि. १४-२४. प्राणापानव्यानोदान-
समानरूपः ।

पथ्यम्-सू. २५-४५. पथ्यं पथोऽनपेतं यद्यच्चोक्तं
मनसः प्रियम् । पथः शरीरमार्गात्स्रोतोरुपादनपेतम्;
अपेतम् अपकारकम्, अनपेतम् अनपकारकम् इत्यर्थः ।
पथोग्रहणेन पथोवाह्या दोषा धातवश्च तथा पथोनिर्वर्तका

धातवो गृह्यन्ते तेन कृत्स्नमेव शरीरं गृहीतं भवति ततश्च
शरीरानुपघाति पथ्यमिति भवति । किंवा स्वस्थरवास्थ्य
रक्षणमातुरव्याधिपरिमोक्षश्चेति पन्थाः तस्मादनपेतं
पथ्यम् । एवमपि मनोऽनुपघातिस्त्वं न लभ्यते इत्याह-
यच्चोक्तं मनसः प्रियमिति । तेन मनसोऽतिप्रीत्याभिलषितं
तेन मनसो हितमिति प्रियार्थः तेन प्रशमज्ञानातीक्ष्ण-
त्वादयो गृह्यन्ते । एतेन “मनःशरीरानुपघाति पथ्यम्”
इति पथ्यलक्षणमनपवादमुक्तं भवति ।

पथ्यम्-सि. १-६०. हितम्

पदार्थः-सि. १२-४१. पदस्य पदयोः पदानां
वार्थः ।

परः-शा. ४-७. सारः, किंवा परकालोत्पन्नः परः;
शुक्लं हि सर्वधातुभ्यः परमुत्पद्यते ।

परमाणुः-शा. ७-१७. रजसस्त्रिंशत्तमो भागः । (वै. श.)

परापरत्वम्-सू. २६-२९. देशकालवयोमानपाक-
वीर्यरसादिषु परापरत्वे । परत्वमपरत्वं च तच्च परत्वं प्रधानत्वम्
अपरत्वम् अप्रधानत्वं किंवा वैशेषिकोक्ते देशकालाद्यपे-
क्षया विप्रकृष्टसन्निकृष्टवर्तित्वे परापरत्वे ज्ञेये ।

परासुः-इ. ३-५. गतप्राणः ।

परिकर्तिका-चि. १४-८. कर्तनवत् पीडा ।

परिकीर्णः-इ. ३-६. मललिप्ताः ।

परिग्रहः-वि. १-२१ । ४. पुनः प्रमाणग्रहणमेकैक-
ज्ञेयानाहारद्रव्याणाम् । सर्वतश्च ग्रहः परिग्रह उच्यते ।

परिचारकः-सू. १०-४. उपस्थाता ।

परिणतम्-चि. २४-९०. चिरकालस्थितम् ।

परिणामः-सू. २५-४०. परिपाकः । (वै. श.)

परिणामः-सू. ११-४२. कालः ।

परिणाहस्रोताः-सू. १४-४३. परिणाहेन वेष्टनेन
स्रोतः रन्ध्रम् यस्याः सा परिणाहस्रोताः ।

परितर्पणम्-चि. ६-१७. सन्तर्पणम् ।

परिदग्धा-चि. ३-१०५. दग्धवत् कृष्णवर्णा ।

परिपिण्डितत्वम्-चि. ५-७. लतासमूहादिवत्
संघातेनावस्थितत्वम् ।

परिवर्हः-शा. ८-१२. शयनासनपुष्पादिपरिच्छदः ।

परिवृंहणम्-सि. ३-२७. पुष्टिः, अभिवृद्धिः ।

परिमर्दनम्-चि. २१-१३५. मर्दनम् ।

परिमाणम्-सू. २६-३४. मानम् ।

परिमार्जनम्-सू. २९-७. शोधनम्, शुद्धिकरणम् ।

परिम्लानम्-चि. ५-३८. क्षीणकायम् ।

परिसर्पः-चि. २१-११. विसर्पस्य नामान्तरम्,
परिसर्पोऽथवा नाम्ना सर्वतः परिसर्पणात् ।

परिस्त्रावाः-चि. २५-१८. व्रणास्त्रावाः ।

परिपेकः-सू. २०-१३. परिपेचनम् ।

परिपेचनम्-सि. १२-१५५. व्रणवेदनोपशान्त्यर्थ-
मुष्णकायपेचनम् । (व. द.)

परिहारः-सू. १३-४०. परिहरणम्, त्यागः ।

परीक्षकः-सू. २८-३७. श्रुतं बुद्धिः स्मृतिर्दक्षिण-
वृत्तिर्दितनिषेवणम् । वाग् बुद्धिः शमो धैर्यमाश्रयन्ति
परीक्षकम् ॥ एवंगुणविशिष्टः शास्त्रानुसारेण हितसमालोचकः
परीक्षकः ।

परीक्षा-चि. २५-१७. समालोचना ।

पर्योगः-सू. १५-७. कटाहः ।

पर्य-शा. ७-४. अवयवसन्धिः ।

पर्यमेदः-सू. २२-३६. सन्धिभङ्गरोगः, तथा
सन्धिभेदना, यथा चालने भङ्गाशङ्का जायते (वै. श.)

पशुंका-इ. ३-५. पार्श्वस्थि (श. क.)

परुषम्-सू. १८-७१, कठिनम् ।

पलम्-क. १२-९२-चतुष्कर्षमितं मानम्, मुष्टिः,
प्रकुञ्चः, चतुर्थिका, विलम्बम्, षोडशिका, आस्रम् ।

पवनः-चि. २६-३६. वायुः ।

पवनेन्द्रियः-शा. २-१७. शुक्राशयं गर्भगतस्य हृत्वा
करोति वायुः पवनेन्द्रियत्वम् ।

पाकः-सू. २६-११. पचनम् ।

पाक्यम्-चि. ३-१९७ शतम् ।

पाक्यक्षारः-चि. २१-१२२ पाकेन सुश्रुताशुक्तेन
विधानेन कृतः क्षारः पाक्यक्षारः ।

पाचनम्-चि. १५-७५. यवाग्वादि, पचत्यामे न
वर्हि च कुर्याद् यत् तद्धि पाचनम् (शा. सं.), पाचनं
दोषामयोः शोधस्य वा । (व. द.)

पाचनीयम्-सू. १५-७. पाचनम् ।

पाणिः-इ. १-२२. हस्तः ।

पाणितलम्-चि. १५-१७६. क. १२-२४. कर्षः ।

पाणिस्वेदः-चि. २६-१३७. हस्तेन कृतः स्वेदः ।

पाटनम्-चि. २५-४९. छेदनम् । (वै. श.)

पात्रम्-चि. ५-१७३. आढकः ।

पादः-सू. ९-२७. भिषगादीनामेकतमः ।

पादः-चि. १-४ । ६५ चतुर्थांशः ।

पादचर्मणी-इ. ५-३४. पादयोश्चर्मणी ।

पादाः-इ. ११-२७. भिषगादयः ।

पानकः-क. १-२६. पानद्रव्यविशेषः (श. क.)

पानम्-सू. १-८७. द्रवद्रव्यगलाधःकरणव्यापारः
(वै. श.)

पाप्मा-चि. ३-१३. उव्वरः पापनिर्वर्त्यत्वात् ।

पाप्मा-चि. ७-१३. सास्त्रावगुण्डपरिदाहकाभिः
पाप्माण्डकाभिः पिडकाभिरुद्धा (सु. नि. ५-१४.) ।

पायुः-सि. ७-५८. गुदम् ।

पारिषद्यः-सू. १५-७. परिषदि शस्तः ।

पारुष्यम्-वि. ९-१०. खरत्वम् ।

पार्थिवः-सू. १-६८. पृथिवीविकारः ।

पार्णिः-सि. ३-२९. गुल्फस्याधोभागः । (वै. श.)

पार्श्वम्-इ. ३-५०. कक्षाधोभागः । (श. क.)

पार्श्वशूलम्-वि. ८-१७. पार्श्वदेशस्थं शूलम् ।
(वै. श.)

पाण्डाः-वि. २३-१६०. छापालिकादयः

पिचु-वि. ५-७४. कर्षः ।

पिचुः-वि. ३०-६१. कार्पासखण्डः औषधाप्लावितः ।

पिचुक्रिया-वि. ३०-६१. पिचुप्रणयनम् ।

पिचुधारणम्-वि. १९-४६. भेषजसाधितकाय-
स्नेहाप्लुतस्य तूलकस्य वस्त्रखण्डस्य वा योनौ स्थापनम् ।
(व. द.)

पिच्छनम्-सू. १८-४. अत्यर्थपीडनम् ।

पिच्छा-सू. १८-१४. पिच्छिलो गाढश्च स्त्रावः ।

पिच्छावस्तिः-सि. ५-१६. अल्पया मात्रया
निरुहाख्यो वस्तिः ।

पिच्छिलः-सू. १-६१. विजिलः । (व. द.)

पिडका-वि. ६-५८. पिडका, व्रणविशेषः (वै. श.)

पिण्डः-वि. २१-१०१. वर्तुलाकृतिः । (व. द.)

पिण्डस्वेदः-सू. १४-२५. पिण्डरूपः स्वेदः ।

पिण्डिका-इ. ६-१३. सि. ३-२९. जङ्घामांस-
पिण्डिका ।

पिण्डितम्-वि. ५-४३. पिण्डरूपम् ।

पित्तम्-सू. १२-११. शरीरस्थधातुविशेषः । (श. क.)

पित्तम्-सि. ६-७९. शोणितगतं पित्तं रक्तपित्तमिति
यावत् ।

पित्तस्थानम्-वि. २१-४५. मध्यशरीरम् ।

पित्तायुक्-वि. ४-२९. रक्तपित्तम् ।

पिष्टम्-वि. २१-८१. पिष्टिः ।

पिष्टस्वेदनम्-वि. १-२ | १४. अधश्छिद्रयुक्तो घटः ।

पिष्टान्नम्-वि. ७-१२. पिष्टेन कृतमन्नम् ।

पिहितः-वि. ३०-२७. अवरुद्धः ।

पीठसर्पी-सि. २-२१. पङ्कः ।

पीडनम्-सू. २०-४. पीडा ।

पीडा-सि. ९-३. रुजा ।

पीनसः-वि. ८-६५. नासिकारोगविशेषः ।

पुटपाकः-सि. ९-११५. पुटपाको हि शालाक्य-
चेहन-लेखन-प्रसादनभेदात् त्रिविध उक्तः ।

पुण्डरीकम्-वि. ७-१३. कुष्ठभेदः ।

पुनरागतः-वि. ३-३३५. पुनरावृत्तः ।

पुनरावर्तकः-वि. ३-३४३. पुनरावृत्तो ज्वरः ।

पुनर्भवः-सू. ११-६. जन्मान्तरम् ।

पुराणज्वरः-वि. ३-१७२. जीर्णज्वरः ।

पुरीषजननः-सू. २५-४०. पुरीषोत्पादकः ।

पुरीषम्-सू. ७-३. विष्टा ।

पुरीषवाहीनि स्रोतांसि-वि. ५-८. मलवहनाडयः ।

पुरीषविरजनीयः-सू. ४-८. पुरीषस्य विरजनं दोष-
सम्बन्धनिरासं करोतीति (व. द.)

पुरीषसंग्रहणीयः-सू. ४-१५ | ३१. पुरीषस्य
संग्रहं रोधं करोतीति ।

पुरीषसंस्वनम्-वि. ८-८८. द्रवपुरीषनिर्गतिः ।

पुरीषाधानम्-शा. ३-६. पकाशयः ।

पुरुषः-शा. १-३९. आत्मा ।

पुरुषः-शा. ५-४. षड्धातवः समुदिताः 'पुरुष' इति शब्दं लभन्ते ।

पुरुषः (विषयसंज्ञितः) - चि. २३-४. स पुरुषः
विषयमुच्यते विषयदानादेतोः ।

पुरुषकारः - वि. ३-३०. इह जन्मनि कृतं कर्म
ग्रामान्येनोच्यते, स्मृतः पुरुषकारस्तु क्रियते यदिहापरम् ।

पुष्टिः - चि. २४-९. मांसादीनामुपचयः ।

पुष्टिकरः - सू. २५-४०. मांसाद्युपचयकरः ।

पूपलिका - वि. ७-२१. चापडिकेति ख्याता ।

पूपाः - सू. २७-२६७. पिष्टिकाः ।

पुष्पनेत्रम् - सि. ९-५०. पुष्पनेत्रमित्युत्तरवस्तिनेत्रस्य
संज्ञा ।

पुष्पम् - इ. १-२१. नखदन्तेषु अरिष्टलक्षणम् ।

पुष्पम् - शा. ८-५. आर्तिवदर्शनम् ।

पुंसवनम् - शा. ८-१९. पुत्रजनकं विधानम् ।

पुंस्त्वम् - सू. २५-४०. शुक्रम् ।

पुंस्त्वोपघाति - सू. २५-४०. शुक्रक्षयकरम् । (व. द.)

पूति - वि. ७-१२. शटितम् ।

पूतिः - वि. ८-९७. दुर्गन्धः ।

पूतिनस्यम् - चि. ४-२६. नासाया दुर्गन्धता ।

पूपवर्तिः - चि. २४-१२६. वर्याकारा पूपलिका ।

पूर्वपक्षः - सि. १२-४३. प्रतिज्ञातार्थसंबन्धकं वाक्यम् ।

पूर्वरूपम् - नि. १-६. चि. २८-१९. अव्यक्तं लक्षणं
तेषां पूर्वरूपमिति स्मृतम् । उत्पित्सुरामयो दोषो विशेषेणा-
नधिष्ठितः । लिङ्गमव्यक्तमल्पत्वाद् व्याधीनां तद्यथायथम् ॥
(सा. नि.)

पृथक्त्वम् - सू. २६-३३. 'इदं द्रव्यं पटलक्षणं
चटात् पृथक्' इत्यादिका बुद्धिर्यतो भवति, तत् पृथक्त्वं
भवति ।

पृथुत्वम् - इ. ८-१०. महत्त्वम् । (श. क.)

पृष्ठेषिका - इ. ३-५. पृष्ठवंशः ।

पृष्ठम् - इ. ८-२२. शरीराधोभागः ।

पेयम् - सू. २७-२०४. पानम् ।

पेयम् - इ. ९-११. जलम् । (श. क.)

पेया - क. २-५. अल्पसिक्थपेयद्रव्यम् । (शा. क.)

पेयादिक्रमः - सि. ६-२३. संसर्जनक्रमः ।

पेयामण्डः - चि. ८-१२७. पेयाया उपरि अन्तर्लो
भागः ।

पेशी - चि. २४-१८३. फलगतं सस्थं ।

पेय्याः - सि. ३-४०. कल्कीकृताः ।

पैत्तिकः - चि. ३-१४४. पित्तजो व्याधिः ।

पौत्तिकम् - सू. २७-२४३. पिङ्गला मक्षिका महत्त्वः

पुत्तिकाः तद्वत् सधु पौत्तिकम् ।

पौरुषम् - सू. ३०-२४. उत्कृष्टं कर्म ।

पौरुषम् - चि. २४-६१. शुक्रम् ।

पौर्वदेहिकम् - सू. ११-३१. पूर्वदेहकृतम् ।

पौष्करम् - सू. २६-८४. पुष्करपत्ररूपं शाकम् ।

पौष्टिकी - चि. १-१ | ३०. वृंहणी ।

प्रकाशः - सू. २६-११. दीप्तिः ।

प्रकुञ्चः - क. १२-९२. पलम् ।

प्रकृतिः - सू. ९-४. आरोग्यम् ।

प्रकृतिः - सू. २१-१२. देहजनकं बीजम् ।

प्रकृतिः - चि. १-३. २१-१. तत्र प्रकृतिरुच्यते
स्वभावो यः । सपुनराहारीष्यद्रव्याणां स्वभाविको
गुर्वादिगुणयोगः ।

प्रकृतिः - सू. २१-५७. स्वभावः । यथा स्वभावा-
देव केचिदनिश्चयं भवन्ति ।

प्रकृतिः इ. ६-२४. स्वभावः सुशीलत्वादिरूपः
किंवा जन्मप्रतिबद्धा श्रेष्ठप्रकृत्यादिरूपा।

प्रकृतिः-चि. ३-१२. स्वभावः, तथा यस्कारणमयं
कार्यं भवति तदुच्यते।

प्रकृतिः-(तृतीया) शा. २-२५. नपुंसकः।

प्रकृति-स्थापनम्-चि. ६-१३. चिकित्सितम्।

प्रकोपः-सू. १२-५. वातादीनां सङ्क्षोभहेतुः।(वै.श.)

प्रकोपणम्-सू. १२-३. प्रकोपकारकम्

प्रक्लिन्नम्-चि. २१-३०. गलितं, शयितम्।

प्रक्लेदि-वि. १-१६. क्लेदयुक्तम्।

प्रक्षालनम् (एतत्) चि. २१-९८. एतैः प्रक्षालनार्थः
काथः कर्तव्यः।

प्रक्षेपः-सू. ७-३७. हितस्य सेवनम्।

प्रघर्षः-सू. ३-२९. शरीरोद्घर्षनम्।

प्रघर्षणम्-सि. १२-१५५. प्रघर्षः।

प्रच्छन्नम्-चि. ७-४०. ऋज्वसंकीर्णं सूक्ष्मं सम-
मनवगाढमनुत्तानमाशु च शस्त्रं पातयेन्मर्मसिरास्ना-
युसन्धीनां चालुमघाति। (सु. सू. अ. १४-२६)

प्रच्छर्दनम्-सू. ७-१५. वमनम्।

प्रच्छादनम्-चि. २५-९५. प्रावरणम् (श. क.)

प्रच्छिन्नम्-इ. १०-१२. प्रच्छिन्नमिव प्रच्छिन्नं,
छेदनाकारवेदनायुक्तत्वात्।

प्रजननम्-सू. २८-४. लिङ्गम्।

प्रजास्थापनः-सू. ४-१८ | ४८. एकोनपञ्चाशत्तमो
महाकषायः; प्रजोपघातकं दोषं हत्वा प्रजां स्थापयति
(व. द.)

प्रजीर्णम्-शा. १-१११. विदग्धम्।

प्रज्ञापराधः-सू. ७-५२. बुद्धेः अपराधः, अज्ञान-
दुर्ज्ञाने।

प्रज्ञापराधः-शा. १-१०२, धीवृत्तिस्मृतिविभ्रष्टः
कर्म यत् कुरुतेऽशुभम्। प्रज्ञापराधं तं विद्यात् सर्वदोष-
प्रकोपणम्॥ बुद्ध्या विषमविज्ञानं विषमं च प्रवर्तनम्।
प्रज्ञापराधं जानीयान्मनसो गोचरं हि तत्॥

प्रज्ञाविपर्यासः-इ. ४-२६. प्रज्ञाविपर्यासैरिति
शेषाभूतासु प्रभावकृतः प्रज्ञाविपर्यासः।

प्रणाडी-सि. ९-१०३. नस्यदाननलिका।

प्रतापः-सू. १८-५. प्रभावः।

प्रतिकर्म-इ. १२-५८. चिकित्सितम्।

प्रतिकारयेत्-चि. २४-१०७. चिकित्सां कुर्यात्।

प्रतीघातः-चि. ३०-१६८. वेगनिरोधः।

प्रतिच्छाया-इ. १-३. देहच्छाया।

प्रतिपत्तिः-सू. ७-५५. उपदिष्टार्थस्य सम्यगव-
बोधः।

प्रतिपत्तिः-वि. ४-११. कर्मणां यथाईतया
अनुष्ठानम्।

प्रतिभा-सू. २७-३४९. प्रज्ञा।

प्रतिभानम्-वि. ८-१८. बुद्धिः।

प्रतिमर्शः-सि. ९-८९. नस्तःकर्म।

प्रतिरूपकाः सू. ११-५१. वैद्यसदृशाः।

प्रतिलोमानुलोमगाः-इ. ७-२० अधोमार्गोर्ध्व-
मार्गगताः।

प्रतिवादः-सू. २५-२७. प्रतिपक्षः।

प्रतिवापः-सि. १०-१७. कषाये चूर्णादिप्रक्षेपः।
(वै. श.)

प्रतिविनीतम्-सू. १५-१७. आलोडितम्।

प्रतिषेधः-वि. ४-८. व्यावृत्तिः।

प्रतिसारणम्-चि. २३-३६. ऋणघर्षणम् (वै. श.)

प्रतुदाः-सि. १२-१८ | ४. प्रतुय बहुधाऽभिहत्य
भक्षयन्ति इति।

प्रत्यक्षम्-सू. ११-२०. आत्मेन्द्रियमनोऽर्थानां सञ्जि-
कर्षात् प्रवर्तते । व्यक्ता तदात्वे या बुद्धिः प्रत्यक्षं सा निरुच्यते ॥
इह च प्रत्यक्षफलरूपापि बुद्धिः प्रत्यक्षशब्देनाभिधीयते,
तथैव लोकव्यवहारात्; परमार्थतस्तु यतो भवतीन्द्रियादेरी-
दृशी बुद्धिस्तत् प्रत्यक्षम् ।

प्रत्यक्षम्-वि. ४-४. यदात्मना इन्द्रियैः चक्षुरादिभिः
अव्यवधानेन गृह्यते रूपादि तत्प्रत्यक्षमिति बाह्यप्रत्यक्षं
गृह्णाति, मनसाऽव्यवधानेन यदुपलभ्यते सुखादि तच्च मानसं
प्रत्यक्षं गृह्णाति ।

प्रत्यक्षीकम्-सि. १-३५. विपरीतम् ।

प्रत्ययः-सू. १-६४. निमित्तकारणम् ।

प्रत्याख्येयः-सू. १०-१९. प्रत्याख्यातुं योग्यः
असाध्यभेदः असाध्यत्वकथनपुरःसरं चिकित्स्यः ।

प्रत्यात्मनियता-इ. १-५. प्रतिपुरुषमिच्छा ।

प्रदेशः-सि. १२-४२. यद् बहुत्वादर्थस्य कात्स्न्येनाभि-
धातुमशक्यमेकदेशेनाभिधीयते ।

प्रदेशिनी-वि. २८-१०३. अङ्गुष्ठान्तराऽङ्गुली ।

प्रदेहः-सू. ११-५५. लेपस्य भेदः प्रदेहस्तूष्णः
शीतो वा बहलोऽवहुरविशोषी च । (सू. सू. १८-६०.)

प्रदोषम्-शा. ४-३०. प्रदोष इत्यत्र प्रशब्देन
दुष्टिप्रकर्षं प्रकृष्टवन्ध्यतारूपकार्यजनकं दर्शयति ।

प्रधमनम्-सि. ९-९६. नश्यविशेषः (वै. श.)

प्रध्मापनम्-सि. ९-१०७. प्रधमननश्यदानम् ।

प्रपवनम्-वि. ८-३६. पाकः ।

प्रपन्नः-शा. २-१४. आगतः ।

प्रपाणिकौ-इ. ८-२६. मणिवन्धादूर्ध्वं कूर्परपर्यन्तं
द्वयोर्भुजयोर्भागौ ।

प्रवाधकम्-वि. ०४-६४. निवर्तकम्, निवारकम्
प्रशामकम् ।

प्रभवः-शा. १-५३. कारणम् ।

प्रभा-इ. ७-१४. वर्णप्रकाशिनी, प्रकृष्टा दूरात्
प्रकाशते इतिलक्षणद्वयविशिष्टः कान्तिविशेषः ।

प्रभावः-सू. २६-६७. अचिन्त्या द्रव्यशक्ति-
रभिप्रेता रसादिकार्यत्वेन या नावधारयितुं शक्यते ।

प्रभावः-वि. १-४. प्रकृष्टो भावः प्रभावः शक्तिरित्यर्थः,
सचेद्वाचिन्त्यश्चिन्त्यश्चप्राह्यः, रसादिसाम्ये यत् कर्म विशिष्टं
तत् प्रभावजम् । (वै. द.)

प्रभावतरुचम्-वि. १-९. प्रभावतात्पर्यम् ।

प्रमथ्या-सि. ७-१०. प्रमथ्या प्रोच्यते द्रव्यं पल-
मात्रं सुकल्कितम् । किञ्चिदग्नयेन संयुक्तमथवान्यविवर्जितम् ।
तोये चाष्टगुणे साध्यं पानमाहुः पलद्वयम् ॥ (वै. श.) । प्रमथ्येति-
पाचनकपायस्यायुर्वेदसमयसिद्धमंज्ञा ।

प्रमथ्या-वि. १९-२९. पाचनदीपनीयः कषायः ।

प्रमाणम्-वि. ४-७. देहपरिमाणम् । (वै. श.)

प्रमाणवन्ति-वि. १४-१७. महाप्रमाणानि ।

प्रमाथि-सू. ७-९. अनुलोमनम् ।

प्रमिताशनम्-वि. १४-१२. अत्यल्पाशनम् ।

प्रमिताशनम्-सू. १५-१५. एकरसाभ्यासः ।

प्रमिताशनम्-वि. ११-८. एकरसाभ्यासः किंवा
अतीतकालभोजनम् ।

प्रमीलकः-सू. २३-७. सततं प्रध्यानम् ।

प्रयोगः-सू. २४-५६. प्रयुक्तिः उपयोगः ।

प्रयोगः-सू. ५-३७. प्रायोगिकधूमः ।

प्रयोजनम्-सि. १२-४२. यदर्थं कामयमानः
प्रवर्तते ।

प्ररोहः-सू. १-७४. अङ्कुरः ।

प्रलयः-वि. ३-५. मरणम् ।

प्रलापः-सू. १७-५२. अनर्थकं वचः ।

प्रलुब्ध-वि. ७-२५. निस्तुपीकृत्य ।

प्रलेपः-सू. २१-४६. ककादिभिः लिप्ता ।

प्रवाहणम्-चि. १२-९६. कुम्भनम्, मलादि-
निष्कासनार्थं प्रयत्नः ।

प्रवाहिका-चि. १९-३४. वायुविबद्धो निचितं
बलासं मुदत्यधस्तादहिताशनस्य । प्रवाहतोऽल्पं बहुशो मलात्तं
प्रवाहिकां तां प्रवदन्ति तज्ज्ञाः ॥ (सु. उ. अ. ४०-१३८.)

प्रवृत्तिः-चि. ३-१४. प्रथमाविर्भावः ।

प्रवृत्तिः-वि. ८-६८. प्रवृत्तिस्तु खलु चेष्टा कार्यायां
सैव क्रिया, कर्म यत्नः कार्यसमारम्भश्च ।

प्रवेणी-सू. ६-१५. गोणी ।

प्रशमः-सू. १७-११४. चि. २१-४०. शमनम् ।

प्रशमः-सू. ३०-१४. शान्तिः ।

प्रशमनम्-सू. २५-४०. शमनकरम् ।

प्रसङ्गः-सि. १२-४३. पूर्वाभिहितस्यार्थस्य प्रकरणा-
गतत्वादिना पुनरभिधानम् ।

प्रसङ्गम्-सू. २७-२१७. निर्दोषम् ।

प्रसङ्गा-चि. २६-१८. मद्योपरि स्वच्छो भागः

प्रसहाः-सू. ६-१२. प्रसह्य भक्षयन्तीति प्रसहास्तेन
संज्ञिताः । प्रसहा द्विविधा मांसादा व्याघ्रशयेनादयः,
तथा अमांसादाश्च गवादयः ।

प्रसादः-सू. २७-३४९. प्रसजता (श. क.)

प्रसारणम्-शा. ७-१६, चि. २८-९. नैयायिका-
भिमतपञ्चविधकर्मन्तर्गतकर्मविशेषः, अधिदेशसंयोगकरणम् ।

प्रसेकः-शा. ८-३६. अल्पत्वेन बिन्दुशो वा क्षरणम् ।

प्रसेचनम्-चि. ७-१५९. परिषेकः ।

प्रस्कन्दनम्-चि. ३-२३०. विरेचनम् ।

प्रस्नाविणी-चि. २३-१५८. स्नावशीला ।

प्रसृतः-क. १२-९२. द्वे पले प्रसृतं विदुः ।

प्रस्तरः-सू. १४-४२. प्रस्तीर्यते इति प्रस्तरः
शयनप्रमाणेन स्वेदवस्तूनां विस्तरणम् ।

प्रस्थः-चि. २२-४३. क. १२-९४. षोडशपल-
प्रमाणः ।

प्रसंसनम्-चि. ५-१८४. विरेचनम् ।

प्राग्भक्तम्-चि. ५-८१. भोजनस्य प्राक्, परिणामेन
वा यथा भोजनात्प्रत्यासन्नं भवति ।

प्राक्-सू. २५-१८. सर्गादौ ।

प्राग्रूपम्-चि. २२-८. पूर्वरूपम् ।

प्राणवाहीनि स्रोतांसि-वि. ५-८. प्राणसंज्ञक-
वातवहानि स्रोतांसि ।

प्राणः-सू. १२-८. मूर्धोरः कण्ठजिह्वास्थनासिका-
संचारी जीवनक्षवधूद्वारधापाहारादिकर्माकारी वायुविशेषः,
यो वायुर्वक्त्रसंचारी स प्राणो नाम देहधृक् । स्रोतं प्रवेशयत्यन्तः
प्राणांश्चाप्यवलम्बते ॥ प्रायशः कुरुते दुष्टो हिक्राश्वासा-
दिकान्गदान् । (सु. नि. १-१३३.)

प्राणाचार्यः-चि. १-४ । ४०. वैद्यः ।

प्राणाः-चि. २८-१२. जीवितम्, अग्निः सोमो वायुः
सर्वं रजस्तपः पञ्चन्द्रियाणि भूतास्मेति प्राणाः (सु. शा. ४-३.)

प्राणापानौ-शा. १-७०. उच्छ्वसनिश्वासाौ ।

प्राणाभिसरः-सू. ९-१८, २९-४. प्राणान्
गच्छतो व्यावतयतीति प्राणाभिसरः; तस्माच्छास्त्रेऽर्थविज्ञाने
प्रवृत्तौ कर्मदर्शने । भिषक् चतुष्टये युक्तः प्राणाभिसर उच्यते ॥

प्राणायतनम्-सू. २९-३. शा. ७-९. नाभ्यादयः
प्राणस्थित्याधाराः (वै. श.) । दशैवायतनान्याहुः प्राणा येषु
प्रतिष्ठिताः शङ्ख मर्मत्रयं कण्ठो रक्तं शुक्रेजसी गुदम् ॥ दश-
प्राणायतनानि; तद्यथा मूर्धा, कण्ठः, हृदय, नाभिः, गुदं,
बस्तिः, ओजः, शुक, शोणितं, मांसमिति ।

प्राणैषणा-सू. ११-३. प्राणो जीवितं, तत् साध्यते
दीर्घत्वेन रोगानुबहतत्वेन चानयेति प्राणैषणा ।

प्रादुर्भावः-सि. ९-५. आविर्भावः (श. क.)

प्रायश्चित्तम्-वि. १-१ | ३३. चिकित्सितं व्याधि-
द्वरं पथ्यं साधनमौषधम् । प्रायश्चित्तं प्रशमनं प्रकृतिस्थापनं
हितम् ॥ विद्याद्वेषजनामानि ।

प्रायोगिकी-सू. ५-२४३. नित्यपेयधूमवर्तिसंज्ञा ।

प्रीणनः-सू. २७-४०, २७-३१२. तृप्तिकरः ।

प्ररणम्-सू. २०-५. कारणम् ।

प्रोक्षणम्-शा. ५-१०. जलावसेचनम्, जल-
विन्दूनामवक्षिणम् ।

प्लीहा-वि. ५-८. कुक्षिवामपार्श्वस्थमांसखण्डम् ।
(श. क.)

फलम्-सू. २५-२०. कार्यफलं पुनस्तद् यत्प्रयोजना
कार्याभिनिर्वृत्तिरिष्यते ।

फलवत्-वि. २-४ | ५०. प्रजोत्पत्तिकरम् ।

फलवर्तिः-सि. ७-१०. गुदादौ प्रयुज्यमाना औषध-
प्रव्यवर्तिः ।

फलभारिकम्-वि. २-४ | १८. दाडिमामलकादि-
फलभारसंस्कृतम् ।

फाणितम्-सू. १५-७. पाकात् किञ्चित् घनीभूतम् ।

फाण्टम्-सू. ४-७. क्षिप्तवोष्णतोये मृदितं तत्
फाण्टं परिधीतिम् ।

फेनसङ्घातः-सू. १९-४. फेनराशिः ।

फेनिलम्-सू. १९-४ | १. सफेनम् ।

वलकरम्-सू. २५-४०. बलजनकम् ।

बलजननम्-सि. १२-१६. बलोत्पादकम् ।

बलदः-सि. ३-४३. शक्तिदः

बलम्-वि. १-३. व्यायामानुमेया शक्तिः, उत्साहः,
उपचयः, ओजः, शरीरसंरक्षणी शक्तिः ।

बल्यम्-सू. १-१०७. बलाय हितम्, बलकरम् ।

बलवर्धनम्-सि. ४-११. बलोपचयकरम् ।

बलिः-सू. ३०-२१. उपहारः

वस्तिः-सू. १-८७. वस्तिकर्म, चर्मपुटकद्वारेण
गुदाध्वना कायादिप्रदानरूपः कर्मविशेषः स द्विवधः अनु-
वासननिरुहभेदात् । स्नेहवस्तिरनुवासनं कषायवस्तिर्निरुहः ।
(व. द.)

वस्तिः-सू. ११-४८. मूत्राशयः ।

वस्तिः-सि. ३-१०. मूत्राशयपुटम् ।

वस्तिकर्म-सू. ७-७. पञ्चकर्मणामन्यतमम् ।

वस्तिद्वारम्-सि. ९-४१. मूत्राशयद्वारम् ।

वस्तिनियमः-वि. ६-१६. वस्ती यथोक्तनियम-
सेवा, किंवा वस्तिनियमशब्देन कर्म-काल-योगरूपं वस्ति-
संरूपानियमं कर्तव्यतया दर्शयति ।

वस्तिनिबन्धनम्-सि. ३-१०. वस्तिनिबन्धनार्थ-
मुपयुक्ता कर्णिका ।

वस्तिनिलेखनम्-सि. ७-५५. वायुना च तीक्ष्णेन
वस्तिकर्पणम्, वस्तिकर्मजन्यं धर्षणम् ।

वस्तिनेत्रम्-सू. १५-७. वस्तिनलिका ।

वस्तिशीर्षम्-इ. १०-१२. वस्त्यूर्ध्वभागः ।

बहलम्-सू. २२-१३. घनम् ।

बहिःपरिमार्जनम्-सू. ११-५५. बाह्यम् परि-
मार्जनम्-शोधनम्-रोगदूरीकरणम् । यत्पुनः बहिःस्पर्श-
माश्रित्याभ्यङ्गस्वेदप्रदेहपरिषेधोन्मर्दनचौराशयान् प्रमार्ष्टि
तद् बहिःपरिमार्जनम् ।

बाधनम्-वि. १-१ | ५. स्वप्नपथ्यं तदास्वमात्र-
बाधकम् ।

बाह्यकर्म-सू. ११-५६. बाह्यपरिमार्जनम् ।

बाह्यरोगमार्गः

३०७

मिषग्विद्या

बाह्यरोगमार्गः-सू. ११-४८. रक्तादिधातुस्वरूपः
शाखाभिधो रोगमार्गः ।

विडालकः-चि. २६-२३१. नेत्रबहिर्लपः शालाक्ये
उच्यते ।

विडालपदकम्-चि. १३-१६०. कर्षः ।

विल्वः-वि. ७-२६. पलम् ।

वीजम्-शा. २-१८. शुक्रशोणितम् ।

वीजग्रहणम्-शा. २-१३. शुक्रस्य योनौ निषिक्त-
स्यानिःसरणम् ।

बीजाभिसंस्कारः-सू. १२-८. बीजस्य शाल्यादेः
अभिसंस्कारोऽङ्गुरजननशक्तिः ।

बीजोपघातः-सू. १९-४ । ५. शुक्रोपघातः ।

बुद्धिः-सू. २५-४०. सम्यग्बोधनम्, निश्चयात्मकं
ज्ञानम् ।

बुद्धिः-शा. १-२३. निश्चयात्मकज्ञानवती धीः ।

बुद्धिः-शा. १-६३. महच्छब्दाभिधेया ।

बृहच्छरीरः-चि. २-४ । ४. महाकायः ।

बृंहणम्-सू. १-१०७. देहस्थूलताकरम् । (व. द.)

बृंहणः-सू. २७-१०. तर्पणः ।

बृंहणी सू. २-२५. बृंहणजननी ।

बृंहणीयः सू. ४-८, शा. ८-२७. द्वितीयो
महाकषायः ।

ब्रध्नः-सू. १४-१७. गुदः ।

ब्रह्म-चि. १-१ । ८०. मोक्षम् ।

ब्रह्मचर्यम्-सू. ११-३५. ब्रह्मचर्यशब्देन इन्द्रिय-
संयमसौमनस्यप्रभृतयो ब्रह्मज्ञानानुगुणा गृह्यन्ते ।

ब्राह्मम्-शा. ४-३. ब्रह्मसत्त्वयुक्तम् ।

भक्षपाचनः-सू. २७-१८१. अन्नपाचनः ।

भक्तिः-इ. १-३. इच्छा ।

भक्तोपरोधः-चि. २२-५२. भक्तच्छेदः ।

भक्ष्यः-सू. २५-२६. भक्षणीयः ।

भगन्दरः-चि. ४-२७. गुदस्य द्व्यङ्गुले क्षेत्रे पार्श्वतः
पिडकार्तिकृतः । मिश्रो भगन्दरो ज्ञेयः स च पञ्चविं-
शो मतः ॥ (मा. नि.) वातपित्तश्लेष्ममज्जिपाताग-
न्तुनिमिताः शतपोनकोष्टप्रीवपरिस्ताविशम्बूकवर्णान्मागिणो
यथासंख्यं पञ्च भगन्दरा भवन्ति । ते तु भगगुदवस्ति-
प्रदेशदाराणाञ्च 'भगन्दरा' इत्युच्यन्ते । अभिज्ञाः पिडकाः
भिन्नास्तु भगन्दराः ॥ (सु. नि. ४-३).

भग्नः-सि. ९-३९. प्रतिहतः ।

भङ्गः-सि. ९-४०. भङ्गाकारवेदना ।

भञ्जनम्-सू. १८-४. जर्जरीकरणम् ।

भस्म-चि. २३-४७. दग्धकाष्ठादिबिकारः, भूतिः ।

भस्मग्रहणः-चि. ३-२३. भस्मायुधः ।

भाः-इ. ७-१६. वीप्तिः, भास्तु वर्णप्रकाशिनी, भाः
प्रकृष्टा प्रकाशते ।

भावः-सू. ११-४२. सम्यगवस्थानम् ।

भावना-चि. १-२२-२. द्रवपदार्थेन पुनः पुनः
औषधमारणं शोषणं च । (वै. शा.)

भाष्यम्-चि. ८-३. भाष्यते विवृततया वर्ण्यते
इति । (श. क.)

मिषक्-सू. १०-४. वैद्यः, मिषङ्गनाम यो मिषज्यति
यः सूत्रार्थप्रयोगकुशलः यस्य चायुः सर्वथा विदितं
स्यात् ।

मिषकृच्छाचराः-सू. ११-५०. मिषवेशचराः ।

मिषगजितम्-चि. ३-४१. औषधम् ।

मिषग्विद्या-सू. १२-९. आयुर्वेदः ।

भिषङ्मानी-सू. १-१७. आत्मानमभिषजं
भिषक्त्वेन मन्यते इति ।

भृगुहम्-सू. १४-२८. भूस्वेदार्थं गृहम् ।

भूतगुणाः-सू. १-५६. शब्दादयः ।

भूतधात्री-सू. २१-५९. भूतानि प्राणिनः दधाति
पुष्पातीति भूतधात्री, धात्रीव धात्री । रात्रिस्वभावप्रभवाया
निद्राया नामान्तरम् ।

भूतविद्या-सू. ३०-२८. भूतानां राक्षसादीनां
ज्ञानार्था प्रशमार्था च विद्या । भूतविद्या नाम देवासुरगन्धर्व-
यक्षरक्षःपितृपिशाचनागग्रहगुपसृष्टचेतसां शान्तिकर्म बलि-
हरणादि ग्रहोपशमनार्थम् (सू. सू. १.)

भूताधिकारः-चि. ३-११६. देवादयोऽष्टावुन्मादे
भूता उक्ताः तेष्वधिक्रियन्ते अस्मिन्निति भूताधिकारः ।

भूतानि-सू. २५-१३. प्राणिनः ।

भूमिः-सू. २५-३२. पृथ्वी ।

भृतम्-सू. ६-१२. भृतं भट्टिन्मिति प्रसिद्धम् । (चक्रः)

भृष्टः-चि. २२-३१. भर्जितः ।

भेदः-सू. १७-४६. भेदनवद्वेदनाविशेषः ।

भेदनम्-सू. ११-५५. आशयविदारणम्

भेदनीयः-सू. ४-८. चतुर्थो महाकषायः ।

भेदप्रकृतिः-वि. ६-४. भेदकारणम् ।

भेदाग्रम्-वि. ६-४. भेदसंख्यारूपं परिमाणम् ।

भेदि-सू. २७-१९१ भेदनशीलम्, मलविवन्धनुदिश्यर्थः ।

भेद्यम्-वि. ८-१३९. अणुशः भेदनाईम् ।

भेषजम्-चि. १-१४. “स्वस्थस्योर्जस्करं किञ्चित्
किञ्चिदार्तस्य रोगनुत्” इति द्विरूपमौषधशब्दवान्यम् ।

भेषजम्-सू. १०-३ औषधम्, चिकित्सितम्, व्याधि-
हरम्, पथ्यम्, साधनम्, प्रायश्चित्तम्, प्रशमनम्, प्रकृतिस्था-
पनम्, हितम् ।

भेषजसमुदायः-सू. १०-५. औषधसमूहः ।

भेषजसंग्रहः-चि. २६-१३३. भेषजभिधायको
ग्रन्थः ।

भेषजसंयोगः-चि. ३-१५१. औषधेन मिश्रत्वं
संस्कृतत्वं सिद्धत्वं वा ।

भेषज्यम्-सू. १-१३४. भेषजम् ।

भोजनम्-सू. २५-४०. भक्षणम्, अभ्यवहारः ।

भोज्यम्-सू. २७-२०४. अकठिन आहारविशेष
ओदनादिः ।

भौमः-चि. १५-१३. पार्थिवः ।

भूः-इ. ३-५. नयनोर्ध्वभागरोमराजिः ।

भ्रष्टम्-सू. २७-१९८. पतितम् ।

भ्रंशः-इ. ३-४. सुदूराधोगमनम् ।

मङ्गलम्-सू. ३०-२१. शुभम्, शस्तम् ।

मज्जा-सू. १-६८. अस्थिसारः (श. क.)

मज्जसारः-वि. ८-१०८. मज्जा षष्ठो धातुः सारः
बलवान् उष्णो विशुद्धतरो वा यस्मिन्नितरेभ्यो धातुभ्यः
स मज्जसारः ।

मज्जवाहीनि स्रोतांसि-वि. ५-८. मज्जधातुवाहकाः
मार्गाः ।

मणिकः-इ. ३-५. करवाहुसन्धिः ।

मणिसन्धिः-सि. ९-३३. शिश्नस्य तन्मणेश्च यत्र
सन्धानं भवति तत्स्थानम्

मण्डः-सू. १३-२२. यवादिसाधितः सिक्थ-
रहितः द्रव्यविशेषः (वै. श.)

मण्डलानि-चि. २८-६४ वर्तुलानि ।

मतिः

३०९

मन्त्रः

मतिः-सू. २९-७. बुद्धिः, धीः, प्रज्ञा ।

मदः-चि. २४-३४. इदि मद्यगुणाविष्टे हर्षस्तर्षो रतिः सुखम् । विकाराश्च यथासत्त्वं चित्रा राजसतामसाः॥ जायन्ते मोहनिद्रान्ता मद्यस्यातिनिषेवणात् । स मद्यविभ्रमो नाम्ना 'मद' इत्यभिधीयते ॥ (च. चि. २४-४०.) मदमूर्च्छायासंन्यासास्तेषां विद्याद्विचक्षणः । यथोत्तरं बलाधिक्यं हेतुलिङ्गोपशान्तिषु ॥ दुर्बलं चेतसः स्थानं यदा वायुः प्रपद्यते । मनो विक्षोभयन् जन्तोः संज्ञां संमोहयेत्तदा ॥ पित्तमेवं कफश्चैवं मनो विक्षोभयन्नुणाम् । संज्ञां नयत्या कुलतां.... ॥ (च. सू. २४-२७-२९.)

मदात्ययः-चि. ३-१५४. अतिमद्यपानादिजन्य-रोगविशेषः ।

मदिरा-सू. २७-१८०. सुरामण्डः ।

मद्यम्-चि. २६-६३. सुरा ।

मधु-सू. २७-२४५. क्षौद्रम् ।

मधुजातयः-सू. २७-२४३. क्षौद्रजातयः ।

मधुद्रवम्-चि. ५-१३०. मधुना कृतं द्रवम्, मधु मिश्रयित्वा द्रवीकृतमित्यर्थः ।

मधुमाणिका-चि. ९-५०. द्रवत्वाद् द्वैगुण्येन माणिकाया द्विकुडवस्त्रपायाः षोडशपलं भवति ।

मधुरः-सू. १-६१, २६-७४. रसविशेषः, भूम्यम्बुगुणबाहुल्यात् मधुरः ।

मधुरविपाकः-वि. १-१६. जाठराग्निसंयोगकृतः रसविशेषः ।

मधुरस्कन्धः-वि. ८-१३८. मधुरगणः मधुरवर्गो वा पृथ्विधात्यापनमध्ये मधुरवर्गीयद्रव्यकृतास्थापनविशेषः (वै. श.)

मधुशुक्तम्-चि. २६-२२७. मधुप्रधानं शुक्तम् । मधु च शुक्लं च इति वा ।

मधूदकम्-सू. २७-३२३. मधुमिश्रमुदकम् ।

मधूलिका-सू. २७-१९०. मधूलकः गोधूमभेदः तेन निर्वृता सुरा मधूलिका ।

मध्यम् औषधम्-क. १२-५५. नातिहीनयोगेन कर्मकारि भेषजम् ।

मध्यमो रोगमार्गः-सू. ११-४८. समास्थि-सन्धिरूप औषधमार्गभेदः ।

मध्यः स्नेहपाकः-क. १२-१०२, १०३. संयाव इव निर्यासे मध्यो दर्वी विमुञ्चति ।

मनः-सू. ३०-२५. अतीन्द्रियं पुनर्मनः सत्त्वसंज्ञं 'चेतः' इत्याहुरेके, तदर्थमसंपदात्तचेष्टं चेष्टाप्रत्यय-भूतमिन्द्रियाणाम् ।

मनः-सि. ९-४. अन्तःकरणम् ।

मनः-शा. १-१८. युगपज्ज्ञानानुत्पत्तिर्मनसो लिङ्गम् । (योगदर्शनम्)

मनः-शा. ३-१३. अस्ति खलु सत्त्वमौषपादुकं; यज्जीवं स्पृक्शरीरेणमिसेबध्नाति, यस्मिन्नपगमनपुरस्कृते शीलमस्य व्यावर्तते, भक्तिर्विपर्यस्यते, सर्वेन्द्रियाण्युपतप्यन्ते, बलं हीयते, व्याधय आप्याय्यन्ते, यस्माद्धीनः प्राणाज्जहाति, यदिन्द्रियाणामभिप्रादकं च 'मन' इत्यभिधीयते ।

मनोवहस्रोतः-इ. ५-४१. वातपित्तेष्टेष्मणां पुनः, सर्वशरीरचराणां सर्वाणि स्रोतांस्ययनभूतानि । तद्वदतीन्द्रियाणां पुनः सत्त्वादीनां केवलं चेतनावच्छरीरमयनभूतमधिष्ठानभूतं च तदेतत् स्रोतसां प्रकृतिभूतत्वात् विकारैरुपसृज्यते शरीरम् । (व. अ. ५-६.) मनोवहानि स्रोतांसि यद्यपि पृथङ्मोक्षानि, तथापि मनसः 'केवलं चेतनावच्छरीरमयनभूतम्' इत्यभिधानात् सर्वशरीरस्रोतांसि गृह्यते ।

मनोविघातकरा भावाः-वि. १-२५ । ६. चित्तोपतापकराश्चित्तविकाराः कामक्रोधलोभमोहेर्षाद्वीशोका-मानोद्वेगभयोपतापाः ।

मन्त्रः-सू. ३०-२१. वेदभेदः । च मन्त्रस्वरूप-भागः । मननात् त्रायते यस्मात्तस्मान्मन्त्रः प्रकीर्तितः । (श. क.)

मन्थः—सू. २३-३५. सक्तवः सर्पिषाऽभ्यक्ताः
शीतोदकपरिप्लुताः । नातिद्रवा नातिसान्द्रा मन्थ इत्य-
भिधीयते ॥ (रा. नि.)

मन्दः—वि. २३-८. मन्दः गुणविशेषः तीक्ष्णविरुद्धः ।

मन्दकम्—सू. २५-४० मन्दजातं दधि ।

मन्दाग्निः—वि. ६-१२ स्वल्पापचारमपि यो न
सहते, स मन्दः अग्निः ।

मन्दाग्निः—सू. १३-३८ मन्दः पाचनासमर्थः
अग्निः यस्य सः ।

मन्दः अवलः—वि. ९-३८. अग्निमान्यम् ।

मन्या—सि. ९-८४ ग्रीवासिराद्वयम् ।

मरणम्—सू. ३०-२५. मृत्युः । स्वभावः प्रवृत्ते-
रुपरसो मरणमनित्यता निरोध इत्येकोऽर्थः ।

मर्दनम्—सू. १८-१० अङ्गमर्दनम् ।

मर्म—वि. १७-९१ हृदयादीनि ।

मर्म—वि. २१-२६. हृदयम् ।

मर्माणि—सू. ११-४८ मारयन्ति इति मर्माणि ।
मर्माणि पुनर्वर्तिहृदयमूर्धादीनि । तानि मर्माणि पञ्चात्मकानि
भवन्ति; तद्यथा—मांसमर्माणि, सिरामर्माणि, स्नायुमर्माणि
सन्धिमर्माणि चेते । न खलु मांससिरास्नायुस्थिसन्धि-
व्यतिरेकेणान्यानि मर्माणि भवन्ति, यस्माज्जोपलभ्यन्ते ।
(सु. शा. ६-३.)

मर्मसंज्ञकानि स्रोतांसि—सि. ९-४ नहि स्रोतसां
मर्मत्वमस्ति; किंवा स्रोतोमर्मशब्देन सिरामर्मग्रहणं किंवा
मर्मसंज्ञकानि मर्मपोषकाणि वा स्रोतांसि मर्मसंज्ञकानि
स्रोतांसि ।

मलः—सू. २२-१९ विट् ।

मलवृद्धिः—सू. ७-४३ पुरीषस्य स्वमानादधिकता ।

मलशोधनम्—वि. ६-१६. विट्शोधनम्

मलाः—सू. २४-२५. दुष्टदोषाः ।

मलायनानि—सू. ७-४२. द्वे गुदलिङ्गे, लिङ्गाणि,
द्वे श्रोत्रे, द्वौ नासापुटौ, द्वे अक्षिणौ, मुखं, लोमकूपानि
एतानि सर्वाणि मलस्यायनानि निर्गमद्वाराणि ।

मस्तिष्कम्—सि. ९-७९. शिरःस्थो मज्जा ।

मस्तु—सू. २४-७. दधिमण्डः ।

मस्तुलुङ्गः—सि. ९-१०१. मस्तिष्कम्, अविलीन-
घृताकारा मस्तकमज्जा । (सु. शा. १०-४२ उल्हणः)

महत्—सू. ३०-३ हृदयम् ।

महागदः—वि. ८-२७. राजयक्ष्मा ।

महात्ययत्वम्—वि. ६-७. मज्जादिगम्भीरधात्वपरुष-
कत्वेन महाव्यापतिकर्तृकत्वादाशुकारित्वाच्च ।

महानिम्नम्—सू. ११-४८. कोष्ठः ।

महाफलाः—सू. ३०-१२ येनौजसा वर्तयन्ति प्रीणिताः
सर्वदेहिनः । यद्वेते सर्वभूतानां जीवितं नावतिष्ठते ॥ यत्
सारमादौ गर्भस्य यत्तद्गर्भरसाद्रसः । संवर्तमानं हृदयं समाविशति
यत्पुरा ॥ यस्य नाशात्तु नाशोऽस्ति धारि यद् हृदयाश्रितम् ।
यच्छरीररसस्नेहः प्राणा यत्र प्रतिष्ठिताः ॥ तत्फला बहुधा वा
ताः फलन्तीव (ति) महाफलाः । (च. सू. ३०-८-११३);
तत्फला ओजःफला ओजोवहा इति यावत् । एतेन,
यथोक्तगुणशालत्वेनौजो महत्; एतद्वहनेन फलन्तावेति
महाफला धमन्य उक्ताः । द्वितीयां निरुक्तिमाह—बहुधा
वा ताः फलन्तीति, 'ता हृदयाश्रिता दश धमन्यो बहुधा अनेक-
प्रकारं फलन्तीति निष्पद्यन्ते; एतेन, मूले हृदये दशरूपाः
सत्यो महासंख्याः शरीरे प्रतानभेदाद्भवन्तीत्युक्तम् ।

महाभूतानि—सि. ९-४. आत्मसंबद्धानि सूक्ष्म-
महाभूतानि । (चक्रः)

महामूलाः—सू. ३०-८. महत् हृदयं मूलं यासां ताः ।
तेन मूलेन महता महामूला मता दश (च. सू. ३०-८.)

महास्नेहः—सू. १-७५. क्षीरमांसादीनामपि स्नेहतया स्नेहाध्याये वक्ष्यमाणत्वेन, तेषु सर्पिरादीनां भूरिस्नेहवत्त्वेन महत्त्वम् (चक्रः) सर्पिस्तैलं वसा मज्जा सर्वस्नेहोत्तमा मताः (च. सू. १३.)

महास्रोतः—सू. ११-४८. कोष्ठः, महानिम्नम्, आमपक्वाशयः, शरीरमध्यम् ।

महेन्द्रसलिलम्—चि. १४-१८८. आन्तरिक्षं जलम् माक्षिकम्—सू. २७-२४३. मक्षिकाः पित्रलाः तद्भवं माक्षिकम् मधुमेदः ।

माज्जिष्ठमेह—चि. ६-१०. मज्जिष्ठोदकसंकाशं भृशं विह्वं प्रमेहति । पतस्य परिकोपात्तं विद्यान्माज्जिष्ठमेहिनम् ॥ (च. नि. ४-३३.)

मात्रा—सू. २-१५. अन्नपायि परिमाणम् ।

मात्राप्रमाणम्—सू. ५-४. आहारमात्राप्रमाणम् (श. क.)

मात्रावस्तिः—सि. ४-५२. हस्वायाः स्नेहमात्राया मात्रावस्तिः समो भवेत् (च. सि. ५-५३) हस्वाया इति अर्धाहःपरिणमनीयायाः । उक्तं हि—“अहोरात्रमहं कृत्स्नं दिनार्धं च प्रतीक्षते उत्तमा मध्यमा हस्वा स्नेहमात्रा जरां प्रति” (सू. अ. १३.) इति । सुश्रुतेनापि वस्तिप्रमाणमुक्तं यथा—अनुवासे “तस्यापि विकल्पोऽर्धा-र्धमात्रावकृष्टोऽपरिहायो मांशोवस्तिः (सु. चि. ३५) इति, अनेन च सार्धपलमानो मात्रावस्तिरुक्तो भवति; तत्र हि पट्पलः स्नेहवस्तिरुक्तः, अनुवासनं तु त्रिपलम् ।

मात्राशी—सू. ५-३. मात्रां मात्रावदन्नमभितुं भोक्तुम् शीलं यस्यासौ मात्राशी, यदि वा मात्रया अशितुं भोक्तुम् शीलं यस्य स तथा ।

माधुतैलिकवस्तिः—सि. ७-२०. मधुतैलाभ्यां कृतो वस्तिः ।

माधुर्यम्—चि. १-१४. मधुरत्वम् ।

माध्वीकम्—सू. २७-१८८ मधुप्रधानम् ।

मानसः—सू. ११-४५. मनसि भवः ।

मारुतः—सू. १-५९. वायुः ।

मारुतनिग्रहः—सि. ३-४१ वातविबन्धः ।

मारुताशयः—चि. २१-४६. पक्वाशयावःशरीरम् ।

मार्गशुद्धिः—चि. ५-६०. स्रोतःशोधनम् ।

मार्गसंरोधः—चि. २९-१५५ स्रोतोऽवरोधः ।

मार्दवम्—सू. १८-५०. मृदुता ।

मार्द्वीकम्—चि. २२-३४. मृद्वीकारसकृते मद्यम् ।

मांसम्—सू. २८-४. रक्तजघातुविशेषः ।

मांसलः—सि. ५-६. अतिपुष्टमांसधातुः ।

मांसवाहीनि स्रोतांसि—चि. ५-८. मांसवहानि स्रोतांसि ।

मांससारः—चि. ८-१०५. मांसमेव सारः उन्कृष्टः विशुद्धतरो धातुः यस्मिन्सः ।

मिथ्याचारः—चि. ३०-८. असम्यग्गहाराचारः ।

मिथ्यायोगः—सू. १-५४. रूपादीनां वरुद्धयोगः । (वै. श.)

मिन्मिनः—शा. ३-१५. सानुनासिकाव्यक्तस्वरः ।

मुक्तः—शा. ५-२२. प्राप्तमोक्षः । न त्मनः करणा-भावालिङ्गमप्युपलभ्यते । स सर्वकरणायोगान्मुक्त इत्यभिधीयते ॥

मुस्कः—सि. ९-४. अण्डकोषः ।

मुष्टिः—चि. १३-१२१. पलम् ।

मूकः—चि. २४-६३. अवाक् ।

मूकत्वम्—चि. ३-१०८. मन्दवचनत्वम्, अवच-नता वा ।

मूढगर्भः—चि. २३-८६. जडगर्भः (श. क.) । मूढो निरुद्ध-गतिः । तदुक्तं सर्वावयवसंपूर्णो मनोबुद्ध्यादिसंयुतः । विगुणापान-संमूढो मूढगर्भोऽभिधीयते” इति । (सु. नि. ८-१. उल्हणः.)

तमेव कदाचिद्विवृद्धमसम्यगागतमपत्यपथमनुप्राप्तमनिरस्यमानं-
विगुणापानसंमोहितं गर्भं मूढगर्भमित्याचक्षते (सु. नि. ८-३.)

मूढचेताः-चि. ९-७. उन्मत्तः ।

मूत्रग्रहः-चि. ६-१७. स्तोकं स्तोकं सफेनञ्च
कृच्छ्रान्मूत्रं करोति यः । तस्य वातसमुत्थन्तु विद्यान्मूत्रग्रहं
बुधः ॥ (वै. श.)

मूत्रम्-इ. १-१३. आहारस्य सारहीनमलद्रवः, बस्ति-
पूरणविक्लेदकमूत्रम् ।

मूत्रवाहिन्यः नाड्यः-सि. ९-४. पक्वाशयगतास्तत्र
नाड्यो मूत्रवहास्तु याः । तर्पयन्ति सदा मूत्रं सरितः सागरं यथा ।
सूक्ष्मस्वान्नोपलभ्यन्ते मुखान्यासां सदृशः (सु. नि. ३-२९३).

मूत्रवाहीनि स्रोतांसि-चि. ५-८. मूत्रवहा नाड्यः

मूत्रविरजनीयः-सू. ४-१५/३४. मूत्रस्य विरजनं
करोति इति । चतुर्विंशो महाकषायः ।

मूत्रविरेचनीयः-सू. ४-१५ । ३५. मूत्रस्य विरेचनं
करोति इति पञ्चविंशो महाकषायः ।

मूत्रसंग्रहणीयः-सू. ४-१५ । ३३. मूत्रस्य संग्र-
हणं करोति इति । त्रयविंशो महाकषायः ।

मूत्रस्रोतः-सि. ९-४३. शोफसि स्थितो मूत्रमार्गः ।

मूत्राधारः-सि. ९-४. मूत्रं धारयतीति, मूत्राशय
इत्यर्थः; बस्तिः ।

मूत्राशयः-चि. २६-४२ मूत्राधारः, बस्तिः ।

मूर्च्छा-सि. ३-२१. संमोहः ।

मूर्च्छायः-चि. ४-२६. मूर्च्छा ।

मूर्तिः-शा. ४-१२. काठिन्यम् ।

मूर्धविरेचनम्-सू. ५-२७. चि. ३-१७४.
शिरोविरेचनम् ।

मृत्युः-चि. ३-१३. मृत्युकारणत्वाद्मृत्युर्ज्वर एवोच्यते ।

मृत्स्नम्-चि-१-३ । ५६. मसृणम् ।

मृदितः-चि. ४-७७. फाण्टीकृतः ।

मृदुः-सू. १२-७, सू. २७-२१७. कठिनविपरीतः,
दारुणविपरीतः ।

मृदु औषधम्-क. १२-५६. अतीक्ष्णम् औषधम् ।

मृदुकोष्ठः-सू. १३-७, क. ७-८. कोमलकोष्ठः ।

मृदुविरेचनम्-सू. २५-४० अतीक्ष्णविरेचनम् ।

मृदुवीर्यम्-सि. ११-५. अतीक्ष्णवीर्यम् ।

मृदुस्नेहपाकः-क. १२-१०२, १०३. अतीक्ष्णस्नेह-
पाकः; तुल्ये कल्केन नियासे भेषजानां मृदुः स्मृतः ।

मृद्वीकासवः-सू. २७-१८८. द्राक्षासवः ।

मेढ्रम्-इ. ३-५. शिरः, लिङ्गम् ।

मेदः-सू. २१-९, चि. १५-१६ शरीरस्थचतुर्थधातुः
(वै. श.) सर्वभूतानामुदरेस्थिषु च स्थितः शरीरगतः स्नेह-
विशेषः ।

मेदकः-चि. ३-२६७. जगलः ।

मेदःस्वारः-चि. ८-१०६. मेदः एव स्वारः उत्कृष्टः
विशिष्टतरो धातुः यस्मिन् सः; मेदस्वी ।

मेदुरः-सि. १-३६. मेदस्वी ।

मेदोवाहीनि स्रोतांसि-चि. ५-८. मेदोवहा नाड्यः ।

मेद्यम्-चि. ३-३०५, १५-२३३. मेदुरम्, मेदो-
जनकं वा ।

मेधा-सू. २७-३५०, धारणावती धीः ।

मेध्यम्-सू. १-१०७. पवित्रम् ।

मेहः-चि. ६-३. मेहति क्षरति शुक्रादि अनेनेति । (श. क.)

मेहनम्-सू. ७-६. शिरः, लिङ्गम् ।

मैथुनधर्मः-शा. ३-४/२. व्यवायः ।

मैरेयम्-सू. २७-१८७. आसवस्य सुरायाश्च द्वयोरे-
कत्र भाजने । सन्धानं तद्विजानीयान् मैरेयमुभयाश्रयम् ॥

मोक्षः-सू. १-१५. संसारविमोक्षः । मोक्षो
रजस्तमोऽभावात् बलवत्कर्मसंक्षयात् । वियोगः सर्वसंयोगै-
रपुनर्भव उच्यते । (च. शा. १-१४२.)

मोदकः-क. १-२३. वटकः ।

मोरटम्-सू. २७-२३४. पीयूषः सद्यःप्रसूतायाः गोः
क्षीरं सप्ताहं यावत् । तदेव सप्ताहात् परतः यावत्
प्रसन्नतां न गच्छति तावत् मोरटम् इत्युच्यते । वचनं च-
क्षीरं सद्यः प्रसूतायाः पीयूषमिति संज्ञितम् । सप्तरात्रात्
परं क्षीरं प्रसन्नं न च मोरटम् । इति । विनष्टक्षीरभवं
मस्तु मोरटमिति जेज्जटः ।

मोहः-शा. ७-१९. अहं स्थिरशरीरी एको, ममेद-
मुपकारकं ममेदमपकारकं इत्यादिरूपः मोहः ।

मोहः-चि. २३-७४. संज्ञाव्याकुलता संज्ञानाशो वा ।

मौलम्-चि. २३-१७. मूले भवम्, तत्र जातम्
वा; मूलजम् ।

म्लाना-सू. १७-६५. गतविभवा, नष्टकाः, तः,
शिथिलीभूता ।

यकृत्-वि. ५-८. दक्षिणकुक्षेरधःस्थशरीरावयवविशेषः
(वे. शः) कालखण्डः ।

यक्ष्मा-नि. १-५. ज्वरः यक्ष्मशब्देन च राजयक्ष्म-
वदनेकरोगयुक्तत्वं विकाराणां दर्शयति ।

यक्ष्मा-चि. ८-७. राजयक्ष्मा ।

यज्ञोपवीतप्रतिमाः-चि. १२-९१. यज्ञोपवीत-
व्याप्यस्थानमात्रव्यापकाः ।

यन्त्रम्-सू. १२-८. सन्धयः ।

यन्त्रम्-इ. १२-४५. सिरास्नायवादिरूपम् ।

यमकम्-चि. १९-३६. घृततैले ।

यवागूः-चि. २६-१५५. उचितान्चतुर्गुणतण्डुलचूर्ण-

कृतषड्गुणवारिपक्वा बहुसिक्छा उष्णिका (वे. शः)

यवाग्रजम्-चि. ५-९६. यवक्षारः ।

यवाग्वादिक्रमः-वि. ७-१९. संसर्जनक्रमः । प्रथमे
द्वितीये तृतीये चाक्षकाले पुराणानां लोहितशालितण्डुलानां
स्ववह्निना मण्डपूर्वा सुखोष्णा यवागूः यथाग्निबलं, चतुर्थे
पञ्चमे षष्ठे चाक्षकाले तथाविधानामेव शालितण्डुलानामुत्स्विना
विलेपी उष्णोदकद्वितीया अग्नेहलवणा अल्परग्नेहलवणा
वा, सप्तमे अष्टमे नवमे चान्नकाले तथाविधानामेव शालीनां
द्विप्रसृतं सुश्वित्तमुष्णोदकानुपानं तन्ना तनुग्नेहलवणोपपन्नेन
सुद्रयूषेण, दशमे एकादशे द्वादशे चान्नकाले लावकपिञ्जलादी-
नामन्यतमस्य यांसरसेनोदकलवणिजेन नातिसारवता भोज्यम् ।

यापनम्-चि. ३-३०२. यापनावस्तिः ।

यापनावस्तयः-सि. १२-१६ । १. आयुषः बापनं
दीर्घकालानुवर्तनं कुर्वन्ति इति यापनावस्तयः ।

याप्यम्-सू. १०-९, १०-३७. असाध्यभेदः ।
याप्यं त्वनुपक्रमं न भवति, यापनाकर्तृत्वेन किञ्चित्कर-
त्वात् । शेषत्वादायुषो याप्यमसाध्यं पथ्यसेवया । लब्धाल्प-
सुखमल्पेन हेतुनाऽऽशु प्रवर्तकम् ॥

यायावराः-चि. १/४-३. सर्वदा गमनशीलाः नैकव-
स्थायिनः ।

यावकः-चि. १-३ । २७. यवान्नम् ।

युक्तिः-सू. ११-७. बुद्धिः पश्यति या भावान् बहु-
कारणयोगजान् । युक्तिश्चिकित्सा सा ज्ञेया त्रिवर्गः साध्यते यया ॥
(च. सू. ११-२५) बहुकारणयोगो बहुपपत्तियोगः जनिश्चार्थं
ज्ञानार्थं, तेन बहुपपत्तियोगज्ञायमानानर्थान् या बुद्धिः
पश्यति ऊहलक्षणा सा युक्तिरिति प्रमाणसहायीभूता । एवमनेन
भावितव्यमित्येवंरूप ऊहोऽत्र युक्तिशब्देनाभिधीयते; सा च परमा-
र्थतोऽप्रमाणभूतापि वस्तुपरिच्छेदे प्रमाणसहायत्वेन व्याप्रिय-
माणत्वात्, तथा तथैव ऊहरूपया प्राप्ते लोकानां व्यवहारादिह
प्रमाणत्वेनोक्ता । (चक्रः)

युक्तिः-सू. २६-२९, ३१. युक्तिश्चयोजना या तु
युज्यते (३१) । युक्तिश्चेत्यादौ योजना दोषाद्यपेक्षया भेषजस्य

समीचीनकल्पना । अत एवोक्तं या तु युज्यते; या कल्प-
ना यौगिकी भवति सा तु युक्तिरुच्यते अयौगिकी तु
कल्पनापि सती युक्तिर्नोच्यते पुत्रोऽप्युपवत् । (चक्र.)

युक्तिः-वि. ४-४. सम्बन्धः अविनाभाव इत्यर्थः ।
तेन विनाभावजं परोक्षज्ञानमनुमानमित्यर्थः (चक्रः)

युक्तिव्यपाश्रयम्-सू. १-५८, ११-५४. युक्तिः
योजना; शरीरभेषजयोः द्वितो यो योगः तदपेक्षं संशोधन-
संशमनादि युक्तिव्यपाश्रयमुच्यते (चक्रः) । युक्तिव्यपाश्रय-
पुनराहारौषधद्रव्याणां योजना ।

युगपत्-शा. ६-६. एककालम्

यूकाः-वि. ७-१०. बालकृमयः (श. क.) केशरमधु-
लोमपक्ष्मवासःसु जाता अणवः बहुपादाः कृष्णाः शुक्लाः वा
कृमयः ।

यूषः-वि. २६-२९. मृष्टमुद्गदलानान्तु पलैकेन
विपाचितः । पूनापनीतविदलः ततुयूषः कृताकृतः ॥ (वै. श.)

योगः-शा. १-१३७-१३९. योगे मोक्षे च सर्वासां
वेदानामवर्तनम् । मोक्षे निवृत्तिर्निःशेषा योगो मोक्ष-
प्रवर्तकः ॥ आत्मेन्द्रियमनोऽर्थानां सन्निकर्षात् प्रवर्तते । सुख-
दुःखमनारम्भादात्मस्थे मनसि स्थिरे ॥ निवर्तते तदुभयं वशित्वं
चोपजायते । सशरीरस्य योगज्ञास्ते योगमृषयो विदुः ॥

मोक्ष आत्यन्तिक शरीरावच्छेदः । निःशेषेति न
पुनर्भवति । एतेन, योगे निवृत्ता वेदानां पुनर्भवतीति
सूचयति । मोक्षप्रवर्तक इति मोक्षकारणम् । (चक्रः)

योगः-वि. ६-३१. योगः सम्यक् प्रवृत्तिः स्यात् ।

योगः-सि. ६-४१. योगो नाम योजना, व्यस्तानां-
पदानामेकीकरणम् (चक्र)

योगवाहि-सू. २७-२४९. यस्माच्चानारसवीर्यादिभ्यः
पुष्पेभ्य उत्पन्नं तन्मधु तेनानभव्यक्तनानाशक्तिकमेव । ततश्च
येन द्रव्येण वामनीयेन वाऽऽस्थापनीयेन वा वृष्येण कार्यान्तर-
कारकेण वा युज्यते तस्यैव कर्म करोति, समानातुकारिद्र-
व्यप्रवाहितशक्तित्वादिति भावः । चकारोऽत्र हेतुवन्तर-
समुच्चये, तेन प्रभावयति बोद्धव्यम् । तेन सत्यपि नानौ-
षधिसंभवत्ये प्रभावान्न क्षीरमद्यादयो योगवाहिनः ; तथा,

अनानात्मका अपि शिलाजतुतैलादयो योगवाहिनो भवन्ति ।
(चक्रः) गृह्णाति योगवाहि द्रव्यं संसर्गिवस्तुगुणान् । पञ्चमानं
यथैतन्मधुजलतैलाज्यसूनलौहादि ॥ (व. द.)

योनिः-शा. १-६. जातिः ।

योनिः-वि. ३०-१३३. कारणम् ।

योनिः-वि. ४-६. वातादयः ।

योनिः-चि. २३-३. अधिष्ठानम् ।

योनिदोषः-चि. ३०-१५. अपत्यपथरोगः ।

योनिशूलम्-जि. ५-७५. योनिरोगविशेषः ।

रक्तपित्तम्-चि. ४-४. रोगभेदः ।

रक्तवस्तिः-सि. ६-८३. रक्तेन वस्तिः ।

रक्तम्-वि. १५-१६. रुधिरम् ।

रक्तमोक्षः-सि. ९-२४. शृङ्गालावृजलौकोभिः
सिराव्यधेन वा रक्तावसेचनम् ।

रक्तवाहि अर्शः-चि. ७-१४८. रुधिरस्राविगुदकीलः ।

रक्तवाहिन्यः धमन्यः-वि. ७-११. रुधिरवाहिन्यः
नाड्यः ।

रक्तवाहिनोतांसि-वि. ५-२४. रुधिरवाहिन्यः
नाड्यः ।

रक्तविमोक्षणम्-चि. १२-१००. शृङ्गालावृजलौ-
कोभिः निराव्यधेन वा रक्तावसेचनम् ।

रक्तसारः-वि. ८-१०४. रक्तमेव सारः उत्कृष्टः
विशुद्धतो धातुः यस्मिन्सः ।

रक्तावसेकः-चि. ३-२९० रक्तमोक्षः ।

रक्तावसेचनम्-चि. ३-२८८. रक्तमोक्षणम् ।

रजः-शा. २-३४; चि. ३०-२५. आर्तवम् ।

रजः-सू. १-५७. रजोगुणः ।

रजः-सू. २१-२३. चूर्णम् ।

रजस्वला-चि. ३०-१६५. आर्तवयुक्ता, पुष्पवती ।

रजोदोषः-चि. ३०-९५. आर्तवविकारः ।

रसः-सू. १-६४, २६-२८, २७-७०. रसनेन्द्रियग्राह्यो गुणो रसः । यं पञ्चानामिन्द्रियार्थानामन्यतमं जिह्वाविषयं भावमाचक्षते कुशलाः स पुनरुदकादन्यः ।

रसः-सि. ३-३५. कायः ।

रसः-चि. १५-१६. रसधातुः, आद्यो धातुः ।

रसः-चि. ८-१३३. सि. १२-१९ स्वरसः ।

रसः-सू. २६-६६. रसो निपाते द्रव्याणाम् । निपाते इति रसनायोगे; रसनेन्द्रियग्राह्यत्वातिमत्त्वं रसत्वम् (द्र. स.)

रसः-सू. २८-४. आहारप्रसादाख्यः ।

रसः-चि. ८-१३२. मांसरसः ।

रसक्रिया-चि. २६-२०२. घनीभूतरसस्य संज्ञा, काथा-देयत्वं पुनः पाकाद् घनत्वं सा रसक्रिया (व. द.)

रसनम्-इ. १-३. जिह्वेन्द्रियम् ।

रसना-सू. १-६४. जिह्वा ।

रसवाहीनि स्रोतांसि-वि. ५-८. हृदयस्थदश-धमनीनां शाखाप्रशाखाः ।

रसाञ्जनम्-सू. ५-१५. दार्वाकायसमं क्षीरं पादं पक्त्वा यदा घनम् । तदा रसाञ्जनाख्यं तत् नेत्रयोः परमं हितम् ॥ (वै. श.)

रसायनविधिः-चि. १-१/१४. जराव्याधिनाशन-विधिः ।

रसायनम्-सू. ७-४८. रसायनन्तु तज्ज्ञेयं यज्जराव्याधिनाशनम् । यथा मृता रुदन्ती च गुग्गुलुश्च हरीतकी (व. द.) दीर्घमायुः स्मृतिं मेधामारोग्यं तरुणं वयः । प्रभावर्णस्वरौदार्यं देहेन्द्रियबलं परम् ॥ वाक्सिद्धिं प्रणतिं कान्तिं लभते ना रसायनात् । लाभोपायो हि

शस्त्रानां रसादीनां रसायनम् ॥

रसायनी-वि. ५-९ रसः अयते गच्छति यथा सा रसायनी, धमनी, नाडी, सिरा, स्रोतः ।

रसाला-वि. २-२/२६. सचातुर्नातिकाजात्रि सगुढा-र्द्रकनागरम् । रसाला स्याच्छिखरिणी सुवृष्टं ससरं दधि ॥

राजयक्ष्मा-नि. ६-१२; चि. ८-१. तं सर्वरोगाणां कष्टतमत्वाद्राजयक्ष्माणमाचक्षते भिषजः । यस्माद्वा पूर्वं माषोद्भूतवतः सोमस्योद्भूतजस्य तस्माद्राजयक्ष्मेति । यदा कष्टतमत्वात्तदा 'राजेव यक्ष्मा राजयक्ष्मेति' निरुक्तिर्विद्वद्यः । उडुराजस्येति वचनाद् राजसंज्ञत्वं सोमस्य दर्शयति; ततश्च 'राज्ञो यक्ष्मा राजयक्ष्मा' इति निरुक्तिर्भवति । (चक्रः)

राजसं सत्त्वम्-शा. ४-३६. रजोगुणभूयिष्ठं मनः राजसं सत्त्वोपमं ख्यातं रोषांशत्वात् ।

राजह-सू. ९-१९. हेतौ लिङ्गे प्रशमने रोगाणाम-पुनर्भवे । ज्ञानं चतुर्विधं यस्य स राजाहौ भिषकमः ॥

राजी-इ. ११-१३. रेखा, पङ्क्तिः ।

राजी-चि. १३-१९. व्यक्ता सिरा ।

राशिः-वि. १-२०/४. राशिस्तु सर्वग्रहपरिग्रहौ मात्रामात्रफलवत्त्वार्थः । तत्र सर्वस्वाहारस्य प्रमाणग्रहणमेकपिण्डेन स ग्रहः, परिग्रहः पुनः प्रमाणग्रहणमेकैकश्येनाहारद्रव्याणाम् । सर्वस्य हि ग्रहः सर्वग्रहः सर्वतश्च ग्रहः परिग्रह उच्यते । सर्वतः इति प्रत्येकावयवत इत्यर्थः । (चक्रः)

राक्षसम् (सत्त्वम्)-शा. ४-३८. अमर्षिण-मनुबन्धकोपं छिद्रप्रहारिणं क्रूरमाहारातिमात्ररुचिमाभिष-प्रियतमं स्वप्नायावद्बहुलमूर्ष्युं राक्षसं विद्यात् ॥

रुग्णः-चि. १-३२. सन्धिमुक्तः ।

रुचिकरम्-सू. २५-४०. रुच्युत्पादकम् ।

रुजा-चि. २१-३९. पीडा ।

रुचिरम्-इ. ९-२१. रक्तम् ।

रुद्धमार्गः-सि. ७-२१. निवारिताधोमार्गः

रूपम्-नि. १-९. तत्र लिङ्गमाकृतिर्लक्षणं चिह्नं
संस्थानं व्यञ्जनं रूपमित्यनर्थान्तरम् ।

रुक्षः-सू. २०-१९. रुक्षस्तद्विपरीतः स्यात् विशेषात्
स्तम्भनः खरः । (व. द.) तद्विपरीतः स्निग्धविपरीतः ।

रुक्षः-सू. १७-३०. रुक्षं समीरणकरं परं कफहरं मतम् ।

रुक्षणम्-सू. २२-१०. रौक्ष्यं खरत्वं वैशद्यं यत्
कुर्यात्तद्वि रुक्षणम् ॥

रेचनम्-सि. ९-९२. विरेचनम् । विपक्वं यदपक्वं
वा मलादि द्रवतां नयेत् । रेचयत्यपि तज्ज्ञेयं रेचनं
त्रिवृता यथा ॥ (व. द.)

रेतः-चि. ३०-१४६. शुक्रम् ।

रेतोदः-सि. ३-४३. रेतः वीर्यम् ददाति यः सः शुक्र-
जननः शुश्र्वर्धनः वा ।

रेतोदोषः-चि. ३०-१४८. शुक्रदोषः ।

रेतोवहाः सिराः-चि. ३०-१३८. शुक्रवहानि स्रोतांसि ।

रोगः-नि. १-५; चि. ३-११. तत्र व्याधिरामयो गद
आतङ्को यक्ष्मा ज्वरो विकारो रोग इत्यनर्थान्तरम्; ज्वरो
विकारो रोगश्च व्याधिरातङ्क एव च । एकोऽर्थो नामपर्याये-
विनिर्देशमधीयते ॥

रोगानीकम्-चि. ६-१. रोगसमूहः ।

रोगी-चि. २२-६१. रोगयुक्तः

रोगेशः चि. ८-११३. राजबक्ष्मा ।

रोचनम्-चि. १-१८ रुचिर्दृष्टिः ।

रोपणः-चि. २९-१६२. रोहणः ।

रोम-चि. २३-२३०. लोम, सूक्ष्मबालः, त्वक्छिद्रे
जातः सूक्ष्मकेशः ।

रोमकूपाः-चि. ४-१७. लोमविवराणि ।

रोमहर्षः-नि. १-२१. रोमाच्चः ।

लक्षणम्-नि. १-८. लिङ्गम् ।

लक्षणम्-इ. ३-४. मरणलक्षणम् ।

लक्षणनिमित्ता (विकृतिः)-इ. १-७ । १. तत्र
लक्षणनिमित्ता नाम सा यस्याः शरीरे लक्षणान्येव हेतुभूतानि
भवन्ति दैवात् । हेतुभूतानीति हेतुसदृशानि । तेन दैवमेव
नखरेखापद्मादिसामुद्रिकोक्तलक्षणयुक्ते शरीरे राज्यधन-
गमनवधवन्धनादिरूपविकृतिप्राप्तौ हेतुः । लक्षणानि तु
दैवनिमित्तानि बोधकमात्राणि, अतएव दैवादित्युक्तम्; दैवं च
प्राक्तनं कर्मोच्यते (चक्रः)

लक्ष्यनिमित्ता (विकृतिः)-इ. १-७ । २. लक्ष्यनि-
मित्ता तु सा यस्या उपलभ्यते निमित्तं यथोक्तं निदानेषु ।

लघुः-सू. १-५९. लघुस्तद्विपरीतः स्याल्लेखनो रोपण-
स्तथा (व. द.) तद्विपरीतः गुरुविपरीतः ।

लङ्घनम्-सू. २२-९, १८. यत् किञ्चिद्व्याधवरं देहे
तलङ्घनं स्मृतम् ॥ चतुष्प्रकारा संशुद्धिः पिपासा मारुतातपौ ।
पाचनान्युपवासश्च व्यायामश्चेति लङ्घनम् ॥

लङ्घनम्-चि. ३-१४०, १५-७५. उपवासः, अनशनम् ।

ललाटम्-इ. ३-५. भालम्

लवणः-सू. १-६५, २६-७६ रसविशेषः, तोयामि-
गुणबाहुल्यात् लवणः ।

लवणम्-सू. १-७० सैन्धवादि ।

लवणस्कन्धः-चि. ८-१४१ लवणरसद्रव्यसमूहः ।

लसीका-शा. ७-१५. त्वगन्तरे व्रणगतमुदकम् ।

लाघवम्-चि. १-१४ लघुता

लाघवम्-सि. ३-१९ शीघ्रक्रियता ।

लाला-चि. ६-९ मुखस्रावः ।

लिङ्गम्-नि. १-६ प्रादुर्भूतलक्षणं पुनर्लिङ्गम्, व्याघ्रः
स्वरूप लिङ्गयते ज्ञायते अनेन इति लिङ्गम्, आकृतिर्लक्षणं,
चिह्नं, संस्थानं व्यञ्जनं रूपमित्यन्तर्निरूपणम् ।

लिङ्गग्राह्यम्-शा. १-६२. अनुमानग्राह्यम् ।

लीनम्-सि. १-८. श्लिष्टम् ।

लेखनम्-चि. २३-१७१. त्रणलेखनम् ।

लेखनीयः-चि. २३-१७१. तृतीयो महाकषायः,
लिखति इति लेखनीयः,

लेपः-चि. ७-१२२. लिम्पति इति लेपः । लेपस्य द्वौ
भेदौ-आलेपः प्रदेहश्च । तयोरेकः आर्द्रमाहिषचर्मवत्
शीतलः तनुर्विशोषी च । प्रदेहः आर्द्रः घनः उष्णश्चेति ।

लेपज्वरः-इ. ८-२४. स्वल्पशीतयुक्तः कफज्वरः ।

लेपनम्-सू. २५-४०. लेपः ।

लेलीतकः-चि. ७-७०. पाषाणभेद औत्तरापथिकः,
उच्यते हि निघण्टौ “आसीद्द्वैत्यो महाबाहुर्लेलिहानो महासुरः ।
योजनानां त्रयञ्चिन्तत् कायेनाच्छाद्य तिष्ठति । विष्णुचक्रेण
संछिन्नो पपात धरणीतले । वसा तस्य समाख्याता लेलीतकः
इति क्षितौ” इत्यादि ।

लेहः-चि. ६-४७. लिह्यते इति लेहः, नासिप्रसो
नातिघन औषधकल्पभेदः ।

लोम-इ. ३-६. रोम ।

लोमकूपः-सू. २८-४. रोमकूपः ।

लोमहर्षः-चि. ७-११. रोमहर्षः ।

लौकिकः-सू. २८-३८. अपरीक्षकः, रजोमोहावृतात्मा,
अयथार्थदर्शी ।

लौल्यम्-सू. २५-४०. चाञ्चल्यम्, चलचित्तता, लोलुपता ।

वक्त्रम्-इ. ८-१७. मुखम् ।

वक्त्री-शा. २-३०. मातुर्व्यायप्रतिघेन वक्त्री
स्याद्बीजदौर्बल्यतया पितुश्च । मातुर्व्यायप्रतिघेनेति व्यवाय-
काले मातुर्व्यायानिच्छा विषमाङ्गन्यासो वा व्यवायप्रतिघः
तेन यस्य शुक्रं गर्भाशयं नियमाच्चोपैति स वक्त्रीत्युच्यते ।
बीजदौर्बल्यतया च पितुर्वक्त्री स्यादिति योजना । अत्र
दुर्बलस्य कर्म दौर्बल्यं तस्य भावो दौर्बल्यता तेन पितुर्व्या-
जस्य दुर्बलक्रियतयेत्यर्थः । (चक्रः)

वङ्गणः-इ. ३-५. ऊरुषन्धिः । (श. क.)

वदनम्-इ. १-१२. मुखम् ।

वनस्पतिः-सू. १-७१. फलैर्वनस्पतिः । फलैर्वनस्प-
तिरिति विना पुष्पैः फलैर्युक्ता वटोदुम्बरादयः । यदुक्तं हारीते
“तेषामपुष्पाः फलिनो वनस्पतय इति स्मृताः” इति । (चक्रः)

वपावहनम्-वि-५-८, भेदः स्थानम् । वपा उदरस्था
स्निग्धवर्तिका यामाहुर्जनास्तैलवर्तिकेति ।

वमनम्-सू. १-८४ छर्दनम्, तत्र दोषहरणमूर्ध्वभागं
वमनसंज्ञकम् । १७-१७

वमनोपगः-सू. ४-१३ । १३. वमने छर्दनक्रियायां
सहायत्वेनोपगच्छतीति वमनोपगः । त्रयोविंशतितमो महाकषायः ।

वमिः-सि. ६-५३ प्रच्छर्दिका । (श. क.)

वयः-वि-१-३. आयुषोऽवस्थाविभागः, बाल्यादि ।

वयः-वि-८-१२२ वयस्तश्चेति कालप्रमाणविशेषापे-
क्षिणी हि शरीरवस्था वयऽभिधीयते ।

वयःस्थापनः-सू. ४-१८ । ५० वयस्तरुणं स्थापयति
इति । (व. द.) पञ्चाशत्तमो महाकषायः ।

वर्चोभेदः-चि. ८-१७. अतिपुरीषप्रवृत्तिः ।

वर्चोवाहीनि-वि. ५-२१, वर्चः पुरीषं वहन्ति इति
वर्चोवाहीनि

वर्जनीयः-सि. १-४. अविक्रियः ।

वर्ज्यम्-वि-३-३३३ निषिद्धम्, त्याज्यम् ।

वर्णः-इ. १-३. श्वेतरक्तादिवर्णः; वर्णशब्देन च वर्णसह-
चरिताश्चक्षुर्मात्रा रौक्षणादयोऽपि गृह्यन्ते अत एव वर्ण-
प्रस्ताव एव वक्ष्यति-यत् “वर्णप्रहणेन गलानिर्हर्षरौक्ष्यस्नेहा
व्याख्याताः” इति

वर्णकः-वि. ७-९२. वर्णकरमालेपनम्, रञ्जनचूर्णम् ।

वर्णनाशः-वि. ४-२७. रञ्जनाशः ।

वर्ण्यः-सू. ४-१० । ८. वर्णाय दितः; अष्टमो महाकषायः ।

वर्तः-सू. २०-१२. वर्तुलीकरणम् ।

वर्तिः-सू. ५-२३. धूमवर्तिः ।

वर्तिः-सू. ७-९; वि. २-१३. फलवर्तिः-पिष्टै-
र्मदनफलादिभिर्व्याकाराऽङ्गुष्ठमात्रा शलाकाकारेण वर्तिता
औषधपिष्टिः ।

वर्तिकाः-वि. २-२-१२. वर्त्याकाराः भक्ष्याः ।

वर्तिक्रिया-क १-१. वर्तिक्रियायां चतुर्गुणेन काथेन
पाकाद्वर्त्याकारता कर्तव्या ।

वर्त्म-इ. ८-५. नयनगोलकावरकं निमेषोन्मेषाश्रयं
पटलद्वयं वर्त्म उच्यते ।

वल्ली-सि. ३-२५. गुदवल्ली, त्वक्सङ्कोचजम्बो
निम्नोन्नतरूपो भङ्गीविशेषः ।

वशी-शा. १-७. स्वैच्छाधीनप्रवृत्तिः ।

वह्या-वि. २-१ । ८. आयत्ता ।

वसा-सू. १-६८. मांसप्रभवधानुविशेषः (सू.क.)
शुद्धमांसस्य यः स्नेहः सा वसा परिकीर्तिता ॥ (सू. शा. ४)

वाक्यशः-सू. ३०-१७. तन्त्रमार्गं कात्स्न्येन
यथास्नायमुच्यमानं वाक्यशो भवत्युक्तम् ।

वाक्यशेषः-सि. १२-४२. यलाघवार्थमाचार्येण

वाक्येषु पदमङ्कतं गम्यमानतया पूर्णते ।

वाक्यार्थशः-सू. ३०-१८. बुद्ध्या सम्यगनुप्रविद्या-
र्थतत्त्वं वाग्मिभ्यामसमासप्रतिज्ञा हेतुदाहरणोपनयनगमनयुक्ता-
भिनिविधिशिष्यबुद्धगम्याभिहित्यमानं वाक्यार्थशो भव-
त्युक्तम् ।

वाजीकरणम्-सू. ३०-२८; वि. २-४/५१. वाजी-
करणमिति अवाजिनं वाजिनं कुर्वन्त्यनेनेति वाजीकरणं, येन
वातार्थं व्यज्यते स्त्रीषु शुक्रं तद्वान्नीकरणम् । अन्ये तु वाजो
वेगः प्रस्तावाच्छुक्रस्य, स विद्यते येषां ते वाजिनः ते क्रिय-
न्तेऽनेनेति वाजीकरणमित्याहुः । किंवा वाजः शुक्रं प्रोऽस्या
स्तीति वाजी अवाजी वाजी क्रियते येन तद्वान्नीकरणम् ।
किंवा वजो मैथुनम् उक्तं हि हारीते “वाजो नाम
प्रकाशस्वात्तच्च मैथुनमङ्गितम् । वाजीकरणंज्ञाभिः पुस्तमेव
प्रचक्षते”-इति शिवदासधनः । यस्माद् द्रव्याद् भवेत्स्त्रीषु
हर्षो वाजीकरं हि तत् । यथाश्चगन्धा मुरली शर्करा च
शतावरी ॥ (व. द.) येन नारीषु सामर्थ्यं वाजिवल्लभते नरः
व्रजेच्चाभ्यधिरं येन वाजीकरणमेव तत् ॥

वाटय -वि. ५-९८. क्षुण्णशुक्रयवौदनः ।

वातः-सू. १-८८. वाति गच्छति इति वातः, सदा-
गतिः, समीरणः ।

वानकण्टकः-सू. १४-१३. गुल्फाश्रितो वातः; रुक्
पादे विषमे स्थिते श्रमाद्वा जायते तदा । वातेन गुल्फ-
माश्रित्य तमाहुर्वातकण्टकः ॥ (अ. ह. नि. १५-५३)

वातबलाभः-वि. २९-११. वातस्यावरणेन बल-
मस्त्यग्निम् शोणिते इति वातबलाभः ।

वानप्रकृतिः-वि. ६-१३. वातप्रधाना प्रकृतिः
स्वभावः यम्य सः इति वातप्रकृतिः ।

वातयन्त्रम्-वि. २४-१५८. वायुसंचारार्थं यन्त्रम् ।

वातलः-सि. ५-६. वातदुष्टः ।

वातविकाराः-सि. ४-७. वातजनिता रोगविशेषाः ।

वातवेगः-सि. ३-२५. वायुवेगः ।

वातिकषण्डः-शा. २-१७. वाद्यमिदोषाद् वृ-
षणौ तु यस्य नाशं गतौ स वातिकषण्डः ।

खाद-सू. २५-२७; वि. ८-२८. तत्र वादो नाम स
यत् परेण सह शास्त्रपूर्वकं विगृह्य कथयति ।

वानस्पत्यः-सू. १-७१. "पुष्पैर्वानस्पत्यः फलैरपि"
इति पुष्पानन्तरं फलभाज इत्यर्थः । (चक्रः)

वायुः-सू. १-५७. वातः ।

वारुणीषण्डः-वि. ५-९२. सुरामण्डः । (श. क.)

वारुणाः प्रसादः-वि. ८-६९. सुराप्रसादः । (श. क.)

वार्तलक्षणम्-सू. २५-४०. आरोग्यलक्षणम् ।

वार्ता-शा. ४-३०. म्रत्याकृतिभूयिष्ठा अस्त्री इति
स्त्रीषण्डविशेषः; असंघर्षस्त्रीलक्षणां वार्ता नामेति वार्ता-
संज्ञा शास्त्रमयकृता । (चक्रः)

विकल्प-वि. १-३. समवेतानां पुनर्दोषाणामंशांश-
बलविकल्पः ।

विकल्पनम्-सि. १०-४४. पाक्षिकाभिधानं यथा-
"सारोः वायु कुशोदकं वा" (चि. अ. ६) इत्यादि ।

विकल्पना-सि. ११-२३. विशेषकल्पना ।

विकारः-सू. ९-४. धातुवैषम्यम् ।

विकासि-चि. २३-२४. हिंसनशीलं, विपूर्वो हि कसति
हिंसायः । विकासी विकसन्नेवं धातुबन्धान् विमोक्षयेत् ।
व. द.) मन्त्रान्धास्तु शिथिलान् यत् करोति विकासि तत् ।
विशोषी जश्च धातुभ्यो यथा क्रमुककोद्रवौ ॥ (व. द.)

विकृतिः-इ. १-३. विकारः

विक्षेपः-सि. १-३९. वियोगः ।

विगन्धः-सि. ३-११. विगतः पूतिगन्धो यस्य सः

विगन्धः ।

विगीतिः-वि. ६-४. विरुद्धा गीतिः विगीतिः विरुद्ध-
भाषणमित्यर्थः ।

विगुणः-सि. ९-३९. गुणवैपरीत्यविशिष्टः । (श. क.)

विगृह्यसंभाषा-वि. ८-१८. जल्पवितण्डारूपा संभाषा

विघातः-सि. ११-१७. प्रकोपकहेतुनाऽसंबन्धः ।

विचर्चिका-वि. ७-१३. क्षुद्रकुष्ठभेदः । तल्लक्षणम्-
राज्योऽतिकण्ड्वतिरुजः सरुक्षा भवन्ति गात्रेषु विचर्चिका-
याम् । (सु. नि. ५-१३) । (वै. श.)

विचारः-सू. २६-९. विचारणा, द्रव्यान्तरसंयोगः ।

विचारणा-सू. १३-४. द्रव्यान्तरासंयुक्तस्नेहपानं
वर्जयित्वा स्नेहोपयोगः ।

विज्जलम्-वि. ८-१६. पिच्छलम् ।

विज्ञानानि-इ. ९-२३. लक्षणानि, नयनादि-
वैकृतानि ।

विज्ञानम्-शा. १-४०. शास्त्रार्थज्ञानम् ।

विज्ञानम्-सू. २५-७३. विज्ञायते अनेन इति
विज्ञानं लक्षणमित्यर्थः ।

विद्-सि. ६-४५. पुरीषम् ।

विद्भेदः-वि. ८-२६. पुरीषभेदः ।

वितण्डा-वि. ८-२८. जल्पविपर्ययो वितण्डा ।
वितण्डा नाम परपक्षे दोषवचनमात्रमेव ॥ परपक्षे दोषव-
चनमात्रमित्यनेन न स्वपक्षसाधनवचनं वितण्डिकस्येति दर्शयति ।
(चक्रः)

विज्ञासनम्-शा. ८-६४. भयदानम् ।

विद्वधिः-सू. १७-९५. दुष्टरक्षातिमात्रत्वात्

स वै श्रीघ्नं विदहते । ततः श्रीघ्नविदाहित्वाद् विदधीत्य-
भिधीयते ॥

विदाहः-चि. २४-१४४. हृदये दाहः ।

विदाहि-सू. २७-२९३. विदाहि द्रव्यमुद्गार-
मम्लं कुत्तिथा तृषाम् । हृदि दाहश्च जनयेत् पाकं गच्छति
तच्चिरात् ॥ (व. द.)

विधानम्-चि. १२-४३. विधानं नाम सूत्रकारश्च
विधाय वर्णयति; यथा-“ मलायनानि बाध्यन्ते दुष्टै
मन्त्राधिकर्मैः इत्यत्र दुष्टिशब्देन मलानां क्षीनत्वमधिकत्व-
माचार्यगृहीतमाचार्यो वर्णयति- “मलशुद्धिं गुरुतया
लाघवान्मलसंक्षयम् । मलायनानां बुध्येत संगोत्सर्गा-
दतीव च” (सू. अ. ७) इति । (चक्रः)

विधारणम्-सि. ९-२९. वेगनिरोधः ।

विनता-सू. १७-८९. अवगाढरुजाह्लेदा पृष्ठे वा
ऽप्युदरेऽपि वा । महती विनता नीला पिडका विनता
मता ॥

विनिमत्तानि-इ. ४-१७. बिगतनिमित्तानि ।

विनिर्मथ्य-सि. ६-७८. क्षोभयित्वा ।

विपत्-सू. २५-२९. वैगुण्यम् ।

विपर्ययः-सि. १२-४३. अपकृष्टात् प्रतीपोदाहरणम् ।

विपाकः-सू. २६-६६. विपाकः कर्मनिष्ठया । कर्म-
निष्ठयेति कर्मणो निष्ठा निष्पत्तिः कर्मनिष्ठा क्रियासमाप्तिः,
रसोपयोगे सति योऽन्त्याहारपरिणामकृतः कर्मविशेषः
कफशुक्राभृद्द्वयादिलक्षणः, तेन विपाको निश्चयीते ।
विपाकस्तु नित्यपरोक्षः, तत्कार्येणानुमीयते (चक्रः) । जाठरे-
णाग्निना योगाद् यद् यदेति रसान्तरम् । रसानां परि-
णामान्ते स विपाक इति स्मृतः । (व. द.)

विपाटनम्-चि. १३-२५. दारणम् ।

विपादिका-चि. ७-२९. कुष्ठभेदः

विप्लुतः-सि. ८-३. व्यापणः

विवद्धः-चि. २४-६३. विबन्धवान् ।

विवद्धः दोषः-चि. ३-१०९. अत्र दोषशब्दो
विवद्धोपपदान्मले वर्तते । (चक्रः)

विबन्धः-चि. ४-४९. आनाहुरोगः

विभ्रंशः-सू. १५-१३. प्रातिलोम्येन गमनम् ।

विभ्रंशः-सि. ६-३९. विपरीतप्रवृत्तिसामर्थ्यम् ।

विमलम्-सू. २७-११८. निर्मलम् ।

विमूर्छिताः-सि. ९-७१. स्थिताः ।

वियोगः-सू. ११-१२. भूतानामात्मनो वियोगः,
मरणम् ।

वियोनिः-इ. २-१६. निर्हेतुकः ।

विरजनीयः-सू. २५-४०. विरजनं दोषसम्बन्ध-
निराधं करोति इति सः ।

विरसः-इ. २-२१. अनिष्टरसः ।

विरुद्धाशनम्-चि. २-८. विपरीत आहारः ।

विरुद्धयोनयः-इ. ६-२२. परस्परविरुद्धधर्माणः ।

विरुक्षणम्-चि. ५-१८. रूक्षीकरणम्

विरुक्षस्वेदः-सि. ७-१६. स्नेहरहितः स्वेदः ।

विरेक-सू. ७-१५. मलभेदः । (श. क.)

विरेचनम्-सू. १-८०. विरेकः ।

विरेचनोपगानि-सू. ४-१३ । २४ इमानि द्रव्याणि
विरेचनक्रियायां सहायत्वेनोपगच्छन्ति ।

विलङ्घितः-सि. ६-५७. कृतलङ्घनः ।

विलयेव-चि. १२-८२. विस्लापनं कुर्यात् । विस्ला-
पनम् अङ्गुल्यादिमर्दनेन शोफविलयनम् । (सु. चि. अ.
१-२२. बलहणः)

विलेपनम्-चि. ६-५० गात्रानुलेपनम् ।

विलेपिका-सू. २७-२५१ विरलद्रवा यवागूः ।

विलेपी-नि. ४-५ यवागूः ।

विचर्णम्-इ. ४-१७ विरुद्धवर्णम्

विचृता-इ. ८-११, निर्गता ।

विशदः-सू. २६-११ पिच्छिलविपरीतः । विशदो
विपरीतोऽस्मात् क्लेशाचूषणरोपणः । (व. द.)

विशिरा-इ. ७-५ शिरोविहिता ।

विशुद्धं शोणितम् सू. २४-२२, २४ तपनीयेन्द्रगोपा-
मं पद्मालककसन्निभम् । गुञ्जाफलस्रवणं विशुद्धं विद्धि शोणितम् ॥

विशेषः-सू. १-२८-४४, ४५ विशिष्यते व्यावर्तत
इति विशेषः पृथक्वक्तुम् ।

विशोधनम्-सू. २७-१३१ विशुद्धिकारकम् ।

विश्लेषः-इ. १२-५१. पृथग्भावः अयोगः (श. क.)

विषम्-चि. २३-३ गरलम् (श. क.)

विषगरवैरोधिकप्रशमनम्-सू. ३७-२८. विषं
गरलम्, गरः कालान्तरप्रकोपि विषम्, वैरोधिकं संयोगविरुद्धम्,
तेषां प्रशमनमगदतन्त्रम् ।

विषण्णम्-चि. २३-५ खिन्नम्

विषघ्नः-सू. ४-८. विषनाशकः षोडशः कषायवर्गः ।

विषमक्रियत्वम्-चि. ६-७ विषमक्रियत्वमिति पित्त-
स्य संशमनविक्रियायाः कट्यादिरूपाया विषमत्वम् ।

विषमज्वरः-चि. ३-७३. दोषोत्प्रेषितसम्भूतो-
ज्वरोत्सष्टस्य वा पुनः । धातुमन्यतमं प्राप्य करोति
विषमज्वरम् ॥ (मा. नि.)

विषमाग्निः-चि. ६-१२, चि. १३-१३६. समलक्ष-
णविपरीतलक्षणस्तुविषम इति ॥

विषमाशनम्-चि. १५-४२, २३६. विषमं बहु
वाऽल्पं वाऽप्यप्राप्तातीतकालयोः भोजनम्; बहुस्तोकमकाले वा
तज्ज्ञेयं विषमाशनम् ॥ (सु. सू. ४६-५०८.)

विषमाहारः-चि. ६-१३ विषमाशनम् ।

विषादः-सू. २५-४०. खेदः ।

विषाधानम्-चि. १३-४२. विषस्य प्रसारकम् ।

विष्किराः-चि. १२-१८ । ४ विकीर्य भक्षयन्ति इति ।

विष्टम्भः-चि. १४-२१ अप्रचलत्वम् ।

विष्ट्यन्दनम्-सू. २८-३३ विलयनम् ।

विसर्गः-चि. ३-५९. परित्यागः ।

विसर्गः-सू. ६-४. विसृजति जनयति आप्यमंशं
प्राणिनां च बलमिति विसर्गः ।

विसर्पः-चि. २१-११. विविधं सर्पतीति अपि उर्ध्वं
तिर्यक् तथास्फटशोफादिभिः प्रसरतीति विसर्पः ।

विस्पर्पिणी जिह्वा-इ. ८-१४. वहिर्निर्गता जिह्वा ।

विस्त्रिका-चि. २-११. विविधैर्दन्तोद्भेदैर्वाद्यादि-
भृशकपतः । सूचीभिरिव गात्राणि विव्यतीति विस्त्रिका ॥
(अ. सं. सू. ११)

विस्फोटकम्-चि. ७-१३. विस्फोटकं नाम कुण्डं
तनुत्वग्भिः श्वेतलोहितैः स्फोटैर्व्याप्तम् ।

विस्मापनम्-चि. १७-१३७. विस्मयजननम् ।

विस्मगन्धि-चि. १४-१४. पूतिगन्धम्, आमगन्धम् ।

विद्यत्वम्-सि. ५-७. आमगन्धता ।

विहारः-शा. २-२९. गमनमगमनादिशरीरचेष्टा ।

वीतीभावः-इ. ३-४. अतिक्षीणत्वम् ।

वीर्यम्-सू. २६-६४. मृदुतीक्ष्णगुरुलघुस्निग्धरूक्षणोष्ण-शीतलम् । वीर्यमष्टविधं केचित्, केचिद् द्विविधमास्थिताः ॥ शीतोष्णमिति, एतच्चकीयमतद्वयं पारिभाषिकीं वीर्यसंज्ञां पुरस्कृत्य प्रवृत्तम् । वैद्यके हि रसविपाकप्रभावव्यतिरिक्ते प्रभूतकार्यकारिणि गुणे वीर्यमिति संज्ञा, तेनाष्टविधवीर्यवादिमते पित्रि ऋक् विदादयो गुणा न रसादिविगरीतं कार्यं प्रायः कुर्वन्ति, तेन तेषां रसधुदेशेनैव ग्रहणं; मृदादीनां तु रसाद्यभिभावकत्वमस्ति, यथा-पिप्पल्यां कटुरसकार्यं पित्तकोपनमभिभूय तद्वते मृदु शीतवीर्ये पित्तमेव शमयति इति, तथा कषाये तित्कानुरसे महति पञ्चमूले तत्कार्यं वातकोपनमभिभूयोष्णेन वीर्येण तद्विरुद्धं वातगमनमेव क्रियते, तथा मधुरेऽपीक्षौ शीतवीर्यत्वेन वातवृद्धिरित्यादि यदुक्तं सुश्रुते-“एतानि खलु वीर्याणि स्वबलगुणात्कर्षाद्रिवमभिभूया-श्मकर्म दर्शयन्ति” (सु. सू. अ. ४०) इत्यादि । एतच्च मतद्वयमप्याचार्यस्य परिभाषासिद्धमनुमतमेव, येनोत्तरत्र “रसवीर्यविपाकानां सामान्य यत्र लक्ष्यते” इत्यादौ पारिभाषिकमेव वीर्यं निर्दिशति । (चक्रः)

वीर्यम्-सू. २६-६५. वीर्यं तु क्रियते येन या क्रिया । न वीर्यं कुरुते किञ्चित् सर्वा वीर्यकृता क्रिया ॥ पारिभाषिकवीर्यसंज्ञापरिभाषणेन तु शक्तिपर्यायस्य वीर्यस्य लक्षणमाह-वीर्यन्तिवत्यदि । वीर्यमिति शक्तिः । येनेति रसेन वा विपकेन वा प्रभवेण वा गुर्वादिपरादिभिर्या गुणर्या क्रिया तर्पणह्लाशनशमनादिरूपा क्रियते, तस्यां क्रियायां तद्रसादि वीर्यम् । अत एवोक्तं सुश्रुते-“येन कुर्वन्ति तद्वीर्यम्” (सु. सू. अ. ४०) इति अत्रैव लोकप्रसिद्धासुपपत्तिमाह-नवीर्यमिष्यादि । अवीर्यम् अशक्तमित्यर्थः । वीर्यकृतेति वीर्यवता कृता वीर्यकृता । (चक्रः)

वीर्यम्-सू. २६-६६. वीर्यं यावदधीवासाणि पाताचोपलभ्यते ॥ अधीवासः सहावस्थानं, यावदधीवासादितियावच्छरीरनिवासात् । निपाताच्चेति शरीरसंयोग-

मात्रात्; तेन किञ्चिदधीमधीवासादुपलभ्यते, यथा-अनूपमांसादेरुपलब्धं, किञ्चित्च निपातादेव लभ्यते, यथा मरीचादीनां तीक्ष्णत्वादि; किञ्चित्च निपाताधीवासाभ्यां, यथा मरीचादीनामेव । वीर्यं तु किञ्चिदनुमानेन, यथा सैन्धवगतं शैत्यमानूपमांसगतं वा औष्यं, किञ्चित्च वीर्यप्रत्यक्षेणैव यथा राजिकागतं तैक्ष्ण्यं प्राणेन, पिच्छिलविशदस्निग्धरूक्षादयः चक्षुःस्पर्शनाभ्यां निश्चीयन्ते इति वाक्यार्थः । एतच्च वीर्यं सहजं कृत्रिमं च ज्ञेयम् । एतच्च वीर्यलक्षणं पारिभाषिकवीर्यविषयमेव (चक्रः) । एतच्च वीर्यं सहजं कृत्रिमं च ज्ञेयं; तत्रार्थं माषाणां गौरवं मुहानां लाघवमित्यादि, कृत्रिमं तु लाजादीनां लघुत्वमित्यर्थः ” इति शिवदाससेनः ।

वीरुधः-सू. ९-७१. प्रतानैर्वीरुधः स्मृताः ।

वृकौ-शा. ७-१००. भाषायां ‘गुदे, इति, आङ्ग्लभाषायां च ‘किङ्किनिश्, इति ख्यातौ ।

वृत्तः-वि. २१-३९. वर्तुलः ।

वृत्तिः-सि. ७-४२. पेयादिक्रमः ।

वृषः-वि. २/४-७. वीर्यपुंस्त्वशक्तिसम्पन्नः ।

वृषणौ-वि. ५-८. अण्डकोषौ ।

वृषता-वि. २/४-२४ वीर्यपुंस्त्वशक्तिसंपन्नत्वम् ।

वृष्यम्-वि. ३०-६७ वाजीकरणम् (श. क.)

व्रणः-वि. २५-४ वृणोति यस्माद् रुढेऽपि व्रणवस्तु न नश्यति । आग्नेहधारणात्तस्माद् व्रणइत्युच्यते बुधैः (सु. सू. अ. २१)

वेगधारणम्-सू. ११-३८ वेगनिरोधः ।

वेगनिग्रहः-सि. ६-७१ वेगविधारणम् ।

वेगप्रतिघातः-वि. ८-२१ वेगसंधारणम् ।

वेगोदीरणम् सू. ११-३८ अप्राप्तवेगप्रवर्तनम् ।

वैयकिका-वि. २३-३८. रज्जुः ।

वेदः-सू. ३०-२०. नार्युवेदः ।

वेदनास्थापनः-सू. ४-१८ । ४७ सप्तचत्वारिंशच्चमो महाकषायः । वेदनायां सम्भूतायां तां निहत्य शरीरं प्रकृती स्थापयति इति (व. द.)

वेपनम्-सि. ३-१९. वेपथुः ।

वेशवारः-सू. २७-२६९. मांसं निरस्थि सुस्विन्नं पुनर्दृषदि पेक्षितम् पिप्पलीशुण्ठिमरिचगुडसर्पिःसमन्वि-
तम् ॥ ऐकघ्नं विपचेत्सम्यक्वेशवारं इति स्मृतः ॥

वेष्टनम्-सि. ४-२८. पार्श्ववेष्टनम् ।

वैकृतम्-वि. ३-२९. अन्यथात्वम् ।

वैगन्ध्यम्-सू. ९९-४ । १ विकृतगन्धता, अनिष्ट-
गन्धता च ।

वैगुण्यम्-सि. ६-३०. गुणानां न्यूनता ।

वैद्यवृत्तिः-सू. ९-२६. मेत्रीकारुण्यमात्रेषु शक्ये
प्रीतिरुपेक्षणम् । प्रकृतित्येषु भूतेषु वैद्यवृत्तिश्चतुर्विधा ॥

वैपादिकम् (विपादिका)-वि. ७-२२. चतुर्थ
श्रुदकुष्ठम्, वैपादिकं पाणिसदस्फुटनं तीव्रवेदनम् ॥

वैरस्यम्-सू. १९- । १ विरसता ।

वैरेचनिकाः धूमाः-वि. ७-४९. शीर्षवैरेचनार्षा
धूमाः । सूत्रस्थाने यद्यपि एक एव वैरेचनिको धूम उक्त-
थापि तत्रोक्तद्रव्यैर्व्यस्तसमस्तैर्बहवो धूमा भवन्तीति बहुव-
चनमिह कृतम् । (चक्रः)

वंशः-सू. १४-३१. वेणुः ।

व्यक्तिदर्शकः-वि. २४-७३. आकारदर्शकः ।

व्यञ्जनम्-नि. १-९. तत्र लिङ्गमाकृतिलक्षणं चिह्नं
संस्थानं व्यञ्जनं रूपमित्यनर्थान्तरम् ।

व्यत्यासः-वि. १७-१३४. विपर्यासः ।

व्यथनम्-नि. ८-६. व्यथा ।

व्यथः-सू. २८-४. व्यथनम् ।

व्यथनम् सू. ११-५५. व्यथः ।

व्यपदेशः सू. ११-५२. अन्यसम्बन्धेन कीर्तनम् ।

व्यपायः-पि. २६-३९. मूत्रमार्गापगमः ।

व्यवसायः-वि. ४-८. प्रवृत्तिः ।

व्यवायः-सू. ६-३६. मैथुनम् ।

व्यवायि-वि. २३-२६. क. १-५. शीघ्रं व्यवायि-
भावादाशु व्याप्नोति वैवलं देहम्; व्यवायित्वं सर्वतः
प्रसरणशीलत्वं पानीयपतिततेलवत्; पूर्वं व्याप्यासिकं
कायं ततः पार्श्वं च गच्छति । व्यवायि तद् यथा भङ्गा
फेनं चादिसमुद्भवम् ॥ (व. द.)

व्यसनम्-इ. १२-२७. वस्त्रादीनां यत् स्फुटनादि ।

व्यसनी-इ. १२-२७. व्यङ्गः कलहवान् वा ।

व्यस्तानि-इ. ३-५. पृथग्भूतानि ।

व्याकृतीनि-इ. ४-१७. विविधाकृतीनि ।

व्याख्यानम्-सि. १२-४३. यत्सर्वबुद्धयविषयं
व्याक्रियते, यथा “प्रथमे मासि संमूर्छितः सर्वधातुककुपी-
कृतः शेट्भूतो भवत्यव्ययविग्रहः” (शा. भा. ४.)
इत्यादिनाऽस्मदाद्यविदितार्थव्याकरणम् (चक्रः)

व्याधिः-नि. १-५. विविधं दुःखमादधातीति ।

व्यानः-वि. १५-३६. शरीरस्थपञ्चवाटवन्तर्गतसर्व-
शरीरगवायुः (श. क.)

व्यापत्-सू. २५-४०. रोगः ।

व्यायामः-शा. ८-४५. विस्तारः ।

व्याचिहः-सि. ९-३९. वक्त्री ।

व्यासः-सू. २०-१२. विस्तरणम् ।

शकुद्महः-सि. ७-८. पुरीषाप्रवृत्तिः ।

शक्तुः-चि. २१-१३०. भर्जितयवादिचूर्णम् (श. क.)

शतारुः-चि. ७-१३. दशमं क्षुद्रकुष्ठम् ; रक्तं श्यावं
सदाहतिं शतारुः स्याद् बहुव्रणम् । (श. क.)

शब्दः-इ. ११-५८. नादः

शब्दश्रवौ-इ. ८-१२. कर्णौ ।

शमः-सि. १-५. शान्तिः ।

शमनम्-चि. ३-२७२. कषायसर्पिःपानादिः
न शोधयति यद् दोषान् समाजोदीरयत्यपि । समीकरोति
संवेदान् शमनं तद् यथामृता ॥ (व. द.)

शमीधान्यम्-सू. २७-६. माषादि । (श. क.)

शराविका-सू. १७-८४. अन्तोनता मध्यनिम्ना
श्यावा क्लेदवर्गन्विता । शराविका स्यात् पिडका शरावाकृति-
संस्थिता ॥

शरीरान्ताः-इ. ९. ६. हस्तपादादयः ।

शर्करा-इ. ३-६. मलो दन्तगतो यस्तु पित्तमाहत-
शोषितः । शर्करेव खरस्पर्शो सा ज्ञेया दन्तशर्करा ॥ (मा. नि.)

शर्म-सू. १-२९. सुखम्

शल्यम्-चि. २५-१०६. न केवलं काष्ठतृणादि
शल्यं, किन्तु “अतिप्रवृद्धं मलदोषमं वा शरीरिणां स्थावर-
जङ्गमानाम् । यत्किंचिदाबाधकरं शरीरे तत् सर्वमेव
प्रवदन्ति शल्यम्” इति । (सु. सू. १-८/१. उल्लङ्घनः)

शल्योपहर्तृकम्-सू. ३०-२८. शल्योद्धरण-
कर्तृकम् ।

शङ्कुली-क. १-२९. पिष्टकविशेषः । (वै. श.)

शास्त्रकर्म-सू. १-९१. शस्त्रनिर्वर्त्य कर्म छेदनादि
(वै. श.)

शास्त्रपणिधानम्-सू. ११-५५. शास्त्रावधारणम्—
छेदनभेदनव्यञ्जनद्वाराण्येखनोत्पाटनप्रच्छन्नसीबनैषणक्षारजलौक-
संश्लेषेति ।

शास्त्रम्-चि. २६-२७२. कृष्णं लोहम् । (चक्रः)

शस्यानि-चि. १-१ | ३७. अस्थिरहितानि
फलानि । (चक्रः)

शाखा-सू. ३०-३१. तत्रायुर्वेदः शाखा विद्या सूत्रं
ज्ञानं लक्षणं तन्त्रमित्यनर्थान्तरम् ।

शाखा-सि. ९-३. शाखाशब्देन चेह शाखा इव शा-
खेति कृत्वा बाहुद्वयं जङ्घाद्वयं चोच्यते । नेह शाखाशब्देन
रक्तादिधातूनां ग्रहणं, रक्तादिधातूनां स्कन्धेऽपि विद्यमानत्वात् ।
(चक्रः)

शाखा-सू. ११-४८; १७-११३. रक्तादयो धातव-
स्त्वक् च, स बाह्यो रोगमार्गः ।

शाणः-क. १२-८९. त्रयो माषकाः । (चक्रः)

शान्ताग्निम्-चि. ७-३७. नष्टाग्निम् ।

शारीरः-चि. ७-३६. शरीरजातः ।

शार्करः-सू. २७-१८३. शर्कराप्रकृतिक आसवः ।
(चक्रः)

शालाक्यम्-सू. ३०-२८. पटलवेधशलाकाप्रधान-
मङ्गं शालाक्यम् । (चक्रः); शालाक्यं नामोर्ध्वजनुगतानां
श्रवणनयनवदनप्राणादिसंश्रितानां व्याधीनामुपशमनार्थम् । (सू.
१-८ | २); शलाका पटलवेधनी, तस्याः कर्म शालाक्यं;
ब्राह्मणादित्वात् ष्यङ्, शालाक्यप्रधानमङ्गं शालाक्यम् ।
एतेन शिरोरोगप्रतीकारस्यापि ग्रहणं, प्राधान्यं च शालाक्यस्य
प्रधानचक्षुर्विषयतया । (शिवदाससेनः)

शालाक्यतन्त्रम्-चि. २६-१२३. शलाकाविषय-
मधिकृत्य कृतं शास्त्रम् ।

शास्त्रम्-सू. ३०-३१. आयुर्वेदः ।

शास्त्रवादः-सू. ११-२७. शास्त्ररूपो वादः ।

शिरः-सू. १७-१२. प्राणाः प्राणभृतां यत्र श्रिताः सर्वेन्द्रियाणि च । यदुत्तमाङ्गमज्ञानां शिरस्त्वभिधीयते ॥

शिरःशूलम्-चि. ८-१६. शिरोरोगः (वै. श.)

शिरोधरा-सू. १७-२१. श्रीवा ।

शिरोवस्तिः-सि. ९-७८. आशिरोव्यायतं चर्म कृत्वाऽष्टङ्गुलमुच्छ्रितम् । तेनावेष्ट्य शिरोऽधस्तान्माषक-
त्केन लेपयेत् ॥ निश्चलस्योपविष्टस्य तैलैः कोष्णैः प्रपूरयेत् ।
धारयेदासृजः शान्त्यै यामं यामार्धमेव वा ॥ शिरोवस्तिर्ज्यत्येष
शिरोरोगं मरुद्भवम् । (चक्रः) । शिरोवस्तिधर्मणः स्याद्द्विसुषो
द्वादशङ्गुलः । शिरःप्रमाणस्तं बद्ध्वा मस्तके माषविष्टकैः ।
सन्धिरोधं विधायशुस्नेहैः कोष्णैः प्रपूरयेत् । तावद् धार्यस्तु-
यावत् स्यात् नासाकर्णमुखस्रुतिः ॥ (व. द.)

शिरोरुक्-चि. ८-२५. शिरोरुजा ।

शिरोरुहाः-इ. ८-१८ केशाः ।

शिरोविरेकः-सि. ९-७३. शिरोविरेचनम्, नस्यमेदः ।

शिरोविरेचनम्-सि. ९-७७. शिरोविरेकः ।

शिरोविरेचनोपगः-सू. ४-८. शिरोविरेचनक्रियायां
सहायत्वेनोपगच्छतीति; सप्तविंशतितमो महाकषायः ।

शिशिरज्वरः-चि. ३-२७०. शीतज्वरः । (श. क.)

शीघ्रकारित्वम्-चि. ३-५५. शीघ्रं करोति इति
शीघ्रकारी तस्य भावः शीघ्रकारित्वम्; स शीघ्रं शीघ्रकारि-
त्वात् प्रशमं याति हन्ति वा ।

शीतः-सू. ४-७. द्रव्यादापोयिताप्तोये प्रतप्ते निशि
संस्थितात् । कषाया योऽभिनिर्याति स शीतः समुदाहृतः ॥

शीतकषायः-चि. ३-१९७. द्रव्यं संक्षुण्णमुष्णोदके
प्रक्षिप्य नशस्थितम् । शीतः शर्बरीमुषितो मतः । (व. द.)

शीतज्वरः-चि. ३-२६७. शिशिरज्वरः

शीतप्रशमनः-सू. ४-८. शीतं प्रशमयति इति;
द्विचत्वारिंशतमो महाकषायः ।

शीतरसः-चि. ७-४४. शीतकषायः ।

शीतरसिकः-सू. २७-१८५. शीतेश्वरसकृतः अदिष्टः ।

शीतलम्-सू. २७-११०. शीतम् ।

शीताङ्गः-चि. ३-३२५. शीतसर्वाङ्गः ।

शीधुः-चि. ८-१४०. शीधुरिक्षुरसैः पक्षैरपक्षैरासवो
भवेत् ॥ (व. द.)

शीलम्-चि. ४-८. वस्तुषु सहजो रागः ।

शीर्षविरेचनम्-सि. ९-१७. शिरोविरेचनम् ।

शुकम्-चि. २९-६. यन्मस्त्वादि शुचौ भाण्डे
सगुहक्षौद्रनागरम् । धान्यराशौ त्रिरात्रस्थं शुकं चुकं तदुच्यते ॥
(च. चि. २६-२२७ चक्रः) गुडमाक्षिकधान्याम्लमस्त्वम्बु-
द्विगुणं क्रमात् । शंसन्ति चुकसिद्धयर्थं किञ्चित् त्रिमधुकान्वितम् ॥
(वै. श.)

शुक्तिः-क. १२-१६. द्वे सुवर्णे पलार्धं स्याच्छुक्तिरष्टमिका
तथा ।

शुकम्-चि. १५-१६. रसाद्रक्तं ततो मांसं मांसान्मे-
दस्ततोऽस्थि च । अस्थनो मज्जा ततः शुकं शुक्राद् गर्भः
प्रसादजः ॥

शुकम्-चि. ३०-१३३. बीजं यस्माद् व्यवाये तु
हर्षयोनिःसमुत्थितम् । शुकं पौरुषमित्युक्तं, तत् स्त्रीपुरुष-
संयोगे चेष्टासंकल्पपीडनात् शुकं प्रच्यवते स्थानाज्जलमा-
र्द्राप्यादिब । (चि. २-४/४७.) चरतो विश्वरूपस्य रूपद्रव्यं
यदुच्यते (चि. २-८/८९.)

शुकजननः-सू. ४-८. शुक्रोत्पादक एकोनविंशो
महाकषायः ।

शुकदोषः-चि. ३०-१२९. वीर्यदोषः ।

शुक्लः-सू. २७-६५. शुक्लवृद्धिकरः; यस्माच्छुक्ल-
स्य वृद्धिः स्याच्छुक्लं हि तदुच्यते। यथा नागबलायाः स्यु-
र्वीर्णं च कपिकच्छुजम् ॥ (व. द.)

शुक्लवाहिनी नाडी सि. ९-४ शुक्लवह्नोतः ।
शुक्लवाहीनि स्रोतांसि-वि. ५-९९. शुक्लप्रापण्यो
नाडयः ।

शुक्लशोधनः-सू. ४-८ शुक्लं शोधयति विमलीकरो-
ति यः सः विशो महाकषायः ।

शुक्लसारः-वि. ८-१०९, शुक्लं वीर्यापरनामकः सप्तमो
धातुः सारः उत्कृष्टः विशुद्धतरो यस्मिन्सः ।

शुक्लाशयः-वि. २१-७२. वीर्याशयः ।

शुद्धिः-सू. २८-२८. शोधनम् ।

शुद्धसत्त्वम्-शा. ४-३६. सत्त्वगुणप्रधानं चित्तम् ।

शुष्कम्-सू. ५-१०. नीरसम् ।

शुषिरकरम्-सू. १२-७ रन्ध्रकरम् ।

शुक्लधान्यम्-सू. २७-६. श्लक्ष्णतीक्ष्णाप्रसहितं धान्यम् ।

शून्यता-सू. १७-३९. चित्तस्यानुपस्थितत्वम् ।

शूर्पः-क. १२-९६. द्रोणस्तु द्विगुणः शूर्पो विदेयः
कुम्भ एव च ।

शूलम्-वि. २१-३० शकुन्फटनवत्तस्य यस्मात्तीव्राश्च
वेदनाः । शूलासकस्य लक्ष्यन्ते तस्माच्छूलमिदोच्यते ॥ (सू.
च. ४२-८१)

शूलप्रशमनः-सू. ४-८. शूलं प्रशमयतीति, पञ्च-
चत्वारिंशत्तमो महाकषायः ।

शल्यानि-वि. ६-४७. शूलपक्वानि ।

शृतः-सू. ४-७. बहौ तु कथितं द्रव्यं शृतमाहुश्चि-
कित्सकाः ।

शृतशीतम्-वि. ३-१४६ पूर्व शृतं पश्चात् शीतम् ।

शोकः-सू. २५-४०. बन्ध्वादिविभोगजन्यमनोवेदना ।

शोणितम्-इ. ३-४. रक्तम् ।

शोणितमोक्षः-वि. ७-१७२. रक्तमोक्षः । (श. क.)

शोणितवाहीनि स्रोतांसि-वि. ५-८. शोणितं
बहन्ति नयन्ति ये ते मार्गाः ।

शोणितस्थापनः-सू. ४-८ शोणितस्य दुष्टस्य
दुष्टिभू अपहृत्य प्रकृतौ शोणितं स्थापयति इति (चक्रः) ।
षट्चत्वारिंशत्तमो महाकषायः ।

शोधहरः-सू. ४-८. शोधं हरति इति, अष्टत्रिंशो
महाकषायः ।

शोफः-सू. १७-२९. शोथः ।

शोषः-वि. ८-१६३. शरीरशोषको रोगविशेषः,
राजयक्ष्मा ।

शोषणः-सू. २५-४०. शोषयतीति ।

शौचाधानम्-सू. ५-९८. पानीयेन मृदा च
शुचित्वापादनम् ।

शमभू-सू. २८-४. पुंमुखे दीर्घलोमराजिः ।

शमहरः-सू. ४-८. परिश्रमं हरति यः सः, चत्वारिं-
शत्तमो महाकषायः ।

शोत्रम्-इ. १-३. श्रवणेन्म्रियम् ।

श्लक्ष्णः-सू. २६-११. खरविपरीतः ।

श्लेष्मप्रकृतिः-वि. ६-१३. श्लेष्मलः, श्लेष्मा कफः
प्रकृतिः स्वभावतः प्रबलो यस्मिन्सः ।

श्लेष्मा-सू. १२-१२. कफः

श्लोकस्थानम्-वि. ८-२९. सूत्रस्थानम्, श्लोकार्थः
संप्रहर्षश्च श्लोकस्थानमतः स्मृतम् ।

श्वयथुः-वि. १०-२३. शोथः ।

श्वसनम्-सि. ९-१६. श्वासः ।

श्वासः-वि. ८-२६. प्राणवायोर्नासिकागलमार्गेण
निर्गमप्रवेशौ श्वासः, तद्वरोचोपलक्षितो रोगविशेषोऽपि
श्वासः ।

श्वासहरः-सू. ४-८. श्वासघ्नः ।

श्वित्रम्-च. ७-१६२. श्वेतकुष्ठम् । (श. क.)

षडङ्गम्-सू. ३०-४. षडङ्गानि बाहुद्वयञ्छाद्वय-
शिरोऽन्तराधिरूपाणि यस्य तत् ।

षण्डः-इ. १२-१६. नपुंसकः ।

ष्टीवनम्-वि. ३-१०६. मुखेन स्लेष्मादेर्वमनम् ।
(श. क.)

सक्तुः-सू. १३-२४. भृष्टयवादिवूर्णम् ।

सक्थि-सि. ३-१८. ऊरुवैशः ।

सङ्करस्वेदः-सू. १४-४१. तत्र वस्त्रान्तरितैरवस्त्रान्तरि-
तैर्वा पिण्डैर्यथोक्तैरुपस्वेदनं संकरस्वेद इति विधात् ।
(सू. १४-४१.); पिण्डैर्यथोक्तैरिति तिलमाषादिपिण्डैस्तथा
गोखरादिप्रत्योक्तपुटकरूपैश्च पिण्डैः, स्वेदनमेवोपस्वेदनम् ।
(चक्रः)

सङ्कल्पः-सू. २५-४०. स्त्रीसङ्गकल्पः ।

सङ्कीर्णभोजनम्-सू. १७-२७. विरुद्धाहारः ।

सङ्गः-सि. १-७. अप्रवृत्तिः ।

सततः-चि. ३-३४. तत्र सतते ज्वरे बलवता
दोषेण सप्ताहादिः प्रकृष्टत्वाद् बलवान् कालो नियम्यते,
सततके तु सततकालापेक्षया हीनबलेन दोषेणाबलो ज्वर-
कालः, स अहोरात्रे द्विकालेनात्र व्यापको भवति ।

सनतकः-चि. ३-६१. ६२. रक्तधात्वाश्रयः प्रायो
दोषः सततं ज्वरम् ॥ सप्रत्यनीकः कुरुते कालवृद्धि-
क्षयात्मकम् । अशरात्रे सततको द्वौ कालावनुवर्तते ॥ प्रायो-
ग्रहणात् सततको रक्तव्यतिरिक्तं मांसादिधातुमप्याश्रयत
इति दर्शयति । सप्रत्यनीक इति कालादिषु मध्येऽन्यतमः
प्रत्यनीकः । कालवृद्धिक्षयात्मकमिति काल वृद्धिक्षयोचिते
काले वृद्धिः क्षयश्च यस्य स कालवृद्धिक्षयात्मा । तेन,
दोषानुगुणे काले ज्वरो भवति, दोषानुगुणकालव्यतिरिक्ते
च काले क्षयो भवति । ज्वरस्य कालप्रकृतिवृत्त्याणां
मध्येऽन्यतमाद्वलप्राप्तौ सस्यामपि दोषसंप्राप्तिमहिम्ना हि
कालभाविस्त्वनियमो ज्ञेयः । (चक्रः)

सत्त्वम्-सू. ८-४. वि. ८-११०. अतोन्द्रियं पुनर्मनः
सत्त्वसंज्ञक, 'चेतः' इत्याहुरेके तदर्थमसंपदायतचेष्टं चेष्टा-
प्रत्ययभूतमिन्द्रियाणां ॥ चेत इत्याहुरेक इत परमतस्या-
प्रतिषेधात्स्वयमप्यनुमतम् । पर्यायकथनं शास्त्रे व्यवहारा-
र्थम् । तदिति मनः अर्थो मनोऽर्थः स च सुखादिचिन्त्यवि-
चार्यादिश्च आत्मा चेतनप्रतिसन्धाता, अनयोः सम्पत्
तदवस्थसंपत्, एतदायत्ता चेष्टा व्यापारः यस्य तत्तथा;
तत्रार्थसंगत सुखादीनां सन्निकर्षश्चिन्त्यादीनामभिमुख्यं
च आत्मसंपदर्थग्रहणे प्रयत्नशक्तित्वं, मनश्चेष्टा च सुखादि-
ज्ञानं तथा चिन्त्यचिन्तनाद तथा चक्षुरादिप्रेरण च ।
इन्द्रियाणां चक्षुरादीनां या चेष्टा स्वविषयरूपादिज्ञान-
लक्षणा, तत्र प्रत्ययभूतं कारणभूतं मन इति योज्यम् ।
एतेनैतदुक्तं भवति-यदा सुखादयश्चिन्त्यादयोऽपि विषया
भवन्त्यात्मा च प्रयत्नवान् भवति तदा मनः स्वविषये
प्रवर्तते, इन्द्रियाणि चाधितिष्ठति, इन्द्रियाणि च मनोऽधि-
ष्ठितान्येव स्वविषयज्ञाने प्रवर्तन्ते । (चक्रः)

सत्त्वसारः-वि. ८-११०. सत्त्वं मनः, सारः विशुद्धतरो
धातुः, उत्कृष्टं बलवद् वा यस्मिन्सः ।

सत्त्वावजयः-सू. ११-५४. अहितेभ्योऽर्थेभ्यो मनो-
निग्रहः ।

सत्त्वौदार्यम्-सू. २१-५६. सत्त्वगुणभूरिवत् ।

सदनम्-सू. १७-५३. अवषादः ।

सप्तः प्राणहराणि-वि. ८-९४. शीघ्रघातीनि ।

सन्धाट-सू. २७-२४५. सन्धानीयम् ।

सन्धानकरः-सू. १२-८. सङ्घटनकरः (श. क.)

सन्धानम्-सू. १-१०८. घातविशेषाच्च द्विधा-
भूतस्य अवयवस्य ऐक्यभावः (व. द.)

सन्धानीयः-सू. ४-८. भग्नसंयोजनः (वै. श.),
पञ्चमो महाकषायः ।

सन्धायसंभाषा-वि. ८-१७. अनुलोमसंभाषारूपो वादः ।

सन्धारणम्-सू. १७-८. वेगसंधारणम्, वेगावरोधः ।

सन्धिः-इ. ३-४. अस्त्रिसंयोगस्थानम् (वै. श.)

सन्धिपतिताः-वि. ३-१२९. त्रयोऽपि मिलिताः ।

सप्त्यनीकः-वि. ३-६२. कालादिषु मध्येऽन्यतमः
प्रत्यनीकः तेन सहितः ।

सप्तक्रियत्वम्-वि. ६-७. क्रियायाः दोषेण बूध्येन
चाविरुद्धत्वम् ।

सप्तधानुः-वि. ८-९५. समाः स्वप्रमाणस्थिताः क्षय-
वृद्धिरमिता धातवो यस्य सः ।

सप्तमांशवयः-सू. २१-१९. सप्तः नातिस्थूलकृशः
माणिक्य वयः वृद्धिः वस्मिन्सः । क्षुतिपपासातपसहः
शीतव्यायामसंसहः । समपक्वा समजरः सममांसवयो मतः ॥

सप्तमयः-वि. ८-५४ सिद्धान्तः, समयः पुनस्त्रिधा
भवति; यथा-त्रायुर्वैदिकप्रमयः-चतुष्पादं मेषत्रमिति,
याज्ञिकप्रमयः-अलभ्या यजमानैः पशव इति, मोक्ष-
शास्त्रिकप्रमयः-सर्वभूतेष्वर्हिसेति ।

सप्तयोगः सू. ११-४३. सप्तः द्वीनातिमिथ्यात्व-
रहितः अर्गानां कर्मणः कालस्य च योगः मेलनं सप्तयोगः ।

सप्तयोगवाहि-शा. ६-४. सप्तेन उचितप्रमाणेन
धातूनां मेलनेन सम्यक् नीरोगतया वहतीति सप्तयोगवाहि ।

सप्तवायः-सू. १-२९, ५०. सप्तवायोऽपृथग्भावो
भूम्यादीनां गुणैर्मतः । स नित्यो यत्र हि द्रव्यं न तत्रा-
नित्यतो गुणः ॥ (द्रव्यगुणसंग्रहः)

सप्तवायिकारणम्-सू. १-५९. यत् स्वसमवेतं
कार्यं जनयति ।

सप्तवायी-सू. १-५१. सप्तवायवियः ।

सप्तशनम्-वि. १५-२३५. पथ्यापथ्यमिहैकत्र भुक्तं
सप्तशनं मतम्; हिताहितोपसंयुक्तमर्थं सप्तशनं स्मृतम् ।
(सु. सू. ४६-५०८).

सप्तान्निः-वि. ६-१२. अपचरतो विकृतिमापन्नमा-
नोऽनपचारतः प्रकृताववतिष्ठमानोऽग्निः ।

सप्तातीतम्-सू. २७-३०९. एकवर्षातीतम् ।

सप्तानः-वि. ६-४. उभयवाचकत्वेन तुल्यः ।

सप्तवृत्तः-वि. २१-२९. सम्यक् प्रकारेण आवृत्तः

सप्तासः-सू. ३०-१८. संक्षेपः

सप्तीरणः-वि. ४-८ वायुः

सप्तुचयः-वि. १२-४४. यदिदं चेदं चेति कृष्णा
विधीयते ।

सप्तुक्लिष्टाः वि. २-९. प्रकृतिताः ।

सप्तुक्षिता-वि. २८-४१ अतिक्षरिता ।

सप्तुदीरणम्-वि. ९-७ प्रेरणम् ।

सप्तुष्टः-इ. ९-४ उपचितः ।

सप्तुग्योगः-वि. ६-१० द्वीनातिमिथ्यायोगविपरीतं
वथा स्यात्तथा प्रवर्तनम् ।

सप्तः-सू. २७-२३७. मलानामपानवायोश्च प्रवर्तकः,
सरोऽनुलोमनः प्रोक्तः सरस्तेषां प्रवर्तकः । (व. द.)

सरत्त्वम्-वि. २/४-४८. अस्वैयम् ।

सर्पिः-वि. ५-१८३ घृतम्, दुग्धसम्भूतस्नेहः । (वै. श.)

सर्पिमण्डः-वि. २६-२३२. घृतस्योपरितनोऽच्छो
भागः ।

सर्वग्रहः वि. १-२१ । ४. सर्वस्य आहारस्य प्रमाण-
ग्रहणमेकपिण्डेन सर्वग्रहः ।

सर्वश्वमः-सि. १२-९. सर्वरथाभ्यासक्षमः ।

सर्वपी-सू. १७-८७. पिडका नातिमहती क्षिप्रपाका
महाराजा । सर्वपी सर्वपाभाभिः पिडकामिश्रिता भवेत् ॥

सात्त्विकम्-वि. १-१९-२०. सात्त्विकं नाम तद्यदात्म-
न्युपशेते सुखयति अपथ्यमपि सद्रिकारं न जनयति । सात्त्विक-
यो ह्यपथ्यार्थः; ओकसात्त्विकम्-ओकादभ्यासात् सात्त्विकम् ।
उपशेते यदौचित्यादोक्तसात्त्विकं तदुच्यते ।

सात्त्विकम्-वि. ८-१३० यद् यस्य सेवितं सुखाय
सम्पद्यते तत्तस्य सात्त्विकम् (वै. श.)

सार्विकः-वि. २४-५५ सत्त्वगुणप्रधानः ।

साद्रूप्यम्-वि. १-२४ । १ प्रशस्तगुणयोगिता ।

साधनम्-वि. १-१ । २. चिकित्सितं व्याधिहरे
पथ्यं साधनमौषधम् । प्रायश्चित्तं प्रशमनं प्रकृतिस्थापनं हितम् ।
विद्याद् भेषजनामानि ।

सानुवाधनम्-वि. १-१ । ५. दीर्घकालावस्थायी
कुष्ठादिविकारकारी अभेषजप्रकारः ।

सामान्यम्-सू. १-२८. सामान्यमेकत्वकरणम् । तुल्या-
र्थता हि सामान्यम् ।

सारः-सू. १-७३ वृक्षान्तर्गतकठिनकाष्ठम् ।

सारः-वि. ८-१०२. विशुद्धतरो धातुः ।

साहसम्-वि. ८-१९. सहसा शक्तिमनालोच्य
यानि क्रियन्ते तानि साहसानि ।

सिद्धम्-सि. ३-४६. पक्वम्, साधितम्, संस्कृतम् ।

सिद्धसाधिताः-सू. ११-५०, ५२ श्रीयशोदान-
सिद्धानां व्यपदेशादतद्विधाः । वैद्यशब्दं लभन्ते ये ज्ञेयास्ते सिद्ध-
साधिताः ।

सिद्धिः-सू. २५-२२. उत्पत्तिः ।

सिराः-सू. ३०-१२ सरणात् सिराः ।

सिराकर्म-वि. २६-२०४ सिराव्यधनम् ।

सिराजालम्-सू. १७-२१. सिराणां जालकाकारेण
ग्रथनम् ।

सिरानद्धः-वि. ५-१६९. सिराभिः आसमन्ताच्चदः
वद्धः ।

सिराव्यधनम्-वि. ७-४० सिरावेधः ।

सीधुः-वि. ८-१६५ पक्षापकेक्षुरसङ्गतमद्यम् । (वै. श.)

सीमन्तः-इ. ८-६. केशविन्यासः ।

सीवनम्-वि. २५-५५. विभक्तस्य सूत्रेण सूच्या
च सन्धानम् ।

सुकम्-सू. २४-७. कन्दादिकृतसन्धानविशेषः ।
(वै. श.)

सुखम्-सू. ३०-२३. आरोग्यम् ।

सुगन्धिः-सू. २७-१६७. शुभगन्धः ।

सुप्तसुप्तानि-वि. १४-१७. अत्यर्थं निश्चेतनानि ।

सुप्ताङ्गता-वि. ७-१२. अज्ञानासंवेदनशीलता ।

सुप्तिः-वि. १२-१२. स्पर्शाज्ञानम् ।

सुप्तवेतम्-वि. ५-१५३. द्रवद्रव्येण सुष्ठु आर्क्षी-
कृतम् ।

सुमहम्-चि. २४-७५. सममहम् ।

सुमुखा-चि. २४-८०. प्रियाकाराः ।

सुमूर्च्छितम्-चि. २९-७९. आधु मिलितम् ।

सुरा-सू. २७-३२३. अनुद्धृतमण्डा ।

सुरासवः-सू. २७-१८७. सुराकृत आसवः यत्र सुरयैव तोयकार्यं क्रियते ।

सुषमा-इ. ७-८. परमा शोभा ।

सुसंहतम्-वि. ८-११६ निबिडसन्धानम् ।

सूक्ष्मः-सू. १-५९. सूक्ष्मस्तु सूक्ष्म्यात् सूक्ष्मेषु स्रोतः-
खजुसरः स्मृतः ।

सूतिकागारम्-शा. ८-३३. यत्र गर्भिणी प्रसूता,
यत्र च तिष्ठति तत् सूतिकागारम्, अरिष्टम् ।

सूत्रम्-सू. ३०-३१. आयुर्वेदः । तत्र सूचनात्
सूत्रणाच्चाथपन्ततेः सूत्रम् ।

सूयः-सू. १३-२३. मुहूर्तादिद्वन्द्वदालीनिर्मितं प्रवं
भोजनम् ।

सूत्रनम्-वि. २१-१५. सेकः ।

सूत्रनी-वि. ९-४. मेढ्राधोभागे चर्मसन्निधः ।

सौम्यः-सू. ६-५. सोमगुणप्रधानः ।

सौवीरम् चि. २९-६. काञ्जिकभेदः । सौवीरं तु
यवैरामं कर्वा निस्तुपै कृतम् । गोधूमैरपि सौवीरमाचार्याः
केचिद्विरे ॥ (व. द.)

सौवीरम्-सू. ५-१५. सुवीरानदीभयं सौवीरम् ।

सौवीरकम्-सू. २७-१९१. मद्यविशेषः ।

सौहित्यम्-सू. ५-६. मात्रातिक्रमेण वृत्तिः, वृत्तिमात्रं वा । गतिजातिशब्दैर्योऽर्थोऽभिधीयते सा व्याधेः संप्राप्तिरित्यर्थः ।

संकरः-चि. १७-७१. स्वेदविशेषः ।

संकल्पः-चि. २ । ४-४७. योषिदनुरागः ।

संख्या-नि. १-१२ । २. सू. २६-३२. गणना,
खल्या स्याद् गणितम्, गणितमिहैकद्वित्र्यादि ।

सङ्गः-वि. ४-८. नार्थादिसङ्गः ।

संग्रहणः-चि. ८-१२८. संग्राही ।

संग्राहिकम्-सू. २५-४०. आग्नेयगुणभूयिष्ठं तोषां-
शं परिशोषयेत् । संगृह्णाति मलं तत् स्याद् ग्राही गुणव्यादयो
यथा (व. द.)

सङ्घा-शा. १-१५४. आलोचनं निर्विकल्पकम् ।

सङ्घानाशः-सि. ६-८५. चेतनानाशः ।

सङ्घास्थापनः-सू. ४-८. संज्ञां ज्ञानं च स्थाप-
यतीति सङ्घास्थापनः, अष्टचत्वारिंशत्तमो महाकषायः ।

संनर्पणम्-वि. ८-४८. वृत्तिजनकं धातुवर्धनं च ।
(व. द.)

संतापः-चि. ३-२६. देहेन्द्रियमनसां तापः ।

संदीपनम्-चि. ५-१६८. अग्निदीपिकरम् ।

संधारणम्-वि. ५-१०. वेगनिरोधः ।

संतानदोषः-मृतवत्सत्वादिः ।

संपत्-शा. २-६. प्रशस्तगुणता ।

संप्रतिपत्तिः-वि. ७-८. सम्यक् प्रतिपत्तिः ।

संप्रसादनाः-चि. २१-९८. सर्वणकराः सर्वणं साध्ये
कर्तव्या इत्यर्थः; किंवा संप्रसादनाः इति रक्षितप्रसादनाः ।

संप्राप्तिः-नि. १-६, ११. जातिः जन्म; संप्राप्ता-

व्याधिजनकदोषव्यापारविशेषयुक्तं व्याधिजन्मेद संप्राप्ति-
शब्देन वाच्यम्, अत एव पर्याये “आगतिः” इत्युक्तम् ।
आगतिर्हि उत्पादककारणस्य व्याधिजननपर्यन्तं गमनम् ।
इयं च संप्राप्तिर्व्याधिविशेषं बोधयत्येव । यथा ज्वरे
“स यदा प्रकुपितः प्रविश्यामाशयम्” इत्यारभ्य ‘तदा
ज्वरमग्निर्निर्यतयति’ इत्यन्तेन या संप्राप्तिरुच्यते, तथा
ज्वरस्यामाशयश्लेष्मण्युपघातकत्वरसदृशकत्वादयो धर्माः
प्रतीयन्ते । न च वाच्यं-दोषाणामयमामाशयश्लेष्मण्य-
दिर्धर्मः, ततश्च कारणधर्माणां निदानग्रहणेनैव ग्रहणं
भवतीति; यतः कारणधर्मोऽप्ययं पृथक् कृतवन्त्यते;
यथा — लिङ्गत्वाविशेषेऽपि भाविव्याधिबोधकत्वाविशेषात्
पूर्वरूपं पृथगुच्यते, अत एव वाग्भटेऽप्येवमेव संप्राप्ति-
लक्षणमुक्तं—“यथा दुष्टेन दोषेण यथा चानुवर्षता ।
निर्वृत्तिरामयस्यासौ संप्राप्तिर्जातिरागतिः” (वा. नि. अ.
१) इति । (चक्रः)

संभवः—सि. १२-४५. संभवो नाम यद्यस्मिन्नुपपद्यते
स तस्य संभवः; यथा मुखे पिण्डव्यङ्गनालकादयः संभव-
न्तीत्यादि । (चक्रः)

संभारः—वि. ७-२६. तद्योग्याखिलद्रव्यसमुदायः ।

संभाषा—वि. ८-१५. भिषक् भिषजा सह संभाषेत ।
तद्विद्यसंभाषा हि ज्ञानाभियोगसंहर्षकरी भवति,
वैशारद्यमपि चाग्निनिर्वर्तयति, वचनशक्तिमपि चावते,
यशश्चाभिव्यपयति, पूर्वश्रुते च सदहवत पुनः श्रवणा-
च्छ्रुतसंशयमपकर्षति, श्रुते चासंदेहवता भूयऽध्यवसायम-
ग्निनिर्वर्तयति, अश्रुतमपि च कंचिदर्थं श्रोत्रविषयमाणाद-
यति, यच्चाचार्यः शिष्याय शुश्रूषवे प्रसन्नः क्रमेणोपदि-
शति गुह्याभिमतमर्थजातं तत्परस्परं सह जल्पन्
पिण्डेन विजिगीषुराह संहर्षात्, तस्मात्तद्विद्यसंभाषामभि-
प्रशंसन्ति कुशलाः ।

संभाषाविधिः—वि. ८-१५. द्विविधा तु खड्ग
तद्विद्यसंभाषा भवति—सन्धायसंभाषा, विगृह्यसंभाषा च ।

समोहः—सू. १०-२०. मनसो मोहः ।

संयोगः—नि. ६-१०. द्वयोर्बहूनां वा द्रव्याणां संहती-

भावः ।

संवत्सरः—सू. ३०-२५. वत्सरः ।

संवाहनम्—सू. ७-२३; वि. २-३/२५. पाणिना
पादादिप्रदेशे सुखमभिहननमुन्मर्दनं च (चक्रः)

संवृतः—च. २५-२०. आवृतमुखः ।

संवृतकाष्ठः—सि. २-८. वायुनाऽल्पीकृतकोष्ठः,
वायुव्याप्तकोष्ठ इत्येके ।

संवृत्तिम्—इ. १२-५६. निष्पत्तिम् ।

संशयनम्—वि. ३-३१६. न शोधयति यद्दोषान्
समाधोदीभ्यत्यपि । समीकरोति च कुद्धास्तत् संशयनमुच्यते ॥
(सू. सू. ३९-७ डल्हनः)

संशयः—सि. १२-४३. विशेषाकांक्षाऽनिर्धारितोभय-
विषयज्ञानम्; यथा मातरं पितरं चैके मन्यन्ते जन्मकारणम् ।
स्वभावं परानर्थां यदृच्छां चापरे जनाः (सू. अ. ११) ।

संशोधनम्—वि. ३-२२७. स्थानाद् बहिर्नियेद-
धर्ममधो वा मलसंशयम् । देहसंशोधनं तत् स्याद् देव-
दाकीफलं यथा ॥ (व. द)

ससर्गः—सि. ८-२१. दोषद्वयमेलकः ।

ससर्गः—शा.-३-३. मैथुनम् ।

संसर्जनक्रमः—सू. १६-२६. पेयादिक्रमः ।

संसृष्टाः—वि. ३-१२९. शुग्मभूताः

संस्कारः—सू. २६-३४; वि. १-२२. संस्कारो हि
गुणान्तराधानमुच्यते । ते गुणास्तोयाग्निनिर्कर्षशौच-
मन्थनदेशकालवासनभावनादिभिः कालप्रकर्षभाजनादिभिश्चा-
धीयन्ते ॥

संस्कारवाहः—शा. २-१९. संस्कारेण नस्तिवाजी-
करणादिना परं यस्य शुक्रमदुष्टद्वारं सत् प्रवर्तते स
संस्कारवाहः (चक्रः)

संस्तम्भः—सि. ९-४०. स्तम्भता ।

संस्थानम्-नि. १-९. संस्थानमाकृतिज्ञेया सुषमा विषमा च या (इ. अ. ७)।

संस्नेहनम्-घि. १-२९. संसर्जदनुवापनम्।

संस्पर्शनम्-चि. २-४/४६. संस्पर्शनवान्।

संस्पर्शासहः-चि. ७-२४. हस्तादिस्पर्शेन तीव्र-वेदनावान्।

संस्वादविशेषः-सू. २६-८. रसानामवान्तरभेदः। संस्वादभेदस्तु एकस्यामपि मधुरजाताविशुद्धीरगुडादिगतः प्रत्यक्षमेव भेदो दृश्यते, स तु संस्वादभेदः स्वसंवेद्य एव; यदुक्तं-“इक्षुक्षीरगुडादीनां माधुर्यस्यान्तरं महत्। भेदस्तथापि नाख्यातुं सरस्वत्याऽपि शक्यते” इति ॥ (चक्रः)

संहननम्-शा. ८-३२. शरीरम्। (रा. नि.)

संहर्षः-चि. ८-१५. स्पर्धा।

संहर्षणः-सू. २५-५०. मनःप्रसन्नताजनकः।

सांख्यः-शा. ५-१७. संख्या तत्त्वज्ञानं, तथा वर्तते इति सांख्यः (चक्रः)

सांग्राहिकः-चि. ८-१३०. ग्राही।

स्कन्धः-घि. ९-३. स्कन्धशब्देनान्तराधिक्यवते (चक्रः)

स्कन्धः-नि. १-२१. बाहुप्रीवासन्धिः।

स्कन्धः-सू. २५-२८. समूहः।

स्कन्धम्-इ. ३-५. व्युत्तम्।

स्तन्यजननः-सू. ४-८. सप्तदशो महाकषायः।

स्तन्यम्-चि. ३०-२२९. दुग्धम्।

स्तन्यशोधनः-सू. ४-८. अष्टदशो महाकषायः।

स्तन्याशयः-चि. ३०-२४३. स्तनः।

स्तम्भनम्-सू. २२-१२. स्तम्भनं स्तम्भयति गतिमन्तं चलं ध्रुवम्; रौक्ष्याच्छैत्यात्कषायस्वाच्छुपाकाच्च यद् भवेत्। वातकृतं तम् न तत्स्याद् यथा वत्सकटुण्डुसौ ॥ मीरगुण-भूयिष्ठं प्रातस्त्वाद् यज्जमस्वतः। विधाय वृद्धिं स्तम्भनाति स्तम्भनं तद् यथा वटः ॥ (व. द.)

स्तम्भनम्-सू. २१-४६. अज्ञानामार्द्रपटावगुण्ठितस्त्वमिव। (वै. श.)

स्थावरा-चि. २३-६. अचला।

स्थिरम्-सू. २२-१४. स्थिरो वातमलस्तम्भी। (व. द.)

स्थूलम्-सू. २२-११. स्थूलः स्याद् बन्ध-कारकः। स्थूलः स्थूल्यकरो देहे स्रोतसामवरोधकृत्। (व. द.)

स्निग्धम्-सू. २२-१५. स्नेहमार्द्रवकृत्स्निग्धो बल-वर्णकरस्तथा। स्निग्धं वातहरं श्लेष्मकारि वृष्यं बलावहम्। (व. द.)

स्नेहनम्-सू. २२-११. स्नेहनं स्नेहविष्यन्दमार्द्र-क्लेदकारकम्।

स्नेहचुः-चि. ३०-१०८. भेषजसाधितकाथ-स्नेहाप्लुतं तूलकं वज्रखण्डं वा (व. द.)

स्नेहमात्रा-सू. १३-२९. स्नेहस्य परिमाणम्।

स्नेहवध्यः-चि. ३-२१७. स्नेहसाध्यः।

स्नेहविधिः-चि. ६-३७. स्नेहनविधिः।

स्नेहविमर्दनम्-सू. ५-८५. स्नेहेन मर्दनम्।

स्नेहविरचनम्-चि. ५-१७२. स्नेहेन विरेचनम्।

स्नेहाभ्यङ्गः-सू. ५-८५. स्नेहेन अभ्यङ्गः।

स्नेहाशयाः-सू. १३-११. स्नेहस्थानानि।

स्नेहोपगः-सू. ४-८. एकविंशो महाकषायः।

स्नेहिकधूमः सू. ५-३७. वसाघृतमधूच्छिद्यैर्युक्ति-
युक्तैर्वरोषधः ॥ वर्ति मधुरकैः कृत्वा स्नेहिकीं धूममाचरेत् ।
(च. सू. ५-२५३)

रूपन्दनम्-सू. १८-७ । १ ईषत्कम्पनम् ।

रूपर्शनम्-सू. ५-८७. स्पर्शनेन्द्रियम् ।

स्पर्शविज्ञानम्-सू. ३०-६ स्पर्शो विज्ञायतेऽनेनेति ।
स्पर्शं वा विजानातीति स्पर्शविज्ञानम् ।

स्पर्शज्ञित्वम्-चि. ७-११. स्पर्शज्ञानाभाववत्त्वम् ।

स्पर्शासङ्गः चि. ५-१३. हस्तादिस्पर्शेन तीव्रवेदना-
जनकः ।

स्मृतिभ्रंशः शा. १-१०१. तत्त्वज्ञाने स्मृतिर्यस्य
रजोमोहावृतात्मनः । भ्रश्यते स स्मृतिभ्रंशः स्मर्तव्यं हि स्मृतौ
स्थितम् ॥

स्त्रावः-सि. ५-७. स्रवः ।

स्त्रावणम्-सू. ५-१५ नेत्रस्त्रावणम् ।

स्त्रावणम्-चि. २३-४५ रक्षास्त्रावणम् ।

स्त्रावी-चि. २५-२०. व्रणभेदः ।

स्त्राव्यम्-चि. १५-७५. विरेचनीयम् ।

स्रोतः-सू. ३०-१२ वि-५-४. स्रवणात् स्रोताधि ।

स्रोतसां प्रवर्तनम्-सू. १२-८ स्रोतसां प्रवृत्त्युत्पा-
दनम् ।

स्रोतसां शोधनम्-सू. २७-१९३. स्रोतसां शुद्धि-
कारकम् ।

स्रोतोविशोधनम्-सू. २७-२२८. स्रोतसां शोधनम्

संसः-सू. २०-१२ किञ्चित्स्वस्थानचलनम् ।

संसः-इ. ३-४. मनागमनम् ।

संसनम्-चि. २८-२४१. पक्षव्यं यदपक्षेयं क्षिष्टं कोष्ठे
मलादिकम् । नयत्यधः संसनन्तद् यथा स्यात् कृत-
मालकः ॥ (व. द.)

स्वनः-इ. ५२२ शब्दः ।

स्वप्नः-वि. ८-८७. निद्रा ।

स्वप्नदर्शनम्-इ. १-३. स्वप्नानां दर्शनम् ।

स्वभावः-सू. ११-६. स्वकीयो भावः; परिदृश्यमान-
पृथिव्यादिभावानामेवायं स्वभावो-यत्-संयोगविशेषान्मि-
लिताः सन्तश्चेतनं पुरुषादिलक्षणं कार्यविशेषमारभन्ते, यथा
सुराबीजादीनि प्रत्येकममदकराण्यापि मदकरं मद्यमारभन्ते, नात्र
कश्चिदात्मा विद्यते यस्य परलोकः स्यादिति स्वभाववादिनो
भावः । (चक्रः)

स्वरक्षयः चि. ८-२६ स्वरभेदः ।

स्वरश्च गन्धश्च-इ. १-१-३ स्वरादिग्रहणेन च स्व-
राद्यभावोऽपि गृह्यते. तेनाङ्गुलिपर्वशब्दाभिवगन्धाभावाद-
योऽपि रिष्टान्यवबुध्यन्ते ।

स्वरसः सू. १-७३. सू. ४-७ स्वरसः स्वरसः
प्रोक्तः ।

स्वर्यम्-चि. ८-११५ स्वराय हितम् ।

स्वसंज्ञा-सि. १२-४४. या तन्त्रकारैर्व्यवहारार्थं संज्ञा
क्रियते सा ।

स्वस्थयनम्-सू. ३०-२१. स्वस्तिवाचनम् ।

स्वस्थवृत्तम्-शा. ६-७. येन विधिना स्वस्थस्तिष्ठति
तदाचरणम् । (वै. श.)

स्वस्थवृत्तिः-सू. १-६७. सुष्ठु अवधिष्ठिते नीरोग-
त्वेनेति स्वस्थः तस्य वृत्तिः स्वस्थरूपतयाऽनुवर्तनम् ।

स्वाधारम्-वि. ८-३. शोभनाभिधेयम् ।

स्वाभाविकरोगः—शा. १-११५. कालस्य परिणामेन जरासृत्पुनर्मितजाः । रोगाः स्वाभाविका दृष्टाः स्वभावो निष्प्रतिक्रियः ॥ जरासृत्पुनर्मितजा जाता जरासृत्पुनर्मितजाः, सृत्पुनर्मितेन युगासृत्पुनर्मितेन तस्माज्जाता जरासृत्पुनर्मितजाः; जरासृत्पुनर्मितं च प्राणिनां साधारण-देहनिवर्तकभूतस्वभावोऽदृष्टं च । अथ स्वाभाविकानां का चिकित्सेत्याह—स्वभाव इत्यादि । निष्प्रतिक्रिय इति साधारणचिकित्सया रसायनवर्ज्या न प्रतिक्रियते, रसायनेन तु प्रतिक्रियत एव; तेन “अस्य प्रयोगाच्छयवनः सुखोऽभूत्पुनर्युवा” (चि. अ. १.) इत्यादि रसायनप्रयोगेण समं न विरोधः; किंवा, स्वाभाविका जरादया रसायनजनि वरुणादुत्तरकालं पुनरवश्यं भवन्तीति निष्प्रतिक्रियत्वेनोक्ताः । (चक्रः)

स्वास्थ्यम्—सू. सि. ६-२६. स्वस्थता ।

स्वास्थ्यरक्षणम्—सू. ३०-२६. स्वस्थतानुपालनम् ।

स्विन्नः—सू. २७-२५७. उत्स्विन्नान्यतण्डुलकृतः, किंवा सन्ध्याकृत्स्विन्नत्वेन मृदुभूतः ।

स्वेदः—सू. १४-१. तप्तः सकृत्पाणिकांस्यवपनैः भवेदोऽथवा ज्वरकैलेपाद् वातहरः सहाम्लवर्णस्तेहेः सुखोष्णैस्तथा । एवं तप्तपयःसम्बुवातशमनकाथदिमृकादिभिः स्नानैस्तोयनिषेचनोद्भवबुद्ध्याः शिथिलैः क्रमात् ॥ (व. द.)

स्वेदनम्—सू. २२-११. सम्मगौर्वाशीतप्तं स्वेदनं स्वेदकारकम् ।

स्वेदवाहीनि स्नानांसि—वि. ५-८. स्वेदवहा धमन्यः ।

स्वेदोपगः—सू. ४-१३. (००) द्वाविंशो महाकषायः ।

हनुः—इ. ३-५. कपोलाभ्यां परा चिबुकस्याधो हनुः ।

हरितकम्—सू. ८-२०. आर्द्रकादि ।

हरितम्—चि. ८-५१. शिरीषादिपत्रगतवर्णवत् ।

हर्षः—चि. २/४. संकल्यपूर्वकशुकोद्वेकध्वजोच्छ्रायादि-कारीच्छा ।

हस्तौ—इ. १-१२. भुजौ ।

हावः—चि. २-१ । ९. नरं प्रति स्त्रीणां शृङ्गारचेष्टाविशेषः ।

हिकाचनम्—सि. ७-२७. हिकाचिकित्सोक्तं मेघजम् ।

हिकानिग्रहणः—सू. ४-८. त्रिंशो महाकषायः ।

हितम्—सि. २-२४. पथ्यम् ।

हिताशनैः उपेक्षेत—चि. ५-४६. हिताशनस्तिष्ठेत्, न किंचिद्वेषजं कुर्यात् ।

हिताशी—चि. ९-९६. पथ्याशी ।

हिताहितम्—सू. २५-३२. ३३. भगवन्तमात्रेण मन्निवेश उवाच—कथमिह भगवन् हिताहितानामाहारजातानां लक्षणमनपवादमभिजानीमहे । तमुवाच भगवानात्रेयः—यदाहारजातमन्निवेश समांश्चैव शरीरधातून् प्रकृती स्थापयत विषमांश्च समीकरतीत्येतद्धतं विद्धि, विपरीतं त्वहितमिति; इत्येतद्धिताहितलक्षणमनपवादं भवति ।

हिमम्—सू. २७-२००. हिमवच्छिखरादिभ्यो प्रवी भूयाभिवर्षति । यत्तदेव हिमं हैमं जलमाहुर्मनीषिणः ॥ (वै. श.)

हीनतेजाः—चि. ३-३३५. हीनकान्तिः ।

हीनदृष्टिके—इ. ३-६. अदूरदर्शिनी, नष्टदृष्टिके वा ।

हीनमात्रम्—सि. १-५९. हीनमात्रायां प्रयुक्तम् ।

हीनयोगः—शा. १-१२८. हीनयोगेनेहायोगो प्राह्यः ।

हीनस्त्वम्—चि. ९-२१. हीनमनसम् ।

हीनाग्निः—सि. ६-५८. मन्दाम्निः ।

हृत्—सि. १-१६. हृदयम् ।

हृदयम्—सू. ३०-६, ७. यद्धि तपस्पर्शविज्ञानं धारि तत्तत्र संश्रितम् ॥ तत् परस्मैजसः स्थानं तत्र चैतन्यसंग्रहः । हृदयं महदर्थश्च तस्मादुक्तं चिकित्सकैः ॥

हृदयापकर्षणम्-सि. २-९ हृदयहिंसनम् ।

हृद्यः-सू. ४-८. चि. २२-५५ मनोहरः ।

हृदिशोधनम्-सि. ७-१७, हृदयस्य विशोधनम् ।

हृल्लासः-चि. ५-१५. उपस्थितवमनत्ववान् उत्प्लेशः ।

हृष्टः-सि. ९-५४ स्तब्धः ।

हेतुः-सि. १-३८. कारणम् ।

हेतुचतुष्टयम्-सू. ८-३० चत्वारो हेतवः ।

हेतुप्रतीक्षिणः-सू. २८-३२. ईरणाद्यपेक्षिणः ।

हेतुवर्जनम्-वि. ७-२७ निदानस्य त्यागः ।

हेतुविपरीतः-नि. १-१०. निदानेन विपरीतः ।

हेतुविपरीतार्थकारि-नि. १-१० हेतुना विपरीतार्थ-
कारि; विपरीतार्थकारि तदेवोच्यते यदविपरीततयाऽऽपाततः
प्रतीयमानं विपरीतस्यार्थं प्रथमलक्षणं करोति (चक्रः)

हेतुवैषम्यम्-सू. १६-२७ हेतोः विषमता ।

हेतुव्याधिविपरीताः-नि. १-१०. हेतुना तथा
व्याधिना तथा हेतुव्याधिभ्यां च विपरीताः ।

हेत्वर्थः-सि. १२-४१ हेत्वर्थो नाम यदन्यत्रामिहि-
तमन्यत्रोपपद्यते; यथा-“समानगुणाभ्यासो हि धातूनां वृद्धि-
कारणम्” (सू. अ. १२) इति वातमधिकृत्योक्तं, तत्र वात-
स्येतिवक्तव्ये यदयं समानशब्दं धातूनामिति करोति, तेन यथा
वायोस्तथा रसादीनामपि समानगुणाभ्यासो वृद्धिकारणमिति
गम्यते । (चक्रः)

हेत्वाभासाः-वि. ८-५९. हेतुवदाभासस्त इति हेत्वा-
भासाः । (चक्रः)

होमः-सू. ३०-२१. हवनम् ।

हंसोदकम्-सू. ६-४७ दिवा सूर्याशुसंतप्तं निशि
चन्द्राशुशीतलम् । कालेन पक्वं निर्दोषमगस्त्येनाविषीकृतम् ॥
हंसोदकमिति स्यात्.... ।

हासः-शा. ६-९. क्षयः ।

हीमस्वम्-वि. ८-२०. लज्जावस्वम् ।

च र क सं हि ता ग तः

The group of waters

चरकसंहिताटीकाकारश्चक्रपाणिदत्तः

सुश्रुतसंहिताटीकाकारो
उहणाचार्यः

१ ऐन्द्रं जलम् ऐन्द्रमिति प्राण्यदृष्टवशेनेन्द्रप्रेरितम्

२ कारम्

करा वर्षोपलास्तेषां तोयम्

३ हिमम् (हैमम्)

तदेव (अवश्यामजं निशाजलमेव) संहतावयवत्वेन
स्फटिकशिलाशकलसदृशावयवं हिमं तद्भवं हैमम्

च र क सं हि ता ग तः

The group of milks

१ गव्यं पयः

२ महिषीपयः (माहिषम्)

३ उष्ट्रीपयः (औष्ट्रकम्)

४ ऐकशकं पयः ऐकशकमिति वडवायाः

ऐकशका अश्वादयः

५ छागं पयः (आजम्)

६ आविकं पयः

७ हस्तिनीपयः

८ मानुषं पयः

९ दधि

१० मन्दकम्

यदा क्षीरे विक्रियामापन्नं घनत्वं न याति तदा
तन्मन्दकम्

११ जातदधि

मन्दकावस्थामुत्सृज्य घनतया जातम्

१२ सरः

दध्युपरिस्नेहः

१३ मण्डः

दधिमण्डो मस्तिवश्यर्थः

१४ तक्कम्

जलवर्गः ।

in the Caraka Samhita

अष्टाङ्गहृदयटीकाकारावरुणदत्तहेमाद्री

आन्तरिक्षम् (अ.); दिव्यम् (हे.)

निरुक्त्यादि

इन्द्रस्य इदम् ऐन्द्रम्

कराणामिदम्

गौरसवर्गः ।

in the Caraka Samhita

महिष्या इदम्

उष्ट्रीणां क्षीरम् (अ.); कारभम् (हे.)

आजं-छागलं क्षीरम्

गोरिदं गव्यं पीयते इति पयः

महिष्याः पयः

उष्ट्र्याः पयः

एकशफाया इदं ऐकशफम्

छाग्या इदं छागम्

अव्या इदं आषिकम्

हस्तिन्याः पयः

मानुष्या इदम्

मण्डयति इति

तच्चति द्रुतं गच्छति इति, तक्रं पादजलं प्रोक्तम्

चरकसंहिताटीकाकारश्चक्रपाणिदत्तः सुश्रुतसंहिताटीकाकारो डब्दणाचार्यः

१५ नवनीतम्

१६ घृतम्

१७ पीयूषः

सद्यःप्रसूतायाः क्षीरम्

सद्यःप्रसूतायाः गोः क्षीरं सप्ताहं यावत्

१८ मोरटम् (मोरटः)

तदेव (सद्यःप्रसूतायाः क्षीरमेव) यावत् न परतः
प्रसन्नतां याति तावत् 'मोरट' इत्युच्यते

तदेव सप्ताहात् परतो यावत्प्रसन्नतां न गच्छति
तावत् 'मोरट' इत्युच्यते

१९ किलाटः

नष्टक्षीरभागः यं लोका क्षीरसामित्वाहुः

कूर्चिकीभूतक्षीरस्य घनभागः किलाटः; यं
लोकाः क्षीरांशुमित्वाहुः

२० तक्रपिण्डकः

तक्रकूर्चिकाया एव सुतद्रवो घनो भागः

च र क संहितागतः

The group of the products of Sugarcane

१ इक्षुः

२ पौण्ड्रकः

३ वंशकः

४ गुडः

५ क्षुद्रो गुडः

असित गुड इत्युच्यते

६ धौतगुडः

७ मत्स्याण्डिका

खण्डमध्ये पाकाद् घनीभूता

मत्स्याण्डनिभा

८ खण्डशर्करा

९ गुडशर्करा

१० यासशर्करा

दुरालभाकायकृता शर्करा

११ मधुशर्करा

मधुभाण्डेषु शर्कराकारा भवति

१ माक्षिकम्

माक्षिकाः पित्रलाः तद्भवम्

२ आमरम्

च र क संहितागतः
The group of Honeys

अष्टाङ्गहृदयटीकाकारावरुणदत्तहेमाद्री

निरुक्त्यादि

दध्नो मथितान्नं तत्काष्ठं नीतमुद्धृतं नवनीतं घृतयोनिः ।

घ्रियते इति घृतम् ।

पीयते

सुरति इति मोरटः

तक्रस्य पिण्डः

इष्यते इति इष्ठुः

पुण्ड्रदेशे जातः

गुडति इति

मन्दं स्यन्दते इति; मत्स्यानमति रुजति इति; शर्करोक्ता तु
मीनाण्डी श्वेता मत्स्यण्डिका सिता । (धन्वन्तरीयनिघण्टुः
२-१०४)

इक्षु व र्गः

In the Caraka Samhita

मधु व र्गः

in the Caraka Samhita

अमरैः निर्मितम्

चरकसंहितातट्टीकाकारश्चक्रपाणिदत्तश्च सुश्रुतसंहितातट्टीकाकारो डहणाचार्यश्च

- ३ खौद्रम् क्षुद्रमक्षिकामवम्
४ पौलिकम् पित्रला मक्षिका महत्यः पुत्तिकाः तद्रवम् ।

च र क संहितागतः
The Group of cooked foods

- १ पेया बहुद्रवा यवागूः (चक्रः) पेया सिक्थसमन्विता (सु.) यवागूर्विरलद्रवा । (सु.) अत्र पेया यवागूश्च्यते, सा च सिक्थसमन्विता भवति । पेया यवागवपरपर्याया सिक्थसमन्विता विरलद्रवा । (ड.)
- २ विलेपिका (विलेपी) विरलद्रवा यवागूः (चक्रः) विलेपी बहुसिक्था स्यात् (सु.) बहुसिक्था घनसिक्था पृथग्द्रवरहिता अत एव लेप्ता (ड.)
- ३ मण्डः तदुपरितनो (पेयाया उपरितनो) भागः (ड.) सिक्थैर्विरहितः (सु.)
- ४ ओदनः
- ५ कुल्माषः यवपिष्टमुष्णोदकसिक्थमीषत्स्विन्नमपूपीकृतम् । (चक्रः) । यवपिष्टमुष्णोदके सिक्थमीषत्स्विन्नमृष्टितं शृङ्गाटादिप्रकारं कुल्माषमाहुः 'यवादयः शिवजा' इत्येके (ड.)
- ६ श्विन्नभक्ष्याः उत्स्वेदनमात्रकृताहण्डरिकादयः ।
- ७ अकृतयूषः अस्नेहलवणं सर्वमकृतं कटुकैर्विना (चक्रः) अस्नेहलवणं सर्वमकृतं कटुकैर्विना ।
- ८ कृतयूषः विज्ञेयं लवणस्नेहकटुकैः संस्कृतं कृतम् ॥ (सु. सू. अ. ४६) [चक्रः] विज्ञेयं लवणस्नेहकटुकैः संस्कृतं कृतम् ॥ (सु.)
- ९ यूषः
- १० सूपः
- ११ सक्तः
- १२ अपूपः
- १३ बाध्यः मृष्टयबौदनः । (चक्रः) यवगोधूमादिभिर्दलितैः कृतः; अन्ये तु मृष्टयवकृतो भक्ष्य इत्याहुः । (ड.)

अष्टाङ्गहृदयटीकाकारावरुणदत्तहेमाद्री

निरुक्त्यादि

कृ ता न्न व र्गः ।

in the Caraka Samhita

पेया सिक्थसमन्विता; निर्द्रव्या प्राकृता येमा तक्-
दाडिमतण्डुलैः (अ.) अल्पसिक्था पेया (हे.)

पातुं योग्या ।

घनसिक्था विलेपी स्यात् (अ.) बहुसिक्था विलेपी (हे.)

विकल्पति इति ।

सिक्थैर्विरहितो मण्डः; लाजाम्बुपैन्धवकणाधाम्यनागर-
दाडिमैः। युक्तो विमृदितः पूतो मण्डः संस्कृत उच्यते॥(अ.)
असिक्थो द्रवो मण्डः (हे.)

मण्डयति इति ।

अद्रवाणि सिक्थानि ओदनः । (हे.)

उनधि-क्षिपति इति

यूषो धान्यैः (हे.)

यूषति इति

भृष्टानां निस्तुभ्यवानां चूर्णम् (हे.)

भानाचूर्णं सक्कवः स्युः

न पूयते न विशीर्यते, अद्भिरुप्यते इति नैरुक्ताः

चरकसंहितातट्टीकाकारभक्तपणिदत्तश्च सुश्रुतसंहितातट्टीकाकारो डबहणाचार्यश्च

- १४ धानाः मृष्टयवाः (चक्रः) मृष्टयवाः (ड.)
- १५ विरूढधानाः अद्भुतितस्य यवस्य धानाः (चक्रः)
- १६ शङ्कुल्यः शालिपिष्टैः सतिनैस्त्रैलपक्वाः क्रियन्ते 'शांकुली' इति लोके (ड.)
- १७ मधुकोडाः पाकवनीभूतमधुगर्भाः; मधुशीर्षक एव मधुकोडः (चक्रः)
- १८ पूषाः पिष्टिकाः (चक्रः) "पूषा" इति लोके (ड.)
- १९ पूषलिका चापडिकेतिल्याता (चक्रः)
- २० वेशवारः मांसं निरस्थि सुस्विजं पुनर्दृषदि पेषितम् । पिप्पलीशुण्ठिमरिचगुडसर्पिःसमन्वितम् ॥ एकैक्यं विपचेत्सम्यक्वेशवार इति स्मृतः । मांसं निरस्थि सुस्विजं पुनर्दृषदि पेषितम् ॥ पिप्पलीशुण्ठिमरिचगुडसर्पिःसमन्वितम् । एकैक्यं पाचयेत् सम्यक्वेशवार इति स्मृतः ॥ (ड.)
- २१ क्षीरपूपकाः क्षीरप्रधानाः पूषा (चक्रः)
- २२ इक्षुरसपूपकाः
- २३ षाडवः षाडवस्तु मधुराम्लद्रव्यकृतः (चक्रः) षष्ट्याम्लमधुरोऽस्पष्टकषायलवणोष्णः । अतिक्रिः खाडवः कोलकपित्याद्युपहृतः (ड.)
- २४ पर्पटः
- २५ पृथुकाः चिपटाः (चक्रः) भार्द्रशालिधान्यं मृदु मृष्टं सुषलाधातचिप्पटी भूतावयवं 'पृथुका' इत्युच्यते (ड.)
- २६ विमर्दकः नानाद्रवैः समायुक्तः पक्वामक्लिन्नभक्षितैः (चक्रः)
- २७ रसाला सन्नतुर्जातकाज्जि ससितार्द्रकनागरम् । रसाला स्याच्छिखरिणी संघृष्टं ससरं दधि (चक्रः) शिखरिणी (ड.)
- २८ पानकम् पानकानि अम्लिकाद्राक्षादिकृतानि (ड.)
- २९ रागषाडवः कथितं तु गुडोपेतं सहकारफलं नवम् । तैलनागर-संयुक्तं विज्ञेयो रागषाडवः (चक्रः) स तु दाडिममृद्रीकायुक्तः स्याद्रागषाडवः (ड.) स इति मुद्रयूषः (ड.)
- ३० आम्रामलकलेहाः आम्रामलकलेहास्तु तयोः पृथक् काथेन सशर्करेण घनाः क्रियन्ते ।
- ३१ शुक्रम् (चक्रम्) यन्मस्त्वदि शुक्रौ भाण्डे सगुडक्षौद्रकाजिकम् । धान्यराशौ त्रिरात्रस्थं शुक्रं चुक्रं तदुच्यते (चक्रः)

अष्टाङ्गहृदयटीकाकारावरुणदत्तहेमाद्री

निरुक्त्यादि

धाना भृष्टयवादि (अ.) भृष्टयवादि धान्यम् (हे.)

धीयन्ते इति, धानाः शुष्कभृष्टयवाः (अ. को.)

मधु क्रोडे येषां ते

पुनन्ति इति

पूषं तदाकारं लाति

स्विन्नं पिष्टं गुडजीरकादिविभिन्नं मांसम् (हे.) नागर-
वाग्यकाजाजिह्विष्ठतादिसंस्कृतं मांसम् (अ.) (हे.)

क्षीरे भाविताः पूषकाः इति शिवदाससेनः

इक्षुरसे भाविताः पूषकाः इति शिवदाससेनः

पृथुकाश्चिपिटसंज्ञाः (अ.) अशुष्कधान्यानां भृष्टा-
स्तण्डुलाः (हे.)करमथितेन मरिचशर्करादियुक्तेन दधना कृता उल्लेखिका-
संज्ञा (अ.) मरिचशर्करादियुक्तं करमथितं दधि (हे.)

गुडाम्लिकादिसंस्कृतमुदकादिकम् (हे.)

निमर्दकः। विमर्दकः घृतपुष्पकान्वितद्रव्यमिति केचित्
[अ.को.]

रसमलति इति। दधिसितामरीचादिकृतं लेह्यम्।

पानाय कायति इति

लिखन्ति इति

शुक्तं कन्ददिसन्धानम्। कन्दमूलफलादीनि सस्नेह-
लवणानि च। यत्रैकत्राभिप्रेयन्ते तच्छुक्तमभिधीयते (हे.)ईशुचिर् पृतीभावे, पृतीभावः क्लेदः शुच्यति इति,
चुक्थतेऽनेनेति चुक्थ

चरकसंहिता तट्टीकाकारश्चक्रपाणिदत्तश्च सुश्रुतसंहिता तट्टीकाकारो डबहणाचार्यश्च

- ३२ शिण्डाकी   शिण्डाकी स्वनामप्रसिद्धा तीरभुक्तौ (चक्रः)   मूलकादि शाकमेव किञ्चित् स्विन्नं क्षुण्णं सुगन्धिकटुकद्रव्यान्वितं वटकीकृतं सुक्ष्मेषु “शिण्डाकी” इत्युच्यते, अन्ये तु “शाक-सिक्थमण्डाकृतिः शिण्डाकी” इत्याहुः
- ३३ उत्कारिका
- ३४ उदमन्थः   उदकप्रधानो मन्थः (चक्रः)
- ३५ काम्बलिकः   दधिलवणस्नेहतिलादिकृत ईषदम्लः (चक्रः)   अथ काम्बलिकोऽपरः ॥ दध्यमल्लवणस्नेह-तिलमाषसमन्वितः । (ड.)
- ३६ किलाटः   नष्टक्षीरभागः यं लोकाः क्षीरसामित्याहुः (चक्रः) क्षीरकूर्चिकापिण्डः
- ३७ कृशरा   तिलतण्डुलमाषकृता यवागूः (चक्रः)   तिलतण्डुलमाषकृता यवागूः (ड.)
- ३८ खडः   सशाकपल्लवेन कृतो यूषः (चक्रः)   खडो द्विविधः—सतकशमीधान्यः सतकशाकश्च । तथा हि—“सतक्राणि शमीधान्यानि स्निग्धानि संग्राहकाणि खडानि” इति, सतकशाकस्तु “कपित्थतकचाङ्गेरीमरिचाजाजिचित्रकैः । सुपकः खडयूषोऽयम्....” इति (ड.)
- ३९ पायसः   परमाणम् (चक्रः)
- ४० फाणितम्   (शुडस्य) तन्तुलीभावाद्भवति (चक्रः)
- ४१ मन्थः   सक्तवः सर्पिषा युक्ताः शीतवारिपरिप्लुताः । नात्यच्छा नातिसान्द्राश्च मन्थ इत्यभिधीयते ॥ (चक्रः)
- ४२ लाजाः
- ४३ तक्रम्
- ४४ उदक्षित्
- ४५ कूर्चिका   क्षीरेण समं दधि तक्रं वा पक्कम् (चक्रः)   विग्रथितं क्षीरे घनत्वमापन्नं कूर्चिका (ड.)

अष्टाङ्गहृदयटीकाकारावरुणदत्तहेमाद्री

निरुक्त्यादि

मूलकसर्षपशाकानि कथितासुतानि कालजीरकराजिका-
चूर्णभावितान्यम्लतीक्ष्णानि शाण्डाकीशब्देनोच्यन्ते (अ.)
शाकमुद्रादिवटकसन्धानं शाण्डाकी । उक्तं च “शाण्डाकी
कन्दमूलादिमुद्रादिवटकैः कृता ॥” तथा “मूलकच्छेद-
सन्धानं शाण्डाकी स्याद् बहुधा ॥” इति (हे.)

वर्कीर्यते इति

उदकालोडिताः सक्वः सर्षपिका उदमन्थवाच्या
जलावक्षीरीसंज्ञाः (अ.) द्रवालोडिताः सक्वो मन्थः, स
एवोदके द्रवे उदमन्थः (हे.)

उदकेन सह मथ्यते इति

तिलकल्काम्लप्रायः काम्बलिकः स्मृतः [हे.]

अल्पक्षीरो बहुना तत्रेण कृतः (अ.) दध्ना तत्रेण वा सह
पाकात् तयोर्धनभागः पृथग्धृतः किलाटः [हे.]

कृशाय (बलं) राति इति

खलः फलैः मूलैश्च [हे.]

पयसा संस्कृतः

क्षुद्रगुडीभूत इक्षुरसः [अ.]

फाण्यते द्रवत्वात् इति फाणितं खण्डश्वेता

मथ्यते इति

शृष्टानां शालीनां तण्डुलाः [हे.]

लज्ज्यन्ते इति

मथितं दधि तक्व [हे.]

तत्रं चतुर्भागांम्बु । तत्रति द्रुतं गच्छति इति

दधितक्कृता किलाटिका [अ.]

उदक्षिदधाम्बु, उदकेन क्षयति इति

दध्ना तत्रेण वा सहपाकात्पृथग्भूतं घनद्रवभागं क्षीरम् [हे.]

कूर्चस्तर्कमस्तु अस्ति अस्याः

चरकसंहितातट्टीकाकारश्चक्रपाणिदत्तश्च सुश्रुतसंहिता तट्टीकाकारो डल्हणाचार्यः

४६ मरुतु

४७ यवागू :

यवागूर्बिरलद्रवा । (सु.)

४८ पिण्याकः

तिलकल्कः (चक्रः)

प्रसहवर्गः

च र क सं हि ता ग तः
The group of Creatures

१ गौः

२ खरः

गर्दभः

गर्दभः

३ अश्वतरः

वेगघ्नः स च अश्वयां खराज्जातः

अश्वयां गर्दभेन जनितो "वेघ्नर" इति लोके,

४ चट्टः

करभः

५ अश्वः

घोटकः

६ द्वीपी

चित्रव्याघ्रः

व्याघ्रभेदश्चित्रव्याघ्रः, "चित्रक" इति लोके ।

७ सिंहः

पराकमी निद्रालुः

८ ऋक्षः

भल्लूकः

भल्लूकोऽतिलोमशः "रिच्छ" इति लोके

९ वानरः

मर्कटः

१० वृकः

कुङ्कुरानुकाशी पशुशत्रुः

कुङ्कुरसदृशः पशुः क्षुद्रः

११ व्याघ्रः

विकृतमुखो निद्रालुर्हिंसः

१२ तरक्षुः

व्याघ्रभेदः "तरच्छ" इति ख्यातः

मृगशत्रुर्व्याघ्रविशेषः, 'जरख' इति लोके

१३ वभ्रुः (महावभ्रुः)

अतिलोमशः कुङ्कुरः पर्वतोपकण्ठे भवति । केचिद् तद् [नकुल] भेदः महावभ्रुः
वृद्धनकुलमाहुः

१४ सार्जारः

बिडालः, गुहाशयत्वादरण्यबिडालो बोद्धव्यः

१५ मूषिकः

भूमिमूषिकः

१६ लोपाकः

स्वरूपशृगालो महालाङ्गूलः

शृगालभेदः, 'लाङ्गलक' इति लोके

अष्टाङ्गहृदयटीकाकारावरुणदत्तहेमाद्री

निरुक्त्यादि

सुजातस्य दध्नो द्रवभागो मस्तु [हे.]

मस्यति-परिणमति इति

विरलद्रवा (अ.) ससिक्तयो द्रवो यवागूः (हे.)

यूयते पिष्टादिना इति

तिलादीनां निष्पीडिततैलः कल्कः [अ.]

पीज्यते इति

उद्धृततैलस्त्रिलादिपिण्डः [हे.]

आ णि व र्गः ।

in the Caraka Samhita

गर्दभः (हे.)

गच्छतीति ।

वेगघ्नः (अ.) अश्यायां गर्दभाज्जातः (हे.)

खं शब्दं रातीति, खमस्त्यस्य वा इति

करभः (हे.)

तनुरश्वः

तुरगः (अ.) चोटकः (हे.)

उद्यते दद्यते मरौ इति

चित्रव्याघ्रः द्वीपी (हे.)

अश्नुतेऽध्वानम् इति

केसरी (हे.)

द्वी वर्णावीयते द्वीपोऽस्त्यस्य वा तज्जिवासित्वात् इति
द्वीपं द्विवर्णं चर्म तदस्त्यस्य इति वा

लोमशो मर्कटसदृशः (हे.)

हिनस्ति इति

मर्कटः (हे.)

ऋक्षति, ऋक्ष्णोति हिनस्ति इति

वरसभक्षकः (हे.)

वने रमते इति वनरः तस्यायम्

महाव्याघ्रः (हे.)

वर्कते इति

मृगादनः (हे.)

व्याजिघ्रन्हन्ति इति

जाह्नो, नकुल इत्यन्ये (अ.) अच्छमलः (हे.)

तरं (मार्गं) क्षिणोति (रुणद्धि) इति

बिडालः (हे.)

विभर्ति इति

चन्दुरुः (हे.)

आशुभ्यो गृहं मार्ष्टि इति

लोमशः (अ.) लोमशो जम्बुकसदृशः (हे.)

मूषति इति

चरकसंहिताटीकाकारश्चक्रपाणिदत्तः

सुश्रुतसंहिताटीकाकारो डहणाचार्यः

१७ जम्बुकः

शृगालः

१८ श्येनः

सिञ्चानो गरुडान्वयः

१९ वान्तादः

कुङ्कुटः

२० चाषः

कनकवायसः

इन्द्रनीलमणिसदृशपक्षः शास्त्रदर्शनः 'करटाशन'
इति लोके प्रसिद्धः

२१ वायसः

२२ शशघ्नी [शशघाती] 'पाञ्जिः' इति ख्याता

चिल्लयाकारो महाचरणनखः प्रहारेण शशकाहरण-
शीलः 'शशाम्नि' इति लोके

२३ मधुहा

२४ भासः

भस्मवर्णः पक्षी शिखावान्

गोकुलचारी गृध्रविशेषः श्वेतशिखावान्

२५ गृध्रः

मांसाशी योजनदृष्टिः

२६ उल्लूकः

कौशिकः

२७ कुलिङ्गकः

कालचटकः कुलिङ्गः

कुलिङ्गो वन्यचटको ग्राम्यचटकाकारः ।

२८ धूमिका

चिल्लयाकारो नादोत्थापितमत्स्यो हस्तमत्स्य-
प्रादी 'कुरल' इतिलोके ।

२९ कुररः

भूमिशयवर्णः

१ श्वेतः काकुलीमृगः

काकुलीमृगः "मालुयावर्ष" इति ख्यातः
तस्य श्वेत इत्यादयश्चत्वारो भेदाः

२ श्यामः ,,

३ चित्रवृष्टः ,,

४ कालकः ,,

५ कृबिका

सकुचः

६ चिल्लडः

चिबारः

अष्टाङ्गहृदयटीकाकारावरुणदत्तहेमाद्री

निरुक्त्यादि

शृगालः (अ.) (हे.)

जमति इति

गरुडाकृतिः (अ.) शशानकः (हे.)

श्यायते इति

श्वा (अ.) (हे.)

वान्तमति इति

किंकीदिविः (अ.)

चषति इति

काकः (अ.) (हे.)

वय एव वायसः वयते वा

शशारिः (हे.)

शशं हन्ति इति

मधुघातकः [हे.]

मधु हन्ति इति

श्वेतशिखावान् गृध्रसदृशो गोष्ठचारी [हे.]

कृष्णो महान् दूरदर्शी [हे.]

गृध्रयति मांसम् इति

काकारिः [अ.] घृकः [हे.]

उलति नेत्राभ्यां दहति इति

कृष्णचटकः [अ.] कुलिन्नो गृहचटकः (हे.)

कौ लिङ्गति-गच्छति, यद्वा कुत्सितं कृष्णवर्णं लिङ्गं वर्णं यस्य सः

धूम्याटः (हे.)

धूम इव जलीयपदार्थोऽस्ति अस्याः

अरुणः श्वेतमस्तको मतस्यग्राही (हे.)

कुरेति शब्दं राति इति

कूर्चति इति

चरकसंहिताटीकाकारश्चक्रपाणिदत्तः

सुश्रुतसंहिताटीकाकारो डबहणाचार्यः

७ मेकः

८ गोधा

९ शलकः

महाशकली 'शलक' इति ख्यातः

शल्यको वज्रशकलो बृहन्नोधानुकारी 'साला' इति लोके

१० गण्डकः

गोधाभेदः

११ कदली

"कदलीहट्ट" इति ख्यातः

महाबिडालसमो व्याघ्राकारः 'कदलीहण्ड' इति पौण्ड्रे प्रसिद्धः अन्ये सर्पविशेषमाहुः ।

१२ नकुलः

भुजङ्गशत्रुः

१३ श्रावित्

'सेजक' इति ख्यातः

सूचिसदृशरोमयुक्ता 'सिद्धै' इति लोके

आनूपवर्गः

१ सुमरः

महाशूकरः

महाशूकरः, अन्ये तु महाश्वकारश्चमरान्तकः

२ चमरः

केशमृत्युः

केशमृत्युर्गोसदृशः

३ खन्नः (खन्नी)

गण्डकः

गण्डकः

४ महिषः

५ गवयः

गवाकारः

गोसदृशः

६ गजः

हस्ती

७ न्यङ्कुः

न्यङ्कुशो हरिणः

'न्यंगुण' इति लोके

८ वराहः

शूकरः

९ कुरुः

बहुशृङ्गो हरिणः

शरदि शृङ्गत्यागी, तल्लक्षणमुच्यते 'विकटबहु'
 विषाणः शम्बराकारदेहः सलिलतटचरत्वाच्छ-
 म्बरेभ्यो विचित्रः । त्यजति शरदि शृङ्गं रौत्वतो
 ऽसौ कुरुः स्यात्पृथुलमृगविशेषः प्रायशश्चेदि-
 देशे ॥ इति ।

भष्टाङ्गद्वयटीकाकारावरुणदत्तहेमाद्री

निरुक्त्यादि

मण्डकः [हे.]

विभेति इति

पञ्चनखप्राहिणी [हे.]

गुह्मनाति इति

गण्डति संहन्यते इति

शालाकासदृशरोमा [हे.]

नास्ति कुलमस्य इति

श्वानं विष्यति इति

वनतुरगः [हे.]

सरति इति

बन्धो गौः [हे.]

चमति इति

गण्डकः [हे.]

खडति-भिनत्ति, इति

अश्वशत्रुः [हे.]

महति, मद्यां शेते इति वा

सासनाककुदरहितो गोसदृशः [हे.]

शुबति, गवते इति वा, गवं शब्दं याति प्राप्नोति गव
इति शब्दं याति इति वा

दस्ती [अ.] [हे.]

गजति मायति इति

कुरङ्गसदृशो विकटबहुविषाणः [हे.]

न्यस्यति इति

शकरः [हे.]

वरमाहन्ति इति

बहुविषाणः सरदि शृङ्गत्यागी [हे.]

रौति इति

चरकसंहिताटीकाकारश्चक्रपाणिदत्तः सुश्रुतसंहिताटीकाकारो उद्धणाचार्यः

वारिश्चयवर्गः

१ कूर्मः		कच्छपः
२ कर्कटकः		द्विविधः शुक्रकृष्णभेदेन
३ मत्स्यः		
४ शिशुमारः	गोतुण्डनक्रः	इत्याकारोऽन्तर्वक्त्रो बहिर्निःश्वासमुक्, सोऽपि द्विविधो वतुलदीर्घभेदेन दीर्घ'फणित' इति लोकाः प्राहुः
५ तिमिङ्गिलः	सामुद्रो महामत्स्यः	तिमिर्महत्तमो मत्स्यः, तिमिङ्गिलस्ततोऽपि महत्तमः
६ शुक्तिः	मुक्ताप्रभवो जन्तुः	समुद्रजा शिम्पिः
७ शङ्खः		
८ ऊदः	जलविडालः	ऊदः पानीयविडालः 'ओदन' इति लोके
९ कुम्भीरः	घटिकावान्	नानाभेदो घडियालगोधादिभेदेन
१० चुडकी	"शुशु" इति ख्यातः	
११ मकरः		हिंस्रदंष्ट्रकः

जलचरवर्गः

१ हंसः	हंसश्चतुर्विधोऽपि राजहंसादिर्ग्राह्यः	कलस्वरो ललितगतिः प्रसिद्धः
२ कौश्वः	"कोश्व" इति ख्यातः	कौचिरः
३ बलाका	शुक्रा	बकभेदः 'बगुली' इति लोके
४ बकः	पाण्डुरपक्षः	पाण्डुरपक्षः
५ कारण्डवः	काकवक्त्रः	शुक्रहंसभेदोऽल्पः अन्ये करह(ई)वमाहुः उक्तं च "कारण्डवः काकवक्त्रो दीर्घाङ्गः कृष्णवर्णभाक्" इति
६ ह्रवः	ह्रवनामप्रसिद्धः प्रसेवगलः	महाप्रमाणः प्रसेवकगलः "सगड" इति लोके
७ शरारिः [शरारीमुखः]	"शराली" इति लोके	शरारीमुखः खदिरवर्णो "गिर्गराटी" इति लोके ।

अष्टाङ्गहृदयटीकाकारावरुणदत्तहेमाद्री

निरुक्त्यादि

कच्छपः [हे.]

कुरति कुमूर्बति इति वा

कुलीरः [हे.]

कृणोति इति

जलान्तर्वाधिनो मरस्याः [हे.]

माद्यति इति

शिशुघ्नः [हे.]

तिमिः शतयोजनविस्तृतः तं गिलतीति [हे.]

तिमिं गिलति इति

मुक्तास्फोटः [हे.]

शुकः गतौ, शोकति इति

कम्बुः [हे.]

शाम्यति अशुभमस्मात् इति

जलविडालः [हे.]

उनति इति

महानक्रमदशः (हे.)

कुम्भिनं हस्तिनमपीरयति इति

चुलुकी दन्त्याकारोऽन्तर्वक्त्रो बहिर्निश्वासमुक् (हे.)

सिंहदंष्ट्रः (हे.)

मा कुर्यात्किञ्चिदिति त्रस्यन्त्यस्मात् इति

मानसौकाः (हे.)

हन्ति-गच्छति इति

कुह् (हे.)

कृञ्चति इति

विसकण्ठिका [हे.]

बलाहकान् कायति बलेनाकति याति वा

पाण्डुरपक्षः हे.]

वङ्कते इति

शुक्रो हंससदृशः (हे.)

करणे भवं कारणं पञ्जरबन्धं वाति इति

महान् प्रसेवकगलः (हे.)

लुपते इति

शरं जलं ऋच्छति इति

चरकसंहिता तट्टीकाकारभक्तपाणिदत्तश्च सुश्रुतसंहिता तट्टीकाकारो बलहणाचार्यश्च

८ पुष्कराहः [पुष्कर-
शाविका]

पुष्करशाविका, पञ्चपत्रशाविका

९ केशरी

१० मणितुण्डकः

११ मृणालकण्ठः

१२ मट्टः

पानीबकाकः

जलकाकः

१३ कादम्बः

कलहंसः

कलहंसोऽतिधूम्रपक्षः, अन्ये तु रक्तबन्धुशिरः-
कृष्णपादादीनां लक्षणेन कृत्वा 'कयंब' इति
पठन्ति ।

१४ काकतुण्डकः

क्षेतकारण्डवः

१५ उत्क्रोशः

"कुरल" इति ख्यातः

कुररभेदो मत्स्याशो

१६ पुण्डरीकाक्षः

पुण्डरः

पुण्डरीको नलिननयनः

१७ मेघराजः

मेघनादः चातक इत्यन्ये तन्न तस्य पारिचरत्वा- चातकः
भावात्

१८ अम्बुकुट्टी

जलकुट्टी

जलकुट्टी कृष्णवर्णा, 'बुडियाक' इति लोके ।

१९ आरा

आरा ह्वनामख्याता

२० नन्दीमुखी

पनाटी

नन्दीमुखः पनाटी आटीभेदः

२१ वाटी

२२ सुमुखाः

२३ सहचारिणः

२४ रोहिणी

२५ कामकाली

२६ सारसः

सारसः प्रसिद्धः

लक्ष्मणो रक्तशिराः प्रसिद्ध एव

२७ रक्तशर्विकः

सारसभेदो लोहितशिराः

अष्टाङ्गहृदयटीकाकारावरुणदत्तहेमाद्री

निरुक्त्यादि

जलकाकः (हे.)

कलहंसः (हे.)

कुररसदृशः (हे.)

लक्ष्मणः (हे.)

मणिरिव तुण्डं यस्य सः

मञ्जति इति

कदम्बस्त्रायं संवचारित्वात्

उच्चैः क्रोशति इति, उत्क्रोशकुररौ समौ

पुण्डरीके इव अक्षिणी यस्य सः

मेघस्य इव रावो यस्य सः

अम्बुनः कुक्कुटौ

सरसि भवः

चरकसंहिताटीकाकारश्चक्रपाणिदत्तः सुश्रुतसंहिता तट्टीकाकारो डहणाचार्यश्च

२८ चक्रवाकः

द्वन्द्वचरो निशावियोगी

जाङ्गलवर्गः

१ पृषतः

चित्रहरिणः

बिन्दुचित्रितः चिल इति लोके

२ शरभः

अष्टापद उष्ट्रप्रमाणो महाशृङ्गः पृष्ठगतचतुष्पादः
काश्मीरे प्रसिद्धः

अष्टापद उष्ट्रप्रमाणो महाशृङ्गः पृष्ठगतचतुष्पादः
काश्मीरे प्रसिद्धः

३ रामः

हिमालये महाशृङ्गः

४ श्वर्द्धः

चतुर्दंष्ट्रः कार्तिकपुरे प्रसिद्धः

चतुर्दंष्ट्रोऽतिदुष्टः 'कर्कटक' इति कार्तिकपुरे (६.)

५ मृगमातृका

स्वल्पा पृथुदरा हरिणजातिः

अल्पा पृथुदरा चतुरङ्गस्त्री 'भेदली' इति लोके (६.)

६ शशः

७ उरणः

८ कुरङ्गः

हरिणभेदः

चतुरगतिः 'चतुरङ्ग' इति लोके यो न कृष्णो न
ताम्रश्च कुरङ्गः सोऽभिधीयते [सु.]

९ गोकर्णः

गोमुखहरिणविशेषः

गोकर्णो गोसदृशकर्णः 'गोन' इति प्रसिद्धः (६.)

१० कोट्टकारकः

११ चारुष्कः

हरिणभेदः

चारुशरीरः स्वल्पतनुर्मृगभेद एव

१२ हरिणः

ताम्रवर्णः

हरिणस्ताम्रउच्यते (सु.) गोरहरिणः (६.)

१३ एणः

कृष्णसारः

एणः कृष्णः (सु.) कृष्णहरिणः (६.)

१४ शम्बरः

१५ कालपुच्छकः

१६ ऋण्यः

नीलाण्डो हरिणः

ऋक्षे नीलाण्डः 'रोरु' इति प्रसिद्धः (६.)

१७ वरपोतः

हरिणभेदः

विष्किरवर्गः

१ लावः

लावः प्रसिद्धः (६.)

अष्टाङ्गहृदयटीकाकारावरुणदत्तहेमाद्री

निरुक्त्यादि

चक्राहः (हे.)

चक्र इत्याख्यया उच्यतेऽसाविति

अष्टचरणः (हे.)

पृषन्ति बिन्दवः सन्ति अस्य इति मत्वर्थीयः अच्

शृणाति इति

रमन्तेऽरिमन् इति

शुनो दंष्ट्रेव दंष्ट्रा यस्य सः

लघुपृथूदरा शशामा (हे.)

शशति प्लुस्वा गच्छति इति

बिलेशयः (हे.)

उच्चै रणो यस्य, उरण्यति देवताः प्रीणातीति श्री-
भोजः कण्ड्वादिपाठात्

लघुचतुरगतिः (हे.)

कौ रज्जति इति

गोसदृशकर्णो रासभाकारः (हे.)

गोः कर्णाविव कर्णौ यस्य

चारुतनुः (हे.)

हियते गीतेन इति

ताम्रवर्णः (हे.)

एति इति

कृष्णवर्णः (हे.)

संवृणोति इति

विकटबहुविषाणः (हे.)

नीलाण्डः (हे.)

ऋषति इति ऋषीगतौ इत्यस्मात् । इयति इति वा

चित्रयोधी (हे.)

लाति (लावयति) लयते इति वा ।

चरकसंहिताटीकाकारश्चक्रपाणिदत्तः

सुश्रुतसंहिताटीकाकारो डबहणाचार्यः

२ वर्तीरकः (वर्तीरः) कपिञ्जलभेदः

कपिञ्जलानूकः कपिञ्जलादल्पो वर्तिकातः किञ्चि-
न्महान् वर्तिकाषट्श एव 'वर्धरा' इति लोके [ड.]

३ वर्तीकः चटकभेदः संघातचारी

४ कपिञ्जलः गौरतित्तिरिः

गौरतित्तिरिः [ड.]

५ चकोरः

रक्षाक्षो विषसूचकः स्वनाम्ना ख्यातः [ड.]

६ उपचकः चकोरभेदः

ककरभेदः कृशचक्षुर्मदाविलः [ड.]

७ रक्तवर्त्मकः कुकुभः रक्तवर्त्मक इति कुकुभविशेषणं तेन स्थूलकुकुभो
गृह्यते

८ वर्तकः "वट्टी" इति ख्यातः

९ वर्तिका स्वल्पप्रमाणा जात्यन्तरमेव

वर्तीरभेदः [ड.]

१० वर्ही मयूरः

११ तित्तिरिः

कुण्ठतित्तिरिश्चित्रपक्षः [ड.]

१२ कुकुटः

१३ कट्टः

१४ शारपदः

१५ इन्द्रासः मलकट्टः

१६ गोनर्दः घोडाकट्टः

गोक्ष्वेडः

१७ गिरिर्धर्तकः

१८ ककरः

लावान्तकः कपिञ्जलात्स्थूलः 'कयर' इति लोके

१९ अवकरः

२० वारडः

अष्टाङ्गहृदयटीकाकारावरुणदत्तहेमाद्री

निरुक्त्यादि

अल्पकपिञ्जलसदृशः [हे.]

वनचटकः स्वल्पसंघातचारी (हे.)

गौरतित्तिरिः (हे.)

रक्षाक्षः (हे.)

श्वभ्रचरः कृशचक्षुर्मदाविलः (हे.)

कुक्षुभो द्विविधः स्थलजो जलजश्च । रक्तवर्त्मकविशेषणा-
तस्थलजो गृह्यते [हे.]

वर्तीरादल्पः [हे.]

वर्तीका वर्तकादप्यल्पा तत्सदृशा (हे.)

शिखी मयूरः (हे.)

चित्रपक्षः (हे.)

ताम्रबुडालयः (हे.)

कङ्कसदृशः चारुगतिः (हे.)

कङ्कसदृशो विविधवर्णः (हे.)

गोक्षवेडः (हे.)

कृक्चशब्दकारी पीतकृष्णगलः कृष्णचक्षुचरणो रक्त-
पृष्ठः (हे.)कपिरिव जवते वेगेन गच्छति इति यद्वा कं श्रुति-
मुखादं पिञ्जयति इति

चकते ज्योत्स्नया तृप्यति इति

कुक्षुशब्दं करोति इति

वर्तते इति

वर्तते इति

बर्हमस्याऽस्ति इति

तित्तिशब्दं राति इति

कृगुच्चारणेन कृटति इति

कङ्कते इति

शारपदेन्द्राभ इत्येकपदमिति चक्रपाणिदत्तः (अ. को.)

गौरिव नर्दति इति

गिरौ वर्तते इति

क्रेति करोति वाशसे इति

प्रतुदवर्गः चरकसंहिता तट्टीकाकारभ्रकपाणिदत्तश्च सुश्रुतसंहिता तट्टीकाकारो डहणाचार्यश्च

१ शतपत्रः	काष्ठकुटः	दावाघाटः 'काष्ठकुट' इति लोके
२ भृङ्गराजः	प्रसिद्धो भ्रमरवर्णः	भ्रमरको धूम्याटसदृशः 'पक्षिराज' इति लोके
३ कोयट्टिः	'कोटा' इति ख्यातः	कोयट्टका दीर्घजङ्घा "कोयट्ट" इति लोके
४ जीवजीवकः	विषदर्शनमृत्युः	विषदर्शनमृत्युः
५ कैरातः		
६ कोकिलः (परमृतः)		कोकिलः
७ अत्यूहः	डाहुकः 'दास्यूह' इति वा पाठः	दात्यूहः कालकण्टकः "रायुक" इति लोके
८ गोपापुत्रः		
९ प्रियात्मजः (मातृनिन्दकः)		मातृनिन्दकः प्रियात्मकः "पुत्ररजक" इति लोके
१० लट्टा [लट्वा]	फेजाको रक्तपुच्छाधोभागः	फेजातको रक्तपुच्छाधोभागः अन्ये भरद्वाज- भेदमाहुः "लाट" इति लोके
११ लट्ट[ट्ट]षकः [लट्टषकः]	तद्भेदः (लट्टाभेदः)	द्वितीयफेजातकः, अन्ये सध्वानचञ्चुकाकृतिच- क्षुभागं दीर्घपुच्छादिलक्षणेन प्रतुदं विद्वज्जमाहुः
१२ वभुः		
१३ वटश		
१४ डिण्डिमानकः [डिण्डिमाणवकः]	डिण्डिमवदुत्कटध्वनिः	डिण्डिमोत्कटध्वनिः
१५ जटी		
१६ दुन्दुभिः		
१७ पाक्कारः		
१८ लोहपृष्ठः		

अष्टाङ्गहृदयटीकाकारावरुणदत्तहेमाद्री

निरुक्त्यादि

भृङ्गाहो भृङ्गराजः कृष्णवर्णचन्द्रकन्दशः शिखावान्
गोप्रेरकः (हे.)

शतं बहूनि पत्राणि यस्य सः, दार्वाघाटः

भृङ्ग इव राजते इति

एकोदरो द्विचिराः (हे.)

कं जलं यष्टिरिवास्त्र इति

जीवं जीवयति इति

परपुष्टः (हे.)

किराते पर्यन्तभूमौ भवः

कोकते चित्तं गृह्णाति इति

दारयूहः अन्धकाकः (हे.)

अतिशयेन ऊहते इति

लट्वा—रफपुच्छधोभागः (हे.)

प्रिया आत्मजा यस्य सः

लटति इति

विभर्ति भरति इति वा

जटा अस्य अस्ति इति

दुन्दु इति अव्यक्तशब्देन भाति इति

लोहस्य इव कठिनं क्यामलं वा पृष्ठं यस्य सः, लोह-
पृष्ठस्तु कः स्यात्

चरकसंहिताटीकाकारभ्रकपाणिदत्तः

सुश्रुतसंहिताटीकाकारो गृह्यणाचार्यः

१९ कुलिङ्गकः

कुलिङ्ग इति वनचटकाकारः पीतमस्रकः 'वाऐ' इति लोके

वम्यचटको ग्राम्यचटकाकारः

२० कपोतः

वनवासी "पाण्डुक" इति लोके स च नानाविधः

२१ शुक्रः

२२ शारङ्गः

चातकः

२३ चिरटी

२४ कङ्कुः

२५ यष्टिका

२६ सारिका

२७ कलविद्धः

ग्राम्यचटकः

२८ चटकः

देवकुलचटकः स्वल्पप्रमाणः

२९ अङ्गारण्डकः

३० पारावतः

पारावतो गृहदेवकुलालयः

३१ पाण्ड (न) विकः

मद्यवर्गः

परिभाषा

च र क संहितागतः

The group of Wines

चरकसंहिताटीकाकारभ्रकपाणिदत्तः

१ शुक्रम

कन्दमूलफलादीनि सस्नेहलवणानि च ।
यत्र द्रवेऽभिषूयन्ते तच्छुक्रमभिधीयते ॥

२ शीघ्रः

शीघ्रिश्चुरसै पक्वैरपक्वैरासवो भवेत् ।

३ आरनालम्

आरनालन्तु गोधूमैरामैः स्याजिस्तुषीकृतैः । पक्वैर्वा
सन्धितैस्तु सौवीरसदृशं गुणैः ॥४ स्वल्पचुक्रम (शुक्रं चुक्रम) यन्मस्त्वादि शुवौ भाण्डे सगुडक्षौद्रकाजिकम् ।
धान्यराशौ त्रिरात्रस्थं स्वल्पं चुक्रं तदुच्यते ॥

५ आसवः

यदपक्वौषधाम्बुभ्यां सिद्धं मद्यं स आसवः ।

अष्टाङ्गहृदयटीकाकारावरुणदत्तहेमाद्री

निरुक्त्यादि

पाण्डुकः (हे.)

के लिङ्गं चूडा अस्य

कीरः (हे.)

को वायुः पोतः नौरिवास्य, कस्य वायोः पोतः इव वा

शोभते, शोभति, शबति वा इति

शीर्यते आतपैः इति

मेघाविनी (हे.)

सरति इति

कलविङ्कः (हे.)

कलं मधुरास्फुटं वङ्कते रौति इति

चटति भिनति धान्यादिकम् इति

पारे गिरिदुर्गनद्यादिपरपारे आपततीति, पृषोदरादित्वात्
पस्य वः

मद्यवर्गः

in the Caraka samhita

सुश्रुतसंहिताटीकाकारो डबहणाचार्यः

अष्टाङ्गहृदयटीकाकारावरुणदत्तहेमाद्री

सर्वं मद्यं पञ्चरसं कालान्तरवशाद्यदा त्यक्त्वाऽन्यरसमग्ल-
त्वं याति शुक्तं तदुच्यते ॥कन्दमूलफलादीनि सस्नेहलवणानि च यत्र द्रवेऽभिषूयन्ते
तच्छुक्तमभिधीयते (हे.)यन्मस्त्वादि शुचौ भाण्डे सगुडक्षौद्रकाजिकम् । धान्यराशौ
त्रिरात्रस्थं शुक्तं शुक्तं तदुच्यते ॥ (हे.)यन्मस्त्वादि शुचौ भाण्डे सगुडक्षौद्रकाजिकम् । धान्य-
राशौ त्रिरात्रस्थं शुक्तं शुक्तं तदुच्यते ॥ (हे.)

द्रवप्रधान आसवः

औषधयुक्तैर्मद्याकरैः कृतं मद्यम् आसवः (हे.)

परिभाषा

चरकसंहिताटीकाकारश्चक्रपाणिदत्तः

- ६ अरिष्टः अरिष्टः काथसिद्धः स्यात् सम्पको मधुरद्रवैः । औषधकाथमध्वादिसंघादितः
- ७ शीघ्रः (सीधुः) आशुतश्चापि शीघ्रः स्यादित्याहुस्तद्विदो जनाः ।
- ८ प्रसन्ना सुरामण्डः प्रसन्ना स्यात्
- ९ कादम्बरी ततः कादम्बरी घना ।
- १० जगलः तद्वो जगलो ज्ञेयो भक्तकिण्वकृता सुरा ।
- ११ मेदकः मेदको जगलाद् घनः ॥
- १२ किण्वम् सुराबीजञ्च किण्वकम् ।
- १३ वारुणी यत्तालखर्जूरसैः सन्धिता सैव वारुणी ।
- १४ गुडशुक्लम् गुडाम्बुना सतैलेन कन्दशाकफलैस्तथा ।
आशुतं चाम्लतां यातं गुडशुक्लं तदुच्यते ॥
एवमेवेक्षुशुक्लं स्यात् मृद्वीकासम्भवं तथा ।
- १५ तुषाम्बु तुषाम्बु चाशुतं ज्ञेयमात्रैर्विदलितैर्यवैः ।
- १६ सौवीरकम् सुनिस्तुषैश्च पक्वैश्च सौवीरं चाशुतं भवेत् ॥
- १७ धान्याम्लम् कुल्माषो धान्यमण्डेन चाशुतं काजिकं भवेत् ।
- १८ तुषोदकम् मृष्टान्माषतुषान् सिद्धान् यवचूर्णसमन्वितान् ।
आशुतान्मभसा तद्वज्जातं तच्च तुषोदकम् ॥
- १९ काज्जी आशु धान्यं क्षोदितञ्च बालमूलन्तु खण्डशः । कृतं
प्रस्थमितं पात्रे जलं तत्राढकं क्षिपेत् ॥ तावत्
सन्धाय संरक्षेत् यावदम्लत्वमागतम् । काजिकं
तत्तु विज्ञेयमेतत् सर्वत्र पूजितम् ॥
- २० शिण्डाकी शिण्डाकी चासुता ज्ञेया मूलकैः सर्षपादिभिः ।
- २१ मधुशुक्लम् जम्बीरस्वरसप्रस्थं मधुनः कुडवं तथा । तावच्च
पिप्पलीमूलाहेकीकृत्य घटे क्षिपेत् । धान्यराशौ
स्थितं मासं मधुशुक्लं तदुच्यते ॥

सुभ्रुतसंहिताटीकाकारो डल्हणाचार्यः

द्रव्यप्रधानमरिष्टम्

उभय(द्रव्यप्रधानं)मयम्

सुराया मण्ड उपर्यच्छे। भागः

अष्टाङ्गहृदयटीकाकारावरुणदत्तहेमाद्री

स (आसव) एव कथितौषधैः अरिष्टः (हे.)

अपक्वेक्षुरसकृतः, पक्वेक्षुरसकृतश्च (अ.)

जगलोऽधःकिट्टं मद्यस्य, यो वह्निस्यज्यते; किण्वभक्त-
सुरा जगलः

वारुण्या अधोभागो घनो जगलः (अ.)

जगलस्याधोभागो मेदकः (अ.)

वारुणी श्वेतसुरा । सा च श्वेतपुनर्नवादिमूलयुक्तेन शालि-
षिष्टेन क्रियते (हे.)

गुडाम्बुना सतैलेन सन्धानं काञ्जिकं तु यत् ।
कन्दशाकफलैर्युक्तं गुडशुक्लं तदुच्यते ॥

सतुषैः यवैः कृतम् (अ.)

वितुषैः यवैः कृतम् (अ.)

तण्डुलकण्डनादिकृतम् (अ.)

शाण्डाकी कन्दमूलफलादिमुद्रादिवटकैः कृता, तथा मूलक-
च्छेदसन्धानं शाण्डाकी स्याद् बहुद्रवा ।

जम्बीरस्य फलरसं पिप्पलीमूलसंयुतम् ।
मधुभाण्डे विनिक्षिप्य धान्यराशौ निधापयेत् ॥
त्र्यहेण तज्जातरसं मधुशुक्लमुदाहृतम् ।

परिभाषा

- २२ सुरा अनुद्धतमण्डा
 २२ मदिश सुरामण्डः
 २४ शर्करः
 २५ पकरः
 २६ शीतरसिकः
 २७ गौडः
 २८ सुरासवः
 २९ मैरेयम् मैरेयं चातकीपुष्पगुडधान्याम्लसंयुतम् ।
 ३० मधूलकम्
 ३१ माध्वीकम्
 ३२ आक्षिकी (सुरा)
 ३३ आयुतम्

चरकसंहिताटीकाकारभ्रूपाणिदत्तः

- अनुद्धतमण्डा
 सुरामण्डः
 शर्कराप्रकृतिक आसवः
 यः कथितेनेष्टुरसेन क्रियते
 शीतेष्टुरसकृतः
 गुडप्रकृतिकः
 यत्र सुरसैव तोषकार्यं क्रियते
 आसवस्य सुरायाश्च द्वयोरेकत्र भाजने ।
 सन्धानं तद् विजानीयान्मैरेयमुभयाश्रयम् ॥
 मधूलकः गोधूमभेदः । तत्कृतं मद्यम् । अन्ये तु
 भेदकमाहुः
 मधुप्रधानम्

सुभृतसंहिताटीकाकारो उद्दहणाचार्यः

अष्टाङ्गहृदयटीकाकारावरुणदत्तहेमाद्री

सुरा लोहितवर्णा पिष्टकिण्वकल्केन किञ्चित्कलुषा

शालिपिष्टकृतं मद्यं सुरा (हे.)

गुडशर्करया खण्डशर्करया वा क्रियते

शर्करासंबन्धी मद्यविशेषः (अ.)

पक्वेनेक्षुरसादिना कृतः

पक्वेनेक्षुरसेन कृतं पक्रसः (हे.)

अपक्रसकृतः

गुडकृतं मद्यं गौडम् (हे.)

सुरया सूयते तोयकार्यं क्रियते यस्मिन् सः

तत्र मधुनैव सुरासन्धानेन या क्रियते तां सुरां सुरासवमाहुः

सुरासवयोः प्रत्येकनिष्पादितयोरेकीकृत्य पुनः सन्धाना-
न्मैरेयः

मैरेयः कोद्रवैर्जायते (अ.)

मधूलकः स्वल्पगोधूमो मध्यदेशे 'पीशीका' इति ख्यातः,
मर्कटहस्तवृणं वा तत्फलकिण्वं मधूलकम्

अक्षस्य विभीतकस्य बल्कलैः सह कृता

विभीतकबल्कलयुक्तशालिपिष्टकृता वैभीतकी सुरा (हे.)

कन्दमूलफलाद्यं च लवणोदकसंयुतम् ।

सन्धानाच्चिरकालाम्लमासुतं परिकीर्तितम् (हे.)

चरकसंहिताया अकारादिक्रमेणानुक्रमणिका ।

The Alphabetical Index to the Caraka Samhita

अक्षतस्य लक्षणम् चि. १२-८८	अजाजीगुणाः सू. २७-३०७, ३०८	अतिप्रपीडितस्नेहदोषाः तच्चिकित्सा च सि. ५-१८
अक्षिरोगाश्चत्वारः सू. १९-४/५	अजातोदकलक्षणम् चि. १३-५५, ५८	अतिबालवृद्धयोर्भैथुननिषेधः चि. ४-४०-४२
अक्षोढगुणाः सू. २७-१५७, १५८	अजीर्णाध्यशनजा व्यापदः सि. १२-१४/५	अतिमात्रप्रणीतनेत्रदोषास्तच्चिकित्सा च सि. ५-१५, १६
अग्निविसर्पस्य निदानलक्षणे चि. २१-३५, ३६	अजीर्णौषधस्य लिङ्गानि सि. ६-२७	अतिमात्रभोजनादन्येऽप्यामप्रकोपस्य हेतवः वि. २-८, ९
अग्निसंशुक्षणार्थं पेयादिक्रमः सि. १२-६-८	अज्ञस्वविचारः शा. १-५४, ५५	अतिमात्रस्य भोजनस्य दोषाः वि. २-७
अग्र्याणां संग्रहस्तेषां चिकित्सायामुपयोगः सू. २५-४०-४४	अज्ञचित्सकस्य दोषाः सू. ९-१४-१७	अतियोगजन्या व्यापदस्तासां चिकित्सा च सि. ६-४५-४७
अङ्गलोज्यस्य गुणाः सू. २७-११६३	अज्ञनविधिः सू. ५-१४-१९	अतियोग(वस्त्यतिभोग)व्यापदो वर्णनं चिकित्सा च सि. ७-१२-१४
अङ्गोटस्य गुणाः सू. २७-१५९	अणुतैलनिर्माणविधिः सू. ५ ६२-६८	अतियोगे (शोधनस्यातिभोगे) द्वौ वस्ती सि. १०-३७, ३७३
अङ्गप्रद्व्यापदो वर्णनं तच्चिकित्सा च सि. ६-७६, ७७	अणुतैलसेवने गुणाः सू. ५-५७-६२	अतिव्यायामे दोषाः सू. ७-३३
अङ्गमर्दप्रशमनो दशको महाकषायः सू. ४-१७/४४	अणुतैलस्य प्रयोगकालः सू. ५-५६	अतिसारचिकित्सासूत्रम् सि. ८-४३-४५
अङ्गशूलव्यापदो वर्णनम् सि. ७-४७-५३	अणुतैलस्य प्रयोगविधिः सू. ५-६९, ७०	अतिसारयोर्भयशोकजयोर्लक्षणम् चि. १९-११, १२
अङ्गुल्याभ्रितं रिष्टम् इ. ३-६	अतसीतैलस्य गुणाः सू. २७-२९२	अतिसारस्य पित्तजस्य निदानसंप्राप्ति-लक्षणानि चि. १९-६
अचरणाया योर्नेर्लक्षणम् चि. ३०-१८	अतिकार्यस्य निदानम् सू. २१-१०-१२	अतिनिद्रायां प्रतिकारः सू. २१-५५, ५६
अच्छर्दनीयाः सि. २-८	अतिकार्यप्रतिकारः सू. २१-२९-३३	अतिप्रपीडितस्नेहदोषाः तच्चिकित्सा च सि. ५-१८
अजगन्धागुणाः सू. २७-१७३	अतिकृशस्य चिकित्साक्रमः सू. २१-१६	अतिबालवृद्धयोर्भैथुननिषेधः चि. ४-४०-४२
अजरूपतोऽहसतस्तन्मनसश्च भुक्तवतो गुणाः वि. १-२५ ९	अतिकृशस्य दोषाः सू. २१-१३, १४	अतिमात्रभोजनादन्येऽप्यामप्रकोपस्य हेतवः वि. २-८, ९
	अतिकृशस्य लक्षणम् सू. २१-१५	अतिमात्रस्य भोजनस्य दोषाः वि. २-७
	अतिचङ्क्रमणजा व्यापदः सि. १२-१४/३	अतियोगजन्या व्यापदस्तासां चिकित्सा च सि. ६-४५-४७
	अतिचरणाया योन्या व्यापत्तेर्लक्षणम् चि. ३०-१९	अतियोगे (शोधनस्यातिभोगे) द्वौ वस्ती सि. १०-३७, ३७३
		अतिव्यायामे दोषाः सू. ७-३३
		अतिसारचिकित्सासूत्रम् सि. ८-४३-४५
		अतिसारयोर्भयशोकजयोर्लक्षणम् चि. १९-११, १२
		अतिसारस्य पित्तजस्य निदानसंप्राप्ति-लक्षणानि चि. १९-६
		अतिनिद्रायां प्रतिकारः सू. २१-५५, ५६
		अतिप्रपीडितस्नेहदोषाः तच्चिकित्सा च सि. ५-१८

अतिसारस्य वातजस्य निदानसंप्राप्ति-
लक्षणानि चि. १८-५

अतिसारस्य श्लेष्मजस्य निदानसंप्राप्ति-
लक्षणानि चि. १९-७

अतिसारस्य षट्त्रिंशद्भेदाः
सि. ८-१९-२१

अतिसारस्य संक्षिपातजस्य निदानसंप्राप्ति-
लक्षणानि सि. १९-८-१०

अतिसारहरं शृतम् सि. ८-३६, ३७

अतिसारहरा यवागवः सि. ८-३८-४२

अतिसारे अनुपानम् चि. १९-२३-४१

अतिसारे वातादिर्विकृताक्रमः
चि. १९-१२१, १२२

अतिसारोक्तक्रमस्यान्यत्राप्यतिदेशः
सि. ८-३४.

अतिसारोपद्रवाः सि. ८-२२.

अतिसारोपद्रवाणां नाशना योगाः
सि. ८-२३-३३

अतिस्थूलस्य चिकित्साक्रमः सू. २१-१६

अतिस्थूलस्य दोषाः सू. २१-४

अतिस्थूलस्य लक्षणम् सू. २१-९

अतिस्थूलस्य उपक्रमः
सू. २१-२१-२८

अतिस्निग्धस्य लक्षणम् सू. १३-५९

अतिस्निग्धस्य चिकित्सा सू. १४-१५

अतिस्निग्धस्य लक्षणम् सू. १४-१४

अतीतकालस्य लक्षणम् वि. ८-५८

अतीसाराः षट् सू. १९-४ | ३

अत्यग्नेर्निदानं लिङ्गं चिकित्सा च
चि. १५-२१७-२३३

अत्यशनावृतस्नेहस्य चिकित्सा
सि. ४-३५.

अत्यशनावृतस्नेहस्य लक्षणम्
सि. ४-३४

अत्यासनजा व्यापदः सि.
१२-१४ | ४

अधिजिह्विकाया लक्षणम् चि. १२-७७

अधिसासार्बुदादीनामपि शोथेऽन्तर्भावः
सू. १८-३३.

अधोगरकपित्तस्य याप्यत्वे हेतुः
नि. २-१५-१७

अधोवातनिग्रहे दोषास्तच्चिकित्सा च
सू. ७-१२, १३

अध्ययनविधिः वि. ८-७.

अध्यात्मद्रव्यगुणानां संग्रहः सू. ८-१३

अननुयोज्यस्य लक्षणम् वि. ८-५१

अनन्तवातस्य निदानलक्षण-
चिकित्सितानि सि. ९-८४-८५३

अनारोग्यकरस्य उदकस्य लक्षणम्
वि. ३-७ | २

अनारोग्यकरस्य कालस्य लक्षणम्
वि. ३-७ | ४

अनारोग्यकरस्य देशस्य लक्षणम्
वि. ३-७ | ३

अनारोग्यकरस्य वातस्य लक्षणम्
वि. ३-७ | १

अनास्थाप्याः सि. २-१४.

अनित्यस्वविचारः शा. १-५९.

अनुकविरेचनयोगोपदेशः क. ८-१६

अनुकवृष्यसंग्रहः चि. २-८/३६-८/३८

अनुकशोथसंग्रहः ,, १२-१०१

अनुच्छ्वासस्य दत्ते निःशेषं वा दत्ते
वस्तौ दोषास्तच्चिकित्सा च
सि. ५-९, १०

अनुपस्थितदोषाणां वमनदाने दोषाः
चि. ३-१४७, १४८

अनुपानस्य गुणाः सू. २७-३२५, ३२६

अनुबन्धजह्रिकाश्वासचिकित्सा
चि. १७-८१

अनुबन्धस्य परीक्षा वि. ८-९१

अनुबन्धस्य लक्षणम् वि. ८-७४

अनुबन्ध्यानुबन्धभेदकृतो दोषभेदः
वि. ६-११.

अनुमानज्ञेया विषयाः वि. ४-८

अनुमानस्य लक्षणम्

सू. ११-२१, २२

अनुमानस्य लक्षणम् वि. ४-४

अनुमानस्य लक्षणम् वि. ८-४०

अनुमानेन पुनर्भवस्य प्रतिपादनम्
सू. ११-३१

अनुयोगस्य लक्षणम् वि. ८-५२

अनुयोज्यस्य लक्षणम् वि. ८-५०

अनुलोमसंभाषाविधिः वि. ८-१७

अनुवासनद्रव्याणि वि. ८-१५०	क्रियाक्रमश्च सू. १७-१०३	सि. ९-१७
अनुवासननिरुहयोरेकान्ततः सेवननिषेधः सि. ४-५०, ५१	अन्तर्विद्वधीनां स्थानविशेषकृतं लक्षणम् सू. १७-१०१, १०२	अपतन्त्रकापतानकयोर्द्विवाद्यो भोगः सि. ९-१९
अनुवासनविधानम् सि. १-२०-२६	अन्तर्वैगज्वरलक्षणम् चि. ३-३९, ४०	अपतन्त्रकापतानकयोश्चिकित्सासूत्रम् सि. ९-१६
अनुवासनात्पूर्वं युक्तस्नेहत्वादिविशिष्टं भोजनं देयम् सि. ४-४३	अन्नकाले ज्वरिताय दन्तधावनं विधेयम् चि. ३-१५७-१५९	अपतन्त्रकापतानकयोस्तौक्ष्णशोधनवस्ति-निषेधः सि. ९-२०
अनुवासनात् या व्यापदो भवन्ति सि. २-१८	अन्नजद्विकाया लक्षणम् चि. १७-३८-४१	अपतर्पणजा रोगाः सू. २३-२६-२९
अनुवासनानर्हाः सि. २-१७	अन्नपरिपाकक्रमः चि. १५-६-११	अपतर्पणजेषु रोगेषु प्रतिकारः सि. २३-३०
अनुवासनार्हाः सि. २-१९	अन्नपानस्य विधिविहितस्य प्राणिनां प्राणत्वम् सू. २७-३	अपतर्पणभेदास्तेषां प्रयोगावस्था च वि. ३-४३, ४४
अनुवासने आमस्नेहनिषेधः सि. ४-४८	अन्नप्रशंसा सू. २७-३४९, ३५०	अपतानकस्य संप्राप्तिलक्षणानि सि. ९-१४, १५
अनुवासनो दशको महाकषायः सू. ४-१३	अन्नवहस्रोतसां मूलं तदुष्टिलक्षणं च वि. ५-८	अपत्यकरं घृतम् चि. २-४/२८, ४/२९
अनुवासितायोष्णं जलं देयं तद्गुणाश्च सि. ४-४३-४५	अन्नविषयस्य लिङ्गानि चि. १५-४५, ४६	अपत्यकरः स्वरसः चि. २-२/१४-२/१७
अनूपजानां साधारणगुणाः सू. २७-५६, ५७	अन्नसम्बन्धयोगस्याभिजनकत्वम् चि. १५-२११-२१६	अपत्यकरी षष्टिकादिगुटिका चि. २-२/३-२/९
अनेकरसेषु द्रव्येष्वनेकदोषात्मकविका-रेषु च द्रव्यविकारप्रभावतत्त्वं कथं व्यवस्थेदिति कथनम् वि. १-९-१२	अन्नस्येन्द्रियपोषकत्वम् चि. १५-१२	अपत्यपरिहारे फलम् सू. २८-४३, ४४
अन्तरायामस्य लक्षणम् चि. २८-४३-४५	अन्यद्वेषजं कदा प्रयोज्यम् क. १२-६१	अपरिसंख्येयसंयोगानामपि विरेचनद्रव्या-णां षट्सु शतेष्वन्तर्भावं कृत्वोपदेशः क. १-६
अन्तर्गतस्य पच्यमानगुल्मस्य लक्षणानि चि. ५-४५	अन्ये योगाः चि. ४-६७-७१	अपवादः (अच्छर्दनीयानाम्) सि. २-९
अन्तर्मुल्या योनेर्लक्षणम् चि. ३०-२९, ३०	अन्येषु ज्वरस्य लक्षणम् चि. ३-६३	अपस्मारनाशकाः प्रदेहधूपाः चि. १०-३७, ३८
अन्तर्विद्वधिलक्षणानि सू. १७-९६	अपतन्त्रकस्य संप्राप्तिलक्षणानि सि. ९-११-१४	अपस्मारनिरुक्तिः चि. १०-३
अन्तर्विद्वधीनां साध्यासाध्यत्वनिर्देशः	अपतन्त्रकापतानकयोः पानम् सि. ९, १८	
	अपतन्त्रकापतानकयोः शिरोविरेचनम्	

अपस्मारस्य चिकित्सासूत्रम् नि. ८-१०
 अपस्मारस्य निदानपूर्विका संप्राप्तिः
 नि. ८-४
 अपस्मारस्य पूर्वरूपाणि नि. ८-६, ७
 अपस्मारस्य प्रत्यात्मिकं लक्षणम् ८-५
 अपस्मारस्य भेदाः चि. १०-८
 अपस्मारस्य वातजादिभेदेन लक्षणानि
 चि. १०-९-११
 अपस्मारस्य वेगकालः चि. १०-१३
 अपस्मारस्य संप्राप्तिः चि. १०-४
 अपस्मारस्य सामान्यरूपम् चि. १०-६-८
 अपस्मारस्यारिष्टभूतानि पूर्वरूपाणि
 इ. ५-२२, २३
 अपस्मारस्याष्टाध्यलक्षणम् चि. १०-१२
 अपस्माराणां संख्या नि. ८-३
 अपस्माराश्चत्वारः सू. १९-४ | ५
 अपस्मारे अतश्चाभिनिवेशस्य निदान-
 लिङ्गचिकित्सा चि. १०-५४-६३
 अपस्मारे अज्ञानि चि. १०-४६, ४७
 अपस्मारे अन्ये घृतयोगाः चि. १०-२९-
 ३१
 अपस्मारे अभ्यङ्गार्थं सिद्धतैलानि
 चि. १०-३२
 अपस्मारे आगन्तव्यबन्धचिकित्सा
 चि. १०-५३
 अपस्मारे उत्सादनम् चि. १०-३९, ४०

अपस्मारे कृतिपयसिद्धघृतानि
 चि. १०-२५, २६
 अपस्मारे चिकित्साक्रमः चि. १०-१४-१६
 अपस्मारे जीवनीययमकम् चि. १०-२८
 अपस्मारे नस्यानि चि. १०-४१-४५
 अपस्मारे पञ्चगव्यं घृतम् चि. १०-१७
 अपस्मारे पलङ्कषायं तैलम् चि. १०-
 ३४-३६
 अपस्मारे महापञ्चगव्यं घृतम्
 चि. १०-१८-२४
 अपस्मारे मुस्ताद्या वर्तिः चि. १०-४८, ४९
 अपस्मारे रसायनयोगाः चि. १०-६४, ६५
 अपस्मारे वचायं घृतम् चि. १०-२७
 अपस्मारे श्वपित्तजनं तद्दूधूपनयोगश्च
 चि. १०-५०, ५२
 अपस्मारेष्वागन्तव्यबन्धनिर्देशः नि. ८-९
 अभिचाराभिशापजयोजर्वरयोर्लक्षणम्
 चि. ३-११८-१२१
 अभिघात-काम-क्रोध-शोक-भयज्वराणां
 चिकित्सा चि. ३-३१७-३२३
 अभिघातज्वरलक्षणम् चि.
 ३-११२-११४
 अभिघातजे विषजे च शंथे चिकित्सा
 चि. १२-१०२
 अभिशापप्रभवस्य जनपदोद्ध्वंसस्याप्यधर्म
 एव हेतुः चि. ३-२३
 अभिषङ्गज्वरलक्षणम् चि. ३-११४, ११७

अभिषुक्तगुणाः सू. २७-१५७, १५८
 अभेषजलक्षणम् चि. १-१५
 अभेषजभेदाः ,, १-५
 अभ्यङ्गस्य गुणाः सू. ५-८५-८९
 अभ्यनुज्ञाया लक्षणम् चि. ८-६२
 अम्बूनां वर्जनीयानां निर्देशः
 सू. २७-३१८
 अम्लरसस्य गुणकर्माणि तस्यातियोगे
 दोषाश्च सू. २६-४३ | २
 अम्लकाजिकस्य गुणाः
 सू. २७-१९२
 अम्लचाङ्गेर्या गुणाः सू. २७-९२
 अम्लवेतसफलस्य गुणाः
 सू. २७-३५२
 अम्लीकाकन्दस्य गुणाः
 सू. २७-१२१
 अम्लीकाफलस्य गुणाः
 सू. २७-१५२
 अयनयोः स्वरूपम् सू. ६-५
 अयोगजन्या व्यापदस्तासां चिकित्सा
 च सि. ६-३८-४४
 अयोगव्यापदो वर्णनं चिकित्सा च
 सि. ७-७-११
 अयोगातियोगमिथ्यायोगयुक्तस्य कर्मणो
 लक्षणम् सू. ११-३९, ४१
 अयोगातियोगमिथ्यायोगयुक्तस्य कालस्य
 लक्षणम् सू. ११-४२

अरजस्काया योनेलक्षणम्
चि. ३०-१७

अरिष्टज्ञाने सर्वथा यत्नो विधेयः
इ. ९-२३, २४

अरिष्टलक्षणानां संक्षेपतः कथनम्
इ. १२-४०-६१

अरिष्टलक्षणानि इ. ९-१२-१७

अरिष्टस्य गुणाः सू. २७-१८२

अरिष्टलक्षणम् सू. ११-२९

अरिष्टानि इ. ९-३-५

अरिष्टानि ,, ९-२१, २२

अरिष्टानि ,, ११-१३-२६

अरुणिकाया लक्षणम् चि. २६-११७

अरोचकस्य वातजादिभेदेन चिकित्सा
चि. २६-१२४-१२६

अरोचकानां चिकित्सा

चि. २६-२१५-२२०

अर्जकगुणाः सू. २७. -१७०

अर्थप्राप्तेर्लक्षणम् चि. ८-४८

अर्थान्तरस्य लक्षणम् चि. ८-६४

अर्दितस्य चिकित्सा

चि. २८-९९, १००

अर्दितस्य लक्षणम् चि. २८-३८-४२

अर्दितादीनां दण्डकान्तानां समानं
लक्षणम् चि. २८-५२

अर्धमासान्मरिष्यतो लिङ्गानि इ. १२-५

अर्धाबभेदकस्य निदानलक्षणचिकि-
त्सितानि चि. ९-७४-७८

अर्बुदचिकित्सातिदेशः चि. १२-८७

अर्शःसु सामान्यचिकित्सा
चि. १४-२४३-२४८.

अर्शसां चतुर्विधचिकित्सितम्
चि. १४-३३

अर्शसां द्वन्द्वजानां त्रिदोषजानां च हेतु-
लक्षणं च चि. १४-२०

अर्शसां द्विविधो भेदः चि. १४-११

अर्शसां पित्तोत्पन्नानां रूपाणि चि. १४-१४

अर्शसां पित्तोत्पन्नानां हेतुः
चि. १४-१५, १६

अर्शसां पूर्वरूपाणि चि. १४-२१, २२

अर्शसां वातोत्पन्नानां रूपाणि
चि. १४-११

अर्शसां वातोत्पन्नानां हेतुः
चि. १४-१२, १३

अर्शसां श्लेष्मोत्पन्नानां रूपाणि
चि. १४-१७

अर्शसां सर्वदोषजत्वम् चि. १४-२३-२५

अर्शसां साध्यासाध्यविचारः
चि. १४-२६-३१

अर्शसां सामान्यो हेतुः चि. १४-९

अर्शसामभिष्ठानभूता धातवः
चि. १४-६

अर्शसामाकृतयः चि. १४-१०

अर्शसामुत्पत्तिक्षेत्रम् चि. १४-६

अर्शसामुपेक्षणे बद्धगुदोदरसंभवः चि. १४-३२

अर्शोर्णो दशको महाकषायः
सू. ४-११

अर्शोरोगः द्विविधः सू. १९-४ | ७

अलज्या लक्षणम् सू. १७-८८

अलज्या लक्षणम् चि. १२-८८

अलसकविसूचिकामदोषेषु चिकित्साक्रमः
चि. २-१३, १४

अलसकस्य लक्षणम् चि. २-१२

अलसकस्य लक्षणम् चि. ७-२३

अलाबुगुणाः सू. २७-१३२

अवगाहस्वेदस्य कल्पना सू. १४-४५

अवगाहस्वेदस्य द्रव्याणि सू. १४-३४

अवन्ध्याया अपि चिराद्भ्रमग्रहणे हेतुः
शा. २-७

अवपीडनस्य दानविधिः
सि. ९-९८-१०७

अवलगुजस्य गुणाः सू. २७-३३

अवलगुजस्य गुणाः सू. २७-९५-९७

अवलगुजस्य गुणाः सू. २७-९८-१०३

अवसादिनः शुकस्य लक्षणम्
चि. ३०-१४४, १४५

अविपकानां दोषाणां तरुणज्वरे पाचनानि
चि. ३-१४२

अत्रिरिच्यैव येषां मेषजं जीर्यति तेषां
चिकित्सा क. १२-७९, ८०

अविरेच्याः सि. २-११

अव्यक्तस्य निर्देशः शा. १-६०-६२

अव्यक्तान्महदाद्युत्तिक्रमः

शा. १-६६-६८

अव्याधिसहशरीरस्य लक्षणम् सू. २८-७

अशितपीतादीनां फलम् सू. २८-३

अशिरोविरेचनार्हाः सि. २-२०

अशुभफलं कर्म न कर्तव्यम्
वि. ३-४६

अश्मघनस्वेदस्य कल्पना
सू. १४-४७-४९

अश्मरीजमूत्रकृच्छ्रचिकित्सा चि. २६-५९

अश्मरीजमूत्रकृच्छ्रे अन्ये योगाः
चि. २६-६६-६८

अश्मरीजमूत्रकृच्छ्रे त्रुट्यादिचूर्णम्
चि. २६-६४, ६५

अश्मरीजमूत्रकृच्छ्रे पाषाणभेदादिचूर्णं घृतं
वा चि. २६-६०, ६१

अश्मरीजमूत्रकृच्छ्रे पुनर्नवादियोगः
चि. २६-६३

अश्मरीजमूत्रकृच्छ्रे श्वदंष्ट्रादियोगः
चि. २६-६२

अश्वत्थपल्लवस्य गुणाः सू. २७-१०५

अश्वत्थफलस्य गुणाः सू. २७-१६३, १६४

अह प्रकृतयः शा. १-६२

अष्टमे मासि मातृगर्भयोः परस्परमोजो-
ग्रहणम् शा. ४-२४

अष्टादशक्षयाणां गणना सू. १७-६३

अष्टावाहारविधिविशेषायतनानि वि.
१-२१

असंख्येयत्वाद् द्रव्याणां रसत एवावस्था-
पनद्रव्योपदेशः वि. ८-१३७, १३८

असद्वृत्तान्यननुष्ठेयानि सू. ८-१९-२७

असमर्थानां संशोधनप्रकारः सू.
१५-१९-२१

असमानप्रकृत्यादीनां जनानां कथं युगपदे-
केन व्याधिनोद्ध्वंसनमित्यभिवेशस्य प्रश्नः
वि. ३-५

असात्म्येन्द्रियार्थसंयोगस्य वर्णनम्
शा. १-११८, ११९
असात्म्येन्द्रियार्थसंयोगस्यैकरूपत्वे युक्तिः
सू. ११-३८

असाध्यविषर्पलक्षणम् चि. २१-२८

असाध्यत्वात्परिहर्तव्यानि शरीराणि
इ. ६-३-२४

असुखस्यायुषो लक्षणम् सू. ३०-२४

असृजि प्रकुपितस्य वातस्य लक्षणम्
चि. २८-३१

असृग्दरचिकित्सा चि. ३०-८६-९०

असृग्दरे कतिपययोगाः
चि. ३०-९६-१००

असृग्दरे पुण्यानुगं चूर्णम्
चि. ३०-९०-९६

अस्थिजानां व्याधीनां चिकित्सा
सू. २८-२७

अस्थिप्रदोषजा रोगाः सू. २८-१६

अस्थिमज्जगते वाते चिकित्सा
चि. २८-९३

अस्थ्नां विवरणम् शा. ७-६

अस्निग्धस्य लक्षणम् सू. १३-५७

अस्मिन्काले आयुषः प्रमाणम्
शा. ६-२९

अस्वेद्याः सू. १४-१६-१९

अस्वेद्या हिक्काश्वासानुराः
चि. १७-८२-८४

अहिततमानामाहारद्रव्याणां
(प्रकृत्यैव) निर्देशः सू. २५-३९

अहितस्यायुषो लक्षणम् सू. २०-२४

अहिताहारोपयोगादन्या रोगप्रकृतयः
सू. २८-७

अहिताहारोपयोगिनोप्यारोग्यदर्शने
हेतुः सू. २८-७

अहेतोर्लक्षणम् वि. ८-५७

आक्षिप्तीफलस्य गुणाः सू. २७-१६३

आक्षिप्यया गुणाः सू. २७-१८६

आक्षेपस्य लक्षणम् चि. २८-५०

आगन्तुकरोगाणामुत्पत्तौ प्रज्ञापराधस्य
कारणत्वम् सू. ७-५१, ५२

आगन्तुकविकाराणामनुत्पत्तौ विधिः सू. ७-५३, ५४	आजमांसस्य गुणाः सू. २७-६१	आत्मानमभिसमीक्ष्य भुक्तवतो गुणाः वि. १-२५
आगन्तुकोन्मादस्य चिकित्सासूत्रम् नि. ७-१६, १७	आटरूषकक्राथः चि. ४-६५, ६६	आत्रेयकृतं समाधानमभिवेशकृते जनपदो दूषंसनविषयके प्रश्ने वि. ३-६
आगन्तुकोन्मादानां साध्यासाध्यविभागः नि. ७-१५	आढक्या गुणाः सू. २७-३३	आदानविसर्गयोर्बलस्य हासवृद्धिक्रमः सू. ६-६-८
आगन्तुज्वरभेदाः चि. ३-१११	आतुरगृहं गच्छतो वैद्यस्य यात्रायामशुभानि निमित्तानि इ. १२-२६-३०	आदौ दुष्टरक्तनिग्रहे दोषाः चि. १४-१७७-१७९
आगन्तुज्वरलक्षणानामन्येष्वगन्तुरोगेष्वति- देशः चि. ३-१२५	आतुरगृहावस्थाः प्रशस्ताः इ. १२-७१-७९	आध्मानव्यापदो वर्णनं चिकित्सा च सि. ६-५८-६०
आगन्तुज्वरस्य चातुर्विध्यं कारणभेदेन दोषानुबन्धश्च नि. १-३०	आतुरस्य गुणाः सू. ९-९	आध्मानव्यापदो वर्णनं चिकित्सा च सि. ७-२१-२६
आगन्तुज्वरस्य वैशिष्ट्यम् नि. १-३१	आतुरस्यानिमित्त इन्द्रियज्ञानविपर्यासो मरणलक्षणम् इ. ४-५, ६	आनादस्य संप्राप्तिर्लक्षणं च सू. १८-३२
आगन्तुज्वरेषु दोषाद्विचारः चि. ३-१२६-१२८	आतुरस्वप्नाः प्रशस्ताः इ. १२-७१-७९	आनाहिनोऽरिष्टम् इ. ९-१०
आगन्तुनिजोगयोर्लक्षणतो भेदः सू. २०-७	आतुरद्वितो विधिः सू. २८-३४, ३५	आपित्तदर्शनाद्वमनार्थं भेषजं प्रयोज्यम् क. १२-५९
आगन्तुनिजावुन्मादौ परस्परमनुबन्धीतः नि. ७-१८	आतुरावस्थास्वपि कालाकालनिर्देशः वि. ८-१२८	आप्तवाक्यद्वारा पुनर्भवस्य प्रतिपादनम् सू. ११-२७-२९
आगन्तुव्रणानां हेतुश्चिकित्सा च चि. २५-७-९	आत्मगुप्ताया गुणाः सू. २७-३४	आप्तस्य लक्षणम् सू. ११-१८, १९
आगन्तुकविकारस्य कारणानि सू. २०-४	आत्मनः शुभाशंसनप्रकारः सू. ८-२८	आप्तोपदेशलक्षणम् वि. ४-४
आगन्तून्मादनिदानम् नि. ७-१०	आत्मनः साक्षिभूतत्वसं धनम् शा. १-८३	आप्तोपदेशाज्ज्ञातव्या विषयाः वि. ४-६
आगन्तून्मादस्य निदानम् चि. ९-१६	आत्मनो निर्विकारत्वनिर्देशः शा. ४-३३	आप्तोपदेशादिभिः सर्वैरध्यवसानमोह- करं भवति वि. ४-९-१२
आगन्तून्मादस्याय तकालाः नि. ७-१४	आत्मनो लक्षणम् सू. १-५६	आप्तोपदेशादिभिः सर्वै रोगं परीक्ष्य निर्णयो विधेयः वि. ४-५
आगन्तोर्ज्वरस्य निजाद् भेदको धर्मः चि. ३-१२८, १२८३	आत्मपरलोकास्तित्वप्रतिपादनम् सू. ११-७-१६	
आचारसंयमम् चि. ४-३०-३५	आत्मनोऽनुबन्धः शा. २-३७, ३८	
आचार्यपरीक्षा वि. ८-४	आत्मपरलोकास्तित्वप्रतिपादनम् सू. ११-७-१६	

आमं द्विविधम् सू. १९-४ | ७

आमग्रहण्याश्चिकित्सा
सू. १५-७३-७६

आमज्वरलक्षणम् चि. ३-१३३-१३५३

आमप्रदोषभेदौ वि. २-१०

आममललक्षणम् चि. १५-९४

आमलकगुणाः

चि. १-१ | ३६, १-३७

आमलकवृत्तम् . चि. १-२ | ४-२ | ६

आमलकचूर्णम् ,, १-२ | ८

आमलकरसायनम् चि. १-१ | ७५

आमलकरसायनम् (केवलम्)

चि. १-३ | ९-३ | १४

आमलकलेहानां गुणाः सू. २७-२८२

आमलकस्य गुणाः सू. २७-१४७

आमलकायसरसायनम् चि. १-३/३-३/८

आमलकावलेहः चि. १-२ | ७

आमलकावलेहः (अपरः) चि. १-२ | १०

आमातिशये प्रकुपितस्य वातस्य लक्षणम्
चि. २८-२७

आमातिसारे अनुलोमनार्थं हरीतकी-
योगः चि. १९-१८

आमातिसारे प्रमथ्याः
चि. १९-१९-२२

आमातिसारे संग्रहणौषधनिषेधः
चि. १९-१४-१७

आमादिषट्कसंसर्गचिकित्सा
चि. ८-३५

आमाशयस्थे वाते चिकित्सा
चि. २८-९१

आमलेहानां

आम्रस्य

आम्रातकस्य

आम्रातकस्य गुणाः ,, २७-१६१

आयामो द्विविधः ,, १९-४ | ७

आयुःपरीक्षायाः प्रशंसा इ. ११-२८

आयुःशब्दस्य पर्यायाः सू. ३०-२२

आयुषः अप्रमाणम् सू. ३०-२५

आयुषः प्रमाणम् सू. ३०-२५

आयुषः प्रमाणज्ञानहेतोः शरीरपरीक्षा
वि. ८-१२४

आयुषः प्रमाणविशेषज्ञानार्थं परीक्षया
आतुरगता वर्णस्वरादयो भावाः
इ. १-३

आयुषोऽनियतत्वसाधनम् इ. ३-३६

आयुषो नियतत्वे अनियतत्वे च युक्तिः
इ. ३-२९-३५

आयुर्वेदलक्षणम् सू. १-४१

आयुर्वेदविदो लक्षणम् सू. ३०-१६

आयुर्वेदस्य निरुक्तिः ,, ३०-२३

आयुर्वेदस्य त्रिविधपुरुषार्थसाधनत्वम्
सू. ३०-२९

आयुर्वेदस्य प्रयोजनम् सू. १-५३

आयुर्वेदस्य प्रयोजनम् सू. ३०-२६

आयुर्वेदस्य शाश्वतत्वे

आयुर्वेदाध्ययनेऽधिकारिणः
सू. ३०-२९.

आयुर्वेदावतरणम् १-३-४०

आयुर्वेदोपदेशो महर्षीणां धर्मार्थमेव
चि. १-४ | ५७-४ | ५९

आरग्वधस्य उपयोगविधिः क. ८-६, ७

आरग्वधस्य गुणाः क. ८-४, ५

आरग्वधस्य द्राक्षारसेन एको योगः क. ८-८

आरग्वधस्य पर्यायाः क. ८-३

आरग्वधस्य सुरामण्डेन सीधुना दधि-
मण्डेन, आमलकरसेन, सौवीरकेण च
एकैको योगः क. ८-९, १०

आरुकस्य गुणाः सू. ३७-१३२, १३३

आरोग्यलक्षणम् इ. १२-८७, ८८

आरोग्यस्य लक्षणम् सू. ९-४

आरोग्यस्य हेतुः सू. १-५५

आर्द्रकस्य गुणाः सू. २७-१६६

आर्षसत्त्वस्य लक्षणम् शा. ४-३७ | २

आलुकस्य गुणाः सू. २७-९८-१०३

आविकदुग्धस्य गुणाः सू. २७-२२३

आविकमांसस्य गुणाः ,, २७-६२

आसवयोनयः सू. २६-४८, ४९

आसवानां पथ्यतमानां चतुरशीति-
निर्देशः सू. २५-४९

आसवानां बहुविधो विकल्पः संस्कारश्च
सू. २५-४९

आसवानां यथास्वं संयोगसंस्कारसंस्कृ-
तानां स्वकर्मकरत्वम् सू. २५-४९

आसवानां साधारणगुणाः ,, २५-५०

आसीनप्रचलायितस्य गुणाः ,, २९-५०

आसुरसत्त्वस्य लक्षणम् शा. ४-३८ | १

आसुरादीनां षड्विधानां राजसत्त्वम्
शा. ४-३८

आसुर्या गुणाः सू. २७-९८-१०३

आस्येन धार्याणि द्रव्याणि सू. ५-७६, ७७

आस्थापनद्रव्याणि सि. २-११-१३

आस्थापनादनास्थाप्यानां या व्यापदो
भवन्ति सि. २-१५

आस्थापनार्हाः सि. २-१६

आस्थापने कतमत्फलं श्रेष्ठमित्यत्र
सुनीनां मतानि सि. ११-३-१०

आस्थापने कतमत्फलं श्रेष्ठमित्यत्रात्रे-
यकृतो निश्चयः सि. ११-११-१४

आस्थापनो दशको महाकषायः सू. ४-१३

आस्थापनोपयुक्तः कटुकस्कन्धः वि. ८-१४२

आस्थापनोपयुक्तः कषायस्कन्धः
वि. ८-१४४

आस्थापनोपयुक्तस्त्रिक्तस्कन्धः वि. ८-१४३

आस्थापनोपयुक्तो मधुरस्कन्धः
वि. ८-१३९

आस्थापनोपयुक्तोऽम्लस्कन्धः
वि. ८-१४०

आस्थापनोपयुक्तो लवणस्कन्धः वि. ८-१४१

आहारपरिणामकरा भावाः
शा. ६-१४-१६

आहारपाकापेक्षो दोषप्रकोपः
चि. ३०-३१२

आहारमात्राविचारः सू. ५-३-९

आहारयोगिवर्गः सू. २७-२८६-३०८

आहारविकाराणां वैरोधिकानामुपदेशः
सयुक्तिकः सू. २६-८२-८४

आहारविकाराणां वैरोधिकानां संक्षेपेण
लक्षणम् सू. २६-८०, ८१

आहारराशिमधिकृत्य मात्राऽमात्रात्व-
विचारः वि. २-४, ५

आहारविधिविशेषाणां लक्षणतोऽवयवतश्च
व्याख्यानम् सू. २६-३५-३७

आहारविधिविशेषायतनज्ञानफलम्
वि. १-२३

आहारशक्तितो देहपरीक्षा वि. ८-१२०

आहारस्य कार्यम् सू. २८-४

आहारस्य परिणामः ,, २८-४

आहारस्याहितस्य लक्षणम्
सू. २६-८५-१०१

आहारान्कीदृशानभ्यसेत् सू. ५-१०, ११

आहारान्कीदृशानभ्यसेत् ,, ५-१२

इक्षुरसस्य यान्त्रिकस्य गुणाः
सू. २७-२३७.

इक्षुवर्गः सू. २७-२३७-२४९

इक्षोर्भक्षितस्य गुणाः सू. २७-२३७

इक्ष्वाकुकल्पोपक्रमः क. ३-१, २

इक्ष्वाकोः कषायेषु नव योगाः क. ३-१४

इक्ष्वाकोः पञ्च लेहयोगाः
क. ३-१५-१८.

इक्ष्वाकोः पयोमुखा अष्टौ एकश्च
सुरामण्डयोगः क. ३-५-९

इक्ष्वाकोः पर्यायाः सू. ३-३

इक्ष्वाकोरष्टौ वर्तियोगाः क. ३-१५

इक्ष्वाकोरेकः पलयोगः क. ३-१२, १३

इक्ष्वाकोरेको घृतयोगः क. ३-१३

इक्ष्वाकोरेको घ्नययोगः क. ३-११, १२

इक्ष्वाकोरेको मन्थयोगः क. ३-१९

इक्ष्वाकोरेको मांसयोगः क. ३-२०

इक्ष्वाकोर्गुणाः क. ३-४

इक्ष्वाकोर्बीजानां षट् वर्धमानयोगाः

क. ३-१३

इक्ष्वाकोर्मस्तौ एको योगः क. ३-१०

इक्ष्वाकोस्तके एको योगः क. ३-११	उच्चिष्टिक्लविषे चिकित्सा चि. २३-२०८-२११	उदराणां निदानम् चि. १३-१२-१५
इक्षुदीफलस्य गुणाः सू. २७-१४५		उदराणां पूर्वरूपम् चि. १३-१६-१९
इन्द्रियगतदोषजा रोगाः सू. २८-२०	उच्चैर्भाष्यातिभाष्यजा व्यापदः सि. १२-१४ १	उदराणां संप्राप्तिः चि. १३-९-११
इन्द्रियजानां व्याधीनां चिकित्सा सू. २८-२९	उच्छ्वासाश्रितं रिष्टम् इ. ३-६	उदराणां साध्यासाध्यविचारः चि. १३-५०-५४
इन्द्रियाणां परीक्षणोपायः इ. ४-३, ४	उज्ज्वलस्य गुणाः सू. २७-१४	उदराण्यष्टौ सू. १९-४ १
इन्द्रियोत्पत्तिसमकालमेव गर्भस्य चेतसि वेदनानिर्वन्धः शा. ४-१५	उत्तमस्नेहमात्राया गुणाः , १३-३३, ३४	उदराश्रितमरिष्टम् इ. ३-६
इन्द्रोक्तं रसायनम् चि. ४-६	उत्तमस्नेहमात्रार्हाः पुरुषाः सू. १३-३१, ३२	उदरे एरण्ड तैलम् चि. १३-१७२
इन्द्रोक्तं रसायनम् (अपरम्) चि. ४-१३-२६	उत्तरबस्तेर्विधिः सि. ९-५०, ५१	उदरे क्षारतैलम् चि. १३-१६९-१७१
उक्तबीजेनान्ययोगानामपि कल्पना कार्या चि. १२-४९, ५०	उत्तरस्य लक्षणम् चि. ८-३६	उदरे क्षीरस्य प्रशस्तत्वम् चि. १३-१९३, १९४
उक्तमात्राविचारः क. १२-८६	उत्पलस्य गुणाः सू. २७-११५	उदरे बस्त्यः चि. १३-१७३, १७४
उक्तानुक्तचिकित्सापरिग्रहः चि. ३-३४४	उदयप्रलब्धौ केषां भवतः शा. १-६९	उदरे यवागूयोगः , १३-१६५, १६६
उक्तानुक्तभक्ष्याणां गुणसंग्रहः सू. २७-२७५, २७६	उदरवहस्रोतसां मूलं तद्दुष्टिलक्षणं च चि. ५-८	उदरे विषप्रयोगः , १३-१७५-१८३
उक्तानुक्तेलहानां द्रव्यमानाद्यपेक्षिणो गुणाः सू. २७-२८३	उदरस्य कफजस्य निदानसंप्राप्ति- लक्षणानि चि. १३-२९-३१	उदरे शाकम् चि. १३-१६७, १६८
उक्तानुक्तानां रोगाणां चिकित्सातिदेशः चि. ३०-२९१, २९२	उदरस्य पित्तजस्य निदानसंप्राप्तिलक्षणानि चि. १३-२६-२८	उदरेषु अन्नपानम् चि. १३-९५-९९
उक्तेषु विधिनिषेधेषु वैद्येन स्वयमप्यूहो विधेयः सि. २-२५-२८	उदरस्य वातजस्य निदानसंप्राप्ति- लक्षणानि चि. १३-२३-२५	उदरेषु अभयौष्ठच्छागक्षीरहरीतकीशिला- जतुगुग्गुलुशृङ्गवेराणां प्रयोगाः चि. १३-१५१-१५३
उचितस्नेहप्रत्यागमनकालः सि. १-४६	उदरस्य सन्निपातजस्य निदानसंप्राप्ति- लक्षणानि चि. १३-३२-३४	उदरेषु कतिपयघृतबोगाः चि. १३-१३८-१४५
उच्चिष्टिक्लदष्टलक्षणम् चि. २३-१५३	उदरस्य संप्राप्तिलक्षणं च सू. १८-३१	उदरेषु कतिपययोगाः चि. १३-१४६-१५०
	उदराणां दोषजानां सामान्यसंप्राप्तिः चि. १३-२०-२२	उदरेषु क्षीरविधानम् , १३-१०७, १०८
		उदरेषु घृतयोगाः चि. १३-१११

उदरेषु चित्रकघृतम् चि. १३-११६	उदावर्ते द्विरुत्तरं हिङ्गवादिचूर्णम् चि. २६-२०	उन्मादस्य निदानपूर्विका संप्राप्तिः नि. ७-४
उदरेषु तक्रविधानम् ,, १३-१०१-१०६	उदावर्ते निरुहविधानम् चि. २६-१६, १७	उन्मादस्य पूर्वरूपाणि नि. ७-६
उदरेषु नारायणचूर्णम् चि. १३-१२४-१३२	उदावर्ते प्रथमनचूर्णम् चि. २६-१५	उन्मादस्य प्रत्यात्मलक्षणम् नि. ७-५
उदरेषु नीलिन्यायं चूर्णम् चि. १३-१३७	उदावर्ते लवणयोगः चि. २६-२४, २५	उन्मादस्य संप्राप्तिः चि. ९-५
उदरेषु पञ्चकोलघृतम् चि. १३-११२-११४	उदावर्ते वचादिचूर्णम् चि. २६-२१	उन्मादस्य सामान्यनिदानम् चि. ९-४
उदरेषु पटोलायं चूर्णम् ,, १३-११९-१२३	उदावर्ते विरेचनमनुवासनं च चि. २६-१९	उन्मादस्य सामान्यलक्षणम् ,, ९-६, ७
उदरेषु प्रदेहपरिषेकादि चि. १३-१०८-११०	उदावर्ते श्यामादिवर्तिः चि. २६-१२	उन्मादस्यारिष्टभूतानि पूर्वरूपाणि इ. ५-१८-२१
उदरेषु यवायं घृतम् चि. १३-११७	उदावर्ते स्थिरायं घृतम् चि. २६-२३	उन्मादस्यासाध्यलक्षणानि चि. ९-२२
उदरेषु वर्जनीयानि ,, १३-९९, १००	उदावर्ते हिङ्गवादिचूर्णम् चि. २६-२२	उन्मादाः पञ्च सू. १९-४ ४
उदरेषु विरेचनम् चि. १३-११८	उदुम्बरकुष्ठस्य लक्षणम् नि. ५-८ २	उन्मादे अपामार्गादिवर्तिः चि. ९-६६, ६७
उदरेषु हृषीकायं चूर्णम् ,, १३-१३६	उदुम्बरपल्लवस्य गुणाः सू. २७-१०५	उन्मादे कल्याणकं घृतम् ,, ९-३५-४२
उदरप्रशमनो दशको महाकषायः सू. ४-१७	उदुम्बरफलस्य गुणाः ,, २७-१६४	उन्मादे त्रासनादि चि. ९-७९-८५
उदावर्तस्य चिकित्सा चि. २६-११	उदुम्बरस्य लक्षणम् चि. ७-१५	उन्मादे नस्याञ्जनयोगाः चि. ९-६३
उदावर्तस्य निदानसंप्राप्तिलक्षणम् चि. २६-५-१०	उद्गारनिग्रहे दोषास्तच्चिकित्सा च सू. ७-१८	उन्मादे पुराणघृतम् चि. ९-५९-६३
उदावर्ताः षट् सू. १९-४ ३	उद्गालकस्य गुणाः सू. २७-१४	उन्मादे बृंहणम् चि. ९-७८
उदावर्तिन्या योनेर्लक्षणम् चि. ३०-२५, २६	उन्मादकराणां भूतानामुन्मादने त्रिविधं प्रयोजनम् नि. ७-१५	उन्मादे मरिचयोगः ,, ९-६८
उदावर्ते अन्नपानम् चि. २६-१८	उन्मादकराणां भूतानामुन्मादयिष्यता-मारम्भविशेषः नि. ७-१२	उन्मादे महाकल्याणकं घृतम् चि. ९-४२-४४
उदावर्ते अन्या वर्तयः चि. २६-१३, १४	उन्मादस्युत्पत्तिः चि. ९-८	उन्मादे महापैशाचिकं घृतम् चि. ९-४५-४८
उदावर्ते आनाहलक्षणं तच्चिकित्सा च चि. २६-२६-३२	उन्मादसंख्या नि. ७-३	उन्मादे लशुनायं घृतम् चि. ९-४९-५१
	उन्मादस्य चिकित्साक्रमः चि. ९-२३-३३	उन्मादे लशुनायं घृतम् (अपरम्) चि. ९-५२-५६
		उन्मादे व्योषादिनस्यमञ्जनं च चि. ९-६५

उन्मादे शिरीषादिनस्यमज्जनं च वि. ९-६४	उपायस्य विवरणम् वि. ८-१३०, १३१	योगाः वि. ११-२५, २६
उन्मादे सिद्धार्थकायगदः वि. ९-६९-७४	उपालम्भस्य लक्षणम् ,, ८-५९	उरःक्षते लाक्षादियोगाः वि. ११-१५-१७
उन्मादे द्विज्वादिघृतम् चि. ९-३३, ३४	उपोदिकाया गुणाः सू. २७-९३	उरःक्षते श्वेदंष्ट्रादिघृतम् चि. ११-४४-४७
उन्मादे द्विज्वादिघृतम् ,, ९-५७, ५८	उभयगणकपित्तस्यासाध्यत्वे हेतुः नि. २-१८-२०	उरःक्षते षाडवः चि. ११-८८-९०
उपकुशस्य लक्षणम् ,, १२-७८	उरःक्षतस्य क्षीप्रप्रतिकर्तव्यता चि. ११-९५	उरःक्षते सर्पिर्गुण्डयोगाः चि. ११-५०-७७
उपजिह्विकाया लक्षणम् ,, १२-७७	उरःक्षते अमृतप्राशघृतम् चि. ११-३५-४३	उरःक्षते सैन्धवादिचूर्णम् चि. ११-८५-८७
उपजिह्विकायाः संप्राप्तिर्लक्षणं च सू. १८-१९	उरःक्षते आवस्थिकी चिकित्सा चि. ११-७८-८०	उरुवृक्षस्य गुणाः सू. २७-१०८
उपद्रवस्य लक्षणम् चि. २१-४०	उरःक्षते इक्ष्वाल्कादिक्षीरम् चि. ११-१८, १९	उरुमाणगुणाः सू. २७-१५७, १५८
उपद्रवस्याशुप्रतिकारोपदेशः चि. २१-४०	उरःक्षते एलादिगुटिका चि. ११-२१-२४	उष्ट्रीदुग्धस्य गुणाः सू. २७-२२०
उपद्रवाख्यव्यापदो वर्णनं चिकित्सा च सि. ६-९०, ९१	उरःक्षते कतिपययोगाः ,, ११-२८-३२	उष्णक्रान्तस्य सहसा शीतजलदाननिषेधः चि. २२-२३
उपनयनिगमनयोर्लक्षणम् वि. ८-३५	उरःक्षते कोलादिघृतम् चि. ११-३४	उष्णभोजनगुणाः वि. १-२५ १
उपनाहस्वेदस्य द्रव्याणि सू. १४-३५, ३६	उरःक्षते नागबलादिभोगाः चि. ११-९१, ९२	उष्णेन सार्धं मधुनो विरोधकथनम् सू. २७-२४६
उपनाहस्वेदे बन्धनद्रव्याणि सू. १४-३७	उरःक्षते पथ्यम् चि. ११-९३, ९४	ऊरुस्तम्भ एकः सू. १९-४ ८
उपनाहस्वेदे बन्धनमोक्षविधिः ,, १४-३८	उरःक्षते मधुकादिघृतम् चि. ११-४८, ४९	ऊरुस्तम्भचिकित्सासूत्रम् चि. २७-६०, ६१
उपप्लुताया योनेर्लक्षणम् चि. ३०-२१, २२	उरःक्षते मधुकादियोगः चि. ११-२०	ऊरुस्तम्भस्य चिकित्सोपक्रमः चि. २७-१, २
उपयोक्तुर्विवरणम् वि. १-२२ ८	उरःक्षते यष्ट्याह्वादिघृतम् चि. ११-३३	ऊरुस्तम्भस्य चिकित्सासूत्रम् चि. २७-२०-२७
उपयोगसंस्थाया विवरणम् वि. १-२२ ७	उरःक्षते रक्तातिसारप्रवृत्तौ कतिपय	ऊरुस्तम्भस्य निदानं संप्राप्तिश्च चि. २७-३-१४
उपशयस्य लक्षणम् नि. १-१०		
उपस्तम्भास्त्रयः सू. ११-३६		
उपायस्य लक्षणम् वि. ८-७८		

ऊरुस्तम्भस्य पूर्वरूपाणि चि. २७-१५	ऊरुस्तम्भे श्योनाकादिपरिषेकः तत्प्रलेपो वा चि. २७-५६-६०	ऋष्यजिह्वस्य लक्षणम् नि. ५-८-४
ऊरुस्तम्भस्य लक्षणानि चि. २७-१७, १८	ऊरुस्तम्भे सैन्धवाद्यं तैलम् चि. २७-४५, ४६	ऋष्यजिह्वस्य लक्षणम् चि. ७-१७
ऊरुस्तम्भस्य साध्यासाध्यलक्षणानि चि. २७-१९	ऊरुस्तम्भे स्नेहप्रयोगजा दोषाः चि. २७-१६	एकं हृदयम् शा. ७-८
ऊरुस्तम्भहराः कृतिपययोगाः चि. २७-२८-३२	ऊरुस्तम्भे स्वर्णक्षीर्यादियोगः चि. २७-३६, ३७	एककुष्ठस्य लक्षणम् चि. ७-२१
ऊरुस्तम्भे अन्ययोगाः चि. २७-५०-५३	ऊर्ध्वगर्कपित्तस्य साध्यत्वे हेतुः नि. २-१२-१४	एकशफदुग्धस्य गुणाः सू. २७-२२१
ऊरुस्तम्भे अन्यौ योगौ चि. २७-३८	ऊर्ध्वजत्रुरोगनिदानोपसंहारः चि. २६-१३३	एकस्मिन्पुरुषे मनसोऽनेकवदाभासे कारणम् सू. ८-५
ऊरुस्तम्भे अष्टकट्वरं तैलम् चि. २७-४७	ऊर्ध्वताल्यव्यापदो वर्णनं चिकित्सा च सि. ७-३२-३९	एकज्वररोगस्य समानं लक्षणम् चि. २८-५३-५५
ऊरुस्तम्भे आवस्थिकी चिकित्सा चि. २७-३९-४१	ऊर्ध्वश्वासस्य लक्षणम् चि. १७-४९-५१	एकीयमतेन क्लैव्यनिदानम् चि. ३०-१८८-१९१
ऊरुस्तम्भे कुष्ठायं तैलम् चि. २७-४३, ४४	ऊहापोहसमर्थेन भिषजाऽत्रोक्तस्कन्धे- ष्वपकर्षप्रक्षेपावपि कार्यौ वि. ८-१४९	एकोऽरिष्टयोगः क. ८-१५
ऊरुस्तम्भे तैलयोगाः चि. २७-४१, ४२	ऋतुकाले स्त्रियाः कर्तव्यम् शा. ८-५	एको लेहयोगः क. ८-१२
ऊरुस्तम्भे बाह्यचिकित्सा चि. २७-४८	ऋतुजा विकाराः कथं न भवन्ति शा. २-४५	एङगजस्य गुणाः सू. २७-३३
ऊरुस्तम्भे मूर्वादियोगः चि. २७-३५	ऋतुभेदेन कालविभागः वि. ८-१२५	एणमांसस्य गुणाः ,, २७-७७
ऊरुस्तम्भे वत्सादिप्रलेपः चि. २७-५४, ५५	ऋत्वादिवलावलाज्वरकालस्या- न्यथात्वम् चि. ३-७५	एतच्छास्त्रज्ञानफलम् सि. १२-५१-५५
ऊरुस्तम्भे बल्मीकमृत्तिकागुग्गुलुसादनम् चि. २७-४९	ऋत्वादिविभागेन संवत्सरविभागः सू. ६-४	एतत्तन्त्रपठनफलम् ,, १२-३४-३५
ऊरुस्तम्भे शार्ङ्गेष्टादियोगः चि. २७-३३, ३४	ऋत्वाद्यपेक्षः कालविचारः चि. ३०-३०४-३०८	एरण्डतैलस्य गुणाः सू. १३-१२
		एरण्डतैलस्य गुणाः ,, २७-२८९
		एरण्डमूलाद्यो निरूहः सि. ३-३६-४२
		एरण्डमूलाद्यो यापनवस्तिः सि. १२-१६ २
		एर्वाकस्य गुणाः सू. २७-११०, १११
		ऐतिह्यस्य लक्षणम् वि. ८-४१

ऐन्दुकस्य गुणाः सू. २७-११४	कक्षाया लक्षणम् चि. १२-९१	कपालकुष्ठस्य लक्षणम् नि. ५-८ १
ऐन्द्रं रसायनम् चि. १/३-२४-२९	कच्छपिकाया लक्षणम् सू. १७-८४	कपालकुष्ठस्य लक्षणम् चि. ७-१४
ऐन्द्रसत्त्वस्य लक्षणम् शा. ४-३७ ३	कटुरसस्य गुणकर्माणि तस्यातियोगे दोषाश्च सू. २६-४३ ४	कपिजलमांसस्य गुणाः सू. २७-६८
ऐरावतकस्य गुणाः सू. २७-१६१	कठिलकस्य गुणाः सू. २७-९५-९७	कपित्थस्य गुणाः सू. २७-१३६, १३७
ओजःक्षयलक्षणम् सू. १७-७३	कणभद्वलक्षणम् चि. २३-१५२	कफकासे कट्फलादिकाथः चि. १८-११२, ११३
ओजसः कर्माणि सू. ३०-९-११	कण्ठादूर्ध्वं गच्छतः स्नेहस्य लक्षणं चिकित्सा च सि. ४-३८, ३९	कफकासे कण्टकारीवृतम् चि. १८-१२५-१२८
ओजसो लक्षणम् सू. १७-७४, ७५	कण्ठयो दशको महाकषायः सू. ४-१०	कफकासे कतिपययोगाः चि. १८-११७-१२२
ओदनस्य गुणाः ,, २७-२५७, २५८	कण्डूघ्नो दशको महाकषायः सू. ४-११	कफकासे कुलत्थादिवृतम् चि. १८-१२९
ओदनानां मांसादिविशिष्टद्रव्यसंयोग- साधितानां गुणाः सू. २७-२५९	कथं भिषक् त्रिकालां वेदनां चिकित्सति शा. १-८६-९७	कफकासे चिकित्साक्रमः चि. १८-१०७-१११
ओषधीनां नामरूपयोगज्ञाने गुणाः सू. १-१२०-१२३	कथं भूतमना औषधं पिबेत् सि. ६-१७	कफकासे दशमूलादिवृतम् चि. १८-१२३-१२४
ओष्ठाश्रयमरिष्टम् इ. ८-१२	कथं भूतमौषधं व्यापश्यते सि. ६-२८	कफकासे दोषापेक्षिणी चिकित्सा चि. १८-१३१, १३२
औद्धिदद्रव्यं चतुर्विधम् सू. १-७१, ७२	कथं भूते देशे जातानि द्रव्याण्युपादेयानि क. १-९	कफकासे धूमयोगाः चि. १८-१३०
औद्धिदद्रव्यसंग्रहः सू. १-७३	कथं भूतौ स्त्रीपुरुषौ मैथुनमुपेयाताम् शा. ८-७	कफकासे नागरादियोगः चि. १८-११५
औद्धिदलवणस्य गुणाः ,, २७-३०३	कथं भेषजं तीक्ष्णत्वं मन्दत्वं च याति क. १२-५३-५६	कफकासे पाठादियोगः ,, १८-११४
औषम्यस्य लक्षणम् चि. ८-४२	कदम्बस्य गुणाः सू. २७-११४	कफकासे पिप्पलीप्रयोगः ,, १८-११६
औषधं त्रिविधम् सू. ११-५४, ५५	कदा पुनः संशोधनौषधं देयम् क. १२-६३, ६४	कफगुल्मस्य निदानं लक्षणं च चि. ५-१४, १५
औषधद्रव्याणि कथं स्थाप्यानि क. १-११	कन्योत्पत्तौ कारणम् शा. २-११-१४	कफगुल्मे आतिदेशिकी चिकित्सा चि. ५-१६१, १६२
औषधद्रव्याहरणविधिः क. १-१०		कफगुल्मे क्षीरषट्पलकं घृतम् चि. ५-१४७, १४८
औषधानां नामरूपयोगाज्ञाने दोषाः सू. १-१२४-१३२		
औषधाहारविषयकमरिष्टम् इ. १२-६०८		

कफगुल्मे चिकित्साक्रमः चि. ५-४८	कफग्रहण्यां पिप्पलायं चूर्णम् चि. १५-१६८-१७०	कफजप्रतिश्यामचिकित्सा चि. २६-१५०-१५७
कफगुल्मे दन्तीहरीतकी चि. ५-१५४-१६०	कफग्रहण्यां भल्लातकादिक्षारः चि. १५-१७७, १७८	कफजप्रमेहाणां साध्यत्वे उपपत्तिः नि. ४-११
कफगुल्मेऽन्नपानम् चि. ५-१६४-१६८	कफग्रहण्यां भूनिम्बादिक्षारः चि. १५-१८१	कफजमूत्रकृच्छ्रचिकित्सा चि. २६-५४
कफगुल्मे भल्लातकायं घृतम् चि. ५-१४३-१४६	कफग्रहण्यां मधूकपुष्पासवः चि. १५-१५०, १५१	कफजमूत्रकृच्छ्रे व्योषादिचूर्णम् चि. २६-५५
कफगुल्मे मिश्रकस्नेहः चि. ५-१४९-१५१	कफग्रहण्यां मधूकासवः चि. १५-१४६-१४९	कफजमूत्रकृच्छ्रे सप्तच्छदादियवागूः काथो वा चि. २६-५७
कफगुल्मे वमनम् चि. ५-१३७	कफग्रहण्यां मध्वरिष्टः चि. १५-१६३-१६७	कफजयोनिव्यापत्तेर्निदानं लक्षणं च चि. ३०-१३, १४
कफगुल्मे विरेचनयोगाः चि. ५-१४२, १५३	कफग्रहण्यां मूलासवः चि. १५-१५६-१५९	कफजशिरोरोगस्य चिकित्सा चि. २६-१८०-१८२
कफगुल्मे स्नेहयोगाः चि. ५-१४२	कफग्रहण्यां वत्सकादियोगः चि. १५-१८६, १८७	कफजहृद्दोगस्य चिकित्सा चि. २६-१६६, १७
कफग्रहण्यां कतिपये क्षारयोगाः चि. १५-१७३-१७६	कफग्रहण्यां हरिद्रादिक्षारः चि. १५-१८२	कफजहृद्दोगे उदुम्बरादिक्नेहः चि. २६-९८, ९९
कफग्रहण्यां क्षारगुटिका चि. १५-१८३-१८५	कफग्रहण्यां त्रिफलादिक्षारः चि. १५-१८८-१९३	कफजादिप्रमेहलक्षणम् चि. ६-१२
कफग्रहण्यां क्षारघृतम् चि. १५-१७१, १७२	कफग्रहण्यां मधूकपुष्पासवः चि. १५-१४४, १४५	कफपित्तरावृतस्य वायोर्लक्षणानि चि. २८-६१, ६२
कफग्रहण्यां त्रिफलादिक्षारः चि. १५-१८८-१९३	कफग्रहण्यां मधूकासवः चि. १५-१४६-१४९	कफप्रदरस्य निदानलक्षणे चि. ३०-२१६-२१९
कफग्रहण्यां दुशलभादिक्षारः चि. १५-१७९, १८०	कफग्रहण्यां मध्वरिष्टः चि. १५-१८२	कफप्रमेहस्य दूष्याः नि. ४-७
कफग्रहण्यां दुशलभासवः चि. १५-१५२-१५५	कफग्रहण्यां मधूकपुष्पासवः चि. १५-१४४, १४५	कफप्रमेहस्य निदानम् नि. ४-५, ६
कफग्रहण्यां पलाशाक्षिपानीयम् चि. १५-१४२, १४३	कफग्रहण्यां मधूकासवः चि. १५-१४६-१४९	कफप्रमेहस्य संपातिः ,, ४-८, ९
कफग्रहण्यां पिण्डासवः चि. १५-१६०, १६१	कफग्रहण्यां मध्वरिष्टः चि. १५-१८२	कफप्रमेहाणां लक्षणानि चि. ६-९
	कफग्रहण्यां मधूकपुष्पासवः चि. १५-१४४, १४५	कफप्रमेहेषु कतिपययोगाः चि. ६-२५-२९

कफरोगे....

३८३

कान् नाति....

कफरोगे शस्तास्त्रयो वस्तयः

सि. १०-२३, २४

कफाधिकवातरकचिकित्सा

चि. २९-१४५-१४८

कफाधिकस्य वातरकस्य लिङ्गानि

चि. २९-२९

कफावृत्तस्नेहस्य चिकित्सा

सि. ४-३२, ३३

कफावृत्तस्नेहस्य लक्षणम्

सि. ४-३२, ३३

कफावृत्ते भेषजे यदा लालादयः

स्युस्तदा चिकित्सा क. १२-७७

कफोदरे क्षारयोगाः

चि. १३-१५८-१६४

कफोदरे चिकित्साविधिः

चि. १३-७२-७३

कफोदरेऽरिष्टयोगाः चि. १३-१५७

कफोन्मादस्य निदानलक्षणे

चि. ९-१३, १४

करञ्जफलस्य गुणाः सू. २७-१६०

करणस्य परीक्षा वि. ८-८७

करणस्य विवरणम् वि. १-२२ | २

करमर्दस्य गुणाः सू. २७-१६१

करीरस्य गुणाः ,, २७-१४२, १४३

कर्कटरसाद्यो यापनबन्धिः

सि. १२-१८ | ७

कर्कन्धुगुणाः सू. २५-१३२

कर्कशस्य गुणाः सू. २७-९५-९७

कर्कोटकस्य गुणाः ,, २७-९५-९७

कर्चूरस्य गुणाः सू. २७-१५५

कर्णपूरणस्य गुणाः सू. ५-८४

कर्णमूलशोधचिकित्सा

चि. ३-२८७, २८८

कर्णमूलशोधस्य संप्राप्तिर्लक्षणं च

सू. १८-२७

कर्णरोगचिकित्सा चि. २६-२२१

कर्णरोगस्य वातजादिभेदेन लक्षणानि

चि. २६-१२७, १२८

कर्णरोगाश्चत्वारः सू. १९-४, ५

कर्णरोगे क्षारतैलम्

चि. २६-२२६-२३०

कर्णरोगे देवदारवादितैलम्

चि. २६-२२३-२२५

कर्णरोगे दिङ्गवादितैलम् चि. २६-२२२

कर्णिन्या योनेर्लक्षणम्

चि. ३०-२७, २८

कर्दमविसर्पस्य निदानलक्षणे

चि. २१-३७, ३८

कर्बुदारपुष्पशाकस्य गुणाः २७-१०४

कर्बुदारस्य गुणाः सू. २७-९८-१०३

कर्मबस्तेर्विवरणम् सि. १-४७

कर्मलक्षणम् ,, १-५२

कर्मलक्षणातिदेशः वि. ८-२९

कर्माणि सू. १-३

कर्पूस्वेदस्य कल्पना सू. १४-५०, ५१

कलम्ब्या गुणाः ,, २७-९८-१०३

कलायस्य गुणाः ,, २७-२८, २९

कलायस्य गुणाः ,, २७-९५-९७

कलायशाकस्य गुणाः सू. २७-९२

कल्ललक्षणम् सू. ४-७

कल्पस्थानस्य विषयः क. १-३

कषायकल्पनं पञ्चविधम् सू. ४-७

कषायरसस्य गुणकर्माणि तस्यातियोगे

दोषाश्च सू. २६-४३

कसेरुकस्य गुणाः सू. २७-११६, ११७

कस्मिन्काले कस्य दोषस्य प्रकोपः

चि. ३०-३०९, ३१०

कस्मिन्नृतौ कदा नावनं विधेयम्

सि. २-२३

कस्मिन्वयसि कस्य दोषस्य प्रकोपः

चि. ३०-३११

काकणस्य लक्षणम् चि. ७-२०

काकणकुष्ठस्य लक्षणम् नि. ५-८

काकाण्डोलाया गुणाः सू. २७-३४

काकमाच्या गुणाः ,, २७-८९

कान् नातिस्निग्धान् विरेचयेत् सि. ६-८

कामला द्विविधा-सू. १९-४ ७	कालमृत्योरकालमृत्योश्च विवरणम् वि. ३-३७, ३८	कासानां साध्यासाध्यविचारः चि. १८-३०, ३१
कामलापाण्डुरोगयोः अन्नपानम् चि. १६-४१, ४२	काललवणस्य गुणाः सू. २७-३०३	किटिभस्य लक्षणम् चि. ७-२२.
कामलापाण्डुरोगयोः संशोधनम् चि. १६-३९, ४०	कालशकस्य गुणाः सू. २७-९१	किटस्य कार्यम् सू. २८-४
कामलापाण्डुरोगयोः स्नेहनम् चि. १६-४३	कालस्य लक्षणम् वि. ८-७६	किमङ्गं गर्भस्य कुक्षौ प्रथममुत्पद्यते इत्यत्र महर्षीणां मतानि शा. ६-२१
कामलाया असाध्यलक्षणम् चि. १६-३८	कालस्य विवरणम् ,, १-२२ ६	किमपेक्ष्य दत्तो वस्तिः सम्यक् सिद्धि- मेति सि. ३-६
कामलाया निदानं लक्षणं च चि. १६-३४-३६	कालाकालमृत्योर्निर्णयः शा. ६-२८	किलाटगुणाः सू. २७-२२४-२३५
कामलायामावस्थिकी चिकित्सा चि. १६-१२१-१३१	कालमूलस्य शिण्डाकीप्रभृतेर्गुणाः सू. २७-२८५	किलासानि त्रीणि सू. १९-४ ६
कामशोकभयक्रोधभूतावेशविषमज्वराणां लक्षणम् चि. ३-१२२-१२४	काश्मर्यफलस्य गुणाः सू. २७-१३५	कीटविषचिकित्सा चि. २३-१७०-१७४
कामादिजोन्मादचिकित्सा चि. ९-८६	कासरूपं राजयक्ष्मलक्षणम् चि. ८-५१	कीटविषे लेपौ चि. २३-१९९
कारणस्य परीक्षा वि. ८-८६	कासस्य क्षतजस्य निदानलक्षणे चि. १८-२०-२३	कीटानां वातोत्पन्नादित्वम् चि. २३-१६५, १६६
कारणस्य लक्षणम् ,, ८-६९	कासस्य क्षयजस्य निदानलक्षणे चि. १८-२४-२९	कीटशमनानुपानं युक्तम् सू. २७-३१९, ३२०
कारवीगुणाः सू. २७-३०७, ३०८	कासस्य पित्तजस्य निदानलक्षणे चि. १८-१४-१६	कुकुटमांसस्य गुणाः सू. २७-६६
कार्यस्य परीक्षा वि. ८-८९	कासस्य पूर्वरूपम् चि. १८-५	कुक्षौ गर्भस्य वृद्धेर्हेतुः शा. ४-२७
कार्यस्य लक्षणम् ,, ८-७२	कासस्य भेदाः ,, १८-४	कुक्षौ गर्भोत्पत्तिप्रकारः शा. ४-७
कार्यफलस्य परीक्षा ,, ८-९०	कासस्य भेदे हेतुः ,, १८-९	कुक्षौ त्रिविधावकाशांशविभागः वि. २-३
कार्यफलस्य लक्षणम् ,, ८-७३	कासस्य वातजस्य निदानलक्षणे चि. १८-१०-१३	कुक्षौ यथा गर्भस्तिष्ठति शा. ६-२२
कार्ययोनेः परीक्षा ,, ८-८८	कासस्य श्लेष्मजस्य निदानलक्षणे चि. १८-१७-१९	कुक्षौ यथा गर्भोऽभिवर्धते शा. ६-२३
कार्ययोनेर्लक्षणम् ,, ८-७१	कासस्य संप्राप्तिः चि. १८-६-८	कुचेलाया गुणाः सू. २७-९५-९७
कार्यविशेषापेक्षया वस्तीनां संस्कार- विशेषः सि. १०-१३-१७	कासहरो दशको महाकषायः सू. ४-१६	कुञ्चिकागुणाः ,, २७-३०७, ३०८
कालवस्तेर्विवरणम् सि. १-४७-५०	कासाः पञ्च सू. १९-४ ४	कुटिभरस्य गुणाः ,, २७-९८-१०३

कुटीप्रावेशिकस्य....

३८५

कुष्ठे विपादिकादौ....

कुटीप्रावेशिकस्य विधिः

चि. १-१ | १७-१ | २४

कुटीप्रावेशिको विधिः केषां हितः

वातातपिको विधिश्च केषां हितः

चि. १-४ | २७, ४ | २८

कुटीस्वेदस्य कल्पना सू. १४-५२-५४

कुटीस्वेदस्य द्रव्याणि सू. १४-२८

कुठेरकस्य गुणाः सू. २७-९८-१०३

कुतुम्बकस्य गुणाः सू. २७-९८-१०३

कुत्र कीदृशो वस्तिर्योज्यः सि. १०-९, १०

कुपितस्य वायो रूपाणि

चि. २८-२०-२३

कुमारजीवस्य गुणाः

सू. २७-९८-१०३

कुम्भकामलाया लक्षणम् चि. १६-३७

कुम्भीस्वेदस्य कल्पना

सू. १४-५६-५८

कुलकस्य गुणाः सू. २७-९५-९७

कुलजप्रमेहस्यासाध्यत्वम् चि. ६-५७

कुलत्थस्य गुणाः सू. २७-२६

कुलमाषादीनां गुणाः सू. २७-२६०, २६१

कुष्ठो दशको महाकषायः सू. ४-११

कुष्ठनामानि चि. ७-१३

कुष्ठस्याननुवर्तनम् चि. ७-१५१

कुष्ठस्यारिष्टभूतानि पूर्वरूपाणि

इ. ५-१४, १५

कुष्ठहरः पटोलमूलादिकाथः

चि. ५-६२-६४

कुष्ठहरयोगः चि. ७-६०, ६१

कुष्ठहराः प्रदेहाः सू. ३-१७

कुष्ठादिचूर्णम् , २३-१५, १६

कुष्ठानां दोषदूष्यसंग्रहः नि. ५-३

कुष्ठानां दोषांशविकल्पादिभिर्वेदनादि-
विशेषाः नि. ५-४

कुष्ठानां निदानम् चि. ७-४-१०

कुष्ठानां पूर्वरूपम् , ७-११, १२

कुष्ठानां पूर्वरूपाणि नि. ५-७

कुष्ठानां बहुत्वेऽपि सप्तस्वेवान्तर्भावं कृत्वो-
पदेशः नि. ५-४

कुष्ठानां साध्यासाध्यत्वम् नि. ५-९

कुष्ठानां साध्यासाध्यविचारः

चि. ७-३७, ३८

कुष्ठानि सप्त सू. १९-४ | २

कुष्ठे अन्ये लेपाः चि. ७-९१-९९

कुष्ठे आसवयोगाः नि. ७-७३-८१

कुष्ठे उद्दालनयोगौ

चि. ७-१६०, १६१

कुष्ठे उद्वर्तनयोगः चि. ७-१२७

कुष्ठे एडगजादिलेपः , ७-१२६

कुष्ठे कदल्यादिमेदकपानं

किण्वलेपश्च चि. ७-८९, ९०

कुष्ठे कनकक्षीरीतैलम्

चि. ७-१११-११६

कुष्ठे स्नानपानद्रव्याणि

चि. ७-१२८-१३०

कुष्ठे गन्धकसुवर्णमाक्षिकपारदानां

प्रयोगाः चि. ७-७०-७२

कुष्ठे चित्रकादिलेपः चि. ७-८५, ८६

कुष्ठे तिकषट्पलकघृतम्

चि. ७-१४०-१४३

कुष्ठे तिक्तेष्वाकुतैलम्

चि. ७-१०८-११०

कुष्ठे तैलयोगः चि. ७-१००-१०५

कुष्ठे त्रिधादिलेपः , ७-८८

कुष्ठे त्रिफलायोगः , ५-१३६-१३९

कुष्ठे त्रिफलादिचूर्णम्

चि. ७-६८, ६९

कुष्ठे पथ्यमन्नपानम् चि. ७-८२, ८३

कुष्ठे महाखदिरघृतम् .

चि. ७-१५२-१५६

कुष्ठे महातिककघृतम्

चि. ७-१४४-१५०

कुष्ठे मांस्यादिलेपः चि. ७-८७

कुष्ठे सुस्तादिचूर्णम् , ७-६७-६७

कुष्ठे योगाः चि. ७-१५७-१५९

कुष्ठे लेपयोगः , ७-८४

कुष्ठे लेपाः , ७-१२४, १२५

कुष्ठे विपादिकादौ लेपयोगाः

चि. ७-१२०, १२१

कुष्ठे श्वेतकरवीरपल्लवाद्यं तैलम् चि. ७-१०६, १०७	कुष्ठवादीनां स्नेहने वर्जनीयद्रव्याणि सू. १३-९१	कृतवेधनस्य सप्त मांसरसयोगाः क. ६-११, १२
कुष्ठेषु अनुवासनम् चि. ७-४७	कुसुम्भतैलस्य गुणाः सू. २७-२९३	कृतवेधनस्याष्टौ लेहयोगाः क. ६-९, १०
कुष्ठेषु आस्थापनम् ,, ७-४६	कुसुम्भशाकस्य गुणाः ,, २७-११०	कृतवेधनस्यैकः सुरायोगः क. ६-५
कुष्ठेषु कृमिसंभवः नि. ५-१०	कुसुम्भस्य गुणाः ,, २७-९८-१०३	कृतवेधनस्यैक इक्षुरसयोगः क. ६-१२
कुष्ठेषु क्षारः चि. ७-५४	कूपजलस्य गुणदोषाः ,, २७-२१४	कृतान्नवर्गः सू. २७-२५०-२८५
कुष्ठेषु चिकित्साक्रमः चि. ७-३९-४२	कूपस्वेदस्य कल्पना ,, १४-५९, ६०	कृमिकर्तृकुष्ठोपद्रवाः नि. ५-११
कुष्ठेषु दोषलिङ्गानि चि. ७-३४-३६	कूर्ममांसस्य गुणाः ,, २७-८३	कृमिघ्नभेषजविधेरन्यत्राप्यतिदेशः वि. ७-२८-३०
कुष्ठेषु दोषविशेषेण चिकित्सा चि. ७-५८, ५९	कूर्माद्यो यापनावस्तिः चि. १२-१८/६	कृमिजरोगाणां संक्षेपेण चिकित्सा वि. ७-१४
कुष्ठेषु धूमपानम् चि. ७-४९	कुक्कुटसाध्यस्य लक्षणम् सू. १०-१४-१६	कृमिजशिरोगस्य चिकित्सा चि. २६-१८३-१८६
कुष्ठेषु नस्यम् ,, ७-४८	कुक्कुटसाध्यस्य लक्षणम् ,, १८-३७	कृमीणां प्रकृतिविधातः वि. ७-२१-२७
कुष्ठेषु रक्तमोक्षः ,, ७-५०-५३	कृतत्रेताद्वापरकलिषु क्रमेण धर्मस्य मनुष्याणामायुषश्च हासः वि. ३-२४-२८	कृमीणां भेदाः वि. ७-९
कुष्ठेषु लेपात्पूर्वं घर्षणविधानम् चि. ७-५६, ५७	कृतवेधनकल्पोपक्रमः क. ६-१, २	कृमीणामपकर्षणम् वि. ७-१५-२०
कुष्ठेषु वसनयोगाः चि. ७-४३	कृतवेधनस्य चत्वारः क्षीरयोगाः क. ६-५	के चिरेण के च शीघ्रं माद्यन्ति चि. २४-८५-८७
कुष्ठेषु विरेचनयोगाः ,, ७-४४, ४५	कृतवेधनस्य दश पिच्छायोगाः क. ६-८	के नराः सेव्याः सू. ७-५८, ५९
कुष्ठेषु विषप्रलेपः ,, ७-४५	कृतवेधनस्य द्वाविंशतिः कषाययोगाः क. ६-५-७	के नरा वज्याः ,, ७-५६, ५७
कुष्ठेष्वन्नपानसाधनार्थं हितानि तैलानि चि. ७-११९	कृतवेधनस्य पर्याया गुणाश्च क. ६-३, ४	केम्बूकस्य गुणाः ,, २७-९५-९८
कुष्ठवादीनां स्नेहनप्रकारः सू. १३-९२-९५	कृतवेधनस्य षड् वर्तियोगाः एको घृतयोगश्च क. ६-८	केल्टस्य गुणाः ,, २७-११४
		केशसंख्याकथनम् शा. ७-१४
		केशादिकल्पनस्य गुणाः सू. ५-९९
		केशाश्रयमरिष्टम् इ. ८-६-९

केशाश्रितं...

३८७

क्षयथोर्नासाशोषस्य....

केशाश्रितं रिष्टम् इ. ३-६

केषां प्रमेहः सहसा भवति
नि. ४-५०, ५१

केषां प्रमेहो न भवति नि. ४-५२

केषां स्निग्धं केषां च रुक्षं विरेचनं
प्रयोज्यम् क. १२-८३केषां स्नेहविरेचनं केषां च रुक्षं
विरेचनं देयम् सि. ६-९-१४केषु ऋतुषु वमनादीनां प्रवृत्तिः केषु च
निवृत्तिः वि. ८-१२६, १२७

कोरदूषस्य गुणाः सू. २७-१६-१८

कोविदारस्य गुणाः ,, २७-९८-१०३

कोविदारपुष्पशाकस्य गुणाः सू. २७-१०४

कोशातकायो निरुहः सि. ३-५६-५८

कोष्ठयोर्मृदुक्रूरयोर्लक्षणम्
सू. १३-६५-६९कोष्ठस्थे वाते चिकित्सा
चि. २८-८६-८८कोष्ठाश्रयाणां दोषाणां शाखागमने
हेतुः सू. २८-३१, ३२कोष्ठे प्रकुपितस्य वातस्य लक्षणम्
चि. २८-२४

कौबेरसत्त्वस्य लक्षणम् शा. ४-३७ | ६

क्रिमिघ्नो दशको महाकृषायः सू. ४-११

क्रिमिजातयो विंशतिः सू. १९-४ | ८

क्रिमिनाशनो निरुहः सि. ८-९, १०

क्रौञ्चादनस्य गुणाः सू. २७-११६, ११७

क्रमाख्यव्यापदो वर्णनम् सू. ६-९२, ९३

क्रमाख्यव्यापदो वर्णनं चिकित्सा च
सू. ७-१५-२०

क्रीबभेदाः शा. २-१७-२१

क्रीवानामुत्पत्तौ हेतुः शा. २-१७-२१

कृष्यचिकित्सा चि. ३०-१९१-२०३

कृष्यस्य निदानं सामान्यलक्षणं च
चि. ३०-१५३-१५७

कृष्यानि चत्वारि सू. १९-४ | ५

क्षतकासे आवस्थिकी चिकित्सा
चि. १८-१३९-१४३

क्षतक्षीणस्य निदानम् चि. ११-४-८

क्षतक्षीणस्य पूर्वरूपम् ,, ११-१२

क्षतक्षीणस्य लक्षणम् ,, ११-९-११

क्षतक्षीणस्य विशेषलक्षणम् ,, ११-१३

क्षतक्षीणस्य साध्यासाध्यविचारः
चि. ११-१४क्षयकासे अन्नपानम्
चि. १८-१८१-१८९क्षयकासे कतिपयघृतयोगाः
चि. १८-१६५-१६७क्षयकासे कतिपयलेहयोगाः
चि. १८-१७०-१७३क्षयकासे कासभैषज्यसंग्रहः
चि. १८-१९०क्षयकासे कासमर्दादिघृतम्
चि. १८-१६३, १६४क्षयकासे गुह्य्यादिघृतम्
चि. १८-१६१, १६२

क्षयकासे चिकित्साक्रमः चि. १८-१३४

क्षयकासे चिकित्साक्रमः
चि. १८-१४९-१५७क्षयकासे जीवन्त्यादिलेहः
चि. १८-१७६-१८१क्षयकासे द्विपञ्चमूल्यादिघृतम्
चि. १८-१५८-१६०क्षयकासे द्विमेदादिधूमवर्तिः
चि. १८-१४५-१४८

क्षयकासे धूमयोगाः चि. १८-१४४

क्षयकासे पद्मकादिलेहः
चि. १८-१७४, १७५क्षयकासे विपपल्यादिलेहः
चि. १८-१३५-१३७

क्षयकासे हरीतकीलेहः चि. १८-१६५-१६७

क्षयाणां हेतवः सू. ९७-७६, ७७

क्षयधुविधारणे दोषास्तच्चिकित्सा च
सू. ७-१६, १७क्षयथोर्नासाशोषस्य च लक्षणम्
चि. २६-१११

क्षारस्य गुणास्तस्यातिमात्रसेवने
दोषाश्च वि. १-१७

क्षीणविट्कस्य चिकित्सा सि. ८-१८

क्षीणेऽन्नपानम् चि. ११-८१-८४

क्षीरदोषा अष्टौ सू. १९-४ | १

क्षीरदोषाणां निदानं संप्राप्तिश्च
चि. ३०-२२९-२३६

क्षीरदोषे धान्याः संशोधनम्
चि. ३०-२५१, २५२

क्षीरदोषे हितमन्नपानम्
चि. ३०-२५७-२६०

क्षीरयोगः प्रथमः चि. २-६-७

क्षीरयोगो द्वितीयः ,, २-८-१०

क्षीरयोगस्तृतीयः चि. २-११

क्षीराणां नामकर्माणि सू. १-१०५-११३

क्षीराश्रया वृक्षास्तेषां कर्म च
सू. १-११४, ११५

क्षीरेक्षुरस्रूपानां गुणाः सू. २७-२६९

क्षुद्रश्वासस्य लक्षणम् चि. १७-६५-६७

क्षुद्राख्यहिकाया लक्षणम् ,, १७-३४-३७

क्षुद्रेगनिग्रहे दोषास्तच्चिकित्सा च
सू. ७-२०

क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोः किं पूर्वमिति प्रश्नस्योत्तरम्
शा. १-८२

क्षेत्रक्षेत्रज्ञविभागः शा. १-६५

खड्गिमांसस्य गुणाः सू. २७-८४

खण्डस्य गुणाः सू. २७-२४०

खण्डिकाया गुणाः ,, २७-२८, २९

खराह्याया गुणाः ,, २७-१७२

खर्जूरस्य गुणाः ,, २७-११६

खर्जूरस्य गुणाः ,, २७-१३७

खर्जुरादिमन्थः ,, २३-३८

खल्या लक्षणम् चि. २८-५७

खल्याश्चिकित्सा ,, २८-१०१, १०२

खालित्यपलितयोरन्ये कतिपययोगाः
चि. २६-२७६-२८३

खालित्यपलितयोर्महानीलतैलम्
चि. २६-२६८-२७५

खालित्यस्य लक्षणम् चि. २६-१३२

खालित्यादिचिकित्सा ,, २६-२६२-२६७

गण्डीरस्य गुणाः ,, २७-१०६

गण्डीरस्य गुणाः सू. २७-१७१

गतायुषो गुणवच्चतुष्पादेऽपि न गुणोदयः
इ. ११-२७

गन्धनस्य गुणाः सू. २७-१४

गन्धमाल्यनिषेवणस्य गुणाः सू. ५-९६

गन्धविज्ञानमरिष्टभूतम् इ. २-७-१६

गन्धर्वोन्मत्तस्य लक्षणम् चि. ९-२०

गमनार्हा स्त्री चि. २-१ | ७-१ | १६

गम्भीराख्यहिकाया लक्षणम्
चि. १७-२७-३०

गरलक्षणं तच्चिकित्सा च
चि. २३-२३३-२४१

गरविषलक्षणानि चि. २३-१४

गर्भः कथं प्रसूयते शा. ६-२४, २५

गर्भग्रहणविधिः शा. ८-६

गर्भस्य कारणम् ,, २-३, ४

गर्भस्य देवादिप्रकोपनिमित्तविकारोपलब्धौ
प्रमाणम् शा. ६-२७

गर्भस्य पञ्चभूतविकारचेतनाधिष्ठानभूतत्व-
साधनम् शा. ४-६

गर्भस्य पितृजत्वप्रतिपादनम् शा. ३-७

गर्भस्य पितृजा भावाः ,, ३-७

गर्भस्य पित्रोः सदृशत्वे कारणम्
शा. २-२६, २७

गर्भस्य बीजदोषादिप्रभवा विकृतयः
शा. ४-३०-३२

गर्भस्य महाभूतप्रभवा भावाः शा. ४-१२

गर्भस्य मातृजत्वप्रतिपादनम् ,, ३-६

गर्भस्य मातृजा भावाः शा. ३-६

गर्भस्य रसजत्वप्रतिपादनम् ,, ३-१२

गर्भस्य रसजा भावाः शा. ३-१२

गर्भस्य व्यापत्तेर्हेतुः ,, ४-२९

गर्भस्य संस्थानवर्णेन्द्रियवैकृतानां हेतुः
शा. २-२८-३०

गर्भस्य समुदायप्रभवत्वसाधनोपसंहारः
शा. ३-१४

गर्भस्य सारम्यजत्वप्रतिपादनम् शा. ३-६१	गलग्रहस्य संप्राप्तिर्लक्षणं च सू. १८-२२	गुणलक्षणातिदेशः वि. ८-२९
गर्भस्य सात्त्व्यजा भावाः शा. ३-११	गलशुण्डिकायाः संप्राप्तिर्लक्षणं च सू. १८-२०	गुणाः सू. १-४९
गर्भस्यसुखप्रसवस्य कारणम् ,, ३-३	गल्यदुग्धस्य गुणाः सू. २७-२१७, २१८	गुदकण्ठाभ्यां युगपत्स्नेहदाननिषेधः सि. ४-४९
गर्भस्याङ्गाभिनिर्वृत्यादिविषये अग्निवेशस्य कतिपये प्रश्नाः शा. ६-२०	गाङ्गेरुकाया गुणाः सू. २७-१४२, १४३	गुदगतो बस्तिः सर्वशरीरस्थान् दोषान् कथमपहरतीत्यग्निवेशप्रश्नः सि. ११-१५, १६
गर्भस्याजन्मनि हेतुः शा. ४-२८	गाढशकृतामर्शसां चव्यादिघृतम् चि. १४-१०७-११०	गुदगतो बस्तिः सर्वशरीरस्थान् दोषान् कथमपहरतीत्यत्रात्रेयकृतं समाधानम् सि. ११-१७, १८
गर्भस्यात्मजत्वप्रतिपादनम् ,, ३-८, ९	गाढशकृतामर्शसां चिकित्साक्रमः चि. १४-९६-१०२	गुददाहादौ द्राक्षादियोगः सि. ८-१६
गर्भस्यात्मजा भावाः शा. ३-१०	गाढशकृतामर्शसां नागरादिघृतम् चि. १४-११०-११२	गुदपकाशयस्थे वाते चिकित्सा चि. २८-९०
गर्भस्याभिनिर्वृतेः कारणम् ,, ३-३	गाढशकृतामर्शसां पिप्पल्यादिघृतम् चि. १४-१०४-१०६	गुदभ्रंशचिकित्सा चि. १९-४२
गर्भस्याभिवृद्धेः कारणम् शा. ३-३	गाढशकृतामर्शसां पिप्पल्यादिघृतम- परम् चि. १४-११३-११८	गुदभ्रंशे अनुवासनम् ,, १९-४५
गर्भस्येन्द्रियाण्यङ्गावयवाश्च यौगपद्येनो- त्पद्यन्ते शा. ४-१४	गाढशकृतामर्शसां मलवातानुलोमना योगाः चि. १४-१०३	गुदभ्रंशे चांगेरीघृतम् ,, १९-४३
गर्भिण्या लिङ्गानि शा. ४-१६	गाढशकृतामर्शसां हरीतकीयोगः चि. १४-११९, १२०	गुदभ्रंशे पितुना संप्रवेशनम् ,, १९-४६
गर्भिण्या सूतया च सर्पिण्या दष्टस्य लक्षणम् चि. २३-१३३	गाढशकृत्स्वर्शः स्वस्वपानविधिः चि. १४-१२१-१२९	गुदे प्रकुपितस्य वातस्य लक्षणम् चि. २८-२६
गर्भिण्यास्त्रीप्रार्थनायामद्वितमपि हितोपसंहितं दद्यात् शा. ४-१९	गान्धर्वसत्त्वस्य लक्षणम् शा. ४-३७ ७	गुरुलाघवचिन्ता यैः कार्या यैश्च न कार्या सू. २७-३४३, ३४४
गर्भे भूतग्रहणक्रमः ,, ४-८	गुडशर्कराया गुणाः सू. २७-२४१	गुरुलाघवं धातूनाम् सू. २७-३३७
गर्भोपघातकरा भावाः शा. ४-१८	गुडानां गुणाः सू. २७-२३८, २३९	गुरुलाघवं संस्कारापेक्षम् ,, २७-३३९
गर्भोपघातकरान् भावान् बिहाय गर्भिणी यदिच्छेत् तत्तस्यै दद्यात् शा. ४-१७	गुणभूतानां सुरादीनां फलादिप्रधान- द्रव्यानुवर्तित्वम् क. १२-४४	गुरुलाघवं स्वभावात् ,, २७-३३६
गलगण्डस्य संप्राप्तिर्लक्षणं च सू. १८-२१	गुणलक्षणम् सू. १-५१	गुरुलाघवं स्त्रीपुंभेदेन ,, २७-३३८
गलगण्डचिकित्सा चि. २१-१३९, १४०		गुरुलाघवे मात्रायाः कारणत्वम् सू. २७-३४०, ३४१
गलगण्डगण्डमालयोर्लक्षणम् चि. १२-७९		

गुर्वाद्युन्मत्तस्य लक्षणम् चि. ९-२०	गृहगोधिकाशतपवीदष्टलक्षणम् चि. २३-१५६	ग्रहणीदोषमेषजस्य संकलन्य कथनम् चि. १५-१९६, १९७
गुन्मसंख्या नि. ३-३	गोक्षीरवाजीकरणम् चि. २-३ ३-५	ग्रहणीदोषाश्चत्वारः सू. १९-४, ५
गुल्मस्य निदानं संप्राप्तिश्च नि. ५-३-६	गोजिह्वाया गुणाः सू. २७-९५-९७	ग्रहणीरोगस्य भेदाः चि. १५-५८
गुल्मस्य पक्कलक्षणानि ,, ५-४०-४४	गोधाद्यो यापनवस्तिः सि. १२-१८ ५	ग्रहण्यामावस्थिकी चिकित्सा चि. १५-१९८-२०५
गुल्मस्य पच्यमानलक्षणानि नि. ५-४०-४४	गोधामांसस्य गुणाः सू. २७-७०	
गुल्मस्य चिकित्सासूत्रम् नि. ५-१६, १७	गोधूमस्य गुणाः सू. २७-२१	ग्रहण्याः स्थानं कर्म च चि. १५-५६, ५७
गुल्मस्य संप्राप्तिर्लक्षणं च सू. १८-२९	गोमांसस्य गुणाः सू. २७-७९	ग्रीष्मचर्या सू. ६-२७-३२
गुल्मस्य सामान्यं लक्षणम् चि. ५-७	गोरसवर्गः सू. २७-२१७-२३६	घृतपानार्हाः सू. १३-४१-४३
गुल्मस्य स्थानानि ,, ५-८	गोरसादीनां वर्जनीयानां निर्देशः सू. २७-३१८	घृतस्य गुणाः सू. १३-१४
गुल्मरस्यामलक्षणानि ,, ५-४०-४४	गोवृषाद्यो यापनवस्तिः सि. १८-८	घृतस्य गुणाः सू. २७-२३१-२३४
गुल्मस्यादिष्टभूतानि पूर्वरूपाणि इ. ५-१२, १३	गौडस्य गुणाः सू. २७-१८६	घ्राणपाकस्य लक्षणम् चि. २६-११५
गुल्मस्यासाध्यलक्षणम् चि. ५-१६९-१७१	गौधूमपैष्टिकानां संस्कारात् लघुत्वम् सू. २७-२७२	घ्राणप्रवृत्ते रक्तपित्ते चिकित्सा चि. ४-९७-१०१
गुल्माः पञ्च सू. १९-४ ४	गौधूमिकभक्ष्याणां गुणाः सू. २७-२७१	घ्राणेन्द्रियविकृतयोऽदिष्टभूताः इ. ४-२१
गुल्मादिरोगेष्वतिदेशिकवस्तयः सि. १०-४४, ४५	गौधेरकलक्षणम् चि. २३-१३४	चक्षुराश्रितमरिष्टम् इ. ३-६
गुल्मे अग्निशुश्रूषणविधानम् चि. ५-१३५, १३६	ग्रथितरक्तचिकित्सा चि. ४-७२-८४	चटकमांसस्य गुणाः सू. २७-७५
गुल्मस्य गुणाः सू. २७-१७४	ग्रन्थिपरीक्षा चि. ८-३	चणकस्य गुणाः ,, २७-२८, २९
गुधसी द्विविधा सू. १९-४ ७	ग्रन्थिवि सर्पस्य चिकित्सा चि. २१-११८-१३८	चतुरङ्गलकूपोपक्रमः क. ८-१, २
गुधस्याश्चिकित्सा चि. २८-१०१	ग्रन्थिवि सर्पस्य निदानलक्षणं चि. २१-३९	चतुर्थकविपर्ययलक्षणम् चि. ३-७३
गुधस्या लक्षणम् चि. २८-५६	ग्रन्थीनां निदानं चिकित्सा च चि. १२-८१-८६	चतुर्थे मासि गर्भस्य स्वरूपम् शा. ४-२०
गृहकपोतमांसस्य गुणाः सू. २७-७२	ग्रहणीगदस्य पूर्वरूपम् चि. १५-५५	
गृहगोधाविषे चिकित्सा चि. २३-२१६	ग्रहणीगदस्य सामान्यलक्षणम् चि. १५-५२-५४	चतुर्थो बलाद्यो यापनवस्तिः सि. १२-१६ १०

चतुर्विधयोगस्यैव सुखदुःखहेतुत्वम्
शा. १-१३०, १३१

चतुर्विधवित्तवार्मकस्य राशिपुरुषस्य
लक्षणम् शा. १-३५-३८

चतुष्पादं भेषजमलमारोग्यायेत्या-
त्रेयकृता स्थापना सू. १०-३

चन्दनाद्यो बस्तिः सि. ३-४८-५२

चरकदृढबलाभ्यां कृतोऽग्निवेशतन्त्र-
प्रतिसंस्कारः सि. १२-३७-४१

चरकप्रतिसंस्कृतस्याग्निवेशतन्त्रस्य
दृढबलकृता संपूर्तिः
चि. ३०-२८८-२९०

चर्मकुष्ठस्य लक्षणम् चि. ७-२१

चर्मदलस्य लक्षणम् ,, ७-२४

चिकित्सायाः पादचतुष्टयम्
सू. ९-३

चिकित्सायाः प्रयोजनम्
सू. १६-३५, ३६

चिकित्सायाः प्रयोजनप्रश्नास्तत्समाधानं
च सू. १६-२७-३३

चिकित्साप्राप्तस्य गुणाः
सू. १६-३७, ३८

चिकित्सायां कालविचारः
चि. ३०-२९६, २९७

चिकित्सायां देशसात्म्यविचारः
चि. ३०-३१५-३१९

चिकित्सायां मात्राविचारः
चि. ३०-३१३, ३१४

चिकित्साया लक्षणम् सू. ९-५

चिकित्साया लक्षणम् ,, १६-३४

चिकित्सार्थः चि. १-१३, १४

चिकित्सासूत्रम् सू. १०-६

चित्रकस्य गुणाः ,, २७-१०६

चिरप्रवृत्तच्छर्दिचिकित्सा
चि. २०-४६, ४७

चर्मदलस्य गुणाः सू. २७-११२

चिल्लया गुणाः ,, २७-९८-१०३

चीनस्य गुणाः ,, २७-१४

चुम्बुपर्णिकाया गुणाः
सू. २७-९८-१०३

च्यवनप्राशः चि. १-६२-७४

छत्रकजातीनां गुणाः
सू. २७-१२३, १२४

छत्रधारणस्य गुणाः सू. ५-१०१

छर्दनयोगयुक्तस्य मधुन उष्णाविरोधित्वम्
क. १-१५

छर्दयः पक्ष सू. १९-४ | ४

छर्दिनिग्रहणो दशको महाकषायः
सू. ४-१४

छर्दिनिग्रहे दोषास्तच्चिकित्सा च
सू. ७-१४, १५

छर्देः पूर्वरूपम् चि. २०-६

छर्दरिष्टभूतानि पूर्वरूपाणि
इ. ५-२५

छर्दसाध्यलक्षणम् चि. २०-१९

छर्दपदवाः ,, २०-१६, १७

छर्दभेदाः ,, २०-५

छर्दुपद्रवचिकित्सा ,, २०-४५

छलस्य लक्षणम् चि. ८-५६

छागदुग्धस्य गुणाः सू. २७-२२३

छागरसाद्यो निरुहः सि. ३-४३

छायाः पञ्चभूतानां विविधलक्षणाः
इ. ७-१०-१३

छाया भरिष्टभूताः इ. ७-३-७

छायाप्रभयोर्विशेषः इ. ७-१६, १७

छिद्रोदरस्य निदानसंप्राप्तिलक्षणानि
चि. १३-४२-४४

छिद्रोदरे चिकित्साविधिः
चि. १३-९१, ९२

छिन्नश्वाप्तस्य लक्षणम् इ. १७-५२-५४

जगलस्य गुणाः सू. २७-१८१

जङ्गमविषस्य लिङ्गानि चि. २३-१५

जङ्गमविषस्य भेदाः ,, २३-९, १०

जङ्गमस्थावरोभयविषप्रभावः
चि. २३-१७

जनपदोद्भवंसे साधारणी चिकित्सा
चि. ३-१२-१८

जम्बीरस्य गुणाः सू. २७-१६७

जम्बूफलस्य गुणाः सू. २७-१४०	जाङ्गलादिदेशलक्षणम् वि. ३-४७,४८	जीमूतानां चत्वारः स्वरस्योगाः क. २-१२
जरासंभवकैवल्यलक्षणम् चि. ३०-१७६-१८०	जाङ्गलानां निर्देशः सू. २७-४५,४६	जीमूतानां षट् क्षीरयोगाः क. २-५-७
जलपिप्पलीगुणाः सू. २७-१७१	जाङ्गलानां साधारणगुणाः सू. २७-५९,६०	जीमूतानामष्टौ मात्रायोगाः क. २-११
जलवर्गः सू. २७-१९६-२१६	जाठराग्नेः श्रेष्ठत्वं तत्पालनोपदेशश्च चि. १५-३८-४१	जीमूतानामेकः सुरामण्डयोगः ,, २-८
जलस्य गुणा ऋतुमेदेन सू. २७-२०३-२०६	जाठराग्नेरविकृतस्य कर्म चि. १५-३-५	जीमूतानामेको घृतयोगः ,, २-१३
जलस्य दिव्योदकालाभे उपादेयस्य लक्षणम् सू. २७-२०१, २०२	जाठराग्नेर्दुष्टिहेतवः चि. १५-४२-४४	जीमूतानामेकोनविंशतिः कषाययोगाः क. २-९, १०
जलस्य गुणभेदः पात्रमेदेन सू. २७-१९९, २००	जाठराग्नेश्चतुर्विधो भेदः वि. ६-१२	जीर्णज्वरे अभ्यङ्गादिविधानम् चि. ३-१७४-१७६
जलस्याकालवृष्टस्य निन्दा सू. २७-२०७	जातस्यैव शत्रुर्विधो भेदः वि. ६-१२	जीर्णज्वरे क्षीरं परं प्रशमनम् चि. ३-२३९
जलस्यैकविधत्वेऽपि गुणभेदे हेतुः सू. २७-१९६, १९७	जातस्य गर्भस्य विनाशो हेतुः शा. २-८-१०	जीर्णज्वरे घृतयोगे युक्तिः चि. ३-२१६-२१८
जलानुपानप्रतिषेधः सू. २७-३२७, ३२८	जातस्योत्तरकालजा भावाः शा. ४-१४	जीर्णज्वरे चिकित्साविशेषः चि. ३-२९१
जलान्बहितानि. ,, २७-२१५	जातुकस्य गुणाः सू. २७-९८-१०३	जीर्णज्वरे पिप्पल्यादिघृतम् चि. ३-२१९-२२१
जलोदरस्य निदानसंप्राप्तिलक्षणानि चि. १३-४५-४९	जालगर्दभस्य लक्षणचिकित्सा चि. १२-९१-१००	जीर्णज्वरे बलादिघृतम् चि. ३-२२४-२२६
जलोदरे चिकित्साविधिः चि. १३-९३, ९४	जालिण्या लक्षणम् सू. १७-८४	जीर्णज्वरे वासादिघृतम् ,, ३-२२२, २२३
जलोदरे शस्त्रकर्म चि. १३-१८९-१९२	जिज्ञासाया लक्षणम् वि. ८-४६	जीर्णतर्पणस्य नरस्य भोजनविधानम् चि. ३-१५६
जलौकोविषचिकित्सा चि. २३-२१०, २११	जिह्वा निर्लेखनानि सू. ५-७४	जीर्णे भुक्तवतो भोजनस्य गुणाः वि. १-२५ ४
जाङ्गमद्रव्यसंग्रहः सू. १-६८, ६९	जिह्वा लेखनस्य गुणाः ,, ५-७५	जीर्णौषधस्य लिङ्गानि सि. ६-२६
	जिह्वाश्रयमरिष्टम् इ. ८-१४	जीर्यत्यौषधे यदि तृणमोहमूर्च्छाः स्युस्तदा कर्तव्यम् क. १२-७६
	जीमूतकल्पोपक्रमः क. २-१, २	जीवनीयो दशको महाकषायः सू. ४-९
	जीमूतगुणाः क. २-४	
	जीमूतपर्यायाः क. २-३	

जीवादानव्यापदो वर्णनं चिकित्सा च
सि. ६-७८-८४

जीवादाने वस्तयः सि. १०-३८-४२

जीवितदातुर्भिषजः प्रशंसा
चि. १-४ | ६०-४ | ६२

जीवन्त्या गुणाः सू. २७-१०७

जृम्भानिग्रहे दोषास्तच्चिकित्सा च
सू. ७-१९

जेन्ताकस्वेदस्य कल्पना सू. १४-४६

जेन्ताकस्वेदस्य द्रव्याणि ,, १४-२८

ज्वरघ्नाः कषायाः चि. ३-१९७, १९८

ज्वरचिकित्सासूत्रम् नि. १-३६-४०

ज्वरपर्यायाः चि. ३-११

ज्वरप्रमोक्षे लक्षणानि ,, ३-३२४-३२८

ज्वरसंप्राप्तिः ,, ३-१२९-१३१

ज्वरस्याद्युत्पत्तिः प्रभावश्च नि. १-३५

ज्वरस्याधिष्ठानम् चि. ३-१०

ज्वरस्यारिष्टभूतानि पूर्वरूपाणि
इ. ५-९

ज्वरस्य कारणानि चि. ३-२७

ज्वरस्य पुनरावर्तने हेतुः
चि. ३-३३३-३३८

ज्वरस्य पूर्वरूपम् चि. ३-२८, २९

ज्वरस्य पूर्वरूपाणि नि. १-३३, ३४

ज्वरस्य प्रकृतिः चि. ३-१२, १३

ज्वरस्य प्रत्यात्मिकं लक्षणम् चि. ३-३१

ज्वरस्य प्रभावः ,, ३-२६

ज्वरस्य प्रवृत्तिः ,, ३-१४, १५

ज्वरस्य मेदाः ,, ३-३२-३५

ज्वरस्य साध्यासाध्यलक्षणम्
चि. ३-५०-५३

ज्वरस्य सौम्याग्नेयभेदयोर्विवरणम्
चि. ३-३७-३९

ज्वरस्याष्टमेऽहनि निशामत्वे हेतुः
चि. ३-२७६, २७७

ज्वरस्याष्टौ कारणानि नि. १-१७

ज्वरस्यैकत्वेऽपि कारणभेदाद्भेदप्रदर्शनम्
नि. १-३२

ज्वरहरो दशको महाकषावः
सू. ४-१६.

ज्वराणामन्येषां च व्याधीनामरिष्टभूत-
पूर्वरूपाणि इ. ५-३-५

ज्वरितानां यवाग्वर्थे प्रशस्तानि धान्यानि
चि. ३-१७७-१७८

ज्वरितानां यूपार्थं हितान्यजानि
चि. ३-१८८

ज्वरितानां हितानि मांसानि
चि. ३-१९०-१९३

ज्वरितानां हितानि शाकानि
चि. ३-१८९

ज्वरितेभ्य उष्णपानीयदाने हेतुः
चि. ३-३९-४०

ज्वरे अगुर्वादितैलम् चि. ३-२६७

ज्वरे अनुलोमनाः कषाययोगाः
चि. ३-२०७

ज्वरे अनुवासनप्रयोगः चि. ३-१७७

ज्वरे अभ्यङ्गप्रदेहपरिषेकाः
चि. ३-२५६, २५७

ज्वरे आरग्वधादिवस्तिः
चि. ३-२४५, २४६

ज्वरे उष्णं जलम् चि. ३-१४३

ज्वरे कषायविधानम् चि. ३-१६०

ज्वरे क्षीरयोगाः ,, ३-२३४-२३८

ज्वरे गुह्यच्यादिनिरुहः ,, ३-२४७-२४९

ज्वरे गुरुभोजनस्य निषेधः
चि. ३-२७७, २७८

ज्वरे चन्दनाद्यं तैलम् चि. ३-२५८

ज्वरे चन्दनाद्यनुवासनम् ,, ३-२५३

ज्वरे जीवन्त्याद्यनुवासनम्
चि. ३-२५०, २५१

ज्वरे त्रिकण्टकाद्यं पयः चि. ३-२३६

ज्वरे त्रिफलादिकषायः
चि. ३-२०८, २०९

ज्वरे दाहप्रशमना उपचाराः
चि. ३-२५९-२६६

ज्वरे दैवव्यपाश्रयं कर्म
चि. ३-३१०-३१४

ज्वरे नागराद्यं पयः चि. ३-२३७

ज्वरे निरुहवस्तिप्रयोगः
चि. ३-१६९-१७१

ज्वरे निरुहानुवासनप्रयोगाः चि. ३-२४०	ज्वरे शतशीतं जलम् चि. ३-१४४	तद्विद्यसंभाषायाः भेदाः वि. ८-१६
ज्वरे पटोलादिबस्तिः ,, ३-२४१-२४४	ज्वरे संशोधनयोग्या अवस्था चि. ३-२२७	तन्त्रयुक्तिज्ञानफलम् सि. १२-४५-५०
ज्वरे पटोलाद्यनुवासनम् ,, ३-२५२	ज्वरेषु दोषापेक्षिणी चिकित्सा चि. ३-२८३-२८६	तन्त्रस्य पर्यायाः सू. ३०-३१
ज्वरे पयःप्रयोगः ,, ३-१६७३	ज्वरे सर्पिविधानम् चि. ३-१६४, १६५	तन्त्रस्याष्टौ स्थानानि सू. ३०-३३
ज्वरे पेया-कषाय-क्षौर-सर्पिविरेचनानां कालाः चि. ३०-३०२	ज्वरे स्वेदाप्रवृत्तिहेतुः चि. ३-१३२	तन्त्रादीनां निरुक्तिः ,, ३०-६९-७१
ज्वरे मधूकादिहिमः चि. ३-२०६	ज्वरे हितं पानम् ,, ३-१९४	तन्त्रादीन्यधिकृत्य प्रश्नाः ,, ३०-३०
ज्वरे मांसरसप्रयोगः ,, ३-१६६	ज्वरो द्विविधः सू. १९-४-७	तन्त्रार्थाः सू. ३०-३२
ज्वरे यवागूप्रयोगः ,, ३-१४९, १५०	ज्ञस्वविचारः शा. १-५४-५८	तन्त्रानिदानं संप्राप्तिश्च सि. ९-२१, २२
ज्वरे यवागूयोगाः ,, ३-१७९-१८७	टङ्कस्य गुणाः सू. २७-१३६	तन्त्रायां चिकित्सासूत्रम् सि. ९-२४
ज्वरे यूषविधानम् ,, ३-१६३	तक्रपिण्डकानां गुणाः सू. २७-२३६	तन्द्रालक्षणानि ,, ९-२३
ज्वरे रक्तावसेकावस्था ,, ३-२८९	तक्रस्य गुणाः सू. २७-२२८	तन्नियमा (स्नेहपाननियमा) पालने दोषाः सू. १३-२०, २१
ज्वरे लङ्घनं येषां न हितम् ,, ३-२७२	तक्रादीनां प्रयोगाः सू. २३-१७	तमकक्षास्य लक्षणम् चि. १७-५५-६२
ज्वरे लङ्घनविचारः ,, ३-१३९-१४१	तज्जानां (मलक्षयवृद्धिजानां) व्याधीनां क्रियाक्रमः सू. ७-४४	तथोर्निजागन्तून्मादयोर्हेतुसंसर्गात् संसृष्टपूर्वरूपलिङ्गानि नि. ७-१८
ज्वरे लङ्घनादिक्रमकरणे युक्तिः चि. ३-२७३-२७६	तडागजलस्य गुणदोषाः सू. २७-२१४	तरुणज्वरे कषायरसनियेषधः चि. ३-१६१, १६२
ज्वरे वत्सकादिक्षायः ,, ३-२०४, २०५	तण्डुलीयकस्य गुणाः ,, २७-९४	तरुटस्य गुणाः सू. २७-११६, ११७
ज्वरे वमनं कदा देयम् ,, ३-१४६	तत्त्वस्मृतेर्मोक्षसाधनत्वम् शा. १-१५०-१५४	तर्पणयोगाः ,, २३-३४-३७
ज्वरे वमनयोगाः ,, ३-२२८, २२९	तत्त्वस्मृतेर्हेतवः शा. १-१४७-१४९	तर्पणादिक्रमः कुत्र योज्यः सि. ६-२५
ज्वरे वर्जनीयानि ,, ३-३३०-३३२	तत्र (भेषजस्य अभेषजेन अवशिष्टत्वे) आत्रेयकृतं समाधानम् सू. १०-५	तर्पणार्हा नराः चि. ३-१५५
ज्वरे विरेचनम् ,, ३-१६८	तत्र रक्तादिघातूस्पत्तिविषयकप्रश्नेषु आत्रेयस्य समाधानम् चि. १५-२७-३५	तस्व (आगन्तुशोथस्य) प्रतिकारः सू. १८-५
ज्वरे विरेचनयोगाः ,, ३-२३०-२३२	तद्विद्यसंभाषायाः प्रशंसा वि. ८-१५	तालप्रलम्बस्य गुणाः सू. २७-११५
ज्वरे शिरोविरेचनप्रयोगः ,, ३-१७३		तालशस्यस्य गुणाः ,, २७-११६
ज्वरे शिरोविरेचनधूमवर्त्यविदेशः चि. ३, २५४, २५५		तालशस्यस्य पक्षस्य गुणाः ,, २७-१३०
ज्वरे शीतप्रशमना उपचाराः चि. ३-२६८-२७१		तालुविद्रधेर्लक्षणम् चि. १२-७७

तालुशोषचिकित्सा चि. २६-२०३	तिल्वकस्य सुरायोगः क. ९-८	तृप्तिघ्नो दशको महाकषायः सू. ४-११
तिक्करस्य गुणकर्माणि तस्यासियोगे दोषाश्च सू. २६-४३ ५	तिल एषणाः सू. ११-३	तृष्णाः पञ्च सू. १९-४ ४
तिक्तिरिमांसस्य गुणाः सू. २७-६७	तीक्ष्णस्य विरेचनस्य लक्षणम् क. १२-५१-५३	तृष्णाविकित्सितोपक्रमः चि. २२-१-३
तिक्तिर्याद्यो यापनवस्तिः सि. १२-१८/१	तीक्ष्णादीनि भेषजानि केषु योज्यानि क. १२-५७, ५८	तृष्णानां निदानं संप्राप्तिश्च ,, २२-४-७
तिन्दुकस्य गुणाः सू. २७-१४६	तीक्ष्णो बस्तिर्मधुरप्रत्यास्थापनं च सि. ८-१५	तृष्णानां पूर्वरूपम् ,, २२-८
तिर्यग्गतदोषचिकित्सासूत्रम् नि. ८-३८, ३९	तुम्बुरुगुणाः सू. २७-१७१	तृष्णानां सामान्यलक्षणम् ,, २२-८
तिलकादीनां संप्राप्तिर्लक्षणं च सू. १८-२५	तुम्बुरुगुणाः ,, २७-३०६, ३०७	तृष्णानामुपपत्तयः ,, २२-९, १०
तिलगुणाः सू. २७-३०	तुल्यातुल्यवीर्यसंयोगादिकार्यम् क. १२-४८	तृष्णानिग्रहणो दशको महाकषायः सू. ४-१४
तिलतैलस्य गुणाः सू. १३-१२	तुषोदकस्य गुणाः सू. २७-१९१	तृष्णायां वातपित्तबोर्हेषुत्वम् चि. २२-१९-२९
तिलपर्णिकाया गुणाः सू. २७-९५-९७	तूदस्य गुणाः सू. २७-१३६	तृष्णायां शीतजलं देयम् ,, २२-२२
तिलशाकस्य गुणाः ,, २७-१०९	तृणधान्यानां गुणाः ,, २७-१६-१८	तृष्णायाः कफजायाश्चिकित्सा चि. २२-४७-४९
तिष्ठकस्यारिष्टयोगः क. ९-९, १०	तृणश्लेष्मगुणाः ,, २७-१४५	तृष्णायाः क्षयजायाश्चिकित्सा चि. २२-५०
तिल्वकस्यैकः सौवीरकयोगः क. ९-७, ८	तृतीयकचतुर्थकज्वरयोर्लक्षणम् चि. ३-६४-७२	तृष्णायाः क्षयजायाः संप्राप्तिर्लक्षणं च चि. २२-१६
तिल्वकस्योपयोगविधिः क. ९-३-५	तृतीयकचतुर्थकज्वरयोर्विशेषः चि. ३-२९२	तृष्णायाः पित्तजायाश्चिकित्सा चि. २२-४१-४६
तिल्वकस्य कम्पिलकेन एको योगः क. ९-१०, ११	तृतीये मासि गर्भस्य स्वरूपम् शा. ४-११	तृष्णायाः पित्तजायाः संप्राप्तिर्लक्षणं च चि. २२-१३, १४
तिल्वकस्य चत्वारो घृतयोगाः क. ९-१४-१६	तृतीये मासि गर्भे द्वैहृदयोत्पत्तिः शा. ४-१५	तृष्णायाः शीघ्रप्रतिकार्यत्वम् चि. २२-६२
तिल्वकस्य त्रयो लेहयोगाः क. ९-११-१३	तृतीयो बलाद्यो यापनवस्तिः सि. १२-१६ ९	तृष्णायाः सामान्यचिकित्सा चि. २२-२५-२९
तिल्वकस्य दध्यादिभिः पञ्च योगाः क. ९-६		तृष्णाया असाध्याया लक्षणम् चि. २२-१८

तृष्णाया आमजायाः संप्राप्तिर्लक्षणं च
चि. २२-१५

तृष्णाया उपसर्गजायाः संप्राप्तिर्लक्षणं च
चि. २२-१७

तृष्णाया मद्यजायाश्चिकित्सा
चि. २२-५१-५६

तृष्णाया वातजायाः संप्राप्तिर्लक्षणं च
चि. २२-११, १२

तृष्णाया वैशेषिकी चिकित्सा
चि. २२-४०

तेषां (अतिक्षारलवणसात्म्यानां) तत्सा-
म्यतः क्रमेणापगमनं श्रेयः वि. १-१९

तेषां (प्रमेहाणां) याप्यत्वे हेतुः नि. ४-२७

तेषु (शिरोविरेचनश्च सम्यग्योगायोगाति-
योगेषु) चिकित्सा सि. १-५३

तैलगण्डवधारणस्य गुणाः
सू. ५-७८-८०

तैलपानार्हाः सू. १३-४४-४६

तैलस्य गुणाः ,, १३-१५

तैलस्य वातशमकत्वं सोपपषिकम्
वि. १-१३, १४

तैलस्य सामान्यगुणाः
सू. २७-२८६-२८८

तैलस्यानुक्तस्य गुणसंप्रदहः ,, २७-२९४

तोदनस्य गुणाः सू. २७-१४२, १४३

त्वगाश्रया वृक्षास्तेषां कर्म च
सू. १-११६-११९

त्वगाश्रिते वाते चिकित्सा चि. २८-९२

त्वग्दोषसंस्वेदहरः प्रदेहः सू. ३-२९

त्वचि प्रकुपितस्य वातस्य लक्षणम्
चि. २८-३०

त्र्युषस्य गुणाः सू. २७-११०, १११

त्रयस्त्रयो रसा दोषमेकैकं जनयन्ति
त्रयस्त्रयोपशमयन्ति, तेषां विवरणम्
वि. १-६

त्रयाणां मर्मसु प्राधान्यम् सि. ९-३

त्रयोदशमूत्रदोषाणां नामतो निर्देशः
सि. ९-२५, २६

त्रयोदशसज्जिपातज्वराणां लक्षणम्
चि. ३-१०२

त्रयो रोगाः सू. १९-४६

त्रिकण्टकाद्यं तैलं घृतं यमकं च
चि. ६-३८, ३९

त्रिदोषजघोनिव्यापतेर्लक्षणम्
चि. ३०-१४, १५

त्रिदोषजहृद्दोगस्य चिकित्सा चि. २६-१००

त्रिदोषजोन्मादस्य निदानलक्षणे ,, ९-१५
त्रिपण्वा गुणाः सू. २७-९८-१०३

त्रिफलादिकाथः सू. २३-१०, ११

त्रिफलारसायनं प्रथमम्
चि. १-३/४१, ३ | ४२

त्रिफलारसायनं द्वितीयम् ,, १-३ | ४३
३ | ४४

त्रिफलारसायनं तृतीयम् ,, १-३ | ४५

त्रिफलारसायनं चतुर्थम्
चि. १-३ | ४५-३ | ४७

त्रिविधं रोगविशेषज्ञानम् वि. ४-३

त्रिवृताया गुणाः क. ७-५, ६

त्रिवृतायाः पर्यायाः ,, ७-४

त्रिवृताया भेदाः क. ७-७

त्रिवृत्कषायेण बिल्वकषायेण च एकैको
योगः क. ८-११

त्र्युषणाद्यो मन्थः सू. २३-१८

दण्डकस्य लक्षणम् चि. २८-५१

दण्डधारणस्य गुणाः सू. ५-१०२

दद्रोर्लक्षणम् चि. ७-२३

दधिमस्तुगुणाः सू. २७-२२८

दधिसरगुणाः ,, २७-२२८

दधिसेवनविधिः ,, ७-६१, ६२

दध्नः अदितत्वं ऋतुभेदे रोगभेदे च
सू. २७-२२७

दध्नः प्रशस्तता रोगभेदे ,, २७-२२६

दध्नः सगुडस्य गुणाः ,, २७-२७८

दध्नः साधारणगुणाः ,, २७-२२५

दन्तधावनविधिर्गुणाश्च
सू. ५-७१, ७२

दन्तपवने योग्यद्रुमाः सू. ५-७३

दन्तविद्वधेर्लक्षणम् चि. १२-७८

दन्तशठस्य गुणाः सू. २७-१६१

दन्ताश्रयमरिष्टम् इ. ८-१३

दन्ताश्रितं रिष्टम् ,, ३-६

दन्तीद्वन्त्योः पञ्चासवयोगाः

क. १२-३२-३४

दन्तीद्वन्त्योः षड् लेहयोगाः

क. १२-११-१५

दन्तीद्वन्त्योः सप्त कल्लयोगाः

क. १२-७, ८

दन्तीद्वन्त्योरपरो मोदकयोगः

क. १२-२७-२९

दन्तीद्वन्त्योरिष्टुणैको योगः

क. १२-१७

दन्तीद्वन्त्योरेकः कल्कयोगः

क. १२-३१

दन्तीद्वन्त्योरेकः कषाययोगः क. १२-३०

दन्तीद्वन्त्योरेकः सुराकम्पिलकयोगः

क. १२-३५

दन्तीद्वन्त्योरेकः सौवीरकयोगः

क. १२-३५

दन्तीद्वन्त्योरेक उत्कारिकायोगः

क. १२-२०, २१

दन्तीद्वन्त्योरेकश्चूर्णयोगः क. १२-१६

दन्तीद्वन्त्योरेकस्तुषोदकयोगः

क. १२-३५

दन्तीद्वन्त्योरेकोऽपरश्चूर्णयोगः

क. १२-२३-२६

दन्तीद्वन्त्योरेको मद्ययोगः

क. १२-२१, २२

दन्तीद्वन्त्योरेको मोदकयोगः

क. १२-२०, २१

दन्तीद्वन्त्योर्गुणाः क. १२-६

दन्तीद्वन्त्योर्ग्राह्यमङ्गं प्रयोगविधिश्च

क. १२-४, ५

दन्तीद्वन्त्योर्भक्ष्ययोगः क. १२-२१, २२

दन्तीद्वन्त्योर्मांसरसैक्यो योगाः

क. १२-७, ८

दन्तीद्वन्त्योर्मुद्रादिमिष्यो रसयोगाः

क. १२-१८

दन्तीद्वन्त्योर्स्नेहयोगाः

क. १२-९, १०

दन्तीद्वन्त्योर्जयो यवाग्वादियोगाः

क. १२-१९

दन्तीपर्यायाः क. १२-३

दर्दुरस्य गुणाः सू. २७-१४

दर्दुरविषे चिकित्सा चि. २३-२०८, २११

दर्वाकरकृतदंशलक्षणम् ,, २३-१२७

दर्शनेन्द्रियविकृतयोऽरिष्टभूताः

इ. ४-७-१८

दश प्राणायतनानि शा. ७-९

दशमूलायो यापनवस्तिः

सि. १२-१८ | ९

दशविधं परीक्ष्यम् वि. ८-८४, ८५

दशेन्द्रियाणि शा. १-२४-२६

दष्टानां चतुष्पदानां विषलक्षणानि

चिकित्सा च चि. २३-२२९-२३२

दाडिमस्य गुणाः सू. २७-१४९-१५१

दाहप्रशमनो दशको महाकषायः

सू. ४-१७

दाहे द्वौ वस्ती सि. १०-३३

दिवानिद्रा केषां सर्वदा अद्विता

सू. २१-४५

दिवानिद्रायाः प्रतिषेधो ग्रीष्मेतरेषु

ऋतुषु सू. २१-४४

दिवानिद्राया दोषाः सू. २१-४६-४९

दिवानिद्रा येषां हिता ,, २१-३९-४३

दिवास्वप्नजा व्यापदः

सि. १२-१४ | ७

दिवास्वप्नस्य गुणाः सू. २१-५०

दिव्यजलस्य गुणाः सू. २७-१९८

दीपनीयो दशको महाकषायः ,, ४-९

दुःखहेतवः शा. १-९८

दुर्बलमने वमनं क्रूरकोष्ठे विरेचनं च न

देयम् सि. ६-३७

दुष्टप्रतिश्यायजारोगाः चि. २६-१०७-१०९

दुष्टप्रतिश्यायस्य लक्षणम् ,, २६-११०

दुष्टव्रणाः चि. २५-२४, २५

दुष्टस्य शुक्रस्याबीजत्वम्

चि. ३०-१३३, १३४

दूतस्य प्रशस्तस्य लक्षणम्

इ. १२-६७-७०

दूषीविषय लक्षणम् चि. १३-३१

दृष्टान्तस्य लक्षणम् चि. ८-३४

देवादयो यथा पुरुषस्य देहं विशन्ति

चि. ०-१८, १९

देवान्मत्तस्य लक्षणम् चि. ९-२०

देशभेदाः क. १-८

देशस्य (भूमेः) परीक्षा वि. ८-९२, ९३

देशस्य लक्षणम् वि. ८-७५

देशस्य विवरणम् वि. १-२२ | ५

देशादिपरीक्षाव्यतिरेकेण केवलं

योगैरेव चिकित्सां कुर्वतो दोषः

चि. ३०-३२०

देहप्रकृतेर्लक्षणम् सू. ७-४०

दोषकुष्ठयोः परस्परबोधकत्वम्

चि. ७-३३

दोषत्रयादपरिमितविकारोत्पत्तौ युक्तिः

चि. ६-७

दोषप्रशमनप्रकोपकरसाः सू. १-६६

दोषमानविकल्पजा द्विषष्टिभेदाः

सू. २७-४१-४४

दोषशेषशमनोपायः क. १२-६६

दोषस्थानप्रकृतीः प्राप्य विषं यश्करोति

चि. २३-२८-३०

दोषाणां कदाचिद्विरुद्धाभिमतताऽपि

क्रिया कार्या भवति

चि. ३०-३२१-३२५

दोषाणां गतिस्त्रिविधा

सू. १७-११२, ११३

दोषाणां त्रयप्रकोपप्रशमकालाः

सू. १७-११४

दोषाणां परिसंख्येयत्वम्

वि. ६-५

दोषाणां प्रकृतिभूतानां विकृतानां च

कर्म सू. २०-९

दोषाणां प्रशमनोपायाः सू. १-५८

दोषाणां प्राकृती वैकृती च गतिः

सू. १७-११५-११९

दोषाणां वृद्धिक्षयकृतविकल्पलक्षणानि

सू. १७-४५-६१

दोषाणां वृद्धिक्षयसाम्यलक्षणानि

सू. १७-६२

दोषाणां शरीरे स्थानविभागः

सू. २०-८

दोषाणां स्थानसामीप्याद्वरणमुचितम्

चि. २६-२९१

दोषातिप्रवृत्तौ कर्तव्यम् क. १२-७३

दोषादिवलमवेक्ष्य भेषजं प्रयोज्यम्

क. १२-६०

दोषाधिक्यमवेक्ष्य कुष्ठचिकित्सा कार्या

चि. ७-३१, ३२

दोषाधिक्यवशात् कुष्ठविशेषोत्पत्तिः

चि. ७-२७-३०

दोषाधिक्यविशेषेण सप्तविधः कुष्ठ-

विशेषः नि. ५-५

दोषान्तरादिसंस्पृष्टे वाते चिकित्सा

चि. २८-१८४-१९९

दोषापेक्षिणी निरुद्धकल्पना चि. ३-६९

दोषाप्रवृत्तौ कर्तव्यम् क. १२-७१, ७२

दोषौषधादीनि परीक्ष्यैव चिकित्सा

विधेया चि. ३०-३२६, ३२७

प्रवन्तीपर्यायाः क. १२-३

द्रव्यं चेतनमचेतनं चेति द्विविधम्

सू. २६-१०

द्रव्यकर्मवीर्याधिकरणकालोपायफलानां

लक्षणम् सू. २६-१३

द्रव्यगुणानां रसेषूपचारः ,, २६-३६

द्रव्यभेदाः (प्रभावभेदेन) सू. १-६७

द्रव्यभेदाः (उत्पत्तिभेदेन) सू. १-६८

द्रव्यभेदौ सू. १-४८

द्रव्यलक्षणम् सू. १-५१

द्रव्यलक्षणातिदेशः वि. ८-२९

द्रव्यसंग्रहः सू. १-४८

द्रव्याणामनुक्तानां गुणकर्मादीनां ज्ञाने

उपायाः सू. २७-३३०, ३३१

द्रव्याणां गुणाः ,, ९-७

द्रव्याणां गुणाः कर्म च सू. २६-१०

द्रव्याणां पार्थिवादिभेदेन लक्षणं गुणाश्च

सू. २६-११

द्रव्याणां बलाधानार्थं स्वरसभावना

कार्या क. १२-४७, ४८

द्रव्याणां मात्रादिज्ञानस्य प्रयोजनम्

सू. २६-४६, ४७

द्रव्याणां रसद्वारेण त्रिषष्टिविधो भेदः

सू. २६-१४-२२

द्रव्याणां सद्य उद्धृतानां द्रवाणां च

द्विगुणं मानं ग्राह्यम् क. १२-९८, ९९

द्रव्याणां सर्वेषामेव औषधत्वे युक्तिः
सू. २६-१२

द्राक्षाद्यो वस्तिः सि. ३-५३-५५

द्राक्षाया गुणाः सू. २७-१३२

द्रुतप्रणीतादिबस्तिदोषाः तेषां
चिकित्सा च सि. ५-१०, ११

द्रोणीप्रावेशिकरसायनम्
चि. १-४ | ७-४ | १२

द्रन्द्रजज्वरलक्षणम् चि. ३-८४

द्रन्द्रजत्रिदोषज्वराणां लक्षणानि
नि. १-२८, २९

द्रन्द्रजत्रिदोषज्वराणां संप्राप्तिः
नि. १-२८, २९

द्रन्द्रजत्रिदोषज्वराणां हेतुः
नि. १-२८, २९

द्रन्द्रजसाक्षिपातिकमेहचिकित्सा
चि. ६-३५-३७

द्वितीये मासि गर्भस्य स्वरूपम्
शा. ४-१०

द्वितीये वातनुजिरुहः सि. ८-६

द्विदोषजगुल्महेतुलक्षणातिदेशः
चि. ५-१६

द्विपञ्चमूलो निरुहः सि. ३-३५

द्विपञ्चमूलयो निरुहः ,, ३-५९-६१

द्विपञ्चमूलयो यापनवस्तिः
सि. १२-१८ | २

द्विविधमेषजलक्षणम् चि. १-५-६

द्विविधा परीक्षा वि. ८-८३

द्विष्टार्थजायाश्छर्देनिदानलक्षणे
चि. २०-१८

द्वेष्यमपि पथ्यं कल्पनाविधिभिः
प्रियत्वं गमयेत् चि. ३०-३३१

द्वैहृदयविमानने दोषाः शा. ४-१५

द्वौ घृतयोगौ क. ८-१३, १४

धनैषणा सू. ११-५

धन्वनस्य गुणाः सू. २७-१४२, १४३

धमनीनिरुक्तिः ,, ३०-१२

धमन्यो दश महामूलाः ,, ३०-८

धातकीपुष्पकृताश्वस्य गुणाः
सू. २७-१८८

धातव एव धातूनामाहारः सू. २८-३

धातुक्षयजङ्घेयलक्षणम्
चि. ३०-१८१-१८७

धातुक्षयाद्यथा शोषः संभवति तद्वर्णनम्
नि. ६-८, ९

धातुमेदेन पुरुषस्य मेदः
शा. १-१६, १७

धातूनां योगपथेन वृद्धिहासौ भवतः
शा. ६-५, ६

धातूनां साम्यार्थं कर्तव्यम् शा. ६-७, ८

धानानां गुणाः सू. २७-२६६

धान्यगुणाः ,, २७-३०७, ३०८

धान्यकगुणाः ,, २७-१७३

धामार्गवर्कलोपक्रमः क. ४-१-३

धामार्गवगुणाः क. ४-४, ५

धामार्गवपर्यायाः ,, ४-३

धामार्गवस्य चत्वारः क्षीरयोगाः
क. ४-७

धामार्गवस्य दश लेहयोगाः क. ४-१३-१५

धामार्गवस्य द्वादश शकृदस्ययोगाः
क. ४-११, १२

धामार्गवस्य नव कषाययोगाः क. ४-७-९

धामार्गवस्य पल्लवानां नव योगाः ,, ४-६

धामार्गवस्यान्ये एकादश कषाययोगाः
क. ४-१६, १७

धामार्गवस्यैकः कल्कयोगः क. ४-१५

धामार्गवस्यैकः सुरायोगः ,, ४-७

धामार्गवस्यैको घृतयोगः ,, ४-१८

धामार्गवस्यैको घ्रेययोगः ,, ४-१०

धामार्गवस्यैकोऽन्नयोगः ,, ४-९

धूमनेत्रनिर्माणविधिः सू. ५-४९-५१

धूमपानविधिः सू. ५-४६-४८

धूमपानस्य गुणाः सू. ५-२७-३२

धूमपानानर्हाः ,, ५-४१-४५

धूमपानेऽष्टौ कालाः ,, ५-३३-३७

धूमवर्तेर्निर्माणविधिः ,, ५-२३, २४

धूमस्य सम्यक्पीतस्य लक्षणम् ,, ५-३७

धूमस्य सुपीतस्य लक्षणम् ,, ५-५२

धूमस्यातिपीतस्य लक्षणम् सू. ५-५३-५५	नस्यकर्म केषु रोगेषु कार्यम् सि. ९-९४, ९५	निजविकाराणामनुत्पत्तौ विधिः सू. ७-४६-५०.
धूमस्याविधिपीतस्य दोषास्तत्र प्रतीकारः सू. ५-३८-४०	नस्यकर्मणो व्यापदस्तच्चिकित्सा च सि. ९-१०९-११५	निजव्रणानां संप्राप्तिः चि. २५-१०
धृतिविभ्रंशस्य वर्णनम् शा. १-१००	नागबलारसायनम् चि. १-२ ११	नित्यत्वविचारः शा. १-५९
ध्वजभङ्गकृतकैव्यलक्षणम् चि. ३०-१६३-१७६	नागरङ्गफलस्य गुणाः सू. २७-१५६	निदानत्रैविध्यम् नि. १-३
ध्वंसकचिकित्सा चि. २४-२०४-२०५	नाडीस्वेदस्य कल्पना सू. १४-४३	निदानदोषदूष्यविशेषेभ्यो विकारविघात- भावाभावप्रतिविशेषाः नि. ४-४
ध्वंसकलक्षणम् ,, २४-१९९-२०३	नाडीस्वेदस्य द्रव्याणि सू. १४-२९-३३	निदानपञ्चकवर्णनोपसंहारः नि. १-१३, १४
नखदन्तविषलक्षणं तच्चिकित्सा च चि. २३-२१९, २२०	नाड्या गुणाः सू. २७-९५-९७	निदानपदपर्यायाः नि. १-३
नखाश्रितं रिष्टम् इ. ३-६	नातिद्रुतं भुक्तवतो गुणाः चि. १-२५ ७	निदानस्य लक्षणम् नि. १-७
नदीनां वर्षाजलवहानां जलगुणाः सू. २७-२१३	नातिविलम्बितं भुक्तवतो गुणाः चि. १-२५ ८	निदानादिविशेषेभ्यो गुल्मस्यान्येषां च रोगाणां विशेषविज्ञानम् नि. ३-४, ५
नदीनां विभिन्नपर्वतप्रभवानां जलगुणाः सू. २७-२०९-२१२	नान्दीमुख्या गुणाः सू. २७-२२	निदानाशस्य हेतुः नि. २१-५७
नदीमाषकस्य गुणाः सू. २७-११४	नाभेरधो वाते प्रकुपिते चिकित्सा चि. २८-९९	निदानाशे प्रतिकारः सू. ११-५२-५४
नपुंसकगर्भाया लक्षणानि शा. २-२४, २५	नारिकेलफलस्य गुणाः सू. २७-१३०	निद्रायाः कारणम् ,, २१-३५
नरः कथमरोगो भवति ,, २-४६, ४७	नालिकाया गुणाः सू. २७-९८-१०३	निद्रायाः फलम् ,, २१-३६
नलिग्या गुणाः सू. २७-९८-१०३	नासाश्वयथोर्लक्षणम् चि. २६-११५	निद्राया दोषा अकालेऽतिप्रसङ्गाच्च सेवितायाः सू. २१-३७, ३८
नवज्वरे अपथ्यानि चि. ३-१९५, १९६	नासास्त्रावस्य लक्षणम् चि. २६-२१२	निद्राया भेदाः सू. २१-५८, ५९
नवज्वरे निपेद्धानि ,, ३-१३८	नासिकाश्रयमरिष्टम् इ. ८-१०, ११	निद्राविधारणे दोषास्तच्चिकित्सा च सू. २७-२३
नव द्वाराणि शा. ७-१२, १३	निकोचगुणाः सू. २७-१५७, १५८	निन्दिताः पुरुषाः सू. २१-३
नवनीतस्य गुणाः सू. २७-२३०	निग्रहस्थानस्य लक्षणम् चि. ८-६५, ६६	निम्बस्य गुणाः ,, २७-९५-९७
नस्तःकर्मगुणाः सि. ९-८८	निजविकारस्य कारणानि सू. २०-४	निरग्नस्वेदो दशविधः ,, १४-६४
नस्यकर्मभेदाः सि. ९-८९-९२		निरपत्यस्य निम्बदा चि. २-१६-१९

निरामज्वरलक्षणम् चि. ३-१३१

निरुहकपायस्नेहयोर्मात्रा
सि. ३-३०

निरुहमात्राः (वयोभेदेन)
सि. ३-३१, ३२

निरुहयोगाः मि. ३-३५-४५

निरुहविधानम् सि. १-२०-२६

निरुहानन्तरमनुवापनं देयम्
सि. ३-२८, २९

निरुहे प्रतिभोजनम् सि. ३-७०

निर्मलाम्बरधारणस्य गुणाः सू. ५-९५

निर्वाणौ प्रदेहौ ,, ३-२६, २७

निवृत्तेः स्वरूपम् शा. ५-११

निवृत्तेऽपि व्याधौ दोषशेषापनुत्तर्य-
मनपाधिप्रयोगस्य सेवनं विधेयम्
चि. ३०-३२७-३३०

निष्क्रियस्य पुरुषस्य क्रियानिर्देशः
शा. १-७५, ७६

निष्ठ्यूत-पुरीष-रेतांस्यम्भसि मज्जन्ति
यस्य स न जीवति इ. ९-१८-२९

निष्पावस्य गुणाः सू. २७-३३

निष्पावस्य गुणाः ,, २७-९८-१०३

नीपस्य गुणाः ,, २७-१४५

नेत्रकम्पनाभिद्वेते गुदे दोषास्तच्चिकित्सा च
सि. ५-१४-१५

नेत्ररोगस्य वातजादिभेदेन लक्षणानि
चि. २६-१२९-१३१

नेत्ररोगे अमृताहादिवर्तिः
चि. २६-२४३-२४५

नेत्ररोगेऽञ्जनानि चि. २६-२४०-२४२

नेत्ररोगेऽन्यान्यञ्जनानि
चि. २६-२५६-२६२

नेत्ररोगे आश्रूयोनानि
चि. २६-२३७-२३९

नेत्ररोगे चूर्णाञ्जनम्
चि. २६-२४७-२५०

नेत्ररोगे दृष्टिप्रदा वर्तिः
चि. २६-२५४, २५५

नेत्ररोगे विडालकाः चि. २६-२३१-२३६

नेत्ररोगे शङ्खादिवर्तिः ,, २६-२४६

नेत्ररोगे सुखावती वर्तिः
चि. २६-२५२, २५३

नेत्ररोगे सौवीराञ्जनादिवर्तिः
चि. २६-२५१, २५२

नैशे आहारेऽर्जीर्णे प्रातर्भोजननिषेधः
चि. १५-२४१-२४३

न्यग्रोधफलस्य गुणाः सू. २७-१०५

न्यग्रोधफलस्य गुणाः ,, २७-१६३, १६४

न्युब्जपार्श्वगतस्त्रीसेवननिषेधः
शा. ८-६

पक्कगुल्मस्य चिकित्सा
चि. ५-४६, ४७

पक्कगुल्मे शस्त्रक्रियोपदेशः चि. ५-३९

पक्कमललक्षणम् ,, १५-९३, ९४

पक्कसस्य गुणाः सू. २७-१८४

पक्कज्वरशोधभेदनो भेषजगणः
चि. २५-५३, ५४

पकाशयशोधनाश्ववारो वस्तयः
सि. १०-२५-२७

पकाशये प्रकुपितस्त वातस्य लक्षणम्
चि. २८-२८, २९

पक्षघातस्य चिकित्सा चि. २८-१००

पक्षमवर्तमाश्रयमरिष्टम् इ. ८-४, ५

पक्षमाश्रितं रिष्टम् इ. ३-६

पक्ष्यमानज्वरलक्षणम् चि. ३-१३६, १३७

पक्ष्यकर्मतः प्राकृत्ययम् सू. २-१५

पञ्च कर्मेन्द्रियाणि शा. ७-७

पञ्च कषाययोनयः सू. ४-६

पञ्चतित्तो निरुहः सि. ८-८

पञ्चदश कोष्ठाङ्गानि शा. ७-१०

पञ्च बुद्धीन्द्रियाणि ,, ७-७

पञ्च महाभूतानि तेषां गुणाश्च
शा. १-२७, २८

पञ्चमे मासि गर्भस्य स्वरूपम्
शा. ४-२१

पञ्चसु विषमज्वरेषु हिताः पञ्च कषायाः
चि. ३-२००-२०३

पञ्चपाङ्गुलशाकस्य गुणाः सू. २७-१०९

पञ्चानां मारुतानामन्योन्यावरणे
लिङ्गानि तच्चिकित्सा च
चि. २८-१९९-२४८

पञ्चेन्द्रियद्रव्याणि सू. ८-९	परिकर्ते द्वौ वस्ती सि. १०-३४, ३५	पर्वपुष्पा गुणाः सू. २७-१०७
पञ्चेन्द्रियबुद्धयः ,, ८-१२	परिचारकस्य गुणाः सू. ९-८	पलाण्डोर्गुणाः ,, २७-१७५
पञ्चेन्द्रियाणि ,, ८-८	परिष्कृताया योनेर्लक्षणम् चि. ३०-२३, २४	पलाशयो निरुहः सि. ३-४४, ४५
पञ्चेन्द्रियादीनां परिगणनम् सू. ८-३	परिमर्शनविधिः इ. ३-४	पलितस्य कक्षणम् चि. २६-१३२
पञ्चेन्द्रियाधिष्ठानानि ,, ८-१०	परिषेकस्वेदस्य कल्पना सू. १४-४४	पशूनां वस्तिकर्मविधिः सि. ११-१९-२६
पञ्चेन्द्रियाधिष्ठानानि शा. ७-७	परिषेकस्वेदस्य द्रव्याणि इ. १४-३४	पाञ्चभौतिकानामपि चक्षुरादीनां तैजसत्वा- द्विग्वपदेशे हेतुः सू. ८-१४
पञ्चेन्द्रियार्थाः सू. ८-११	परिस्त्रावव्यापदो वर्णनम् सि. ७-५८-६२	पाटलस्य गुणाः ,, २७-१५
पटोलस्य गुणाः ,, २७-९५-९७	परिस्त्रावे द्वौ वस्ती सि. १०-३२	पाठाया गुणाः चि. २७-८८
पत्तूरस्य गुणाः ,, २७-९८-१०३	परिस्त्रावव्यापदो वर्णनं चिकित्सा च सि. ६-६८-७०	पाण्डुकामलयोर्दोषापेक्षिणी चिकित्सा चि. १६-११५, ११६
पथ्यापथ्ययोर्लक्षणम् सू. २६-४५	परिहारस्य लक्षणम् वि. ८-६०	पाण्डुकामलयोः पानाहारे तोयम् चि. १६-११४
पद्मपल्लवस्य गुणाः ,, २७-१०५	परीक्षायाः प्रयोजनम् ,, ८-१३२	पाण्डुप्रदरचिकित्सा चि. ३०-११६-१२०
पनसफलस्य संपकस्य गुणाः सू. २७-१४३, १४४	परीक्षाया विषये भिषजां प्रश्नाः वि. ८-८०	पाण्डुरोगस्य निदानम् सू. १६-७-११
पयसः उपवासादिष्वनुपानत्वम् सू. २७-३२२	परीक्षाया विषये भिषजां प्रश्नानामुत्तरम् वि. ८-८१-८२	पाण्डुरोगस्य पित्तत्रस्य निदानलक्षणे चि. १६-१९-२२
परमाणुभेदेन शरीरावयवानामसंख्येत्यम् शा. ७-१७	परीक्षायाश्चातुर्विध्यम् सू. ११-१७	पाण्डुरोगस्य पूर्वरूपम् चि. १६-१२
परमात्मनो लिङ्गानि शा. १-७०-७४	परीक्ष्याणां द्विविधो भेदः, तयोः परीक्षणो- पायश्च इ. १-४	पाण्डुरोगस्य भेदाः ,, १६-३
परलेकैषणा सू. ११-६	परुषकस्य गुणाः सू. २७-१२८	पाण्डुरोगस्य मृज्जस्य चिकित्सा चि. १६-११७
परादिगुणानां लक्षणम् सू. २६-३१-३५	परुषकस्याम्लस्य गुणाः ,, २७-१३२	पाण्डुरोगस्य मृज्जस्य निदानलक्षणे चि. १६-३०
परादीनां गुणानां निर्देशः ,, २६-२९-३०	पर्पटकस्य गुणाः ,, २७-९५-९७	पाण्डुरोगस्य वातजस्य निदानलक्षणे चि. १६-१७-१८
परावर्चयपरीक्षा सू. ३०-७२-८३	पर्पटकीफलस्य गुणाः ,, २७-१६२	
परिकर्तिकाव्यापदो वर्णनं चिकित्सा च सि. ६-६१-६७	पर्वण्णा गुणाः सू. २७-१७०	
परिकर्तिकाव्यापदो वर्णनं चिकित्सा च सि. ७-५४-५७		

पाण्डुरोगस्य श्लेष्मजस्य निदानलक्षणे
चि. १६-२३-२५

पाण्डुरोगस्य संप्राप्तिः चि. १६-४-६

पाण्डुरोगस्य सान्निपातिकस्य निदान-
लक्षणे चि. १६-२६

पाण्डुरोगस्य सामान्यलक्षणम्
चि. १६-१३-१६

पाण्डुरोगस्यासाध्यलक्षणम्
चि. १६-३१-३३

पाण्डुरोगाः पञ्च सू. १९-४ | ४

पाण्डुरोगे कटुकायं घृतम्
चि. १६-४७-४९

पाण्डुरोगे कतिपययोगाः चि. १६-६१-६९

पाण्डुरोगे कामलाहरौ योगौ चि. १६-९८

पाण्डुरोगे गौडोऽरिष्टः ,, १६-१०५

पाण्डुरोगे त्रिफलाद्यो लेहः ,, १६-९९

पाण्डुरोगे दन्तीघृतम् ,, १६-५१

पाण्डुरोगे दाढिमायं घृतम्
चि. १६-४४-४६

पाण्डुरोगे दाढ्यादिलेहः चि. १६-९७

पाण्डुरोगे द्राक्षाघृतम् ,, १६-५२

पाण्डुरोगे धान्यवलेहः
चि. १६-१००, १०१

पाण्डुरोगे धान्यरिष्टः
चि. १६-१११-११३

पाण्डुरोगे नवायसचूर्णम् चि. १६-७०, ७१

पाण्डुरोगेऽन्यौ घृतयोगौ
चि. १६-५४, ५५

पाण्डुरोगे पथ्याघृतम् चि. १६-५०

पाण्डुरोगे पुनर्नवामण्डूरम् ,, १६-९३-९६

पाण्डुरोगे वीरकारिष्टः
चि. १६-१०६-११०

पाण्डुरोगे मण्डूरवटकाः चि. १६-७२-७९

पाण्डुरोगे मण्डूरवटकाः
चि. १६-१०२-१०४

पाण्डुरोगे मृज्जे व्योषाद्यं घृतम्
चि. १६-११८-१२०

पाण्डुरोगे योगराजः चि. १६-८०-८६

पाण्डुरोगे विशालादिकाण्टः ,, १६-६०-६२

पाण्डुरोगे शिलाजतुवटकाः ,, १६-८७-९२

पाण्डुरोगे संशोधनम् चि. १६-५५-५९

पाण्डुरोगे हरिद्रादिघृतम् ,, १६-५३

पादत्रधारणस्य गुणाः सू. ५-१००

पादादिशौचाधानस्य गुणाः
सू. ५-१८

पादाभ्यङ्गस्य गुणाः सू. ५-९०-९२

पानकस्य गुणाः ,, २७-२७९, २८०

पामाया लक्षणम् चि. ७-२५

पारावतस्य गुणाः सू. २७-१३४

पार्थिवद्रव्यसंग्रहः सू. १-७०

पार्थिवादिभेदेन शरीराङ्गविभागः
शा. ७-१६

पार्थरुजाहरः प्रदेहः सू. ३-२५

पालङ्क्याया गुणाः ,, २७-९८-१०३

पाशवसत्वस्य लक्षणम्

शा. ४-३९ | १

पाशवादीनां त्रिविधानां राजसत्वम्
शा. ४-३९

पांशुजलवणस्य गुणाः सू. २७-३०४

पिडकाः शराविकादिभ्योऽन्याः
सू. १७-१०८-११०

पिडकाः सप्त सू. १९-४ | २

पिडकानां नामानि ,, १७-८३

पिडकानां संभवः प्रमेहं विनाऽपि
सू. १७-१०४, १०५

पिडकानां साध्यासाध्यत्वनिर्देशः
सू. १७-१०६, १०७

पिडकानामुपद्रवाः सू. १७-१११

पिडकायाः संप्रामिल्लक्षणं च
सू. १८-२४

पिण्डकगुणाः सू. २७-२६७

पिण्डाङ्गस्य गुणाः सू. २७-१२२

पितृभिरुन्मत्तस्य लक्षणम् चि. ९-२०

पित्तकासे कतिपययोगाः चि. १८-१०३-१०७

पित्तकासे चिकित्साक्रमः
चि. १८-८३-८६

पित्तकासे त्वगादिलेहः
चि. १८-९२, ९३

पित्तकासेऽन्नपानम् चि. १८-९६-९९

पित्तकासे पिप्पल्यादिलेहः

चि. १८-९४, ९५

पित्तकासे मृद्वीकालेहः चि. १८-९१

पित्तकासे वैहयोगाः चि. १८-८७-८९

पित्तकासे शरादिपञ्चमूलक्षीरम्

चि. १८-१००

पित्तकासे शर्करादिलेहः चि. १८-९०

पित्तकासे स्थिरादिक्षीरम्

चि. १८-१०१, १०२

पित्तकुष्ठे प्रलेपनम् चि. ७-१३१

पित्तकुष्ठे स्नानम् ७-१३२-१३५

पित्तगुल्मस्य निदानं लक्षणं च

चि. ५-१०, १३

पित्तगुल्मस्य संप्राप्तिर्लक्षणानि च

नि. ३-८, ९

पित्तगुल्मे आमलकाद्यं घृतम्

चि. ५-१२२

पित्तगुल्मे घृतयोगाः चि. ५-११४

पित्तगुल्मे चिकित्साक्रमः

चि. ५-३३-३५

पित्तगुल्मे त्रायमाणाद्यं घृतम्

चि. ५-११८-१२१

पित्तगुल्मे द्राक्षाद्यं घृतम्

चि. ५-१२३-१२५

पित्तगुल्मेऽन्नपानानि चि. ५-१३३, १३४

पित्तगुल्मे वस्तयः चि. ५-१३२

पित्तगुल्मेऽभ्यङ्गाः चि. ५-१३१

पित्तगुल्मे रक्तावसेचनम्

चि. ५-३६-३८

पित्तगुल्मे रोहिण्याद्यं घृतम्

चि. ५-११४-११७

पित्तगुल्मे वासाघृतम्

चि. ५-१२६, १२७

पित्तगुल्मे विरेचनयोगाः

चि. ५-१२८-१३०

पित्तग्रहणीगदस्य निदानलक्षणे

चि. १५-६५, ६६

पित्तग्रहण्यां किराताद्यं चूर्णम्

च. १५-१३७-१४०

पित्तग्रहण्यां चन्दनाद्यं घृतम्

चि. १५-१२५-१२८

पित्तग्रहण्यां नागराद्यं चूर्णम्

चि. १५-१२९-१३१

पित्तग्रहण्यां भूनिम्बाद्यं चूर्णम्

चि. १५-१३२, १३३

पित्तग्रहण्यां वचाद्यं चूर्णम्

चि. १५-१३४-१३६

पित्तग्रहण्याश्चिकित्साक्रमः

चि. १५-१२२-१२४

पित्तच्छर्देर्निदानलक्षणे चि. २०-१०, ११

पित्तच्छर्द्याश्चिकित्सा ,, २०-२६-३३

पित्तजमूत्रकृच्छ्रचिकित्सा

चि. २६-४९

पित्तजमूत्रकृच्छ्रे एवांरुबीजादियोगौ

चि. २६-५२, ५३

पित्तजमूत्रकृच्छ्रे कतिपययोगाः

चि. २६-५१

पित्तजमूत्रकृच्छ्रे शतावर्यादिकायः

चि. २६-५०

पित्तजयोनिव्यापत्तेर्निदानं लक्षणं च

चि. ३०-११, १२

पित्तज्वरचिकित्साया रक्तपित्तेऽतिदेशः

चि. ४-९५, ९६

पित्तज्वरस्य लक्षणानि नि. १-२२-२४

पित्तज्वरस्य संप्राप्तिः नि. १-२२-२४

पित्तज्वरस्य हेतुः नि. १-२२-२४

पित्तदूषितशुक्रस्य लक्षणम्

चि. ३०-१४१

पित्तप्रदरस्य निदानलक्षणे

चि. ३०-२१४-२१६

पित्तप्रमेहनामानि

नि. ४-२५, २६

पित्तप्रमेहस्य निदानसंप्राप्तिश्च

नि. ४-२४

पित्तप्रमेहाणां लक्षणानि चि. ६-१०

पित्तप्रमेहाणां लक्षणानि नि. ४-२८-३५

पित्तमेहेषु कतिपययोगाः

चि. ६-३०-३३

पित्तरोगे शस्तास्त्रयो वस्तयः

सि. १०-२१, २२

पित्तलक्ष्य...

४०५

पुरुषसामयं...

पित्तलक्ष्य पित्तकोषे कारणं तस्यावजयनं च
वि. ८-९७

पित्तलक्ष्य लक्षणम् वि. ८-९७

पित्तविकाराणां गणना सू. २०-१४

पित्तस्य कुपितस्थोपक्रमः सू. २०-१६

पित्तस्य गुणाः प्रशमने सूत्रम्
सू. १-६०

पित्तस्य शरीरान्तर्गतस्य कुपिताकुपितस्य
शुभाशुभकरत्वम् सू. १२-११

पित्तस्यात्मस्वरूपस्य लक्षणकर्मणि
सू. २०-१५

पित्तहृद्रोगस्य चिकित्सा
चि. २६-९०-९२

पित्तहृद्रोगे कशेरुकाद्यं घृतम्
चि. २६-९४, ९५

पित्तहृद्रोगे द्राक्षाद्यं घृतम् चि. २६-९३

पित्तातिसारे कतिपययोगाः
चि. १९-५१-५५

पित्तातिघारे गुदवलीपाकचिकित्सा
चि. १९-८७-९२

पित्तातिसारे चिकित्साक्रमः चि. १९-५०

पित्तातिसारेऽनुवासनम् चि. १९-६१, ६२

पित्तातिसारेऽन्नपानम् ,, १९-५६-६०

पित्तातिसारे पिच्छावहतिः
चि. १९-६३-६८

पित्तादिदोषसंसृष्टस्य तस्य (अजीर्णस्य)
लिङ्गानि चि. १५-४७-४९

पित्तादिसंसर्गज्ञानम् चि. २८-५८-६१

पित्ताधिकस्य वातरक्तस्य लिङ्गानि
चि. २९-२७, २८

पित्तापस्मारस्य लक्षणम् नि. ८-८ | २

पित्ताश्रुतस्नेहस्य चिकित्सा सि. ४-३१

पित्ताश्रुतस्नेहस्य लक्षणम् ,, ४-३१

पित्तोदरे चिकित्साविधिः चि. १३-६८-७१

पित्तोन्मादस्य निदानलक्षणे चि. ९-११, १२

पित्तोन्मादस्य लक्षणम् नि. ७-७ | २

पिपासाज्वरनाशनकषाययवागूनामतिदेशः
चि. ३-२१५

पिपासानिग्रहे दोषास्तच्चिकित्सा च
सू. ७-२१

पिप्पली-क्षार-लवणानामतिमात्रसेवननिषेधः
वि. १-१५

पिप्पलीरसायनम् चि. १-३/३२-३/३४

पिप्पलीवर्धमान रसायनम्
चि. १-३ | ३६-३ | ४०

पिप्पल्या गुणाः सू. २७-२९७

पिप्पल्या गुणास्तस्या अतिमात्रसेवने
दोषाश्च वि. १-१६

पिप्पल्याद्यं घृतम् चि. ५-७४, ७५

पिपाचोन्मत्तस्य लक्षणम् चि. ९-२०

पीडयमाने बन्धावन्तरा मुक्ते दोषास्त-
च्चिकित्सा च. सि. ५-१३, १४

पीतेऽप्यौषधेऽशुद्धस्य कर्तव्यम्
सि. ६-३५, ३६

पीयूषगुणाः सू. २७-२२४-२३५

पीलुगुणाः सू. २७-१४५

पीलुपर्णिकाया गुणाः सू. २७-१४५

पुंगर्भाया लक्षणानि शा. २-२४, २५

पुण्डरीककुण्डस्य लक्षणम्
नि. ५-८ | ५

पुण्डरीकस्य लक्षणम् चि. ७-१८

पुत्रघ्न्या योनेर्लक्षणम् ,, ३०-२८

पुत्रोत्पत्तौ कारणम् शा. २-११-१४

पुनरावृत्ते ज्वरे चिकित्सा
चि. ३-३३९-३४२

पुनरावृत्ते ज्वरे किराततित्कादिकायः
चि. ३-३४३

पुरोषजानां कृमीणां समुत्थानादि
वि. ७-१३

पुरोषवहस्रोतसां मूलं तदुष्टिलक्षणं च
वि. ५-८

पुरोषविरजनीयो दशको महाकषायः
सू. ४-१५

पुरोषवेगविधारणे दोषास्तच्चिकित्सा च
सू. ७-८, ९

पुरोषसंग्रहणीयो दशको महाकषायः
सू. ४-१५

पुरोषादिमलानां क्षयलक्षणानि
सू. १७-७०-७२

पुरुषसामयं चाधिकृत्य समेतानां महर्षीणां
विवादाः सू. २५-३-२९

पुरुषसंश्रयकृमिविषयेऽग्निवेशस्य प्रश्नः वि. ७-८	पैत्तिकप्रतिश्यायचिकित्सा चि. २६-१४४	प्रकृतेर्विवरणम् वि. १-२२ १
पुरुषस्य कारणत्वम् शा. १-३९-५२	पैत्तिकप्रतिश्याये आवस्थिकी चिकित्सा चि. २६-१४४-१४९	प्रजास्थापनो दशको महाकषायः सू. २८-३६-४२
पुरुषस्य प्रभवः शा. १-५३	पैत्तिकप्रतिश्याये पाठाद्यं तैलम् चि. २६-१४५	प्रज्ञापराधस्य वर्णनम् शा. १-१०२-१०९
पुरुषस्य लोकसंमितत्वम् शा. ५-३-६	पैत्तिकयोनिरोगाणां चिकित्सा चि. ३०-६३	प्रज्ञापराधादुत्पन्नस्याप्यरिष्टस्याज्ञानम् इ. २-६
पुरुषस्य सात्त्विकादिव्यपदेशे हेतुः सू. ८-६	पैत्तिकविषलक्षणम् चि. २३-१६८	प्रणीयमानो बस्तिर्नैहेतुर्भिर्न याति, सुखं च बहिर्नयाति ते हेतवः सि. १-५५, ५६
पुष्करवीजस्य गुणाः सू. २७-११८	पैत्तिकशिरोगस्य चिकित्सा चि. २६-१७५-१७९	प्रतमकस्य लक्षणम् चि. १७-६३, ६४
पूतिनस्यस्यापीनसस्य च लक्षणम् चि. २६-११३, ११४	पैत्तिकशोथे चिकित्सा चि. १२-६८	प्रतिच्छाया अरिष्टभूताः इ. ७-३-७
पुष्पगुणाः सू. २७-२६७	पैत्तिकशोथे स्नानानुलेपने चि. १२-६९	प्रतिच्छायाश्रयमरिष्टम् इ. ८-३
पूषलिकागुणाः चि. २७-२६७	पैत्तिके योनिरोगे जीवनीयघृतम् चि. ३०-६९	प्रतिज्ञाया लक्षणम् वि. ८-३०
पूरकस्य लक्षणम् ,, २६-११६	पैत्तिके योनिरोगे शतावरीघृतम् चि. ३०-६४-६८	प्रतिज्ञाहानेर्लक्षणम् वि. ८-६१
पूर्वसंशोधित एव शरीरे वृष्ययोगा उपयोक्तव्याः चि. २-५०, ५१	पैत्तिकोन्मादचिकित्सा वि. ९-७६, ७७	प्रतिदिनमनुवास्याः सि. ४-४६
पूर्वरूपस्य लक्षणम् नि. १-८	पैशाचवृत्तस्य लक्षणम् शा. ४-३८/३	प्रतिदिनानुवासाने हेतुः सि. ४-४७
पूर्वरूपारिष्टज्ञानफलम् इ. ५-२६	प्रकरणोपसंहारः शा. ४-२६	प्रतिनाहस्य लक्षणम् चि. २६-११२
पूर्वोक्त(त्र्यूषणादिघृतादि)घृतयोगेभ्य एव चूर्णानि गुटिकाश्च कल्पनीयाः चि. ५-७६-७८	प्रकृतित आनुरपरीक्षा वि. ८-९५	प्रतिमर्शगुणाः सि. ९-११६
पूर्वोक्तापत्यकरीषष्टिकादिगुटिकाद्य- ष्टयोगानां फलम् चि. २-२ ३०	प्रकृतिप्राप्तस्य वज्र्यानि सि. १२-१००-१२	प्रतिमर्शप्रयोगविधिः सि. ९-११७
पृथुकानां गुणाः सू. २७-२७३	प्रकृतिभूतानां दोषाणां शरीरोपकारकत्वम् वि. १-५	प्रतिश्यायस्य निदानसंप्राप्तिरक्षणानि चि. २६-१०४-१०६
पेयादिकमाचरणे हेतुः सि. ६-२४	प्रकृतिमापन्नस्य लक्षणानि सि. १२-९	प्रतिश्यायाद्वाजयक्ष्मा कथं प्रवर्तते चि. ८-४८-५०
पेयाया गुणाः सू. २७-२५०	प्रकृतेर्भेदाः इ. १-५	प्रतिश्यायाश्चत्वारः सू. १९-४ ५
पेयीसंख्याकथनम् शा. ७-१४		प्रतिष्ठापनाया लक्षणम् वि. ८-३२

प्रतिसंस्कृतः....

४०७

प्रशान्तानां...

प्रतिसंस्कृतः कर्म सि. १२-३६

प्रतुदानां निर्देशः सू. २७-५०-५२

प्रतुदानां साधारणगुणाः

सू. २७-५९, ६०

प्रत्यक्षलक्षणम् वि. ४-४ | २

प्रत्यक्षतः पञ्चेन्द्रियैर्ज्ञेया विषयाः

वि. ४-७

प्रत्यक्षस्य लक्षणम् सू. ११-२०

प्रत्यक्षस्य लक्षणम् वि. ८-३९

प्रत्यक्षेण पुनर्भवस्य प्रतिपादनम्

सू. ११-३०

प्रत्यनुयोगस्य लक्षणम् वि. ८-५३

प्रत्याख्येयस्य लक्षणम् सू. १०-१९, २०

प्रत्याख्येयस्य लक्षणम् सू. १८-४०

प्रत्यागते वस्तौ पश्चात्कर्म सि. ३-२७

प्रथमद्वितीयतृतीयवस्तीनां फलम्

सि. ३-२६

प्रथमे मासि गर्भस्य स्वरूपम्

शा. ४-९

प्रदरचिकित्सा वि. ३०-२२७, २२८

प्रदरस्य निदानं संप्राप्तिश्च

वि. ३०-२०४-२१०

प्रदुष्टस्रोतसां धातुलक्षकत्वम्

वि. ५-९

प्रदुष्टस्रोतसां चिकित्सासूत्रम्

वि. ५-२६-२८

प्रधानमर्मेणां हृदयशिरोवस्तीनां

वर्णनम् सि. ९-४

प्रधानमर्मेणामुपघाते विशेषलक्षणानि

सि. ९-६

प्रधानमर्मेणामुपघाते सामान्यलक्षणानि

सि. ९-५

प्रश्मापनस्य प्रयोगविधिः

सि. ९-१०७, १०८

प्रपुन्नाडस्य गुणाः सू. २७-९८-१०३

प्रभावस्य लक्षणम् ,, २६-६७

प्रभावस्योदाहरणानि सू. २६-६८-७२

प्रभावादिभेदेन रोगानीकभेदाः

वि. ६-३

प्रभाषितं शुभाशुभत्वम् इ. ७-१४, १५

प्रमाणतो देहपरीक्षा वि. ८-११७

प्रमाणप्रकरणोपसंहारः सू. ११-२६

प्रमेहचिकित्सासूत्रम् नि. ४-४९

प्रमेहनिदानसेवननिषेधः वि. ६-५३

प्रमेहपिडकाचिकित्सा ,, ६-५८

प्रमेहरक्तपित्तयोर्विशेषनिर्णयः वि. ६-५४

प्रमेहसंख्या नि. ४-३

प्रमेहस्य निदानम् नि. ६-४

प्रमेहस्य संप्राप्तिः नि. ६-५, ६

प्रमेहस्यारिष्टभूतानि पूर्वरूपाणि

इ. ५-१६, १७

प्रमेहा विंशतिः सू. १९-४ | ९

प्रमेहाणां चिकित्साक्रमः

वि. ६-१५-१८

प्रमेहाणां दोषदृष्ट्यसंग्रहः वि. ६-८

प्रमेहाणां पूर्वरूपाणि नि. ४-४७

प्रमेहाणां पूर्वरूपाणि वि. ६-१२-१४

प्रमेहाणां साध्यासाध्यविचारः वि. ६-५६

प्रमेहाणां साध्यासाध्यविभागः ,, ६-७

प्रमेहाणामुपद्रवाः नि. ४-४८

प्रमेहिणामनुपानानि वि. ६-४६

प्रमेहिणामन्नपानम् ,, ६-१९-२४

प्रमेहेऽपतर्पणम् ,, ६-५९

प्रयोजनस्य लक्षणम् वि. ८-४४

प्रलेपविषये कर्तव्याकर्तव्योपदेशः

वि. २१-९८-१०७

प्रवाहणे द्वौ वस्ती सि. १०-३६

प्रवाहिकाव्यापदो वर्णनं चिकित्सा च

सि. ७-४०-४२

प्रवृत्तेर्मूलम् शा. ५-९, १०

प्रवृत्तेर्लक्षणम् वि. ८-७७

प्रवृत्तेर्विवरणम् ,, ८-१२९

प्रशस्तो भिषक् सू. २९-१३

प्रशान्तानां विकाराणामपुनरागमनोपायः

शा. २-४२-४४

प्रसवकालः

४०८

बलमांसक्षये....

प्रसवकालः शा. ४-२५	प्राणैषणा सू. ११-४	फलत्रिकादिकाथः चि. ६-४०
प्रसहादिसंज्ञानां निरुक्तिः सू. २७-५३-५५	प्रातराशेऽजीर्णेऽपि सायमाशस्य न दूषणत्वम् चि. १५-२३७-२४०	फलमांसादिभिः संस्कृतानां भक्ष्याणां गुणाः सू. २७-२६८
प्रसहानां निर्देशः सू. २७-३५, ३६	प्रायोगिकधूमवर्तिश्रव्याणि सू. ५-२०-२२	फलवर्गः ,, २७-१२५-१६५
प्रसहानां विशेषगुणाः ,, २७-५८	प्रार्थनासंधारणे दोषाः शा. ४-१९	फलानां वर्जनीयानां निर्देशः सू. २७-३१७
प्रसहानां साधारणगुणाः सू. २७-५६, ५७	प्रियालतैलस्य गुणाः सू. २७-२९१	फलारिष्टो द्वितीयः चि. १४-१५३-१५७
प्रस्तरस्वेदस्य कल्पना सू. १४-४२	प्रियालस्य गुणाः ,, २७-१५८	फलिनीनां नामकर्माणि सू. १-८०-८५
प्रस्तरस्वेदस्य श्रव्याणि ,, १४-२७	प्रेतसत्त्वस्य लक्षणम् शा. ४-३८ ५	फलगुणाः सू. २७-१२८
प्राकृतवैकृतज्वरलक्षणम् चि. ३-४२-४९	लक्षपलवस्य गुणाः सू. २७-१०५	फाण्टलक्षणम् ,, ४-७ ३
प्राकृचरणाया योनेर्लक्षणम् चि. ३०-२०	लक्षफलस्य गुणाः ,, २७-१६३, १६४	फेनसंघातवस्तन्ये पाठादियोगः चि. ३०-२६५-२६७
प्रागेव जनपदोद्ध्वंसनाद्भेषजोद्धरणोपदेशः वि. ३-३, ४	ह्रीहाभिवृद्धेः संप्राप्तिः लक्षणं च सू. १८-२८	वदरस्य गुणाः सू. २७-१३२
प्राचीनामलकस्य गुणाः सू. २७-१४५	ह्रीहोदरस्य निदानसंप्राप्तिलक्षणानि चि. १३-३५-३८	वदरस्य गुणाः ,, २७-१४७
प्राज्ञाज्ञरोगिणोर्लक्षणम् ,, ११-५६-६२	ह्रीहोदरे चिकित्साविधिः चि. १३-७५-७८	वद्धक्षतान्त्रयोः शस्त्रकर्म चि. १३-१८४-१८८
प्राणवर्धनादीनामेकैकस्योत्कृष्टतमत्वम् सू. ३०-१५	ह्रीहोदरे पिप्पल्यादिचूर्णम् चि. १३-७९	वद्धगुदोदरस्य निदानसंप्राप्तिलक्षणानि चि. १३-३९-४१
प्राणवहस्रोतसां मूलं तदुष्टिलक्षणं च वि. ५-८	ह्रीहोदरे पैत्तिके चिकित्सा चि. १३-८७	वद्धगुदोदरे चिकित्साविधिः चि. १३-८९, ९०
प्राणाचार्यप्रशंसा चि. १-४ ५१-४ ५४	ह्रीहोदरे रोहितकघृतम् चि. १३-८३-८६	वर्हिमांसस्य गुणाः सू. २७-६३, ६४
प्राणाश्विहस्रोतसां दुष्टिहेतवः वि. ५-१०-१२	ह्रीहोदरे रोहितकलतासन्धानम् चि. १३-८१, ८२	बलं त्रिविधम् ,, ११-३६
प्राणाभिसराणां लक्षणम् सू. २९-७	ह्रीहोदरे विडङ्गादिक्षारः चि. १३-८०	बलदोषप्रमाणज्ञानहेतोरतुरपरीक्षा वि. ८-९४
प्राणायतनानि सू. २९-३, ४	फञ्ज्या गुणाः सू. २७-९८-१०३	बलमांसक्षये येऽचिकित्स्याः इ ९-८, ९
प्राणिनां देशभक्ष्यविशेषेण गुरुलाघवम् सू. २७-३३२, ३३३		

बलविशेषं दृष्ट्वा भैषज्यमवचार्यम्
वि. ८-१२३

बलादिरसायनानि वि. २-१२

बलादीन् प्रविभज्य दत्तो बस्तिः सर्वरोगा-
न्निवर्तयति सि. १०-४

बलाद्यौ यापनवस्ती सि. १२-१६ | ५,
१६ | ६

बलाया गुणाः सू. २७-१०७

बल्यो दशको महाकषायः सू. ४-१०

वस्तावसम्यक्प्रणीते व्यापदः
सि. ३-२०-२३

वस्तिकुण्डलस्य निदानलक्षणे
सि. ९-४४-४९

वस्तिदानसमये आवस्थिकं कर्म
सि. ३-२५

वस्तिदानसमये प्रशस्तं शयनम्
सि. ३-३३, ३४

वस्तिदानानन्तरं देयं भोजनम्
सि. ३-३४, ३५

वस्तिनेत्रप्रमाणम् सि. ३-८-१०

वस्तिनेत्रविधानोपयोगीनि द्रव्याणि
सि. ३-७

वस्तिनेत्राकृतिः सि. ३-८-१०

वस्तिप्रणेतुर्दोषाः ,, ५-८

वस्तिप्रयोगविधिः सि. ३-१२-२०

वस्तियन्त्रनिर्माणविधिः
सि. ३-१०, ११

वस्तिशुद्धस्य यवागूविधानम् सि. ८-१७

वस्तीनां गुणाः सि. १२-२०, २१

वस्तेः शीर्षनिर्गमने हेतवः

सि. १-५६, ५७

वस्तेः समहीनातियोगलक्षणानि

सि. १-४०-४६

वस्तेः सर्वशरीरमलहरत्वे दृष्टान्त-
द्वयम् सि. ७-६४, ६५

वस्तेरूर्ध्वमगमने हेतुस्तच्चिकित्सा च
सि. ५-१२

वस्तेर्गुणाः सि. १-२७-४०

वस्तेर्गुणाः ,, १०-५

वस्तेर्भेदाः ,, १०-८

वस्तेर्मृदुत्वं तीक्ष्णत्वं च कथं विधेयम्
सि. ७-६३

वस्तौ द्रव्यनिक्षेपक्रमः सि. ३-२३

वस्त्यलाभेऽनुकल्पविधिः सि. ३-१२

वस्त्यसम्यग्योगजन्यद्वादशव्यापदां
निर्देशः सि. ७-५, ६

वस्त्यादिषु परिहरणीयानि सि. १-५४, ५५

वस्त्यादिषु परिहारकालः ,, १-५४

बहिरायामस्य लक्षणम्
वि. २८-४६-४८

बहिरायामस्यारिष्टभूतानि पूर्वरूपाणि
इ. ५-२४

बहिर्वेगज्वरलक्षणम् वि. ३-४१

बहुप्रजस्य प्रशंसा ,, २-१९-२३

बहुसंतानोत्पत्तौ कारणम्
शा. २-११-१४

बालरोगाणां चिकित्सा

वि. ३०-२८२-२८७

बाष्पनिग्रहे दोषास्तच्चिकित्सा च

सू. ७-१२

बाहुशीर्षगते वाते चिकित्सा
वि. २८-९८

दिडालिकादीनां सामान्यचिकित्सा
वि. १२-८०

दिडालिकाया लक्षणम् वि. १२-७६

विभीतकस्य गुणाः सू. २७-१४८

विम्व्या गुणाः सू. २७-१४२, १४३

वित्वपत्रस्य गुणाः सू. २७-१०७

वित्वपण्यां गुणाः ,, २७-१०७

वित्वस्य गुणाः ,, २७-१२८

विसस्य गुणाः सू. २७-११६, ११७

बीजोपघातजक्लैव्यलक्षणम्
वि. ३०-१५८-१६०

बुद्धिविभ्रंशस्य वर्णनम् शा. १-९९

बुद्धेर्लक्षणम् शा. १-२२, २३

बुद्धेर्विवरणम् ,, १-३२-३४

बृंहणं मांसम् सू. २२-२५

बृंहणद्रव्याणि ,, २२-१३, १४

बृंहणस्य कृतातिकृतलक्षणम्
सू. २२-३८, ३९

बृंहणस्य लक्षणम् सू. २२-१०

बृंहणी गुटिका वि. २-१ | २४-१ | ३३

बृंहणीयवस्त्यनर्हाः सि. १०-११

बृंहणीयाः सू. २२-२६	भिषक् ज्वरप्रशमने विशेषतो यतेत चि. ३-३४५	भूशयानां साधारणगुणाः सू. २७-५६, ५७
बृंहणीयानि सू. २२-२७, २८	भिषक्तमस्य लक्षणम् सू. १-१३५	भूस्त्वणस्य गुणाः सू. २७-१७२
बृंहणीयो दशको महाकषायः सू. ४-९	भिषग्बुभूषोः कर्तव्यम् सू. १-१३३	भूस्वेदस्य कल्पना सू. १४-५५
बृंह्याद्यो यापनवृत्तिः सि. १२-१६ ४	भिषजं प्रत्यातुरस्य कर्तव्यम् चि. १-४ ५५	भूस्वेदस्य द्रव्याणि सू. १४-२८
ब्रध्नस्य लक्षणचिकित्तिषते चि. १२-९४, ९५	भिषजस्त्रिविधाः सू. ११-५०-५३	भृष्टकृगुणाः सू. २७-१७०
ब्रह्मराक्षसोन्मत्तस्य लक्षणम् चि. ९-२०	भिषजा ज्ञातव्यानि कानिचित्प्रकरणानि वि. ८-६८	भेदनविधिः चि. ५-१३८-१४१
ब्राह्मरसायनं प्रथमम् चि. १-१ ४१-१ ५७	भिषजाऽऽयुर्वेद एव वादः कर्तव्यः वि. ८-६७	भेदनीयो दशको महाकषायः सू. ४-९
ब्राह्मरसायनं द्वितीयम् चि. १-१ ५८-१ ६१	भिषजैतत्सर्वं परीक्ष्य कार्यारम्भः कर्तव्यः वि. ८-७९	भेदनो निरुहः सि. ८-१२
ब्राह्मसत्त्वस्य लक्षणम् शा. ४-३७ १	भिषजो द्विविधाः सू. २९-५, ६	भेषजग्रहणकालाः चि. ३०-२९८-३०१
भक्त्यान्शनस्थानानि सू. १९-४/४	भूतविशेषकृतो रसानां गुणविशेषः सू. २६-४१	भेषजग्रहणयोग्यः कालः चि. ३०-३०३
भक्ष्याणां गुडादिभिः संस्काराद् गुरुत्वम् सू. २७-२७०	भूतानामसाधारणं लक्षणम् शा. १-२९-३१	भेषजग्रहणविधिः चि. १-३८-४०
भगन्दरस्य लक्षणचिकित्तिषते चि. १२-९६, ९७	भूतोन्मादस्य रूपाणि नि. ७-१३	भेषजभेदाः चि. १-४
भगव्या गुणाः सू. २७-१०७	भूतोन्मादस्य सामान्यलिङ्गम् चि. ९-१७	भेषजसम्यग्योगलक्षणम् चि. ३०-२९३
भल्लातकक्षीरम् चि. १-२ २३	भूतोन्मादे देवपितुराक्षसादीनामिहंसेत् नि. ७-२१	भेषजस्य पर्यायाः चि. १-३
भल्लातकक्षौद्रम् १-२ २४	भूतोन्मादेऽपि कर्मैव कारणम् नि. ७-१९, २०	भैषज्यस्य युक्तस्य लक्षणम् सू. १-१३४
भल्लातकगुणाः चि. १-२ १७-२ १९	भूमिशयानां निर्देशः सू. २७-३७, ३८	भोजनपरिपाकस्थानम् वि. २-१५-१८
भल्लातकतैलम् १-२ १५		भौतिकधात्वग्नीनां कर्म चि. १५-१३-१५
भल्लातकविधानम् १-२ १६		
भल्लातकस्य गुणाः सू. २७-१६५		
भव्यस्य गुणाः सू. २७-१३१		मकुष्ठकस्य गुणाः सू. २७-२७

मक्षिकादष्टलक्षणम् चि. २३-१५८

मज्जपानार्हाः सू. १३-५०

मज्जप्रदोषजा रोगाः सू. २८-१७

मज्जसमुत्थानां व्याधीनां चिकित्सा
सू. २८-२८

मज्जाया गुणाः सू. १३-१७

मज्जास्थनोः प्रकुपितस्य वातस्य
लक्षणम् चि. २८-३३

मज्जो गुणाः सू. २७-२९५

मण्डलकुष्ठस्य लक्षणम् नि. ५-८/३

मण्डलकुष्ठे लेपौ चि. ७-१२२, १२३

मण्डलस्य लक्षणम् चि. ७-१६

मण्डलिकृतर्शशलक्षणम्
चि. २३-१२८

मण्डस्य गुणाः

सू. २७-२५१, २५२३

मण्डकपर्णा गुणाः

सू. २७-९५-१७३

मत्स्यण्डिकाया गुणाः सू. २७-२४०

मत्स्यमांसस्य गुणाः सू. २७-८१

मत्स्यविषे चिकित्सा

सू. २३-२०८-२११

मदनकल्मोक्तक्रमः क. १-१०२

मदनफलानां ग्रहणस्थापनविधिः

क. १-१३

मदनफलानां दश षाड्वादियोगाः

क. १-२६

मदनफलानां पञ्च पयोमुखा योगाः

क. १-१७, १८

मदनफलानां विंशतिरुत्कारिकायोगाः

मोदकयोगश्च क. १-२३

मदनफलानां विंशतिर्लेहयोगाः

क. १-२२

मदनफलानां षड्वर्तिभोगाः क. १-२१

मदनफलानां षोडश शङ्कुली-

पूपयोगाः क. १-२४-२५

मदनफलानामष्टौ मात्रायोगाः

क. १-१६

मदनफलानामेकः फाणितयोगः

क. १-२०

मदनफलानामेको घ्रेययोगः

क. १-११

मदनफलपर्यायाः क. १-२७

मदमूर्च्छायोरुपक्रमः

सू. २४-५४-५८

मदलक्षणम् चि. २४-३९, ४०

मदस्य त्रयो भेदास्तेषां लक्षणानि

चि. २४-४१-५१

मदस्य वातजादिभेदेन लक्षणम्

सू. २४-३०-३३

मदस्य संप्राप्तिः सू. २४-२५-२९

मदात्ययस्य चिकित्सासूत्रम्

चि. २४-१०७, १०८

मदात्ययस्य पैत्तिकस्य चिकित्सा

चि. २४-१३६-१५०

मदात्ययस्य पैत्तिकस्य निदानलक्षणे

चि. २४-९२-९४

मदात्ययस्य वातिकस्य चिकित्सा

चि. २४-१२१-१३५

मदात्ययस्य वातिकस्य निदानलक्षणे

२४-८८-९१

मदात्ययस्य श्लैष्मिकस्य चिकित्सा

२४-१६४-१८८

मदात्ययस्य श्लैष्मिकस्य निदानलक्षणे

२४-९५-९७

मदात्ययस्य सन्निपातजस्य चिकित्सा

२४-१८९-१९०

मदात्ययस्य सामान्यलक्षणम्

२४-१०१-१०६

मदात्यये क्षीरप्रयोगः

चि. २४-१९५-१९८

मदात्यये पैत्तिके पञ्चाम्लकयोगाः

चि. २४-१५१

मदात्यये मद्यप्रयोगः

चि. २४-११०-१२०

मदात्यये शीतला बाह्योपचाराः

चि. २४-१५२-१६३

मदात्यये हितो विहारः

चि. २४-१९१-१९४

मदानां शोणितमद्यविषजानां वातादिजे-

ष्वन्तर्भावः सू. २४-३४

मदाश्चत्वारः सू. १९-४,५	मधुकोडगुणाः सू. २७-२६७	मध्वाद्यो यापनवस्तिः सि. १२-१८/११
मदिराया गुणाः ,, २७-१८०	मधुघृताद्यौ यापनवस्ती सि. १२-१८ १४-१८ १५	मध्वामस्य कष्टतमत्वे हेतुः सू. २७-२४७, २४८
मद्यदोषाः चि. २४-५२-५८	मधुतैलाद्यो यापनवस्तिः सि. १२-१८ १३	मध्वासवस्य गुणाः सू. २७-१८९
मद्यनिवृत्तेर्गुणाः चि. २४-२०६	मधुनः श्लेष्मशमकत्वम् वि. १-१४	मनःपुरःसराणामिन्द्रियाणामर्थग्रहणे सामर्थ्यम् सू. ८-७
मद्यपाने सुखाः सहायाः सू. २४-७९-८४	मधुनः साधारणगुणाः सू. २७-२४५	मनःशरीरशुद्धानामेव रसायनसिद्धिर्भवति चि. १-४ ३६-४ ३८
मद्यप्रशंसा चि. २४-३-१०	मधुनो जातिभेदाः ,, २७-२४३, २४४	मनसः कर्म शा. १-२१
मद्यवर्गः सू. २७-१७८-१९५	मधुनो योगवाहिष्वम् ,, २७-२४९	मनसो ग्राह्यविषयाः सू. ८-१६
मद्यस्य जीर्णस्य गुणाः सू. २७-१९३	मधुमेहस्य निदानम् ,, १७-७८, ७९	मनसो द्वौ गुणौ शा. १-१९
मद्यस्य दश गुणास्तेषां कर्माणि च चि. २४-२९-३८	मधुमेहस्य लक्षणम् ,, १७-८१	मनसोऽर्थाः शा. १-२०
मद्यस्य प्रकृतिदर्शकत्वम् चि. २४-७२, ७३	मधुमेहस्य विशेषनिर्णयः चि. ६-५५	मनसो लक्षणम् सू. ८-४
मद्यस्य युक्तिपीतस्य गुणाः चि. २४-६१-७१	मधुमेहस्य संप्राप्तिः सू. १७-७९-८०	मनसो लक्षणम् शा. १-१८
मद्यस्य विधिना पीतस्य गुणाः चि. २७-१९४, १९५	मधुमेहस्योपेक्षणे पिडकानां समुद्भवः सू. १७-८२	मनोदेहसंतापलक्षणम् चि. १-४ ३६, ४ ३७
मद्यस्य विधिसेवितस्य गुणाः चि. २४-२६-२७	मधुररसस्य गुणकर्माणि तस्यातियोगे दोषाश्च सू. २६-४३ १	मनोऽभिघातजन्तुर्वाश्चिकित्सा चि. २०-४१-४४
मद्यस्य स्वभावेनावतुल्यत्वम् चि. २४-५९, ६०	मधुशर्कराया गुणाः सू. २७-२४२	मनोर्थानामानुकूल्यस्य फलम् चि. ३०-३३२-३३३
मद्यस्याभिनवस्य गुणाः सू. २७-१९३	मधूकरस्य गुणाः ,, २७-१२८	मन्दं प्रणीते बाह्ये वा स्नेहे दोषास्त- च्चिकित्सा च सि. ५-१७
मद्यस्याविधिपीतस्य दोषाः चि. २४-२८	मधूदकमनुपानं स्थूलदेहानाम् सू. २७-३२३	मन्दकगुणाः सू. २७-२२८
मद्यानां वर्जनीयानां निर्देशः सू. २७-३१८	मधूलिकासुराया गुणाः सू. २७-१९०	मन्याश्रितं रिष्टम् इ. ३-६
मद्यानां सामान्यगुणाः ,, २७-३७८	मधूल्या गुणाः सू. २७-५२	मयूराद्यो यापनवस्तिः सि. १२-१८ ३
मद्यानुपानस्याधिकारिणः ,, २७-३२४	मध्यमस्नेहमात्राया गुणाः सू. १३-३७	मरिचस्य गुणाः सू. २७-२९८
	मध्यमस्नेहमात्रार्हाः पुरुषाः ,, १३-३५, ३६	

मर्त्यैर्भिषजोऽवश्यं पूजनीयाः
चि. १-४ | ३९-४ | ५०
मर्मणां परिपालनानि सि. ९-९, १०
मर्मणां संख्या सि. ९-३
मर्मणां संख्या तत्र त्रयाणां प्राधान्यम्
चि. २६-३, ४
मर्मसंख्याकथनम् शा. ७-१४
मलजानां कृमीणां समुत्थानादि
वि. ७-१०
मलजानां व्याधीनां चिकित्सा
सू. २८-३०
मलानां क्षयवृद्ध्योर्लक्षणम्
सू. ७-४३
मलायनानि सू. ७-४२
मलाश्रितदोषजा रोगाः २८-२२
मशकदण्डलक्षणम् चि. २३-१५७
मसूरस्य गुणाः सू. २७-२८, २९
मसूरिकाया लक्षणम् चि. १२-९३
महदादीनि परिरक्षता यत्परिहार्यं यच्च
सेव्यं तस्योपदेशः सू. ३०-१३, १४
महर्षीणां समितौ रसाहारविनिश्चये
कथा सू. २६-३-९
महागद एकः सू. १९-४ | ८
महायोन्या लक्षणम् चि. ३०-३५, ३६
महाश्वासस्य लक्षणम् ,, १७-४६-४८
महास्नेहानां नामकर्माणि
सू. १-८६, ८७

महाहिकाया लक्षणम् चि. १७-२१-२६
मांसजविकाराणां चिकित्सा सू. १८-२६
मांसप्रदोषजा रोगाः ,, २८-१३-१५
मांसमेदःस्थे वाते चिकित्सा चि. २८-९३
मांसमेदसोः प्रकुपितस्य वातस्य लक्षणम्
चि. २८-३२
मांसरसयोगाः चि. ४-४९, ५०
मांसरसस्य क्षयेऽनुपानत्वम्
सू. २७-३२१
मांसरसस्य गुणाः सू. २७-३१३-३१५
मांसवर्गः सू. २७-३५-८७
मांसस्य शरीरवृंहणे प्राधान्यम्
सू. २७-८७
मातुलङ्गस्य गुणाः सू. २७-१५३, १५४
मात्रावस्तेर्गुणाः सि. ४-५३, ५४
मात्राया अग्निबलापेक्षित्वम्
सू. २७-३४२
मात्रावतः संशोधनौषधस्य गुणाः
सि. ६-१५, १६
मात्रावतो भोजनस्य गुणाः १-२५ | ३
मात्रावतो भोजनस्य गुणाः वि. २-६
मातस्यसत्त्वस्य लक्षणम्
शा. ४-३९ | २
मानपरिभाषा क. १२-८७-९७
मानसदोषसंग्रहः सू. १-५७

मानसदोषौ तज्जा विकाराश्च
वि. ६-५
मानसव्याधेः प्रतीकारः सू. ११-४६, ४७
मानसशारीरयोर्बिधं प्रकोपकारणम्
सू. ६-६
मानसा दोषाः शा. ४-३४
मानस्य द्वैविध्यम् क. १२-१०५
मानुषदुग्धस्य गुणाः सू. २७-२२४
मारीषस्य गुणाः ,, २७-९८-१०३
माषस्य गुणाः ,, २७-२४
मासान्मरिष्यतो लिङ्गानि
इ. ११-१०-१२
मासान्मरिष्यतो लिङ्गानि इ. १२-२४
माहिषदुग्धस्य गुणाः सू. २७-२१९
माहिषमांसस्य गुणाः २७-८०
मिथ्योपयुज्यमानानां षण्णां रसानां
दोषप्रकोपकत्वम् वि. १-४
मुकुलगुणाः सू. २७-१५७, १५८
मुक्तज्वरलक्षणानि चि. ३-३२९
मुक्तस्य लक्षणम् शा. ५-२२
मुक्तात्मनो लक्षणम् शा. १-१५५
मुक्तेः पर्यायाः शा. ५-२२-२४
मुक्तोन्मादलक्षणम् चि. ९-९७
मुखपाकचिकित्सा
चि. २६-२०४, २०५

मुखरोगस्य चिकित्सा चि. २६-१८७-२०५	मूत्रकृच्छ्रस्य निदानलक्षणे सि. ९-३२	मूत्राण्ठीलाया निदानलक्षणे सि. ९-३६
मुखरोगस्य वातजादिभेदेन लक्षणानि चि. २६-११९-१२३	मूत्रकृच्छ्रस्य निदानसंप्राप्तिलक्षणानि चि. २६-३२-४४	मूत्रोत्सङ्गस्य निदानलक्षणे सि. ९-३२-३४
मुखरोगाश्चत्वारः सू. १९-४ ५	मूत्रकृच्छ्रहृत्तिरूहः सि. ८-१३, १४	मूत्रौकसादस्य निदानलक्षण- चिकित्सितानि सि. ९-२७, २८
मुखरोगे कटुकादिकायः चि. २६-२०१, २०२	मूत्रकृच्छ्रे पुनर्नवादिमिश्रकस्नेहः चि. २६-४६-४८	मूर्च्छास्य वातजादिभेदेन लक्षणम् सू. २४-३५-४१
मुखरोगे कालकर्णम् चि. २६-१९४, १९५	मूत्रजठरस्य निदानलक्षणचिकित्सितानि सि. ९-२९-३१	मूर्च्छायाः संप्राप्तिः सू. २४, २५-२९
मुखरोगे खदिरादिगुटिका तैलं च चि. २६-२०६-२१४	मूत्रनिग्रहे दोषास्तचिकित्सा च सू. ७-५-७	मूर्च्छायाश्चत्वारः ,, १९-४ ५
मुखरोगे पीतकर्णम् चि. २६-१९६, १९७	मूत्रमार्गप्रवृत्तस्य रक्तपित्तस्य चिकित्सा चि. ४-८५	मूर्धविरेचनधूमवर्तिद्रव्याणि सू. ५-२६
मुखरोगे मृद्वीकादिचूर्णम् चि. २६-१९८-२००	मूत्रवद्विषोतसां मूलं तदुष्टिलक्षणं च चि. ५-८	मूलकस्य गुणाः सू. २७-१६८
मुजातकस्य गुणाः सू. २७-११३	मूत्रविरजनीयो दशको महाकषायः सू. ४-१५	मूलिनीनां नामकर्माणि सू. १-७७-७९
मुद्रस्य गुणाः सू. २७-२३	मूत्रविरेचनीयो दशको महाकषायः सू. ४-१५	मूषकविषेऽगदः चि. २३-२०५
मुमूर्षतामातुराणां गृहावस्था इ. १२-३२-३९	मूत्रसंक्षयस्य निदानलक्षणे सि. ९-३४	मूषकविषलक्षणम् ,, २३-१४७, १४८
मुमूर्षतामातुराणां दूताः इ. १२-९-२४	मूत्रसंप्रहणीयो दशको महाकषायः सू. ४-१५	भृगाणां निर्देशः सू. २७-३९
मुमूर्षणां कानिचिल्लक्षणानि इ. ७-१८-३१	मूत्राघाता अष्टौ सू. १९-४ १	मृगादिषु पूर्वोक्त(दशमूलाश)कल्पाति- देशः सि. १२-१८ १०
मुमूर्षोर्लक्षणानि इ. ८-१६-२६	मूत्राघातानां चिकित्सा सि. ९-४९, ५०	मृद्वीकाया गुणाः सू. २७-१२५, १२६
मुस्तादिकायः सू. २३-१२, १३	मूत्राणां नामकर्माणि सू. १-९२-१०४	मृद्वीकेशुरसासवस्य गुणाः ,, २७-१८८
मुस्ताद्यो यापनवस्तिः सि. १२-१६ १	मूत्रातीतस्य निदानलक्षणे सि. ९-३५	मृद्वीषधं केषां प्रयोज्यम् क. १२-६७-६९
मूढवाते योगः चि. ११-२७		मेदःसंभ्रया रोगाः सू. २८-१६
		मेदोजविकाराणां चिकित्सा ,, १८-२६

मेध्यरसायनानि चि. १-३ ३०, १-३ ३१	यवसक्तोर्गुणाः सू. २७-२६३	यावविपिटकानां गुणाः सू. २७-२७३
मैत्रेयकृता भेषजाभेषजयोस्तुल्यत्वप्रतिपादने चेष्टा सू. १०-४	यवस्य गुणाः ,, २७-१९	यासशर्कराया गुणाः ,, २७-२४२
मैथुनेऽयोग्यौ स्त्रीपुरुषौ शा. ८-६	यवागूगुणाः चि. ३-१५१-१५३	युक्तेलक्षणम् सू. ११-२३-२५
मैर्यस्य गुणाः सू. २७-१८७	यवागूयोगाः ,, ४-४३-४८	युक्त्या पुनर्भवस्य प्रतिपादनम् सू. ११-३२
मोक्षस्य लक्षणम् शा. १-१४२	यवाग्वः सू. २-१७-३३	युग्मेषु दिनेषु पुत्रकामौ अयुग्मेषु दुहितुकामौ संवसेताम् शा. ८-५
मोक्षस्योपायाः ,, १-१४३-१४६	यवान्या गुणाः ,, २७-१७०	यूष-रस-सूपानां संस्कारविशेषेण लाघव- गौरवे सू. २७-२६२
मोक्षोपायाः ,, ५-१२	यवापूपगुणाः ,, २७-२६५	येभ्योऽपस्मारी रक्ष्यः चि. १०-६६
मोचफलस्य संप्रकृत्य गुणाः सू. २७-१४३, १४४	यष्टयाहो बस्तिः सि. ३-४६	येषामरुणा येषां च श्यामा हिता क. ७-८-९
मोचरगुणाः २७-२२४-२३५	यष्टयाहो बस्तिरपरः सि. ३-४७	येषां यवागूर्त हिता चि. ३-१५४
यः पेयं पातुं न शक्नोति स म्रियते इ. ९-११	यस्मात्पित्तस्य रक्तपित्तमिति संज्ञालाभः नि. ३-५	येषु साध्येष्वपि रोगेषु कर्म न सिद्धिमेति ते रोगाः सि. १-५७-६०
यकृद्वाल्गुदरे चिकित्सा चि. १३-८८	यस्य विरेचनमूर्ध्वं याति तस्य चिकित्सा क. १२-७०	योगवस्तेर्विवरणम् सि. १-४७-५०
यक्षोन्मत्तस्य लक्षणम् ,, ९-२०	यादृशं यस्मिंश्च काले देवादयोऽभि- धर्षयन्ति चि. ९-२१	यो गर्भः संपूर्णदेहः, समये सुखं च जायते तस्य कारणम् शा. २-५-६
यथा फलात्पूर्वं पुष्पोत्पत्तिः एवं मरणा- त्प्रागरिष्टोत्पत्तिः इ. २-३-५	यापनावस्तेरतिसेवने दोषाश्चिकित्सा च सि. १२-३०-३२	योगसंज्ञा कथं भवति क. १२-४३
यथोक्त (विरेचनशेषौषध) वमनफलं सम्य- ग्भवितस्य च पश्चात्कर्म सि. ६-२२, २३	यापनावस्त्यप्रवृत्तौ कर्तव्यम् सि. १२-२९, ३०	योगस्य लक्षणम् शा. १-१३८-१३९
यमे एकस्याभिद्वन्द्वौ कारणम् शा. २-१६	याप्यस्य लक्षणम् सू. १०-१७, १८	योगिनामष्टविधमैश्वर्यम् शा. १-१४०, १४१
यमोत्पत्तौ कारणम् शा. २-११-१४	याप्यस्य लक्षणम् ,, १८-३९	यो दुर्बलो बहुदोषश्च दोषपाकेन स्वयमेव विरिच्यते तत्र कर्तव्यम् क. १२-६५
यवकृतसुराया गुणाः सू. २७-१९०	याम्यसत्त्वस्य लक्षणम् शा. ४-३७ ४	योनिदौर्गन्ध्यचिकित्सा चि. ३०-१२४-१२८
यवक्षारस्य गुणाः सू. २७-३०५	यावकगुणाः सू. २७-२६५	
यवशाकस्य गुणाः ,, २७-९८-१०३		

योनिरोगाणां चिकित्सासूत्रम्
चि. ३०-४१-४३

योनिरोगे उदुम्बरदुग्धप्रयोगः
चि. ३०-७७, ७८

योनिरोगे उदुम्बरादितैलम्
चि. ३०-७३-७७

योनिरोगे कुरीरादिप्रयोगः
चि. ३०-८२-८४

योनिरोगे घातक्यादितैलम्
चि. ३०-७९-८२

योनिरोगे पिप्पल्यादिवर्तिः
चि. ३०-७२, ७३

योनिरोगे लोहचूर्णप्रयोगः चि. ३०-८४, ८५

योनिरोगेषु पलाशादिकल्कः ,, ३०-१२२

योनिरोगेष्वादौ वातशमनं कार्यम्
चि. ३०-११४-११६

योनिरोगेष्वावस्थिकी चिकित्सा
चि. ३०-१२०-१२२

योनिव्यापच्चिकित्सितोपक्रमः
चि. ३०-१, २

योनिव्यापत्सु दोषाधिक्यनिरूपणम्
चि. ३०-३-६

योनिव्यापदां सामान्यहेतुः चि. ३०-८

योनिव्यापदो विंशतिः सू. १९-४ | ९

योनिव्यापद्भेदाः चि. ३०-७

योनिव्यापद्विषयेऽभिवेशस्य प्रश्नाः
चि. ३०-३-६

रक्तगुल्मस्य निदानलक्षणे
चि. ५-१८-१९

रक्तगुल्मस्य निदानसंप्राप्तिलक्षणानि
नि. ३-१४

रक्तगुल्मे चिकित्साक्रमः
चि. ५-१७२-१८२

रक्तग्रन्थेर्निदानलक्षणे सि. ९-४१-४२
रक्तजमूत्रकृच्छ्रेऽपथ्यानि चि. २६-७६

रक्तजमूत्रकृच्छ्रे श्वदंष्ट्राघृतम्
चि. २६-७४, ७५

रक्तजविकाराणां चिकित्सा सू. २८-२५

रक्तपित्तं त्रिविधम् सू. १९-४ | ६

रक्तपित्तस्य चिकित्सासूत्रम् नि. २-११

रक्तपित्तस्य दोषाधिक्यवशालक्षणानि
चि. ४-११-१२

रक्तपित्तस्य द्विविधा गतिः चि. ४-१५-१७

रक्तपित्तस्य निदानपूर्विका संप्राप्तिः
नि. २-३-४

रक्तपित्तस्य पूर्वरूपाणि नि. २-६

रक्तपित्तस्य प्राणुत्पत्तिः ,, २-१०

रक्तपित्तस्य मार्गभेदः दोषभेदेन ,, २-८

रक्तपित्तस्य शोधप्रतिकार्यत्वम् चि. ४-५

रक्तपित्तसंज्ञानिमित्तम् ,, ४-९

रक्तपित्तस्य संप्राप्तिः ,, ४-७-८

रक्तपित्तस्य साध्यस्य लक्षणानि
चि. ४-१२

रक्तपित्तस्य साध्यासाध्यलक्षणानि
चि. ४-१३-१४

रक्तपित्तस्य साध्यासाध्यविनिश्चयः
नि. २-९

रक्तपित्तस्य हेतुः चि. ४-६

रक्तपित्तस्य हेतुः ,, ४-२३

रक्तपित्तस्यारिष्टभूतानि पूर्वरूपाणि
इ. ५-१०, ११

रक्तपित्तस्यासाध्यतालक्षणानि
नि. २-२३-२६

रक्तपित्तस्यासाध्यलक्षणानि
चि. ४-१८-२१

रक्तपित्तस्योपद्रवाः नि. २-७

रक्तपित्ते आदौ स्तम्भनिषेधः
चि. ४-२५-२८

रक्तपित्ते घृतयोगाः चि. ४-८९, ९०

रक्तपित्ते तर्पणपेयायोग्याऽवस्था
चि. ४-३२

रक्तपित्ते तर्पणयोगाः चि. ४-३२-३५

रक्तपित्ते दोषाधिक्यवशान्मागानुबन्ध-
विशेषः चि. ४-२४

रक्तपित्ते निदानपरिवर्जनम् चि. ४-५३

रक्तपित्ते विपासायां द्विवेरादिजलम्
चि. ४-३१

रक्तपित्ते प्रमेहे च वस्तयः सि. १०-४३

रक्तपित्ते प्रलेपयोगाः चि. ४-१०२-१०५

रक्तपित्ते मार्गादीनवेक्ष्य लङ्घनं तर्पणं वा
विधेयम् चि. ४-२९, ३०

रक्तपित्ते वमनयोगाः चि. ४-५९, ६०

रक्तपित्ते शीतोपचाराः ,, ४-१०६-१०९

रक्तपित्ते संशमनी चिकित्सा

चि. ४-६२-६४

रक्तपित्ते संशोधनम् चि. ४-५४-५८

रक्तपित्ते हितं पानम् ,, ४-५१, ५२

रक्तपित्ते हितं मांसम् ,, ४-४१, ४२

रक्तपित्ते हितं शाकम् ,, ४-३८-४०

रक्तपित्ते हितान्यन्नानि ,, ४-३६, ३७

रक्तप्रदोषजा रोगाः सू. २८-११-१३

रक्तमूत्रकुच्छ्रुचिकित्सा चि. २६-७३, ७४

रक्तयोनेर्लक्षणम् ,, ३०-१६

रक्तशाल्यादीनां विशेषगुणाः

सू. २७-११, १२

रक्तस्थे वाते चिकित्सा चि. २८-९२

रक्तातिप्रवृत्तावन्यौ (घृतविधानादन्यौ) घृत-
योगौ चि. १४-१९८

रक्तातिप्रवृत्तौ कुटजफलाद्यं घृतम्

चि. १४-१९७

रक्तातिप्रवृत्तौ घृतविधानम् चि. १४-१९६

रक्तातिप्रवृत्तौ परिषेचनयोगाः

चि. १४-२१४

रक्तातिप्रवृत्तौ पलाण्डुप्रयोगः

चि. १४-२०३

रक्तातिप्रवृत्तौ पेयायोगाः

चि. १४-१९९-२०३

रक्तातिप्रवृत्तौ प्रशमना औषधयोगाः

चि. १४-२०४-२११

रक्तातिप्रवृत्तौ बाह्योपचाराः

चि. १४-२१२-२१३

रक्तातिसारचिकित्सा चि. १९-७१-८६

रक्तातिसारलक्षणम् ,, १९-६९-७०

रक्तातिशारे चिकित्साक्रमः

चि. १९-९३-१०१

रक्तादिधातुभिरावृतस्य वायोर्लक्षणानि

चि. २८-६३-६८

रक्तादिधातूषणविषयेऽभिवेशस्य कतिपये

प्रश्नाः चि. १५-२२-२६

रक्ताशंसां प्रशमना औषधयोगाः

चि. १४-१८५

रक्ताशंसि कफानुबन्धलक्षणानि

चि. १४-१७३-१७४

रक्ताशंसि कुटजादिरसक्रिया

चि. १४-१८८-१९०

रक्ताशंसि चन्दनादिकाथः चि. १४-१८६

रक्ताशंसि चिकित्साक्रमः

चि. १४-१८०-१८४

रक्ताशंसि दाव्यादिकाथः चि. १४-१८६

रक्ताशंसि दाव्यादिचूर्णम् ,, १४-१९६

रक्ताशंसि दोषानुबन्धविशेषाच्चिकित्सा-

विशेषः चि. १४-१७५, १७६

रक्ताशंसि पाठाद्यं चूर्णम् चि. १४-१९५

रक्ताशंसि पिच्छावस्तिः

चि. १४-२०४-२२९

रक्ताशंसि बातानुबन्धलक्षणानि

चि. १४-१७०-१७२

रक्ताशंसि सुनिषण्णकचात्रेरीघृतम्

चि. १४-२२४-२४२

रक्ताशंसि हीवेरादिघृतम्

चि. १४-२३०-२३३

रक्ताशंस्यतिविषादिचूर्णम्

चि. १४-१८७

रक्ताशंस्यन्ये योगाः

चि. १४-१९१-१९४

रत्नाभरणधारणस्य गुणाः सू. ५-९७

रथक्षोभजा व्यापदः सि. १२-१४ | २

रसजविकाराणां चिकित्सा सू. २८-२५

रसदोषसंसर्गप्रपञ्चानभिधाने हेतुः

चि. १-८

रसदोषसन्निपाते व्यवस्था चि. १-७

रसद्वारेण द्रव्याणां वीर्योपदेशः

सू. २६-४५-४७

रसनेन्द्रियविकृतयोऽरिष्टभूताः

इ. ४-२२

रसप्रदोषजा रोगाः सू. २८-८-१०

रसभेदासंख्येयत्वेऽपि चिकित्सार्थं

त्रिषष्टिभेदकल्पना सू. २६-२४

रसमलयोः कार्यम् ,, २८-४

रसविकल्पज्ञानस्य प्रयोजनम् सू. २६, २७

रसविकल्पयोगे युक्तिः ,, २६-२५, २६

रसविज्ञानमरिष्टभूतम् इ. २-१७-१९

रसवीर्यविपाकानामेकस्मिन् द्रव्ये सह

वसतां भेदेन ज्ञानार्थं लक्षणम्

सू. २६-६६

रस-शोणित-मांस-मेदोऽस्थि-मज्ज-शुक्र-
बहस्रोतसां मूलं तद्दृष्टिलक्षणं च
चि. ५-८

रससंग्रहः सू. १-६५

रसस्य लक्षणं विशेषे प्रत्ययाश्च
सू. १-६४

रसस्य सर्वदेहव्यापकत्वम् चि. १५-३६

रसस्यातुरशरीरगतस्यानुमानेन
ज्ञानम् इ. ३-२०-२२

रसादिज्ञातुर्भिषजः प्रशंसा दि. १-२६

रसादिधातुगतज्वराणां चिकित्सा
चि. ३-३३५, ३३६

रसादिधातूनां क्षयलक्षणानि
सू. १७-६४-६९

रसादिमानज्ञानार्थं विमानस्थानोपदेशः
चि. १-३

रसादिसप्तधातुगतज्वराणां लक्षणानि
चि. ३-७६-८३

रसादुत्तरोत्तरं रसादिधातुपोषणक्रमः
चि. १५-१६, १७

रसानां पञ्चभूतप्रभवत्वम्
सू. २६-३८-४०

रसानां मात्रामात्राभ्यामुपयुज्यमानानां
गुणद्वौ सू. २६-४४

रसानां विज्ञानम् सू. २६-७३-७९

रसानां विपाकनिर्देशः
सू. २६-५७, ५८

रसानां वीर्येणाल्पमध्यवरत्वप्रदर्शनम्
सू. २६-५३-५६

रसानुरसकल्पनया द्रव्याणां भेदोऽसंख्येयः
सू. २६-२३

रसानुरसयोर्लक्षणम् सू. २६-२८

रसायनज्ञानार्थमृषीणामिन्द्रसमीपे
गसनम् चि. १-४ | ३-४ | ५

रसायनप्रयोगात् पूर्वं कोष्ठशोधन-
विधिः चि. १-२५-२८

रसायनप्रयोगो द्विविधः चि. १-१६

रसायनविधानस्य फलम् ,, १-२ | ३

रसायनविधिर्भ्रंशे कर्तव्यम् ,, १-४ | २९

रसायनसेवनगुणाः चि. १-७-८

रसायनसेवनगुणाः ,, १-७८-८०

रसायनसेवाफलम् ,, १-२/२०-२/२२

रसालाया गुणाः सू. २७-२७८

रसे मांसगते चिकित्सा चि. २३-१८८

रसे रक्तगते चिकित्सा ,, २३-१८७

रसोपदेशेनैव सर्वद्रव्यगुणोपदेशस्यायौ-
क्तिकत्वम् सू. २६-४८-५२

राक्षससत्त्वस्य लक्षणम् शा. ४-३८ | २

राक्षसोन्मत्तस्य लक्षणम् चि. ९-२०

रागषाड्वानां गुणाः सू. २७-२८१

राजक्षवक्रस्य गुणाः ,, २७-९०

राजमाषस्य गुणाः सू. २७-२५

राजयक्ष्मण आद्युत्पत्तिः चि. ८-३-१२

राजयक्ष्मणः कारणचतुष्टयम् चि. ८-१३

राजयक्ष्मणः पूर्वरूपाणि
चि. ८-३३-३७

राजयक्ष्मणः साध्यासाध्यत्वविचारः
चि. ८-४७

राजयक्ष्मणः साहसप्रभवस्य निदान-
संप्राप्तिलक्षणानि चि. ८-१४-१९

राजयक्ष्मणः साहसप्रभवस्य निदान-
संप्राप्तिलक्षणानि चि. ८-१४-१९

राजयक्ष्मणस्त्रिदोषजत्वम् चि. ८-६३

राजयक्ष्मणस्त्रीणि रूपाणि
चि. ८-५२

राजयक्ष्मणि कफप्रसेकचिकित्सा
चि. ८-११८-१२१

राजयक्ष्मणि खड्युषयोगः
चि. ८-११८-१३२

राजयक्ष्मणि छर्दश्चिकित्सा
चि. ८-१२२

राजयक्ष्मणि जम्बूवादिचूर्णम्
चि. ८-५७

राजयक्ष्मणि जीवन्त्यादिघृतम्
चि. ८-१११-११३

राजयक्ष्मणि तालीसाद्यं चूर्णं गुटिका
च चि. ८-१४५-१४८

राजयक्ष्मणि दशमूलाद्यं घृतम्
चि. ८-९७-९८

राजयक्ष्मणि दुरालमादिघृतम्
चि. ८-१०६-११०

राजयक्ष्मणि...

४१९

राशिपुरुषस्यैव....

राजयक्ष्मणि पञ्चकोलादिघृतम्
चि. ८-१६९

राजयक्ष्मणि पीनसचिकित्सा
चि. ८-६५-७०

राजयक्ष्मणि प्रशस्तानि मयानि
चि. ८-१६४-१६६

राजयक्ष्मणि प्रशस्तो विहारः
चि. ८-१८४-१८८

राजयक्ष्मणि बलादिघृतं क्षीरं च
चि. ८-११४, ११५

राजयक्ष्मणि बृंहणयोगः
चि. ८-१६७, १६८

राजयक्ष्मणि बृंहणयोगः
चि. ८-१७१, १७२

राजयक्ष्मणि मृदु संशोधनम्
चि. ८-८७, ८८

राजयक्ष्मणि यवान्नीषाडवचूर्णम्
चि. ८-१४०-१४४

राजयक्ष्मणि रास्नादिघृतम्
चि. ८-१७०

राजयक्ष्मणि लेपादि सू. ८-७७

राजयक्ष्मणि वैदिकीष्टिः
चि. ८-१८९

राजयक्ष्मणि शमनीयो विधिः
चि. ८-१९७

राजयक्ष्मणि शिरःपार्श्वशूलेषु
प्रदेहयोगा नावनादीनि च
चि. ८-७८-८१

राजयक्ष्मणि शिरःपार्श्वशूलेषु
स्वेदविधिः चि. ८-७१-७६

राजयक्ष्मणि शिरःशूलादिघ्नन्यकर्माणि
चि. ८-८२-८६

राजयक्ष्मणि सितोपलादिघ्नम्
चि. ८-१०३, १०४

राजयक्ष्मणि सिद्धघृतयोगः
चि. ८-९९-१०२

राजयक्ष्मणि सिद्धयोगाः
चि. ८-८९-९६

राजयक्ष्मणि हस्तपादाङ्गदाह-
चिकित्सा चि. ८-१०५

राजयक्ष्मणो धातुक्षयजस्य निदान-
संप्राप्तिलक्षणानि चि. ८-२४-२७

राजयक्ष्मणोऽरिष्टभूतानि पूर्वरूपाणि
इ. ५-६-८

राजयक्ष्मणो विषमाहारजस्य निदान-
संप्राप्तिलक्षणानि चि. ८-२८-३२

राजयक्ष्मणो वेगसंभारणजस्य निदान-
संप्राप्तिलक्षणानि चि. ८-२०-२३

राजयक्ष्मण्यतिसारचिकित्सा
चि. ८-१२२-१२६

राजयक्ष्मण्यनुपानयोगाः सू. ८-१३३

राजयक्ष्मण्यन्नम् चि. ८-११६

राजयक्ष्मण्यन्नपानम् ,, ८-१७९-१८३

राजयक्ष्मण्यरोचकचिकित्सा
चि. ८-१३४-१४०

राजयक्ष्मण्यवगाहनम्
चि. ८-१७३, १७४

राजयक्ष्मण्यावस्थिकी चिकित्सा कार्या
चि. ८-६३, ६४

राजयक्ष्मण्युत्सादनं स्नानं च
चि. ८-१७५-१७८

राजयक्ष्मा कथं प्रवर्तते
चि. ८-३८-४०

राजयक्ष्मा हि एकादशव्याधीनां संघातः
चि. ८-४३-४६

राजयक्ष्मिणः कण्ठात्सरक्तकफप्रवृत्तौ
हेतुः चि. ८-५७, ५८

राजयक्ष्मिणः पार्श्वशूलक्षणम्
चि. ८-५६

राजयक्ष्मिणश्छर्देर्लक्षणम् चि. ८-६२

राजयक्ष्मिणः शिरःशूलक्षणम्
चि. ८-५६

राजयक्ष्मिणः श्वासलक्षणमतिसारलक्षणं च
चि. ८-५९

राजयक्ष्मिणः स्वरभेदलक्षणम्
चि. ८-५३-५५

राजयक्ष्मिणोऽरिष्टानि इ. ९-६, ७

राजयक्ष्मिणोऽरुचिलक्षणम्
चि. ८-६०, ६१

राजयक्ष्मिणो विड्वलं हि बलम्
चि. ८-४१, ४२

राजादनफलस्य संप्रकृत्य गुणाः
सू. २७-१४३, १४४

राजाह्वैद्यलक्षणम् चि. ६-१९

राजिलकृतदंशलक्षणम् चि. २३-१२९

रात्रिजागरणस्य गुणाः सू. २१-५०

राशिपुरुषस्यैव वेदनाविशेष इति
निरूपणम् शा. १-८४, ८५

राशेर्विवरणम् वि. १-२२ ४	रोगाणां शमनम् शा. २-३९, ४०	रोहितमांसस्य गुणाः सू. २७-८२
रास्नायो निरूहः सि. ३-६१-६४	रोगाणां साध्याधिभेदाः सू. १८-४१	रौक्ष्यादनागतः स्नेह उपेक्ष्यः सि. ४-४०
रुधिरान्वितशुक्रस्य लक्षणम् चि. ३०-१४३	रोगाणां साध्याद्याध्यत्वे विभागः सू. १०-९, १०	लकुचस्य गुणाः सू. २७-१३२
रूक्षक्षौरचिकित्सा चि ३०-२६९, २७०	रोगाणां सामान्यचिकित्सासूत्रम् सू. १८-४४-४७	लक्ष्मणाया गुणाः ,, २७-९८-१०३
रूक्षणद्रव्याणि सू. २२-१४, १५	रोगाणां हेतुः शा. २-३९, ४०	लघुपञ्चमूलाद्यो यापनवस्तिः सि. १२-१६ ८
रूक्षणस्य कृतातिकृतलक्षणम् सू. २२-३९	रोगाणामतिप्रवृद्धानामसाध्यतागमनम् नि. ५-१४, १५	लङ्घनद्रव्याणि सू. १२-१२, १३
रूक्षणस्य लक्षणम् सू. २२-१०	रोगाणामनुत्पत्तौ उत्पन्नानां च शान्तये कारणम् सू. ७-५५	लङ्घनस्य कृतातिकृतलक्षणम् सू. २२-३४-३७
रूक्षणीयाः सू. २२-२८-३०	रोगाणामसाध्यतापत्तिकारणानि नि. २-२१-२३	लङ्घनस्य प्रकारभेदाः ,, २२-१८
रूक्षणीयानि ,, २२-२८-३०	रोगाणीहस्य संख्येयत्वे असंख्येयत्वे च युक्तिः वि. ६-४	लङ्घनस्य भिन्नप्रकारस्याधिकारिणः सू. २२-१९-२४
रूपस्य पर्यायाः नि. १-९	रोगाभिस्वरभिषजां वर्जने हेतुः सू. २९-१०-१२	लङ्घनस्य लक्षणम् सू. २२-९
रेतोदोषा अष्टौ सू. १९-४ १	रोगाभिस्वरभिषजां वर्जने हेतुः सू. २९-१०-१२	लङ्घनादीनां षण्णामकृतानां लक्षणस्य समासेनोपदेशः सू. २२-४१
रेतोऽभिघातमूत्रकृच्छ्रचिकित्सा चि. २६-६९-७२	रोगाभिस्वराणां लक्षणम् सू. २९-८, ९	लङ्घनस्य गुणकर्माणि तस्यातियोगे दोषाश्च सू. २६-४३ ३
रोगमार्गाद्वयः सू. ११-४८, ४९	रोगायतनोपसंहारः ,, ११-४३	लङ्घनस्य गुणास्तस्यातिमात्रसेवने दोषाश्च वि. १-१८
रोगस्य लक्षणम् ,, ९-४	रोगाश्चत्वारः ,, २०-३	लङ्घनानां नामकर्माणि सू. १-८८-९१
रोगस्यायतनानि त्रीणि ,, ११-३७	रोगोऽपि रोगान्तराणां निदानार्थकरो भवति नि. ८-१६-२२	लङ्घनानां सामान्यगुणाः ,, २७-३०४
रोगाणां ज्ञानोपायाः नि. १-६	रोगान्तिकाया लक्षणम् चि. १२-९२	लङ्घनीफलस्य गुणाः ,, २७-१७६, १७७
रोगाणां तरुणावस्थायां सुखसाध्यत्वम् नि. ५-१३	रोहिण्याः संप्राप्तिः ,, १८-३४, ३५	लङ्घनस्य गुणाः ,, २७-१४५
रोगाणां द्विविधा प्रकृतिद्विविधमधिष्ठानं च. सू. २०-३	रोहिण्याः साध्यासाध्यत्वनिर्देशः चि. १८-३६	लाङ्गलिक्या गुणाः ,, २७-१०८
रोगाणां परस्परानुबन्धकत्वम् वि. ६-८, ९		लाजपेयागुणाः ,, २७-२५३-२५६
रोगाणां भेदाः सू. १८-४१-४३		

लाजमण्डस्य गुणाः सू. २७-२५३-२५६	वत्सकस्य त्रयः सलिलयोगाः क. ५-११	वमनस्य योगे पश्चात्कर्म सू. १५-१४, १५
लाजसक्तोगुणाः ,, २७-५७	वत्सकस्य नव कषाययोगाः क. ५-७-९	वमनस्य सम्यग्योगलक्षणानि सू. १५-१३
लावसांसस्य गुणाः ,, २७-६९	वत्सकस्य पञ्च चूर्णयोगाः ,, ५-९, १०	वमनस्यातियोगजा उपद्रवाः सू. १५-१३
लावादिविचिकराणां साधारणगुणाः सू. २७-५९, ६०	वत्सकस्य पर्यायाः क. ५-३, ४	वमनस्यातियोगलक्षणानि सू. १५-१३
लिङ्गत्वेनोक्तानां व्याधीनां पृथग्व्याधिरवमपि संभवति नि. ८-४०	वत्सकस्य भेदौ क. ५-५	वमनस्यातियोगलक्षणानि सू. १६-११, १२
लूतादष्टलक्षणम् वि. २३-१४४-१४६	वत्सकस्यैकः कृशरायोगः क. ५-११	वमनस्यायोगलक्षणानि सू. १५-१३
लूताधिषे सिद्धयोगाः ,, २३-२००-२०४	वत्सादनीगुणाः सू. २७-१०६	वमनादिकर्मणः प्रागुपकल्पनीयाः संमाराः सू. १५-३-७
लेखनीयो दशको महाकषायः सू. ४-९	वनकपोतमांसस्य गुणाः सू. २७-७३	वमनादिभिः शुद्ध आतुरो यथा परिपालनीयः सि. ११-३५
लोकपुरुषयोः सामान्योपदेशस्य प्रयोजनम् सू. ५-६-८	वनतिलकस्य गुणाः सू. २७-९५-९७	वमनादीनां प्रवृत्तिनिवृत्तिविषयातिदेशः वि. ८-१३३, १३४
लोकपुरुषयोस्तुल्यस्वदर्शनम् शा. ४-१३	वमनद्रव्याणां कल्पसंग्रहः वि. ८-१३५	वमनादीनामादौ अन्तरा स्नेहस्वेदप्रयोगः अन्ते च स्नेहप्रयोगः सि. ६-७
लोष्टाकस्य गुणाः सू. २७-९८-१०३	वमनद्रव्याणां मदनफलस्य श्रेष्ठत्वम् क. १-१३	वमनायोगे कर्तव्यम् क. १-१४
लोणिकाया गुणाः ,, २७-९८-१०३	वमनद्रव्याणि सू. २-७, ८	वमनार्थं वचादियोगाः वि. ३०-२५२, २५३
लोप्रासवः वि. ६-४१-४५	वमनविधिः सू. १५-९	वमनार्हाः सि. २-१०
लोमसंख्याकथनम् शा. ७-१४	वमनविरेचनद्रव्याणां भावनार्थमालोडनार्थं च द्रव्याणि क. १-१२	वमनार्हो गुल्मी वि. ५-४९-६३
लोमाश्रितं रिष्टम् इ. ३-६	वमनविरेचनयोः कर्तव्यः क्रमः सि. १-१०, ११	वमने पाकप्रतीक्षा विमर्शं न कार्या क. १२-६२
लोहरसायनम् वि. १-३/१५-३/२३	वमनविरेचनयोः समहीनातियोगलक्षणानि सि. १-१५-२०	वमने विरेचने च दोषोत्क्लेशनविधिः सि. १-८, ९
वंशकारपौण्ड्रकस्येक्षोः श्रेष्ठत्वे हेतुः सू. २७-२३८	वमनस्य दश व्यापदः सि. ६-२९, ३०	वमनोपगो दशको महाकषायः सू. ४-१३
वत्सककल्पोपक्रमः क. ५-१, २	वमनस्य पूर्वकर्म सू. १५-८	
वत्सकस्य गुणाः ,, ५-६	वमनस्य योगातियोगानां लक्षणम् सि. ६-३१-३४	

वमनौषधपानविधिः क. १-१४	वशिनोऽपि पुरुषस्यासुखैर्भावैराक्रमणे	वातकासे कतिपययोगाः
वमनौषधे पीते कर्तव्यम्	कारणम् शा. १-७८	चि. १८-६३, ६४
सू. १५-११, १२	वसन्तचर्या सू. ६-२२-२६	वातकासेऽगस्त्यहरीतकीलेहः
वमितस्यान्नसंसर्जनक्रमः सू. १५-१६	वसागुणाः सू. २७-२९५	चि. १८-५७-६२
वयःस्थापनो दशको महाकषायः	वसापानार्हाः सू. १३-४७-४९	वातकासे चिकित्साक्रमः
सू. ४-१८	वसाया गुणाः सू. १३-१६	चि. १८-३२-३४
वयस्तो देहपरीक्षा वि. ८-१२२	वाक्यदोषाणां लक्षणम् वि. ८-५४	वातकासे चित्रकादिलेहः
वरकस्य गुणाः सू. २७-१४	वाक्यप्रशंसाया लक्षणम् वि. ८-५५	चि. १८-५३-५६
वराहमांसस्य गुणाः ,, २७-७८	वाजीकरणः पिण्डरसः चि. २-३८-४१	वातकासे त्र्युषणार्थं घृतम्
वर्णाणां संक्षेपेण निर्देशः ,, २७-६, ७	वाजीकरणघृतम् चि. २-३३-३८	चि. १८-३९-४२
वर्णैर्वृक्षानां द्वयोपादेयतानिर्देशः	वाजीकरणशब्दनिष्क्रुक्तिः	वातकासे दुरालभादिलेहः
सू. २७-२०९-३११	चि. २-४ ५१	चि. १८-५०, ५१
वर्ज्यानि वस्तिनेत्राणि तेषां दोषाश्च	वाजीकरणस्य लक्षणं गुणाश्च	वातकासे द्विक्षारादिचूर्णम्
सि. ५-३-५	चि. १-९-१२	चि. १८-४८, ४९
वर्ज्यानि वस्तिषु सि. १२-२३	वाजीकरणस्यावश्यकर्तव्यता	वातकासे धूमपानम्
वर्ज्या वस्तयस्तेषां दोषाश्च ,, ५-६, ७	चि. २-३, ४	चि. १८-६५-६८
वर्णविकृतयोरिष्टरूपाः इ. १-१३	वाजीकरणेषु स्त्रियाः श्रेष्ठत्वं तत्र हेतुश्च	वातकासेऽन्नपानम् चि. १८-७६-८२
वर्णाः शरीरस्य प्राकृता वैकृताश्च	चि. २-४-७	वातकासे पिप्पल्यायं घृतम्
इ. १-९-१३	वाजीकराः केचन भावाः	चि. १८-३६-३८
वर्णाधिकारः इ. १-८	चि. २-३ २०-३ ३०	वातकासे प्रबौण्डरीकादिधूमवर्तिः
वर्ण्यौ दशको महाकषायः सू. ४-१०	वाटयगुणाः सू. २७-२६५	चि. १८-७१, ७२
वर्तकादिविक्रानां साधारणगुणाः	वातकफाधिकवातरक्तचिकित्सा	वातकासे मनःशिलादिधूमः
सू. २७-६०	चि. २९-१४९-१५६	चि. १८-६९, ७०
वर्णाचर्या सू. ६-३३-४०	वातकासे इज्जुदीत्वगादिधूमः	वातकासे रास्नाघृतम्
वर्षासु विषस्य तीक्ष्णत्वं शरदि विषस्य	चि. १८-७५	चि. १८-४३-४६
मन्दवीर्यत्वं च चि. २३-७, ८	वातकासे कण्टकारीघृतम् चि. १८-३५	वातकासे विडङ्गादिचूर्णम्
		चि. १८-४७

वातकासे विडङ्गादिलेहः चि. १८-५२	वातगुल्मे लशुनक्षीरम् चि. ५-९४, ९५	वातग्रहण्यां दशमूलाद्यं घृतम् चि. १५-८२-८६
वातकुण्डलिकाया निदानलक्षणे सि. ९-३९, ४०	वातगुल्मे वाट्ययोगः चि. ५-९८	वातग्रहण्यां पञ्चमूलाद्यं घृतम् चि. १५-८८-९३
वातगुल्मस्य निदानं लक्षणं च चि. ५-९-११	वातगुल्मे शट्यादिचूर्णम् चि. ५-८५-९०	वातग्रहण्यां पथ्यादिचूर्णम् चि. १५-१०२
वातगुल्मस्य निदानसंप्राप्तिलक्षणानि नि. ३-६, ७	वातगुल्मे शिलाजतुप्रयोगः चि. ५-९७	वातग्रहण्यां पिप्पल्याद्यं चूर्णम् चि. १५-१०५-१०७
वातगुल्मे एरण्डतैलप्रयोगः चि. ५-९२, ९३	वातगुल्मे सौवर्चलाद्यं घृतम् ५-६९, ७०	वातग्रहण्यां मरिचाद्यं चूर्णम् चि. १५-१०८-११०
वातगुल्मे चिकित्साक्रमः चि. ५-२४-३१	वातगुल्मे स्नेहस्वेदविधानम् चि. ५-२०-२२	वातग्रहण्यां मांसरसः चि. १५-११५, ११६
वातगुल्मे तैलपञ्चकम् चि. ५-९६	वातगुल्मे स्वेदनम् सू. ५-९९	वातग्रहण्यां यवागूः, १५-११२-११४
वातगुल्मे त्र्यूषणादिघृतम् चि. ५-६५३	वातगुल्मे हपुषाद्यं घृतम् चि. ५-७१-७३	वातग्रहण्यां षाब्बः, १५-१११, ११२
वातगुल्मे त्र्यूषणादिघृतमपरम् चि. ५-६६३	वातगुल्मे हिङ्गवादिचूर्णम् चि. ५-७९-८४	वातग्रहण्यामभयादिकायश्चूर्णं च चि. १५-१०३, १०४
वातगुल्मे नागरादियोगः चि. ५-९१	वातग्रहणीगदस्य निदानलक्षणे चि. १५-५९-६४	वातग्रहण्याश्चिकित्सा चि. १५-७७-८१
वातगुल्मे नीलिन्याद्यं घृतम् चि. ५-१०५-१०९	वातग्रहण्यां कतिभ्ययोगाः सू. १५-९८-१००	वातग्रहण्यां बलवर्णकृच्च निरुहः सि. ८-४
वातगुल्मेऽन्ये घृतयोगाः चि. ५-६७, ६८	वातग्रहण्यां कलिङ्गादिचूर्णम् चि. १५-१०१, १०२	वातचछर्देनिदानलक्षणे चि. २०-७-९
वातगुल्मे बस्तिर्कर्म चि. ५-१००-१०४	वातग्रहण्यां चित्रकादिगुटिका चि. १५-९५-९७	वातचछर्द्याश्चिकित्सा, २०-२०-२५
वातगुल्मे भोजनम् चि. ५-११०-११३	वातग्रहण्यां तकविधानम् चि. १५-११७-१२१	वातजपीनसश्चिकित्सा, २६-१३४, १३५
वातगुल्मे रक्षावसेचनम् चि. ५-३२	वातग्रहण्यां त्र्यूषणाद्यं घृतम् चि. १५-८७	वातजपीनसे आवस्थिकी चिकित्सा चि. २६-१३७-१४२
		वातजपीनसे सक्तुधूमः चि. २६-१३६
		वातजमूत्रकृच्छ्रस्य चिकित्सा, २६-४५
		वातजयोनिव्यापत्तेर्निदानं लक्षणं च चि. ३०-९-११

वातजादि....

४२४

वातरक्ते....

वातजादिभेदेन क्षीरदोषस्य लिङ्गानि
चि. ३०-२३७, २३८

वातजे ज्वरे आदावप्यभ्यङ्गादयः
कार्याः चि. ३-२७९, २८०

वातज्वरस्य लक्षणानि नि. १-१८-२१

वातज्वरस्य संप्राप्तिः नि. १-१८-२१

वातज्वरस्य हेतुः नि. १-१८-२१

वातदूषितशुक्रस्य लक्षणम्

नि. ३०-१४०

वातनुत्तिरूहः सि. ८-५

वातपित्तकफा एव सर्वधातुदूषकाः
शा. ६-१८

वातप्रदरस्य निदानलक्षणे
चि. ३०-२१०-२१३

वातप्रमेहचिकित्सा चि. ६-३४

वातप्रमेहानां लक्षणानि चि. ६-११

वातवस्तेर्निदानलक्षणे सि. ९-३७

वातमेहनामानि नि. ४-३९

वातमेहलक्षणानि नि. ४-४०-४६

वातमेहानां निदानं संप्राप्तिश्च
नि. ४-३६, ३७

वातमेहानामसाध्यत्वे हेतुः
नि. ४-३८

वातरक्तं द्विविधम् सू. १९-४ | ७

वातरक्तचिकित्सितोपक्रमः चि. २९-१, २

वातरक्तस्य निदानं संप्राप्तिश्च
चि. २९-३-११

वातरक्तस्य पूर्वलक्षणम्
चि. २९-१६-१८

वातरक्तस्य भेदास्तेषां लक्षणानि च
चि. २९-१९-२३

वातरक्तस्य साध्यासाध्यलक्षणम्
सू. २९-३०-३४

वातरक्तस्य स्थानम् चि. २९-१२-१५

वातरक्तहरास्त्रयः प्रदेहाः
सू. ३-२१, २२

वातरक्तं आवस्थिकी चिकित्सा
सू. २९-१५६-१६२

वातरक्ते कतिपययोगाः
चि. २९-७९-८१

वातरक्ते खुड्वाकपद्मकं तैलम्
चि. २९-११४३

वातरक्ते घृतयोगः क्षीरयोगश्च
चि. २९-७१

वातरक्ते घृतयोगाः
चि. २९-५५-५७

वातरक्ते चतुःश्लेहः
चि. २९-७२-७५

वातरक्ते जीवनीयघृतम्
चि. २९-६१-७०

वातरक्ते दाहचिकित्सा
चि. २९-१२८-१३४

वातरक्ते पारूषकघृतम् चि. २९-५८-६०
वातरक्ते पिण्डतैलम्

चि. २९-१२१-१२३

वातरक्ते बलातैलम्
चि. २९-११९, १२०

वातरक्ते बक्षितः
चि. २९-८८, ८९

वातरक्ते मधुकर्तैलम्
चि. २९-११५-११८

वातरक्ते मधुयष्ट्यादितैलम्
चि. २९-९०-९५

वातरक्ते महापद्मकं तैलम्
चि. २९-११०-११३

वातरक्तेऽमृताद्यं तैलम्
चि. २९-१०३-१०९

वातरक्ते रक्तमोक्षणविधिः
चि. २९-३५-४०

वातरक्ते विशेषचिकित्सा
चि. २९-४३-४८

वातरक्ते शूलादिचिकित्सा
चि. २९-१२४-१२७

वातरक्ते संशोधनम्
चि. २९-८२-८७

वातरक्ते सामान्यचिकित्सा
चि. २९-४१, ४२

वातरक्ते सुकुमारकं तैलम्
चि. २९-९६-१०२

वातरक्ते स्थिराद्यं घृतं तैलं वा
चि. २९-७६-७८

वातरक्ते हितमन्नपानम्
चि. २९-५०-५४

वातरक्तेऽहितानि चि. २९-४९

वातरोगहराः स्नेहयोगाः

चि. २८-११८-१४१

वातरोगाणां पूर्वरूपम् चि. २८-१९

वातरोगाणां साध्यासाध्यविचारः

चि. २८-७२-७४

वातरोगाणां सामान्यनिदानं संप्राप्तिश्च

चि. २८-१५-१८

वातरोगिणां यत्प्रशस्तम्

चि. २८-१०४-१०६

वातरोगे तैलप्रशंसा

चि. २८-१८१-१८३

वातरोगेऽन्ये तैलयोगाः

चि. २८-१७७-१८१

वातरोगे बलातैलम्

चि. २८-१४२-१५६

वातरोगे मांसरसाः

चि. २८-१०६-१०८

वातरोगे मूलकतैलम्

चि. २८-१७२-१७६

वातरोगे मूलकाद्यं तैलम्

चि. २८-१६७-१६९

वातरोगे रास्नातैलम्

चि. २८-१६५, १६६

वातरोगे वृषमूलादितैलम्

चि. २८-१७०, १७१

वातरोगे शस्तास्रयो वस्तयः

सि. १०-१८-२०

वातरोगेषु संशोधनम्

चि. २८-८३-८५

वातरोगेषु सामान्यचिकित्सा

चि. २८-८६-८८

वातरोगेषु स्नेहविधिः

चि. २८-७५-७७

वातरोगेषु स्वेदविधिः चि. २८-७८-८२

वातरोगे स्वेदाः ,, २८-१०९-११७

वातरोगस्य लक्षणम् चि. ८-९८

वातरोगस्य वातप्रकोपे कारणं तस्यावजयनं च

चि. ६-१६

वातलादीनामातुरस्वम् चि. ६-१५

वातविकाराणां गणना सू. २०-११

वातविषये मरीचिकृता विप्रतिपत्तिः

सू. १२-९

वातविषये वार्धोविदकृतं तस्माधानम्

सू. १२-१०

वातव्याधिरिचिकित्सितोपक्रमः चि. २८-१, २

वातहराः प्रदेहाः सू. ३-१८-२०

वातहृद्रोगे चिकित्सा चि. २६-८१

वातहृद्रोगे व्यूषणाद्यं तैलम्

चि. २६-८७-८९

वातहृद्रोगे पुनर्नवाद्यं तैलम् चि. २६-८२

वातहृद्रोगे पुष्करमूलादिकल्कः

चि. २६-८४

वातहृद्रोगे हरीतक्यादिघृतम् चि. २६-८३

वातातिसारे आवस्थिकी चिकित्सा

चि. १९-४७-४९

वातादयः प्रकृतिभूता आरोग्यकराः

शा. ६-१८

वातादिदुष्टं क्षीरं पिबतो बालस्य यानि

लिङ्गानि भवन्ति चि. ३०-२३९-२५१

वातादिप्रकृतिसंज्ञाविचारः चि. ६-१३

वातादिप्रकृतीनां चत्वार्यनु(न्)प्रणिधानानि

चि. ६-१४

वातादिप्रकृतेषु युक्तमनुपानम्

सू. २७-३२१

वातादिभ्यो गुणतो विपरीतं ताज्यति

चि. १-१४

वातादीनां क्षयलक्षणम् सू. १८-५२

वातादीनां प्रकृतिस्थानां कर्म

सू. १८-४९-५१

वातादीनां वृद्धिलक्षणम् सू. १८-५३

वाताधिकवातरक्तचिकित्सा

चि. २९-१३५-१४४

वाताधिकस्य वातरक्तस्य लिङ्गानि

चि. २९-२४-२६

वातापस्मारस्य लक्षणम् नि. ८-८ | १

वातावृतस्नेहस्य चिकित्सा

सि. ४-२९, ३०

वातावृतस्नेहस्य लक्षणम् सि. ४-२८

वातिकयोनिरोगाणां चिकित्सा

चि. ३०-४७, ४८

वातिकविषलक्षणम् चि. २३-१६७

वातिकशिरोरोगचिकित्सा

चि. २६-१५८, १५९

वातिकशिरोरोगे रास्नादितैलम् चि. २६-१६०-१६२	वापीजलस्य गुणदोषाः सू. २७-२१४	वाय्वादीनां वैगुण्योत्पत्तौ हेतुः वि. ३-१९, २०
वातिकादीनां पानविधिः चि. २४-२१-२५	वामिन्या योन्या लक्षणम् चि. ३०-३३	वारिचराणां साधारणगुणाः सू. २७-५६, ५७
वातिके योनिरोगे कतिपययोगाः चि. ३०-६१, ६२	वायुं प्रकोपयन्ति प्रशमयन्ति च कथं प्रको- पणप्रशमनानि सू. १२-७	वारिचारिणां निर्देशः सू. २७-४१-४४
वातिके योनिरोगे काश्मर्यादिघृतम् चि. ३०-४२-५३	वायुना गात्रे वेष्टयमाने चिकित्सा चि. २८-९७	वारिजानां साधारणगुणाः सू. २७-५६, ५७
वातिके योनिरोगे पिपल्यादिप्रयोगः चि. ३०-५४-५६	वायुना गात्रे सङ्कुचिते चिकित्सा चि. २८-९८	वारिशयानां निर्देशः ,, २७-४०
वातिके योनिरोगे प्रयोगाः चि. ३०-५६-६०	वायोः कुपितस्योपक्रमः सू. २०-१३	वारुणसत्त्वस्य लक्षणम् शा. ४-३७ ५
वातिके योनिरोगे बलाघृतम् चि. ३०-४९-६७	वायोः पञ्च भेदास्तेषां स्थानानि कर्म च चि. २८-५-११	वार्ताकफलस्य गुणाः सू. २७-१६२
वातोदरे चिकित्साविधिः चि. १३-५९-६७	वायोः प्रकोपणानि सू. १२-५	वार्ताकस्य गुणाः ,, २७-९५-९७
वातोदरे तैलानि चि. १३-१५४-१५६	वायोः प्रभावः ,, १२-८	वासाघृतम् चि. ४-८८
वातोन्मादस्य निदानलक्षणे चि. ९-९, १०	वायोः प्रशमनानि ,, १२-६	वास्तुकस्य गुणाः सू. २७-८८
वातोन्मादस्य लक्षणम् नि. ७-७ १	वायोः शरीरचरस्य कुपितस्य कर्माणि सू. १२-८	विकङ्कतस्य गुणाः सू. २७-१४५
वातोपहत्येषु मर्मसु चिकित्सा सि. ९-८	वायोः शरीरचरस्याकुपितस्य कर्माणि चि. १२-८	विकारप्रकृतयोः स्वहेतुवशात्स्वम् नि. ८-४१
वातोत्वणमेहचिकित्सा चि. ६-५२	वायोः स्वभावः चि. २८-३, ४	विकारविनिवर्तनोपायाः सू. १-६२, ६३
वादमर्यादालक्षणम् वि. ८-२६	वायोरात्मरूपस्वलक्षणकर्माणि सू. २०-१२	विकाराणां प्रेरणम् ,, २०-५
वादमार्गज्ञानार्थमधिगम्यानि पदानि वि. ८-२७	वायोर्गुणाः सू. १२-४	विकृतितो देहपरीक्षा बि. ८-१०१
वादस्य लक्षणम् बि. ८-२८	वायोर्गुणाः प्रशमने सूत्रं च सू. १-५९	विकृतिमापन्नानां दोषाणां शरीरोपघा- तकत्वम् वि. १-५
वातस्पत्यसत्त्वस्य लक्षणम् शा. ४-३९ ३	वायोर्लोकेषु चरतः कुपितस्य कर्माणि सू. १२-८	विकृतिनिमित्तानुरूपा इ. १-७
	वायोर्लोकेषु चरतः प्रकृतिभूतस्य कर्माणि १२-८	विकृतिर्लक्षणनिमित्ता इ. १-७ १
		विकृतिर्लक्ष्यनिमित्ता ,, १-७ २
		विकृतेर्भेदाः इ. १-६
		विक्षयकचिकित्सा चि. २४-२०४, २०५

विक्षयकलक्षणम् चि. २४-१९९-२०३	विनताया लक्षणम् सू. १७-८४	विरेचनद्रव्याणां कल्पसंग्रहः चि. ८-१३६
विगुणवातानां कार्यम् ,, २८-१२-१४	विपाकस्याल्पमध्यभूयस्त्वप्रदर्शनं द्रव्यगुण- वैशिष्ट्यात् सू. २६-६३	विरेचनयोगानां वान्तिनिरासार्थमुपायाः क. ७-७५, ७६
विगृह्यसंभाषाविधिः चि. ८-१८-२५	विपाकानां कार्यम् ,, २६-५९-६२	विरेचनविधिः सू. १५-१७, १८
विचर्चिण्याया लक्षणम् चि. ७-२६	विपादिकाया लक्षणम् चि. ७-२३	विरेचनस्य दश व्यापदः सि. ६-२९, ३०
विट्पथप्रवृत्तस्य रक्तपित्तस्य चिकित्सा चि. ४-८६, ८७	विभोरप्यात्मनः शैलादितिरस्कृतस्याज्ञाने हेतुः शा. १-८०, ८१	विरेचनस्य योगातियोगायोगानां लक्षणम् सि. ६-३१-३४
विडङ्गावलेहः चि. २-९	विभ्रंशव्यापदो वर्णनं चिकित्सा च सि. ६-८५-८७	विरेचनस्य समययोगलक्षणम् सू. १६-५, ६
विडस्य गुणाः सू. २७-३०२	विमर्दकस्य गुणाः सू. २७-२७७	विरेचनस्यातियोगलक्षणानि सू. १६-९, १०
विडावृतस्नेहस्य चिकित्सा सि. ४-३६, ३७	विरुद्धगुणा अपि दोषाः परस्परं नोपपन्नं चि. २६-२९२, २९३	विरेचनस्यायोगलक्षणम् ,, १६-७, ८
विडावृतस्नेहस्य लक्षणम् ,, ४-३६	विरुद्धवीर्यत्वेऽप्यबाधकत्वम् क. १२-४५	विरेचनस्याविक्रमत्वे हेतुः तच्चिकित्सा च क. १२-७४, ७५
विड्विधातस्य निदानलक्षणे ,, ९-४२, ४३	विरुद्धवीर्याणां प्रयोगे हेतुः क. १२-४६	विरेचनाद्यपेक्षया बलैः श्रेष्ठत्वप्रतिपाद- नम् सि. १०-६-८
विदग्धस्य संपक्वस्य च शोथस्य लक्षणम् चि. २५-५२	विरुद्धस्य कदाचित् वितथत्वे कारणम् सू. २६-१०६	विरेचनात् या व्यापदो भवन्ति सि. २-१२
विदारिकाया लक्षणम् चि. १२-८९, ९०	विरुद्धाशनजानां व्याधीनां प्रतीकारः सू. २६-१०४, १०५	विरेचनार्थयोगाः चि. ३०-२५४-२५६
विदारीकन्दस्य लक्षणम् सू. २७-१२०	विरुद्धाहारनिमित्तानां व्याधीनां निर्देशः सू. २६-१०२, १०३	विरेचनार्हाः सि. १-१३
विदग्धिविधा ,, १७-९०-९२	विरुद्धधानानां गुणाः सू. २७-२६७	विरेचनेऽज्ञप्रयुक्ते दोषाः सू. १६-४
विदग्धीनां स्त्रावलक्षणम् ,, १७-९९, १००	विरेचनं नस्य कैर्द्रव्यैः कल्पनीयम् सि. ९-९६	विरेचने त्रिवृन्मूलस्य श्रेष्ठत्वम् क. ७-३
विदग्ध्याः संप्राप्तिः ,, १७-९३	विरेचनद्रव्याणि सू. २-९, १०	विरेचने विज्ञभिषक्प्रयुक्ते गुणाः सू. १६-३
विदग्ध्याः स्थानानि ,, १७-९४	विरेचनद्रव्याणि कथं क्रियासमर्थमानि भवन्ति क. १-७	विरेचनोपगो दशको महाकषायः ,, ४-१३
विदग्ध्या निदानम् ,, १७-९१, ९२		विलेप्या गुणाः सू. २७-२५१
विदग्ध्या निरुक्तिः ,, १७-९५		विविधयोनिरोगाणां चिकित्सा चि. ३०-१००-११४
विदग्ध्या विदाहं प्राप्ताया लक्षणम् सू. १७, १८		
विधिपूर्वकसंशोधनम् क. १२-८४, ८५		

विशुद्धरक्तस्य पुरुषस्य लक्षणम् सू. २४-२४	विषसंक्रमणार्थमुपधानम् चि. २३-६५-६७	विषे गृहधूमादियोगः चि. २३-१९८
विशुद्धशुक्लक्षणम् चि. १-४ ५०	विषस्य चतुर्विंशत्युपक्रमाः चि. २३-३५-३७	विषे चन्दनादियोगः ,, २३-१९१, १९२
विशेषलक्षणातिदेशः वि. ८-२९	विषस्य दश गुणाः चि. २३-२४-२७	विषे चूषणम् चि. २३-३९
विश्वभरादिध्वगदः चि. २३-२१२-२१४	विषस्य पशुपक्षिशरीरे लक्षणानि चि. २३-२२, २३	विषेऽञ्जनम् ,, २३-६९
विश्वभेषजस्य गुणाः सू. २७-२९६	विषस्य प्रागुत्पत्तिर्निरुक्तिश्च चि. २३-४, ५	विषे दंशच्छेदचूषणारिष्टा-दाह-विस्त्रावण- वमन-विरेकाः चि. २३-४२-४५
विषं यथा मारयति चि. २३-३२	विषस्य मनुष्यशरीरे सप्त वेगानां पृथगलक्षणानि चि. २३-१८-२१	विषे धूमागदाः ,, २३-९७-१००
विषघ्नो दशको महाकषायः सू. ४-११	विषस्य योनिप्रभवादि ,, २३-६, ७	विषे नस्यम् ,, २३-६८
विषचिकित्सा दोषस्थानभेदेन चि. २३-६२-६४	विषहरः प्रदेहः सू. ३-२८	विषे पञ्चशिरीषोऽगदः चि. २३-२१७, २१८
विषप्रदातुर्लक्षणानि चि. २३-१०५-१०७	विषहरा अगदयोगाः चि. २३-५१-५३	विषे मज्जिष्ठादियोगः ,, २३-१९६
विषमज्वरनाशना योगाः ,, ३-२९६-३०९	विषातानां हितान्यन्नपानानि चि. २३-२२४-२२७	विषे मन्त्रयोगः ,, २३-६१
विषमज्वराणां सन्निपातजत्वम् चि. ३-७४	विषातानामदितान्यन्नपानानि चि. २३-२२८	विषे महागन्धहस्तिनामागदः चि. २३-७७-९४
विषमज्वरे चिकित्साक्रमः चि. ३-२९३-२९५	विषे आमाशयगते चिकित्सा चि. २३-१८५	विषे मांस्यादियोगाः चि. २३-१९०, १९१
विषमतीक्ष्णाग्नयोः कर्म चि. १५-५०	विषे कण्ठगते चिकित्सा चि. २३-१८४	विषे रक्तस्त्रावणं प्रदेहसेकाश्च चि. २३-४०, ४१
विषमाग्न्याशीनां ग्रहणीरोगेऽन्तर्भावः चि. १५-७१	विषे कनिष्यसिद्धयोगाः ,, २३-१८९	विषे रसगते चिकित्सा ,, २३-१८६
विषमाशनाद्यथा शोषः संभवति तद्वर्णनम् नि. ६ -१०, ११	विषे क्षारागदः ,, २३-१०१-१०४	विषे वेणिकाबन्ध-निष्पीडनोत्कर्तनानि चि. २३-३८
विषमाहिनाशनजा व्यापदः सि. १२-१४ ६	विषेऽक्षिगते चिकित्सा ,, २३-१८३	विषे व्योषादियोगः चि. २३-१९७
विषमृतस्य लिङ्गानि चि. २३-३३, ३४	विषेऽगदाः चि. २३-९५-९७	विषे शिरोगते चिकित्सा चि. २३-१८१, १८२
विषवेगानां चिकित्सा चि. २३-४६-५०	विषे गन्धहस्तिनामागदः चि. २३-७०-७६	विषे सिन्धुवारादियोगः चि. २३-१९३-१९५
		विषे हृदिदाहप्रसेकयोश्चिकित्सा चि. २३-१७९, १८०
		विष्किराणां निर्देशः सू. २७-४७-४९

चिकित्सादिषु पूर्वोक्तकल्पातिदेशः
चि. १२-१८ | ४

विसर्पघ्नाः कषाययोगाः चि. २१-५४

विसर्पस्य कफजस्य निदानलक्षणे
चि. २१-३३, ३४

विसर्पस्य दोषद्वयसंग्रहः चि. २१-१५

विसर्पस्य निरुक्तिः ,, २१-११

विसर्पस्य पित्तजस्य निदानलक्षणे
चि. २१-३१, ३२

विसर्पस्य बाह्याभ्यन्तराश्रयभेदेन
द्वैविध्यम् चि. २१-२५-२७

विसर्पस्य भेदाः ,, २१-१२-१४

विसर्पस्य वातजस्य निदानलक्षणे
चि. २१-२९, ३०

विसर्पस्य संप्राप्तिः लक्षणं च
चि. २१-२९, ३०

विसर्पस्य संप्राप्तिः लक्षणं च
सू. १८-२३

विसर्पस्य साध्यासाध्यलक्षणम्
चि. २१-२३, २४

विसर्पस्य सामान्यनिदानम्
चि. २१-१६-२२

विसर्पाः सप्त सू. १९-४ | २

विसर्पाणां साध्यासाध्यविचारः
चि. २१-४२

विसर्पाभिघात विस्फोटकज्वराणां
चिकित्सा चि. ३-२९०

विसर्पे उदुम्बरादिप्रदेहः चि. २१-७२

विसर्पे कालीयादिप्रलेपः ,, २१-७४

विसर्पे किराततिकादिकषायः
चि. २१-५५, ५६

विसर्पे दोषभेदेन चिकित्सा
चि. २१-११६, ११७

विसर्पे द्राक्षादिशीतकषायः चि. २१-५८

विसर्पे नलदादिप्रलेपः ,, २१-७७

विसर्पेऽभ्यन्तगानम् ,, २१-१०८-११४

विसर्पे न्यग्रोधपादपादिलेपः
चि. २१-७३

विसर्पे पटोलादिकषायः
चि. २१-५९-६१

विसर्पे प्रदेहयोगाः चि. २१-७१

विसर्पे प्रदेहयोगाः ,, २१-७८-९७

विसर्पे प्रपौण्डरीकादिकाथः
चि. २१-५७

विसर्पे रक्तमोक्षणप्रशंसा
चि. २१-१४१-१४३

विसर्पे रक्तसावः चि. २१-६८-७०

विसर्पे वमनम् ,, २१-५१-५३

विसर्पे वज्यानि ,, २१-११५

विसर्पे विरेचनम् ,, २१-६२-६७

विसर्पे शाद्वलादिप्रदेहः
चि. २१-७५

विसर्पे सारिवादिप्रलेपः चि. २१-७६

विसर्पेषु चिकित्सासूत्रम्
चि. २१-४३-५०

विसृचिकाया लक्षणम् चि. २-११

विस्तरतः प्रकृतिमप्राप्तस्य वज्यानां
व्याख्यानप्रतिज्ञा सि. १२, १३

विस्फोटकानां लक्षणम् चि. ७-२५

विस्फोटकानां लक्षणम् चि. १२-९०

वीर्यस्य भेदा लक्षणं च
सू. २६-६४, ६५

वीर्याविरुद्धं भुक्त्वतो भोजनस्य गुणाः
चि. १-२५ | ५

वृक्कधूमकस्य गुणाः सू. २७-९८, १०३

वृक्षाण्डस्य गुणाः सू. २७-१५१

वृद्धेः संप्राप्तिर्लक्षणं च सू. १८-३०

वृश्चिकदण्डलक्षणम्
चि. २३-११०, १५१

वृश्चिकादिविषेऽगदः
चि. २३-२०६, २०७

वृषस्वकृत्तिरुहः चि. ८-११

वृषपुष्पस्य गुणाः सू. २७-९६, ९७

वृष्यं क्षीरम्
चि. २-२ | १८-२ | २०

वृष्यं शतावरीवृत्तम् चि. २-३ | १८

वृष्यः कुकुटमांसप्रयोगः
चि. २-१ | ४८

वृष्यः पायसयोगः चि. २-३ | १४

वृष्यः पिप्पलीयोगः चि. २-३ १२,३ १३	वृष्यो मांसरसः चि. २-४६	वैगुण्यमापन्नानां देशादीनामुत्तरोत्तरं गरीयस्त्वम् वि. ३-९-११
वृष्यः षष्ठिकौदनयोगः चि. २-२ २७	वृष्यो माषयोगः ,, २-४७	वैद्यः स्वसुतानिवातुरान् चिकित्सेव चि. १-४ ५६
वृष्यगुटिका चि. २-४ ३०-४ ३२	वृष्यो माहिषरसः चि. २-४ १५,४ १६	वैद्यस्य कर्तव्यम् सू. ९-२४, २५
वृष्यवृत्तम् चि. २-२ २१-२ २३	वृष्यो माहिषरसः चि. २-४२, ४३	वैद्यस्य गुणाः ,, ९-६
वृष्यतमाः स्नेहवस्तयः सि. १२-१९	वृष्यो योगः चि. २-४ २५-४ २७	वैद्येनातुरस्य मरणं जानताऽपि कुत्र न वक्तव्यम् इ. १२-६२-६६
वृष्यरसाः चि. २-१ ४४,१ ४५	वृष्यो रोहितमत्स्ययोगः चि. २-४ १४	व्यक्तस्य निर्देशः शा. १-६०-६२
वृष्या अण्डरसाः चि. २-१ ४९	वृष्यो विहारः चि. २-२ ३१	व्यपेताख्यहिकाया लक्षणम् चि. १७-३१-३३
वृष्याशीनामाशुबलपोषकत्वम् चि. १५-२०, २१	वृष्यौ पूपलिकायोगौ चि. २-४ ११-४ २२	व्यवसायस्य लक्षणम् बि. ८-४७
वृष्याः पूपलिकाः चि. २-२/२८-२/२९	वेणुयवस्य गुणाः सू. २७-२०	व्यवायजा व्यापदः सि. १२-१४ ८
वृष्याः पूपलिकाः चि. २-३ १५-३ १७	वेगसंधारणाद्यथा शोषः संभवति तद्वर्णनम् नि. ६-६, ७	व्याधितरूपौ द्वौ बि. ७-३
वृष्या वस्तयः चि. २-४ १०	वेगा धारणीयाः सू. ७-२६-२९	व्याधिसहशरीरस्य लक्षणम् सू. २८-७
वृष्या भक्ष्ययोगाः चि. २-२ १०-२ १३	वेगा न धारणीयाः सू. ७-३, ४	व्याधिहेतोः कर्मणो वर्णनम् शा. १-११७
वृष्या माषदिपूपलिकाः चि. २-४ २३, ४ २४	वेतसशाकस्य गुणाः सू. २७-१०९	व्याधिहेतोः कालस्य वर्णनम् शा. १-११०-११६
वृष्या मांसगुटिकाः चि. २-४ ११-४ १४	वेत्राप्रस्य गुणाः सू. २७-९५-९७	व्याधीनां चिकित्सासूत्रनिर्देशः नि. ८-३०-३२
वृष्योत्कारिका चि. २-४ ३३-४ ३५	वेदनानामधिष्ठानम् शा. १-१३६	व्याधीनां निदानविपरीतमौषधं कार्यम् वि. ३-४१, ४२
वृष्यो दधिप्रयोगः चि. २-२ २४-२ २६	वेदनास्थापनो दशको महाकषायः सू. ४-१८	व्याधीनां मृदुदारुणत्वाद्वा हेतुः सू. २८-७
वृष्यो मत्स्ययोगः चि. २-४ १७	वेदनानां सर्वथा निवृत्तेरुपायः शा. १-१३७	
वृष्यो मधुकयोगः ,, २-२ १९	वेतवारगुणाः सू. २७-२६९	

व्याधीनां मृदुदारुणत्वादौ हेतुः

सू. २८-७

व्याधीनां लिङ्गसंकर्यम् नि. ८-२७-२९

व्याधीनां सुखसाध्यत्वादिविवरणम्

नि. ८-३३-३५

व्याधीनां हेतुसंग्रहः नि. १-५४

व्याधीनां हेतुसंकर्यनिर्देशः

नि. ८-२४-२६

व्याधीनामपरिसंख्येयत्वम् वि. ६-५

व्याधीनामाश्रयः सू. १-५५

व्याधेरुल्लाघवज्ञाने विप्रतिपत्ताच्चिकित्सा-
यामपि विप्रतिपद्यन्ते वि. ७-४-७

व्याधेः पर्यायाः नि. १-५

व्याधेर्भेदाः ,, १-४

व्याध्यवस्थाविशेषज्ञानफलम्

नि. ८-३६, ३७

व्यापदां चिकित्सा सि. १२-१५

व्यापन्नयोनेरुपद्रवाः वि. ३०-३७, ३८

व्यायामस्य लक्षणं गुणाश्च सू. ७-३१, ३२

व्यायामशक्तितो देहपरीक्षा

वि. ८-१२१

व्यायामानर्हाः सू. ७-३५ (१, २)

व्योषाद्यः सकतुः ,, २३-१९-२४

व्रणगन्धाः वि. २५-२७

व्रण दोषाः ,, २५-३१-३५

व्रणभेदाः ,, २५-६

व्रणशोधपाचना उपनाहाः ,, २५-४९-५१ व्रणे पत्रदानम् वि. २५-९५

व्रणशोधप्रशमनी चिकित्सा ,, २५-४४-४८ व्रणे पीडनविधिः ,, २५-६१, ६२

व्रणस्य पैत्तिकस्य लक्षणं चिकित्सा च व्रणे प्रपौण्डरीकाद्यं तैलम् वि. २५-८९

वि. २५-१३, १४

व्रणे प्रपौण्डरीकाद्यं तैलमपरम् ,, २५-९२

व्रणस्य वातिकस्य लक्षणं चिकित्सा च

वि. २५-११, १२

व्रणे प्रलेपनविधिः वि. १५-११०-११२

व्रणे रोपणविधिः ,, २५-८७

व्रणस्य शैथिल्यस्य लक्षणं चिकित्सा च

वि. २५-१५-१६

व्रणे लोमसंजननम् ,, २५-११८

व्रणस्थानानि वि. २५-२६

व्रणेष्ववचूर्णनम् ,, २५-११३

व्रणसावाः ,, २५-२८

व्रणेष्वसादनविधिः ,, २५-१००

व्रणानां त्रिविधा परीक्षा वि. २५-२२, २३

व्रणे वणोपद्रवचिकित्सा ,, २५-११९

व्रणानां विशतिर्भेदाः ,, २५-२०, २१

व्रणे शोधनविधिः ,, २५-८३-८५

व्रणानां षट्त्रिंशदुपक्रमाः ,, २५-३८-४३

व्रणे षड्विधं शस्त्रकर्म वि. २५-५५-६०

व्रणानां साध्यासाध्यलक्षणानि

नि. २५-३६, ३७

व्रणे सन्धानविधिः ,, २५-६५-७२

व्रणे उत्सादनविधिः वि. २५-९९

व्रणे सवर्णीकरणविधिः ,, २५-११५-११७

व्रणे एषणविधिः ,, २५-८०-८२

व्रणे स्वेदनविधिः ,, २५-७२-७९

व्रणे कम्पिलाद्यं तैलम् ,, २५-९०, ९१

व्रणेष्वहितं हितं चान्नपानम्

वि. २५-९७, ९८

व्रणे क्षारकर्मविधिः ,, २५-१०७

व्रणे हितः पट्टः वि. २५-९६

व्रणेष्वग्निर्कर्मविधिः ,, २५-१०१-१०६

व्रणे द्विविधः सू. १९-४ | ७

व्रणे चन्दनादियोगः ,, २५-८८

व्रणोपद्रवाः वि. २५-२९, ३०

व्रणे त्वग्निशुद्धिकरो लेपः ,, २५-११४

व्रीहेर्गुणाः सू. २७-१६

व्रणे धूपनविधिः वि. २५-१०८, १०९

शकुनानि प्रशस्तानि इ. १२-७१-७९

व्रणे निर्वापणविधिः ,, २५-६३-६५

शकुलादन्या गुणाः सू. २७-९५-९७

व्रणेष्वन्ययोगाः ,, २५-९३, ९४

शङ्काविषलक्षणम् वि. २३-२२१-२२३

शङ्खकशिरोरोगस्त्रिरात्राद्धन्ति
इ. ९-२०

शङ्खकस्य निदानलक्षणचिकित्सितानि
सि. ९-७०-७३

शङ्खकस्य संप्राप्तिर्लक्षणं च सू. १८-२६

शटया गुणाः सू. २७-८८

शणपुष्पशाकस्य गुणाः ,, २७-१०४

शणस्य गुणाः सू. २७-९८-१०३

शतपदीविषे चिकित्सा चि. २३-२१५

शतारुषो लक्षणम् ,, ७-२६

शतावरी गुणाः सू. २७-१०७

शताह्वकस्य गुणाः ,, २७-१४५

शब्दस्य लक्षणम् वि. ८-३८

शमीधान्यवर्गः सू. २७-२३-३४

शमीफलस्य गुणाः ,, २७-१५०

शरच्चर्या ,, ६-४१-४५

शराविकाया लक्षणम् ,, १७-८४

शरीरज्ञानफलम् शा. ६-१९

शरीरक्षोषनिमित्तानि परिहरन् रक्षायन-
मुपयुज्जीत चि. १-२ | ३

शरीरदौर्गन्ध्यहरः प्रदेहः सू. ३-२९

शरीरधातवो हि समानैर्वर्धन्ते
शा. ६-९-११

शरीरधातूनां मलप्रसादभेदेन द्वैविध्यं
मलप्रसादयोः कार्यम् शा. ६-१७

शरीरधातूनां वैषम्यस्य फलं लक्षणं च
शा. ६-४

शरीरपरिमार्जनस्य गुणाः सू. ५-९३

शरीरभेदाः शा. ४-३५

शरीरमलविरेचनभेदाः क. १-४

शरीरलक्षणम् शा. ६-४

शरीरविचयप्रयोजनम् ,, ६-३

शरीरवृद्धिकरा भावाः शा. ६-१३

शरीरस्य व्याधीनां चाशितलीढादि-
प्रभवत्वम् सू. २८-५

शरीरस्याङ्गविभागः शा. ७-५

शरीरपेक्षसम्बन्धयोगोदाहरणम्
चि. ३०-२९४, २९५

शरीरावयवेषु गुरुलाघवम्
सू. २७-३३४, ३३५

शरीरेऽञ्जल्या परिमेयानि द्रव्याणि
शा. ७-१५

शरीरैकदेशे रोगोत्पत्तौ हेतुः
चि. १५-३७

शर्कराया गुणाः सू. २७-२४१

शर्करायाः साधारणगुणाः ,, २७-२४२

शङ्खकमांसस्य गुणाः ,, २७-७१

शशमांसस्य गुणाः ,, २७-७६

शङ्कुलीगुणाः सू. २७-२६७

शस्त्रक्षाराम्निर्कर्षणो विभ्रमे बहवो-
ऽनर्थाः चि. १४-३४-३७

शस्त्रादिप्रभवस्य जनपदोद्ध्वंसस्याधर्म
एव हेतुः वि. ३-२१, २२

शाकवर्गः सू. २७-८८-१२४

शाकानां वर्जनीयानां निर्देशः
सू. २७-३१६

शाकुनसत्त्वस्य लक्षणम्
शा. ४-३८ | ६

शाखाश्रयाणां दोषाणां कोष्ठगमने
हेतुः सू. २८-३३

शारदजलस्य प्रशंसा सू. २७-२०८

शारदस्य गुणाः ,, २७-१४

शारीरदोषसंग्रहः ,, १-५७

शारीरदोषाः वि. ६-५

शारीरदोषाणां परस्परानुबन्धकत्वम्
वि. ६-१०

शारीरा दोषाः शा. ४-३४

शार्करस्य गुणाः सू. २७-१८३

शाङ्गेष्टाया गुणाः ,, २७-९५-९७

शालकल्याण्या गुणाः
सू. २७-१०२, १०३

शालिपर्ण्याद्यो यापनवस्तिः
सि. १२-१६ | ११

शालिसक्तोगुणाः सू. २७-२६४

शालीनां सामान्या गुणाः
सू. २७-८-१०

शालूकलक्षणम् चि. १२-७५

शालूकस्य गुणाः सू. २७-११६, ११७

शालेयगुणाः सू. २७-१७०

शाल्मलीपुष्पशाकस्य गुणाः
सू. २७-१०४

शाल्मलीपुष्पस्य गुणाः
सू. २७-९८-१०३

शास्त्रज्ञानोपायाः वि. ८-५, ६

शास्त्रस्य ज्ञानाज्ञाने गुणदोषौ
सू. १०-८४-८६

शिखिगोनर्दादिषु पूर्वोक्त(पञ्चमूल्यादि)-
कल्पातिदेशः सि. १२-१७

शिग्रुगुणाः सू. २७-१७०

शिम्वीजातीनां गुणाः सू. २७-३१, ३२

शिरःकम्पस्य निदानलक्षण-
चिकित्सितानि सि. ९-८६, ८७

शिरःशूलव्यापदो वर्णनं चिकित्सा च
सि. ७-४३-४६

शिरःशोथलक्षणम् चि. १२-७४, ७५

शिरसः प्राधान्यमङ्गेषु सू. १७-१२

शिरसि तैलनिषेवणस्य गुणाः
सू. ५-८१-८३

शिरोरुजाहरी प्रदेहौ सू. ३-२३, २४

शिरोरोगस्य कफजस्य निदानलक्षणे
सू. १७-२४-२६

शिरोरोगस्य क्रिमिजस्य निदानलक्षणे
सू. १७-२७-२९

शिरोरोगस्य त्रिदोषजस्य निदानलक्षणे
सू. १७-२७

शिरोरोगस्य पित्तजस्य निदानलक्षणे
सू. १७-२२, २३

शिरोरोगस्य वातजस्य निदानलक्षणे
सू. १७-१५-२१

शिरोरोगस्य वातजादिभेदेन लक्षणानि
चि. २६-११८

शिरोरोगाः पञ्च चि. १९-४ | ४

शिरोरोगाणां नामानि चि. १७-१३, १४

शिरोरोगाणां निदानं संप्राप्तिश्च
चि. १७-८-११

शिरोरोगे महामायूरधृतम्
चि. २६-१६६-१७५

शिरोरोगे मायूरधृतम्
चि. २६-१६३-१६५

शिरोविरेचनद्रव्याणि वि. ८-१५१

शिरोविरेचनद्रव्याणि सू. २-३-६

शिरोविरेचनस्य विधिः सि. १-५०, ५१

शिरोविरेचनस्य समलक्षणानि
सि. १-५१, ५२

शिरोविरेचनस्य हीनलक्षणानि
सि. १-५१, ५२

शिरोविरेचनस्यातियोगलक्षणानि
सि. १-५१, ५२

शिरोविरेचनात् या व्यापदो भवन्ति
सि. २-२१

शिरोविरेचनार्हाः सि. २-२२

शिरोविरेचनो दशको महाकषायः
सू. ४-१३

शिलाजतुरघायनम्
चि. १-३ | ४८-३ | ६५

शिशिरचर्याः सू. ६-१९-२१

शिष्यपरीक्षा वि. ८-८

शिष्यं प्रत्याचार्यस्योपदेशः
वि. ८-१३, १४

शिष्योपनयनविधिः वि. ८-९-१२

शीतप्रशमनो दशको महाकषायः
सू. ४-१७

शीतमुष्णं च जलं कुत्र देयं कुत्र वा
वर्ज्यम् चि. २२-५७-६१

शीतरसिकस्य गुणाः सू. २७-१८५

शीतलक्षणम् सू. ४-७ | २३

शीतहरः प्रदेहः सू. ३-२८

शुक्रनांसस्य गुणाः सू. २७-७४

शुक्रसंधितकन्दावीनां गुणाः
सू. २७-२८४

शुक्रक्षयहेतुः
चि. २-४ | ४३-४ | ४५

शुक्रजननो दशको महाकषायः
सू. ४-१२

शुक्रदुष्टेर्निदानं संप्राप्तिश्च
चि. ३०-१३५-१३८

शुक्रदोषभेदाः चि. ३०-१३९, १४०

शुक्रदोष....

४३४

शतलक्षणम्

शुक्रदोषविषये आत्रेयं प्रत्यग्निवेशस्य प्रश्नाः चि. ३०-१२८-१३२	शुद्धाशुद्धचिकित्साप्रयोगलक्षणम् नि. ८-२३	शुष्कार्शःसु विष्पल्यादिप्रलेपः चि. १४-५४-५६
शुक्रदोषाणां चिकित्सा चि. ३०-१४६-१५३	शुद्धिलक्षणदर्शनेऽपि सावशेषौषधे वमनो- पदेशः सि. ६-२१	शुष्कार्शःसु प्रलेपनम् चि. १४-१३५, १३६
शुक्रप्रदोषजा रोगाः सू. २८-१८, १९	शुषाया गुणाः सू. २७-८८३	शुष्कार्शःसु प्रलेपनयोगाः चि. १४-५२, ५३
शुक्रमांसदाश्चत्वारो वस्तयः सि. १८-२८, २९	शुष्कधान्यवर्गः ,, २७-८-२२	शुष्कार्शःसु फलारिष्टः चि. १४-१४८-१५२
शुक्रविकाशे दृष्टान्तः चि. २-८ ३९	शुष्कप्रसाविभेदेनार्शसां द्विविधो मेदः चि. १४-३८	शुष्कार्शःसु रक्तसावणम् चि. १४-५९-६१
शुक्रव्रणलक्षणम् चि. २५-८६	शुष्कयोन्या लक्षणम् चि. ३०-३२	शुष्कार्शःसु स्नेहाभ्यङ्गपूर्वकस्वेदनम् चि. १४-३९-४४
शुक्रशोणितजीवसंयोगस्य गर्भसंज्ञकत्वञ्च शा. ४-५	शुष्कार्शःसु कतिपययोगाः ,, १४-६५-७०	शुष्कार्शःस्वनुवासनानि चि. १४-१३०-१३४
शुक्रसमुत्थानां व्याधीनां चिकित्सा शा. २८-२८	शुष्कार्शःसु कनकारिष्टः ,, १४-१५८-१६८	शुष्कार्शःस्वभयारिष्टः चि. १४-१३८-१४३
शुक्रस्थस्य प्रकुपितस्य वातस्य लक्षणम् चि. २८-३४	शुष्कार्शःसु तक्रप्रयोगविधानम् चि. १४-७६-८८	शुष्कार्शःस्वर्कक्षीरादिप्रलेपः चि. १४-५७, ५८
शुक्रस्थे वाते चिकित्सा चि. २८-९४, ९५	शुष्कार्शःसु तकारिष्टः चि. १४-७१-७५	शुष्कार्शःस्ववगाहविधानम् चि. १४-४५-४७
शुके प्रतिदूते दोषास्तचिकित्सा च सू. ७-१०, ११	शुष्कार्शःसु तुम्बुर्वादिधूपनम् चि. १४-५०, ५१	शुष्कार्शसामञ्जपानविधानम् चि. १४-८९-९५
शुद्धसत्त्वस्य लक्षणम् शा. ५-१३-१५	शुष्कार्शःसु त्र्यूषणादिचूर्णम् चि. १४-६२-६४	शूलप्रसमनो दशको महाकषायः सू. ४-१७
शुद्धसत्त्वानां मध्ये ब्राह्मणस्यात्यन्त- शुद्धत्वम् शा. ४-३७	शुष्कार्शःसु दन्त्यरिष्टः चि. १४-१४४-१४७	शूलस्य चिकित्सा चि. २६-१०१-१०३
शुद्धस्य शुक्रस्य लक्षणम् चि. ३०-१४८-१४९	शुष्कार्शःसु धूपनम् चि. १४-४८	शृङ्गवेरिकागुणाः सू. २७-१७१
शुद्धस्य शोणितस्य फलम् सू. २४-४	शुष्कार्शःसु निरुद्धवस्तिः चि. १४-१३७	शृङ्गाटकस्य गुणाः ,, २७-११६, ११७
शुद्धाया बुद्धेः फलम् शा. ५-१६-२१	शुष्कार्शःसु नृकेशादिधूपनम् चि. १४-४९	शतलक्षणम् ,, ४-७ २
शुद्धार्तलक्षणम् चि. ३०-२२५, २२६		

शृतलक्षणम् सू. ४-७-२	शोथस्योपद्रवाः सू. १८-१८	श्यामात्रिवृतायाः क्षीरादिभिः सप्त योगाः क. ७-२०
शोथस्यानिमित्तम् शा. २-४९	शोथहरो दशको महाकषायः सू. ४-१६	श्यामात्रिवृतायाः पानकादिषु पञ्च योगाः क. ७-३३
शोणितगुल्मस्य स्त्रिया एव संभवे हेतुः नि. ३-१३	शोथानां द्वन्द्वजसंनिपातजानां निदानं लक्षणं च सू. १८-७	श्यामात्रिवृतायाः प्रथमस्तर्पणयोगः क. ७-३४, ३५
शोणितजानां कृमीणां समुत्थानादि वि. ७-११	शोथानां पृथक् पृथक् प्रकारेण भेदाः सू. १८-८	श्यामात्रिवृतायाः सैन्धवादिभिर्द्वादश चूर्णयोगाः क. ७-१४
शोणितजानां रोगाणां निर्देशः सू. २१-१९-२६	शोथानां भेदाः सू. १८-३	श्यामात्रिवृताया अम्लादिभिर्नव कल्कयोगाः क. ७-१२, १३
शोणितजानां रोगाणामनुक्तानां संग्रहः सू. २४-१७	शोथानां लक्षणम् , १८-९-१५	श्यामात्रिवृताया अष्टौ लेहयोगाः क. ७-२१-३२
शोणितदुष्टनिदानम् सू. २४-५-१०	शोथानां स्थानविशेषकृतमसाध्यत्वम् सू. १८-१६, १७	श्यामात्रिवृताया उद्धरणविधिः क. ७-१०, ११
शोणितरोगेषु क्रियाक्रमः , २४-१८, १९	शोथान्नयः सू. १९-४ ६	श्यामात्रिवृताया गोमूत्रेण सहाष्टादश- योगाः क. ७-१५-१७
शोणितस्य वातादिदुष्टस्य लक्षणम् सू. २४-२०, २१	शोधनीयवस्त्यजर्हाः सि. १०-१२	श्यामात्रिवृताया जीवकादिभिश्चतुर्दश योगाः क. ७-१८, १९
शोणितस्य विशुद्धस्य लक्षणम् सू. २४-२२	शोषस्य पूर्वरूपाणि नि. ६-१३	श्यामात्रिवृताया मधुकनैको योगः क. ७-१७
शोणितास्थापनो दशको महाकषायः सू. ४-१८	शोषस्य राजयक्ष्मेति संज्ञायां हेतुः नि. ६-१२	श्यामात्रिवृतयोः क्षीरयोगो क. ७-६८
शोथस्य कफजस्य निदानं लक्षणं च सू. १८-७ ३	शोषस्य साध्यासाध्यलक्षणानि नि. ६-१५, १६	श्यामात्रिवृतयोः पञ्च मोदकयोगाः क. ७-३६-५५
शोथस्य निजस्य सामान्यनिदानम् सू. १८-७ २	शोषस्यायतनानि नि. ६-३	श्यामात्रिवृतयोः षट्सु ऋतुषु षड् योगाः सू. ७-५६-६०
शोथस्य पित्तजस्य निदानं लक्षणं च सू. १८-१८	शोषस्यैकादश रूपाणि , ६-१४	श्यामात्रिवृतयोः षाड्वादिभिर्दश योगाः क. ७-७४
शोथस्य वातजस्य निदानं लक्षणं च सू. १८-७ १	शोषाश्चत्वारः सू. १९-४ ५	श्यामात्रिवृतयोर्घृतकाजिकयोगौ क. ७-७२, ७३
शोथस्यागन्तोर्निदानम् सू. १४-४	शोषिणः क्षीणमांसस्य प्रशस्तानि मांसानि चि. ८-१४९-१६३	
	श्मश्रुलोम्नां संख्याकथनम् शा. ७-१४	
	श्यामाकस्य गुणाः सू. २७-१६-१८	

इयामात्रिवृतयोर्धृतयोगौ क. ७-६६, ६७	श्लेष्मणः शरीरान्तर्गतस्य कुपिता- कुपितस्य शुभाशुभकरवर्ण सू. १२-१२	श्लेष्मिकशोथे प्रलेपपरिषेकानुलेपनानि चि. १२-७०
इयामात्रिवृतयोर्द्वितीयस्तर्पणयोगः क. ७-६५, ६६	श्लेष्मण आत्मस्वरूपस्वलक्षणकर्माणि सू. २०-१८	श्लेष्मिकशोथे सामान्ययोगाः चि. १२-७१, ७२
इयामात्रिवृतयोर्द्वौ चूर्णयोगौ क. ७-६१-६४	श्लेष्मणो गुणाः प्रशमने सूत्रम् सू. १-६१	श्लोकस्थाननिरुक्तिः सू. ३०-४६
इयामात्रिवृतयोर्मध्ययोगौ क. ७-६९-७१	श्लेष्मदूषितशुकस्य लक्षणम् चि. ३०-१४२	श्वयथावन्नपानम् चि. १२-६०-६३
इयामात्रिवृतकल्पोपक्रमः क. ७-१, २	श्लेष्मप्रमेहानां लक्षणानि नि. ४-१२-२३	श्वयथावन्ययोगाः ,, १२-२५-२८
श्रमनिःश्वासधारणे दोषास्तच्चिकित्सा च सू. ७-२४	श्लेष्मलस्य लक्षणम् वि. ८-९६	श्वयथावष्टशतोऽरिष्टः ,, १२-३२, ३३
श्रमहरो दशको महाकषायः सू. ४-१६	श्लेष्मलस्य श्लेष्मप्रकोपे कारणं तस्यावजयनं च वि. ६-१८	श्वयथोः कफजस्य लिङ्गम् ,, १२-१४
श्रेयस्या गुणाः सू. २७-१०७	श्लेष्मविकाराणां गणना सू. २०-१७	श्वयथोः पित्तजस्य लिङ्गम् चि. १२-१३
श्रोत्रेन्द्रियविकृतयोऽरिष्टभूताः इ. ४-१९, २०	श्लेष्मातकस्य गुणाः सू. २७-१५९	श्वयथोः साध्यासाध्यलक्षणम् चि. १२-१४-१६
श्लीपदस्य लक्षणचिकित्सते चि. १२-९८	श्लेष्मातिसारघ्नाः कतिपययोगाः चि. १९-१०३-१२०	श्वयथोर्निजस्य निदानम् चि. १२-५, ६
श्लेष्मग्रहण्याश्चिकित्साक्रमः चि. १५-१४१	श्लेष्मातिसारे चिकित्साक्रमः चि. १९-१०२, १०३	श्वयथोर्वातजस्य लिङ्गम् चि. १२-१२
श्लेष्मजानां कृमीणां समुत्थानादि वि. ७-१२	श्लेष्मापस्मारस्य लक्षणम् नि. ८-८ ३	श्वयथोश्चिकित्साक्रमः ,, १२-१६-१९
श्लेष्मज्वरस्य लक्षणानि नि. १-२५-२७	श्लेष्मोन्मादस्य लक्षणम् नि. ७-७ ३	श्वयथौ कंसहरीतकी ,, १२-५०-५२
श्लेष्मज्वरस्य संप्राप्तिः नि. १-२५-२७	श्लेष्मिकगुल्मस्य संप्राप्तिर्लक्षणानि च नि. ३-१०, ११	श्वयथौ कतिपययोगाः चि. १२-४१, ४२
श्लेष्मज्वरस्य हेतुः ,, १-२५-२७	श्लेष्मिकयोनिरोगाणां चिकित्सा चि. ३०-७०-७२	श्वयथौ क्षारगुटिका ,, १२-४३-४६
श्लेष्मणः कुपितस्योपक्रमः सू. २०-१९	श्लेष्मिकविषलक्षणम् चि. २३-१६९	श्वयथौ गण्डीराद्यरिष्टः ,, १२-२९-३१
		श्वयथौ गुडार्द्रकप्रयोगः ,, १२-४७, ४८

श्वयथौ चित्रकादिवृतम्
चि. १२-५५-५९

श्वयथौ दन्त्याङ्गिरीम् चि. १२-२४

श्वयथौ पटोलमूलादिकायः
चि. १२-५३, ५४

श्वयथौ पुनर्नवाद्यरिष्टः
चि. १२-३४-३८

श्वयथौ पूर्वरूपम् चि. १२-१०

श्वयथौ फलत्रिकाद्यरिष्टः
चि. १२-३९, ४०

श्वयथौ वर्जनीयानि चि. १२-२०

श्वयथौ वातजे शोथे योगाः
चि. १२-३३

श्वयथौ शिलाज्जुप्रयोगः चि. १२-४९

श्वयथौ कैलेयादितैलम् ,, १२-६५-६७

श्वयथौ संप्राप्तिः ,, १२-८, ९

श्वयथौ सामान्यलक्षणम् ,, १२-११

श्वयथौ हरीतक्यादियोगः चि. १२-२२

श्वयथौ हिता अभ्यङ्गप्रदेहादयः
चि. १२-६४

श्वयथो दशको महाकषायः
सू. ४-१६

श्वयथो पञ्च सू. १९-४ | ४

श्वयथो संप्राप्तिः चि. १७-४५

श्वयथो साध्यासाध्यविचारः
चि. १७-६८, ६९

श्वयथो श्रयमरिष्टम् इ. ८-१५

श्वयथो कफपित्तानुबन्धजेऽनुपानम्
चि. १७-११४

श्वयथो पित्तानुबन्धजे मधूलिका-
युत्कारिका चि. १७-१११

श्वयथो वातपित्तानुबन्धजेऽनुपानम्
चि. १७-११३

श्वयथो वातानुबन्धजे पथ्यम्
चि. १७-११२

श्वयथो चिकित्सा चि. ७-१६२-१७२

श्वयथो नामानि भेदाश्च
चि. ७-१७३, १७४

श्वयथो निदानम् चि. ७-१७७

श्वयथो साध्यासाध्यलक्षणम्
चि. ७-१७५, १७६

श्वयथो वमनं पाता किं भुञ्जीत
सि. ६-१८, १९

श्वयथो शतशतयुक्तिनिरूपणम्
सि. १२-४१-४५

श्वयथो पञ्चाशत्प्रत्यङ्गानि शा. ७-११

श्वयथो विपासाज्वरशान्तये
चि. ३-१४५

श्वयथो पक्वमाः सू. १२-३, ४

श्वयथो भिर्मर्माभिरिष्यतो लिङ्गानि
इ. ११-७-९

श्वयथो सार्वभौमिकत्वम्
चि. ८-१४५-१४८

श्वयथो विरेचनशतानि सू. ४-४

श्वयथो विरेचनाश्रयः ,, ४-५

श्वयथो पदां हेतुः सि. ४-२९, २७

श्वयथो गुणाः सू. २७-१३

श्वयथो मासि गर्भस्य स्वरूपम्
शा. ४-२२

श्वयथो योन्या लक्षणम् चि. ३०-३४

श्वयथो त्वचां विवरणम् शा. ७-४

श्वयथो विकाराः शा. १-६४

श्वयथो संकरस्वेदस्य कल्पना सू. १४-४१

श्वयथो संज्ञास्थापनो दशको महाकषायः
सू. ४-१८

श्वयथो संततज्वरलक्षणम् चि. ३-६१, ६२

श्वयथो संततज्वरलक्षणम् ,, ३-५३-६१

श्वयथो संतमकस्य लक्षणम् ,, १७-६३, ६४

श्वयथो संतर्पणजा रोगाः सू. २३-५-७

श्वयथो संतर्पणजेषु रोगेषु प्रतिकारः
चि. २३-८, ९

श्वयथो संतर्पणजेषु रोगेषु पूर्वार्तनादि
सू. २३-१४

श्वयथो संतर्पणजेषु रोगेषु चपानम्
सू. २३-२५

श्वयथो संतर्पणनिमित्तानि सू. २३-३, ४

श्वयथो संतर्पणमन्थविधानम् सू. २३-३९

श्वयथो संतर्पणोत्थप्रमेहचिकित्सा
चि. ६-४७-५०

संन्यास एकः सू. १९-४ ८	संशोधनस्यायोगस्य प्रतिकारः सू. १६-२४	सद्यःक्षीणस्य चिकित्साक्रमः सू. २३-३१-३३
संन्यासस्य लक्षणम् सू. २४-४४	संशोधनातियोगस्य प्रतिकारः सू. १६-२५	सद्योगृहीतगर्भाया लिङ्गम् शा. २-२२, २३
संन्यासस्य संप्राप्तिः सू. २४-२५-२९	संशोधनानन्तरं कर्तव्योऽज्ञसंसर्जनक्रमः सि. १-११-१३	सद्योपृताद्यो यापनवृत्तिः सि. १२-१८ १२
संन्यासस्थोपक्रमः सू. २४-४५-५३	संशोधनानन्तरं पथ्यम् सू. १६-२२, २३	सद्योमुमुर्षूणां लक्षणानि इ. १०-४-२०
संन्यासान्मदमूर्च्छादियोर्भेदः सू. २४-४२	संशोधने स्नेहे वृत्तिः सू. १३-८०	सद्योमुमुर्षूणां लक्षणानि इ. १०-४-२०
संप्रयोगशरमूलीयवाजीकरणपादोपक्रमः चि. २-१, २	संसर्गजप्रकृतेर्लक्षणम् वि. ८-९९	सद्योमुमुर्षूणां लक्षणानि इ. १०-४-२०
संप्राप्तेर्भेदास्तेषां पृथग्लक्षणानि च नि. १-१२	संसर्गजे पुनर्नवाद्यो निरुहः सि. ३-६५-६८	सद्योमुमुर्षूणां लक्षणानि इ. १०-४-२०
संप्राप्तेर्लक्षणम् नि. ३-११	संसर्गजसन्निपातजगुल्मचिकित्सा वि. ५-६४	सद्योमुमुर्षूणां लक्षणानि इ. १०-४-२०
संभवस्य लक्षणम् वि. ८-४९	संसर्गसन्निपातज्वराणामतिदेशेन लक्षणकथनम् चि. ३-११०, १११	सद्योमुमुर्षूणां लक्षणानि इ. १०-४-२०
संयोगस्य विवरणम् वि. १-२२ ३	संहननतो देहपरीक्षा वि. ८-११६	सद्योमुमुर्षूणां लक्षणानि इ. १०-४-२०
संवत्सरेण मरिष्यतो लिङ्गानि इ. ११-३-६	सत्त्वतो(मनस्तो) देहपरीक्षा वि. ८-११९	सद्योमुमुर्षूणां लक्षणानि इ. १०-४-२०
संशसने स्नेहे वृत्तिः सू. १३-८१	सत्त्वभेदाः शा. ४-३६	सद्योमुमुर्षूणां लक्षणानि इ. १०-४-२०
संशयस्य लक्षणम् वि. ८-४३	सत्त्वस्य औपपादुक्तव्यतिपादनं सत्त्वजाश्च भावाः शा. ३-१३	सद्योमुमुर्षूणां लक्षणानि इ. १०-४-२०
संशोधनं विनैव येषां कर्मवातातपाम्निभि- र्दोषाः क्षयं यान्ति तेषां कर्तव्यम् क. १२-८१, ८२	सदाऽतुरा अनातुराश्च मानवाः सू. ७-३९, ४०	सद्योमुमुर्षूणां लक्षणानि इ. १०-४-२०
संशोधनकरणे गुणाः सू. १५-२२	सदाऽतुरा नराः सि. ११-२७	सद्योमुमुर्षूणां लक्षणानि इ. १०-४-२०
संशोधनयोग्याः पुरुषाः सू. १६-१३-१५	सदातुरत्वे हेतुश्चिकित्सा च सि. ११-२८-३६	सद्योमुमुर्षूणां लक्षणानि इ. १०-४-२०
संशोधनस्य गुणाः सू. १६-१६-१९	सद्योमुमुर्षूणां लक्षणानि इ. १०-४-२०	सद्योमुमुर्षूणां लक्षणानि इ. १०-४-२०
संशोधन(वसन)स्य मात्रा सू. १५-१०	सद्योमुमुर्षूणां लक्षणानि इ. १०-४-२०	सद्योमुमुर्षूणां लक्षणानि इ. १०-४-२०

सन्निपातो....

४३९

सर्वस्रोतसां....

सन्निपातोदरे चिकित्साविधिः

चि. १३-७४

सपुष्पफलकुमुदोत्पलनालानां गुणाः

सू. २७-११७, ११८

संपूर्णायुषो निमित्तम् शा. ६-३०

सप्त त्रिकाणि सू. ११-३४

सप्तधातूनां किष्टानि चि. १५-१८, १९

सप्तमे मासि गर्भस्य स्वरूपम्

शा. ४-२३

सप्तलाशङ्घिन्योः कम्पिलकेनैको योगः

क. ११-१६

सप्तलाशङ्घिन्योः पञ्च सन्धानयोगाः

क. ११-१७

सप्तलाशङ्घिन्योः पर्यायाः क. ११-३

सप्तलाशङ्घिन्योः षट् तैलयोगाः

क. ११-९-११

सप्तलाशङ्घिन्योः षोडश कलकयोगाः

क. ११-६-८

सप्तलाशङ्घिन्योरष्टौ घृतयोगाः

क. ११-११-१५

सप्तलाशङ्घिन्योर्गुणाः क. ११-४

सप्तला शङ्घिन्योर्ग्राह्यमङ्गम् ,, ११-५

सप्तलाशङ्घिन्योर्लघो लेहयोगाः ,, ११-१६

सप्ताहेनपि परिपाकमप्राप्ते ज्वरे चिकित्सा

चि. ३-२८१, २८२

समनस्कानामिन्द्रियाणां प्रकृतिभावे स्था-

पने उपायाः सू. ८-१७

समनस्कानामिन्द्रियाणां प्रकृतिविकृतिहेतवः

सू. ८-१५

समपीतमद्यस्य मदात्ययप्रशमकत्वम्

चि. २४-१०९

समप्रकृतेर्लक्षणम् वि. ८-१००

सममांसप्रमाणस्य प्रशस्तता

सू. २१-१८, १९

सप्तवायलक्षणम् सू. १-५०

सप्तवायस्य लक्षणातिदेशः वि. ८-२९

सप्तविषमाध्यशनानां लक्षणम्

चि. १५-२३५, २३६

समाग्नेर्गुणाः चि. १५-२३४

समाग्नेर्दुर्बलाग्नेश्च कर्म ,, १५-५१

सम्यक्शुद्धस्य लिङ्गानि सि. ६-१९, २०

सम्यक्स्विन्नस्य लक्षणम् सू. १४-१३

सम्यग्पुण्युज्यमानानां घण्णां रसानां शरीर-

यापकत्वम् वि. १-४

सर्जिकादिक्षाराणां गुणाः सू. २७-३०६

सर्पदंशानामाकृतिभेदेन मृदुदारुणत्वम्

चि. २३-१३५

सर्पदंशानामसाध्यत्वं स्थान-काल स्वभाव-

प्रदेशैः चि. २३-१५९, १६०

सर्पभेदास्तेषां लक्षणानि च

चि. २३-१२४-१२६

सर्पविण्मूत्रजाः कीटाः चि. २३-१४०

सर्पविषं कस्यां दंष्ट्रायां तिष्ठति

चि. २३-१३७-१३९

सर्पविषे सामान्यचिकित्सा

चि. २३-२५०-२५३

सर्पाणां कालादिभेदेन तीक्ष्णमन्दविषत्वम्

चि. २३-१६१-१६४

सर्पाणां पुंस्त्रीनपुंशकभेदेन लक्षणानि

चि. २३-१३०-१३३

सर्पाणामवस्थाभेदेन तीक्ष्णविषत्वम्

चि. २३-१३६

सर्पिषः पित्तशमकत्वम् वि. १-१४

सर्पिषः सर्वस्नेहोत्तमत्वम्

सू. १३-१३

सर्पिरादीनां पानकालाः सू. १३-१८

सर्वकुष्ठनिदानम् नि. ५-६

सर्वगतस्यापि पुरुषस्य सर्ववेदनाज्ञाना-

भावे हेतुः शा. १-७९

सर्वतृष्णानामनिलपित्तक्षयजत्वम्

चि. २२-२४

सर्वद्रव्यं पाञ्चभौतिकम् सू. २६-१०

सर्वविषेष्वमृतं घृतम् चि. २३-२४२-२४९

सर्वस्यापि मदात्ययस्य त्रिदोषजत्वम्

चि. २४-९८-१००

सर्वस्रोतसां साधारणं प्रकोपकारणम्

चि. ५-२३

सर्वाङ्गकुपिते वाते चिकित्सा
चि. २८-९२

सर्वाङ्गे प्रकुपितस्य वातस्य लक्षणम्
चि. २८-२५

सर्वाणि मर्माणि वाताद् विशेषतो
रक्ष्याणि सि. ९-७

सर्वेन्द्रियविकृतयोऽरिष्टभूताः
इ. ४-२४-२६

सर्वेषां स्रोतसां धातूनां च प्रदुष्टा वात-
पित्तश्लेष्माणो दूषयितारः वि. ५-९

सर्वेषामेव वातपित्तश्लेष्मणां प्रभुत्वमित्यात्रे-
यकृतं समाधानम् सू. १२-१३-१५

सर्वेषु गुल्मेषु वातस्यावश्यम्भावित्वम्
नि. ३-१६

सर्वेषु वमनयोगेष्वनुक्तमपि मधुसैन्धवं
देयम् क. १-१५

सर्वपतैलस्य गुणाः सू. २७-२९०

सर्वप्या लक्षणम् ,, १७-८४

सर्विषकीटदष्टलक्षणम्
चि. २३-१४१-१४३

सर्विषकृकुरादिदष्टलक्षणम्
चि. २३-१७५, १७६

सर्विषजललक्षणम् चि. २३-१२१

सर्विषदंशस्य निर्बिषदंशस्य च
लक्षणम् चि. २३-१७७, १७८

सर्विषदन्तपवन-शिरोऽभ्यङ्गाजन-स्तानो-
दकोत्सादन-वस्त्रालङ्कार-वर्णक-भूपादु-
काऽश्वज-वर्म-केतु-शयनासन-माल्य-
लक्षणम् चि. २३-११६-१२०

सर्विषधूमलक्षणम् चि. २३-१२०

सर्विषमण्डूकदष्टलक्षणम् ,, २३-१५४

सर्विषमत्स्यजलौकोदष्टलक्षणम्
चि. २३-१५५

सर्विषान्नलक्षणम्
चि. २३-१०८-११५

सर्व्यं शयानस्य वस्तिदाने हेतुः
सि. ३-२४

सर्व्यभिचारस्य लक्षणम् वि. ८-४५

सहचराद्यो यापनवस्तिः

सि. १२-१६ | ३

सहजानामर्शसां निमित्तम् चि. १४-६

सहजानामर्शसां रूपाणि ,, १४-७, ८

साग्रादिकाश्चत्वारो वस्तयः
सि. १०-३०, ३१

सात्म्यतो देहपरीक्षा वि. ८-११८

सात्म्यस्य लक्षणम् सू. ६-४९, ५०

सात्म्यस्य लक्षणं भेदाश्च वि. १-२०

सात्त्विकराजसतामसानामापानानां
लक्षणानि चि. २४-७४-७८

साधारणेषु प्रावृत्तरद्वसन्तेषु संशोधनो-
पदेशः सि. ६-४-६

साध्यानामुन्मादानां चिकित्सितम्
नि. ७-८, ९

सान्निपातिकगुल्मस्य निदानादि
असाध्यत्वं च नि. ३-१२

सान्निपातिकग्रहणीगदस्य निदानलक्षणे
चि. १५-७२

सान्निपातिकग्रहण्याश्चिकित्सा
चि. १५-१९४, १९५

सान्निपातिकप्रदरस्य निदानलक्षणे
चि. ३०-२१९-२२४

सान्निपातिकमूत्रकृच्छ्रचिकित्सा
चि. २६-५८

सान्निपातिकविसर्पलक्षणम् चि. २१-४१

सान्निपातिकोन्मादस्य लक्षणम्
नि. ७-७

सामान्यजा नानात्मजाश्च विकाराः
सू. २०-१०

सामान्यतः पञ्चकर्मानर्हाः सि. २-४-७

सामान्यप्रतिकारः वि. ३-८

सामान्यलक्षणातिदेशः ,, ८-२९

सामान्यविशेषयोर्लक्षणम्
सू. १-४४, ४५

सामुद्रजलस्य गुणाः सू. २७-२१६

सामुद्रलवणस्य गुणाः ,, २७-३०४

सारतो देहपरीक्षा वि. ८-१०२-११५

सार्पसत्त्वस्य लक्षणम् शा. ४-३८ | ४

सार्पपशाकस्य गुणाः सू. २७-१२२

साहसाद्यथा शोषः संभवति तद्वर्णनम्
नि. ६-४

सिद्धितिकाया गुणाः सू. २७-१४२

सिद्धान्तस्य लक्षणम् वि. ८-३७

सिद्धिस्थाननिरुक्तिः सि. १२-३३

सिध्मकुष्ठस्य लक्षणम् नि. ५-८ ५	सुधाया उपयोगविधिः क. १०-९-१०	सूर्यावर्तकस्य निदानलक्षणचिकित्सितानि सि. ९-७९-८३
सिध्मकुष्ठे लेपयोगाः चि. ७-११७, ११८	सुधाया एकः पानयोगः क. १०-१४	सैन्धवस्य गुणाः सू. २७-३००
सिध्मस्य लक्षणम् ,, ७-१९	सुधाया एकः सुरायोगः द्वौ घृतयोगौ च क. १०-२०	सौवर्चलस्य गुणाः ,, २७-३०१
सिरागतस्य प्रकुपितस्य वातस्य लक्षणम् चि. २८-३६	सुधाया एको घ्रेययोगः क. १०-१५-१७	सौवीरकस्य गुणाः ,, २७-१९१
सिरानिरुक्तिः सू. ३०-१२	सुधाया एको लेहयोगः क. १०-१८	स्तन्यगौरवे चिकित्सा चि. ३०-२७९-२८२
सिरासंख्याकथनम् शा. ७-१४	सुधाया यूषादिभिस्त्रयो योगाः क. १०-१९	स्तन्यजननो दशको महाकषायः सू. ४-१२
सुखदुःखहेतवः ,, १-१३२-१३५	सुनिषण्णकस्य गुणाः सू. २७-८८	स्तन्यदौर्गन्ध्ये चिकित्सा सू. ३०-२७४-२७८
सुखसाध्यस्य लक्षणम् सू. १०-११-१३	सुमुखाया गुणाः सू. २७-१७३	स्तन्यदौर्गन्ध्ये विषाणिकादियोगः चि. ३०-२७३
सुखसाध्यस्य लक्षणम् सू. १८-३८	सुरास्य गुणाः सू. २७-१६९	स्तन्यवैषण्यं यष्टीमधुकादियोगः चि. ३०-२७१, २७२
सुखस्यायुषो लक्षणम् सू. ३०-२४	सुराद्यो यापनवस्तिः सि. १२-१८ १६	स्तन्यशुद्धिकरः किशतित्तकादिक्वाथः चि. ३०-२६७, २६८
सुचिराद्भ्रमप्रसवे हेतुः शा. २-१५	सुराऽनुपानं कृशानाम् सू. २७-३२३	स्तन्यशुद्धिकरः पञ्चकोलादिलेपः चि. ३०-२६४
सुधागुणाः क. १०-३, ४	सुरापानविधिः चि. २४-११-२०	स्तन्यशुद्धिकराः कतिपययोगाः चि. ३०-२६०-२६४
सुधाप्रयोगार्हा नराः क. १०-५-७	सुराया गुणाः सू. २७-१७९	स्तन्यशोधनो दशको महाकषायः सू. ४-१२
सुधाप्रयोगानर्हा नराः क. १०-३, ४	सुरासवस्य गुणाः सू. २७-१८७	स्तम्भनद्रव्याणि सू. २२-१७
सुधाभेदौ क. १०-७, ८	सुवर्चलाया गुणाः सू. २७-९८-१०३	स्तम्भनद्रव्याणि ,, २२-३२
सुधायाः पर्यायाः क. १०-८	सुस्निग्धे कूरकोष्ठे च कर्तव्यम् क. १२-७८	स्तम्भनस्य कृतातिकृतलक्षणम् सू. २२-३९, ४०
सुधायाः शुष्कमत्स्येन मांसेन च एकैको योगः क. १०-१९	सूचीमुख्या योनेर्लक्षणम् चि. ३०, ३१	स्तम्भनीयाः सू. २२-३३
सुधायाः सर्पिषा मांसरसेन चैकैको योगः क. १०-१३	सूप्यशाकस्य गुणाः सू. २७-९८-१०३	
सुधायाः सौवीरकादिभिः सप्त योगाः क. १०-१०-१२	सूप्यान्नविकृतानां भक्ष्याणां गुणाः सू. २७-२७४	

स्तम्भव्यापदो वर्णनं चिकित्सा च
चि. ६-८८, ८९

स्त्रीगर्भाया लक्षणानि शा. २-२४, २५

स्त्रीणामुत्तरवस्तिदाने विशेषः
चि. ९-५२-७०

स्त्रीपुरुषयोरभीष्टप्रजानिवृत्तिकरकर्मो-
पदेशः शा. ८-३, ४

स्त्रीपुरुषयोर्वैशेषिका भावाः शा. ४-१४

स्त्रीषु विषये न सर्वेऽपि समबला अतः
सर्वोपयोगिनां वाजीकरणयोगानामुपदेश
आवश्यकः चि. २-४ | ३-४ | ९

स्त्रीसंप्रयोगे शुक्रं कथं प्रवर्तते
चि. २-४-४६-४ | ४९

स्थानविशेषगे विषे चिकित्सा
चि. २३-१२२, १२३

स्थापनाया लक्षणम् चि. ८-३१

स्थावरविषस्य भेदाः चि. २३-११-१३

स्थावरविषलिङ्गानि चि. २३-१६

स्थिराद्यो निरुहः सि. ३-३६

स्थिराद्यो यापनवस्तिः सि. १२-१६

स्थूलकृमयोः कृमस्य प्राधान्ये युक्तिः
सू. २१-१७

स्थूल्यकार्ययोः स्वप्नाहारहेतुत्वम्
सू. २१-५१

स्नानस्य गुणाः सू. ५-७४

स्नायुगतस्य प्रकुपितस्य वातस्य
लक्षणम् चि. २८-३५

स्नायुसंख्याकथनम् शा. ७-१४

स्नाय्वादिगतदोषजा रोगाः सू. २८-२१

स्नाय्वादिजानां व्याधीनां चिकित्सा
सू. २८-२९

स्निग्धभोजनगुणाः वि. १-२४ | २

स्निग्धस्य लक्षणम्
सू. १३-५८

स्नेहकर्मणः कालावधिः सि. १-६, ७

स्नेहनद्रव्याणि सू. २२-१५

स्नेहनस्य प्रकर्षः ,, १३-५१

स्नेहपाकपरीक्षा क. १२-१००-१०४

स्नेहपाने कालभेदोऽधिकारिभेदश्च
सू. १३-१९

स्नेहपाने तुष्णोपद्रवचिकित्सा
सू. १३-७०-७३

स्नेहपाने पूर्वकर्म सू. १३-६०

स्नेहपाने हिताहितम् सू. १३-६१-६४

स्नेहवस्तेः षडापदः सि. ४-२५

स्नेहयोः संशोधनसंशमनयोः पानकालः
सू. १३-६१

स्नेहविचारणाया विषयाः
सू. १३-८२

स्नेहविभ्रमजा दोषास्तत्र चिकित्सा च
सू. १३-७४-७८

स्नेहव्यापत्तौ हेतवः सू. १३-७९

स्नेहसेवनेऽतिमात्रया त्वरया च
दोषाः सू. १३-९६, ९७

स्नेहस्य गुणाः सि. १-७, ८

स्नेहस्य चतुर्विंशतिः प्रविचारणाः
सू. १३-२३-२८

स्नेहस्य जङ्गमस्याशयाः सू. १३-११

स्नेहस्य त्रिविधा मात्राः
सू. १३-२९, ३०

स्नेहस्य योनिद्विविधा सू. १३-९

स्नेहस्य लक्षणम् ,, २२-११

स्नेहस्य लवणोपहितस्य गुणाः
सू. १३-९८

स्नेहस्य स्थावरस्याशयाः सू. १३-१०

स्नेहस्यानुपानम् ,, १३-२२

स्नेहस्वेदादीनां क्रमः ,, १३-९९

स्नेहाः स्नेहनीयाश्च २२-३१

स्नेहादिकर्मस्वविधिना विहितेषु साधनम्
सू. १६-२६

स्नेहानां प्रविचारणाविधिः
सू. १३-८३-९०

स्नेहोपगो दशको महाकषायः ,, ४-१३

स्नेह्याः के सू. १३-५०

स्नेह्या न के ,, १३-५३-५६

स्नेहिकधूमवर्तिद्रव्याणि ,, ५-२५

स्पर्शनेन्द्रियविकृतयोऽरिष्टभूताः

इ. ४-२३

स्पर्शविज्ञेया आतुरशरीरगता विकृतयः

इ. ३-४५

स्मृतिविभ्रंशस्य वर्णनम् शा. १-१०१

सुतरक्तस्यान्नपानविधिः सू. २४-२३

स्रोतसः पर्यायाः वि. ५-९

स्रोतसां भेदाः वि. ५-७

स्रोतसां सामान्यं दुष्टलक्षणम्

वि. ५-२४

स्रोतसां सामान्यवर्णनम् वि. ५-३४

स्रोतसां स्वरूपम् वि. ५-२५

स्रोतोनिवृत्तिः सू. ३०-१२

स्वतन्त्रस्यापि पुरुषस्यानिष्टयोनिषु

जन्मग्रहणे हेतुः शा. १-७७

स्वप्नदर्शनं कथं भवति इ. ५-४१, ४२

स्वप्नभेदाः इ. ५-४३

स्वप्ना अरिष्टभूताः इ. ५-२७-४०

स्वप्ना अल्पफलाः इ. ५-४४-४६

स्वप्ना महाफलाः इ. ५-४४-४६

स्वभावतः प्रतिकारानर्हाः

वि. ३-४५

स्वरभेदचिकित्सा चि. २६-२८३-२९०

स्वरविकृतयोऽरिष्टरूपाः इ. १-१५, १६

स्वरसलक्षणम् सू. ४-७ | १

स्वराः प्राकृताः इ. १-१४

स्वरा वैकृताः इ. १-१४

स्वस्थवृत्तसेवने हेतुः सू. ७-४५

स्वस्थवृत्तोपदेशः सू. ५-१३

स्वस्थहितो विधिः सू. २८-३४, ३५

स्विन्नेन यत्कार्यम् सू. १४-६७

स्वेदः षड्विधः सू. १४-६५, ६६

स्वेदकल्पना रोगाद्यपेक्षिणी

सू. १४-७-१०

स्वेदगुणाः सू. १४-३, ५

स्वेदगुणाः चि. ५-२३

स्वेदनद्रव्याणि सू. २२-१६

स्वेदनस्य लक्षणम् ,, २२-११

स्वेदसाध्या विकाराः ,, १४-२०-२४

स्वेदस्य गुणाः सि. १-७-८

स्वेदाः स्वेदनीयाश्च सू. २२-३१

स्वेदास्त्रयोदश सू. १४-३९, ४०

स्वेदे हृदयवक्षणादीनां रक्षणविधिः

सू. १४-११, १२

स्वेदोपगो दशको महाकषायः

सू. ४-१३

स्वेदो यथा कार्यकरः सू. १४-६

स्वेदोवहस्रोतसां मूलं तदुष्टिलक्षणं च

वि. ५-८

हंसमांसस्य गुणाः सू. २७-६५

हंसदीनामण्डानां गुणाः

सू. २७-८५, ८६

हंसोदकस्य स्वरूपम् सू. ६-४५-४८

हनुग्रहस्य चिकित्सा

चि. २८-१०२, १०३

हनुग्रहस्य लक्षणम् चि. २८-४९

हनुषाद्यो यापनवस्तिः

सि. १२-१६ | ७

हरितकवर्गः सू. २७-१६६-१७७

हरितानां वर्जनीयानां निर्देशः

सू. २७-३१८

हरीतकीगुणाः चि. १-२९-३४

हरीतकीसेवनानर्हाः चि. १-१ | ३५

हरीतक्यादियोगः चि. १-१ | ७६

हरीतक्यादियोगोऽपरः चि. १-१ | ७७

हरेणुगुणाः सू. २७-२८, २९

हर्षस्य निमित्तम् शा. २-४१

हलीमकस्य चिकित्सा

चि. १६-१३४-१३७

हलीमकस्य लक्षणम्

चि. १६-१३२, १३३

हस्तिनीदुग्धस्य गुणाः सू. २७-२२४

हिकाः पञ्च सू. १९-४ | ४

हिकानिग्रहणो दशको महाकषायः

सू. ४-१४

हिकायां कतिपययोगाः

चि. १७-१२९-१३५

हिकायां चिकित्सासूत्रम्

चि. १७-१४७-१५०

हिकायां तेजोवत्यायं घृतम्

चि. १७-१४१-१४४

हिकायां दशमूलायं घृतम्

चि. १७-१४०

हिकायां मनःशिलादिघृतम्

चि. १७-१४५-१४६

हिकायाः साध्यासाध्यविचारः

चि. १७-४२-४४

हिकायापदो वर्णनं चिकित्सा च

सि. ७-२७-२९

हिकाश्वासयोः कतिपयधूमयोगाः

सि. १७-७९-८०

हिकाश्वासयोः कतिपययोगाः

सि. १७-९४, ९५

हिकाश्वासयोः कल्कयोगाः

चि. १७-११०

हिकाश्वासयोः क्षारयूषः

चि. १७-९७, ९८

हिकाश्वासयोः पथ्यम् चि. १७-१००

हिकाश्वासयोः पाठादिसंधानम्

चि. १७-१०६, १०७

हिकाश्वासयोः पानम् ,, १७-१०५

हिकाश्वासयोः पूर्वरूपाणि

चि. १७-१८-२०

हिकाश्वासयोः शकृदसप्रयोगः

चि. १७-११६

हिकाश्वासयोः शट्यायं चूर्णम्

चि. १७-१२३-१२४

हिकाश्वासयोः शीघ्रप्राणहरत्वं तत्र हेतुश्च

चि. १७-६-९

हिकाश्वासयोः शोधनविचारः

चि. १७-८३-९३

हिकाश्वासयोः संशोधनम्

चि. १७-१२१, १२२

हिकाश्वासयोः सामान्यचिकित्साक्रमः

चि. १७-७०-७६

हिकाश्वासयोः सौवर्चलादिचूर्णम्

चि. १७-१०९

हिकाश्वासयोरन्ये यूषयोगाः

चि. १७-९९

हिकाश्वासयोरश्वगन्धाक्षारः

चि. १७-११७

हिकाश्वासयोरावस्थिकी चिकित्सा

चि. १७-८५-८७

हिकाश्वासयो राशनायो यूषः चि. १७-९६

हिकाश्वासयोर्दशमूलादियवागूः

चि. १७-१०२-१०४

हिकाश्वासयोर्निदानं संप्राप्तिश्च

चि. १७-१०-१७

हिकाश्वासयोर्मधुकादियोगः ,, १७-११५

हिकाश्वासयोर्मुक्तायं चूर्णम्

१७-१२५-१२८

हिकाश्वासयोर्लेहयोगाः

चि. १७-११८-१२०

हिकाश्वासयोर्वातार्तिकजो यूषः चि. १७-१००

हिकाश्वासयोर्हरिद्राघधूमवर्तिः

चि. १७-७७-७८

हिकाश्वासयोर्हिङ्गवादिचूर्णम्

चि. १७-१०८

हिकाश्वासयोर्हिङ्गवादियवागूः चि. १७-१०१

हिङ्गुनो गुणाः सू. २७-२९९

हिततमानामाहारद्रव्याणां (प्रकृत्यैव)

निर्देशः सू. २६-३८

हिततमाहारविधिविधाननिरूपणम्

चि. १-२४

हितस्यायुषो लक्षणम् सू. ३०-२४

हितान्नपानसेवायाः फलम्

सू. २७-३४५-३४८

हिताशितादीनां गुणाः सू. २८-२३, २४

हिताहारोपयोगिनोऽपि व्याधिमर्शे हेतुः

सू. २८-७

हिताहितसेवनवर्जनक्रमः

सू. ७-३६-३८

हिताहिताहारजातस्य लक्षणम्

सू. २४-३०-३४

हीनमध्यप्रवरयोर्वमनविरचनयोर्लक्षणानि

सि. १-१३, १४

हृत्प्राप्तिव्यापदो (वस्तेः) वर्णनं

चिकित्सा च सि. ७-३०, ३१

हृदयपर्यायाः सू. ३०-३

हृदयस्य महत्त्वे अर्थरवे च हेतुः

सू. ३०-४-७

हृदि प्रकुपिते वाते चिकित्सा

चि. २८-९६

हृद्रहव्यापदो वर्णनं चिकित्सा च

सि. ६-७१-७५

हृद्यो दशको महाकषायः सू. ४-१०

हृद्रोगस्य कफजस्य निदानलक्षणे

सू. १७-३४, ३५

हृद्रोगस्य क्रिमिजस्य निदानलक्षणे

सू. १७-३७-४०

हृद्रोगस्य निदानसंप्राप्तिलक्षणानि

चि. २६-७७-८०

हृद्रोगस्य पित्तजस्य निदानलक्षणे

सू. १७-३२, ३३

हृद्रोगस्य वातजस्य निदानलक्षणे

सू. १७-३०, ३१

हृद्रोगस्य सन्निपातजस्य निदानलक्षणे

सू. १७-३६

हृद्रोगाः पञ्च सू. १९-४ | ४

हेतुविशेषानुसारेण चिकित्सा

चि. १५-२०६-२११

हेतोर्लक्षणम् वि. ८-३३

हेत्वन्तरस्य लक्षणम् वि. ८-६३

हेमन्तचर्या सू. ६-९-१८

होलाकस्वेदस्य कल्पना सू. १४-६१-६३

हृस्वस्नेहमात्राया गुणाः ,, १३-४०

हृस्वस्नेहमात्रार्हाः पुरुषाः ,, १३-३८, ३९

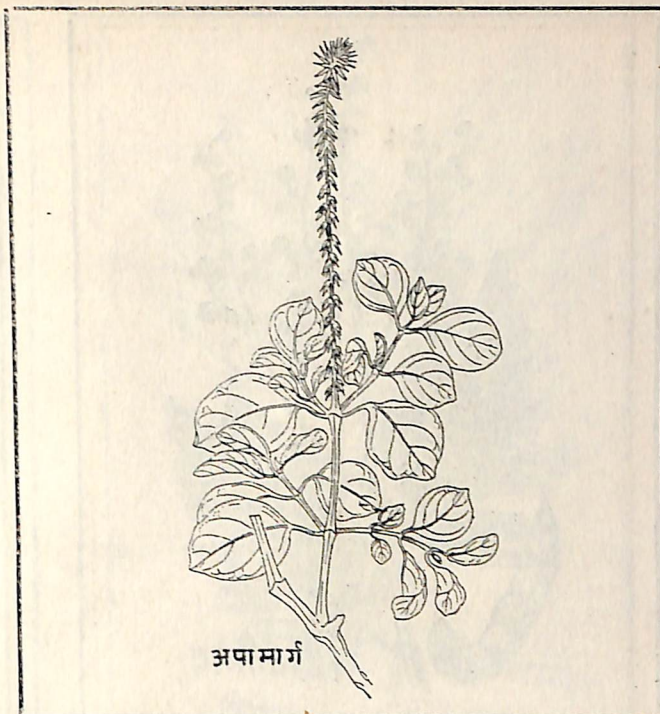
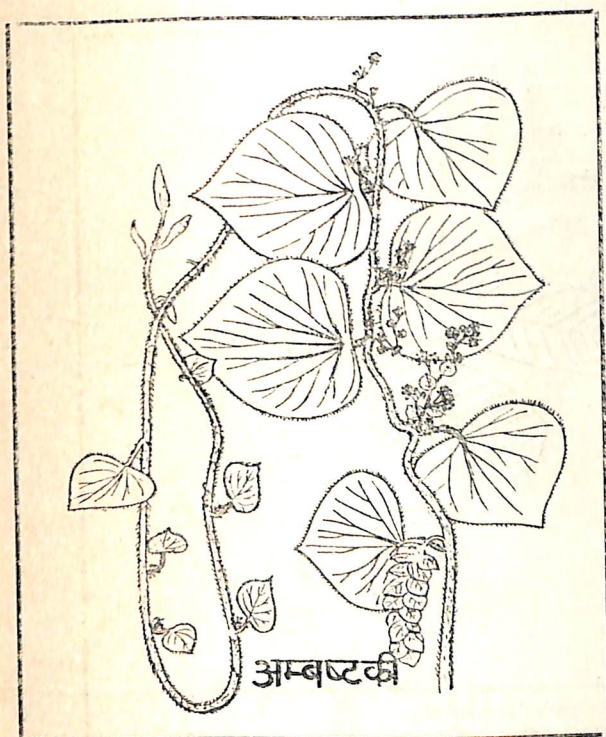
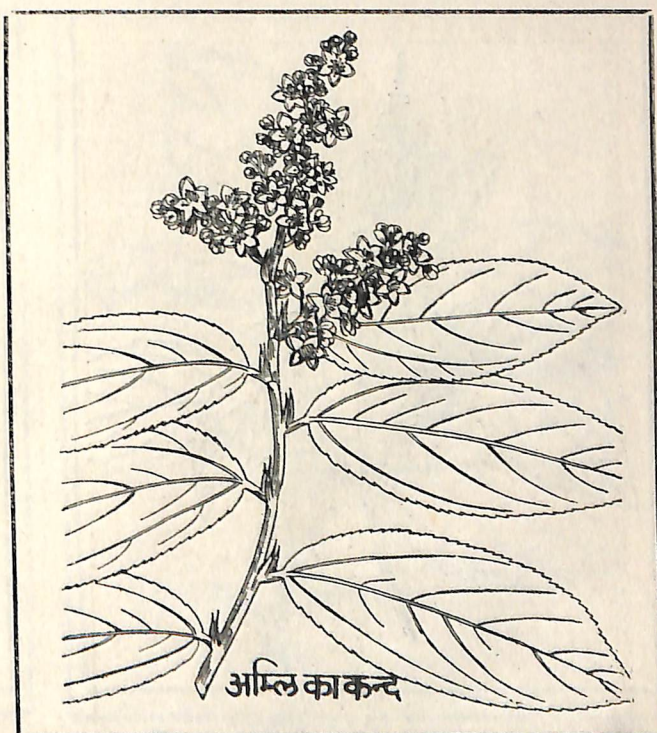

1. *Terminalia belerica* Roxb.2. *Aquilaria Agallocha* Roxb.3. *Chlerodendron phlomoides* L.4. *Alangium lamarkii* Thw.

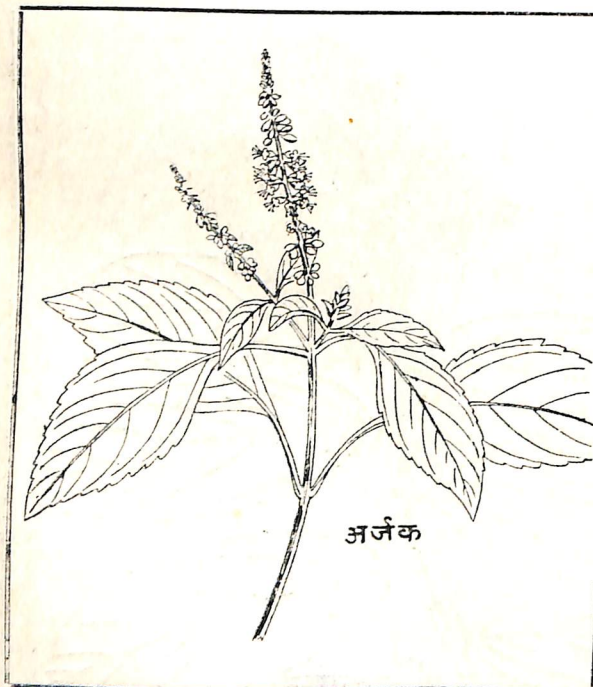

5. *Apium graveolens* L.6. *Linum Usitatissimum* L.7. *Abutilon indicum* G. Don.8. *Aconitum heterophyllum* Wall.

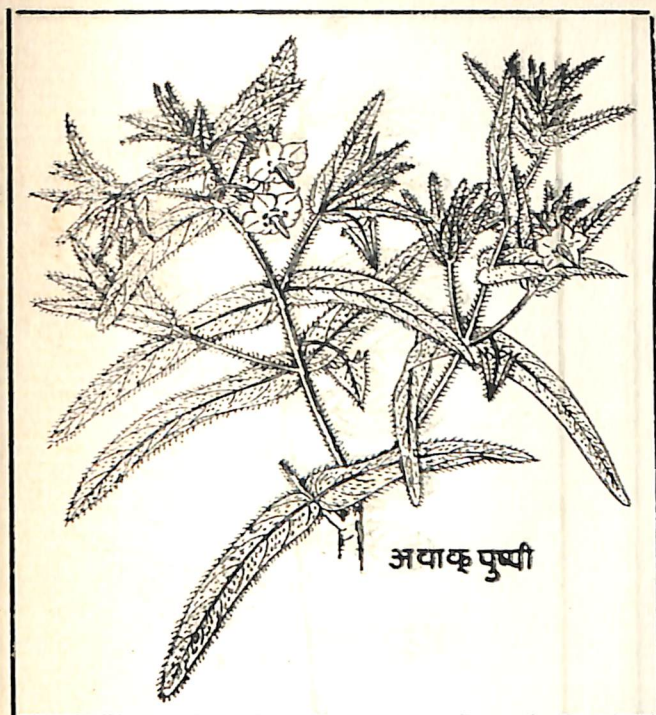

9. सिरिकर्णिका *Clitoria ternatea* L.10. *Achyranthes aspera* L.11. *Cissampelos pareira* L.12. *Dioscorea oppositifolia* L.

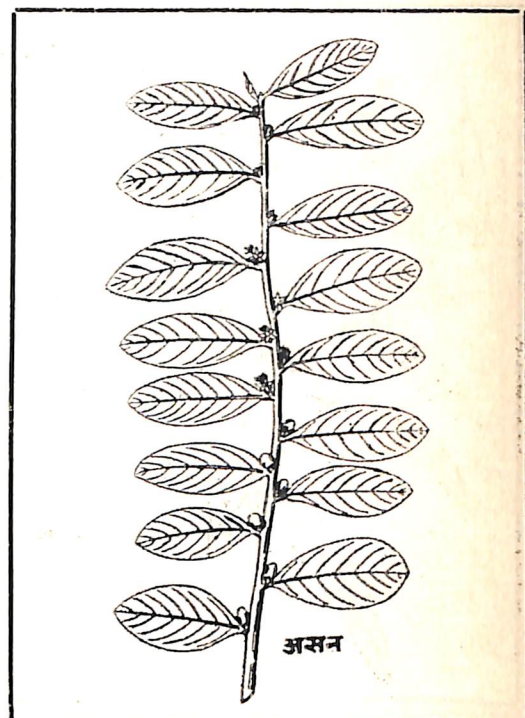
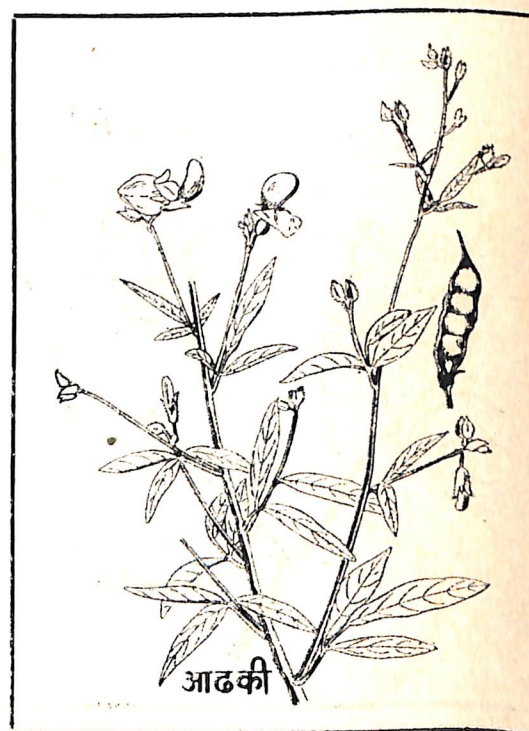

13. *Acacia leucophloea* Willd.14. *Calotropis gigantea* R. B. R.15. *Ocimum gratissimum* L.16. *Terminalia Arjuna* W. & A.

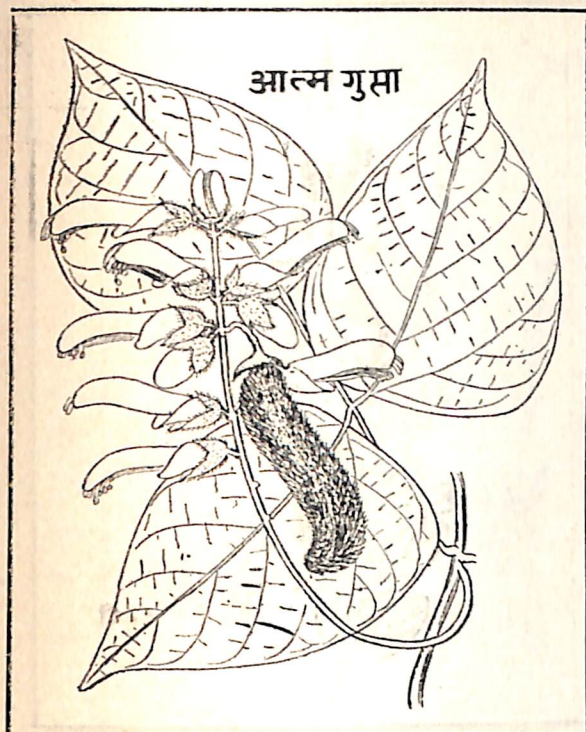

17. *Trichodesma indicum* R. B. R.18. *Saraca indica* L.19. *Bauhinia racemosa* Lam.20. *Withania somnifera* Dunal.

21. *Ficus religiosa* L.22. *Bridelia montana* Wall.23. *Ipomea reniformis* Choisy.24. *Cajanus indicum* Spreng.

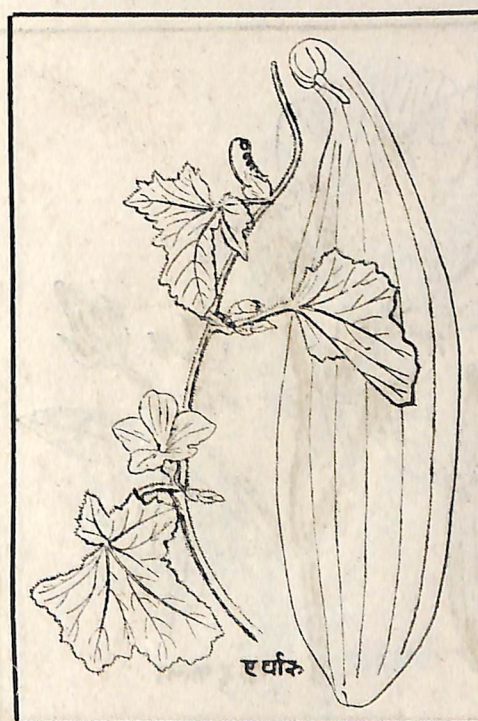

25. *Mucuna pruriens* D. C.26. *Phyllanthus emblica* L.27. *Mangifera indica* L.28. *Saccharum officinarum* L.

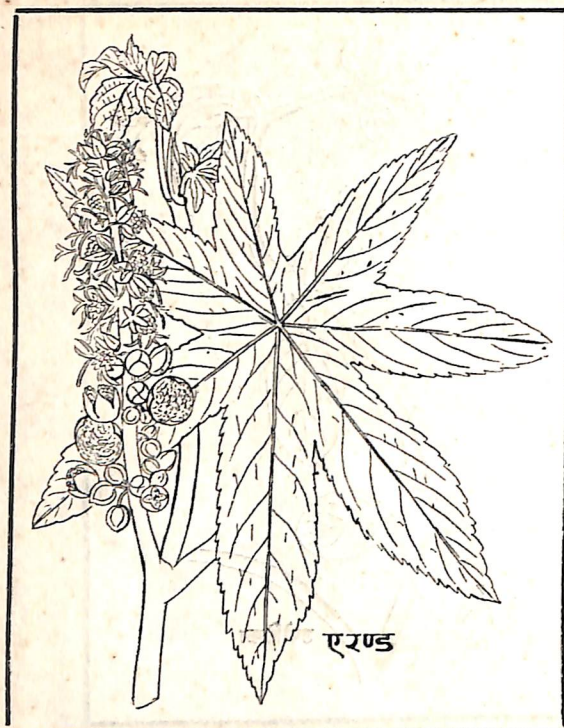
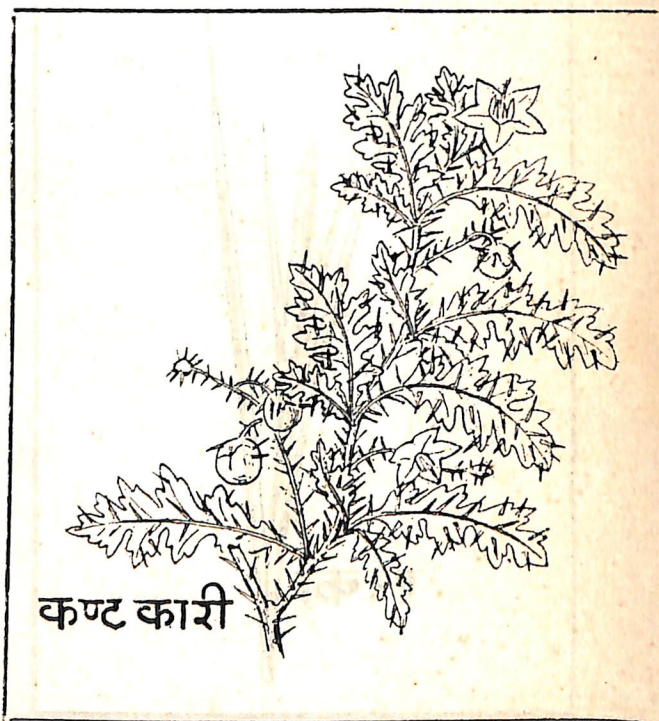

29. *Hygrophila spinosa* Andres.30. *Balanites Roxburghii* Planch.31. *Sesbania aculeata* Pers32. *Blepharis edulis* Pers.

33. *Ficus glomerata* Roxb.34. *Basella rubra* L.35. *Typha elephantina* Roxb.36. *Cucumis utillissimus* L.

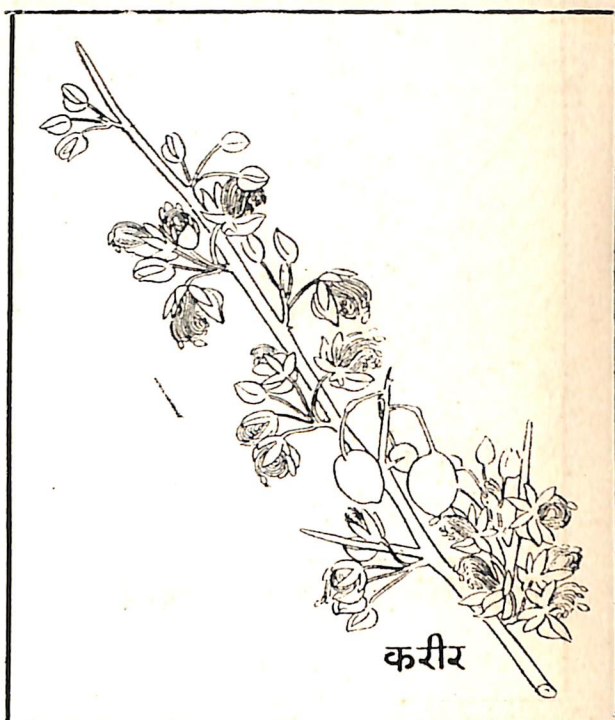

37. *Ricinus Communis* L.38. *Lagenaria vulgaris* Ser.39. *Hibiscus abelmoschus* L.40. *Solanum Xanthocarpum* Sche.

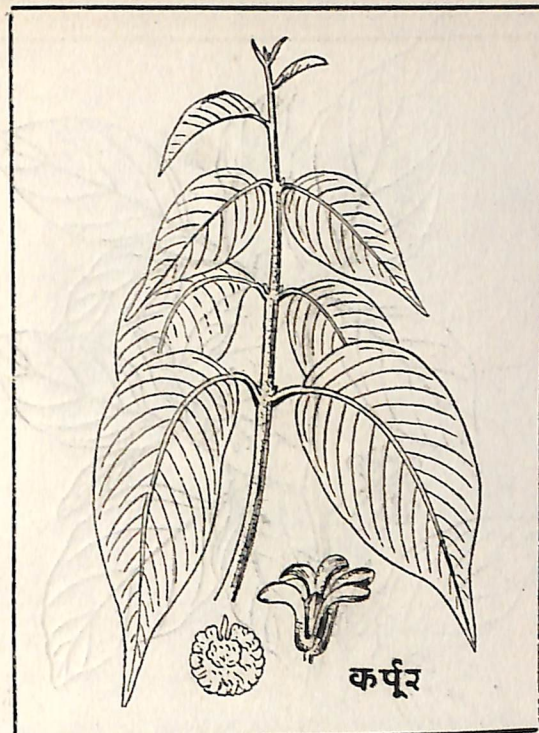
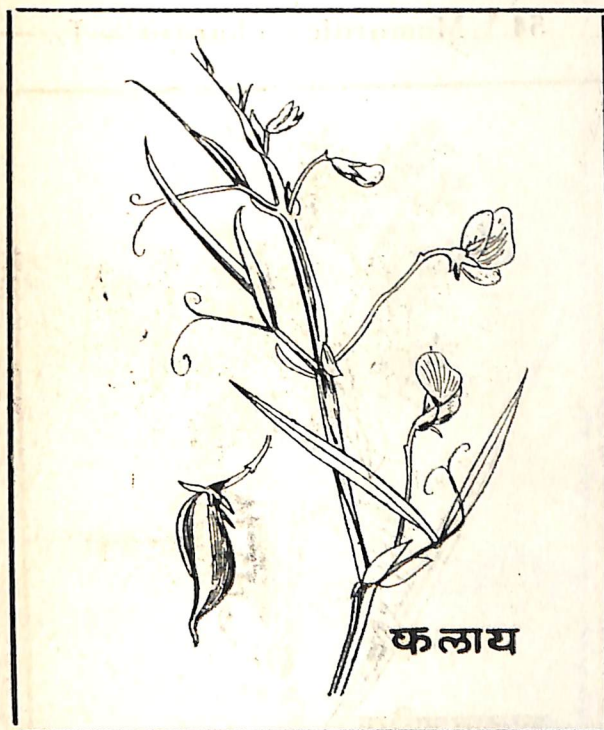
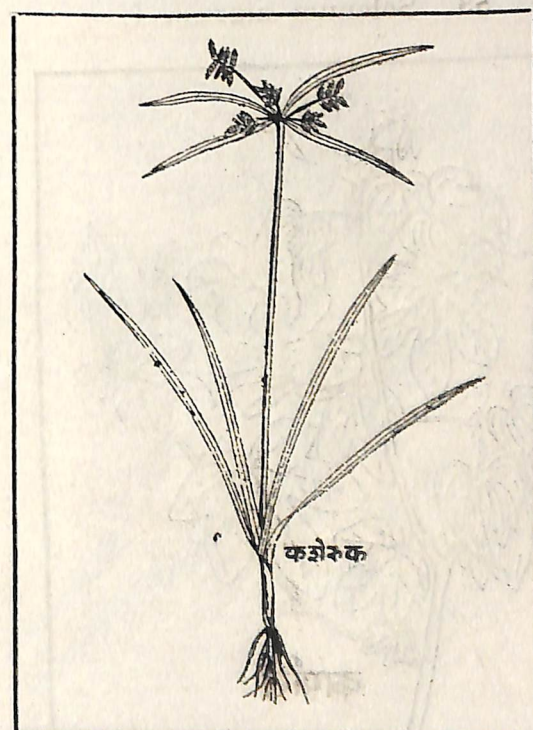

41. *Anthocephalus cadamba* Miq.42. *Acacia senegal* Willd.43. *Feronia elephantinum* Correa.44. *Carissa carandas* L.

45. *Nerium odoratum* Soland.46. *Copparis aphylla* Roth.47. *Pongamia glabra* Vent.48. *Rhus Succedanea* L.

49. *Zizyphus nummularia* W.C.50. *Dryobalanops aromatica* Goertn.51. *Lathyrus Sativus* L.52. *Setipus kysoor* R.

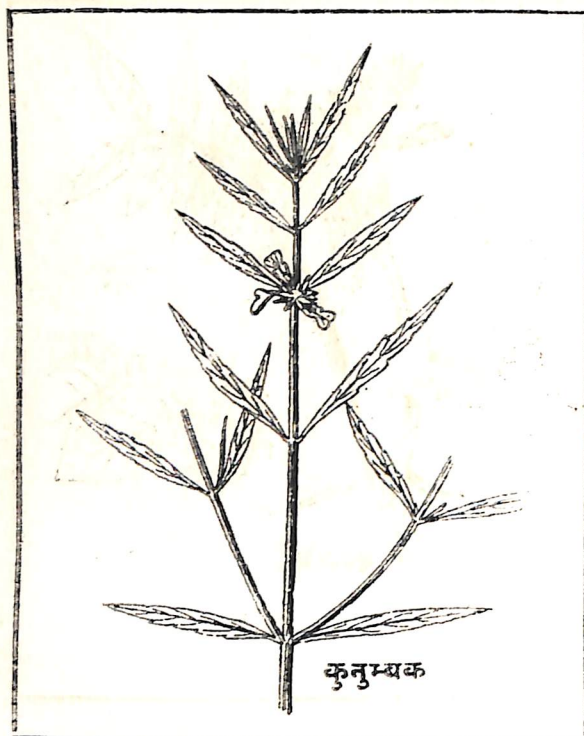
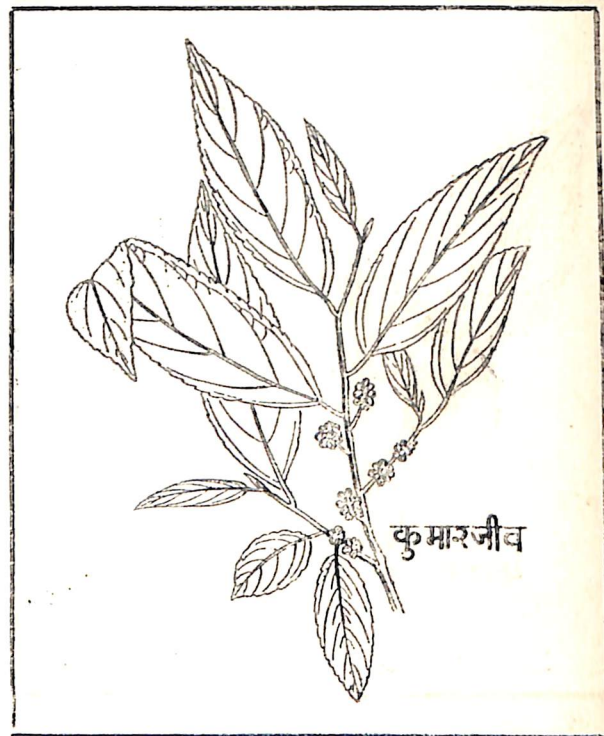

53. *Solanum nigrum* L.54. *Momordica charantia* L.55. *Gossypium herbaceum* L.56. *Ichnocarpus frutescens* Br.

57. *Ginelina arborea* L.58. *Cassia occidentalis* L.59. *Swertia chirata* Ham.60. *Holarrhena antidysenterica* Wall.

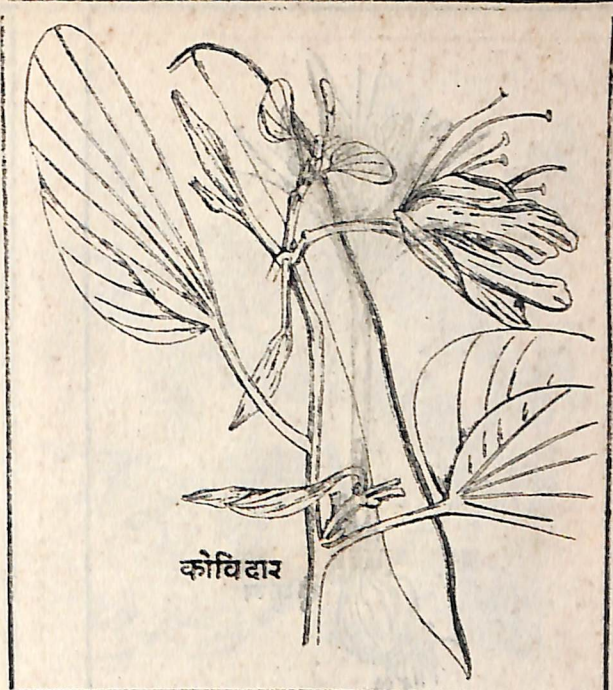

61. *Leucas linifolia* Spreng.62. *Putranjiva Roxburghii* Wall.63. *Careya arborea* R.64. *Barleria prionitis* L.

65. *Carathmus tinctorius* L.

66. *Bauhinia variegata* L.

67. *Luffa acutangula* var *amara* Clerke.

68. *Schleicheria trijuga* Willd.

69. *Crocus sativus* L.70. *Acacia catechu* Willd.71. *Balsamodendron mukul* Hook.72. *Abrus precatorius* L.

गुइची

73. *Tiuospora cordifolia* Miers.

गोक्षुरक

74. *Tribulus terrestris* L.

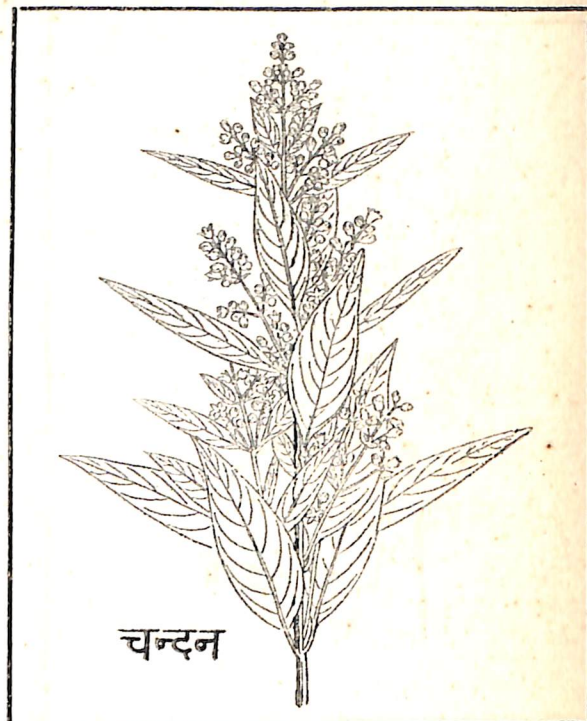
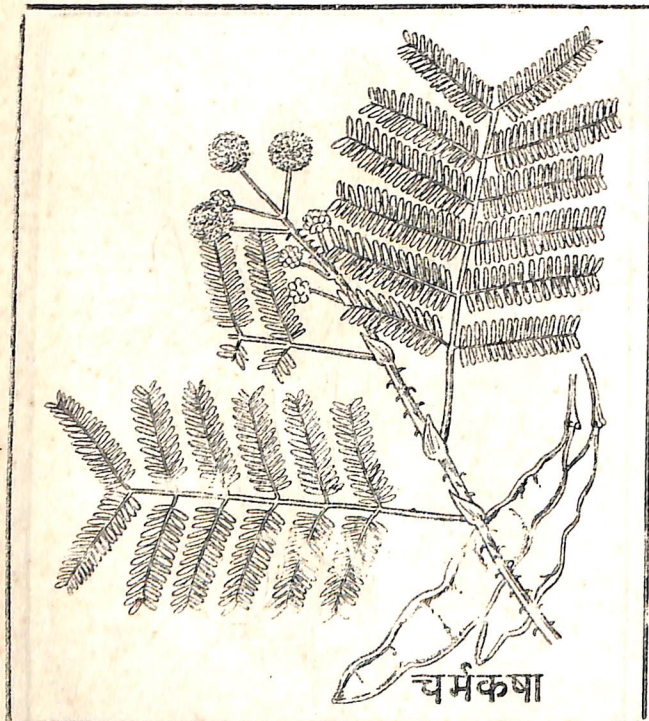
गोजिहा

75. *Elephantopus Scaber* L.

चक्र मर्द

76. एडगज *Cassia tora* L.

77. *Corchorus olitorius* L.78. *Santalum album* L.79. *Acacia concinna* D. C.80. *Oxalis corniculata* L.

81. *Plumbago zeylanica* L.

82. *Holoptelia integrifolia* Planch.

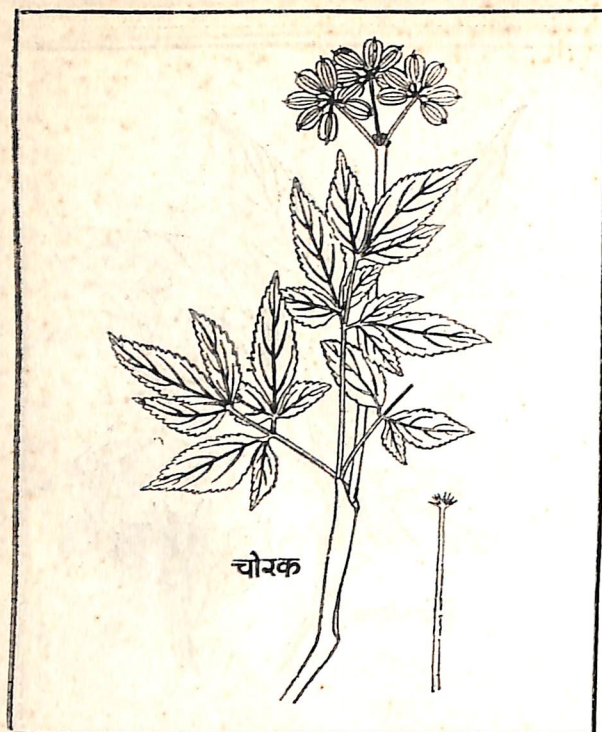

83. *Cucumis melo* L.

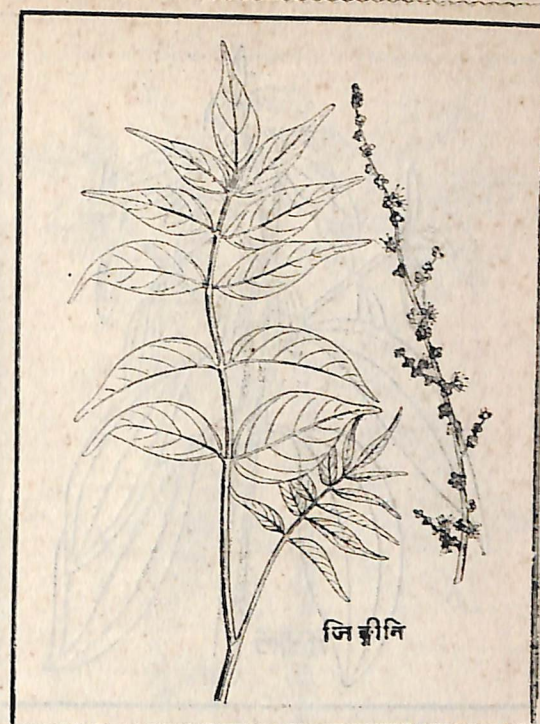

84. *Chenopodium album* L.

85. *Angelica glauca* Edgew.86. *Eugenia jambos* Lamk.87. *Sesbania egyptica* Pers.88. *Lippia nodiflora* Rich.

89. *Myristica fragrans* Houtt.90. जिझिनी *Odina wodier* Roxb.91. *Cuminum cyminum* L.92. *Celastrus paniculata* Willd.

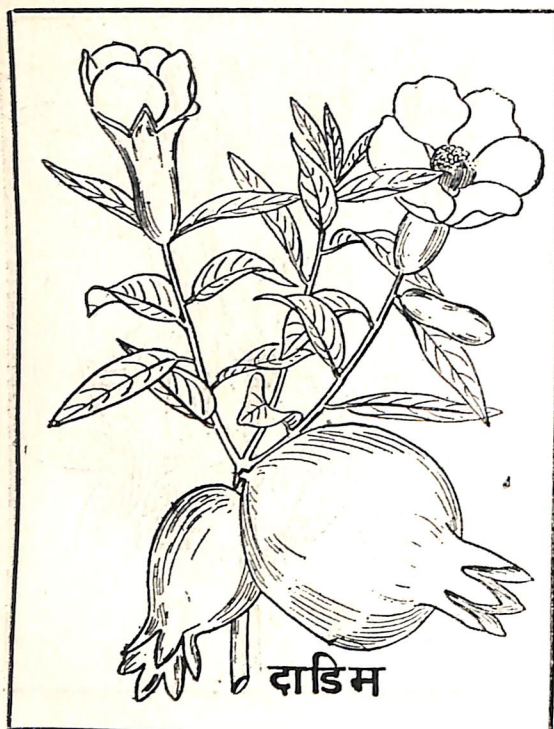

93. *Cinnamomum tamala* Fr. Nees.94. तिन्तिडिक *Tamarindus indica* L.95. *Diospyros embryopteris* Pers.96. *Sesamum indicum* L.

97. *Gynandropis pentaphylla* D. C.98. *Zanthoxylum alatum* Roxb.99. *Morus indica* L.100. त्रिवृत्त *Ipomea turpethum* Br.

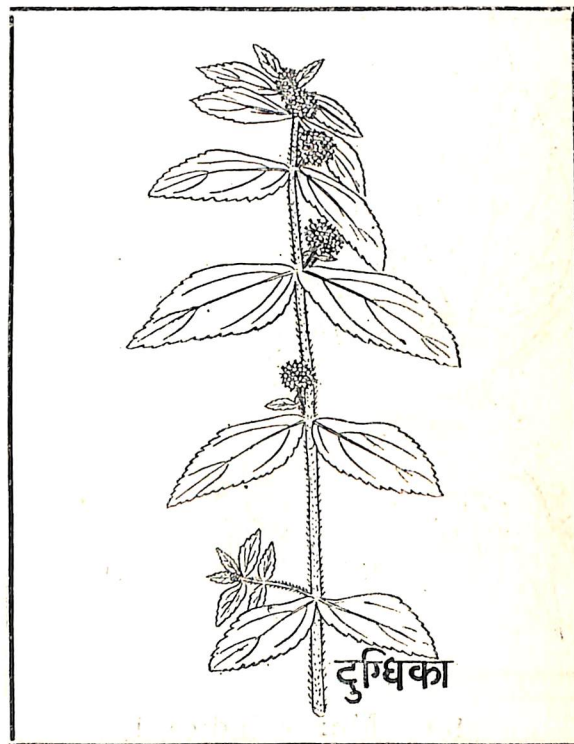
101. *Punica granatum* L.

102. *Berberis aristata* D. C.

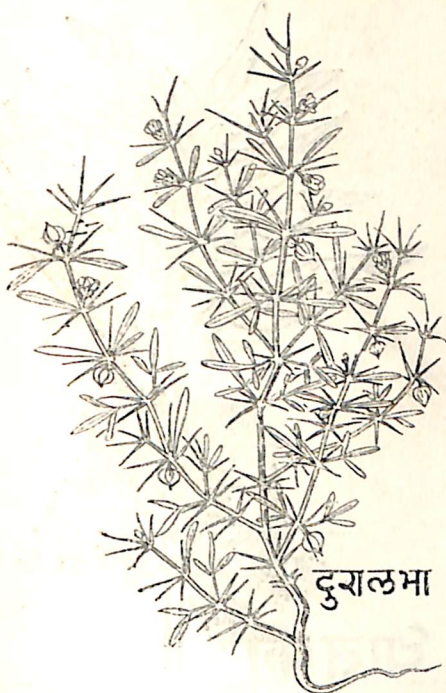

103. *Carum copticum* Benth.

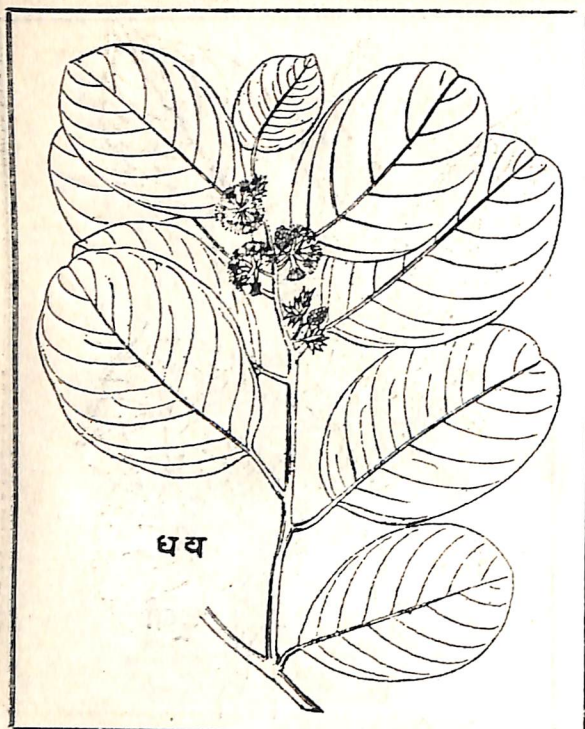

104. *Euphorbia pilulifera* L.

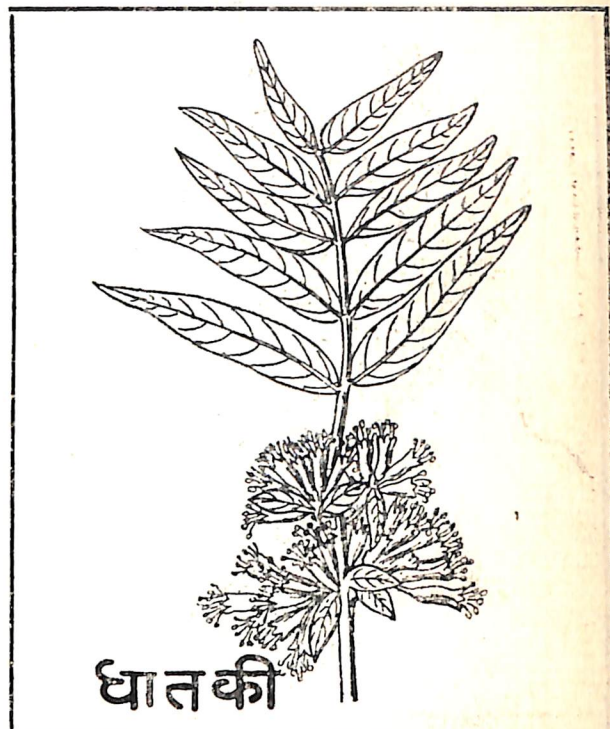

105. *Fagonia arabica* L.106. *Cynodon dactylon* Pers.107. *Vitis vinifera* L.108. *Grewia tilifolia* Vahl.

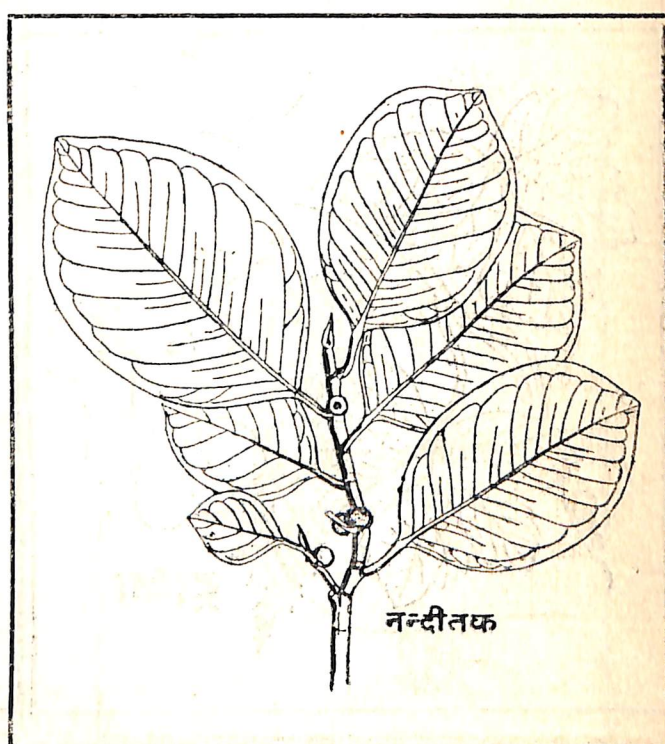
109. *Anogeissus latifolia* Wall.

110. *Woodfordia floribunda* Salisb.

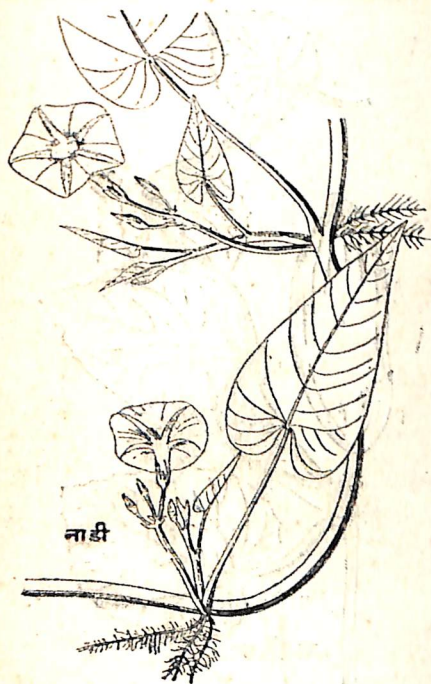

111. *Coriandrum sativum* L.

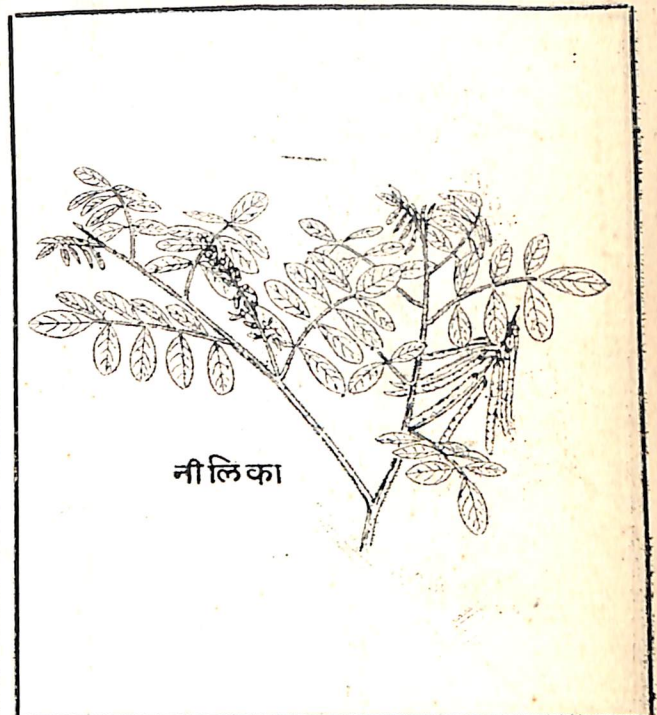
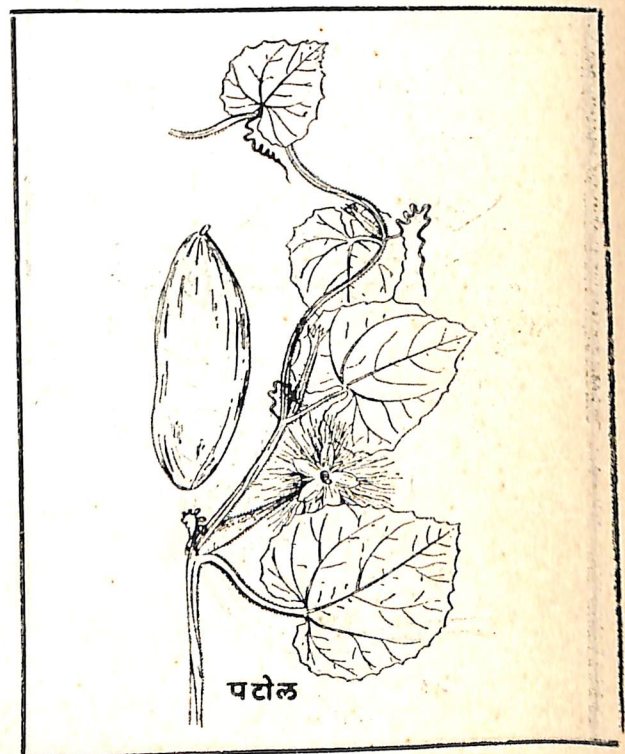

112. *Ficus retusa* L.

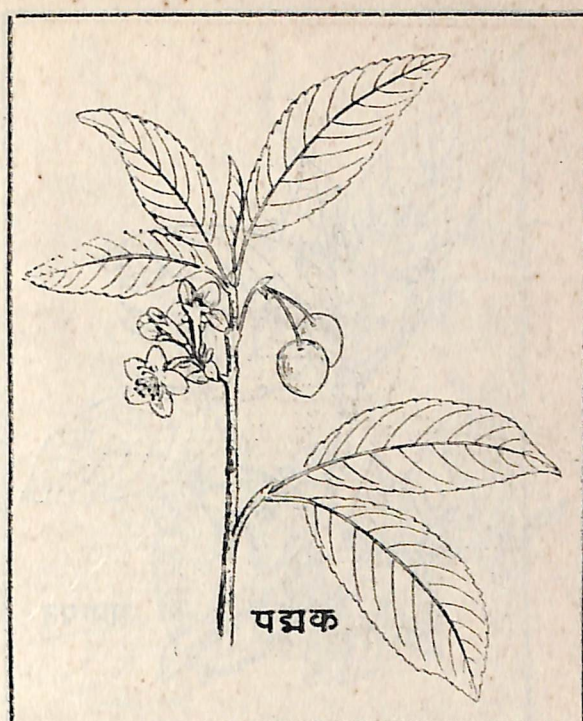
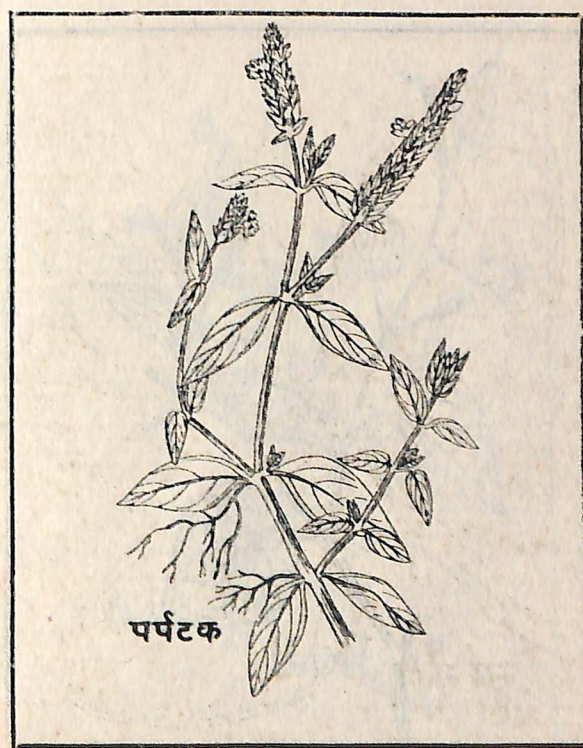

113. *Onosma echioides* L.114. *Citrus aurantium* L.115. *Ipomea aquatica* Forsk.116. *Melia azadirachta* L.

117. *Vitex negundo* L.118. *Indigofera tinctoria* L.119. *Ficus Bengalensis* L.120. *Trichosanthes dioica* Roxb.

121. *Cinnamomum iners* Reinw.122. *Prunus puddum* Roxb.123. परुषक *Grewia asiatica* L.124. *Rangia repens* Nees.

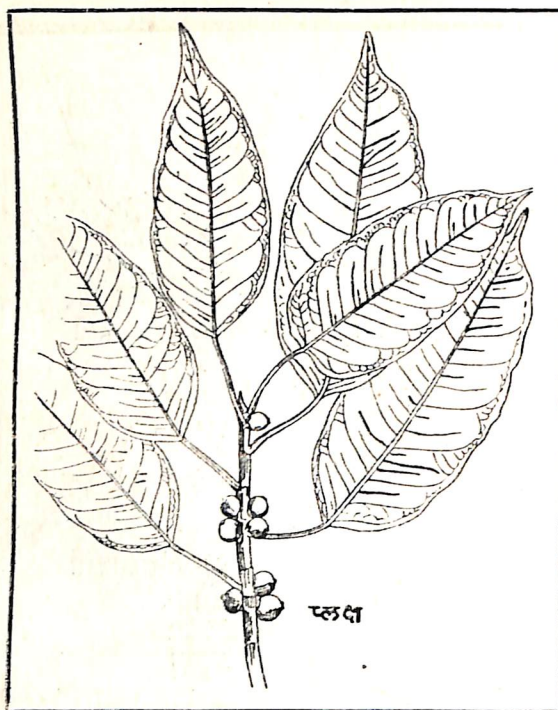
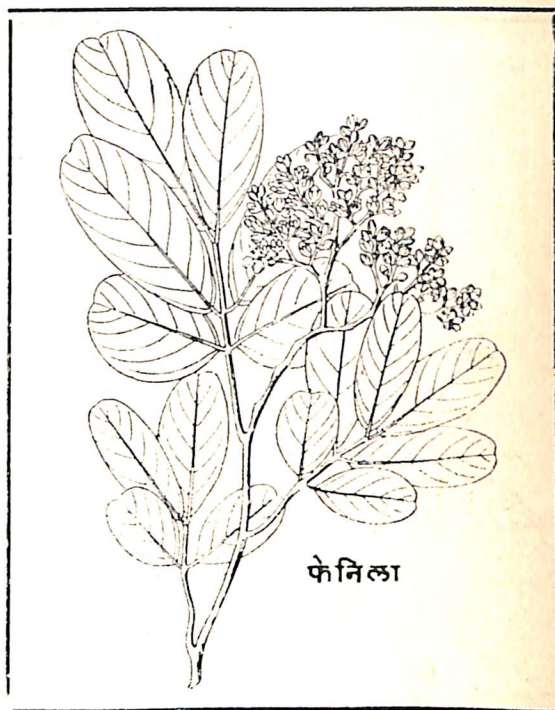
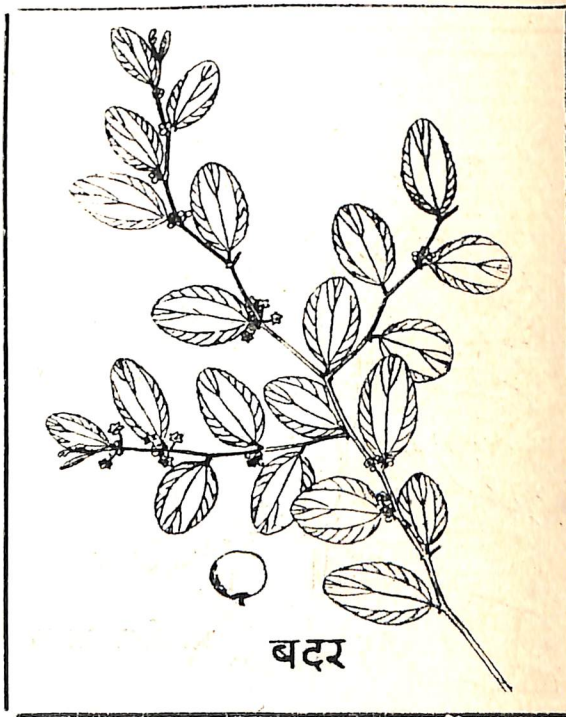

125. *Psidium guyava* L.126. *Saxifraga ligulata* Wall.127. *Piper longum* L.128. *Salvadora persica* L.

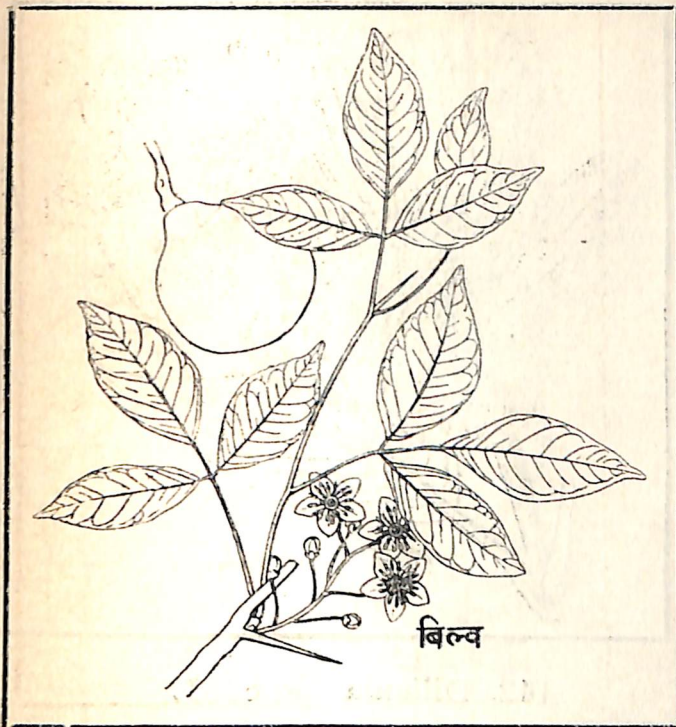
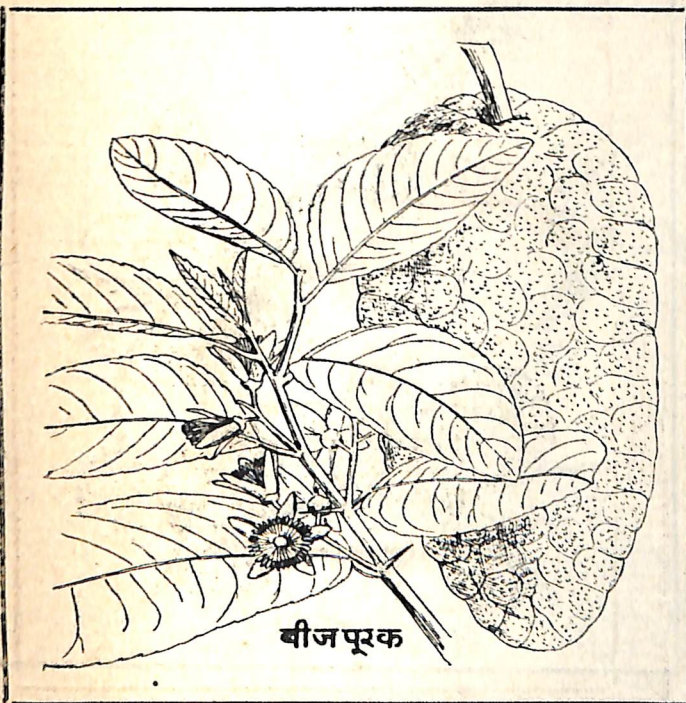

129. *Berhavia repens* L.130. *Pederia fetida* L.131. *Flacourtia cataphracta* Roxb.132. *Aglaia roxburghiana* Miq.

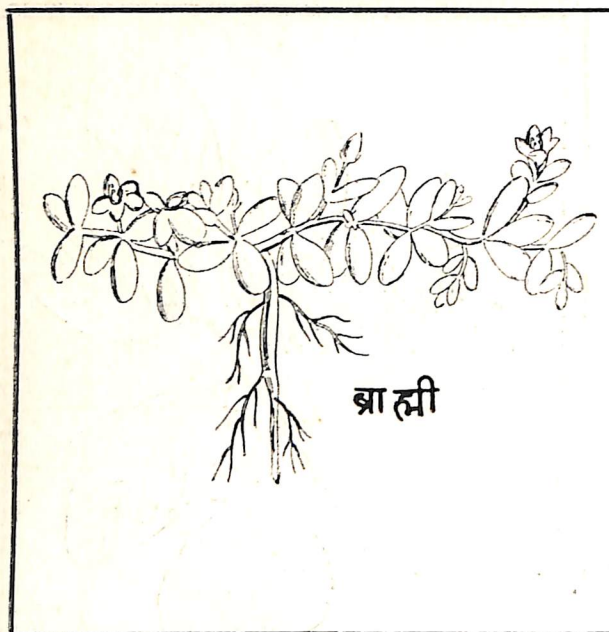
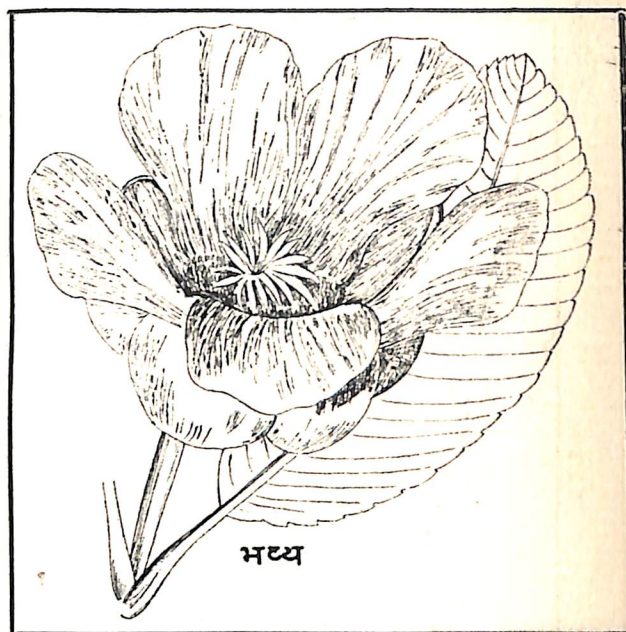
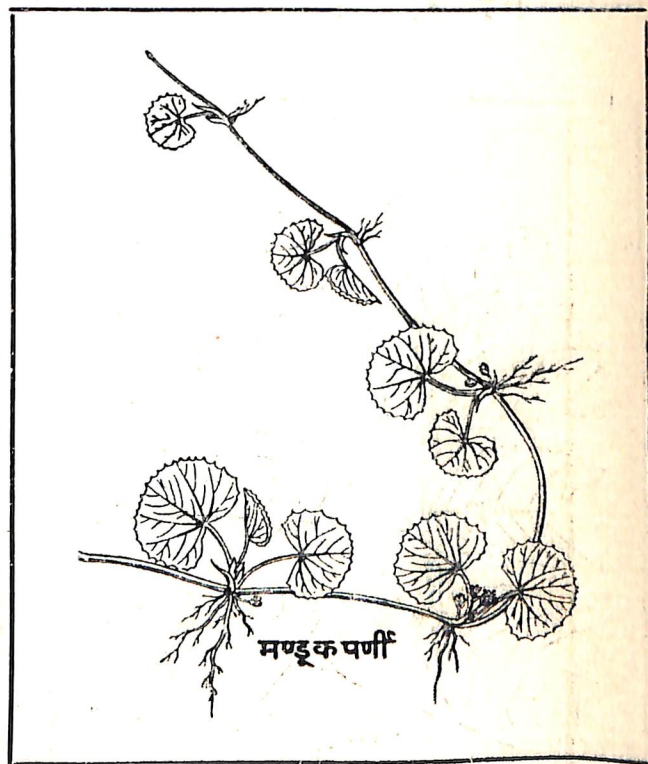

133. *Ficus tsiela* Roxb.134. *Sapindus trifolius* L.135. *Mimusops elengi* L.136. *Zizyphus jujuba* Lamk.

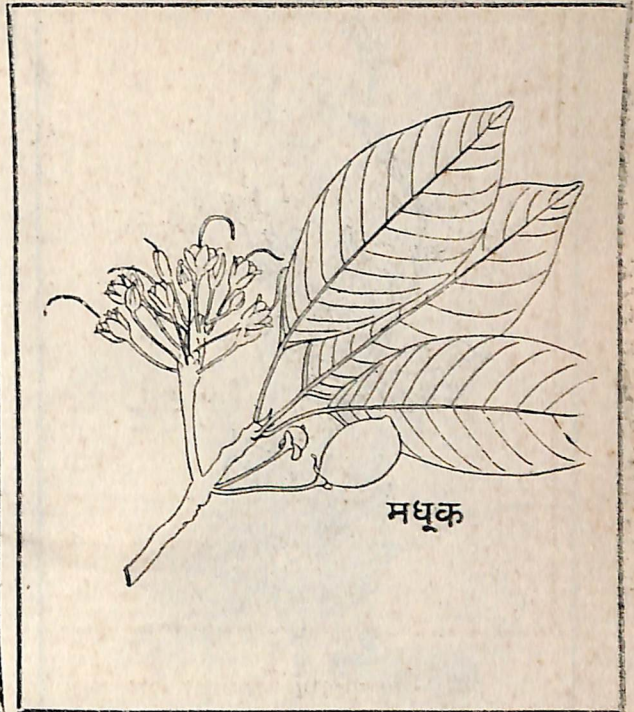

137. *Egle marmelos* Corr.138. *Pterocarpus marsupium* Roxb.139. *Citrus medica* L.140. *Solanum indicum* L.

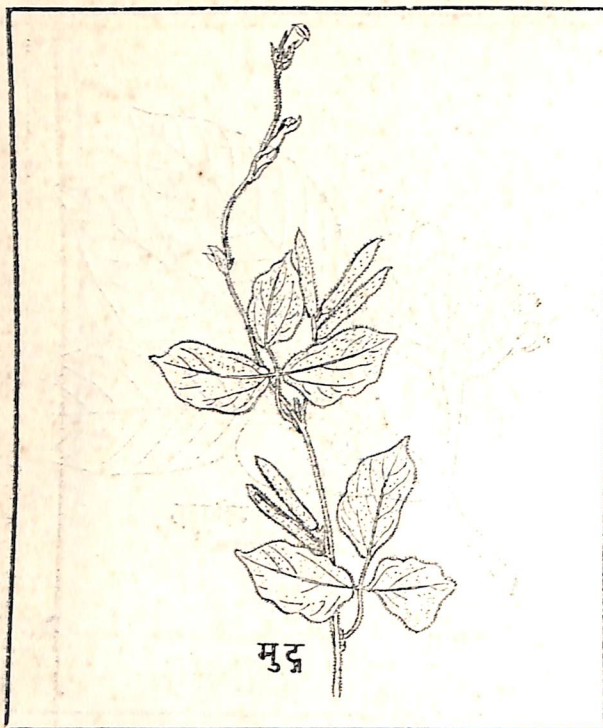
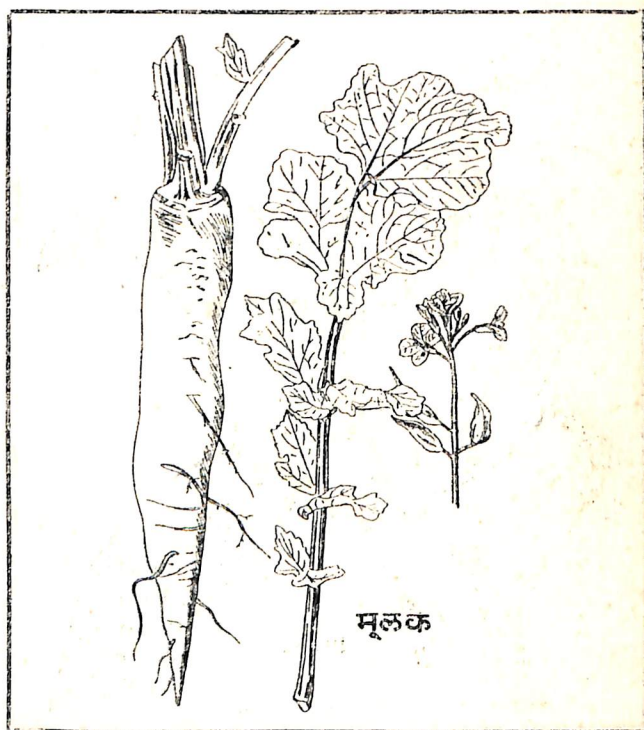

141. *Herpestis monniera* Benth.142. *Dillenia indica* L.143. *Eclipta alba* Hassk.144. *Hydrocotyle asiatica* L.

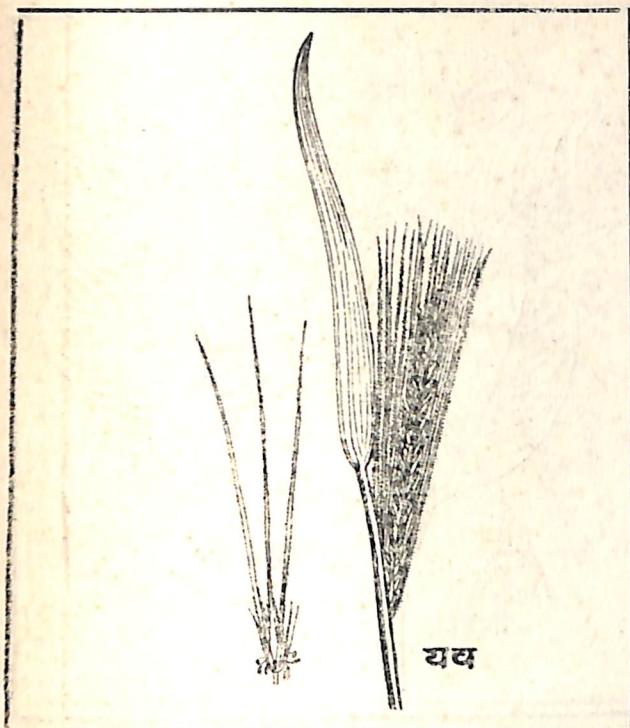
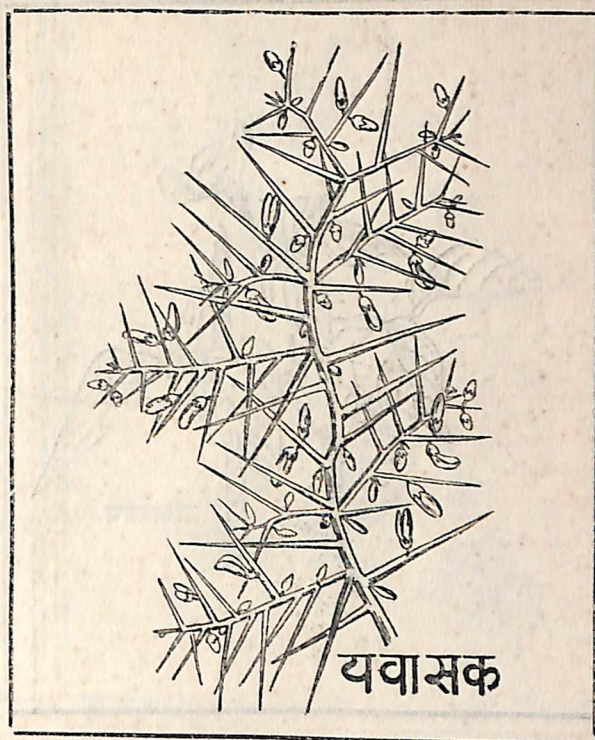

145. *Randia dumetorum* Lam.146. *Bassia latifolia* Roxb.147. *Piper nigrum* L.148. *Nardostachys jatamansi* D.C.

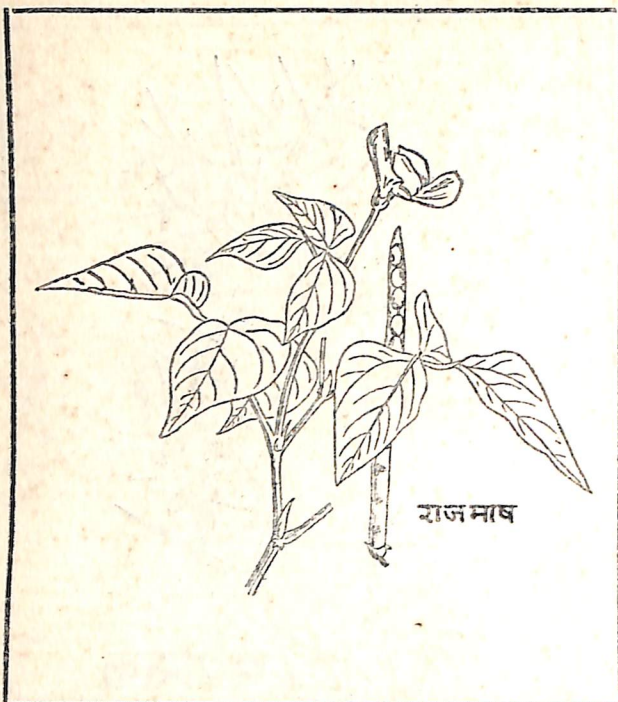
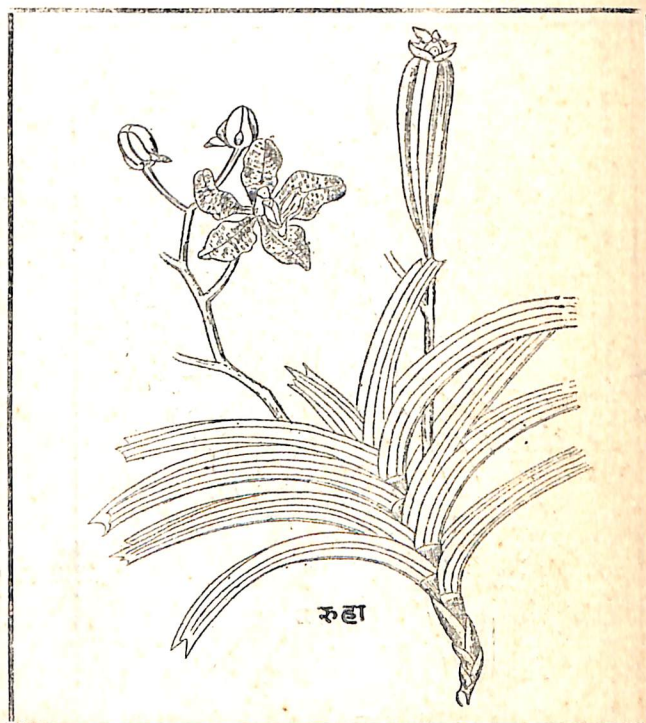

149. *Phaseolus mungo* L.150. *Cyperus rotundus* L.151. *Clematis triloba* Heyne.152. *Raphanus sativus* L.

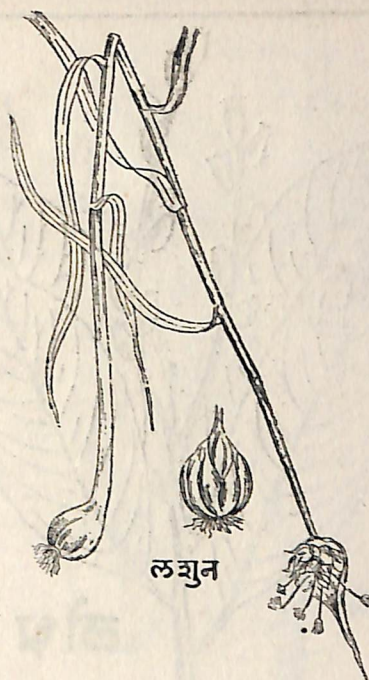

153. *Hordeum vulgare* L.154. *Alhagi maurorum* Desv.155. *Nymphaea lotus* L.156. *Dœmia extensa* Br.

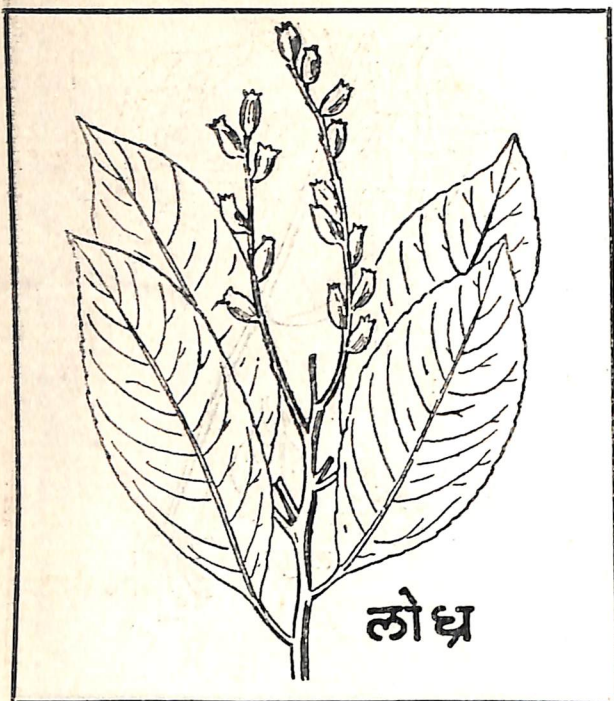
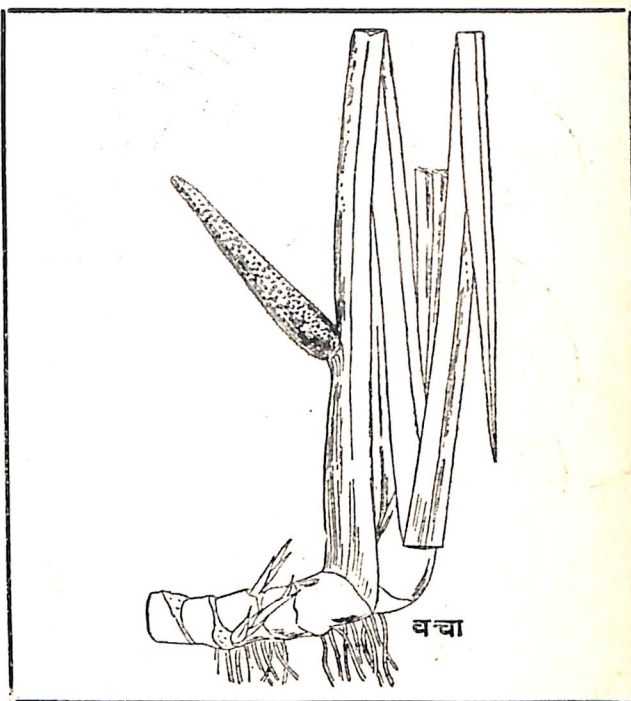
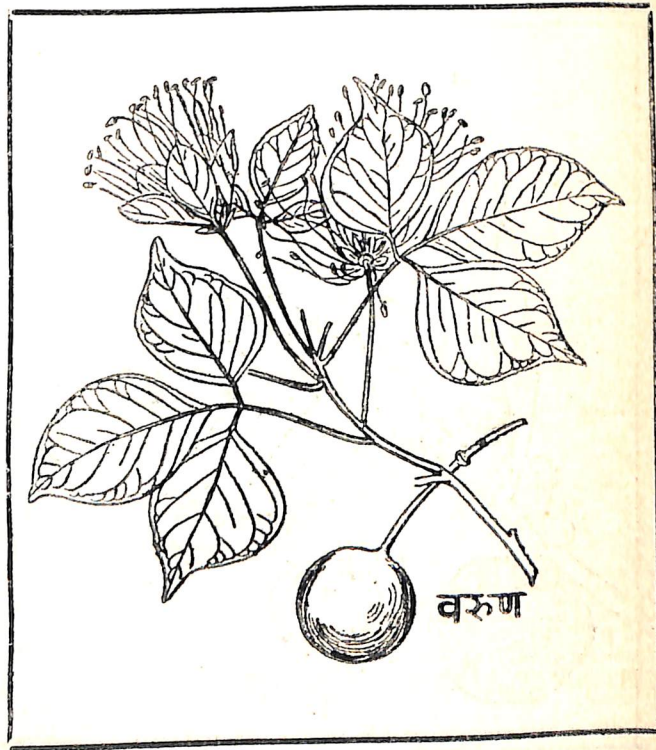

157. *Vigna catiangu* Endl.158. *Mimosa hexandra* Roxb.159. *Pluchea lanceolata* Oliv.160. *Loranthus falcatus* L.

161. *Soymida febrifuga* Juss.162. *Allium sativum* L.163. *Artocarpus Lokoocha* Roxb.164. *Portulaca oleracea* L.

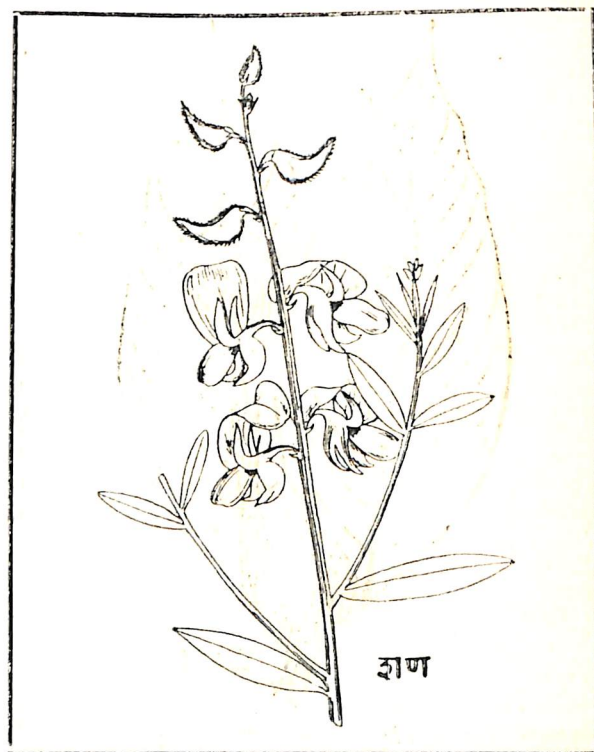

165. *Symplocos racemosa* Roxb.166. *Acorus calamus* L.167. *Salix tetrasperma* Roxb.168. *Crataeva religiosa* Forst.

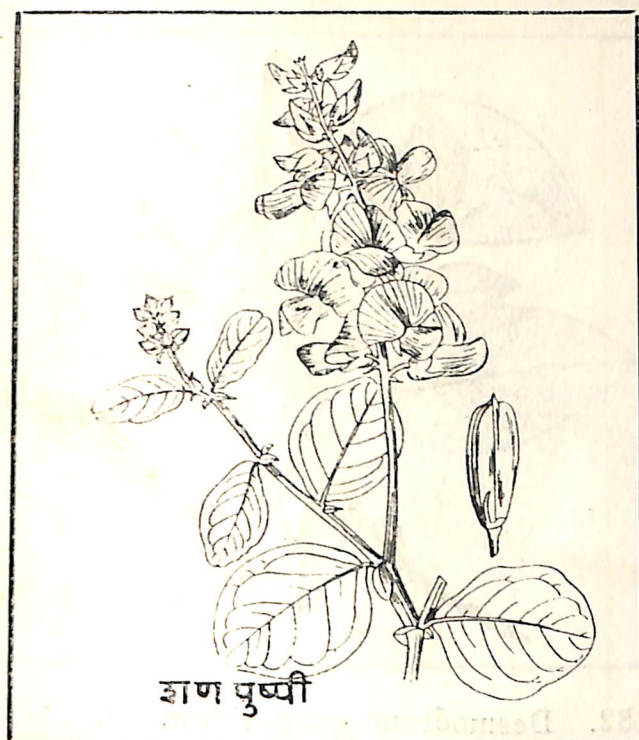

169. *Prunus amygdalus* Baill.170. *Solanum melongena* L.171. *Adhatoda vasica* Nees172. *Gymnosporia montana* Benth.

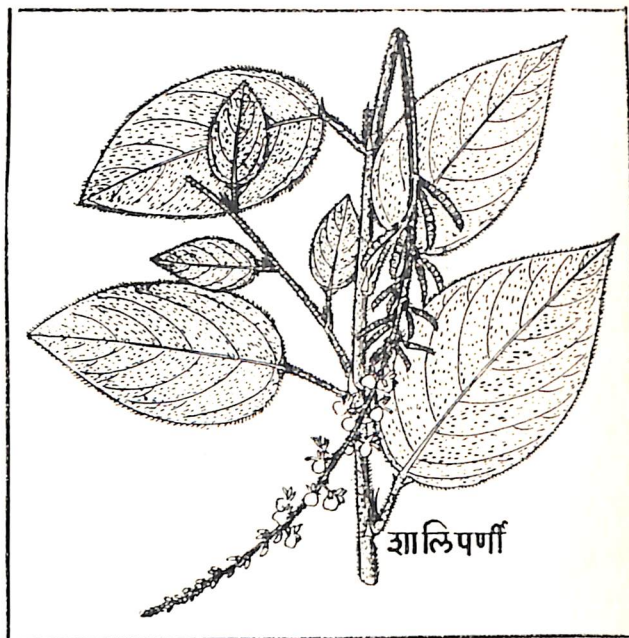
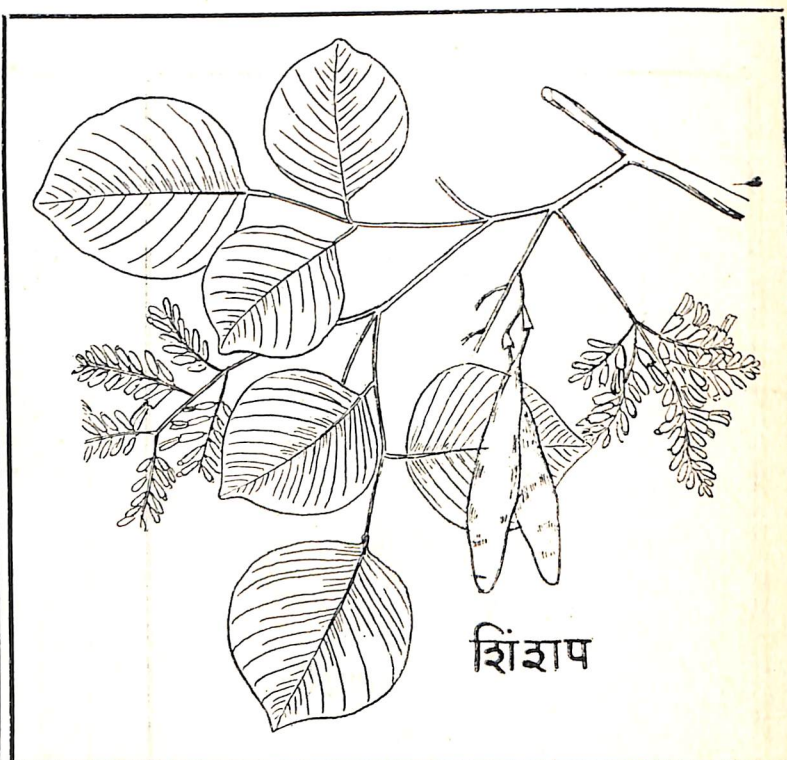

173. *Embelia ribes* Burn.174. *Ipomoea digitata* L.175. *Evolvulus alsinoides* L.176. *Crotalaria juncea* L.

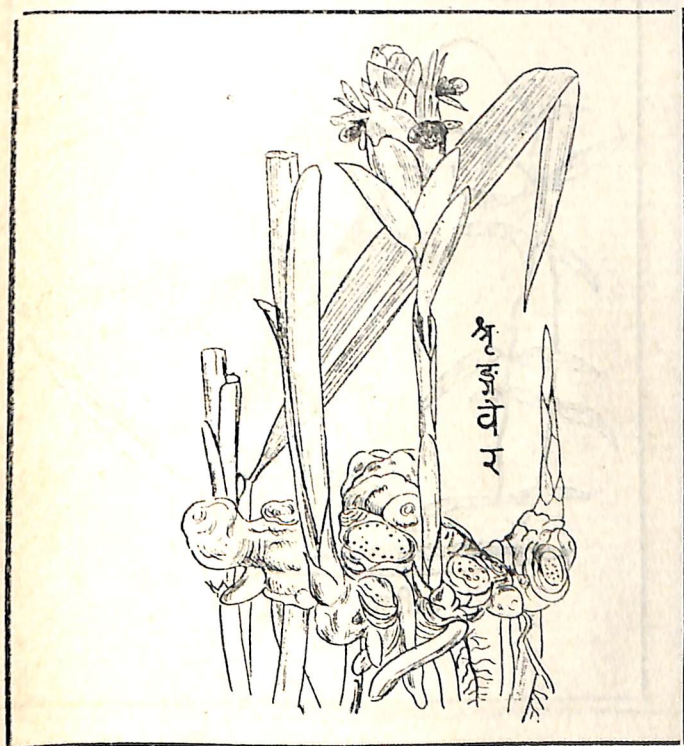
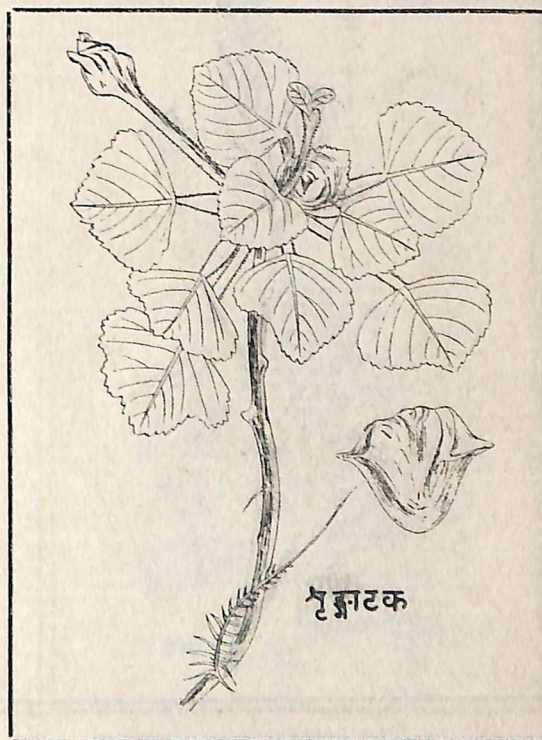

177. *Crotalaria verrucosa* L.178. *Peucedanum graveolens* Benth.179. *Asparagus racemosus* Willd.180. *Prosopis spicigera* L.

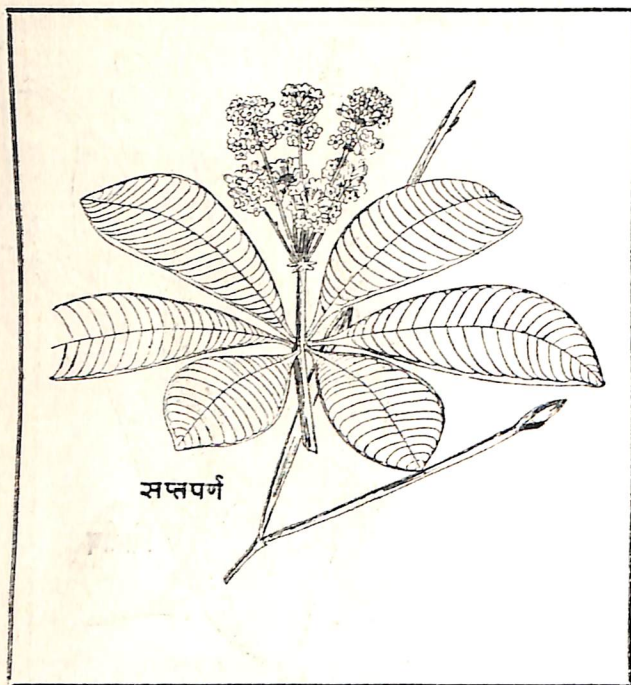
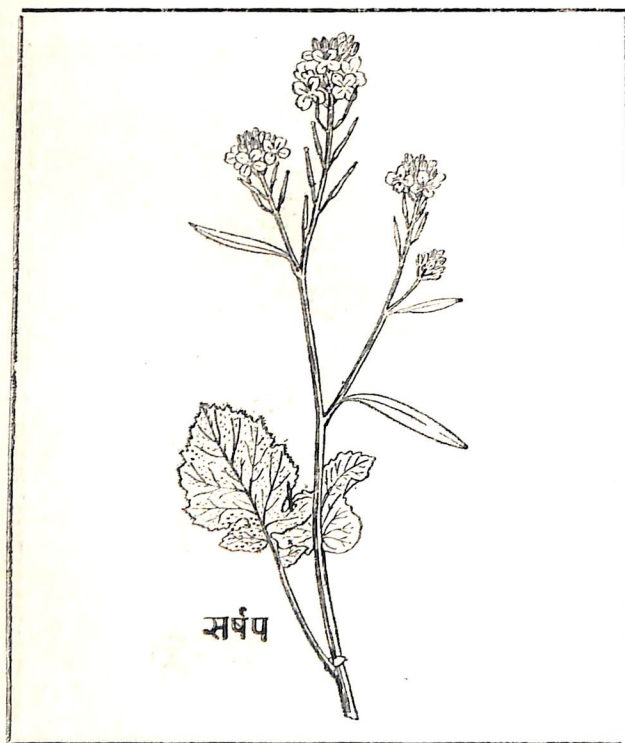
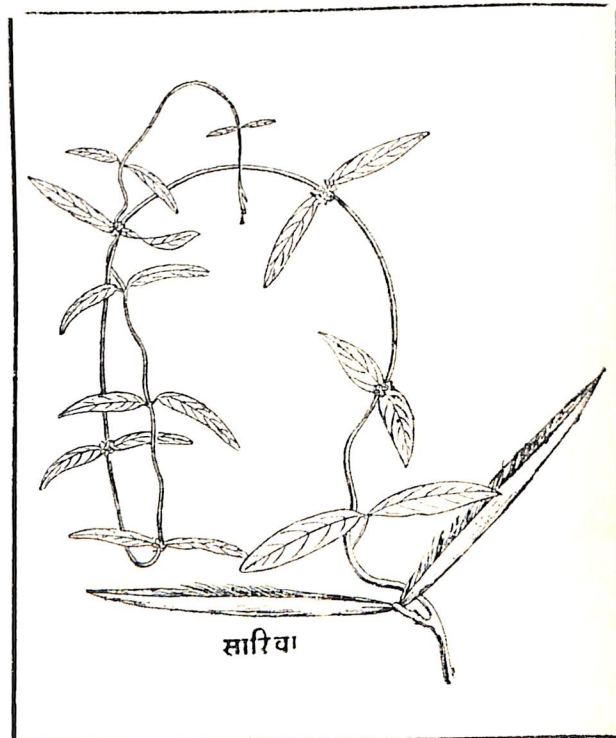

181. *Boswellia serrata* Roxb.182. *Desmodium gangeticum* D. C.183. *Bombax malabaricum* D. C.184. *Dalbergia sissoo* Roxb.

185. *Moringa pterygosperma* Gœrtn.186. *Albizzia lebbeck* Benth.187. *Zingiber officinale* Rose.188. *Trapa bispinosa* Roxb.

189. *Alstonia scholaris* R. Br.190. *Shorea robusta* Goertn.191. *Brassica Campestris* L.192. *Hemidesmus Indicus* Br.

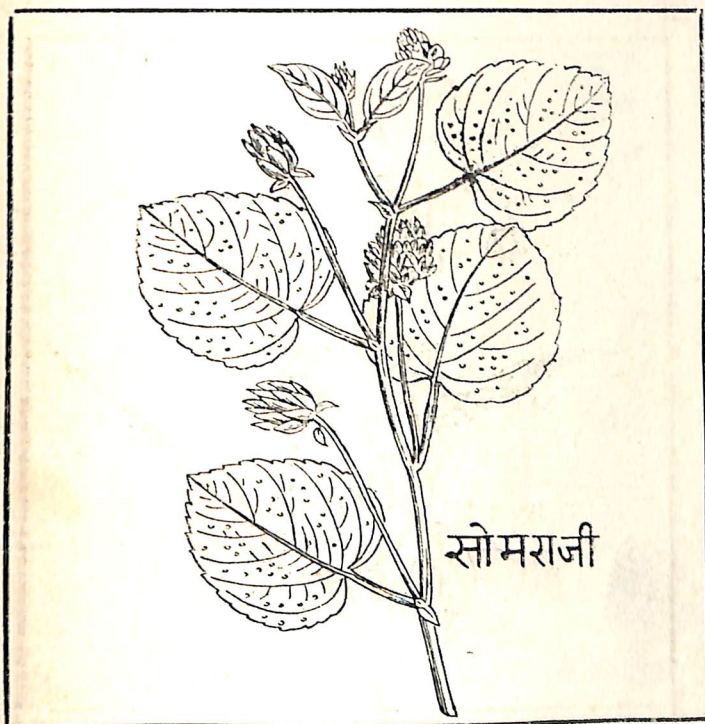

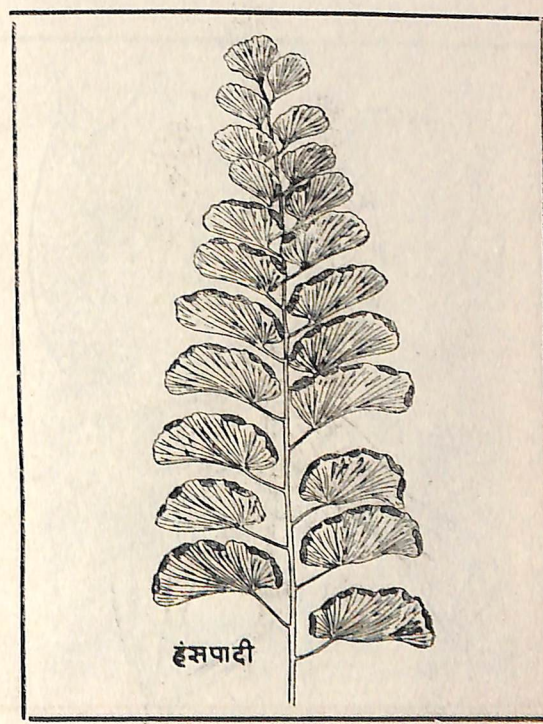
193. *Euphorbia nerifolia* L.

194. *Ocimum sanctum* L.

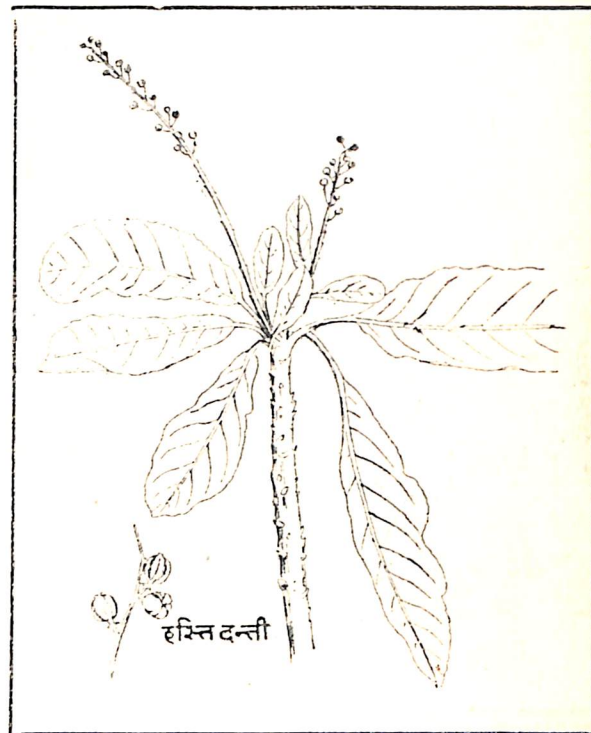
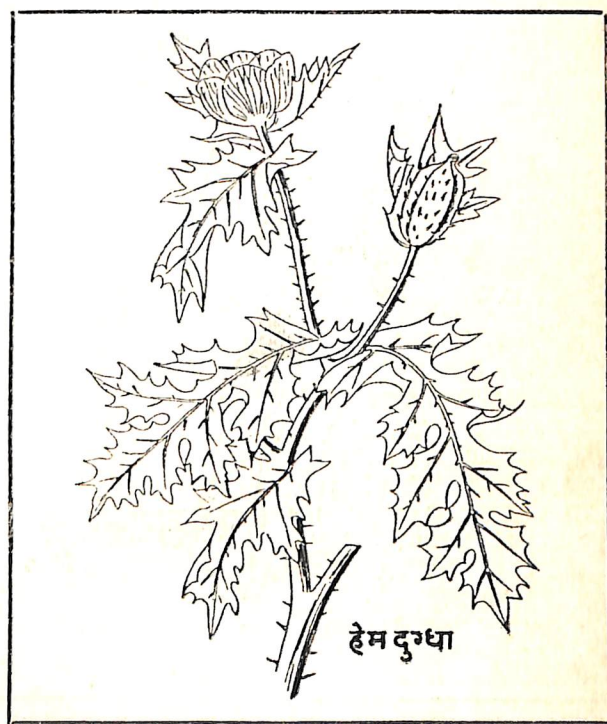

195. *Proralea corylifolia* L.

196. *Adiantum lunulatum* Burm.

197. *Juniperus communis* L.198. *Croton oblongifolius* Roxb.199. *Adina cordifolia* Hook.200. *Argemone Mexicana* L.

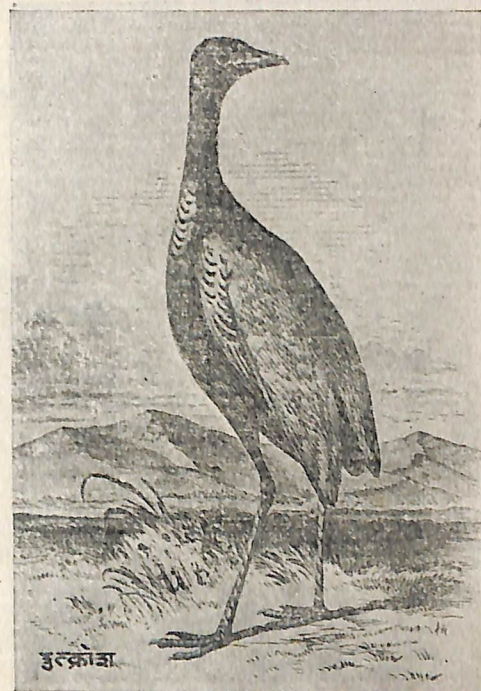
1. अत्यूह The bulbul

2. अम्बुकुडी The water hen

3. इन्द्राभ The adjutant

4. उत्कोश The trumpeter

5. कर्क The heron

6. दपिजल The grey partridge

7. कलविङ्क The house sparrow

8. कुर The fish eagle

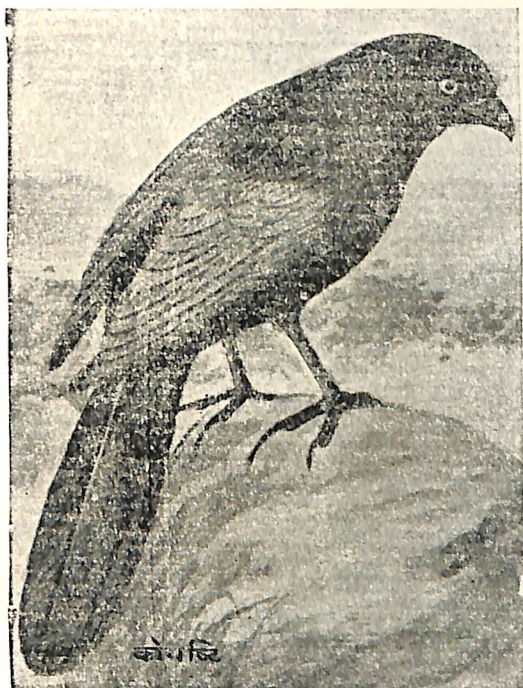

9. कुलिङ्क The sparrow hawk

10. कोकिल The koel

11. कोयट्टि The Coucal

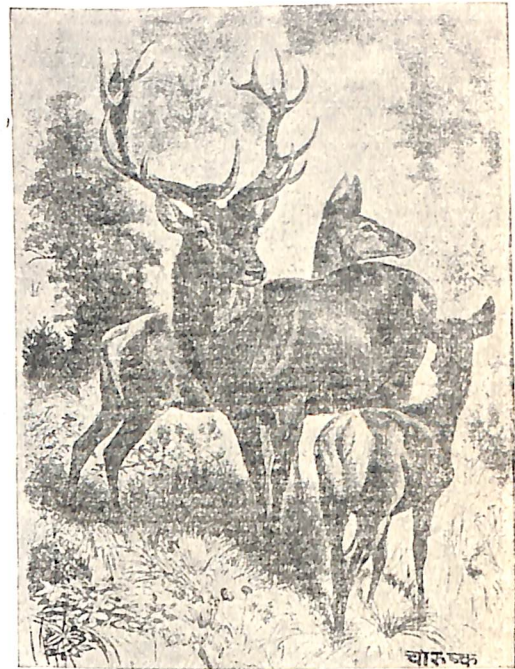

12. गोकर्ण The mule deer

13. गोघा Iguana

14. चारुष्क The gazelle

15. जीवजीवक The common mynah

16. दुन्दुभि The hornbill

पारावत

17. पारावत The pigeon

पुष्कराह

18. पुष्कराह The lily trotter

पृषत

19. पृषत The chital (Spotted deer)

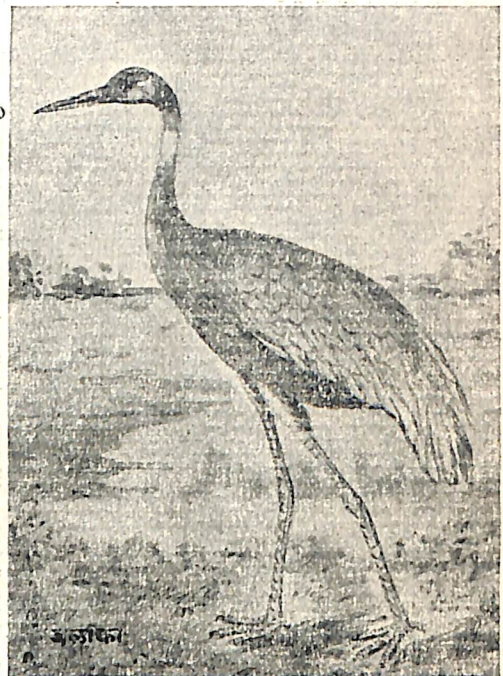
प्रियात्मज

20. प्रियात्मज The babbler

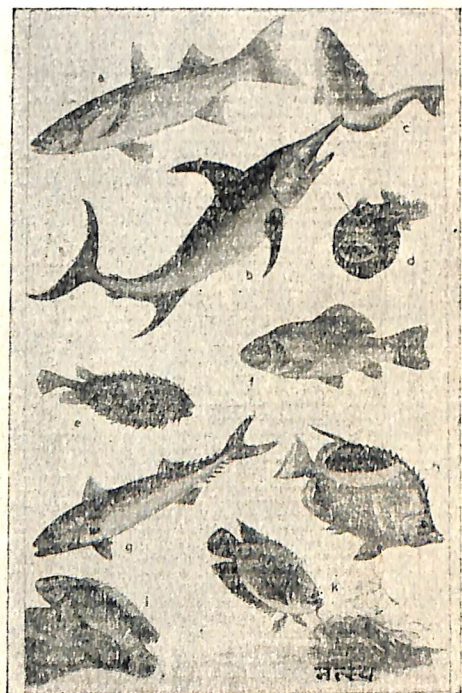
21. वक The common crane

22. बलाका The snow wreath crane

23. भास The bearded vulture

24. मत्स्य The fish

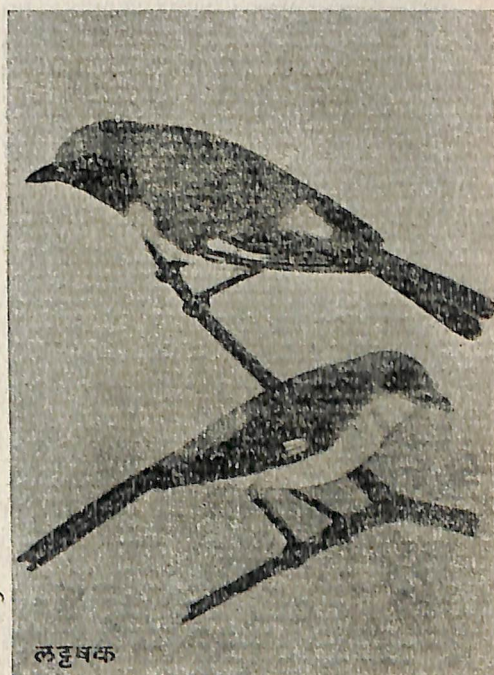
25. सृणालकण्ठ The snake bird

26. रक्तवर्त्मक The red jungle fowl

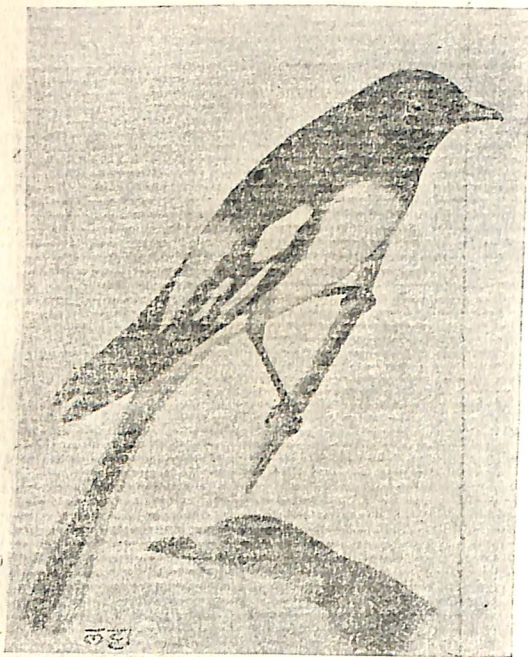

27. राम The hangal or Kashmir deer

28. लट्ठक The minivet

29. लहलहा The scarlet minivet

30. बर्तिका The female bustard or button quail

31. बर्तिका The rain quail

32. बानर The monkey

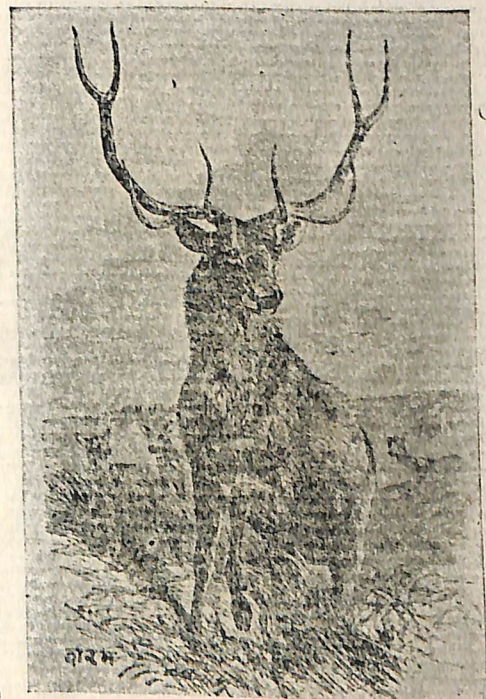
33. वातीक The jungle bush quail

34. शतपत्र The wood pecker

35. शम्बर The Indian sambar

36. शरभ The elk or wapiti

37. शशध्वी The golden eagle

38. शारपद The stork

39. श्यामकाकुली The dark-brown python

40. श्येन The hawk

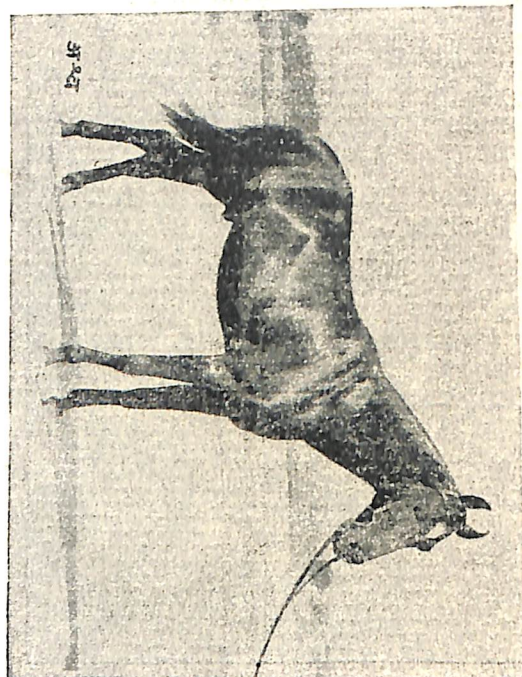

41. सिंह The lion

42. हंस The swan

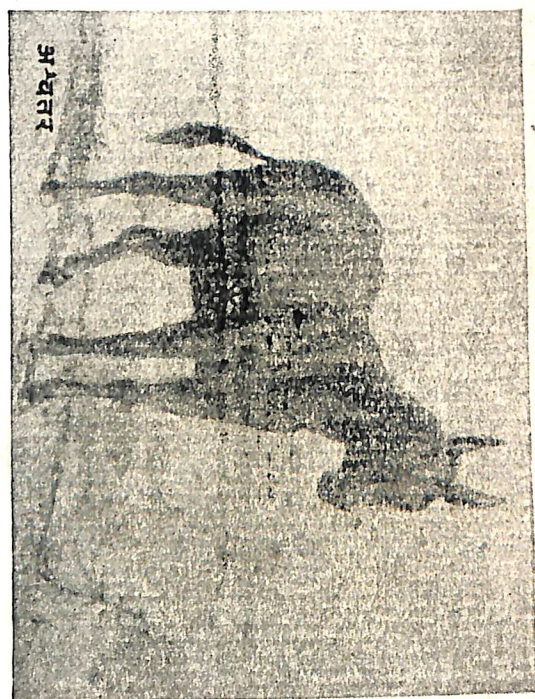

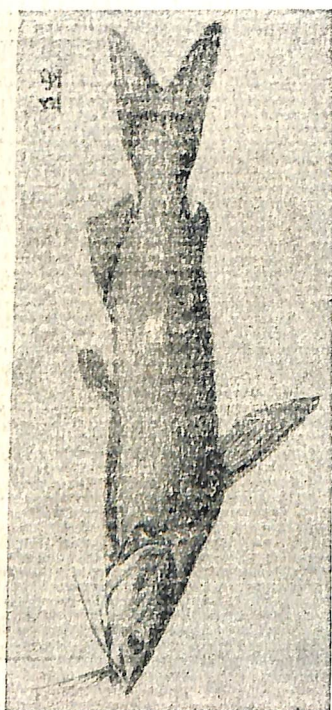
43. अश्व The horse

45. अवोकेत The cobbler's owl bird (Avocet)

44. अश्विन The mule

46. अश्व The cat-fish

47. उराल The orial (wild sheep)

49. ऊँ The camel

48. उलूक The owl

50. भालू The bear

51. मृग The musk deer

53. मर्मट The marmot

52. कृग The black buck (Indian antelope)

54. कर्करा The crab

55. कालुषक The common river tern

57. कृष्ण The gaugetic garial

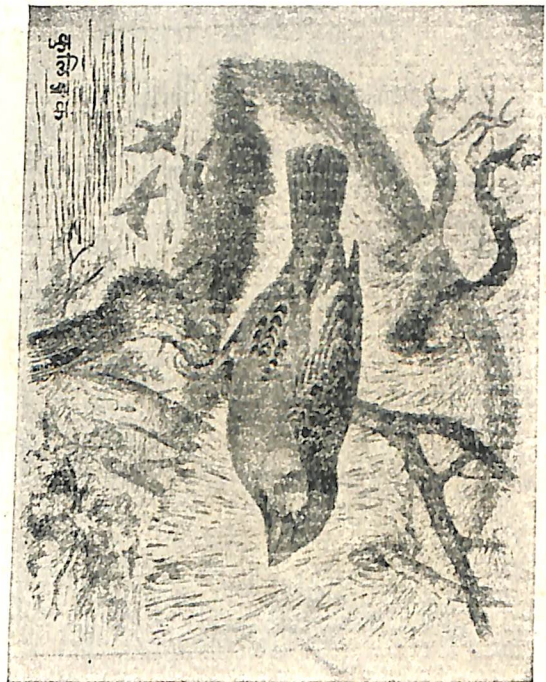

56. कृष्ण The cock

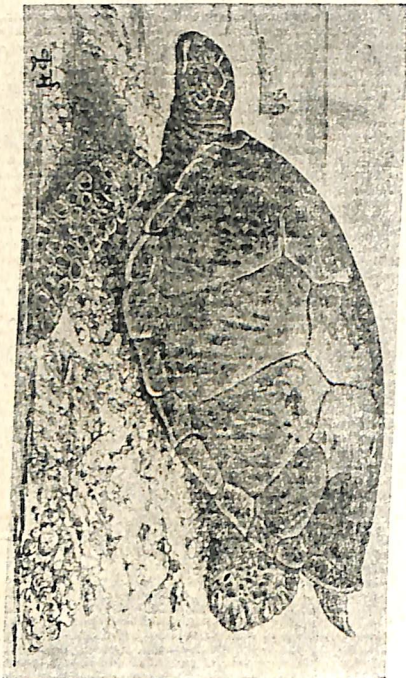

58. कृष्ण The roe deer

59. कल्लिभुक् The baya of weaver bird

61. कूर्प The tortoise

60. कृचिका The hedgehog

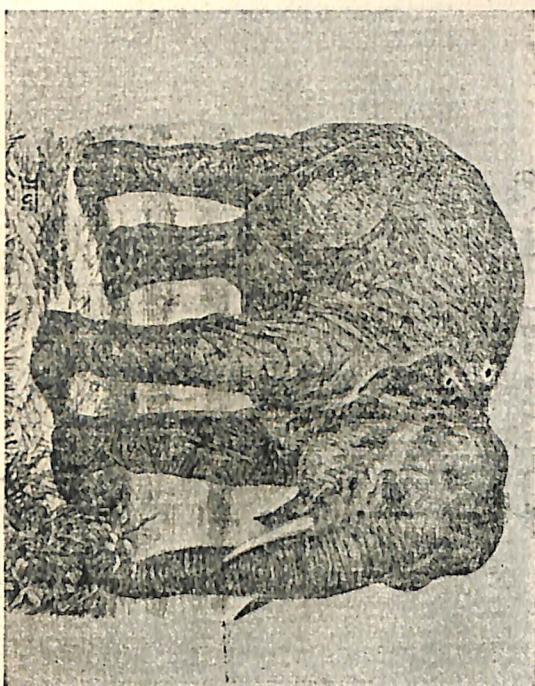

62. कोडकारक The Indian muncjak (Barking deer)

63. खड्ग The rhinoceros

65. गज The elephant

64. ख The ass

66. गृहक Gecko

67. गाय The gayal cow

69. गौ The cow

68. वृष The vulture

70. गोनर् The hill partridge

71. चकोर The chukor

73. यक The yak

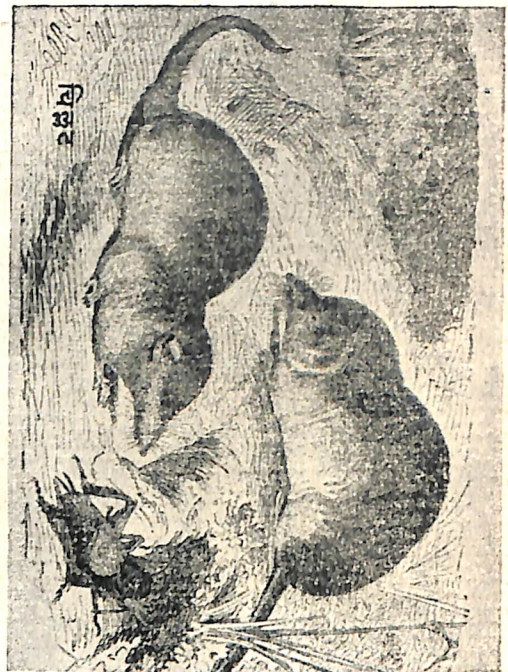

72. मृग The tree sparrow

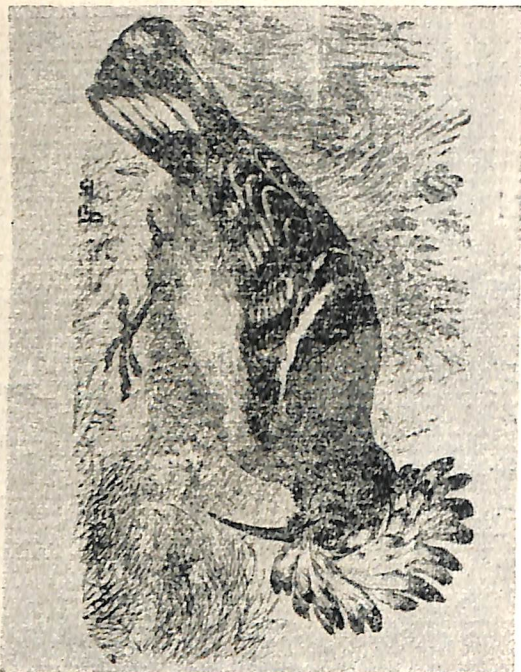

74. विश्वपृष्ठ काकुली मृग The reticulated python

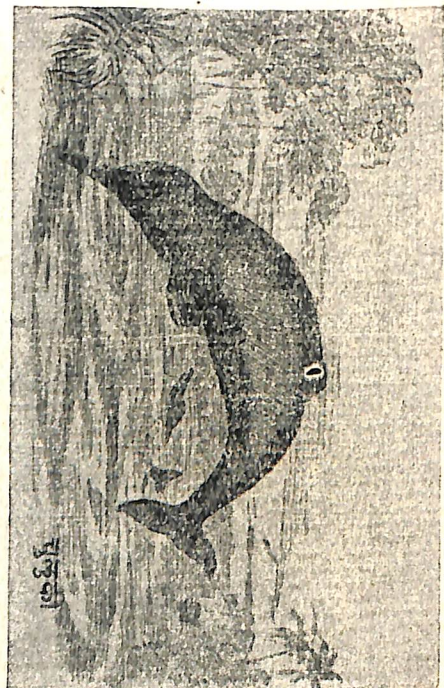

75 सिंहर The musk shrew

77. जंघी The hoopoe

76. सुसुकी The susu (Gangetic dolphin)

78. बभ्रुक The jackal

79. लख The hyena

81. तिमि The whale

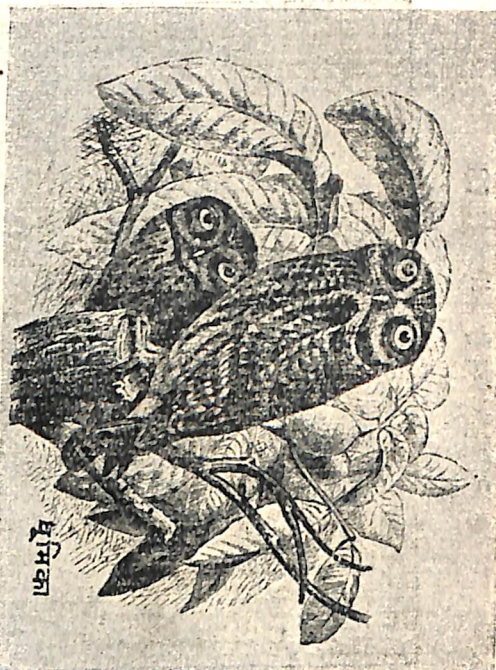

80. तिमि The partridge

82. बिल The panther

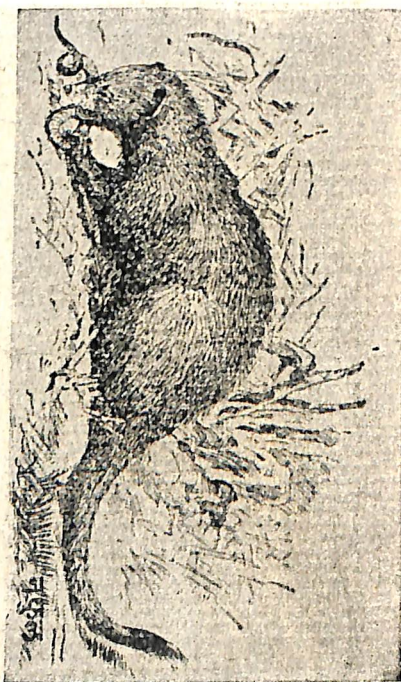

83. धूमिका The owl

85. नन्दीमुखी The flamingo

84. नरुल The mongoose

86. पक्ष The pelican

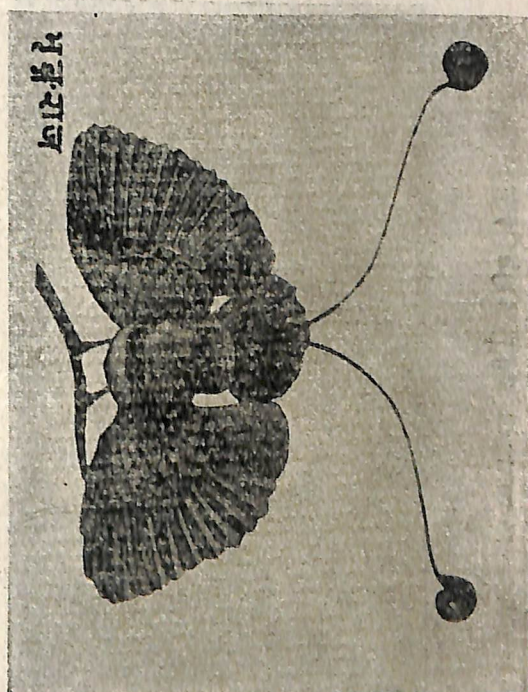

87. महि The peacock

89. मैक The frog

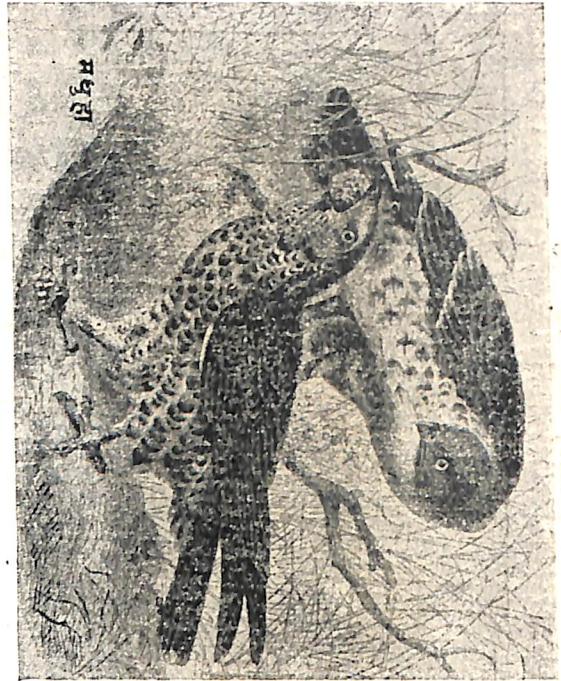

88. पद्मराज The king bird of paradise

90. मकर The magar (the great Indian crocodile)

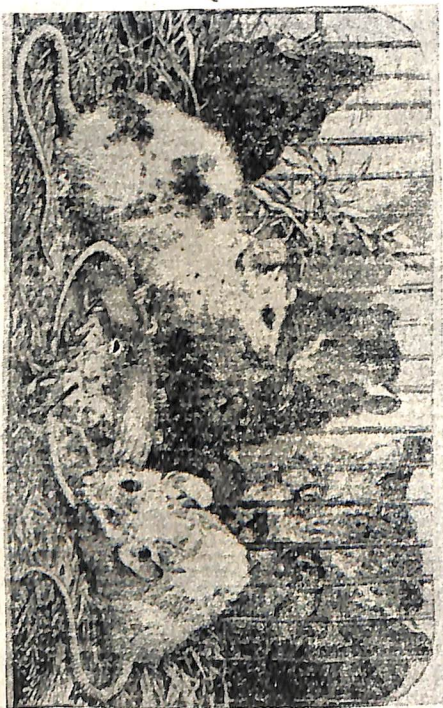
91. मधुहारी The honey buzzard

93. मर्जार The cat

92. महिष The buffalo

94. मूषिक The mouse

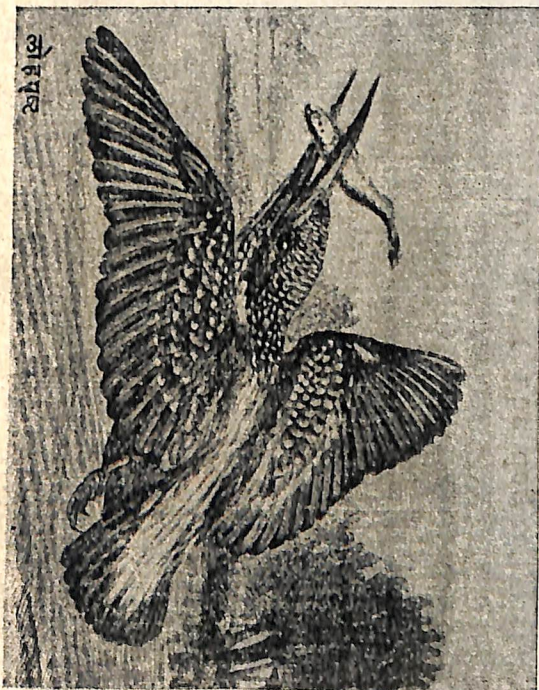
95. शुभारुका The hog deer

97. लोपाक The fox

96. साध The common quail

98. लोहपद The king fisher

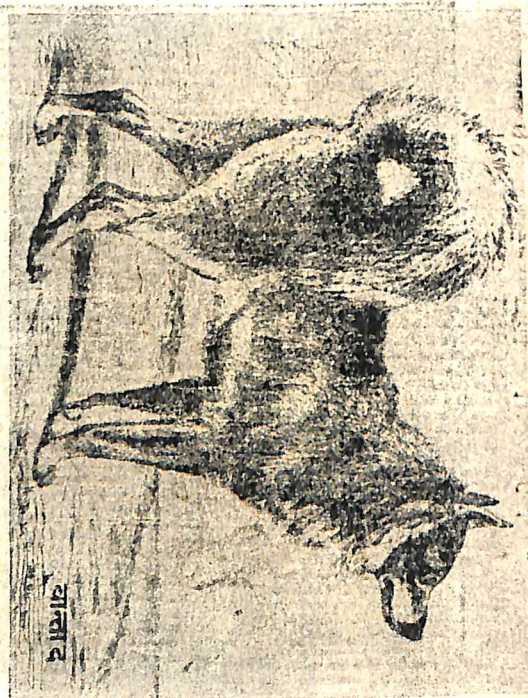

99. कर्णिक The deerlet

101. कर्णिक The crow

100. कर्णिक The dog

102. कर्णिक The spoon-bill

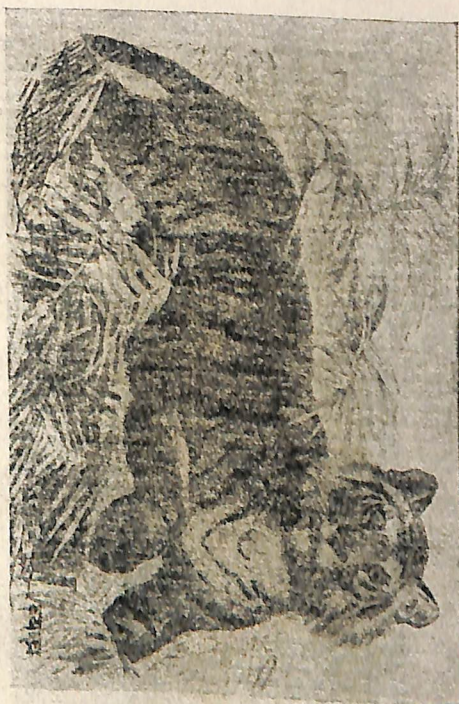

103 वक The wolf

105 कक The conch snail

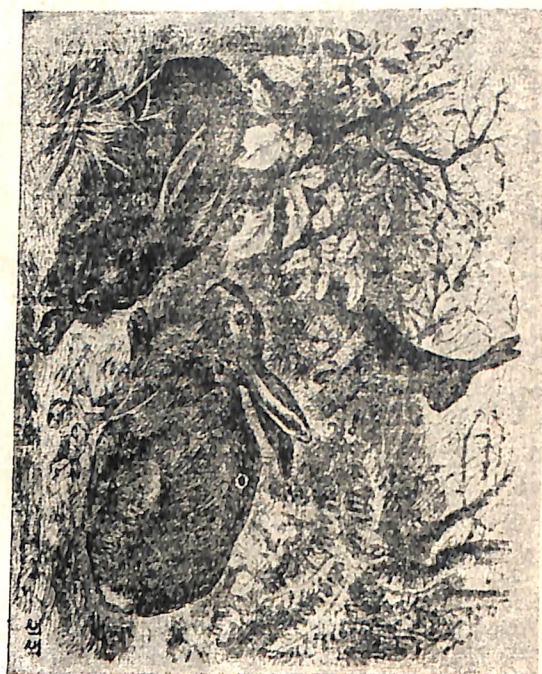

104 वक The tiger

106 वक The skimmer or scissorbill

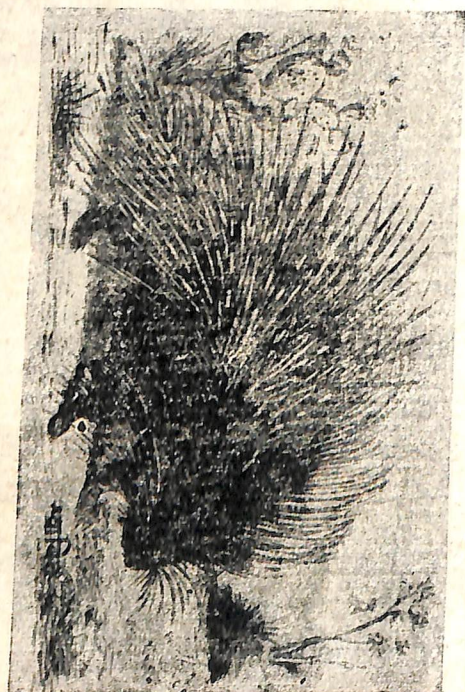
107. कृ The hare

109. कृ The pearl oyster

108. कृ The estuarine crocodile

110. कृ The porcupine

111. वृष The wild boar

112. मृग The red deer

श्रीलक्ष्मीधर - विद्यामन्दिर,
देवप्रयाग (गढ़वाल प्रान्त)
स्वस्थापक - प. चक्रधरजोशी

श्रीलक्ष्मीधर - विद्यामन्दिर,
देवप्रयाग (गढ़वाल प्रान्त)
स्वस्थापक - प. चक्रधरजोशी

